

Dette værk er downloadet fra Danskernes Historie Online

Danskernes Historie Online er Danmarks største digitaliseringsprojekt af litteratur inden for emner som personalhistorie, lokalhistorie og slægtsforskning. Biblioteket hører under den almennyttige forening Danske Slægtsforskere. Vi bevarer vores fælles kulturarv, digitaliserer den og stiller den til rådighed for alle interesserede.

Støt Danskernes Historie Online - Bliv sponsor

Som sponsor i biblioteket opnår du en række fordele. Læs mere om fordele og sponsorat her: <https://slaegtsbibliotek.dk/sponsorat>

Ophavsret

Biblioteket indeholder værker både med og uden ophavsret. For værker, som er omfattet af ophavsret, må PDF-filen kun benyttes til personligt brug.

Links

Slægtsforskeres Bibliotek: <https://slaegtsbibliotek.dk>

Danske Slægtsforskere: <https://slaegt.dk>

U d v a l g

af

Gamle Danske Domme,

afsagte

paa Kongens Retterting og paa Landsting.

Fjerde Samling.

(Fra Aaret 1581 til 1596.)

Udgivet med oplysende Anmærkninger

af

Dr. J. L. A. Kolderup-Rosenvinge,

Conferentsraad, ord. Professor i Lovkyndigheden ved Kjöbenhavns Universitet, extraordinair Assessor i Højesteret,
Medlem af Directionen for Pastoral-Seminariet, Ridder af Dannebrogen og Dannebrogsmænd,
Medlem af det Kongelige Videnskabernes Selskab.

Kjöbenhavn.

Trykt hos E. C. Löser, store Kjöbmagergade Nr. 13.

1848.

Fortale.

Nærværende 4de Samling af gamle danske Domme indeholder et Udvalg for 15 Aar, bestaaende af 113 Domme afsagte dels paa Landsting, dels paa Herredage og Kongens Retterting. Af disse ere 16 Landstingsdomme, hvoraf de 8 ere tagne af Cod. A., 2 af Cod. C. og 6 af Cod. D., hvilke Haandskrifter ere omtalte i Fortalen til 1ste Deel S. XVIII. De Kongelige Domme findes i 4 af Rigens Dombøger, af hvilke den ene K., hvoraf 6 Domme ere tagne, allerede er beskrevet i Fortalen til 3die Deel S. VI—VIII; de øvrige 3 Dombøger, som jeg har betegnet med Mærkerne T. U. og V., skal jeg her noget udførligere omtale.

Den Dombog, som jeg har betegnet med T., indeholder 29 Domme og Opsættelser fra d. 9de December 1583 indtil den 18de October 1585, alle afsagte af Rigens Kantsler *Eiler Grubbe*, saaledes som Titelen viser: „Danmarckis Rigis Register paa Domme, som gangne erre under Konning Frederich thend anden etc: wedt *Eiiller Grubbe*, Danmarckis Rigis Cantzeler, epher Rigens Steffninger fran then 9 Dag Decembris A^o. 1583 och till 18 Octobris A^o. 1585.“ Strax efter Titelbladet følger et Register med denne Bemærkning: „Udy thenne Bog findis 29 Domme och Opsættelser, och forthi thett er forseet, at the icke erre rett indtregiserede, eptersom the gangne erre, haffuer iegh schreffuit thenne Thaffle her forudy, huorepter mand kanndt finde thennom ligesom the burde ath werre indschreffne.“

Dombogen, som saaledes allene indeholder Rigskanslerens Domme, er en med zirlig Haand skreven Foliant, hvoraf dog kun omtrent Halvdelen (97 Blade) er beskrevet; paa det sidste af disse er skrevet med en anden Haand: „Aar 1585 emellum thend 19 oc 20 Dag Nouembris, ther Klochen war emellum 12 och 1, kallede Gud almectigste Erlig *Eyler Grubbe*, Rigens Cantzeler, udi Kiöpnehaffn. Gud unde oc forlene hannum en gledenlig oc ehrefuld Opstandelse.“ De første 41 Sider optages af tre meget vidtløftige Domme mellem *Jörgen Lykke* paa den ene Side og *Knud Gyldenstjernes Arvinger Predbiörn Gyldenstjerne*, *Corfitz Wifferdt* og *Henrik Gyldenstjerne* paa den anden Side i Anledning

IV

af *Lykkes* Værgemaal for *Lauge Brock*⁽¹⁾, som havde medført et Tab for *Lykke* af 2500 Rd., hvilke han med Rigens Forfølgning søgte betalt hos de nævnte Arvinger, hver for sin Anpart; da de samtlige indrømme Fordringen og tilbyde at rette for sig ved deres Værneting, blive Sagerne dertil henviste.

Dommene, som alle ere affattede paa sædvanlig Viis i Kongens Navn og ifølge „vor och Rigens Stefning“, ere afsagte paa forskjellige Steder, de fleste paa Vordingborg Slot, nogle i Odense, Nyborg, Kjöbenhavn, andre i Maribo Kloster, Ringsted Kloster og paa Tryggevelde, en i Lystrup. Meget ofte savnes al Oplysning om, hvem der have været tilstede, stundom nævnes en eller flere af Kongens Mænd, i den første Dom mellem *Jörgen Lykke* og *Predbiörn Gyldenstjerne* endog 7, navnlig *Christopher Walkendorff*, *Lauge Beck*, *Knud Grubbe*, *Christen Wind*, *Anders Dresselbiery*, *Enevold Kruse* og *Niels Grubbe*. Af denne Dombog har jeg meddeelt 6 Domme.

Den Dombog, som jeg har betegnet med U., er en Foliant, der indeholder 285 fuldskrevne og paginerede Blade med et kort Register over Indholdet paa sidste Blad. Efter Titelbladet at dömmе, som skrevet med Fraktur lyder saaledes: „Danmarckis Rigis Register paa Domme, som gangne ere under Konning *Frederich* thend andenn wid *Arrilldt Huitfeldt*, Danmarckis Rigis Cantzler, epter Rigens Steffninger fraa helig Treefoldighedtz-Söndag Anno 1586 och til thenn 4 Aprilis Anno 1588,“ skulde man ikke vente at finde Domme deri fra en senere Tid, men Dommene fra de angivne Aar, 18 i Tallet, række kun til Fol. 60, hvor uden noget nyt Titelblad en Dom begynder, som er afsagt d. 17de Jun. 1588 (i en Sag mellem *Erik Lange* og *Jacob Rostrup*) og derpaa følge Domme lige indtil d. 12 Mai 1597; den sidste Dom har Underskriften: „Nostro ad causas sub sigillo, teste *Christophero Walchendorfo*, magistro aulæ nostræ, tenente locum Iusticiarii nostri dilecti.“ Samtlige Domme i denne Bog belöbe sig til 100. Af disse Domme har jeg meddeelt 57.

Denne Dombog indeholder, ligesom den forrige, alene Rigens Cantslers Domme, og da den følgende Dombog først begynder med Herredagsdomme fra Julii 1590 og Dombogen K. ender med 9 Oct. 1583⁽²⁾, maa jeg meget beklage, ikke at have kunnet opdage nogen Protocol over Herredagsdommene for disse 7 Aar. Vel nævnes i den af *Resen* udgivne *Frederik d. 2dens* Krönike kun een Herredag i disse Aar indtil *Frederik d. 2dens* Död 1588, nemlig i Aaret 1586, men ifølge denne Krönikes hele Beskaffenhed vilde det uden tvivl være overilet at slutte, at der ikke har været holdt nogen Herredag i de övrige Aar. I Aaret 1589 blev der holdt den første Herredag under *Christian d. 4de*

(1) Lauge Brock, Eske Brocks Fader, var Sön af Jörgen Lykkes Halvbroder Niels Brock, s. Ve

del-Simonsens Bidrag til Eske Brocks Levnetsbeskrivelse II. 53.

(2) See III. Fort. VI.

paa Hellig Trefoldigheds Mandag⁽³⁾, men Protocollen over Herredagsdommene fra *Christian d. 4des* Tid, som jeg strax skal beskrive, begynder først med Aaret 1590, hvad enten nu en ældre Dombog for 1589 er forkommen eller der paa Herredagen i dette Aar ingen Retssager ere behandlede paa Grund af de flere vigtige Statsanliggender, som der bleve afgjorte.

Dombogen V. er en Foliant, som har 514 beskrevne Sider, oprindelig upaginerede, foruden endeel rene Blade i Bogens Slutning. Den indeholder Herredagsdommene fra 1590 til Mai 1595, og foran hver Herredag findes en Fortegnelse over de tilstedeværende Rigsraader. Paa den første for Herredagen i Kolding i Julii Maaned 1590, findes de samme Rigsraader anførte, som *J. H. Schlegel*⁽⁴⁾ nævner som levende ved *Frederik d. 2dens* Død d. 4de Apr. 1588, kun med den Forskjel, at *Anders Bing* og *Axel Gyldenstjerne* ere udeladte, og Antallet er saaledes 18 istedetfor at *Schlegels* Liste har 20. Aarsagen, hvorfor *Bing* ikke nævnes, er den, at han allerede var død; hvorfor *Axel Gyldenstjerne*, som allerede forekommer som Rigsraad 1581, ikke anføres paa Fortegnelserne i Dombogen hverken i Aaret 1590 eller i 1591 og 1592 men først 1593, veed jeg ikke. Herredagen i Kolding 1590 begyndte d. 27 Jul., og samtlige Domme, hvoraf den sidste er afsagt d. 7 Aug., belöbe sig til 54, og Sagerne ere forhandlede: „i wor allernaadigste Herris och udualde Konning Hertug *Christians* egen Nerværelse;“ et vistnok meget stort Antal Sager paakjendte i kortere Tid, end 14 Dage; de optage i Dombogen 154 Sider. Paa Herredagen i 1591, som holdtes i Kjöbenhavn og begyndte d. 28de Juni, nævnes de samme Rigsraader som tilstedeværende, som i forrige Aar, med Undtagelse af *Jörgen Skram*⁽⁵⁾ og *Erik Hardenbjerg*. Ogsaa her bemærkes, at den udvalgte Konge var nærværende; Sagernes Antal belöber sig til 35, og den sidste Dom er afsagt d. 10de Julii. Side 285 begynde Herredagsdommene fra 1592, afsagte i Kjöbenhavn fra d. 21de Mai indtil d. 6te Junii; i denne Tid ere paakjendte 43 Sager i Kongens Nærværelse; Fortegnelsen over Rigsraaderne er overeensstemmende med den fra forrige Aar, kun at *Corfitz Wiffert* mangler og *Erik Hardenbjerg* atter opføres; ved *Hack Ulfstand* tilføjes: „K. M. Hoffmester.“

Fra S. 391 til S. 443 indeholdes Domme fra Herredagen i Kjöbenhavn i Aaret 1593, som begyndte d. 13de Junii og endte d. 22de. Samtlige i Kongens Nærværelse afsagte Domme belöbe sig til 23; Fortegnelsen over Rigsraaderne stemmer med den fra forrige Aar, kun at *Erik Hardenbjerg* atter mangler og *Axel Gyldenstjerne* første Gang i disse Aar nævnes.

(³) *Slange*, S. 25.

(⁴) *Samlung z. dänisch. Gesch.* II. 2 St. S. 160—161.

(⁵) *Jörgen Skram* nævnes heller ikke i de følgende

Aar som tilstedeværende, formodentlig paa Grund af hans høje Alder. Han døde 1595 i en Alder af henved 90 Aar, s. *Slange* S. 88.

Dommene fra Herredagen i Kjöbenhavn 1594, som begyndte d. 26de Mai og endte d. 7 Junii, gaae til S. 505 og ere i alt 25, afsagte, som sædvanlig, i den udvalgte Konges Nærværelse. De tilstedeværende Rigsraader ere de samme, som i forrige Aar, kun at *Erik Hardenbjerg* atter nævnes og at *Peder Gyldenstjerne* til Thim, Rigets Marsk, som altid anföres strax efter Kongens Kantsler *Niels Kaas*, mangler, hvorimod *Hack Ulfstand*, som nu var bleven Marsk, er oprykket i denne Plads. Ved *Manderup Parsberg* til Hagisholm tilföjes „Kgl. Maj. Hofmester,“ hvilken Post *Ulfstand* hidtil havde beklædt.

Endelig komme Herredagsdommene fra 1595 S. 506. Men istedetfor at det ved de foregaaende Aar i Overskriften altid hedder: „Disse Domme ere gangne (eller udgangne) udi den Herredag, som holdtes etc.,” lyder Overskriften her saaledes:

„Disse efftherskreffne Domme gick udi Kjöbnehaffn och bleff dömtt thenn 5 Maii A^o. 95 udi wor allernaadigste Herris och udualde Printzis Egenn Næruærelse, offueruendis etc.“ Det er altsaa kun de 3 Domme, der ere afsagte d. 5te Mai, som findes paa de fölgende 8 Blade; Resten af Bogen er ikke beskrevet. I Fortegnelsen paa Rigsraaderne er skeet den Forandring, at baade *Niels Kaas* og *Hack Ulfstand*, som begge döde 1594, ere udeladte; der nævnes ingen Kongens Kantsler⁽⁶⁾, hvorimod *Peder Munk* til Estvadgaard, som „Kongl. Majst. Amirall“ indtager den förste Plads; *Arrild Huitfeld* nævnes, som sædvanlig, tilsidst som Rigens Kantsler; det hele Antal af Rigsraader er nu indsvundet til 13.

Af denne Dombog har jeg meddeelt 28 Domme.

Blandt de her meddeelte Kongelige Domme fra *Fred. d. 2dens* Regjering findes ingen, hvori Kongen selv personlig har deeltaget; derimod har *Christian d. 4de* fra Aaret 1590 idelig været tilstede ved de paa Herredagene afsagte Domme, og blandt de her meddeelte findes det bemærket ved 44: „udi Wor egen Nærværelse.“ *Slange* bemærker ogsaa udtrykkelig, at *Christian d. 4de* præsiderede i alle Herredage og ofte sad fem, sex Uger hele Herredagstiden igjennem, saalænge der vare Sager forhaanden⁽⁷⁾.

Hvad det Udbytte angaaer, som af disse Domme for et Tidsrum af 15 Aar kan vindes for Fædrenelandets Historie i Almindelighed og dets Retshistorie i Særdeleshed, maa jeg henvise til de udförlige Registre, ligesom ved de forrige tre Samlinger, men jeg skal dog, ligesom tidligere, söge under visse almindelige Synspunkter her at henlede Opmærksomheden paa enkelte Gjenstande, der maaskee kunde have noget Tiltrækkende for en eller anden Læser, der ikke har Taalmodighed til at föolge mig igjennem det hele Bind.

Ihenseende til *Stændernes* Retsforhold har jeg ved at gjennemgaae Dombögerne for denne Periode ikke fundet Anledning til at forandre min tidligere Anskuelse, at enhver

(⁶) Aarsagen dertil var, at ingen kunde udnævne Kantsleren uden Kongen, og da Kongen endnu ikke var myndig, kunde denne Post, som Niels

Kaas havde beklædt i 22 Aar, ikke besættes umiddelbart efter Kaas's Död.

(⁷) *Christian d. 4des* Hist. S. 1482.

Stand endnu i denne Tid i de højere Instantser kunde gjøre Regning paa en upartisk, skjøndt ofte langsom, Retspleje, hvorved det dog maa erindres, at det stedse blev vanskeligere og kostbarere at forfølge sin Sag for Landsting og Kongens Retterting (jvfr. S. 42) og dette er vel tildeels Grunden, hvorfor der i denne Periode forekomme færre Sager angaaende Bønder for Rigens Ret, end tidligere. Og dog finde vi, at en Fæstebonde *Peder Povelsen* to Gange selv procederer sin Sag for Landstinget og ligesaa ofte for Rigens Ret (S. 42). Det er med Hensyn til Bondestandens Vilkaar heller ikke uinteressant at see to adelige Damer, Jomfruerne *Bille* til Egede, i Aaret 1586 selv at møde for Rettertinget og der tage deres Bønder i Forsvar (S. 76). Heller ikke vidne de faa angaaende Bønder og Adelsmænd forekommende Sager om nogen Partiskhed i Rigsraadet for dettes egen Stand, s. f. Ex. S. 55^(*), hvor en Adelsmand forfølges af en Bonde med Rigens Ret og Dele, og S. 451, hvor en Adelsfrue sagsøges af sin Fæstebonde for Rigens Ret. Flere Exemppler findes S. 303, 346, 374.

At Adelen ikke havde noget privilegeret Værneting, undtagen i Livs og Æresager, og at den altsaa ikke hørte under Landstinget i alle andre Sager, saaledes som vore Retshistorikere tilforn antog indtil Etatsraad *Jacobsen* gjendrev denne Mening, finder, ligesom i de forrige Samlinger^(*), ogsaa i denne ny Bestyrkelse, see S. 64, 96, 329, og af den paa sidstnævnte Sted meddelte Dom seer man, at en Herredsfoged ikke har været bange for at dømme en Adelsmand som Krybeskytte, paa hvem Öjnene skulde udstikkes. Forsaavidt som Adelens Æresager hørte under Rigens Ret, maa det idvrigt vel erindres, at man havde udstrakt Begrebet om Æresag saavidt, at man derunder ikke alene henførte enhver Sag, i hvilken der var Spørgsmaal om Vidnesbyrd, aflagt af Adelige (S. 284), men endog de Sager, som angik Documenter, udstedte af en Adelsmand (see S. 271, 364, 367, 378). Endnu maa jeg om Adelens Værneting bemærke, at, naar jeg har yttret I. 108 Not. 1, at Landstinget dog udentvivel er blevet betragtet som Adelens Værneting med Hensyn til Sager, der angik Sædegaardene, saa er det, fordi den sammesteds anførte Dom af 1548 indirecte antyder det, ved at henvise en Sag til Herredstinget, fordi den angik Lösöre, og fordi det er vist, at Skjødning af Sædegaarde altid foretoges paa Landstinget. Grunden hertil turde maaskee være at søge i de Landemoder, som til visse Tider af Aaret besøgtes af Adelen og som netop holdtes paa Landstinget⁽¹⁰⁾; det er meget rimeligt, at man ved disse Müder ogsaa har foretaget Afhændelser, Pantsættelser

(*) Jeg maa dog ved denne Dom bemærke, at det er tvivlsomt, om jeg har havt Ret i at benævne i Dommens Overskrift den under Sagen forekommende Bonde som Fæstebonde; af den paafølgende Dom (Nr. 15) synes snarere at kunne sluttes, at han har været Selvejerbonde.

(*) See I. 125, 298 og III. 263 Not.

(10) Paa disse Müder afgjorde Adelen allehaande private Anliggender, baade Pengesager og Forlovelser, s. t. Ex. Vise om Hr. Nilus og stolt Mottellid: „Den Ridder reed sig til Landsting, Fæsted hende med meget Guld.“

VIII

og andre Forhandlinger angaaende Sædegaardene og at man da der har ladet de fornødne Tinglysninger iværksætte, hvilket *Christian d. 4de* udtrykkelig befalede ved Fdg. d. 26 August 1622 (jvfr. st. Rec. 2—2—5) og *Christian d. 5te* gjentog i 5—3—28. Saaledes kan da ogsaa Landstinget være blevet betragtet som rette Værneting for Adelsmanden, naar Sagens Gjenstand var hans Sædegaard.

Hvad *Kjøbstædernes* Retsforhold angaaer, fortjener det Exempel paa deres Autonomi, som findes i en Dom fra 1590 (S. 149) at bemærkes, hvoraf sees, at Vejle Borgere nogle Aar iforvejen havde vedtaget, at Byens Ejendomme ikke maatte sælges til Udenbyesmænd. Mærkelige ere ogsaa Striden mellem Aalborg og Flensborg om Sildefiskeriet i Liimfjorden (S. 348), Hobroes Tvistigheder med de tilgrændsende Sogne angaaende Brokorn (S. 358) og Kjøges Proces med *Birgitte Rosenkrands* om den Ret til Græsning paa endeel Marker, tilhørende Vallø, som Kjøges Borgere paastode at tilkomme dem (S. 193). Endelig turde ogsaa det Kongebrev af *Frederik d. 2den*, hvorved der til Fordeel for Kjøge Byes Fattigvæsen gjordes en synderlig Undtagelse fra de almindelige Regler om Testamenter, fortjene Opmærksomhed (S. 367).

Ihenseende til *Familierettighederne* ere de flere Domme angaaende Morgengave (S. 176, 372, 393 og 395) af Vigtighed, som vise, dels hvor nøje det blev overholdt, at Morgengaven skulde være given paa selve Bryllupsdagen eller Dagen efter, dels at Morgengave kunde tages tilligemed Fæstensgave, og især de to Domme S. 376 og 393, hvoraf sees, at Manden kunde indrømme sin Kone Ret til at udtage sin hele Medgift (Brudeskate) forlods af Boet, som hendes Arvegods, dersom han døde uden at efterlade sig Børn.

Til Oplysning af de *tinglige Retsforhold* findes ikke uvigtige Bidrag i de S. 161, 193, 288, 293 og 400 meddeelte Domme om Hævd, ligeledes i Dommene om Servituter S. 389, om Vindikation S. 216—222, 308 og 383 og om Pant S. 223 og 299.

Blandt de Domme, som angaae *criminelle Sager*, skal jeg især udhæve nogle om verbale Injurier S. 71, 126, 170 og 230; Dommen S. 251, som paakjender grove Injurier, fremførte paa Herredagen i Kongens Nærværelse af en Svigerdatter mod hendes Svigerfader, vidner, ligesom Fleertallet af Rigsraadets Domme, om en sund Retssands. En Dom fra 1 Junii 1594 i en vistnok mærkelig criminel Sag, hvorunder den S. 129 omtalte *Jacob Rostrup* blev tiltalt og dømt, har jeg paa Grund af dens Udførlighed (den fylder i Dombogen V. 24 tætte Foliosider) og fordi den ikke giver noget Udbytte for Retshistorien, ikke kunnet optage i Samlingen; ogsaa fortæller *Slange* S. 74—75 de vigtigste af *Rostrups* Forbrydelser, eller, som han kalder dem, „forskrækkelige og forvovne Pudtzer;“ men da dog Dommen indeholder adskillige Mærkeligheder om denne Eventyrer og hans Bande, som paa deres Sörövertog havde dræbt en Mængde Mennesker, finder jeg det passende her at meddele nogle Uddrag af enkelte Steder i Dommen.

Det var *Ove Lunge* til Odde, Hovedsmand paa Aalborghuus, som efter skriftlig Kongelig Befaling tiltalte *Rostrup* „en Vor Undersaat af Adel“ deels for Söröveri, hvori han i 1593 havde gjort sig skyldig „med hans Selskab, hvorunder og har været Adelspersoner, som han paa adskillige Steder haver ladet antage og dennem foresagt, at have synderlig Bestilling,“ deels fordi han baade i England hos Dronning *Elisabeth* og *Frants Drake*, og i Brüssel hos *Hertugen af Parma*, og endelig i Amsterdam hos *Mortitz af Oranien* falskelig havde udgivet sig for en dansk Gesandt, der havde hemmelige Missioner. Hvad det forövede Söröveri angik, da havde *Rostrup* bemægtiget sig et Skib fra Embden og to hollandske Skibe i Kattegat, Skibene og Ladningerne havde han solgt, og efter hans Befaling var Mandskabet kastet overbord. Vel paaberaaber *Rostrup* sig, at hans Folk havde gjort det imod hans Villie, men *Ove Lunge* fremlægger „for^o Söröveres Bekjendelse, som de udi Kolding d. 21 og 22 Augusti 1593 udi Vore tilforordnede gode Mænd Slotsskriverens og Fogdens paa vort Slot Koldinghuus og Borgemestre og Raad i Kolding, deres Overværelse, havde bekjendt“ og den ene af de reddede Skipperes Forklaring. Flere af *Rostrups* Folk, *Kort van Elmendorff*, en Adelsperson, som var „*Rumormester*“⁽¹¹⁾, *Ludolph van der Hegn*, „Luthenant, en Adelsperson, hørte hjemme ved Hertugen af *Cleue* og var Domherre til Bremen,“ *Hans Hadler*, Trommeslager, *Hans Kock*, „Botelierer“⁽¹²⁾, *Andreas v. Hoff*, *Henrik Springer*, *Johan Luymandt* og *Claus Lüffænder* o. Fl., forklare blandt andet,“ at *Kordt* førte Beskeed fra Översten (*Rostrup*), at de Fangne skulde kastes for Borde og de vare alle derhos; *Kordt* kastede dem ud, *Hans Dallm* Lackejen og Profossen havde bundet dem, *Kordt* tog paa Halsen og Profossen paa Brystet, Skipperen bandt Armene paa dem, *Claus Lüffænder* hængte Steen om Halsen paa dem;“ da de Fangne bleve indførte paa „*Kreyeren*“⁽¹³⁾ gjorde *Claus Madsen* „deres Fængsel og hug Huller derudi, som de skulde sætte Benene udi. *Kordt* havde gjort en Seddel, udi hvilken de maatte bekjende, at de havde *ufrit Gods* inde og den maatte de underskrive. Papiret var overlagt fra överst og til paa Nederparten.“ Efterat denne Bekjendelse var oplæst, paastod *Rostrup*, at hans Folk dermed ville frie dem selv og at de nogle Gange havde villet kaste ham overbord „fordi han ikke vilde samtykke deres Gjærning, og formente sig aldeles uskyldig at være.“ *Ove Lunge* svarede dertil, at dersom han havde været tvungen af sine Folk, maatte han vel have klaget saa-

(11) *Rumormester*; Benævnelsen paa et Slags Politiebedsmand ved Armeen, der sorterede under General-Gevaldigeren, s. Chr. d. 5tes Krigsretens Instruction Art. 47, jvfr *Carl Gustavs* Instruction des Rumormeisters Beruf und Amt angehend, i *Schultz's Corpus juris militaris*, Ed. 4ta. Berlin 1700, S. 371.

(12) *Boteller*, den, som til Skibs har Opsigt med Drikkevarerne.

(13) Det Skib, som *Rostrup* førte, var af det Slags som kaldtes *Kreiert* eller *Krege*, s. N. D. Mag. I. 179.

vel i Vendsyssel som under Norge „hvor han haver været ved Land for K. Majestæts Lehnsmænd; desuden havde han og allerede i Kolding indrømmet en stor Deel af de Beskyldinger, det gjordes imod ham, og navnlig havde han, da han confronteredes med *Kordt*, og denne“ tilsagde ham, at han havde befalet ham og Luthenanten, at man skulde lade kaste Folkene overborde og lovet enhver, der tilhjalp, 111 Daler, derimod intet synderligt vidst at sige.“ Fremdeles fremlagde *Ove Lunge* en Dom afsagt paa Helsingörs Raadhuus d. 12 Sept. 1593, ved hvilken Borgemestre og Raad havde dømt „for^o *Jacob Rostrups* Consorter *Ludolf v. d. Hegn*, *Kordt van Elmensdorff*, *Claus Madsen* med de andre at straffes paa deres Hals som Sörövere og Mordere.“ Ogsaa blev fremlagt de af *Rostrup* paaberaabte to „Bestillinger“ (Kaperbreve) udstedte, den ene af Hertugen af Parma dat. „Binch“ d. 1 Nov. 1589, den anden af Margreven af *Renthi*, dat. Berg im Hennegauen d. 20 Nov. s. A., i hvilke „udtrykkeligen befindes, at han alene skulde antaste Kgl. Majest. af Hispaniens Fiender og at al Christelighed og Billighed skulde af ham observeres og i Agt tages imod hvis Fanger han bekom,“ og forbydes ham at röve paa Bundsforvandtes Strömme. Endelig bemærkede *Lunge*, at den Bestilling, han havde, var död og magtesløs, da de Personer vare döde, som den udgave, og ikke heller har været brugt af ham, förend nogen Aar efterat Prindsen af Parma og Margreven af *Renthi*, den spanske Admiral, have været döde.“ — Ihenseende til den anden Beskyldning mod *Rostrup*, at han i England, Brüssel og Amsterdam havde udgivet sig for dansk Gesandt, da nægtede *R.* det aldeles og paastod, at han hos Dronningen af England blot havde anholdt om en Tjeneste og at han ogsaa var antagen „at skulde föolge et Hendes Naades Skib paa et Tog, som blev afslagen,“ det var ogsaa derom alene, at han havde handlet med *Frands Drake*; heller ikke havde han, hverken hos *Hertugen af Parma* eller *Grev Moritz*, udgivet sig for Gesandt, men ikkun for indfödt dansk Adelsmand. Til Beviis for sin Paastand fremlagde *Ove Lunge* först et Brev fra Dronningen af England til Kongen af Danmark, dat. 18de Apr. 1589, hvori H. M. blandt andet giver tilkjende, „at H. M. saavel af *Jacob Rostrup*, Kgl. M. Undersaat og den, samme Hendes Majestæts Brev skulde fremföre, som og af Hendes Majest. egne Gesanther haffde forfarit, hvorledes Kgl. M. med synderlig Flid lod sig være anliggende, med Hendes M. at holde godt og trofast Venskab og at Hans M. glædede sig ved hendes lykkelige Velstand; formelder og paa det sidste udi samme Skrivelse, at samme Brev viser *Jacob Rostrup* skulde grundelig berette Hans Majestæt om adskillig anden Lejlighed.“ I et Brev af samme Datum til Danm. Riges Regjeringsraad havde Dronningen givet tilkjende, „at Hendes M. eget Sendebud *Daniele Rogersio* var fuldkommelig berettet, at det var *Danm. Riges Regjeringsraads* underdanigste og flittigste Begjering, at Hendes Majestæt det gamle Venskab, som Hendes Majestæt havde havt med Vor alleruaadigste Herre og Konge sal. og höjl. Ihukommelse, nu fremdeles med vor naa-

digste Dronning og Hendes Majestæts Herre Søn, udvalgt Konge udi Danmark, ville continnere og ved Magt holde, hvilket Hendes M. og af for^o Brevviser *Jacop Rostrup* med synderlig Glæde havde fornummet.“ Fremdeles havde „*Capthein Dracke*“ i et Brev til Kongen af Dmk., dat. London d. 16de Dec. 1583 (skal udentvivl være 1588) „og her den 18de April 1589 overanvordet,“ yttret: „at han efter Hs. Majestæts tro Tjeneres Begjering og Raad haver sig understaaet Kgl. Majestæt underdanigst at tilskrive, takkede Gud, at den Almægtigste havde opvakt hans Majestæt at antage sig den christne Kirke, hvilket og er en christen Konges fornemste Kald og Embede, og at Hs. Majestæt tilbød sig paa næste tilkommende Foraar at udskikke nogle Skibe hans Dronning til Hjælp imod den catholske Tyran, som er Vredens og Pavens fornemste Satelles; det skulde være ham og Captain *Norritz* meget beqvemmeligt, efterdi at Dronningen var tilsinds at udsende dem enten ved Portugal eller og Hispanien sig der en Tidlang at skulle forholde⁽¹⁴⁾, og kunde Brevviseren vidtløftigere berette Hs. Majestæt Leiligheden baade om denne Udskikning og Udrustning, saavel som om hvis Reiser tilforn gjort vare, eftersom han for ham havde berettet.“ Ligeledes fremlagdes Hertugen af Parmas Erklæring til Kongen af 4 Febr. 1590, hvoraf sees, at *Rostrup* „efterat han nogen Tid havde ligget i Brüssel og sammesteds efter Hertugens Befaling som en Kgl. Majestæt af Danmarks Gesandt var bleven tracteret, har han udi høibemeldte Hertugen af Parma Hs. F. N. Fraværelse for Hans Naades Svagheds Skyld, af Hans Naades Raad bekommet Audients og for dem foregivet, at han havde nogen vigtige og hæmmelige Sager, som han H. Fyrstelige Naade alene og udi Eenlighed skulde berette, hvilket han og siden hos H. F. N. ved en Tolk, som han dertil brugte, havde ladet angive, og H. F. N. har forstaaet, at han af Dmks. Riges Regjeringsraad, ikke med skriftlig, men alene med mundtlig Beretning var affærdiget, at skulle handle om en Skibsflaade, som i Danmark, Norge og Skotland skulde udrustes, som skulde bruges mod de Engelske etc.“ Da han ikke kunde fremlægge nogen Fuldmagt eller Instruction, havde Hertugen ikke kunnet fæste Lid til ham, men henviist ham til den spanske Admiral, Margreven af *Renthi*. Imidlertid havde han hos en Borger i Andorf (Antwerpen) ved Navn *Daniel Rindfleisch* som dansk Gesandt laant 800 Daler, som paa Vexel skulde betales i Sundet, hvilken Creditor, da Sandheden kom for Dagen, i en Skrivelse af 13 Dec. 1589 henvendte sig til Kongen af Danmark om Betaling. Endelig fremlagdes en Skrivelse til Kongen fra Borgemester og

(14) Det er den Expedition til Portugal, hvis Øjemed var at sætte Don Antonio paa Portugals Throne, som Sir *Frants Drake* tilsigter; han og Sir *John Norris* havde fattet Ideen til dette romantiske Foretagende, som *Hume* kalder det;

det var et Foretagende af Folket, som kun fandt liden Understøtelse af Regjeringen; 20,000 Frivillige toge Deel i dette Tog og mere end 700 Adelsmænd tilsatte Livet, s. *Hume history of England*, Vol. V. Chap. 42.

Raad i Amsterdam dat. d. 10 Oct. 1589, hvori meldes, „at *Jac. Rostrup* var der ankommen og havde foregivet, at have været som en Gesandt forsendt udi England og var nu kommen tilbage igjen, hvorfor de og have ladet holde ham i stor Ære og tracteret (behandlet) ham vel; han havde ogsaa ladet anholde hos Grev *Mouritz*, at han, eftersom hos Gesandter er sædvanligt, paa Kongl. Maj. Vegne maatte tilbørligen salutere Hans Naade; har og ladet for^{ne} Borgemester og Raad ved deres Syndicus tiltale, at de til Fuldføring af hans Reise ville undsætte ham med 300 Mk. Lybsk, hvilke Pendinge og af deres Pensionair er bleven ham forstrakt.“ — I Dommen bliver der ikke taget Hensyn til den Deel af Sagen, som angik den anden Anklagepunkt mod *Rostrup*, ihenseende til hvilken *Ove Lunge* havde henstillet til Kongen og Rigsraadet, hvilken Straf han derfor maatte have fortjent. Dommens Conclusion lyder saaledes:

„Tha effther Tillthale och thenn Sags Leylighedt och Omstandt bleff therpaa saaledis affsagt for Retthe, ath efftherdi for^{ne} *Jacop Rostrup* er bosiddendis her udi Rigitt under Oss och Kronen, och i saa Maade haffuer understandett sig paa Woris och Kronens Strømme under Judlandt och Norge emodt Wor Höyhedt ath angribe, paathaste, offuerfalde, spoliere, beröffue och kaste for Borde thenn söfarinde Kjöbmand, som war paa theris retthe och rettfærdige Reyse theris erlige Handell och Wandell ath söge och ramme, huilcke Wy medt alldt Billighedt bör ath hantthaffue, beskötthe och beskierme paa Worre Strømme for alldt Offueruolldt, efftherath de giffuer Oss och Kronenn theris tilbørlige Tholldt och Retthighedt; thisligeste efftherdi saadantt och er emodt hans Bestilling, ath handt paa fremmede Herrer och Förster theris Strømme, Naboer och Fornanthers skulle eller motthe nogenn anthaste, eller medt nogenn Fange uchristeligenn omgaaitz, och thenn Bestilling, handt haffde war dödt och mactelöss, ther de Personer warre döde, som thenn udgaff, och icke heller haffuer wæritt brugtt aff hannom, förendt nogenn Aar effther Prinntzenn aff Parma och Margreffuenn aff Renthi, spanske Admirall, som thenn udgaff, haffuer wæritt dödt; tha effther slig forberörth Leylighedt, saa och efftherthi hans Parthi och Sellskaff for saadann uchristelig Gierning och Söröfferie er straffitt och affliffuitt wedt 27 Personer, huoreblandt haffuer wæritt thre Adells-Personer och andre fornemme Folck, till huilcke deris Dödt och Forföring handt haffuer wæritt Aarsage, Capethein⁽¹⁵⁾ *Pott* och *Pande*, effther hans egen och theris Bekiendellse, som forskreffuitt staaer; tha sagde Wy therpaa saaledis aff for Retthe, ath for^{ne} *Jacop Rostrup* högligenn och slemmeligenn therudindenn haffuer forseett sig och for saadann uchristelig Gierning bör ath straffis paa hans Halls.“

Som Domme, der vedkomme *Processen*, skal jeg her nævne den, som meddeles S. 86, der baade giver et Begreb om de meget betydelige Omkostninger, der kunde være

(15) Disse Udtryk: *Capitain*, *Pot* og *Pande*, hvormed *Rostrup* betegnes som Hovedmanden, vilde nu omstunder tage dem underligt ud i en Dom.

forbundne med en Sags Udførelse, og tillige viser de forskellige Landstings Forhold til hinanden; ogsaa har jeg S. 87 havt Lejlighed til at yttre mig om den rimelige Grund til, at Nævninger i Almindelighed ikke brugtes i Kjøbstæderne. Dommen S. 100 paabe- raaber sig det gamle Ordsprog: *Af Bondesagen rejser sig Kongesagen*⁽¹⁶⁾ og af den følgende Dom (S. 103) sees, at man endnu i Aaret 1550 har paakaldt Helgene ved Eeds Aflæggelse i et Tingsvidne. Den S. 135—139 meddeelte Dom giver Oplysning om de Sagers Beskaffenhed, der kunde forhandles for Rigens Kantsler, nemlig, som det synes, alle civile Sager („*Jordegods, Gjeld eller andit saadant anrørendis*“) og Dommen S. 351 er ligeledes mærkelig med Hensyn til Rigens Ret, da den viser, at det ikke var tilstrækkeligt at stævne Parternes Fuldmægtig for denne Ret, men at Hovedmanden altid skulde varsles; denne Dom, der er afsagt af hele Rigsraadet, men ikke i Kongens Nær- værelse, fortjener ogsaa af den Grund Opmærksomhed, at den tillige forkynder sig som en *Lov* for Fremtiden.

I Anledning af en Yttring i Fortalen til 2den Deel S. XXIV, at et Sandemænds Brev fra 1558 viser, at Sandemændene ikke blot dømte om Factum, men ogsaa om Jus, har Hr. Geheime-Justitsraad Professor *Michelsen* i Jena, der i hans Skrift: *Ueber die Genesis der Jury* (Leipzig 1847) med megen Omhyggelighed har gennemgaaet og be- nyttet de tre af mig udgivne Domsamlinger, taget til Gjenmæle og erklærer sig (Anf. Skr. S. 65 ff.) for den ogsaa af Andre⁽¹⁷⁾ antagne Sætning, at Sandemænd og Nævning- er ikke egentlig kunde siges at dømme, men at de kun afgave et edeligt Skjøn over det factiske Spørgsmaal, uden at inklade dem paa at tilkjende den forskyldte Straf, uagtet det rigtignok i det ommeldte Sandemænds Brev hedder: „at han drebte *Rasmus Möller* en sagesløs Mand och bör therfore sin Fredt at miste.“ Han erindrer i den An- ledning, at der om Nævningers og Sandemænds edelige Kjendelser bruges Udtrykkene: Afsigt, at *overvære, paasige, quitsværge*, hvorimod det er i en Dom i III. 207 udtrykke- lig hedder, at „*Herritznesn* haffue *offueruoren* och derephter *Domsændene dömp*“, og han mener derfor, at naar der engang imellem forekomme de Udtryk: *Dom* og *dömme* om Nævninger, er det aabenbar en Ufuldkommenhed og Unøjagtighed i Sproget. Endelig henviser han til en Afhandling af Professor *Schlyter*⁽¹⁸⁾ hvori denne har beviist om de gamle svenske Nævninger, at de alene afgave en edelig Kjendelse om Factum, men ikke afsagde nogen egentlig Dom. Jeg maa tilstaae, at de anførte Grunde, efter nøje Prøvelse, ikke have bragt mig til at fravige en Anskuelse, som jeg allerede har havt, da jeg skrev

(16) *Peder Syvs* Ordspr. II. 310.

Afhandl. No. 4. Upsala 1836. *Nordström* den svenska Sambälls-Forfatningens Hist. II. 763.

(17) *Homeyer*: Des Sachsenspiegels 2ter Th. II. Bd. S 621. Berlin 1844. *Stein*, Geschichte des dän. Civilprocesses S. 41, 53. Kiel 184. *Schlyter*, jurid.

(18) See næstforegaaende Note.

den 2den Deel af min Dissertatio de usu juramenti (1817), i hvis 2den § jeg yttrede, at vore Nævninger maa sættes i Classe med Dommere⁽¹⁹⁾. Foreløbig maa jeg nedlægge Protest imod, at der gjøres nogen Slutning fra de svenske Nævninger til vore, da dette Retsinstitut, ligesom overhovedet Domstolenes Organisation, hos begge Nationer er ikke lidet forskjelligt, saa at man maa anvende den største Varsømhed, naar man fra processuale Bestemmelser i de svenske Love vil slutte til de danske eller omvendt. For dem, som nøje have gjort sig bekjendte med begge Lovgivninger, er Beviisførelsen for denne Sætning overflødig, men til at overbevise Andre om dens Rigtighed vilde udfordres en udførlig Udvikling af de processuale Forhold, som Rummet her ikke tilsteder⁽²⁰⁾. Hvad den af Prof. *Michelsen* paaberaabte i Ildie Deel S. 206 anførte Dom af 1573 angaaer, hvori der skjelnes mellem Nævninger og Doms mænd, som have stadfæstet Nævningernes Tog, da maa jeg bemærke, at Talen her er om en Troldomssag, der i det Hele er behandlet mod al sædvanlig Form; uagtet Sagen er paakjendt i Fyen, hvor Jydske Lov var gjeldende, er det ikke Kirkenævn (som valgtes i Kirkesognet), men Herredsnævn, som have svoret, og dog viser baade Jydske L. III. 69, at slige Sager henhørte under Kirkenævninger, og J. L. III. 64, som udtrykkelig nævner de Sager, hvori Herredsnævn skulde dømme, taler ikke med et Ord om Troldomssager. Man sammenligne hermed en Dom afsagt i en Troldomssag i Mögeltönder Birk i Aaret 1558 af Kirkenævninger, som indkom for Kongens Retterting (II. 256); her findes ikke mindste Spor til, at der foruden Kirkenævningernes Kjendelse har været afsagt nogen anden Dom, men vel bliver deres Kjendelse underkjendt af Kgl. udnævnte Commissarier, hvis afsagte Dom netop viser, at de Nævninger, der svore i Troldomssager, ikke kunne sættes i Classe med andre Nævninger; thi det paalægges den beskyldte Troldqvindes Ægtefælle at væрге hende med Kirkenævn saaledes, at 15 Mænd bleve udnævnte i Kirkesognet, hvoraf Manden forkastede 4 og *sekv aflagde Eed* tilligemed de øvrige 11 Mænd. Jeg har just ved denne Dom bemærket, at den fortjener særdeles Opmærksomhed, fordi Jydske Lov aldeles intet indeholder om Fremgangsmaaden med Kirkenævn, som efter det Anførte er saa aldeles forskjellig fra de øvrige Nævningers⁽²¹⁾, at der naturligviis ikke lader sig slutte noget til disse fra dem, som svore i Troldomssager. Det indsees tillige, hvorfor man i den senere Dom fra 1573 ikke har ladet det beroe ved Nævningernes Tog, men tillige taget Doms mænd, da Herreds - Nævn

(19) See Oversættelsen i Nyt jur. Arch. XXI. 118.

(20) Jeg kan imidlertid henvise til en svensk Retslærd, som paa det bestemteste erkjender denne Forskjel, *Nordström* anf. St. II. 771.

(21) Jvfr. hermed hvad *Kof. Ancher* har bemærket (saml. jur. Skr. I. 329 Not.) om, at Kilden til

Bestemmelsen om disse Nævninger maa søges i den Skaanske og Sjell. Kirkeret; see ogsaa hvad jeg har anført i Jur. Arch. XIV. 103—104 (Dissert de usu juram. I. 114—115 Not.) og Prof. *Larsens* Erindringer i Jur. Tidsskr. XIV. 46—47.

i en saadan Sag ikke vare berettigede til at afsige nogen Dom. Heller ikke bruger *Fred. d. 9* i den Kallundb. Rec. Art. 8, naar han taler om disse Kirkenævn Ordet *Dom* eller *dömme*, men i den umiddelbart foregaaede 7 Art., hvor han handler om de sædvanlige Nævninger i Skaane og Sjælland, hedder det: „Sammeledis efterdi thet oc beklagis, at naar XV Mand udi Skaane oc XVI udi Sjælland bliffue opkreffuit oc tilneffnd at *skulle dömm*e enten paa Drab eller andre Sager etc.“ hvilket Udtryk *dömme* endnu eengang forekommer i bemeldte Artikel. Jeg maa ansee det for et meget vigtigt Argument, at Lovgivningen selv saaledes betegner Nævningerne som Dommere og kan ikke være enig med Prof. M. naar han (S. 65) anseer det for en indløben Skjødsløshed eller Unøjagtighed i Udtrykket, naar de Ord *Dom* og *dömme* undertiden bruges om Nævninger. Ogsaa nærværende Samling kan opvise ikke faa Exempler paa disse Udtryk brugte om Nævninger; saaledes betegnes de S. 154 ff. omhandlede 12 Nævningers Afsigt allevegne med Benævnelsen *Dom*; naar det S. 86 hedder *afsig*e, findes der paa den følgende Side „therpaa endeligen at *dömme*.“ S. 89 hedder det vel: „hvilket de *m*eente ikke at være XXIV Mænds Sag og Toug, men *Fogden* selv havde burdt at *dömme* paa,“ men strax efter siges der: „at Landsdommer her udi Sjælland havde paakjendt det ikke at være *deres (Nævningernes) Sag at dömm*e udi.“ Endelig maa det bemærkes, at saavel den S. 155 anførte Dom af 12 Nævninger, som den af 16 Nævninger i Aaret 1593 afsagte, S. 355 ff. meddeelte, Dom, begge udtrykkelig lyde paa en bestemt Straf; i den første hedder det: „tha siunes os Hr. *Christian Jensen* haffuer giort Huusfredt och Gaardgang och *bör therfor at böde efter Recessens 22 Capitel*,“ og i den sidste bemærkes det udtrykkelig, at Nævningerne vare „opkrævede til at grandske og i Sandhed forfare, om *Hans Jacobsen, Michel Olsen* etc. met vred Hu og værgende Haandginge i *Jörgen Bentsens* Gaard og der dræbte hannom inden sine egne fire Pæle, hvilken der var Albanemand til hans Död, oc om den, som Albanemand var, ikke saa havde begangit samme Drab, saa hand met alle sine Medfølgerer epher Recessen burde fridlös at være,“ og derpaa sværge de, at *Christen Jude*, som Albanemand „bör fredlös at være“ (S. 358.)

Til Oplysning af *Kilderne til Christian d. 5tes Lov* indeholder nærværende Bind ikke faa Bidrag, der i Interesse neppe staae tilbage for de forrige; idet jeg herom henviser til Registret under Rubriken: *Kilder til Christian d. 5tes Lov*, skal jeg isærdeleshed udhæve hvad jeg har meddeelt S. 109, 126, 129, 170, 188, 245, 343 og 381.

Af historisk Interesse og navnlig til Skildring af Sæderne i Slutningen af *Frederik d. 2dens* og Begyndelsen af *Christian d. 1des* Regjering findes der flere, ikke uvigtige, Bidrag f. Ex. S. 135, 185, 207, 226, 251, 275 (jvfr. 284 og 335) 293, 318, 322, 411, 444, 451. Adskillige af de her nævnte Domme give sørgelige Vidnesbyrd om Tidsalderens Raahed og Sædernes Forfald blandt Adelen, hvortil den netop paa *Frederik d. 2dens*

Tid overhaandtagende Drikfældighed, som synes blandt den yngre Adel at være bleven henregnet til god Tone⁽²²⁾, fornemmelig har bidraget. Saadanne Adelsmænd som de tre unge *Friser*, der overfaldt *Peder Skram*, som *Jörgen Höeg*, *Hans Urne*, *Herluf Daa*, Eventyreren *Jacob Rostrup* og Ödelanden *Erik Lange*, maatte vel, som *Frederik d. 2den* i Anledning af den „store Lösagtighed, som nu paa nogen Tid er befunden blandt Fruer og Jomfruer her i Riget“⁽²³⁾, siger: „være andet godt Adelsfolk til Beskjæmmelse.“ Den strængere Tugt og Sædelighed, som herskede paa *Christian d. 3dies* Tid, og det alvorlige, religiøse Sind, som udmærkede hans Adel og de Mænd, som bleve gamle og graae under *Frederik d. 2den*, forsvandt mere og mere hos den yngre Slægt, og det er med denne, som under *Christian d. 4de* naaede Manddoms- og Oldingsalderen, at det slette Aristokratie begynder, der i det 17de Aarhundrede nødvendig maatte blive undergravet af sin egen Fordærvelse⁽²⁴⁾.

Jeg kan ikke slutte denne Fortale uden at bevidne det Kongelige Videnskabernes Selskab min hjertelige Tak for den Understøttelse, hvorved det alene har været muligt at bringe dette 4de Bind af *Domme*, saavel som de foregaaende, for Lyset, ligesom jeg ogsaa er Copiist i det Kgl. Gehejme-Archiv Hr. *Kall-Rasmussen* særdeles forbunden for de mange Notitser, henhørende til Adelen's Personalhistorie, som han har havt den Godhed at meddele mig og hvorved dette Arbejde hos Yndere af Fædrenelandets Historie vil faae en forøget Anbefaling.

Kjöbenhavn i Februar 1848.

Kolderup-Rosenvinge.

(²²) Jvfr. hvad *Joh. Barclai*, den beröimte Forfatter af *Argenis*, skrev om Tonen i Tydskland ikke længe efter *Frederik d. 2dens* Tid: „Immensa cupiditas potus, jam confesso vitio ideoque magis libero, illam gentem infestat. Nec ad voluptatem hæc Thracica libido est, sed in parte comitatis et pene disciplinæ. Venalis quorundam Principum gratia pretio tam infami, sive quærentium comites vitiorum, sive legatis advenisque hospitalem parantium mensam.“ (*Euphormil Satyricon Pars 4ta cap. 5. Lugd. Bat. 1674 p. 401.*)

See ogsaa *Corn. Hamsfort* Bemærkning om Adelen paa hans Tid i *Scr. R. D. III. 286*: „Atque huic studio nobilitas maximam præ cæteris operam navat, immemor reipublicæ tutelæ; nem enim habetur bellicosus, nisi fiat et ebriosus: qui enim a Lyæo abhorret, omnibus ludibrio est, atque imbellis, inglorius, omnique officio indignus censetur.“

(²³) *Kallundb. Rec. Art. 12. Jvfr. S. 136.*

(²⁴) Jvfr. hvad jeg har sagt om Aristokratiet unde *Frederik d. 2den* i Fortalen til III, X—XI.

1.

1581. Dom paa Kongens Retterting. Sagsøgeren, som ikke møder den første Retsdag paa Kongens Retterting, maa ikke oftere tage Stævning, skjøndt han har havt Forfald.⁽¹⁾ Rigens Ret citeret.

(K. 123.)

Wii Frederich &c. giøre Alle vittherligtt, att Aar 1581 thend 12 Januarii for Oss vor skicket paa vortt Rettherting udi vor Kiöpstedtt Kiöpnehaffen *Söffren Skreder* vedtt Broeholm, och bödt sig udi alle Retthe emodt *Thomis Mogensen*, Fogidtt paa Skierne,⁽²⁾ for hand skulle udlegge och rettgjøre hannom Hoffuidttgielddt och Faldtzmaall, Breffpendinge, Skadegielddt for hand haffuer brugtt ulouglig Fiskerii i Skierne frii Ennemerckis Fiskerii till Skierne Hoffuidtgaardt, och vor samme Dag theris retthe sietthe Ugge-Dag i thend Sag, som hand for oss beretthe och for^{ne} *Söffren Skredere* tha mötthe for Oss, och bödt sig udi alle Retthe y thend Sag, och haffuer hand forbidtt hoes Oss fran thend 12 Januarii och till thend 20 Dag Januarii, och huer Dag bödt sig udi Retthe for Os, oc for^{ne} *Thomis Mogensen* ey mötthe eller nogen paa hans Vegne ther haffuer böditt sig udi Retthe, för endt thend for^{ne} 20 Januarii, som er IX gandske Dage epther thend retthe sietthe Ugge Tecte-Dag; tha mötthe hans Fuldmyndige, *Jens Chrestenssen* i Vester Verling, och for oss udi Retthe laugde vor och Rigens Steffning, och beuistis met Opskrifft paa samme Steffning thend att verre læst paa Middelsomherritzting Torsdagen nest epther S^d Karene Dag, som er thend 1 Decembris Ao 1580, och theraff forfares for^{ne} theris retthe sietthe Ugge Tecte-Dag att vere, som for^{ne} *Söffren Skredere* for Oss berett haffuer, thend 12 Januarii, och beklagedt for^{ne} *Jens Chrestenssen*, att hand laae böerlös⁽³⁾ vidtt Samsöe udi fem Dage och Netther, huorfor Tiden

⁽¹⁾ Jvfr. Christian d. 4 Rigens Ret og Dele Cap. 39. ⁽²⁾ *Böerlös*, uden Bör, uden Vind til at sejle med.

⁽³⁾ Skierne Slot, i Sklern Sogn, Medelsomherred, Viborg Stift, Danske Atl. IV. 691.

bleff hannom forkortt icke föer att kunde möde, men nu var tilstede och begierede, at for^{re} *Söffren Skredere* ville gaae met hannom udi Retthe, och vii tilspurde for^{re} *Söffren Skredere*, om hand ueluilligen ville giffue sig met hannom udi Retthe och lide Dom, huilckett hand icke ville beuilge, men vor begierendis, att hannom motthe vederfarris, hues Rigens Rett kunde hannom tilholde; epherdi hans Vederpartt icke er mött thend sietthe Ugge-Dag epher att vor och Rigens Steffning er forkyndt, tha epherdi vor och Rigens Rett formelder, att thend ther tilthaler och thager Steffning skall möde sietthe Ugge Dag, och biude sig udi Retthe medtt sin Gienpartt förste Dag, anden og tredie, kommer thend Anden icke och möder inden tredie Dags Soell gaaer neder, tha bliffuer hand nederfellig (⁴), men (⁵) thend, som tilthaler och steffnis, böer ey att forbide uden förste Dags Soelgang, om thend, ther tilthalis, icke möder, tha vorde hand i lige Maade nederfellig; thi meelee vii nu for^{re} *Thomis Mogensen* nederfellig i thend Sag, och ey epher att thage Steffning for oss udi for^{re} Sag.

Datum Vordingborg, then 20 Januarii 1581.

2.

1581. Dom paa Kongens Retterting. Sagvolderen, som ikke var mödt inden tredie Dag efterat Stævningen var falden i Rette, overgaaer Nederfældings-Dom, og Forfølgningen imod ham gives Fremme, uden at det tilstedes ham at udtage nyt Gienbrev. Rigens Ret citeres.

(K. 127.)

Wii Frederich &c. Giøre alle vitterligt, att Aar 1581 thend 21 Februari for Oss war skickit paa wort Retterting paa wort Slott Wordingborrig Oss elsk^o.

(⁴) *tha bliffuer hand nederfellig*, sædet, d. e. da har han tabt Sagen.

(⁵) Om det her anførte Sted af Rigens Ret see III. 322. I Christian d. 4des Rigens Ret og Dele Art. 26 udtrykkes det paa følgende Maade: „End möder ey den, Stefning tager, inden förste Dags Solgang, da bliffver Sagen hannem nederfeldig

oc ey stedis derudi videre Forfølgning; dog haffuer Kongen derpaa, saavel som offuer andre endelige Rigens Rettis Domme med Rigens Raad at kiende oc dömmee.“ Hermed kan jevnføres Art. 39, hvor det hedder, at for Rigens Cantzler „ansees hverken Sotteseng eller anden Forfald.“

Fru Ane Oxe ⁽¹⁾ till Oxeholms ⁽²⁾ Fuldmectige *Peder Roidt* i Torsløff ⁽³⁾ och bödt sig udi alle Rette emodt *Lars Stein* i Steneheide ⁽⁴⁾, for hand skulde udlegge och rettgjøre hinde først xl Daller for Kost och Therring, som aff-gangne *Frandtz Banner* haffde giort for hannom, epther en Regnskabsbogs Lydelse, som for^o. *Frandtz Banner* haffde medt egen Haandt underskreffuit, och thertill xxx Daller, som for^o. *Frandtz Banner* skulle haffue anthuordit hannom at kjöbe Öxen for. Disligiste eskidt hun och xxxiiii Daller for Kost och Therring, som hand haffde forherridt paa Börglum Closter och Rygaardt; sammeledis xxx Daller, som war for Kost och Therring, som Sandemendt aff Ölandt war giffuit till Landtzting aff hannom och bleffue quit dömpte for hannom och wedt Magt funden; item for Kost, Therring och Skadegieldt, Breff-pendinge, som hun haffuer lidt paa samme Tretthe. Och war for^o. thend 21de Februari nest forleden therris rette sietthe Ugge Steffne-Dag i thend Sag, som for os beuist war, och for^o. *Peder Roidt* paa for^o. Fru *Ane Oxis* Vegne tha mödte for Oss och böth sig i alle Retthe i thend Sag, och haffuer hand saa siden forbiidt hos Oss till y Dag, som er thend 24de Februarii och huer Dag bödit sig udi Retthe for os. For^o. *Lars Stein* mötthe ey eller Nogen paa hans Wegne ther haffuer bödit sig udi Retthe förend thend 23de Dag Februarii, epther att Soel war nedergangen, tha mötthe for^o. *Lars Stein* paa Lystrupgaardt och icke kunde benecthe, att hans retthe sietthe Ugge-Dag war udi Tisdags nest forleden, som war thend 21de Dag Februarii, som forsch^u. staaer. For^o. *Lars Stein* beklagede, att hand laae paa Samsöe udi viii Dage och icke kunde offuerkomme for Iis, huilcket han medt et Breff wille beuise som en af Oss elsk^e. *Hendrich Wind*, wor Mand, Thiener och Befallingsmandt paa wort Slott Dragsholms Thienere utgiffuit haffuer, och Oss elsk^e. *Mester Desiderius Fossius* ⁽⁵⁾ underskreffuit haffde, huorfor Tiden bleff hannom

(¹) Anne Oxe, Söster til Peder Oxe, var gift med Frands Banner til Kokkedal, som var forlenet med Börglum-Kloster; han døde 1579, og Anne Oxe i Marts 1581 (ikke 1579, som det hedder paa Stamtavlen i Peder Oxes Levnetsbeskrivelse).

(²) Oxholm, det forrige Öekloster paa Öland i Liimfjorden.

(³) Thorslev i Vendsyssel, Börglum Herred.

(⁴) Stenshede i Börglum Herred, Volstrup Sogn.

(⁵) *Desiderius Johannis Foss* var en Tidlang Rec-tor ved Roeskilde Skole; blev 1580 Professor pædagogicus i Kjöbenhavn og 1582 Sognepræst til Frue Kirke sammesteds. † 1598. (*Vorms Lexicon.*)

for kort icke föer at kunde möde. Men epherthi hand nu war tilstede och hans Modpart dislige, begierede hand, att for^{re} *Peder Roidt* wille gaae medt hannom udi Rette. Vi tilspurde for^{re} *Peder Roidt*, om han velvilligen wilde giffue sig medt hannom udi Retthe och lide Dom; huilcket hand ingenlunde wilde beuilge, uden wii wilde döme hannom thertill, men war begierrendis, att hand maatte wederfaris paa hans Hosbondis Wegne, huis Rigens Rett kunde hannom tilholde, epherthi hans Wederpart icke er mödt inden tredie Dags Soelgang epher hans retthe sietthe Ugge Steffne-Dag. Tha epherdi wor och Rigens Ret formelder ⁽⁶⁾, att thend, ther tillthaler och tager Steffning, skall möde siette Ugge Dagen och biude sig udi Retthe medt sin Gienpart förste Dag, anden och tredie; kommer thend Anden icke och möder inden tredie Dags Soel gaaer neder, tha bliffuer hand nederfellig &c. Thi melte wii nu for^{re} *Lass Stein* nederfellig for thend wor Steffning och ey epher att thage Gienbreff i thend Sag; och for^{re} Frue *Ane Oxe* fremdelis att forfølge thend sin Sag medt worre Breffue som tilbörlikt er.

Datum Wordingborrig 24 Februari 1581.

3.

1581. Dom paa Kongens Retterting, hvorved der gives Rigens Forfølgning imod en Arving, som havde sat sig i Besiddelse af samtlige den Afdödes Efterladenskaber, og dog ikke vilde inklude sig paa at holde Skifte, uagtet han af Medarvingen först var indkaldet for bevilgede Skiftecommissarier, dernæst dömt til at skifte af de Rigsraader, der dömt med Landsdommerne i Jylland ⁽¹⁾, og endelig overgaaet Æskning til Herredsting, som af Landstinget var stadfæstet. ⁽²⁾ — Et Tilbud om at ville skifte uden dertil at beramme en vis Dag, har ingen Virkning.

(K. 149.)

Wii Frederich thend Anden medt Gudtz Naade &c. Giöre alle witterlikt, att Aar &c. 1581 thend 29. Nouembris paa wort Retterting paa wort Slott

^(*) See ovenfor S. 2.

⁽¹⁾ Den 30 Jul. 1582 befaledede Frederik d. 2den, at de Rigsraader, som vare bosiddende i Landet, skulde to Gange om Aaret sidde Ret med Landsdommerne, for at saaledes de mange Sager hurtigere kunde blive afgjorte. (Domb. A. S. 242.)

⁽²⁾ Det er fornemmelig med Hensyn til den her brugte Fremgangsmaade med de saakaldte Æskninger, der i det Væsentlige stemmer overeens med hvad der senere er foreskrevet i Christian d. 4des Rig. Ret Art. 8 og 9, at jeg har optaget denne Dom.

Wordingborrig, neruerrendis Oss elsk^o: *Jörgen Daae* til Snedinge⁽³⁾, *Lauge Beck* till Förslöff och *Albrüt Beck* till Beldringe, worre Mendt och Tiennere. For Oss war skickit Oss elsk^o: Frue *Karene Gyldenstjerne* till Tanderup⁽⁴⁾ paa thend ene och haffde medt wor och Rigens Steffning for Oss udi Retthe steffndt Oss elsk^o: *Erick Löcke* till Torp, wor Mand och Thiener, paa thend anden Side, for hand skulde udlegge och Rett giöre hinde paa hindis Börns Wegne afgangne *Eiüller Löckis* og Frue *Karene Krabbis*⁽⁵⁾ Hoffuitgaardt medt alt andit therris Goudtz och Eyendom, hindis Börns Anpart; sammeledis Lössöre, Heste, Ög, Qveg og Feemon; disligeste Sölff, Guld, Pendinge, Boe och Boeskaff, rörendis och urörendis, inthitt medt alle underthagit; sammeledis huis Gjeldtzbreffue, Eyendomsbreffue, Rede och Regenskap och ald thend Nötthe och Ophörrsell, wisse och uwise, som findis att werre opborne ther aff siden for^o: *Eiüller Löcke* döde⁽⁶⁾, medt alt anditt, Nötthe, Skadegieldt, Kost, Therring, Forsömmelse, som hun haffuer fangit och lidt theroffuer, att hand hinde och hindis Börn thet forholdt haffuer och wor udi gaar therris retthe sietthe Ugge Tecte-Dag att möde therom for Oss udi Retthe paa baade Sider. Ock berethe for^o: Frue *Karene*, att for^o: *Erick Löcke* strax epher afgangne *Eiüller Löckis* Dödt er inddragen paa Torp Hoffuidgaardt, thend bruger och besidder, och thertillmedt tillholder sig alt for^o: *Eiüller Löckis* Arffuegoudtz saa och Boe, Boeskaff, Guld, Sölff, Fee, Queg, rörendis och urörendis, och icke will till nogit Skifte medt hinde paa hindis Börns Wegne, som hun meen Halffparten theraff arffueligen at werre tilfalden och tillhöre epher therris Farfader, for^o: *Eiüller Löcke*. Och hun theroffuer sidder i stor Borrig och Gield och haffuer therforre werrit foraarssagidt sitt egitt Arffuegoudtz att udsetthe, huorforre hun haffuer först beuigitt⁽⁷⁾ en Befalling till gode Mendt, thennom om samme Arffue at adskillige, och epheratt for^o: gode

(³) *Snedinge* i Vester-Flakkebjerg Herred.

(⁴) Gift med *Niels Lykke* til Tanderup (i Thy) † 1575, Sön af *Eiler Lykke* til Torp (Nörtorp i Thy) og Broder til *Erich Lykke*.

(⁵) *Karen Krabbe*, Datter af *Niels Krabbe* til Tanderup, gift med *Eiler Lykke*.

(⁶) Denne Paastand sigter til en anden Tidspunkt for Skadesorstatnings Bestemmelse end den, der ellers ifølge gammel Praxis var almindelig, nemlig den Tid, da Paatale havde fundet Sted, jvfr. hvad jeg har anført i Danske Magaz. 3 Række 1 Bd. S. 203—204.

(⁷) d. e. samtykket.

Mendt thuende Gange haffuer weritt forsamblidt, haffuer hand ladit giort sin Undksyldning, icke ther att kunde möde, saa hun till ingen Ende medt hannom kunde komme; nödis therforre att indsteffne hannom for worre forordnede Raad oc gode Mendt, som udi wor Kjöpstедt Wiburg forhörte Sager thetthe neruerendis Aar⁽⁶⁾ och ther bekommit Dom for sig, huilcken hun for Oss udi Retthe laugde, Tisdagen epher Hellig Trefoldighedtz Söndag sidstforleden udtgiffuen aff Oss elsk^o *Niels Kaass* till Torrupgaardt, wor Kantzeller, *Peder Gyldenstjern* till Thim, Danmarckis Riges Marsk, *Peder Munck* til Estuadgaardt, wor Amerall, Herr *Jörgen Löcke* till Offuergaardt Ridder, *Jörgen Rosenkrantz* till Rosenholm, *Björn Anderssen* till Stenholtt, wore Mendt och Raadt, och begge Landtzdommere udi wort Landt Nörre-Jutlandt, liudendis: „Att epherthi for^o *Erick Löcke* udi for^o *Eiller Löckis* Hoffuidtgaardt er inddragit, och alt hans Goudtz, rörende oc urörende, medt ald Renthe, Indkomst och Herlighedt, saavel for^o Fru *Karenis* Börns som sitt egitt, saa och Breffue och Anditt, som hindis Börn saawell som hannom er angliende, sig uden ald Dom och Retthergang att haffue tilthagidt, och icke hand wille möde self, ey heller tilforn, tha gode Mendt war epher wor Befalling forsamblidt, thennom att skulle mellom skifte; saugde the therpaa for Retthe: att for^o *Erick Löcke* thermedt haffuer giort Urett, och böer therforre att stande till Retthe som thet sig böer,” som samme Dom widere formelder, epher huilcken Dom hun haffuer udeskidt aff hannom till Herritzting och Landtzting, som hun for Oss beuiste medt forsk^o Udeskninger; och beretthe, thend Tidt, hun haffde fangitt sin Eskning till Herritzting beskreffuen, haffde for^o *Erick Löcke* steffnidt Herritzfogden, saa och Herritzskriffueren saawell som hinde till Landtzting, formenendis thennom therutinden att haffue giort Urett; och haffuer hun och ther bekommit Dom for sig, som hun for Oss udi Rette haffde, udgiffuen thend 1. Dag Juli nestforgangen af Oss elsk^o *Palli Juell* och *Malthe Jensen*, worre Mendt, Thienere och Landtzdommere udi for^o Jutland, liudendis, „att epherdi Frue *Karene* samme gode Mendtz Dom emodt for^o *Erick Löcke* haffuer forhuerffuit, och hun sin Eskning till Tinge, epher thend att haffue brugt och

(⁶) See ovenfor S. 4 Not. 1.

louglig Wardzell for giffuen, och Ingen tha paa for^o: *Erick Löckis* Wegne medt hans Fuldmagt y thend Tiltale ther er mödt, ey heller nogen Udleg er giort; disligeste icke heller Nogen enckidt wiss forsauget Dag att haffue ladit naffngiffue, naar hand nogen Skiffte will indrömme, och Fogeden forthi haffuer undt for^o: Frue *Karene* samme Esknings-Vidtne; och Skriffueren for^o: Eskningsseddel haffuer paaskreffuidt och inden Tinge att haffue lest (?): kunde the epther slig Leiighdeth och Tillgang icke kiende Fogedens eller Skriffuerens Ulempe, ey heller thennom nogen Urett therudinden att haffue giort,” medt mere, samme Dom medtförer; Och epther at samme Landtztingsdom er udgangen, haffuer the till Landtzting thend 15de Juli nestepther meddeelt hinde Landtztings-Eskning, och setthe for Oss udi alle Retthe, om hun icke epther for^o: hinde Domme, Herridtztings- oc Landtztings-Eskninger, böer widere att komme till sin Forfölling offuer hannom. Tha fremkom for Oss *Jens Huas*, for^o: *Erick Löckis* Fuldmyndige, och berethe, att for^o: *Erick Löcke* war offuerbödig gierne att wille eptherkomme thend Dom, som worre forordnede Raad och gode Mendt udi Wiburg thennom emellom dömpth haffuer, huilckit hand hinde wedt sitt Breff haffuer ladit tilbiude och först for Oss udi Retthe laugde itt for^o: *Erick Löckis* oben beseglede Breff, som hand medt egen Haandt skall haffue underskreffuit, thette Aar thend 13 Juni udgiffuit, liudendis, att hand er offuerbödig att wille werre offuer en venlig Skiffte och Jeffnidt epther hans afgangne Fader, medt hans Broders Höstrue, for^o: Frue *Karene Gyldenstjerne*, paa hinde Börns Wegne udi Hoffuidtgaardt och alt andit Goudtz, werre sig Guld, Sölff, Pendinge, Lössöre, Fee, Queg, inthet underthagit y alle Maade; disligeste Eyendomsbreffue, Gieldsbreffue, och will gierne giöre och fuldkomme thend Dom, som hun till Wiburg aff worre Raad och gode Mendt forhuerffuit haffuer, naar, eller huilcken Tidt for^o: Frue *Karene* will samtöcke, beuilge och tilltroe (?) Samfrender paa hans Side att werre offuer samme Skiffte; och tha att gierne giöre Alt, huis hannom böer att giöre hinde paa hinde Wegne och hand kand fange nöiagtig och trög Forwaring for

(*) Christian d. 4 Rigens Ret Art. 10 og 11 tale vel om, at Æskningen skal tages beskrevet, men ikke om, at den skal læses til Tinge.

hvis hand sig tha affhender, som thet widere formelder. Thernest fremlaugde itt Breff, som Oss elsk^e *Lass Ottessen* till Söegaardt och *Niels Krabbe* till Wesslössgaardt, worre Mendt och Thienere udgiffuit, underskreffuit och forseglidt haffuer thette Aar thend 22 Junii sidstforleden, udi huilckit the bekien- der, att the war wennligen ómbedit aff for^o *Erick Löcke* att drage till Hil- lersleff Herritzing, ther for^o Frue *Karene Gyldenstjerne* wille haffue sin Eskning beskreffuit offuer hannom och biade hinde Skiffte och Jaffning till ephther Doms Liudelse; tha mötthe the thend samme Dag och tilbödt hinde paa *Erick Löckis* Wegne, att huilcken Tidt och Stedt hun wille selff möde och hindis Wenner: tha wille *Erick Löcke* möde medt sine Wenner och gierne skiffte och dele medt hinde och sine Brödre-Börn Goudtz och Eyendom, Löss- öre och Andit, hvad Gud haffuer undt thennom, och y alle Maade giöre thend Dom fuldt, som forskreffuit staaer, och tilbödt the hinde iii Herremendt, som war for^o *Björn Anderssen*, Oss elsk^e *Niels Joensen* till Tostedtlundt och *Mouritz Stügge* till Holbeck-Gaardt, worre Mendt och Thiennere; tha gaff hun thennom for Suar: att wille hand giöre thend Dom fuldt, som hun for- huerffuit haffuer, tha wille hun gierne annammet, medt Mere, samme Breff in- deholder; och widere beretthe, att the selff indbyrdis haffde beuilgidt en Be- falling till gode Mendt at skulle inddrage paa Torp thend 8de Dag nest- ephther Scti Michels Dag, som war thend 6 Octobris Anno 78 och thennom emellom skiffte och forhandle om alle huis Irringer, thennom emellom war, huilcken icke war ephtherkommen; och for oss udi Retthe laugde theris obne Breff, the udgiffuit, underskreffuit och forseglidt haffde thend 27 Junii Anno 1578; liudendis udi sin Mening, som forskreffuit staaer. Sammeledis fremlaugde itt obidt beseiglidt Breff, som for^o *Erick Löcke* udgiffuen haffde udi thette neruer- rinde Aar, udi huilckit hand y lige Maade haffuer ladit hinde tilbiude Skifftt och Jaffnidt, ephther som hans forrige Breff udi samme Mening liudendis er; Och setthe udi alle Rette, om hans Hosbonde böer nogen Forfölling att offuergaae, ephtherthi hand er offuerbödig att wille retthe for sig hiemme, som hand medt Breff, Sigell och gode Mendt hinde tilbödit haffuer. Theremodt beretthe for^o Frue *Karene Gyldenstjerne*, att hun icke kunde benegthe, att hun saadanne hans skriftlig Tilbudt haffuer hört lese, men ther er aldellis Inthet anditt

medtfuldt, men hannom att haffue alt Goudtzet udi Haandt och Heffdt, saawell Hoffuitgaarde som thet anditt Goudtz, medt aldt sin Renthe, Indkomst och Herlighedt och thet bruger sig tilbeste, och forholdit hinde hinded Börns Anpart, saa och Gieldtzbreffue och Eiendoms-Breffue, som hun skulle haffue at forsvare Goudtzit medt, icke heller hand selff will möde, som er hinded Börns retthe Lauge-Werige, huoroffuer hun haffuer lidt och fangidt stor Skade, och allene setthe udi alle Retthe, ephtherthi hun haffuer bekommet Dom for sig, hannom att haffue giort Urett, och böer att stande therforre till Retthe, och siden till Herritzting haffuer udeskidt af hannom, och inthet Udleg ther skeet er, och Herridtzfogden siden, for hand samme Eskning haffuer giffuit beskreffuit, er steffndt till Landtzting och ther quit dömpt, och siden Landtztings-Eskning offuer hannom forhuerffuit, och icke hand haffuer rett therfor sig udi nogre Maade, om hun icke tha böer videre att komme till sin Forfölling, medt flere Ordt, thennom emellom forløb; tha ephther Tiltale, Giensuar, Breff, Benisning och thend Sags Leiiglighedt, och ephtherthi wii befinde först wor Befalling till gode Mendt att werre udgangen, thennom om samme Arffue att adskillige; och hun thuende Gange att haffue mödt for gode Mendt, och *Erick Löcke* haffuer ladit sin Undskyldning giøre, och icke er mödt; och hun siden haffuer steffndt hannom for worre forordnede Raad och gode Mendt, och ther forhuerffuit Dom offuer hannom, Urett att haffue giort, och bör therfor at stande till Retthe; therepther udeskidt af hannom till Herritzting, huilcken Herritztings-Eskning aff Landtzdommerne er fundit wedt Magt, och siden Landtztings-Eskning udtgiffuen, och icke for^o *Erick Löcke* haffuer enthen till Herritzting eller Landzthing rett for sig, men alleniste ladit hinde Skiftt och Jaffnidt tilbiude vedt gode Mendt, saa och medt hans Breff och Segell, dog ingen wiss forsaugdt Dag eller Termin att haffue ladit naffngiffue, naar hand nogen Skiftt wille indrømme: War therpaa saa affsaugdt, att for^o Frue *Karen Gyldenstierne* böer wi- dere att komme till sin Forfölling offuer for^o *Erick Löcke* ⁽¹⁰⁾, meden och ald

(10) Det er iövrigt vanskeligt at sige, hvori Rigens Forfølgning har bestaaet i et Tilfælde, som dette, hvor der ifølge Forholdets Beskaffenhed ikke kunde gjøres Udlæg i bestemte Gjenstande eller for en vis Sum; men formodentlig have Ride-

mændene sat sig i Besiddelse af hele Godset og paa denne Maade nødsaget Vedkommende til at indlade sig paa Skiftebehandling.

thend Stund for^o Herritztings, Landtztings Eskning och Dom stander wedt therris fulde Magt. Datum ut supra.

4.

1582. Dom paa Kongens Retterting. At en Sag har været voldgivet, kan ej standse Forfølgning med Rigens Ret, naar Vedkommende ej vil fyldestgjøre Voldgiftskjendelsen, hvilket bevises ved Herredatingsdom. Dog gives Udsættelse med Forfølgningen i 6 Uger, fordi den Part, der formeentlig ikke har efterkommet Voldgiftskjendelsen, paastaaer, at han har gjort Tilbud ved Herredstinget, som Herredsfogden nægtede ham at give beskrevet. — Liigkiöbsbrev. (1)

(K. 160.)

Wi Frederich &c. Görre Alle witterligt, att Aar 1582 thend 27de Dag Augusti paa wort Retterting paa wort Slott Wordingborrig, neruerrendis Oss elsk^e *Frantz Urne* till Hindemadt, wor Mandt och Thiener, *Hans Smidt*, Borgemester udi wor Kiöpstedt Wordingborrig, och *Jens Wiburg*, Ridefogidt udi Nyborrigs Leen, for Oss war skickit *Jacop Skriffuer*, Fogidt paa wort Slott Schiffehuns, paa Herr *Peder Jenssen* Sogneprest till Estuadt och Rönnebierrig Kirckis Wegne paa thend ene, och haffde medt wor och Rigens Steffning for Oss udi Rette steffndt *Jens Mortenssen* y Tolstrup paa thend anden Side for hand skulde udlegge och rettgiøre hannom paa for^o Hr. *Peder Jenssis* Wegne Hoffuidtgieldt, sögendis hannom först for xvii gode Daller for en Hest, hand kiöpthe hannom aff och icke betalde for^o Hr. *Peder Jenssen*, som beuiist bleff medt Liigkiöpsbreff; thernest viii Daller ephther hans egen oben Breffs Liudelse; end fem Breffue, for^o Hr. *Peder Jenssen* haffuer anthuor-det hannom och thennom forholder och icke will anthuorde hannom igen, endog han haffuer hans oben beseglidt Breff therpaa; end x Mk. Danske for 1 Tde Rug, hand fik aff hannom om ij Aar emodt; end thoe Daller, hand sagde goidt till for^o *Peder Jenssen* for *Johanne Christens* Daatther i Skiffue, och for

(1) Det er allene Kjøbstæddretterne, som omtale den Skik at drikke Liigkiøb, eller, som det vel rigtignere hedder, Litkiøb (jvf. Retshist. § 135). At

dette ogsaa har været Brug paa Landet, og at man til Beviis for det sluttede Kjøb derom har oprettet et Document, sees af denne Dom.

hvis Skade och Brast⁽²⁾ hand haffuer haffdt theraff, att hand icke haffuer faaitt sine Pendinge och Breffue igen, epther hans egen Breff och Forpligtels Liudelse. Och war udi Dag therris rette sietthe Ugge-Tecte-Dag, att möde therom for Oss udi Rette paa baade Sider. Tha fremkom *Rasmuss Griis* medt Fuldmagt aff for^o: *Jacop Skriffuere*, och for Oss udi Rette laugde for^o: *Jacop Skriffuers* skrifftlige Berettning, formellendis udi sin Mening, att hand haffuer louglic deelt och forfuldt till Herritzting och Landtzting for^o: *Jens Mortenssen* i 'Tolstrup paa for^o: Hr. *Peder Jenssis* Wegne och epther hans Fuldmagt for nogen Gieldssag epther hans Breffs Liudelse, hand for^o: Prest therpaa giffuit haffuer, och therepther thagit Laugdags-Breffue offuer hannom, som erre till hans Herritzting lest och bröt⁽³⁾. Therepther haffuer Oss elsk^o: *Johann Brockenhuuss* till Leerbeck och hans Sön *Kjeldt Brockenhuuss*, worre Mendt och Thienere, sidst Snaps-Landtzting udi Wiburg fordragen⁽⁴⁾ for^o: *Jens Morthensen* och hannem, saa the haffue thett⁽⁵⁾ paa vi Mendt, och the skulle haffue Fuldmagt, samme Sag att handle till endelig Ende, och hvis for^o: *Jens Morthensen* tha bleff for^o: Hr. *Peder Jenssen* skyldig, skulle han strax giffue hannom werheffthig Wissning⁽⁶⁾ therfor, som strax bleff for Oss beuiist meth samme Woldgiffitz-Breff. Och epther att the ere hiemkommen och Woldgiffitz-mendene haffue tillsagt *Jens Mortenssen* att skulle giffue for^o: Herr *Peder Jenssen* xvii Daller 1 Mk. strax att betalle eller setthe werheftig Wissning, haffuer hand huercken udlaugdt Pendinge eller sat Wissning, som Woldgiffitz-breffuit formelder, men samme Dag till Byetingit tillspurdtt hannom, om hand will nöigis medt fire Mendt, hand haffde medt sig, till Forlouffuere for the Pendinge, Woldgiffitz-Mendt haffue omsaugdt. Tha haffuer hand thertill suaridt, att hand wille gierne nöigis medt en for thennom alle, och begierrit, att the

(¹) *Brast*; nu sædvanlig Bröst; Formen *Brast* er kun tilbage i Talemaaden: at staae Last og Brast med Nogen. I den følgende Dom forekommer Formen: *Brist*.

(²) brudt. Skjündt man erholdt de 3 förste Lavdagsbreve (Femtendags-Brev, Tidags- og Femdags-Brev) paa engang hos Rigens Cantaler, maatte det andet dog ikke brydes, förend den i det förste

fastsatte Termin af 15 Dage var udlöben og paa samme Maade forholdtes med det sidste, s. Christ. d. 4 Rig. Ret Art. 17.

(⁴) *fordragen*, forligt.

(⁵) Her mangler et Ord, formodentlig: *voldgivet*.

(⁶) *Vissning*, Vissen, Caution.

wille fremgaae och sige hannom⁽⁷⁾ samme Geldt, och hand wille giffue Dag⁽⁸⁾ therpaa till Paaske først kom. Thertill suaridt *Jens Mortenssen*, att hand icke wille bede thennom loffue eller sige goidt for hannom i nogen Maade, som och strax bleff for Oss beuiist medt Byetingswidtne. Item formelde hans skriftlig Beretning, att thend Mandag thernest epher haffuer for^o: *Jens Morthenssen* till hans Herritzting tilböditt att wille rette for sig, dog icke haffdt nogit medt sig att tillbiude, att rette for sig medt, enthen Ware eller Pendinge; icke heller wille setthe Wissning i nogen Maade: emodt samme hans Tilbudt tha saa well, som tilforn, haffuer hand werit offuerbödig och wille gierne anamme, huis hand wille udlægge, och Herritzfogiden wille hannom forfinde⁽⁹⁾ eller och thage Louffuen och Wissning for samme Geldt, om for^o: *Jens Morthenssen* hannom thend setthe wille. Och inthet han wille sette Wissning for samme Geldt i nogen Maade, men böth sig udi Rette och war Dom begierendis. Samme Dag haffuer Herritzfogden dömp, huilcken Dom hand for Oss udi Rette laugde, udgiffuen aff Henborre Herritzting aff *Mogens Nielssen y Hollumgaardt*, Herritzfogidt ther sammesteds, thend 12. Februarii sidstforleden, liudendis i sin Beslutning, att hand icke kunde kiende for^o: *Jens Mortenssen*, for^o: Woldgiffit och Contragt att haffue holditt, som thett sig burde, och for^o: Woldgiffitzbreff icke att komme for^o: *Jacop Skriffuer* paa Hr. *P. Jenssis* Wegne till nogen Forhindring i hans Rigens Dele och Forfölling, hand for^o: *Jens Morthenssen* medtfölger i nogen Maade, som samme Herritztings Dom widere formelder. Widere medförer for^o: *Jacop Skriffuers* skriftlige Beretning: Att epherthi for^o: *Jens Mortenssen* haffuer thagitt Gienbreff emodt samme hans Forfölling, som hand louglig forfuldt er, och icke hand i nogen Maade wille rette for sig enthen medt Pendinge, Loffning eller Wissning for samme Geldt, och hand altidt haffuer werit offuerbödig och wille gierne hende⁽¹⁰⁾ Loffning och Wissning och giffue Dag paa samme Geldt; Tillmedt mener hand, for^o: *Jens Morthenssen* icke att werre saa myndig och loughfast, att hand enthen kan thage Gienbreff udi nogen Sag eller och gaae udi Rette for nogen

(7) Her mangler udentwivl: *god for*.

(8) *Dag*, Frist, Opsættelse.

(9) *forfinde*, synes her at være brugt i Benævnelsen af: *tilkjende*.

(10) *hende*, modtage.

erlig Mandt, før end hand faaer sig undskyldt for en endelig Dom, hand paa hannom til Wiburg Landtzting forhuerffuit haffuer, hannom ther aff Landtzdommerne att werre dömp't till en Falskner, udi lige Maade deelt for Lögnere och y andre Maader forwunden, som hand will beuise medt Domme och Tingswidtner, louglig thagne och adkommen.⁽¹¹⁾ Hand setthe therfor y alle Rette, om hand paa for^{re} Herr *Peder Jenosis* Wegne icke böer widere Forfölling offuer for^{re} *Jens Morthenssen* eller ey, som thend skriftlig Beretning formelder. Ther emodt berette for^{re} *Jens Morthenssen*, att hand icke kiendis sig widere att werre Hr. *P. Jenssen* skyldig, end vii Daller ungeferlig⁽¹²⁾, och meente Herritzfogden udi Henborrig Herridt att haffue gjort hannom Urett, y thet hand haffuer dömp't thett Woldgiff'tzbreff, icke att komme *Jacop Skriffuer* till Forhindring udi hans Rigens Dele; mener, epherthi *Jacop Skriffuer* haffuer woldgiffuit sin Sag, siden hand war kommen for wor och Rigens Dele, therfore icke burde widere thend att nyde och undgielde, och beklager, att hand well wille rette for sig, men icke kunde fange beskreffuit, huis hans Ordt och Tilbudt war till Tinge, ey heller udi Tingbogen faae thett indskreffuit⁽¹³⁾, huorforre hand motthe beuillge⁽¹⁴⁾ Uden-Herritzmendt thet wille giffue hannom beskreffuit och werre bestendig, huis hans Tilbudt och Ordt war till Tinge, som hand for Oss beuiste medt itt Breff, som viii Mendt udgiffuit haffde, och nogre aff thennom forseglid't och underskreffuit, som thett widtlöfftig i sig self formelder. Och som *Jacob Skriffuers* Beretning formelder, att hand er dömp't till en Falskner, berette hand theremodt, att fire Riddermendtz Mendt haffue sagdt hannom frii for thend Sag, som hand meente sig att wille beuise; disligiste medt Landtztingsdom wille sig forklare for *Jacop Skriffuers* Beretning, som indeholder, att hand er deelt for en Lögnere, medt flere Ordt. Tha epher thend Sags Leiighedt, och epherthi först for Oss er beuiist, att Sagen er woldgiffuen paa sex Mendt, huilcke Woldgiff'tzmendt haffue werritt

(11) *Adkommen*, erhvervet.

(12) *ungeferlig*, omtrent.

(13) Aarsagen hertil maa söges i den af Vederparten (14) *beuillge* synes her at være brugt i Betydningen af: at formaae.

anførte Omstændighed, at der var overgaaet ham Dom som en Falskner og en Lögnere.

forsamblitt och tillsaugt *Jens Mortenssen* att skulle giffue for^o *Jacop Skriffuer* paa *P. Jenssis* Wegne xvii Daller 1 Mk., och icke *Jens Morthenssen* thet giortt haffuer, ey heller wille setthe Loffning och Wissning therforre; och ther befindis siden Dom till Henborre Herritzting at werre udgiffuen, for^o *Woldtzgiffitzbreff* icke att komme *Jacob Skriffuer* till Hinder eller Skade paa hans Rigens Dele och Forfölling, som forskreffuit staaer; och samme Herritztingsdom stander usteffndt och ukaldt och widt sin fulde Magt, och for^o *Jens Morthenssen* theremodt beklager sig icke att kunne fange beskreffuit, huis hans Tilbudt haffuer werritt til Thinge, epther som forberört er; tha haffuer Wii ophagitt Sagen till i Dag sex Ugger. Midtlertidt for^o *Jens Mortenssen* att stille for^o *Jacob Skriffuer* tilfredtz huis billigt, christeligt och Rett er. Oc huis for^o *Jens Morthenssen* icke her forinden afstiller⁽¹⁵⁾ hoes hannom och *Jacop Skriffuer* beuiser medt nöiagtig Tingswidtne thett hans Skyldt therudinden findis, tha for^o *Jacop Skriffuer* epther thend sietthe Ugge Dag att thage sin Forfölling offuer for^o *Jens Morthenssen*, och att gange therom saameget Loug och Rett er. Datum ut supra.

5.

1582. Dom paa Kongens Retterting. Mod en Fordring, grundet paa Haandskrift, fremsættes Mødfordringer paa Grund af Regnskab. Det paalægges Parterne hver paa sin Side at udnævne 4 Mænd til at opgjøre Regnskabet, og den, som derefter bliver den Anden noget skyldig, at fyldestgjøre Fordringen inden 6 Uger.⁽¹⁾ — Et Indlæg i Sagen med edelig Forsikkring.

(K. 155.)

Wii Frederich thend Anden medt Gudtz Naade &c. Görre alle witterligt, att Aar 1582 thend 27de Augusti paa wort Rettherting paa wort Slott Wordingborrig, neruerrendis Os elsk^e *Frantz Urne* till Hindemadt, wor Mand och Thiener, *Hans Smedt*, Borgemester udi wor Kiöpstedt Wordingborrig och *Jens Wiburg*, Ridefogidt udi Nyeborrighs Leen, for Oss war skickit Os elsk^e *Oluff*

⁽¹⁵⁾ Afstiller, afgjör Sagen i Mindelighed.

⁽¹⁾ Det sees af denne Dom, at Contrastævning endnu ikke var i Brug.

Bagere (²), Raadmandt udi wor Kiöpstedt Otthensse, hans Fuldmectige *Marcus Theissenn* paa thend ene, och haffde medt wor och Rigens Steffning for Oss udi Retthe steffndt *Peiither Keelbrecker*, Borger ther sammestedt paa thend anden Side, for hand skulde udlegge och rettgjøre for^{ne} *Oluff Bager* iii^c gode gamble Dallere, som hand er hannom skyldig, och therfore haffuer y Pant satt hannom thend hans Gaardt, hand tha udi boede, (och endnu boer ther udi) medt huis Anpart hand och haffde y thett Huuss och Gaardt, som hans Steffader udi boede, och haffuer faaidt hannom hans Hoffuitbreffue paa, epher som hans egen Handskrifft formelder, som findis tegnit uden paa hans Gieldsbreff, som hand for^{ne} *Oluff Bagere* paa for^{ne} iii^c Daller giffuit haffuer, huilcke iii^c Daller hand esker aff hannom, och opbödt forbemeldte hans Pant och Breffue, thersom hand kunde for^{ne} Gielt medt sin tilbörlig Renthe uden Skade bekomme, som hand hannom y sitt Breff loffuidt haffuer. Och war udi Dag therris retthe sietthe Ugge-Tecte-Dag, att möde therom for Oss udi Retthe paa baade Sider, som the self for Oss bekiendte och weluilligen gaffue thennom udi (*Rette*). Tha först udi Retthe laugde for^{ne} *Marcus Theissenn* itt *Oluff Bageris* skriffelig Forsset, medt egen Handt skreffuit, lydendis som epherfølger: „Ephersom hand nu paa ny haffuer steffndt *Peiither Keelbrecker* for Rigens Cantzler och haffuer werrit medt hannom offuer Regnskap; och ther the icke tha kunde fordragis om therris Regnskap, ther hans Quittandtz iche fandtes saa nöiagtig, som hun burde, och icke heller haffde hans Handskrifft eller hans Sönns, saa haffuer hand nu y Löfferdags paa ny ladet fordre hannem til Regenskaff, och icke hand wille komme; och epherthi hand aldrig tilforn till Tinge eller till Raadhuus haffuer nogen Tidt giffuit tillkiende, ther hand tiltalte hannom om samme iii^c Daller, att hand nogen Tidt haffde betalt Nogit paa samme iii^c Daller, och kommer nu fram kun medt sine egne lösse Ordt och itt Seddel, som Andre haffuer udgiffuit och icke haffuer hans eller hans Söns Handskrifft, eller och y andre Maade nöiagtig Beuissning, setthe hand well i alle Retthe, om hand icke böer nu at staae hannom till Retthe

(²) Om denne i flere Henseender mærkelige Mand s. *Vedel Simonsens* Bidrag til Odense Byes ældre Historie III. 72 ff.

och suare hannom for sitt Breff och Sigell. Sammeledis will *Oluff Bagere* werre forpligthet, att, thersom hand kan her ephther beuiset met hans eller hans Söens Handskriftt eller nogen hans Thienneris eller och medt nogen anden nöigagtig Widtnissbyrdt, att hand haffuer Nogit betalt eller udlaugdt for hannom, werre sig liditt eller mögitt, will handt medt alle Gode fuldtgiöre hannom i therris andit Regnskap, saa at hand icke skall skeep for kortt medt hans Wilge, saa sant hieppe hannom Gud till Salighedt; och er therforre gierne begierrendis Dom ephther hans Eskning och Forfölling, for huis hand nu först thaler hannom till om. *Oluff Bager* hans egen Haandt.“ Disligiste haffde for^{no} *Marcus Theissenn* for Oss udi Retthe for^{no} *Peiüther Keelbreckers* Handskriftt, lydendis paa for^{no} iii^c Dallere, huilckitt Breff for^{no} *Peiüther Keelbrecker* icke benectede, och setthe for^{no} *Marcus Theissenn* udi alle Retthe, om hand icke burde widere att komme till sin Forfölling paa *Oluff Bageris* Wegne. Theremodt beretthe for^{no} *Peiüther Keelbrecker*, att hand icke wille benecte, att hand jo haffde bekommit for^{no} iii^c Daller aff for^{no} *Oluff Bager*, men hand haffde theremodt udlaugdt och betaldt for hannom, anthuorditt hannom selff tillhende och i andre Maade, som hand medt hans Regnskaffbog wille beuisse, saaat thersom *Oluff Bagere* wille werre offuer Regnskap medt hannom, skulle hand icke befindis, att hand skulle bliffue hannom Nogitt skyldig. Och y Retthe laugde en skriffthlig Beretning som formelde: „Att ephther thi Sagen er indsteffnat for Rigens Cantzeler, tha will hand udi thenne hans Beretning kortheligen formelde, huad for^{no} *Oluff Bagere* igen aff hannom bekommit haffuer, som hand paa *Oluff Bageris* Wegne haffuer udlaugdt; disligeste och en Part hannom selff haffuer anthuordit, huilckit hand medt hans Reignskapsbog wille strax beuisse. Först haffuer hand anthuordit hannom selff i Kiöpenhaffn lxxx Daller, noch udlaugdt till Lybeck ephther Quitandtzis Liudelsse I^cxii Daller, noch haffuer hand anthuordit hans Söen, *Claus Bagere*, en Handskriftt, som lyde wedt viii^cxvii Daller; theroffuer haffuer for^{no} *Oluff Bagere* udlaugt paa hans Wegne till *Eiüller Briiske* wedt VI^clxvi¹/₂ Daller, bleff hand hannom skyldig aff samme Handskriftt widt I^clx¹/₂ Daller, saa belöffuer thett sig widt III^c1²/₂ Daller, for^{no} *Oluff Bager* bekommit haffuer, emodt the III^c Daller, hand haffuer hans Breff paa, thett hand formoder *Oluff Bager* icke kand benegthe. Och ephther saadan

Leiilighedt setther hand udi Retthe, om hand eiges eller böer att lide nogen widere Forföling udi thend Sag, för end thett bliffuer lougligen och skielligen beuist, att hand er hannom nogit pligtig, thet hannom icke er skeedt Nöige och Fyllist for. Och offueralt lader han sig töcke, att huis *Oluff Bagere* udi saa Maade medt Dele och Rigens Rett forfuldt haffuer, skall werre giort medt stor Urett, ephtherthi hand mener thet skielligen att werre beuist medt hans Regnskapsbog, att hand widere af hannom bekommit haffuer end som hans Eskning offuer hannom formelder, som thend hans skriffelig Beretning i sig selff widere formelder. Sammeledis berette hand, att thend 2 Augusti sidstforleden war Oss elsk^e Mester *Niels Jesperssen*, Superintendent offuer Fyens Stigt, *Mogens Hendriksen*, Borgemester udi for^o Otthense, medt andre Dannemendt forsamlide, att skulle werre offuer Regnskap emellom thennom, och Inthet tha kunde udretthis aff thend Orsage, att *Claus Bagere*, hans Söen, icke war tillstede. Och beklagide, att hand siden ogsaa gierne wille werreit offuer Regnscaff medt hannom, och icke hand will till nogit Regnscaff, men alleniste wille hannom slet forderffue. Huoremodt for^o *Marckus Theissen* gaff till Suar, att hand medt Retthe burde till sitt Werneting att haffue giordt slig Tilbudt, och begierrede paa for^o *Oluff Bageris* Wegne, att hand maatthe bekomme widere Forföling offuer for^o *Peiither Keelbrecker*. Theremodt berette for^o *Peiither Keelbrecker*, att hand well haffuer werreit till Byetinget, för end hand gaff Eskning offuer hannom beskreffuen, och skiödt sig till Regnscaff, men forthi han war laugsögt, foruiste⁽³⁾ the hannom, och icke maatthe fange sine eigne Ordt beskreffuen, medt flere Ordt. Tha ephther thend Sags Leiilighedt, och ephtherthi att for^o *Peiither Keelbrecker* skiuder sig till sin Regnskaffsbog och hartt beraaber sig paa, att haffue udlaugdt mere och icke mindre end for^o iii^c Daller, som hans forrige skriffelig Beretning widere formelder, och therhoes sig hartt beklager, att hand icke kand komme till Regnscaff medt for^o *Oluff Bagere*, tha haffue wii ophagitt Sagen till y Dag sex Ugger. Och midlertidt for^o *Oluf Bagere* att thage fire Dannemendt paa sin Side, och for^o *Peiither Keelbrecker* att thage fire Dannemendt och the otthe Mendt att

(³) forviste d. e. afviiste.

komme tilsammen och werre offuer et christeligt och retfærdigt Regnskaff och att forhandle thennom emellom om samme Gieldt och Regnskaff, som the wille andsuare for Gud och werre bekiendt. Och huis the udi saa Maade thennom emellom forhandler, att the thett klarligen fran thennom giffue beskreffuit, att wii noksom kunde haffue Oss theraff att retthe, hues Briist⁽⁴⁾ therudinden findis; och thersom thet befindis, att for^{no} *Peiither Keelbrecker* bliffuer for^{no} *Oluff Bagere* nogit skyldig, tha skall hand werre forpligt strax inden for^{no} sex Uggers Dag, fran thenne Dag regnendis, att betalle och fornøige hannom for^{no} Gieldt medt rede Pendinge eller och gode Kiöpmendtz-Ware epher Danne-mendtz Sigelse. Och thersom for^{no} *Peiither Keelbrecker* icke tha, epheratt for^{no} Dannemendtz haffue siddet offuer Regnskaff medt thennom, retther for sig inden bestemte Tidt, och thett loughligen medt Breff och Segell beuisis, tha *Oluff Bagere* att thage sin Forfölling offuer hannom, som hand thend nu sluppit haffuer. Datum ut supra.

6.

1582. Viborg Landstings Dom. Den, som, naar Markeskjel sværges, ikke godtgjør sin Adkomst til en særskilt Jordlod, der ligger i Andres Bymark, kan ikke siden faae sig den tilkjendt. Heller ikke kan et Laasebrev ansees for tilstrækkelig Adkomst til en Jordlod, naar den ikke særlig deri er nævnt. Domme paaberaabes, som bestemme, at af den Ejendom, hvorpaa Laasebrev er erhvervet, Intet siden mistes ved Rebning.⁽¹⁾

(C. 232.)

Jörgenn Skram thill Thielle, *Malthi Jennssen* thill Hollumgaardt, *Mouritz Stygge* thill Holbeckgaardt, Landtzdommere i Nöre Judtlandt, *Albrit Friss* thill Hareltzkier, *Jacob Höeg* thill Thrudtzholm, och *Gundi Schriffuer*, Lanndtzthingshörer, giöre vitterligt, att Anno epher Gudtz Biurdt MDLXXXII thenndt 15 Septhembris paa Viborigs Lanndtzthing war skickett erliig och velbiurdig Mandt och strenge Ridder, Her *Jörgenn Löcke* thill Offuergaardt, Kong.

(*) Bröst.

den eller Landstinget har frygtet for at dømme den mægtige Rigsraad *Jörgen Lykke* imod.

(1) Denne Dom viser iøvrigt, at hverken Herredsfog-

May. Lennsmandt thill Mariager Kloster, hanns visse Budt, erlig och velfornumstig Mandt *Michell Schriffuer*, Birckefougitt i Mariagger, med enn Opsetelse her aff Lanndztinnet i Dag Maanet⁽²⁾, udganngit, liudenndis hannom thaa at haffue hiidt steffnet i Rette *Söffrenn Block* i Ardenn, Herritzfougitt i Heenstedt Herret, for hanndt schulle haffue franndömp^t for^o: Her *Jörgenn Lycke* et Stöcke Eng paa Budsllett i Alss Marcke, endog for^o: Her *Jörgenn Lycke* for hannom schulle haffue beuist samme Enng udi sallige Her *Christenns Frisses* Thidt, och udi hanns egenn Thidt, att schulle haffue liggett och verrett brugt till Hasslegaardt⁽³⁾ udi XL Aar och mere, och thessligiste at for^o: Eng haffuer ligget och verritt brugt thill Hasslegaardt thenndt Thidt Her *Jörgenn Lycke* haffde laditt forfylge Hasslegaard med sinn Eiendom, inndenn Marck och udenn Marck, medt huadt Naffn thedt er eller neffnis kanndt, thill Laass, som schulle medtförre euig Thielsse therpaa att verre satt; Thessligiste och at schulle haffue beuist for *Söffrenn Block* medt Sanndmenndtz Breffue, rett Marckeschiell for langg Tidt sidenn at verre suorett emellom Hasslegaardt och Thorup⁽⁴⁾, offuer huilckett Skiell for^o: Enng och udi langg Thidt at schulle haffue verett brugt thill Hasslegaardt, inndthill y fiordt, Nogen schulle haffue fordristedt thennom thill, Affgrödenn att bort thage, for huilckett thee schall verre raansuoren; thessligiste at ther skulle verre Domme udgaet, at vedt Reeb eller i andre Maade icke motte skurthess⁽⁵⁾ eller formindskis nogett aff thenndt Eiendomb thill Laass er forfuldt, och for^o: Herritzfougitt doch skulle haffue thilldömp^t samme Eng udi Alss Fellidt, menendis hannom thermedt Urett att haffue giort: Thaa for nogenn Leilligheedt sig

(²) *I Dag Maaned* maa vel betyde idag for en Maaned siden, dersom iövrigt Afskriften af Dommen er rigtig.

(³) Haslevgaard eller Harslevgaard i Als Sogn, Hindsted Herred, D. Atl. V. 72, hvor iövrigt hverken Christen Friis eller Jürgen Lykke nævnes som Ejere; derimod seer man S. 85, at det nærliggende Overgaard i 1536 af Biskop Jürgen Friis blev forlehnet til hans Broder Christen Friis; og i Forleningsbrevet dat. Tirsdagen næst for St. Hansdag (d. 20de Jun.) 1536 (Regist. over a. L. No.

4, 413a.) nævnes udtrykkelig *Haslevgaard* blandt det övrige Gods. Jürgen Lykke fik Skjøde paa Overgaard d. 12 Oct. 1564 (Regist. over a. L. No. 8, fol. 83) men i dette nævnes dog ikke *Haslevgaard*. R.

(⁴) Der findes intet Thorup i Als Sogn, men vel et *Hurup*; Thorup kunde derfor være en Fejlskrift. Længer nede i Dommen nævnes ogsaa Jürgen Knudsen i Huorup.

(⁵) *skurte*, nu *skorte*, i Jydske L. I. 46 skærthe.

thennd Thidt ther udindenn begaff, bleff samme Sag opsatt thill i Dag, och nu framlagde for^{ne} *Michell Schriffuer* ett Sanndmenndtzbreff under Dato MDLXXXIII⁽⁶⁾ udgiffuitt, som bemelder, Sandmendt att haffue giortt rett Marckeschiell emellom Hasslegaardt och Thorup, ithem et Thingsuinde aff Hindsted Herritzthing, sist forgangen Aar thend 31 Dag Augusti udgiffuitt, som bemelder, nogen Mendt huer epther thieris Alder, somme XL Aar och somme minder, at haffue vundett, att thend Eng paa Busslet liggindis i Alssmarck haffuer veritt brugt thill Hasslegaardt i Aar, med flerre Breffue, hanndt fremblagde, liudindis i samme Mening, som forskreffuet staar; thernest et Thingsuinde, att nogle Folek ere ranssuorenn, for the schulle haffue röffuett och affördt Höe aff samme Eng; udi liige Maade enn Dom her aff Lanndztinngett Aar MDLXXX thend 9 Aprilis udgiffuenn, som medförer, *Axsell Viffertz*⁽⁷⁾ Budt att haffue hiidt steffnett for^{ne} Her *Jörgenn Löcke*, for hanndt ville formene Reeb paa Alssmarck icke att motte legges, och Her *Jörgenn Löcke* thennd Thidt haffuer fremblagt enn Laasbref, thaa er ther saa omsagt, att eptherdi thaa bleff beuist medt Laassebref, for^{ne} Her *Jörgenn Löcke* att verre thilldömpt alltt huadt thaa thill samme Gaardt⁽⁸⁾ laa och brugis och aff Arildtz Thiidt thilligett haffuer och euig Thielsse ther paa att verre, effther samme Laassebrefis Liudelsse, thaa viste Dommeren icke Reeb paa Gaardt Eienndomb att motte leggis ther aff skerthes eller formindskis, udenn Konng. May., Alles vor naadigste Herre, och Danmarckis Riigis Raadt anddett ther om kiende eller erindre ville. Thernest fremblagde saamme Laassebref, daterit MDLXXVII thenndt 2 Septemder, iblant andett indeholdende, for^{ne} Her *Jörgenn Lycke* thill Laass at haffue forfuldt hanns Hoffuetgaardt Hasslegaardt medt aldt Gaardtzenns Eienndomme och rette Thilligelsse, Skouff, Marck, Agger och Eng, Fiskeuandt, Fæganngh, Vaat och Thiurt, indenn Marck och udenn Marck, innthedt unnderthagenn i nogenn Maade, som handt thaa haffde udi Hanndt och Hefft, och beslutter⁽⁹⁾, samme Laass euig Thielsse paa samme Guodtz at

(6) Dette Aarstal maa være urigtigt, da Dommen er afsagt 1582.

(7) Axel Viffert, D. R. R. til Viffertsholm, Soelberg Sogn, Høllumberred, D. Atl. V. 47; hans Ejendom maa formodentlig have strakt sig ind i Als Sogn,

der stöder til Soelberg Sogn. Han ejede ogsaa Axelvold i Skaane og døde den 3die Junii 1580 paa Malmöhuus, hvor han var Lensmand.

(8) Hasslegaardt.

(9) beslutter, slutter, ender med.

werre satt. Thernest fremblagde for^o: Herritzthinngsdom, thedt Aar thenndt 19 Dag Julii udgiffuet, som saa besluttis, att epherdi samme Eng finndis i Alss indsuorett Marck och Fellig at ligge, och alle Alssmennd (*have*) thieris Eng ligginndis omkrinng samme Eng, och epherthi att Lougen medtförer⁽¹⁰⁾, at naar Sandmenn skall suerge By emellom, thaa schall ennhuer kalde paa thieris Kiöp, [stedt Thall endelt]⁽¹¹⁾ paa Vedermaalsthing, förenndt suergis eller Marckeschiell riidis, ellers duer thend sidenn innthedt, huilcket icke beuissis for^o: Her *Jörgenn Löcke* paa (*for*) Riidmendt och Sandmenndt nogenn Adkom eller Breffue att haffue hafft, och efftherdi Lougen och (*om*) Marckerebning andenstedtz medförer i samme Mening⁽¹²⁾, huor Reebning eller Sollskift schall gaa offuer Marcke, thaa giffuis thenndt unnder Reeb, huor som Stue-Kiöb eller Enndeell icke (*met*) Steen, Stabell eller Gröfft finndis att verre aff mett (*afdeelt*), udi liige Maade epherdi Recessen⁽¹³⁾ inndholder, huor Marckeschiell sueres, thaa beholder huer epher Lougenn, saa och epherdi att for^o: Her *Jörgenn Lycke* sielff haffuer ladett giöre och udsuerge samme Marckeschiell och hanndt thill sig haffde annamitt och (*al?*) thennd Jordt och Eng, som the andre Lodtzeier haffde udi Thorupmarck, och sielff Domb udi slig enn Sag thillforne forhuerffuitt haffuer paa thu Agger paa Thorup Marck, och epherdi for^o: Her *Jörgenn Löcke* siidenn samme Marckschiell giortt er, fraa (*aff?*) Eierssmendt, som handt thill samme Eng kreffuitt haffde, fraadömppt er och thenndt Domb ennddaa ved Magt och urögt var, saa och epherdi samme Eng icke udi for^o: Her *Jörgenn Löckis* Laass naffngiffuenn er, men er offuerbödig (*i?*) samme sin Forfölning thill Laass att ville udlegge hues Jordt hand haffuer imodthagett i Alss Fellig, naar Alssheller Skouff och Thorup Marck kommer thill Reeb, och the andre Eiger udi liige Maade udlegger thedt, the indthagett haffuer, och epherdi, att Her *Jörgenn Lycke* udi Verrie haffuer hvis the andre Lodtzeier haffuer imodtagett thill Hasslegaardt, nordenn for

(¹⁰) J. L. II. 21.

(¹¹) Disse meningsløse Ord synes at skulle udtrykke Jydske Lovs: oc kallæ a stufkiöp; eller maa-

skee: Stuf eller Endeel. — Heller ikke det følgende Sted af Jydske Lov er nøjagtigt citeret.

(¹²) Jvfr. J. L. I. 55.

(¹³) Cold. Rec. cap. 27.

thenndt Marckeschiell giortt er, kunde Herritzfougedenn icke kiennde epther sliig Leilighedt for^{no}. Her *Jörgenn Löcke* nogenn Rett eller Rettighedt thill for^{no}. Eng paa Budsllett paa Alssmarck och Fellig att haffue thill Hasslegaardt offuer Marckeschiell, menn for^{no}. Enngh at fylge thill Lodtzeier thill Alssmarck Fru *Anne Krabbe*⁽¹⁴⁾ och hindis Medt-Arffuing, thieris Lodt och Partt ther udi at nyde och beholde, udenn Her *Jörgenn Lycke* medt andre Adkom eller Breffue kanndt beuisse, samme Eng saa louligenn omstennett och omstabledt at verre, som Stue eller Endeell bör att verre i andre Marck, som thenndt Domb videre bemelder. Och satte for^{no}. *Michell Skriffuer* udi alle Rette, om for^{no}. Herritzfougitt icke haffuer dömt Urett. Saa mötte *Jörgenn Knudssenn* i Huorup, saa och *Söffrenn Block* och berette, att samme Laasbreff icke schulle naffngiffue for^{no}. Eng och icke for^{no}. Her *Jörgen Lycke* paa Vedermaals-thing schulle haffue verritt kommitt for Sandmdent (*da de?*) siidst suor medt sinn Laassebreff eller andre Breffue och samme Eng effther Lougenn vidtgodt⁽¹⁵⁾, thissligeste thill thedt förste Sandmenndtzthoug berette, att samme Eng inthedt veedkommer thedt 'Though, och therhuoss beretter for^{no}. *Söffrenn Block*, att hannd udi enn anddenn Sag thilforne liige saadann enn Domb med Her *Jörgenn Lycke* haffuer dömbt och menthe sig icke anddett at kunde döme, end som handt giortt haffuer, medt flerre Ordt och Thalle thennom therom emel-lom vor; Thaa epther Thiltalle, Giennssuar och Sagssens Leillighedt, och eptherthi Lougenn medtförer, att thee som ey kalde aa Stue eller Kiöb, och gange ey vedt Marckeschiell förennd suorett er, thaa duer thennom siidenn thieris Akald ey, och æfftherdi for^{no}. Her *Jörgenn Lycke* haffuer forsömmett sig och icke hanndt eller nogenn paa hanns Vegenne er kommen paa Veder-molstthing medt sinn Breffue och for^{no}. Eng veedtkiendis, förenndt suoritt vor epther Lougenn, thaa epther sadanne och andre Leillighedt samme Herritz-things Dom medtförer, viide Vy inngenn Aarsag eller Thilfaldt, for^{no}. Her-

(14) Fru Anne Krabbe, der i D. Atl. V. 97 og 102 nævnes som Ejer af Vifertsholm og Vorgaard i det til Hindsherred grændsende Hellumherred, jvfr. ovenfor S. 19 Not. 3, var Axel Viferts Enke

og blev senere (d. 10de Aug. 1595) gift med Erik Kaas til Vorgaard. *K.*
(15) vedgaaet.

ritzfougitt for samme sinn Domb at kunde felde. In cuius rei testimonium sigillo nostro &c.

7.

1583. Viborg Landstingsdom. Et Kjøb, hvorved en Mand af sine Svøgre havde tilkjøbt sig saavel den af hans afdøde Fader efterladte Gaard, som den Arvepart, hans Søstre havde i Vente efter deres endnu levende Moder, kjendes ugyldigt, deels fordi en Broder var fraværende, og ikke udskiftet af Fællig, deels fordi det var ventendes Arv.⁽¹⁾ — Skjødning af Flere foretages med sammenlagte Hænder. Hustruen er tilstede, naar Manden paa hendes Vegne bortskjöder Noget. — Søn nævnes som Moders Væрге.

(D. 131.)

Malti Jensen til Holmgaard, *Mouritz Styge* til Holbeckgaardt, Landssdommere i Nöriutland och *Gunde Schriffoer*, Landsthingshörer, giöre vitterligt, at Aar effter Guds Börd 1583, thend 13 Augusti paa Viburg Landssting var schicket *Jens Nielsen* i Bölböl, medt en Opsettelsse her aff Landsting idag XIII Dage udgangit, liudendis hannom da at haffve hiidt i Rette steffnet hanss Broder *Iep Nielsen* ibid. for hand schall haffue kiöfft mett nogen aff hans Söstres Mend udi thend Gaard, de udi boer, da hand vaar udenlands och vaar hans Verge och kiöfftte same Eigendom for fellitz Pending, och menthe fordi hand burde at vere dielachtig i samme Guotz, och for hand schulle haffve kiöfft hans Möderne i same for^o Gaard, endog theris Moder endnu leffver, och menthe fordi thedt Kiöb icke burde nogen Mact att haffve. Sammeledis haffde hiidt steffnet *Anne Her Ivers*⁽²⁾, *Giertrud Nielssdotter*, *Eline Nielssdotter*, *Marrine Nielssdotter* och theris Laugverge for sammé Godz de solddt haffver, som hand menthe icke loughlig eller ret at vere; da for nogen Leilighedt sig her udinden begaff, bleff same Sag upsat till idag och nu böed *Jens Nielssen*

(¹) Da det i Conclusionen udtrykkelig anföres som Grund, at Moderen endnu levede og ikke havde opladt sin Ejendom til hendes Börn, erkjendes vist nok derved, at Salg af ventendes Arv var ugyldig, hvilken Sætning ikke findes i nogen af

vore Love, förend i Christian d. 5tes 5—2—81, og i ældre Domme ikke gives Medhold, s. III. 174, 310.

(²) Sösteren Anna, gift med Præsten Hr. Iver Eskildsen.

sig i alle Rette, saa mötte *Jep Nielssen* och fremblagde same Schiöde-Breff aff Nörherritzting Aar 1581 thend 29 Junii udgiffvet: aathe Mend vondit haffver, at Her *Iffver Eschelssen* i Oddum, paa sin Hustrues *Anne Nielsdotters* Vegne, *Matz Lauritzen* i Tielle, paa sin Hustrues *Elline Nielsdotters* Vegne, och *Eschie Christensen* i Rosendal paa sin Hustrues, *Marine Nielsdotters* Vegne, stoed for en besiddendis Thingssdom⁽³⁾ medt for^o: theris Hustruer, som stoede personlig tilstede for Thingssdom medt thennom, och met alle theris frii Villie, beraad Huff och Samtöcke met sammellagt Hender och Mund gjorde for^o: *Jep Nielssen* i Bölböll en fuld, frii, thryg och endelig Schiöde och Eigendom paa all thend Arff, Lod, Diel och Rettighedt, som thennem och for^o: theris Hustruffver er til Arff falden effter theris salige Fader *Nielss Christenssen*, i Bölböl och som thennem kand nogen Thidt medt Rette till Arff falde effter theris Moder *Karine Iensdotter*, i Bölböll, naarsomhelst Gud almechtigste hende bortkaller, och Bölböls rette Tilliggelsse och Eygendom, som same Schiöde i sig sielff ydermere indholler och formelder; och mente *Jep Nielssen*, at thend burde ved Macht at vere, och ther hand bleff tilspurdt, om hand var ugiffit och huoss hans Moder, da hand kiöfft same Eigendom, da bekiende hand thedt medt flere Ord &c.; Da effter Tiltale &c., saa och effterdi thedt findis, som for^o: *Jep Nielssen* icke heller sielff her idag kand benechte, at da hand haffver kiöfft medt sine Suogre, hans Sösteris Hossbunder, hvess thennom i same Gaard effter theris och hans Fader vaar arffveligen tilfalden at hand da haffuer verit hans Moders Verge och paa *Mad och Maal*⁽⁴⁾ udi *Fled og Felge* huoss hender udi Boen, som *Jens Nielssen* vaar udschiffit, tha effterdi Lougen⁽⁵⁾ formeller, at Bunde-Sönn i Fellig haffver icke forlodes, vide vii icke andet ther om at sige, ennd for^o: *Jens Nielss* bör ju i samme

(3) *Besiddendes Thingssdom*, siddende Ret, Tinget, hvor Dommerne have taget Sæde; ved dette Udtryk, som oftere forekommer, synes at betegnes, at Tinget havde taget sin Begyndelse eller var sat, fordi Dommerne og Tingmændene havde indtaget deres Sæde.

(4) *paa Mad och Maal*, til Kost og Underholdning; en mig ubekjendt Talemaade, hvis Ælde kan skjønnes af Alliterationen, (ligesom i *Fled och Fellig*); egentlig er den pleonastisk, da *Maal* (isl. *malr*) betyder *Mad*, jvfr. J. L. III. 7 (hvoraf vort *Måaltid*).

(5) Jydske Lov I. 13.

Kiøb dielachtige at vere; udi liige Maade, effterdi for^o: *Iep Nielssen* och haffver kiøfft same Thiidt aff for^o: siine Svogre hvess Arffve thennom kunne tilfalde effter theris Hustruers Moder, som endnu leffver, och icke befindis same Eigendom till hendis Börn at haffve oplatt, men, som forbemelt er, befindis *Iep Nielssen* da sielff hendis Verge at haffve veritt och udi saa Maade findis thend som hendis och hendis Arffvingers Gaffn och Tarffve skulle viide, tha kunne vii effter saadan Leilighedt icke kienne thedt Kiøb saa loulig at vere giort, at thedt bör nogen Macht at haffve. Datum ut supra.

8.

1583. Dom paa Kongens Retterting. En Kreditor ansees uberettiget til at forfølge sin Debitor med Rigens Ret, fordi han, efterat have erholdt Dom ved Bytinget og derefter at have ladet foranstalte Udlæg, under Udlægsforretningen vægrede sig ved at modtage, hvad der blev tilbudet. Vurderingsmændene paalægges at foretage Forretningen paa ny, og dersom Fordringen da ikke kunde dækkes af den Domsældtes Bo, forbeholdes Kreditor Forfølgning med Rigens Ret. — Execution ved Byfogden og 8 Vurderingsmænd ('). — Rigens Ret citeres.

(K. 181.)

Wii Frederich &c. Görre Alle witterligt, att Aar 1583 thend 9de Octobris, paa wortt Retterting paa wor Gaardt Triigeuelde, neruerrendis Oss elsk^o: *Erick Walckendorff* till Glorup, *Hartuig Höickenn* till Thaagerødt och *Niels Bilde*, *Jörgen Bildis* Søn, till Ellinge, worre Mendt och Thienere, for Oss war

(') Dette Antal er usædvanligt i Kjøbstædretterne; paa Landet skulde de efter den Cold. Rec. cap. 54 være to eller fire. Vurderingsmændene havde i nærværende Tilfælde handlet lovstridigt ved ikke at gjøre noget Udlæg; men formodentlig er dette oftere indtruffet, da de, naar Dombhaveren ikke vilde modtage de udlagte Effecter, selv maatte beholde dem for Vurderingssummen og tilsvare Dombhaveren hans Fordring, s. Dr. Margrethes alm. Stadsr. cap. 6, Christoph. af Bayerns Stadsr. f. Kbhvn. IV. 1, K. Hans's cap. 88. Efter disse Lovbud var Dombhaveren saaledes ikke pligtig til at modtage Udlæg in natura; men efterhaanden

er Praxis udentvivel bleven anderledes, saa at Dombhaveren ikke har kunnet fordre rede Penge af Vurderingsmændene; det er i denne Henseende mærkeligt, at adskillige Haandskrifter af Christopher af Bayerns alm. Stadsret ikke have optaget IV. cap. 1 og 2 af den Kjöbenhavnske (s. Saml. af gl. danske Love V. S. 151 Not. 18 og 25, see ogsaa det 18de cap. i den Bearbejdelse af Christophers alm. Stadsret, som Paus først har ladet trykke, og som jeg har anseet for at have været bestemt for de Skaanske Kjøbstæder, jvfr. Saml. af gl. d. Love V. Fort. S. XXIV-XXVI.)

skickitt Oss elsk^o. Jomfrue *Johanne Oxe*⁽²⁾ till Rygaardt, hendis Fuldmectige *Söffren Fogh* paa thend ene, och haffde medt wor och Rigens Steffning for Oss udi Rette steffndt *Lauritz Knudtzen*, Borger udi wor Kiöpstedd Nestuedt, paa thend anden Side for hand skulle udlegge och rettgjøre hinde all huis witterlig Giæld, som hand er hinde aff Rette skyldig, medt Kost, Therring och ald anden Skadegiældt ephther wor och Rigens Rett. Och war therris retthe sietthe Ugge Tecte-Dag att möde therom for Oss udi Rette paa baade Sider thend 26 Augusti sidstforleden, och wii tha ophogø Sagen till i Dag, och berette for^o. *Söffren Fogh*, att for^o. *Lauritz Knutzen* war kommen udi Handell medt hans Husbonde, for^o. Jomfrue *Johanne Oxe*, och hinde affkiöbt Öxen, Korn och andre Ware, och therpaa giffuit hinde hans Breff och Sigell att betalle till nogre forsaugde Termin, och ephther att Tiden war forlöben, och hun icke sinn Betalling bekom ephther hans Haandskriffthers Indeholdt, haffuer hand paa hindis Wegne tilltallidt hannom till Nestwedt Byeting och Raadhuus; ther haffuer Borgemester och Raadt indfundit⁽³⁾ Byefogden *Truels Oelssen*, som paa thend Tidt haffde Befalling⁽⁴⁾, udi *Lauritz Knudtzens Boe*, medt viii Wurderingsmendt, att skulle wurdere hannom paa hans Hosbondis Wegne aff *Lauritz Knudtzens Boe* till sin Hosbondis Giældt, och ephther att for^o. *Lauritz Knutzen* Inthett wille fremlægge for for^o. Wurderingsmendt, som hand wille rette for sig medt, forørssagidis hand met wor och Rigens Rett hans Hosbondis Giældt att udkreffue och eske, oc beuiste medt Byetingswidtner aff Nestwedt Byeting, ther lougligen att haffue for^o. Giældt udeskidt, huilckit hand for Oss udi Retthe laugde, udgiffuit thend 17de December Ao. 82, lündendis ephther som forskreffuit staaer, oc videre formelder for^o. Byetingswidtne och Eskning, att for^o. *Lauritz Knudtzen* setthe udi alle Retthe, om hand burde att lide nogen Eskning, ephtherthi for^o. *Söffren Fogh* war indfört udi hans Boe, och therhøes tilbödtt sig endtha att wille fornøige for^o. *Söffrenn Fogh* paa for^o. sinn Hosbondis Wegne medt Boe och Boeskaff, saavidt

(2) Jomfru Johanne Oxe, Peder Oxes Søster, död 1580.

(3) *Indfunde*, sædvanligere: tilfinde, d. e. paalægge, eller maaskee rettere: *bemyndige*; siden siges

om Sagsøgeren, at han var indfört og indfunden i Lauritz Knudtzens Bo &c.

(4) See l. 226.

thett kand sig forstrecke att betalle samme Gieldt medt, och thermet meenthe sig ingen Eskning att wille lide udi thend Sag, huortill for^o *Söffrin Fogh* suaride paa sinn Hossbondis Wegne, at hand wille werre offuerbödig att annamme huis hand wille retthe for sig medt, saa dyrdt thet meest kan gielde och wert werre, om hand tröste sig, thett kan werre saa godt, at Summen kan fornögis och betallis medt. Disligiste tilbödt hand sig paa sin Hosbondis Wegne, att thersom for^o *Lauritz Knudtzen* endnu wille stille hannom en nöiagtig Loffuen och Wissen till en forsaugdt Tidt, att hans Hossbonde kunde werre hans Pendinge wisse, tha wille hand endtha giöre alt, huis hannom muligt war, medt Dag^(^o) och Tidt att giffue, som thett Byetingswidtne widere formelder. Och ydermere berette for^o *Söffren Fogh*, att hand siden till Landtzting udi ligemaade haffde aff hannom ladit udeske, som hand for oss beuiste medt for^o Landtztings Eskning, ephersom thend udi sig self formelder, och epher slig Leilighedt setthe for^o *Söffren Fogh* i alle Retthe, om hand icke burde widere att komme till sinn Forfölling paa hans Hossbondis Wegne. Tha er mödt for Oss *Anders Nielssen*, Raadmandt udi Nestwedt, Fuldmectig paa for^o *Lauritz Knutzens* Wegne, och berethe, att for^o *Lauritz Knutzen* haffuer altid werrit offuerbödig till Nestwedt Byeting att wille retthe for sig medt sitt Boe saa widt thett kunde sig forstrecke; och endog hand udi *Lauritz Knutzens* Boe vor indfört och indfunden medt otthe Wurderingsmendt, tha haffuer the ther Inthet udrett^(^o), som well kunde skee aff thend Orssage, att *Söffren Fogh* icke wille annamme Nogit aff for^o Boe. Huorforre hand endnu udi Dag paa for^o *Lauritz Knutzens* Wegne tilbiuder for^o hans Boe och mener hannom pligtig at werre, ther att annamme saa widt hans Boe sig kand tilstrekke, förend hannom nogen widere Forfölling böer att offuergae, och therhoes berethe, att for^o *Lauritz Knudtzen* wedt gott Folk haffde laditt hinde tilbiude, att thersom (*hun*) wille giffue hannom Respitt, wille hand gierne forskriffue sig emodt hinde thett höigeste hannom muligt war, att betalle hinde $\frac{1}{2}$ ^c Daller till saalenge Summen bleff affbetalt, och ydermere berethe, att *Lauritz Knudtzen* sig beklagide, att hand icke haffde werrit offuer

(^o) Dag, Frist.

(^o) udredet, udlagt.

Regnskap medt hinde, eller torde komme till hinde att giöre Regnskap, att hand kunde wide, hues hand tillwissekunde bliffe hinde skyldig, eptherthi hand haffde paa Regnskap udgiffuit och forssendt hinde baade rede Pendinge och Anditt, siden the komme udi Kiöff medt huerandre; och setthe udi Retthe om for^o: *Söffren Fogh* paa hans Hossbondis Wegne icke war pligtig att annamme udi *Lauritz Knudtzens* Boe, saa widt thett kunde sig forstrecke, och om widere Forfölling burde hannom att offuergaae, eptherthi hand war offuerbödig att retthe for sig hiemme till sitt Werneting. Huortill for^o: *Söffren Fogh* gaff for Suar, att hand haffde werit udi hans Boe, och Inthet war hannom udlaugdt, och therhøes haffde giort Regnskap medt hannom paa hans Hossbondis Wegne udi the viii Wurderings Mendtz Neruerrelse, och icke hans Hossbonde haffde mere bekommit aff hannom siden uden 14 Tønner tyst Öll, huilckitt hand war offuerbödig medt hannom udi Summen att affkorthe. Och setthe udi alle Retthe, om hannom icke burde widere Forfölling offuer for^o: *Lauritz Knudtzen* paa hans Hossbondis Wegne, medt flere Ordt, thennom emellom forlöb. Tha epther Tiltalle, Giensuar, Breff, Beuissning och thend Sags Leiighedd, och eptherthi wii befinde, for^o: *Lauritz Knudtzen* altidt att haffue werit offuerbödig till sitt Werneting medt sitt Boe att wille retthe for sig, saa widt thett kunde forslaae, och for^o: *Söffrenn Fogh* er indfunden udi hans Boe medt Byefogedenn och viii Wurderingsmendt, och for^o: Wurderingsmendt Inthet udretthitt haffue eller hannom tillwurderitt, epther som thennom well haffde burdt; och for^o: *Anders Nielssen* endnu udi Dag paa for^o: *Lauritz Knudtzens* Wegne opbiuder⁽¹⁾ hans Boe, och Rigens Rett formelder⁽²⁾, at hvem ther will retthe for sig till sitt Werneting, hannom böer ingen Forfölling att offuergaae: tha finde wii for^o: *Söffren Fogh* paa hans Hossbondis Wegne först pligtig at werre, att annamme udaff *Lauritz Knudtzens* Boe, saawidt thett tilreкке kand, och the viii Wurderingsmendt, som tilforn aff Tinge udtagne ware, att komme udi *Lauritz Knudtzens* Boe

(1) *opbiuder*, tilbyder.

(2) Jvfr. l. 300, hvor den samme Sætning, skjönt med andre Ord, anføres, og hvor jeg i Noten har henviist til Erik Glippings Forordn. af 1282

som Hjemmel. Jvfr. iøvrigt Christian d. 4 Rig. Ret og D. Art. 16.

och ther udwurdere hannom paa hans Hossbondis Wegne huis ther findis, christeligen och retferdeligen, som the wille ansuare, och huis hannom icke ther wederfaris fyllest Udleg, eller hans Boe sig icke till Summen kand forstrecke, tha for^o: *Söffrenn Fogh* paa sin Hossbondis Wegne widere att thage sin Forfölling offuer for^o: *Lauritz Knudtzen*, som hand thend nu slap, och siden att gaee therom saa megit Loug och Rett er. Datum ut supra.

9.

1584. Dom paa Kongens Retterting. Den, som ved Transport har erhvervet en Gjeldsfordring og Pantet, maa finde sig i at bære det Tab, som kan flyde deraf, at Debitor har betalt endeel af Gjelden til den oprindelige Kreditor. — En Fordeling ved Bytinget, som af den domfældte Debitor var appelleret til Landstinget og ved dets Dom ophævet, bliver paa ny kjendt gyldig af Landstinget, fordi Hovedparten ikke havde været varslet den Gang, da Fordelingen blev hævet. Sagens endelige Afgjørelse henvises for endeel til Borgemester og Raads samt Byfogdens Afgjørelse. — Høringer udnævnes af Byfogden.

(T. 41.)

Wy Frederick thennd Anden medt Gudtz Naade &c. Giøre alle vitterligt, att Aar 1584 thend 13de Aprilis paa wort Retterthing her paa wort Slott Worthingborgh, for Os war skickit *Knud Abraham* i Rambdrup⁽¹⁾, Fuldmegtige paa hans Broders *Peder Abraham*, Borger udi Suinborrig, hans Wegne paa thend ene och haffde medt wor och Rigens Steffning for Oss udi Retthe steffnit *Niels Jenssen* Borger ther sammestedt paa thend anden Side, for hand skulle udlægge och fuldgiøre for^o: *Peder Abraham* en Contract, som Oss elsk^o: Borgemester och Raadt udi for^o: Suinborrig haffuer giort emellom for^o: *Niels Jenssen* och *Rasmuss Hanssen Smedt*, om en Gaardt therudi Byen, som *Karenne Byesuendtz* iboer, som hand skulle indfrii for for^o: *Rasmus Smedt*, och 1½^c. Daller, for^o: *Niels Jenssen* skulle giffue hannom till, och om nogen Muurstene, som samme Contract udi sig self formelder, huilcken for^o: *Niels Jenssen* icke haffuer holdit och fuldgiort, inden thrende Fem, som hand er tilldömpt epher

(¹) Raundrup, i Giislev Sogn, Gudme Herred.

Dommens Liudelsse. Och war udi Dag theritz retthe siette Ugge-Thecte-Dag at möde therom for Oss udi Rette paa baade Sider. Och först for Oss berethe for^o *Knud Abraham*, at hans Broder, for^o *Peder Abraham*, haffde lonet och forstragt for^o *Niels Jenssens* Hustruis Broder udi Suinborrig, wedt Nauffn *Rasmuss Hanssen Smedt*, lxxx Daller, huilcke hand haffde forpligtet att fornöge hannom till Michaelis ther nest epher, och hues hand iche till samme Thid bekom sin Betalling, skulle hand haffue Fuldmagt at annamme en hans Gaardt och Grundt udi Pant, som hans Fader arffuidt haffde, liggendis udi. for^o Suinborgh udi Baggergade, som hand strax for Oss beuiste medt hans Breff och Segell och egen Haandschrift, udgiffuit udi for^o Suinborrig thend 4. Aprilis 1579, som thet udi sig selff widere medtförer. Och epher att hans Broder for^o *Peder Abraham* iche haffuer bekommet sinn Betalling till for^o Tidt och Termin, som hans Breff om formelder, haffuer hand en Thid lanngh ladet thet bestaae⁽²⁾. Midlertidt, som hand samme Gaardt haffde udi Pant for for^o lxxx Daller, er ther gangen en Handell och Contragt emellom *Rasmus Hanssen Smedt* och for^o *Niels Jenssen* hans Svoger, huilchen Contragt hand for Oss udi Retthe laugde, lydendes eblandt andet, att *Rasmus Skriffuere*, Borgemester, winndet och berettet, att hand medt flere Dannemendt war forsamlidt i for^o *Niels Jenssens* Stuffue, wor Herris Himmelfars Dag 1581 paa en venlig Handell och Forligelssemaal emellom for^o *Niels Jenssen* och *Rasmus Hanssen Smedt* om thend Gaardt, *Niels Jenssen* iboer, at *Niels Jenssen* skulle thend beholde och for^o *Niels Jenssen* skulle giffue for^o *Rasmus Smedt* thend Gaardt igen, som *Karenne Byesuendtz* iboer, och ther till schulle quitte medt *Rasmus Hanssen* 1½^c Daller, som hand war hannom skyldig epher hans Regenschaffs Lydelsse, och indlösse for^o Gaardt fra *Powell Smedt* i Ryschebölle och görre hannom thend quitt och frii forre i alle Maade, och ther foruden skall for^o *Niels Jenssen* giffue for^o *Rasmus Smedt* 1½^c Daller till och thennom bethalle *Rasmus Smedt* till thre Thider och Terminer, som Breffuit therom formelder, och huis andre Breffue thennom emellom gangit er, thett werre sig Affkallinger⁽³⁾ eller andre Breffue, som till Thinge

(¹) *bestaae*, *henstaae*.

(²) *Afkallinger*, *Askald*, *Qvitteringer*.

ganngett erre, bleff aff begge Partherne samthöct, stadfest fast och ubrödeligen at holde och bliffue i alle Maade, men war ther noget andet Regnskap for^{re} *Niels* och *Rasmus* emellom end the 1½^c Daller, som hans Regenschaffs Bog formelde, och *Rasmus Smedt* haffde unterschreffuit, schulle the selff forligis om. Huilcket *Oluff Banngh*, *Bennt Lauritzen*, *Michell Oellssen* Raadmendt, och *Christopher Smedt* udi ligemaade bestode och windede, som for^{re} *Rasmus Schriffuere*, ephersom forskreffuit staaer och thett Breff oeh Contract widtlöftigere medförer. Ydermere berette for^{re} *Knud Abraham*, att epher thend Forhandling war theanom emellom ganngett, att for^{re} *Niels Jenssen* schulle beholde thend Gaardt, som hans Broder udi Pant haffde, och hans Broder icke sin Bethalling haffde bekommit, haffuer och for^{re} *Rasmus Hanssen Smedt* gjort en endelig Handell medt for^{re} hans Broder *Per Abraham*, som hand selff forseglidt och unterschreffuit haffuer medt andre Dannemendtz Forsegling therhoes, som hand strax for Oss udi Rette lagde, udgiffuen udi for^{re} Suinborriigh Quasimodogenniti Söndag 1583, lydendis udi sin Mening, att epherthi for^{re} *Rasmus Hanssen Smedt* for nogen Tidt siden forleden haffuer pantsat hans Federnnegaardt, som hannus Svoger *Niels Jenssen* iboer, till erlig och fornumstig Mandt *Peder Abraham* for Peninge och Andet, som hand hannom i hans Nödt och Trang lonet och forstragt haffuer, och hand icke kand bekomme Peninge att bethalle hannom medt, haffuer hand udi Dannemendtz Neruerrelsse gjort en endelig Handell medt hannom, saa at for^{re} *Per Abraham* schall haffue och strax till sig annamme thend Contract, som Borgemester och Raadt udi Suinborrig haffue gjort emellom for^{re} hans Svoger *Niels Jenssen* och hannom, som lyder om thend Gaardt, *Karenne Byesuendtz* iboer, och 1½^c Daller ind i thend Gaardt i Bagergade, hans Suoger iboer, huilcken for^{re} Contract, Gaard och Grundt medt the 1½^c Daller, saavidt samme Contract formelder och indeholder, hand haffuer solldt och affhendt fran sig och sine Arffuinge och till for^{re} *Peder Abraham* och hans Arffuinge, som thet langt widere indeholder. Fremdelis gaff for^{re} *Knud Abraham* tilkiende, att epher for^{re} *Niels Jenssön* icke haffde epherkommet thend forrige Contract, som hand medt hans Svoger, for^{re} *Rasmus Hanssen Smedt* indgangit haffde, huilcken Contract hans Broder nu haffde afkiöpt for^{re} *Rasmus Hanssen Smedt* och

hannom nu wedtkom och tillhörde, nödis hand till att lade hannom therforre till hans Byeting tilthalle och fordeele, huilcket Deelssbreff hand udi Rette laugde, udgiffuedt paa Suinborrig Byething Ao. 1583 thend 30te September aff *Lauritz Jesperssen*, Byefogidt ther sammestedtzt, som formelder, ephersom först i Begyndelssen findes indskreffuit och udi Beslutningen indeholdt, at for^{ne} *Niels Jenssen* blev tilspurt aff Dommeren, om hand haffde indfriet for^{ne} Gaardt och fornögigt for^{ne} *Per Abraham* for^{ne} 1½^c Daller, som forbedt er, eller i Dag wille rette for sig, föerend Höringe tillsagde; tha haffde hand icke indfriet samme Gaardt eller haffde Pendinge tilstede idag att rette for sig medt, som thette Deelssbreff widere formelder; Och sagde for^{ne} *Knud Abraham*, att hans Broder therepther haffuer forhuerffuit worre och Rigens Breffue offuer hannom, huoremodt for^{ne} *Niels Jenssen* haffuer thagit Gienbreff, som hand meen medt Urette, och fremeskede hues Beuiss hand haffde, huormedt hand formener samme Forfölling at spille. Thoremotd berette for^{ne} *Niels Jenssen*, att hand icke kunde fornegthe, att ther war skeedt en Forhandling emellom hans Suoger *Rasmus Hanssen Smedt* och hannem udi godt Follches Neruerrelsse, ephersom forsk^{ne} staaer, ephther huilcken hand paa adskillige Tider haffuer fornöget hans Svoger Peninge och andre Ware ephther hans egen Begierring, som hand medt hans Regningsbogh wille beuisse, saa at hand thend störste Part af the 1½^c Daller skall haffue fornögigt, som nu *Per Abraham* haffuer ladet hannom fordele forre. Disligiste beretter hand ochsaa, att hand haffuer indfriit thend Gaardt, som Contracten om formelder, ligeuell^(*) at Byefogden haffuer giffuit Deelssbreffue offuer hannom beskreffuit, som hand for Oss beuiste medt it Tingswidtne aff Suinborrig Byething, udgiffuit thend samme Dag, som Deelssbreffuit udgiffuit er, som er thend 30te Septbr. Anno 1583, formellendis, att fornumstig Mand *Powell Smed* y Ryschebölle stoed her inden 'Thinge for Dom och Rett, och oplod for^{ne} *Niels Jenssen* then Gaardt ther y Suinborrig, som *Karrenne Byesuendtz* iboer, som skall strax föllge for^{ne} *Niels Jenssen* och hues Pannthe-Breffue och andre Breffue, som for^{ne} *Poffuel Smedt* haffuer paa samme Gaardt, skall werre

(*) ligevel, endskjündt.

aldeles döde och mactelöesse, och icke att komme for^o *Niels Jenssen* eller hans Arffuinger till Hinder eller Skade i nogen Maade, som thet widere formelder. Huorudinden for^o *Niels Jenssen* formeenthe sig at werre scheet forkort, och ther udi samme Deelsbreff er inddragit, at hand icke samme Gaard indfriit haffuer, endog Byefogden self theremod haffuer giffuit Thingswidne samme Dagh, at samme Gaard er hanom indrömt aff for^o *Powell Smedt*, huilcken samme Gaard hand haffuer werrit offuerbödig ther till Byethinget att giffue for^o *Per Abraham* Schiöde och Forwaringh paa, disligeste haffuer tilbödit inden Thinge samme Dagh, Deelsbreffuit er udgangit offuer hannom, at wille rette for sig medt Peninge och gode Warre och gierne wille fulldgiörre samme Contract, saavidt findes kunde, at hand icke medt sin Regnings-Bogh kunde sig quittere, och meenthe sig at skee Uret, at hand nu igen skulle bethalle *Per Abraham* thet, som hand tillforn haffuer forniöget sin Suoger, och tilbödt sig gerne att wille werre offuer Regning; huis ther da findes kunde, at hand icke haffde forniöget och betallt hans Svoger, wille hand strax udlegge och fuldgiörre till for^o *Per Abraham*; och formeenthe, att hans Suoger, for^o *Rasmus Hanssen*, icke skulle fornegthe huis hand aff hannom bekommit haffuer epher hans Regnings-Bogs Liudelsse, menn att hand thet for Borgemester och Raadmendt udi for^o Suinborrigh skall haffue bekientd, som hand strax for Oss beuiste medt Breff och Segell, som for^o Borgemester och Raadmendt udgiffuet och forseghlidt haffuer thend 7 Martii udi thette neruerrendis Aar, som thet Breff udi sig self forklarar; och beklager sig, at hand icke maa komme till Regning medt hans Suoger, eller hannom maa affkortis hues hand allerede paa samme 1 $\frac{1}{2}$ ^c Daller bethallt och forniöget haffuer. Och endogh hand altid haffuer werrit offuerbödig att wille retthe for sig hiemme, haffuer Byefogedenn, thet uansseet, ligewell giffuit Deelsbreff offuer hannom beskreffuit; therudinden formeen sig att scee Urett. Huoremotd for^o *Knud Abraham* gaff tilkiende, att for^o *Niels Jenssen*, midlertid Rigenns Breffue offuer hannom forhuerffuede och thagne ware, haffuer hand indstoffnit *Lauritz Jesperssen* Byefogidt till Fynnboe Landtzthing, for han haffde ladet Höring tillsige offuer hannom, och ther, epher wrang Underuisning, war dömt af samme Deelsmaal, huorforre hand fororssagidis, paa thet nye att steffne Sagen till Landtz-

thing, och ther er dömp't udi samme Deele igen, huilcken Dom hand for Oss udi Retthe laugde, udgiffuen aff Oss elsk^e. *Morthen Broch*, wor Mand, Thienner och Landttdommer udi wort Land Fyen, och *Hans Schriffuer*, Landtthingshörer thersammestedt, udi thette neruerrendis Aar thend 14 Dag Januarii sidst forleden, lydendis udi sin Beslutning: „att epherdi forbemeldte Breff, som *Knud Abraham* udi Rette laugde, war ikke udi Rette thend Dag, for^{ne} *Niels Jenssen* bleff dömp't aff forbemelthe Fordeelssmaal⁽⁵⁾, och icke heller Nogit giffuit tillkiende therom, saa och icke heller for^{ne} *Peder Abraham*, som wi epher for^{ne} Breffs Lydelssse befinder rett Hoffuidtmann'dt udi thend Sag at werre, haffuer werrit steffnidt och kallidt modt samme Dom, och icke heller beuist for Oss, att for^{ne} *Niels Jenssen* haffuer nogen Regnskap medt for^{ne} *Peder Abraham*, hvormed hand kunde hannom for^{ne} Summe forniöge och behalle, tha saugde wy therpaa saa aff for Rette, att samme Dom bör att werre, som thend icke gjort och udgiffuen war, och icke att komme for^{ne} *Peder Abraham* till Hinder eller Skade udi hans louglig Forfölling; och for^{ne} *Niels Jenssen* att werre och bliffue udi samme Fordeelsmaal, indtill hand udi andre Maader kand therfra komme medt Rette“, som thend Dom widere formelder. Och meenthe *Knud Abraham*, att Byefogedenn ingen Urett haffde gjort for^{ne} *Niels Jenssen*, i thet hand haffuer stedt Deelssbreff offuer hannem, och berette, att, ephersom hand beraaber sig paa, at hand haffuer altid werrit offuerbödig att wille rette for sig, att thet er ickonn Ordt och inthit Andet, ther fölger medt, uden aleniste hans Regnskaps-Bogh, hand tilbiuder, och hand formeen synn Broder inthet Regnskap att haffue medt for^{ne} *Niels Jenssen*; thersom hans Svoger *Rasmus Hanssen* och hannom er nogit Regnskap emellom andit end the 1½^c. Daller, som hans Regnskaps-Bog formelde, och *Rasmus Smed* haffde unterschreffuit, motthe the self forligis om, men hand alleniste holdt sig wed Contracten; naar hand thend fuldgiörrer och epherkommer, will hand lade sig paa sinn Broders Wegne beniöge⁽⁶⁾. Och setthe udi alle Retthe, om hand epher slig Leilighedt, som forskreffuit staaer, bör icke widere at komme till sin Forfölling paa hans Broders Wegne. Thertill

(⁵) *Fordeelsmaal*, Sag, hvorunder nogen er bleven (⁶) *beniöge*, fornöje, d. e. tilfredastille. fordeelt, lovfældt.

gaff for^o *Niels Jenssen* for Anthwordt⁽¹⁾, at hand wiste sig udi ingen Maade, at werre *Per Abraham* noget skyldig, men hves Contracten formelder, som er gangen emellom hans Suoger och hannem, forsseer⁽²⁾ hand sig at have forniöget hannom, saa widt the 1½^c. Daller sig forstrecker, hand therudinden haffuer loffuidt att giffue hans Svoger till thend Gaardt, hand skulle indfrii hannom, som hand ochsaa formeen att haffue indfriit, och er thend offuerbödigh at wille giffue Schiöde paa, enthen till hans Svoger eller *Peder Abraham*, huem thet böer at haffue medt Retthe, och setthe well udi Rette, att eptherthi hand haffuer werreit offuerbödigh, att wille werre offaer Regnskap medt sin Suoger, och hves hand icke kunde medt sin Regnskaps-Bogh quittere, war hand offerbödigh att wille strax frann sig legge och forniöge; och om hans Svoger kand selge thet till en Anden, som hand allerede self haffuer annammit Fylleste forre, och om hannom böer widere Forfölling offuer att gaae, eptherthi hand er offuerbödigh att wille rette for sig hiemme? Medt flere Ordt, thennom emellom forlöb. Tha epther thend Sags Leiglighedt, och eptherthi for^o *Niels Jenssen* hart beroffuer sig paa at haffue forniögigt hans Suoger the 1½^c. Daller, hand skulle giffue hannom till epther Contragten, som hand med hans Regnskaps-Bogh formeen sig at wille beuisse; och hand haffuer haft Borgemester och Raadtz aff Suindborrigh theritz Beuiss udi Dag for Oss udi Retthe, at hans Svoger *Rasmus Hanssen Smedt* haffuer bekiennt, saawiidt, som *Niels Jenssens* Regnskaps-Bog formellthe; och ingen endelig Dom wi befinder att werre gangen, om samme Contragt er holden och eptherkommen, men alleniste en Dom, thend 9 September 83 udgiffen, som formelder eblandt Andet, at hues ther findes, att for^o Contragt resterer, och icke er holdit til sine Thider och Therminer, tha finder hand⁽³⁾ *Niels Jenssen* forre at fuldgjörre samme Contragt inden thrende Fem &c. Och altid haffuer for^o *Niels Jenssen* werreit offuerbödigh at wille udlegge hues hand icke medt sin Regnskaps-Bogh kunde quittere, saa well ther thend forrige Dom er dömppt, som andre Tider, haffue wy epther slig Lieglighedt indsat samme Sag till Borgemester

(1) Antwordt, Svar.

(2) Formodentlig Byfogden; see ovenfor S. 35.

(3) forsseer hand sig, d. e. fortröster han sig til, er han vis paa.

Raad och wor Byefogidt udi Suinborrigh, thennom endeligen inden sex Ugger enthen att forhandle til Minde eller ogsaa at döme thennom emellom, som the wille andsuare for Gud och werre bekiennt, huor wiit ther kand befindis, at for^o: *Niels Jenssen* haffuer forniöget och bethallidt till hans Suoger for^o: *Rasmus Hanssen Smedt* siden thenne Contract thennom er gangen och giort emellom, Och hues hand theroffuer bliffuer skyldig; tha for^o: *Niels Jenssönn* therforre att stille for^o: *Per Abraham* tilfredtz enthen medt niögagtig Lougenn⁽¹⁰⁾ eller Wissen, eller medt rede Peninge och gode Ware, och att giörre och giffue hannom niögagtige Schiöde och Foruaringh paa thend Gaardt, Contracten omformelder. Och thersom for^o: *Niels Jenssen* icke, epther at samme Dom er thennom emellom gangen, forniöger och tillfritzstiller for^o: *Per Abraham*, och thet skelligen med Breff och Segell hannom kand offuerbeuises, tha *Per Abraham* at thage sin Forföling offuer hannom, som hand thend nu slap, och siden att gaee therom saa mögit Loug och Rett er. Datum ut supra.

 10.

1584. Dom paa Kongens Retterting i en Twistighed mellem en Jorddrot og en Kjøbstædborger angaaende tre Heste, tilhørende den Førstes Fæstebonde, i hvilke Borgeren havde erholdt Udlæg for Gjæld; dette Udlæg kjendtes saavel ved Bytingsdom som Landstingsdom for ugyldigt og Udlægshaveren tilpligtedes at føre Hestene tilbage, for at Jorddroten deri kunde gjøre sig betalt for Landgilde ifølge et derom med Bonden tidligere indgaaet Forlig; men da det befindes, at herom intet andet Bevilis var tilvebragt, end Bondens egen Tilstaaelse og denne ved en senere Landstingsdom var sældet som et falsk Vidnesbyrd, henvises Sagen til ny Paakjendelse af Landstinget.

(T. 50.)

Wy Frederik thennd Anden med Gudtz Naade &c. Giör alle witterligt, at Aar 1584 thend 24de Aprilis paa wort Retterthing paa wort Slott Wordingborgh, neruerrendis Oss elsk^o: *Stheenn Brade* till Knudstrup, wor Mand och

(¹⁰) *Lougen*, Loven, Forlöfte; naar *Vissen*, der i Almindelighed betegner Sikkerhed og derfor ogsaa kan indbefatte Forlöfte, saaledes som her sættes ved Siden af Loven eller Forlöfte, har det udentvivil den mere egentlige Bemærkelse af Pant, hvilken er den eneste, som *Ostersen* kjender og hvorfor han

anfører som Hiimmel J. L. 1. 26. — Christian den 5te har i 3-17-6 udentvivil taget Ordet i den vidtløftige Bemærkelse, hvilket skjønnes af den 7de Art., som forklarer det ved: *Forlover eller Forsikkring*.

Raadt, *Peder Grubbe* till Aallstrup, wor Mand och Thienner, och *Oluff Bager*, Raadmandt udi wor Kjøbstedt Othennsse, for Oss war skicket Oss elsk^e *Jörgen Rudt* till Enggaardt⁽¹⁾, wor Mandt och Thienner, hans Fuldmegtige *Hans Rasmussen* i Schouffbye paa thend ene, och haffde medt wor och Rigens Steffning for Oss udi Retthe steffnt *Peder Gregurssenn*, Borger udi wor Kiøbstedt Bogensse, paa thend anden Side, for hand skulle udlegge och fuldgiörre hannom thend Dom, som hand er tildömpt till for^e Bogensse Byething, att före nogre Ögh till sin retthe Staffn⁽²⁾ igenn, som hand haffde faait och bekommit aff hans Staffn uden Hemell, som hand⁽³⁾ havde annammit aff *Jörgenn Thomessenn*, ther boede i Smidstrup, for hans Landgilde, som tilbage stoedt. Och er therritz sietthe Ugge Thecte-Dag at möde theröm for Oss udi Retthe nu paa Mandagh förstkommendis, ephtersom wi tillforrn haffuer ophagidt samme Sagh udi sex Ugger, och the nu goeduilligen for Oss möt erre udi Rette och begerrendis Dom udi samme Sagh. Och först for Oss udi Retthe laugde for^e *Hans Rasmussen* en Dom, udgiffuen till Bogensse Bye-thing thend 25 Dag Septembris Anno 1582, lydendis udi sin Beslutningh: „att epherdi for^e *Peder Gregurssen* haffuer sagt udi it hans Forsetter, at hand war loughigh och ret kommen hoes samme Ögh medt Dannemendtz Wurdt⁽⁴⁾ epter Recessenn, och Landtztthingsskriffuers⁽⁵⁾ Dom, som hand affsaugt haffuer, formellte, att Herritzfuogdenn medt thoe eller fire Mendt icke haffuer vurderit for^e *Peder Gregurssenn* samme Ögh till epter wor Recessis Lydelsse⁽⁶⁾, och hues Wurderingh, for^e *Hinrich Hanssen* paa samme Ögh skall haffue

(1) Jörgen Rud blev samme Aar d. 27 Sept. ihjel-
slaaet i Kjöbenhavn af sin Moders Söstersön Erik
Bilde, jvfr. *Vedel-Simonsens* Familie-Efterretning-
er om de danske Ruders Adelslæg. II. 164.

(2) *Staffn* bruges her i en egen Bemærkelse om det
Sted, hvor Hestene hörte hjemme (Hjemstavn);
naar det derimod strax efter hedder *hans* (Jör-
gen Ruds) *Staffn*, saa er det vel ogsaa samme
Sted, men dog nærmest i Bemærkelsen af en
Gaard paa Ruds Gods.

(3) *hand* d. e. Jörgen Rud.

(4) *Vurdt*, Vurdering, Udlæg.

(5) Landstingsakriveren maa have afsagt Dommen i
Landsdommerens Forfald.

(6) Da det siden paaberaabte Tingsvidne af 7 Sept.
1580 virkelig synes at indeholde Beviis for, at
der var givet Gregersen Udlæg, og dette alligevel
kjendes ugyldigt i Bytingsdommen, er maaskee
Grunden hertil at söge i den Omstændighed, som
beröres i Tingsvidnet, at Herredsfogden „ikke var
saa tilpas, at han selv kunde komme i Marken,“
hvor Hestene befandt sig.

giort, böer icke att komme *Jörgenn Rudt* eller *Jörgenn Thomessenn* til Schade i noget Maade, och epherdi *Jörgenn Thomessenn*, som war Hoffuidtmanndt⁽¹⁾ till samme Ögh, haffuer bekiendt udi et Thingswidne, att hand war forligt med Hosbondens Delefuogit, saa for^{ne} hans Hossbonde skulle haffue samme Ögh for hans Landgilde, och *Peder Gregurssen* icke theremodt haffuer beuist for hannom, att hand war loughigh och ret kommen hoes samme Ögh medt Wurdt epter Recessen eller i andre Maade at werre loughigh kommen hoes thennom, och icke haffuer *Peder Gregurssenn* heller fört nogenn Hemmell till samme Ögh, wiste hand icke rettere at sige therpaa: att, epterdi *Peder Gregurssenn* icke haffuer beuist for hannom, att hand war loughigh och ret kommen hoes thennom, end for^{ne} *Per Gregurssenn* böer therforre att före samme Ögh till sinn Staffnn och rette Eyemanndt igen inden thrende Fem, och sidenn therom at gaae, saa wiit Ret kand werre”, som thend Dom widere indeholder. Thernest udi Rette laugde en Landtzthings Dom, udgiffuen thend 15 Dag Decembris Anno 1582 aff Oss elsk^e *Morthen Broch* till Barlössegaardt, wor Mand, Thienner och Landtzdommer udi wort Land Fyen och *Hanns Schriffuere*, Landtzthingshörer ibid. formellendis udi sinn Beslutningh „att saa wiit *Hans Lauritzens*⁽⁸⁾ Dom formelder om samme thre Ögh, hand haffuer tilldömpt for^{ne} *Per Gregurssen* att indføre, böer wedt Magt at bliffue. Och epterthi, at the icke af forbemelthe Breffue och Thingswidtner kunde forfarre, at for^{ne} *Per Gregurssenn* haffde bekommet flere end the for^{ne} Ögh for 25 March, tha sagde the therpaa saa: At for^{ne} *Per Gregerssenn* böer icke widere at indføre end the forbemelthe thre Ögh, hand haffuer bekiennt, indtill saalenng, thet kand beuises, at hand haffuer fanngit och bekommet flere, end the for^{ne} iij Ögh, siden therom att gaae hues Rett kand werre”, som thend Landtzthings Dom widere formelder. Ithem udi Rette laugde it Thingswidtne aff Schoffbyeherritzthing udgiffuet thend 23 Dag Octobris 1583, lydendis, at *Per Gregerssenn* hand for Dom och Rett bekiende, saa hand war

(1) *Hovedmand*, Hovedpart; formodentlig har Dommen villet undgaae Benævnelsen *Ejer*, fordi

Jürgen Thomsen ikke længer kunde ansees som saadan.

(*) Byfogdens Navn.

ther till Thinge medt *Niels Jørgenssen*⁽⁹⁾ och ther gick i Retthe med hannom om it Ögh och en brund Klodt⁽¹⁰⁾, som hanns Foder-Bomme⁽¹¹⁾ sad paa, huilcke Ögh och Klodt *Niels Jørgenssen* bödt ther op till Thingit. Och tha fremstoedt for^{re} *Niels Jørgenssen* och bestoedt saa thet samme Ögh och Klodt war aff *Jörgen Thomessens* Ögh och hans Moders rette Hiemfödinge, som *Jörgen Rudt* nu medt *Per Gregerssen* omthretter, som thette Tingswidne widere indeholder. Och satte for^{re} *Hanns Rasmussen* paa hans Hossbondis Wegne udi alle Rette, om hanns Hossbonde icke widere burde at komme till sinn Forföllingh epter for^{re} Byethings- och Landtzthingsdoms Lydelsse. Theremodt berette for^{re} *Peder Gregerssen*, att hand haffde fordelt en af *Jörgenn Rudtz* Thiennere, *Jörgenn Thomessen* udi Smidstrup ved Nauffn, for lxi Mark witterlig Giæld, hand hannom pligtig war. Therepter haffuer Herritzfougden aff Schouffbyeherrit medt andre Dannemendt fuldt hannom udi hans Gaardt at wille udwurdere hannom Fyllest for samme hans Giældt, och ther the inthet haffuer fundit udi Gaardenn, huormedt hanns Giæld kunde bethallis, haffuer hand begerridt Wurdt paa nogre Ögh, som gick udi Marcken, huilche Herritzfuogden udi Schouffbyeherrit, *Rasmus Nielssen* udi Kusterslöff wedt Nauffn, samthöckte hannom, endogh hand selff icke war saa tilpass, att hand kunde komme udi Marcken, och samme Tidt war *Jörgenn Rudtz* Delefuogidt *Knud Henrickssen* en af samme Wurdtzmentd, huilcken Delefuogidt Herritzfuogden tillspurde, huor gode hand sinthis Ögene at werre; huortill hand gaff till Suar, att the kunde werre saa gode som xxv K , som hand strax for Oss beuiste medt it Thingswidtne af Schouffbye Herritzthing udgiffuit thend 7 September 1580, huilcket ydermere formellthe, thuende Mend att haffue wundit, at en aff Wurdtzmedenne ved Nauffn *Henndrick Hanssen* wiste *P. Gregurssen* samme Ögh, och bekiende, at hand wurde hannom till for xxv K , som thet Thingswidtne widere medförer. Och ydermere gaff tillkiende, at nogen Thid therepter haffde en anden Karll, som wor och for^{re}.

(9) Som det Fölgende viser, havde denne Niels Jørgenssen senere erhvervet Udlæg i de samme Heste, men han forligte sig med Peder Gregersen.

(10) *Klodt, Klodd*, en ung Hest.

(11) *Foderbomme*, formodentlig et Skrin eller en Kasse til Hestefoder, jvfr. *Madbomme*.

Jörgen Rudtz Tienere, fordeellt for^o: *Jörgen Thomessen* for Gieldt. Tha war *Jörgen Rudz* Delefuogidt, forbemellthe *Knud Hendrikssenn*, medt och wurde thend Karl samme Ögh till⁽¹²⁾, wedt Nauffn *Niels Jörgenssenn*, huor-till *P. Gregerssen* bleff kallidt och till Thinge gick udi Rette, om hand burde icke samme Ögh att beholde, epherthi the worre hannom först tillwurderede. Och Herritzfuogden tog sig tha Sagen till at skulle dömmе udi xiiii Dagen therepter. Midlertid er Herritzfuogden kommen till Bogensse medt for^o: *Niels Jörgenssenn* och tha bleff for^o: *Peder Gregerssen* och *Niels Jörgenssenn* forligte, att hand skulle giffue *Peder Gregerssenn* xiiij g for samme Ögh, huilket hand for Oss beuiste medt it Thingswidtne aff for^o: Schouffbye Herritzthing, udgiffuit thend 23 Octobr 1583⁽¹³⁾. Och widere berette for^o: *Per Gregerssenn*, att for^o: *Jörgenn Rudt* haffuer holdt sig samme Ögh till for sit Landgilde, endog hand meenn, at hannd alldrigh haffuer haffdt thennom i Haand eller Heffdt eller beuist nogenn Adkomme till samme Ögh enthenn medt Wurdning eller anden Fordelingh uden alleniste med en Mandd ved Nauffn *Jörgenn Thomessen*, som war hanns⁽¹⁴⁾ lousögthe Mand, huilcken Mandt hand for sit Widnissbyrdt till Föenboe Landtzthing haffuer feldt. Och for Oss udi Rette laugde en Landtzthingsdom aff for^o: *Morthen Broch* och *Hanns Skriffuere* udgiffenn, thend 9 Dag Martii 1583, bemellendis udi sin Beslutning: „att for^o: *Jörgenn Thomessenn* böer for forbemellthe sit Widne epter wor Recess felldt att werre, indthill saalenge thend Sag loughligen steffnis och nogen kand komme medt anden Breff och Beuissning, siden therom att gaae hues Ret kand werre“, som thend Dom widere formelder. Item udi Rette laugde it Bye-Thingswidtne aff Bogensse Byething thend 22de January 83, lydendis, att *Peder Gregerssen* inden Thinge for Dom och Rett opbödt sit Faldtzmaal, och war af Dommeren begerrendis, att hand wille sige hannom

(12) Man seer heraf, at de udlagte Heste ikke strax kom i Udlægshaverens Besiddelse, men endnu vare hos Ejeren.

(13) Dette Tingsvidne er det samme, som ovenfor paaheraabes S. 38.

(14) d. e. *Peder Gregerssen*; da nemlig Bytingsdom-

men af 25 Sept. 1582 og Landstingsdommen af 15 Dec. s. A. fornemmelig vare grundede paa *Jörgen Thomsens* Udsagn om, at han havde overdraget Hestene til *Jörgen Rud* for resterende Landgilde, havde *Gregersen* stævnet *Jörgen Thomsen* for dette Udsagn og Landstingsdommen af 9 Marts 1583 fælder det som falsk Vidnesbyrd.

hans Böder, eptersom ther eskis aff hannom nogre Ögh epter en Doms Lydelsse att fuldgiöre, tha wille hand udlegge och fuldgiöre sit Faldtzmaall; och ingen Eskning⁽¹⁵⁾ hand wille haffue paa sig beskreffuit eller lide i nogre Maade. Thertill suarede Dommeren och adspurde for^o: *Peder Gregerssenn*, om hand haffde fört the iij Ögh till sin rette Stauffn igenn, eller hand haffde thennom ther tillstede eller och enn Hemmell till thennom, tha wille hand sige hannom hans Faldtzmaal, som thet widere formelder. Och meennthe for^o: *Peder Gregerssenn*, at hand epter slig Leiglighedt burde for for^o: *Jörgen Rudtz* Tillthalle quitt att werre. Huortill for^o: *Hans Rasmussenn* gaff for Suar, att hues Wurdth och Widtnissbyrdt, for^o: *Per Gregersen* haffde paa samme Ögh schulle till Landtzthinget aff Landtztingsskriffuerenn werre undersagt⁽¹⁶⁾, icke att komme hans Hosbonde *Jörgenn Rudt* eller *Jörgen Thomessenn* till Hinnder eller Schade, meennthe therforre *Peder Gregerssenn* pligtig werre, att förre sinn Hemell till samme Ögh eller och att forminde⁽¹⁷⁾ sig therfrann och *Jörgenn Rudt* widere att komme till sinn Forföllingh, epter for^o: Byetings och Landtzthings Doms Lydelsse. Theremodt beretthe for^o: *Peder Gregerssenn*, att *Jörgen Rudt* icke haffuer endnu beuist, sig nogen rett Adkomme att haffue till samme Ögh enthen medt Wurdering eller i andre Maade, mennthe therforre, att for^o: *Jörgenn Rudt* icke medt Rette kunde haffue nogenn Tilthalle till hannom for samme Ögh, och satte udi Rette, om hand icke for samme hans Forföllingh böer quitt att werre, medt flere Ordt, thennom emellom war tha; epter Tillthalle, Giensuar, Breff, Beuisning och thend Sags Leiglighedt, och epterthi wij befunder, att Byetingsdommen referer⁽¹⁸⁾ sig ind paa for^o: *Jörgenn Thomessenn* udi saa Maade, att epterdi *Jörgenn Thomessen*, som war Hoffuidtmandt till samme Ögh, haffuer bekiendt udi it Tingswidne, att hand war forligt medt Hosbondens Delefuogidt, saa for^o: hans Hosbonde schulle haffue

(15) Efterat Gregersen i Slutningen af 1582 var tilpligtet at føre Hestene tilbage, søger han at undgaa Fordeling ved at gjøre det her omtalte Tilbud d. 22 Januar 1583, førend det endnu var lykkedes ham at faae Jörgen Thomsen sældet for falsk Vidnesbyrd.

(16) undersagt, underkjendt.

(17) forminde sig, s. l. 74.

(18) referer sig ind paa d. e. støtter sig paa Jörgen Thomsens Udsagn.

samme Ögh for hanns Landgilde, och therepter for Oss beuisses medt en Landtzthingsdom, *Jörgen Thomessen* for samme sit Widtnissbyrdt feldt att werre, och wi forfare, ingenn Adkomme *Jörgen Rudt* paa samme Ögh att haffue enten medt Wurdning eller i andre Maade, som for Oss endnu beuist er, uden for^o: *Jörgen Thomessens* Widtnissbyrdt, och *Jörgenn Rudtz* egenn Delefuogidt haffuer werrit medt Herritzfuogden udi *Jörgenn Thomessens* Gaardt, ther *Per Gregerssenn* skulle schee Udwarderingh och hand tha er tillspurd, huor gode samme Ögh kunde werre, och hand icke haffuer giffuit tillkiende paa thend Thidt eller i noger Maade omthallit, samme Ögh at werre hannom paa hans Hossbondis Wegne for Landgilde forundt, och wi befinde Thingswidtner siden Landtzthingsdommen udgangen at werre udi samme Sag, huor udoffuer Sagen findes thuilagtig at werre, haffue Wi epter slig Leiglighedt indsat samme Sagh till Föenboe Landtzthing ther endelig att gaae Dom, om *Jörgen Rudt* eller *Per Gregerssenn* huem aff thennom lougligst Adkomme paa samme Ögh kand haffue, och om *Jörgenn Rudt* med Rette kand haffue Tillthale till for^o: *Per Gregerssenn* for samme Ögh och om for^o: *Per Gregerssen* böer att stande hannom therforre till Retthe. Och *Jörgen Rudt* midler tid at stande udi wor och Rigens Forföllingh, som hand thend nu slap, och siden att gaae therom saa mögit Loug och Ret er. Datum ut supra.

11.

1584. Dom paa Kongens Retterting. Rigens Forfølgning tilstedes mod en Fæstebonde, som ved Herredsting og Landsting var fordeelt, fordi han ikke vilde betale Indfæstning og heller ikke give Erstatning for at have høstet paa den hans Gaard tilliggende Jord, hvorpaa Ebbe Munk, ifølge en almindelig Kængel. Tilladelse til at tilforhandle sig Bøndergods, havde af vedkommende Ejere erholdt Skjøde. — Indfæstning svares ved Forandring af Ejer. (1)

(T. 46.)

Wy Frederich thend Anden medt Gudtz Naade &c. Giörre alle witterligt, att Aar 1584 2I Dag Septembris paa wort Retterthing udi wor Kiöpsted Kiöppenn-

(1) Jvfr. I. 139 Not. — Endskjönt denne Dom i flere Henseender er dunkel, da den ikke indlader

sig i Sagens Realltet, har jeg dog optaget den, fordi Domme angaaende Bønder sjeldnere fore-

hauffnn, neruerrendis Oss elsk^o. *Oluff Bager*, Raadmand udi wor Kiöpstedt Othensse, for Oss war skickit Oss elsk^o. *Ebbe Munck*⁽²⁾ till Fiellebro, wor Mand och Thienner, hans Fuldmegtige *Jenns Riber* udi Hornne paa thend ene, och haffde medt wor och Rigens Steffning for Oss udi Rette steffnet *Per Powelssen* i Nyebölle paa thend anden Side for hand skulle udlegge och rettgjøre for^o. *Ebbe Munch* Skiell och Fyllist for hand haffuer brugt the Parther, som *Ebbe Munch* haffuer kiöpt och panthet udi hans Gaardt och Gaardtz Tilliggelsse, förend hand haffuer forligt och forenet sig met hannom, huad hand skulle giffue hannem till Feste och Skyldt aff samme Parther epther Recessen. Disligiste beschyllidt for^o. *Ebbe Munch* hannom ochsaa for saa mögit Korn och Affgröde, som hand haffde höstedt och affördt aff thend Jord och Eiigendom, som for^o. *Ebbe Munch* haffuer bekommit Skiöde och Pannthebreff paa aff thend Gaardtz Jord, *Peder Povelsen* nu iboer, huilcken Kornsädt och Gröde hand tillforn om Midtsommer forleden haffde bekommit Seedtsöghning⁽³⁾ paa och Tingswidne epther till Sallings Herritzthing epther Lougenn⁽⁴⁾. Och war theris rette siette Ugge-Tecte-Dag at möde therom for Oss udi Retthe thend 22de Augusti sidst forleden, och wi tha opthoge Sagen till udi Dagh.

komme i Rigens Dombøger i de senere Aar under Frederik den 2dens Regjering, hvortil uden tvivl en Hovedgrund maa søges i den Omstændighed, at det ifølge den Kallundborgske Rec. Art. I nu strængere overholdtes end tilforn, at man ikke maatte stævne Sager umiddelbart ind for Kongens Retterting, og at udholde Omkostninger ved at procedere först for Herredstinget, derpaa for Landstinget og tilsidst ved Rettertinget, var ikke Enhvers Leilighed, hvorom Verset paa det kobberstukne Titelblad til *Ostersens* Glosarium vidner:

„Vel falde Landstingsreiser let,
Dog er derhos Besværing:
I Længden blive mange træt
Af Omkost og Fortæring.“

I nærværende Sag træffe vi en Bonde, som ikke har ladet sig skræmme af disse Vanskeligheder; thi efterat Peder Povelsen först var fordeelt ved Herredstinget, procederer han endnu to Gange

for Landstinget og llesaa ofte for Kongens Retterting, skjönt i den Sag, der her omhandles, som Indstævnt. Skjönt nogle Udtryk i Dommen kunde pege paa, at han har været Medarving til den Gaard, han iboede, og som saadan har angrebet de Skjöder, som Peder Hansen og Rasmus Hansen havde udstedt til Ebbe Munk „paa deres Anpart af Gaarden“, troer jeg dog, at han maa betragtes som Fæstebonde, ikke blot fordi Sagsøgeren paastaar, „at han skal give ham noget til Fæste (d. e. Indfæstning)“, men især fordi det i det af ham fremlagte Tingsvidne af 24 Sept. 1583 hedder, at han baade har svaret Landgilde og Hoveri.

(2) Ebbe Munk var senere Befalingsmand over Antvorskov, Korsöer og Sæbygaard-Lehn, † 18 Jul. 1622.

(3) *Seedtsöghning*, Sögsmaal eller snarere Dom for Sæden.

(4) Jydske L. II. 72.

Och beretthe for^o: *Jens Rüber*, att for^o: *Ebbe Munch* haffuer kiöpt och forhandlit sig, saa och pannthet nogen Lodt och Anpart udi for^o: *Peder Powellssens* Gaardt och Gaardtz Tilleggelse, huilche Parter for^o: *Peder Powellssen* haffuer brugt och icke forenet och forligt sig medt hannom, huad hand skulle giffue hannom till Festning och Skyldt aff samme Parther, eptersom forskreffuit staaer, huorforre for^o: *Ebbe Munck* haffuer ladet for^o: *Peder Powellssen* loughligen laugsöge baade till Herritzting och Landtzting. Och först udi Rette laugde Herritzstingswidne, udgiffuit paa Sallings Herritzthing Anno 1583 thend 24 Dag Septembris, lydendis, att for^o: *Ebbe Munck* medt tho Thingsteffninger och sex Hörringer loughlig fordeellthe for^o: *Peder Powelssen* for for^o: Sager, som forskreffuit staaer. Och ydermere berette for^o: *Jens Rüber*, att *Peder Powelssen* haffuer sellff steffnt Herritzfuogeden till Fönnboe Landzthing for hues Thingswidtner hand offuer hannom haffuer ladet udgaae baade om Sedtsögningh, saa och for at hand haffuer tilstedt Hörring at haffue tillsagt offuer hannom, och ther skall Oss elsk^o: *Morthenn Broch* till Barlöessegaardt, wor Mand, Thienner och Landtzdommer udi wort Land Fyen, haffue fundit Herritzfougden quit for samme Sager. Och udi Rette laugde for^o: Landzthingsdom, thend 2 Dag Novembris Anno 1583, udgiffuen, liudendis udi sin Beslutning, att hand icke kunde kiende, att *Thyge Nielssen*, Herritzfuogidt, udi the Sager haffde gjort for^o: *Peder Pouelssen* Urett, men att hand böer for forbemelthe hans Tilhalle quit att werre, som thend Dom widere formelder. Thernest udi Retthe laugde hand Landztings-Deellsbreffue, udgiffuit samme Dag, ther for^o: Dom udgiffuen er, lydendis epther som forbemeldt er. Disligeste beretthe for^o: *Jens Riber*, att for^o: *Peder Pouelssön* haffuer ochsaa udi Rette steffnit thennom, som haffuer giffuit och gjortt *Ebbe Munck* Skiöde paa for^o: Parther i thend Bondegaardt, *Peder Povelssen* udi boer, och meenthe theris Skiöde uloughligen at werre. Och for^o: Landtzdommere haffuer dömppt samme Skiöde wedt Magt, huilcken Dom hand haffde udi Retthe udgiffuen Anno 1583 thend 6 Dag Aprilis, lydendis udi sin Beslutning, „att epterdi for^o: *Per Powellssenn* haffuer steffnt och tillhallidt *Peder Hanssen* och *Rasmuss Hanssen* for forbemellthe Skiöde, the haffue giffuit for^o: *Ebbe Munch* paa theritz Anparther udi thend Gaardt, hand udi boer, och mener thet uloughligen

giort att werre, och epterdi at Wy naadigste haffue undt och tilladt, att for^o: *Ebbe Munck* och hans Arffuinge maa friit ubehindret kiöbe och tillforhandle thennom Eiendommen och Bönder-Rettigheden udi huis jordeygere Bönder-gaarde aff huosomhelst the tilhörre⁽⁵⁾, tha sagde the therpaa saa aff for Retthe, att forbemelthe Skiöde böer wedt Magt att bliffue,” som samme Dom widere medtförer. Sammeledis berethe for^o: *Jens Riber*, att for^o: *Peder Pouelssen* haffuer siden indsteffnt för^o: Landtzdommere for samme sin udgiffuen Dom for Oss och Danmarckis Rigis Raadt, och ther skall for^o: *Morthen Broch* werre quit funden for for^o: *Peder Pouelssens* Tilthalle udi saa Maade. Och strax udi Retthe laugde hand samme Dom, udgiffuen paa wort Slot Nyeborrhig thend 2 Dag Juli sidst forleden, lydendis udi sin Beslutning⁽⁶⁾: „At wi icke kunde kiende for^o: *Morthen Broch* att haffue giordt for^o: *Peder Powellssen* nogen Uret medt samme sine udgiffne Domme, men böer for thend Steffning och Tilthalle quit att werre”, som thend Dom widere indeholder och uduiser. Och setthe for^o: *Jens Riber* udi alle Retthe, om for^o: *Ebbe Munck* icke eptther slige hans Domme och louglig Forfölling burde widere att komme tiil sinn Forfölling. Theremodt berethe for^o: *Peder Pouelssen*, att hand tiil Salling Herritzthing haffuer werreit offuerbödigh och wille gierne görre och giffue for^o: *Ebbe Munch* Skeppe-Skyldt⁽⁷⁾ och hues hannom eiges och böer at giöre och giffue hannom offuer thend Thyngge, ther aarligen affgaaer, saawidt hand medt Dannemendt och Samfrender kand beuise, at hand böer att giöre och giffue hannom medt Rette, som hand for Oss beuiste medt it Thingswidne aff for^o: Herritzting, udgiffuit thend 9de Dag Juli Anno 1583, och mennthe, att Herritzfougden haffde giort hannom Uret, i det hand stedde Deelsbreff offuer hannom emodt saadanne hans Tillbudt. Disligeste udi Retthe haffde it annat Thingswidtnne thend 24 Dag Septembris Anno 1583 udgiffuedt,

(⁵) Jvfr. *Jacobsens* Afhandling om Selvejrgods i Jur. Tidsskr. XVIII. 237 ff., hvor det ogsaa bemærkes, at Bønderne som oftest ej vare vel tilfredse med saadan Forandring af Herskab; heri er maaskee ogsaa Grunden til *Peder Povelsens* Fremgangsmaade at søge, jvfr. et andet Exempel fra Aaret 1560 i l. 281 ff.

(⁶) Denne Dom, som maaskee kunde give noget Lys i denne dunkle Sag, har jeg desværre! ikke kunnet finde i de Dombøger, jeg har haft ihænde.

(⁷) Denne Benævnelse bruges ellers i Rec. 1539 Cap. II om den Afgift, som Selvejrbonden, der beholdt Gaarden, skulde svare sine Medarvinger, jvfr. Anm. til Saml. af gl. d. Love IV. 533.

thermed wille udi ligemaade beuisse, att hand war offuerbödigh att giffue hannom, hues Dannemendt kunde thöche Rett war offuer Kongelige Thyngge, och therhøes, eptherdi att hand haffuer giffuet hannom sit **Hosbond-Holdt** (*) och sit Landgilde till retthe Thide och giort hanns Hoffue-Arbeide, menthe hand, att hannom icke burde att lide nogen Lougmaall eller Höring for thend Sag, som thette Thingswidtne widere uduisser, och beklagede sig att werre skeet Uret aff Herritzfougden, som haffde stedt Deelsbreff offuer hannom och icke wille dömmen thennom emellom epter hans Forsetter. Huoremødt for^o *Jens Riber* gaff for Suar, att hues Herritzfougden haffde giort war siden till Landtzthing wedt Magt dömt; eptersom hand self hannom for samme Sager steffnt haffde, och samme Landtzthingsdomme erre siden medt worre elsk^o Danmarchis Riges Raadtz Dom bekeffthet, sette hand udi Rette, om hand icke widere burde att komme till Forföling offuer for^o *Peder Pouelssen* paa *Ebbe Munchs* Wegne, medt flere Ord, thennom emellom forløb. Tha epter Tillthalle, Giensuar, Breff, Beissning och thend Saghs Leighedd, och epterdi Wi befinder for^o *Per Pouelssen* först till Herritzthing at werre fordelt, och Herritzfougden for samme Deelsbreff at werre till Landtzthing steffnt aff for^o *Per Pouelssen* och ther er dömt fri aff Landtzdommere, for^o *Morthenn Broch*, och siden samme Dag er till Landtzthing offuer hannom giffuit beskreffuit, therhøes wor egen Dom, huorudindenn Landtzdommeren findes att werre quit dömt, ingen Uret att haffue giort for^o *Peder Pouelssenn*, saa wiitt hand dömt haffuer om *Ebbe Munchs* Skiöde-Breffue paa the Parther i for^o *P. Pouelssens* Gaardt, saugde wi therpaa saa aff for Rette: At for^o *Ebbe Munch* böer widere att komme till sinn Forföling, emeden och alld thend Stund, for^o Herritzthings och Landtzthings Deellsbreffue stande wedt theritz fulde Magt. Datum ut supra.

(*) Dersom der her ved Hosbondhold skal forstaaes Indfæstning, er det besynderligt, at Herredsfogden paa samme Dag, som dette Tingsvidne blev optaget, har kunnet udstede Deelsbrev; thi Ebbe Munchs Paastand gaaer netop ud paa, at Peder Poulsen skulde svare Indfæstning. Ogsaa gaaer

Tingsvidnet ud paa, at han tilbød at svare Skyld af Ejendommen over Kongelig Tyngge, hvilket Udtryk vel synes at antyde, at han var Medarving til Gaarden (jvfr. Cold. Rec. Cap. 40), men dog modsiges ved de følgende Udtryk: Landgilde og Hoveri (s. ovenfor S. 43.)

12.

1584. Viborg Landstings Dom. En Part, som ikke har forfulgt sin Sag for Rigens Kantsler⁽¹⁾, kan ikke af den Grund giøre Paastand paa Kost og Tæring, at han har vundet sin Sag ved Herredsting, Landsting og paa Herredagen, dersom hans Vederpart har givet Møde under Sagen⁽²⁾.

(A. 155.)

Jörgenn Skram till Tiele, *Malti Jenssenn* til Holmgaard, Landzdommer udi Nöriutland, *Jörgenn Friiss* thill Krastrup, *Thomas Fastie* thill Vennergaardt, *Ouffue Juell* thill Kjeldgaard och *Gundi Schrifuer*, Landzstinghörer, giøre Alle vitterligtt, att Aar ephther Gudzs Biurd MDLXXXIII paa Viburgh Landzsting vor skickitt erlig oc velbiurdig Mand, *Mogens Kroeg* thill Agerkroeg⁽³⁾, oc gaff tilkiende, huorledis erlig oc velbiurdig Mand, *Lauritz Skram* thill Hastrup⁽⁴⁾ hannom thill seeniste almindelige Herredage, ther holtis udi Kiöbennhaffn haffde steffnit oc kaldit for enn Trette, der sig emellom thennom om enn Gaard begiffuit haffuer, oc Dommenn tha for^{no} *Lauritzs Skram* att vere mettfaldenn, oc nu de hiemkommenn er, ville for^{no} *Lauritzs Skram* for samme Trette Kost oc Thæring aff hannom udfördre, ligeuell Sagenn icke haffde veritt for Riigens Cantzler, formenendiss fordi thett hand icke vor hannom nogenn Kost och Thæring pligtige; da vor for^{no} *Lauritzs Skram* her idag tilstede, oc berette, att for^{no} *Mogenns Kroeg* haffuer hannom Trette paa-förtt for samme Gaard, saa hand Kost oc Tæring baade thill Herritzting oc Landzting oc for Kongenn haffuer giortt, meenendiss thet for^{no} *Mogenns Kroeg* burde hannom dett att oprette, och the paa baade Sider gaff thennom ueluiligen i Rette, tha ephther saadann Leilighet, att den Sag oc Trette om for^{no}

(¹) Det forudsættes i denne Dom, hvad der foreskrives i Christian d. 4 Rig. Ret Cap. 37, at den, som forfølges med Rigens Ret, skal give Vederparten „Kost og Tæring fra den Tid, den, som forfølges, nogen Dom har älddet overhörig.“

(²) Det blev først ved Christ. d. 4des Rec. 1615 Art. 45 og at. Rec. 2—6—10 bestemt, at den, som tabte for Kongen og Rigens Raad, naar han havde støvnet „udi vitterlige Gieldssager eller andre unyttige Trætter“, skulde betale sin Vederpart „en

billig Kost og Tæring.“ Naar den Kold. Rec. Art. 5 tildømmer Kost og Tæring, forudsættes, at Sagsøgeren ikke møder, og den 8de Art. taler kun om Kost og Tæring til *Dommere*, hvis afsagte Domme stadfæstes af højere Ret.

(³) Agerkrog, Sædegaard i Ribe-Stift, D. Atl. V. 762. — *Mogens Krog* døde d. 18 Febr. 1622.

(⁴) Hastrup i Ribe Stift, Nörvangs-Herred. *Lauritz Skram* døde 1587.

Gaard icke for Rigens Rett oc Forföllingh er indkommenn, menn thennom alleniste thill Herritztingh oc Landzstingh oc for Kongenn derris Trette till Domb haffuer indstillet oc de vid er adskiltt, tha vide vy icke for^o *Mogenns Kroeg* derforre for^o *Lauritz Skramb* for nogenn Kost oc Tæringh pligtig att vere att betale, udenn *Mogenns Kroeg* hadde steffnitt for^o *Lauritzs Skramb* oc icke mött oc giffuitt hannom Sagh. In cuius rei &c.

13.

1585⁽¹⁾. Sjellandsfars Landstings Dom, at Sogefaldet tilkommer Husbonden paa det Gods, hvor Forbryderen holder Dug og Disk, skjönt han har givet en Anden Husbondhold (*Hold*). Vidnesbyrd aflagt for Præsten⁽²⁾.

(C. 269. E. 155.)

Annders Dresselberg, Jacob Thordtzen⁽³⁾, vor skickett erlig och velbiurdige Fru *Birgitte Rossenkrantz*⁽⁴⁾ fuldt mynnidige Fougett *Jenns Pederssen* paa thenndt enne och haffde paa for^o sinn Hussbondes Vegenne udi Rette steffnenn

(¹) Denne Landstingsdom, som i Haandskriftet mangler Datum, er formodentlig fra Begyndelsen af Aaret 1585; den deri paakjendte Herredstingsdom er nemlig dateret d. 8 Oct. 1584 og den for Landstinget indstævnte *Eiler Grubbe* til Lystrup, Lehnmand paa Tryggvælde, døde allerede d. 20 Novemb. 1585, s. D. Atl. III, 127. Dommen stemmer iøvrigt overeens med den i 1531 af Skaane Landsting afsagte Dom, som er meddeelt i l. 45, men at *Husbondhold* her ikke kan forstaaes enten om Tjeneste-Forhold, eller om Fæste eller Indfæstning, er af Dommen selv uden tvivl tilstrækkelig klart, isærdeleshed af den Omstændighed, at Peder Henningsen synes at have givet *Eiler Grubbe* Husbondhold i 2 Aar; jeg har derfor maaskee fejlet, naar jeg l. 45 har sagt, at Ordet Husbondhold forekommer i en ganske anden Bemærkelse i Christ. d. 5 L. 3—14—6; den synes i det mindste i denne Dom netop at være den samme, hvorved jeg dog maa bemærke, at

det i denne Dom allevegne hedder om den Paagjeldende at *give* Husbondhold, hvorimod det i den ældre Dom hedder: „at Bondens Søn havde taget Husbondhold af Hr. Anders Bildes Foged.“

(²) I C. har denne Dom følgende Overskrift: Enn Domb, att thennd som thienner enn Bunde for Kaast och Lüenn, och kommer i nogenn Faldtmaall, bör att giffue Koning-Sagenn thill sinn Husbondis Herrschaff, enndog hannud thilforne haffuer giffuett sitt Husbondhold thill enn Anden.

(³) Her mangler det Sædvanlige: *giöre vitterligt, att for os &c.*

(⁴) *Birgitte Rosenkrands*, gift med Peder Esgesen Bilde til Svanholm. Hendes Fader var Hr. Oluf Rosenkrands til Vallö († 1545) og af Slutningen af Dommen sees, at hun ejede Vallö (Öster-Vallö) † 1592. (See *Hofmans* Stamtavle over Rosenkrandserne.)

Thyge Marthennssenn i Bieffuerskouff, Herritzfougitt i Bieffuerschouff Herett, paa thenndt andenn Side, thillthallenndis hannom for enn Domb, hanndt haffde dömbt och affssagtt emellom for^{re} hanss Hosbonndt och erlig och velbiurdig Manndt *Eyller Grubbe* thill Liustrup, Danmarckis Riges Cantzeller, om ett Konngeligtt Faldtzmaal, som *Peder Hemmingssenn* er faldenn forre att schulle udgiffue, for hanndt om Nattethide y Mörck och Mollm offuerfaldt. Fru *Birgittis* Bunde *Hanns Gallschytt*, sinn egegn Hussbondt, som hanndt thienntte for Kost och Lönn, och sloe hannom dödelige Saar, och epheratt *Eiller* haffde ladett giöre beuissligt for Herritzfougden, att *Peder Hemmingssenn* gaff hannom paa Konn. May. Vegne Holdt^(*) thill Thrygeueldt, haffuer Herritzfougden aff thenndt Aarsage dömp^t *Eiller* samme Faldtzmaall thill och icke Fru *Birgitte*, paa hvis Grundt Gierningen scheede, hvorudindenn hanndt mennthe hannom att haffue giortt hanss Hussbondt Urett; thessligiste haffde hanndt hidt steffnett erlig och velbiurdige Manndt *Eyller Grubbe* thill Lystrup, som samme Domb haffde forhverffuitt, att verre thill Vedermaalsthing, om hanndt haffde nogett thill thenndt Sag att suare, och straxs fremblagde samme Domb thill Bieffuerskouff Herritzthing thendt 8 Octobris nest forgangen Aar affsagth, liudendis, att velbiurdig Frue *Birgitte Rossenkrantzis* faldtmyndig Fougitt, *Jenns Perssenn* paa Vallöff, haffde lougligenn deltt och thillthallitt *Peder Hemmingssenn*, som thienntte *Hanns Galschytt*, och menner for^{re} *Jenns Peerssenn*, att epherthi som *Peder Hemmingssenn* hanndt thienntte *Hanns Galschytt* och vor hanss stede Thiunndt^(*), och om Natte Thide i Mörck och Mollm offuerfaldt hannom i hanss egegn Gaardt, slog hannom och gick frann hannom for ett dödt Menneske, forudenn skellig Orssag, som hanss Vinndisbiurdt nochssom therom formelder, thessligiste römde hanndt aff hanss Hosbonndis Guodtz, forudenn hinndis och hinndis Boendis Forloff, och satte for^{re} *Jenns Perssenn* udi alle Rette, om hun jo icke vor hanss Hussbonnde paa thenne Thidt, och om hanndt jo icke bör att verre i hinndis Minnde for samme Sag; thaa thill suarett *Peder Fönnboe*, Fougett paa Thrygeueldt, och sette udi Rette, och menner, att hanss Hosbonnde *Eiller Grubbe*

(*) Haaldt E. (d. e. Husbondshold.)

(*) stede Thiunndt, sæstede Tyende (af at stede, sæste).

paa Kon. May. Vegenne thillkommer samme Faldt, ephtherthi att for^{ne} *Peder Hemmingssenn* haffde giffuet sitt Holdt thill Thrygeveldt, som er bevist medt Schriffuerenns Breff och Szegell och medt Regennschaff, som er lefferitt paa Kon. May. Rennthekammer, och er therpaa enn enndelig Domb begierinndis, efftherdi hanndt kiender Inngenn for sinn Hossbonndt udenn *Eiller Grubbe* paa Kon. May. Vegne; thaa ephther Thilltalle, Giennsvar och thenndt Sags Leilligheedt, Breff och Bevissninge, som for Herritzfougden haffuer verrett, thaa thillfinnder hanndt erlig och velbiurdig Manndt *Eiller Grubbe* Konge-Sagenn thill, inndthill ther kommer nogenn andenn, som kanndt haffue bedre Rett therthill, enndt handt haffuer, medt merre samme Dom er formellenndis. Thernest fremblagde hanndt et obett besseglitt Breff, som Her *Annders Pederssenn*, Sognneprest thill Rooltt⁽¹⁾, forseglett haffuer, liudindis om thenne Sag, som her effther følger: „Jeg *Annders Pederssenn*, Sognneprest i Rooltte, kiennndis och gjør vitterligt for alle medt thette mitt obne Breff, att *Lauritz Perssenn* i Fiskerhoffuidt⁽²⁾ och hanns Hustrue *Karenn Laurssis* haffuer werett her hoss mig och bekiennndt, hvorledis the nogenn Thidt siidenn forleedenn vaar heedenn vandrede thill *Hanns Gallschöttis* y Enndisslöff och samme Aftenn the var kommen ther, thaa baade saa och hörde the, att thenndt Karll vedt Naffn *Peder Hemmingssenn*, som thiennte *Hanns Galskytt*, hanndt var druckenn och for^{ne} *Hanns Galskytt* thitt och offte bad samme sinn Drenng for Gudtz Schiuldt, att hanndt ville gaa henn thill sinn Senng, paa thedt hanndt om Morgenenn kunde oppe verre och vaare paa hanns Gaffn, thaa suarett for^{ne} *Peder Hemmingssenn*, att therssom *Hanns Galschött* ville haffue Penn-dinng for sin Öll wille hanndt giffue hannom, hvilckett hanndt nectett och icke begierde, menn badt ham innd daa ythermerre, att hanndt for Gudtz Schiuldt ville gaa och ligge sig; thaa svarett hanndt, att hanndt thorde vell side, for hanndt haffde för verett huos saa stuor Herer, som the vaare; ephther slig throtzige Ordt emodt sinn Hossbonde thog *Hanns Galschytt* enn thom⁽³⁾ Stob-Kande och kaste thill hannom medt, doch hanns Hustrue och *Karinne*

(1) Rolte E. Skal være *Roholte* i Faxö-Herred; i (2) Hoffuedet E.

dette Sogn ligger Byen Fiskerhoved.

(3) Thümmer (?) Stobkande E.

Lauritzis greb hannom under hans Arm, saa Kann denn faldt paa Kallenns Fodt och inngenn Schade hanndt gjorde hannom thermedt; saa thagde *Peder Himmingssenn* stille sidenn for^o: *Lauritz Pederssenn* och hanns Hustrue vaare ganggenn thill Szennge, thaa hörde the, att hanndt sloe for^o: *Hanns Galschöt* och aldrig hanndt thallett et Ordt thill hannom, förenndt hanndt slog hanum⁽¹⁰⁾. Thette for^o: bekiender *Lauritz Pederssenn* och hanns Hustru *Karinne Lauritzis* paa thieris Szallighiedt, att saa udi Sandhedt schede, Datum Rooltte thenndt 11 Februarii Anno 1584.⁹ Thernest fremblagde hannd ett obett beseglet Thinningsvinnde aff Bieffuerskouff Herritztinng thenndt 30 Februarii (?) for^o: Aar udgiffueth, liudindis att *Sier*, Degenn i Enndisslöff, *Matz Nielssenn* och *Jörgenn Lauritzenn* ibidem vunde epher *Söffrenn Pederssens* Munndt ther sammestedt, att hanndt vedt sinn Sallighedt sagde och bekiende for thennom, att handt baade hörde och saa thill *Hanns Galschyttis*, att *Peder Himmingssenn*, som thiennd hannom, var druckenn och hanndt badt hannom offte att hanndt ville gaa thill Szenngs &c.⁽¹¹⁾. Ythermere vandt *Hanns (Mads) Nielssenn* indenn Thinni, att samme Natt vedt Hönssegaals Thide kom for^o: *Peder Hemmingssenn* ind thill hannom sidenn hanndt haffde slagett hannom⁽¹²⁾ och sagde thill hanns Hustrue. Jeg haffuer slagett *Hanns Galschytt* femb Slag medt enn Öxse-Hammer, och *Mattz* hörde thedt och thaa thalledt thill hannom; thaa sagde hanndt lige saa for hannom och *Matz* sagde: Oui, ilde haffuer du giortt och sagde, monne du icke haffuer slagetth hannom i Hoffuitt, hanndt sagde Ney; thaa sagde *Matz*: thaa kanndt Gudt hielpe, hanndt kanndt enndt bliffue vedt Liffueth, saa thedt kanndt enndt bliffue gott. *Olluf Christofferssenn* vandt, att *Peder Himingssenn* kom thill hannom i Alminds Vonge vedt *Hanns Galschöttis* Stue med et Verge och ett lang Röer, och spurde om *Hanns* laa; thaa sagde hanndt Ja.

(10) I E er her udeladt Slutningen af denne skriftlige Erklæring og et langt Stykke af det følgende Tingsvidne indtil: Ydermere vandt Hans Nielsen &c.

(11) Jeg har udeladt det Følgende af dette Vidnes-

byrd, da det ganske stemmer overeens med det foregaaende.

(12) Udentvivel skal der staae *Hans Galskyt* istedet for *hannom*; saaledes staaer der ogsaa i E, der i det Følgende kun giver et ganske kort Udtog af Tingsvidnet.

Peder Himmingssenn svaredt och sagde: hanndt liger aff Skalckhiedt, hanndt fick icke saa mögitt; ieg forbiuder hver god Karll att thienne hannom; hanndt feste mig icke for Gudtz Schiuldt, medt merre samme Thingsvinnde medfører. Enndt ett anditt daterit Aar och Stedt som forskreffuitt staar, thennd 27 Februarii, liudindis, att *Annders Jeunssenn* i Agerup⁽¹³⁾ vanntt, att *Peder Himmingssenn* kom thill hannom en Dag eller thu effther hanndt haffde slagitt *Hanns Galskytt* i Enndtzlöff och sagde, att *Hanns Galskytte* slog hannom medt en Stobe-Kande och siden slog hanndt *Hanns* thu eller thre Slag medt ean Öxse-Hammer och sagde, hanndt ville haffue Mendt thill hannom, om hanndt kunde komme thill Forliggelsmaal medt hannom. Kunde hanndt icke, thaa nöddis hanndt thill att römme Lanndet medt merre, samme Thingsvinde formelder; sidst fremblagde hanndt et sitt schriftelig Forsett, liudindis Ordt frann Ordt, som her ephther følger: „Thett er min Thiltalle thill *Thyge Marthenssenn*, Herritzfougitt i Bieffuerschouffsherett for en Dom hanndt haffuer dömbt thenndt 8 Octobris Anno 84, och haffuer funditt *Eiller Grubbe* thenndt Konngesag thill medt thenndt Karll ved Naffnn *Peder Himmingssenn*, som slog hanns egenn Hossbonnde *Hanns Galschött* i Enndtzlöff i Molm, inden hanns fire Pelle⁽¹⁴⁾ och haffuer thagitt sig Aarsage thill samme Domb att döme, ephther *Peder Fönbus* egenn Ordt och Berettning, effther att samme Karll *Peder Himmingssenn* haffuer gifnuett sitt Holdt thill Thrygeveldt och kiendis ingen for sinn Hosbonnde udenn *Eiller Grubbe*, hvilcken ieg mienner icke saa nöiactige att verre, att thenndt kunde verre vedt Mact, ephtherthi att samme Karll *Peder Himminngssenn* hanndt thienntte paa min Hosbundtz Guodtz thenndt Thidt Skadenn bleff giortt och hindis Bonnde gaff hannom Kost og Lönn och brede Dug ock Disk for hannom och hand haffde ther sitt Huus och Hiemb, thenndt Thidt hanndt gjorde samme Schade, och icke paa *Eiller Grubbis*, huorforre jeg setter i alle Rette, att ephtherthi for^o *Peder Himmingssen* haffuer böet emodt min Hossbondtz Bonnde for Bunnde-Sagenn, om hanndt ochsaa icke er plictig thill att böde emodt min Hosbundt for Konngessagenn, efftherthi hun var hanns Hossboennde, emedenn hanndt var i hin-

(13) Akkerup.

(14) inden hans fire Pæle, i hans Huus.

dis Boendis Thiennist och Skadenn bleff giortt paa hinndis Grundt och epther Resessenn liuder⁽¹⁵⁾, att Inngenn schall holde stannendenne Suenne eller Peber-Svenne paa anddenn Mandtz Guodtz; haffuer jeg icke heller hördt enndau nogenn Bevisning, att for^o *Peder Himmingssenn* er barnnfödt paa Kon. May^o. Guodtz thill Thrygeveldt. Menn om hanndt nogenn Thidt thilforne kunde haffue verett paa Kon. May^o och thaa giffuett Holdt didt, thett kunde vell verre eller och epther Skadenn bleff giortt giffuett thennom Holdt thill Thrygeveldt. Menn paa thenndt Thidt Gierningen bleff giortt, thaa mener jeg att hanndt haffde icke i Behoff att giffue Holdt, eptherthi jeg icke haffuer hörtt, att thedt er bevist, att hanndt er Konn. May. Bonnde-Sönn, och epther slig Leilligbeedt setter jeg vell i alle Rette, om min Hosbonnde bör icke att nyde samme Konnge-Szag, och Herritzfougden att staa thill Rette for samme sinn Domb, och er begierindis thette mitt Forssett, att motte bliffue inndtdragett i Dommenn.” Theremodt er mödt udi Rette for^o *Thygge Marthennssenn* Herritzfougitt och berette, att hanndt viste sig inngenn Urett att haffue giortt thenndt gode Frue *Birgitte* i sinn Domm, epther erlig och velbiurdig *Eiller Grubbe* loughlignen vedt ssinn Fougitt *Peder Fynboe* paa Thrygeveldt lodt for hannom görre bevissligt medt Regenschabsbögger, att *Peder Himminngssenn* gaff hannom Holdt paa Kon. May^o. Vegenne, huorforre hanndt icke viste anderledis att kunde dömmen, enndt hannom samme Sag faldt thill, som oppebaer hanns Holdt, och thenndt hanndt kienndis for sinn Hosbonde paa Kon. May. Vegenne. Er her och mött udi Rette for^o *Eiller Grubbis* fuldmynndige Fougitt *Peder Fynboe* paa Thrygeveldt, och fremblagde thvenne Aars klare Regenskaff, som hans Hosbonde haffuer giortt Kon. May^o. af Trygeveldt Leenn Regenschaff effther udi hanns Nadis Rennttekammer, udi huilckenn clarlignen finndis, att for^o *Peder Himingssenn* haffuer thvenne Aar giffuett *Eiller Grubbe* Holdt paa Konn. May^o. Vegenne och ther hos satte hanndt udi alle Rette, att eptherthi hand loughlig medt klare Regenschaff haffuer bevist, att *Peder Himingssenn* gaff hanns Hosbonndtholdt, som slog *Hanss Galschött*, om hanndt thaa icke bör att oppebere Konngelig

(15) Cold. Rec. Cap. 48. Jvfr. iövrigt 1. 45. Not. 1.

Faltzmaal aff hannom effther hanndt haffuer thenndt Thidt kienndt hannom for sinn Hossbonndt paa Kon. May^{te} Vegenne; om huilckenn Szag the paa baade Szider gaff thennom udi Rette och begierde Dom. Thaa ephther Thiltalle, Giennssuar och thenndt Szags Leillighedt bleff ther saa affssagt for Rette, at ephtherthi for^{te} *Peder Himingsse* haffuer thienntt for^{te} *Hanns Galschytt* for Kost och Lönn och ther haffuer hafft sitt Huus, Hiem och Broefiell, Dug och Disk ther hanndt samme Gierning gjorde, och for^{te} *Hanns Galschytt* er for^{te} Fru *Birgittis* Thienner thill Valloff, saa hun er hans rette Herre och Hossbonde och oppeber Konngesagenn af hannom, om hanndt i nogenn Maade sig kunde forsee, och inngenn anden, och icke haffuer for oss veritt bevist, at for^{te} *Peder Himingsse* haffuer veritth Konn. Mayst. och Kronnenns Vornedesönn eller nogen Lössninger⁽¹⁶⁾ eller Slappe-Karll, som inngenn Hussbunde eller Thienist eller visse Broefiell haffuer hafft mere enstedtz ennd andenn, thaa kanndt wy icke andditt kiennde, end for^{te} Fru *Birgitte* haffuer jo saa vell verett for^{te} *Peder Himingsse* och andre *Hanns Galschöttis* Thienners Hossbonde, som hun er for^{te} *Hanns Galschöttis* egenn Hosbonndt, och therforre medt Rette bör att følge for^{te} Frue *Birgitte* hvis for^{te} *Peder Himingsse* kanndt verre faldenn faar thill Kongsagen, att hanndt saa haffuer offuerfaldet, hamblett och slagett sinn rette Hosbonde, och for^{te} Herritzfougittz Domb, som mere aff Vanvittighed⁽¹⁷⁾ ennd forseetligen dömtt er, therfor dödt och mactelöss atth verre och icke komme for^{te} Frue *Birgitte* ey heller Herritzfougden thill Hinnder eller Skaade i nogre Maade. In cuius rei testimonium.

(16) *Lösninger*, *Slappekarl*; disse Ords Betydning forklares tilstrækkelig ved de følgende; i Henseende til det sidste kan mærkes Betydningen af Ordet *slap* i *Molbechs Dialect-Lex.* „den, hvem Noget mangler, for hvem Noget er slup-

pet op;“ *Slappekarl* betyder derfor vel nærmest en fattig Karl. — E. har *Lösgangere* og *slap Karl*.

(17) *Vanvittighed*, Uvidenhed, Uforstand.

14.

1585. Dom paa Kongens Retterting. En Fæstebonde, som sagsøges for at have forsømt at gjøre Ægt og Arbeide, paastaar deels ikke at være lovlig stævnet til Underretten, deels at det af ham fordrede Arbejde ikke havde paaligget hans Formænd fra Arildstid, og at han ifølge en med Jorddrotten indgaaet Contract ikke var forpligtet til mere. Der gives Jorddrotten, der havde erholdt Godset ved Mageslæg med Kongen, 6 Ugers Opsættelse til at tilvejebringe Beviser for lovlig Stævning til Underretten, da de erhvervede Lavdagsbreve ikke i denne Henseende ansees for tilstrækkelige⁽¹⁾.

(T. 61.)

Wy Frederich thend Andenn med Gudtz Naade &c. Giörre Alle witterligt, at Aar 1585 thend 3 Dagh Februarii paa wort Retterthinng paa Lystrop for Oss war skicket Oss elsk^e. *Knud Wenstermandt*⁽²⁾ till Findstrup, wor Mann och Thienner, hans Fuldmegtige *Peder Jude* paa thend ene, och haffde medt wor och Rigenns Steffning for Oss udi Rette steffnt *Madtz Bonnde* i Allerup paa thend anden Side, for hannd skulle udlegge och retgiöre for^e. *Knud Wenstermandt* hues hannd er hannom faldenn forre, epter Lougen; for hand haffuer werit otte Ganng tillsaugt att giöre Egt och Arbeide till for^e sin Hossbonnde och thett haffuer forsömmit, och icke thett udrett haffuer, eptersom hannom haffuer werit befallidt. Och war udi Löffuerdags nest forledenn theritz rette siette Ugge-Tecte-Dag att möde for Oss udi Rette paa baade Sider, och theritz Fuldmegtige nu udi Dagh mötte erre, och welluilligenn gaffue thennom udi Rette. Och berette *Hendrich Hannssen*, Fuldmyndige paa for^e. *Matz Bonndis* Wegne, och mennthe, att hand icke skulle haffue fangidt Wardzell for thett Laugsögellssesmaall, hannom offuerganngen er, epter huillchenn worre och Rigenns Breffue skulle werre forhuerffuede. Och i Rette laugde it skriffblig Forsset, som for^e. *Madtz Bonnde* fremsett, formellendis eblandt andet udi sinn Meningh, att hannd mener sig at werre skeet Urett, forthi hannd icke wiste, naar hannd war kallidt emodt thend Dele, att hannd kunde möde till Thinng, att suare for sigh, och icke thett war beuist for Dommerne, huadt Arbeide thett war, hannd skulle haffue forsömmt, huad heller thett haffde werit aff gammel Thidt, eller thett haffde weritt paalaugdt udi

⁽¹⁾ Sagen forekommer ikke siden i Dombogen, uagtet denne gaaer indtil 18 Octob. 1585. ⁽²⁾ *Knud Wenstermand* døde i Faaborg d. 3die Marts 1609. — *Finstrup* nu Holstensbuus.

for^o: *Knud Wennstermandtz* Thidt; och att ther skulle werre ganggenn for^o: *Knud Wennstermandt* och hannom och hanns Broder en Contract emellom, therudinden *Knud Wennstermandt* skall haffue loffuidt och tillsaugdt, att hannd icke wille paalegge thennom, samme Gaardt besider, widere Besuerringh eller Tynnge, end som hanns Formenndt haffuer giordt och werrit paalaugdt aff Arrildtz Thid, och mener hannom at werre skeet Urett, epherdi thet icke war beuist for Dommeren, som samme skriftelige Beretningh widere formelder. Ther nest udi Retthe laugde for^o: *Hendrich Hannssen* en Contract, som gode Mend udgiffuit oc forseglidt Anno 1583 haffue, thermedt beuiste, att *Knud Wennstermandt* haffde loffuidt och tillsagd, att hannd wille icke heller epher thennd Dagh paalegge for^o: *Matz Bonnde* och *Knud Bonnde* nogenn widere Besuerringh eller 'Thynnge paa therritz Gaardt och Frihedt, end som the eller therritz Formenndt haffuer giordt och werrit paalaugt aff Arrildtz och gammel 'Thidt, som thennd Contract widere formelder. Och mennthe for^o: *Hendrich Hannssenn*, att *Knud Wennstermandt* war pligtig epter slig Leiglighedt att beuisse, om the otte Ganng, hannd war tillsaugdt att giöre Egt och Arbeide, war gammel Paalegh eller icke. Thermodt for^o: *Peder Jude* gaff for Suar paa *Knud Wennstermandtz* Wegne, att thet well skulle findis, att *Matz Bonde* till for^o: Deele och Laugsögellssemaall att werre louglig steffnnt, ellers haffde hannd icke fanngidt thet till Thinge beschreffuit. Men haffde dogh icke medt sigh nogre Breffue eller Beuiss therpaa udenn alleniste wor och Rigenns Steffning och Laugdags-Breffuene, och mennthe, epterthi Deellssbreffuene tillfornn haffde werrit tillstede, ther Laugdags-Breffuene bleffue forhuerffuede, war thet unödigt widere at före thennom udi Retthe, medt flere Ordt, thennom emellom war. Tha epter thennd Saghs Leiglighedt, och epherdi for^o: *Knud Wennstermandtz* Fuldmegtige icke nu medt sig haffde nogenn Breffue eller Beuiss, hvormedt hannd kunde affbeuisse, for^o: *Mats Bonndis* schrifftligh Beretningh usandru at werre; ey heller haffde Herritzthinngs eller Lanndthinngs-Forfölling tillstede, huoraff wi kunde forfarre, thennd louglig ganggen att werre eller icke: haffue wy epher slig Leiglighedt ophagidt Sagenn udi sex Ugger, midlertidt *Knud Wennstermandt* att förre tillstede hues Breffue och Beuiss, hannd haffuer om for^o: Deele och Laug-

søgellssemaall, saa och klar Beskeedt om the Egther och Arbeide, hannd han-
nom tillthaller forre: om ther er ganngit saadann Egt och Arbeide aff for^{re}
Madtz Bonndis Gaardt aff Arrildtzthid och gammel Thid, eller the Egther
och Arbeide erre paalaugde siden for^{re} *Knud Wennstermandt* haffuer be-
kommit samme Gaardt till Mauglaugh, at wi ther aff nochsom kunde haffue Oss
att rette, och sidenn att gaae therom, hues Loug och Rett er. Datum ut supra.

15.

1585. Dom paa Kongens Retterting. En Adelsmand paastaaer, at et Huus („Bolig“)(¹) med tilliggende Jord tilhører en Gaard paa det Gods, som han ved Mageskifte har erholdt af Kongen, men da det ved Herredstinget var oplyst, at Huset var en fra hlin Gaard særskilt Ejendom, tages hans Paastand ikke til Følge, men Rigens Forfølgning imod ham tilstedes Vederparten, Foged Knud Hansen, som havde faaet Skjøde paa Huset af sine Medarvinger og overladt en Anden det til Beboelse.

(T. 70.)

Wii Frederich thennd Andenn medt Gudtz Naade &c. Görre alle witterligt, at Aar 1585 thennd 3 Dag Aprilis paa wort Retterthing paa wort Slott Wordinngborrig, neruerrendis Oss elsk^{re} *Gabriell Knudssenn*(²) till Nörschouff, *Hening Sparre*(³) til Thorkellstrup, worre Mennd och Thiennere, och *Peiither Hollst* udy Schouffmölle, for Oss war skickit *Knud Hannssenn*, Fuogidt paa Hellerup, paa thennd ene och haffde medt wor och Rigens Steffning for Oss udi Rette steffnt Oss elsk^{re} *Knud Wenstermandt* till Finndstrupgaardt, wor Mand och Thiennere, paa thennd anden Side, for hannd skulle udlegge och tillstede forskaffe for^{re} *Knud Hannssenn* hues Breff och Segell och loughigh Adkomme, om hannd haffuer nogenn paa theth Boligh i Weustrup, som nu *Hanns Anderssenn* paaboer, emodt the Skiöde-Breffue och loughigh Adkomme, hannd haffuer paa samme Boligh, epterthi han

(¹) Endskjönt Ordet „Boellig“ i Christ. d. 3 Cold. Rec. Cap. 43, 44 o. fl. St. ogsaa synes brugt om *Gaard*, er det dog temmelig klart af den Mod-sætning, hvori det i Dommen stedse forekommer til *Mads Bondes Gaard*, at derved forstaaes Huus.

(²) Af Slægten Akeleie, † d. 31 Jan. 1608.

(³) Henning Sparre var Broder til Gabriel Knudsens Hustru Helrad Sparre og Søstersøn af Kantsleren Eiler Grubbe. Sit Gods Thorkelstrup paa Falster afhændede han til Kongen. † 26 Aug. 1593.

haffuer hiemblidt for^{ne} *Hanns Andersseun* indenn Thinge, att hannd maa sidde och boe paa samme Boligh och plöge och saae Jordenn, som ligger till samme Boligh. Och war udi Dag therris rette siette Ugge-Tecte-Dag att möde therom for Oss udi Rette paa baade Sider. Och berette for^{ne} *Knud Hannssenn*, att for^{ne} *Knud Wennstermandt* wille tillholle sig thuende Boliger medt it Mageschiffte-Breff, hannd aff Oss bekommit haffuer, lydendis paa Allerupgaardt, och icke nogenn aff for^{ne} Boliger att werre benefnt udi for^{ne} wort Mageschiffte-Breff, ey heller schall for^{ne} Boliger werre bygd aff for^{ne} Allerupgaardtz Eiendom, men werre serligh köpt. Och hannd for samme Sagh haffuer tillthallt for^{ne} *Knud Wennstermandt* thill Herritzthinng och Lanndtzthinng och haffde bekommit Dom till Herritzthinng, huilcken hannd for Oss udi Rette laugde, udtgiffuenn paa Salling Herritzthinng aff *Thyge Niellssenn* udi Heden, Herritzfuogidt ther sammestedt Anno 1582 thennd 25 Dagh Septembris, lydendis udi Beslutningenn, att epherthi thett icke findis, att the thuende Boliger skall werre aff thennd Gaardtz Eiendom, som *Matz Bonnde* iboer, men findes att werre serlig köpt och skiödt till for^{ne} *Matz Bonnde* och *Knud Hannssenn* therris Forældre, och icke findis, att *Anders Lannge* hannd paa synn Hossbonndes Wegne haffde nogenn Breffue eller Adkomme, huormedt for^{ne} *Knud Wennstermandt* kunde tillholde sikh samme thuende Boliger, och icke heller wille paasschiude nogenn Breffue att före i thennd Sagh, tha fannt hannd for^{ne} *Matz Bonnde* och hanns Medtarffuinng for^{ne} thuende Boliger till att nyde och beholde frii och quit for for^{ne} *Knud Wennstermandt* herepter, som the tillforn haffuer haft, inædtill saalenng att for^{ne} *Knud Wennstermandt* kann anderedes enthenn med Kiöb eller Mageschiffte samme thuende Boliger fra for^{ne} *Matz Bonnde*, *Knud Hannssenn* och theritz Medtarffuinng bekomme, som samme Herritzthinngsdom widere formelder. Och berette for^{ne} *Knud Hannssenn*, att hannd therepter haffde forhamndlit sig samme Boliger thill aff hanns Broder *Matz Bonnde* i Allerup och andre hanns Medtarffuinng, som hannd for Oss beuiste medt Skiödebref, udgiffuit paa for^{ne} Salling Herritzthinng Anno 1583 thennd 30te Dagh Aprilis, och mennthe, att for^{ne} *Knud Wennstermandt* medt Urette tillholdt sig samme Bolig udi Weustrup, och setthe i alle Retthe, om hannd icke epher hanns Skiödebref,

gamble Adkoms-Breffue och Herritzthingssdoms Liudellisse burde samme Bolig udi Weustrup att beholde. Tha er mødt for Oss udi Rette *Madtz Jennssen* udi Diernnis paa *Knud Wennstermanndtz* Wegne, och udi Rette laugde en schrifftlig Forsset, lydenndis, „at ephthersom *Knud Hannssenn* haffuer ladit udelst (*udeske*) aff hannom it Bolig i Weuffstrup, och samme Sagh forfuldtt medt Rigenns Deele, saa haffuer for^o *Knud Hannssenn* thit och offte giort hannom stoer Bekostningh therpaa, och wed⁽⁴⁾ alldelis ingen Rett, hannd ther-till haffuer; thi hannd haffuer wort Mageschiffte-Breff paa Allerupgaardt medt alldt sinn Tilliggelsse, som nu tilligger och aff Arrildtzthid tilligget haffuer, Inthit underthaget i noget Maade, som wort Breff ther widere om formelder. Och kienndis hannd *Knud Hannssenn* ingen Rettighed att haffue udi for^o Bolig saa widt som Herrlighedenn sig belannger; thi Herrlighedenn aff for^o Bolig och aff it anddit Bolig i Thyrringe haffuer allthidt tillforne, förend hannd bekom for^o Gaardt i Allerup aff Oss, suaredt⁽⁵⁾ med Herlighedenn till Kronenn, som hannd haffuer beuist till Sallingh Herritzthing. Och icke heder skall *Knud Hannssenns* Nauffn findes i wort Mageschiffte-Breff, som Wii hannom naadigst therpaa giffuet haffuer. Men thersom⁽⁶⁾ for^o *Knud Hannssenn* schall haffue nogenn Anpart i Allerup emodt wort Mageschiffte-Breff, huilcket formelder, att Wii hiembler och tilstaaer hannom for^o Allderupgaardt, Skouff och Marck, Agger och Eng, Inthit underthagidt i noget Maade; Och⁽⁷⁾ att for^o *Madtz Bonnde*, som nu i Gaarden boer, ingen maa skiöde eller affhennde uden till hannom och hanns Arffuinge: er hannd therforre en christeligh och endeligh Dom och Sennthenns begerrendis, paa thett hand icke widere motthe

(4) d. e. og veed han ikke, at han har nogen Ret dertil.

(5) *suaredt* &c. d. e. Herligheden til Huset har altid hört under Kronen. — Ordene „med Herligheden“ ere ganske oversflüdigde, hvad der ikke maa regnes saa nöje i dette slet stilliserede Indlæg.

(6) Dette *thersom* har ingen Eftersætning — og det skulde vel egentlig hedde: *och icke heller* for^o &c.

(7) De fölgende Ord have neppe staaet i Mageskiftebrevet, som desuden Knud Wenstermand, formod-

entlig af gode Grunde slet ikke fremlægger under Sagen, men höre uidentvilt til hans Paastand; havde Mageskiftebrevet virkelig indeholdt, at Selvejeren Mads Bonde ikke maatte bortskjüde sin Ejendom til Andre end til Knud V. (hvilket er utroligt, da Kongens Herlighed ikke strakte sig saavidt), kunde Dommen heller ikke have erkjendt Knud Hansens Ejendomsret, der allene var grundet paa Mads Bondes og Medarvingers Skjüde.

bliffue paaført nogen unödig Kost och Therrinng, som her til Dags skeet er," som samme skriffelig Forssett udi sig sellff formellder. Huoremod for^o *Knud Hannssen* gaff for Suar, att wort Mageschiffte-Breff icke formelldede, thett hannd affuiste, paa nogenn aff for^o thuende Boliger, men paa Allerupgaardt och for^o Gaardtz Tilliggelssse; Icke heller forsaae⁽⁸⁾ sig till, att hannd med samme Mageschiffte-Breff kunde sig widere tillholde, end thett udi sig selfff formellder; Ey heller skall samme Bolige werre bygt eller kommit frann Allderup, men serlig kiöpt, therforre haffuer bekommit Dom for sig till Herritzthing. Thersom *Knud Wennstermandt* haffde haffd nogen Adkom paa for^o Boell⁽⁹⁾ i Weuffstrup, haffde hannd udenn Thuiffuell fört thett ther udi Rette och sidenn haffuer (*hand*) eskidt hues Breff och Adkomme, hannd therpaa haffde, baade till Herritzthing och Lanndtzthing och ther fangidit thet beskreffuit, huorepter hannd haffuer forhuerffuit worre och Rigenns Breffue. Och epherdi for^o *Knud Wennstermandt* haffde thagit Giennbreff udi Saggenn, haffuer hannd samme Sagh for Oss indsteffnit och endnu war begerrendis, om hannd eller hanns Fuldmegtige haffde nogenn louglig Adkomme paa samme Boligh, att the motthe udi Retthe leggis, hues icke, setthe hannd udi alle Retthe, om hannd icke burde samme Boeligh att beholde, epter hanns och hanns Foreldris gamle Adkomst-Breffue, saa och Herritzthinngsdom och egit Skiödebrefs Lydellsse och widere att komme till sinn Forföllinng, med flere Ord thennom emellom forlöb. Tha tillspurde wi for^o *Madtz Jennssenn*, om hannd haffde nogenn widere Breffue paa *Knud Wenstermandtz* Wegne att legge udi Rette, eller haffde Fuldmagt att ganng udi Rette, huortill hannd suarede, att hannd ingenn Fuldmagt haffde, ey heller widere Breffue. Tha epter Tilthalle, Giennsuar, Breff, Beuissning och thennd Sags Lieglighedt, och epterdi for^o *Knud Hannssen* beuissar for Oss medt Herritzthinngsdom, for^o Bolig att werre hanns Broder, hannom och therritz Medtarffuinger tilldömp, udi huilcken Dom er indfört hanns Foreldris gamle Eiendom- och Adkoms-Breffue, saa och beuist medt Skiödebreff, samme Boeligh att werre hannom skiödt aff hanns Broder och Medtarffuinge, och ingen Breffue eller Adkom

(*) forsaa sig till d. e. indsaee.

(9) Udentviwl Fejlskrift for Bolig.

for^o: *Knud Wennstermandt* haffuer fört enthenn till Herritzthinng eller her for Oss udi Dagh, huormedt hannnd kanndt sig samme Boeligh udi Weuffstrup tillholde, och samme Herritzthinngsdom staaer wedt sinn fulde Magt och usteffnt: wiste wi icke nogen Föie eller Lempe, huormedt wi kunde for^o: *Knud Hanssen* hanns Forföllingh forholde, men samme Boligh hannom att föllge, ephther for^o: Herritzthinngsdom och Skiödebrefs Lydellsse, emeden the stanneder wedt theritz fulde Magt och for^o: *Knud Hanssen* widere at thage sinn Forföllinng offuer *Knud Wennstermandt*, som hand thennd nu sluppit haffuer, och sidenn att gaae therom saa megit Long och Ret er. Datum ut supra.

16.

1585. Viborg Landstings Dom, hvorved en Foged, der efter Gaardsretten ved Landstingsdom var dømt som Tyv, fordi han havde beliggert en Mands „Nöglegvinde“⁽¹⁾, paa ny⁽²⁾ dömmes til at lide denne Straf, da han i mere end to Aar havde ladet Dommen henstaae upaaanket og heller ikke nu havde givet Möde. Præjudicat paaberaabt. Sex Ugers Varsel til Herredsting og til Landsting anvendt paa den, som ej vil lade sig finde.

(A. 55.)

Malti Jennsönn till Holmgaard, *Mouritz Styggi* till Holbeckgaard, Lanndzdommer udi Nöriutland oc *Gundi Schriffuer*, Landztinghörer, giör vitterligt, att Aar ephther Gudz Byrd 1585 Löffuerdagenn, som er denn tredie Daug Julii, paa Viburgh Lanndzting vor skickitt erlig og velbiurdige Mand, *Lauritz Skram* til Hastrup, hanns visse Bud, *Oluff Jennssönn* paa denn enne, oc hagde hid udi Rette steffnitt *Sörenn Starup*, som var forsk^o: *Lauers Skrambs* Fougitt paa Skodborgh, denn Tid han haffde Koldinghus udi Forlæning, paa denn andenn Side, for hand haffuer sig ephtherlagtt, lockedt oc

(1) Saaledes kaldes i Dommens Overskrift det Fruentimmer, hvem Nöglerne til Husets Gjemmer til Mad og Drikke vare betroede, omtrent det nyere Huusholderske; ellers *Nöglepige*, s. *Molbechs Ordbog*.

(2) Den förste Dom, som var afsagt over den Udeblivende, var nemlig ikke endelig, da det hedder:

„at han burde stande til Rette indtil saa længe hand steffnde paa ny,“ og tjener til nyt Beviis paa, hvor nstadig Praxis var i at bestemme Virkningen af Sagvolderens Udeblivelse, jvfr. II. XXIV ff.

beliggert den Quinde, som gik der mett Nøgle, oc haffuer hinde bortförrt, menindis hannom sinn tro Tienniste icke erlige att haffue holden, menn at haffue giortt samme Gierning som enn Tiuff, oc burde derforre att stande till Rette; oc berette for^o *Oluff Jennssönn*, huorledis for^o *Lauertz Skramb* nogenn Aar sidenn hagde hid steffnaitt forsk^o *Sörenn Starup* for samme Gierning, hand bedreffuitt hafde, oc Domb denn Tid imod hannom forhuerffuitt, huilcken handd fremlagde her aff Landzting Aar 1582, Lessuerdagen, som var den 27 Octobr. udgangit, udi huilcken forsk^o *Sörenn Starup* er tilfunden samme sin tro Tien- neste icke saa erligenn eller troeligenn att haffue holdett, som dett sig burde, oc att handd burde derforre att stande til Rette, indtill saa lenge handd steffnde paa nye, kom her oc ville vere i Rette; oc derhoes berette forsk^o *Oluff Jennssönn*, att det er miere, end thoe Aar sidenn, samme Domb er gangitt, oc forsk^o *Sörenn Starup* haffuer hagdtt saa lang Respitt, och icke handd haffuer villet samme Domb igienkalle, och forsk^o *Lauritz Skramb* nu atter fordi haffuer laditt forsk^o *Sörenn Starup* hiid kalle for endelig Dom, hand nu ville haffue offuer hannom, saa er for^o *Sörenn Starup* nu icke mött eller nogenn paa hanns Vegne, hannom louligenn att undskyldde. Da epher saadann Leilighedtt oc epherdi dett findis miere, end thoe Aar sidenn samme Dom offuer for^o *Sörenn Starup* udgangenn er, oc hand udi saa lang Tid haffuer haffdt Respitt, samme Domb att kunde haffue ladett igienkalle, om hand for samme Gierning kunde haffue sig forklaritt, oc icke hand eller nogenn paa hans Vegne dett giort haffuer, oc for^o *Lauritz Skramb* nu fordi atter haffuer ladet hannom hid steffne mett sex Ugers Steffningh⁽³⁾ baade till Herritzting oc Landzting, oc icke hand er fremkommen, som forsk^{uit} staar, saa oc epherdi Biscop oc Byemændz⁽⁴⁾ Domb, som tilførn er udgangenn oc saa formelder⁽⁵⁾, att

(3) Dette Varsel til den, som ikke vil lade sig finde, og som först foreskrives i Christian d. 4des Rigens Ret Cap. 14, har uidentvivel sin Oprindelse derfra, at 6 Ugers Varsel var almindeligt, naar den, som stævnedes, var udenfor Provindsen, og dette forudsattes vel som rimeligt, om den, der holdt sig skjult og ikke vilde lade sig finde.

(4) Skal være: *Bygdemænds*.

(5) Den Dom, som her paaberaabes, er afsagt i Aaret 1469 af Biskoppen i Aarhus, 4 Riddere, 13 Væbnere og 12 Bønder, og findes trykt i Danske Magazin VI. 54. Ved denne Dom blev det Tog af Ransnævninger (Louff 3: Logh), hvorved den Paagjeldende var frifunden, kjendt „nederfældig oc macteslüs at være.“ Denne Dom, som forresten viser, at Bygdemændenes Antal ikke var ind-

huilcken Mand, der locker eller beligger nogenn Mandz eller Quindis Møe eller Quinde, som Vold oc Luckelse eller Laaes offuer dieris Gods haffuer, lidett eller mögitt, oc befindis dermett dett hand saa giortt haffuer, er de baade udi enn Mandz Bröd, da er dett Forredels oc Tiufueri; er Manden eller Suenn-denn ey i det Bröd, som hun er, da er dett Tiuffuerrie; Disligeste oc epherdi Gaardzretten formelder⁽⁶⁾, att huo, som beligger Quinde eller Møe, denn som er betroed til at bere Hosbondens eller Hustruens Nögler, entenn til Mad, Öll, Klæder, Penninge eller anddett, som Hussbundenn eller Hustruenn vill haffue foruaritt, da straffes hannd derfore som en obennbare Tiuff, om di tienner udi Gaardenn sammen, udenn Hosbunden hannom benaade vil; viide vy, epher for^{ne} Biscop oc Byemendz Domb oc Gaardzrettens Liudelse, icke anddett derom att sige, end for^{ne} *Söffrenn Starup* joe bör at straffis som enn obenbare Tiuf, udenn forsk^{ne} *Lauritz Skramb*, som denn Tid vor hans Hosbonde hannom benaade vill. In cujus rei &c.

skrænket til 8 (jvfr. Retshist. §. 186 Not. i), paa-heraabes siden i flere Landstingsdomme, ligesom i denne, men uden at det kan skjönnes, at Vedkommende have tjent i Kongens eller Adelsmænds Gaard, hvortil heller ikke Dommen selv i dens Slutning indskrænker sig, ligesom ogsaa den lignende Bestemmelse i den gamle Gaardsret aabenbart er et senere Tillæg. En saadan Landstingsdom, der anvender Tyvsstraffen paa den, der havde besvangret en Mand's Datter, uagtet han begjærede at tage hende til Ægte, findes i D. 53 ff. afsagt i Viborg d. 4 Jul. 1579, hvoraf Slutningen lyder saaledes: Da efter Tiltale &c. saa oc efterdi for^{ne} Jep Mortensen haffuer sig efterlagt, lockit och beligget for^{ne} Anne Nielsdatter udi hendis Faders Huss, tha hun var mechtig hans Öll, Mad oc Godz att offuergaa och for at staae, da vide vi epher saadan Leilighet, *Biskops oc By-*

mænds Dom, saa oc Landstingsdom i slig Sager udgangen er, icke andet derom att sige, end for^{ne} Jep Mortensen haffuer jo gjort samme Gierning som en *Thiuff*.“ Faderen, der var Sagsøger, var Niels Christensen i Kirkeby. Det sees ikke af Sagen, at Jep Mortensen var i Niels Christensens Tjeneste, men det Modsatte er rimeligt, da han nævnes som hørende hjemme i en anden By (Tanderup). Derimod dömmes ved en Landstingsdom af 1569 (D. 304) en Niels Jensen som *Tyv og Forræder*, for at have besvangret ærlig og velbyrdig Mand Niels Iversens (til Vissning?) Datter, da han haffuer sagt oc suorit Niels Ifuersen sin thro Thieniste oc i same sin Eedt och Forplicht haffuer epherlaugt sig och beligget hans Dother o. s. v.“

(6) Kong Frederik d. 2dens Gaardsr. Art. 18.

17.

1585. Dom paa Kongens Retterting, hvøved Rigens Forfølgning tilstedes en Raadmand mod en Adelsmand, hvis Paastand, at det af ham udstedte Gjeldsbrev var foranlediget ved et Kjøb, som ikke var opfyldt, ikke tages til Følge. — Herredstinget erkjendes for Adelsmandens rette Værneting.

(T. 82.)

Wy Frederik thennd Anden medt Gudtz Naade &c. Giörre alle witterligt, at Aar 1585 thennd 28 Dag Augusti paa wort Retterthing paa wort Slott Wordinngborrigh for Oss war skickit *Oluff Lanngh*, Raadmandd udi wor Kiöpstedt Assenns, paa thennd ene, och haffde medt wor och Rigenns Steffning for Oss udi Retthe steffnt Oss elsk^e *Knud Wennstermandt* till Findstrupgaardt, wor Mand och Thiennere, paa thend anden Side, for hannd skulle (*udlegge*) och rettgiorre hannom it hundred gode, gamble, uforfalskidt Daller, som till Lybeck och Hamborrig giennge och gieffue erre, som rester oc tilbagestaaer aff thennd Summa Penninge, hannd hannom skyldig war epter hanns obne beseglede Breffs Lydellsse, och medt hanns egenn Haandt underskreffuit, som hannd hannom paa samme Penninge giffuit haffuer. Och war udi Dag theritz rette siette Ugge-Tecte-Dag att möde therom for Oss udi Rette paa baade Sider. Tha fremkom *Jörgen Lauritzenn*, Borger udi for^e Assenns, Fuldmegtig paa for^e *Oluff Lanngs* Wegne, och först for Oss udi Rette laugde for^e *Knud Wennstermandtz* obene beseglede Breff och Hanndschrift, udgiffuit udi Assens Anno 1583 thennd 12te Aprilis, lydendis udi sin Mening, att hannd kiendis hannom aff ret witterlig Gield skyldig att werre for^e *Oluff Lanng* thrii hundred gode gamble, uforfalskede Daller, som till Lybeck och Hamborrig giennge och gieffue erre, och bepligter sig och sine Arffuinge att forniöge och bethalle hannom till three Terminer, thennd förste Termin till Michaelis epter for^e Dato, theand anden til Juell therepter och thennd tredie till Paaske och holde hannom och hanns Arffuinger thett udenn alld Schade, Kost och Therring i alle Maade, som samme Hanndschrift, medt hanns egit Segell och Haand underskreffuit widere udi sig self formelder. Och berette for^e *Jörgenn Lauritzen*, att epter for^e *Oluff Lanng* icke sinn Bethalling till sidste Termin bekom epter hanns Hanndschrifts Indeholdt, nödis hannd till att lade for^e 1^c Daller med Kost, Therring at udeske af hannom till hanns Wernnething, som hannd

for Oss beuiste medt Herritzthinngs Eskninng, udgiffuenn paa Salling Her-
ritsthinng Anno 1584 thennd 27 Dag Octobris, lydenndis paa for^o. Summe
Penninge, som forskreffuit staaer och finndis udi Beslutningen paa samme
Eskninge, att for^o. *Knud Wennstermand* icke er ther till Thinnge mödt eller
Nogenn paa hans Wegne, som rette wille eller suare udi samme Sag, ey
heller bærre⁽¹⁾ hans Maaell, at werre udi louglic Forfalldt, som samme Her-
ritzthinngs Udesknings-Breff⁽²⁾ widere therom formellder. Disligeste udi Rette
laugde hannd Lanndtzthinngs Eskninng, udgiffuen paa Föenboe Lanndtzthinng
aff Oss elsk^o. *Morthenn Broch* till Barlösesgaardt, wor Mand, Thienner och
Lanndtzdommer udi wort Lannd Fyenn, udi thette neruerrendis Aar thennd
13 Februari sidst forledenn, som och formelldede udi Beslutningen, att Sagenn
paa nogen Thidt haffuer werrit opsat till for^o. Dag, som forbemelt er, och
hannd icke tha mödte eller Nogenn paa hans Wegne, som wille retthe for
hannom udi noger Maade, som samme Lanndtzthinngs Eskning udi sig selff
uduiser. Epther huilche Udeskninger for^o. *Oluff Lanng* haffuer forhuerrffuit
worre och Rigenns Laugdags-Breffue, emodt huilcke for^o. *Knud Wennster-
mandt* haffuer ladet thage Giennbreff; therforre haffuer hannom medt wor
och Rigenns Steffning for Oss udi Rette steffnndt, formenenndis hannom plig-
tig att werre att holde och eptherkomme sit Breff och Segell, som thett udi
sig selff uduisser och indeholder. Tha er mödt for Oss *Peder Jude*, Fuld-
megtig paa for^o. *Knud Wennstermandtz* Wegne, och berette, att hans
Hossbonnde war offuerbödig att wille rette for sig for^o. 1° Daller epther hans
Breffs Indeholldt och haffde ladet *Oluff Lanng* thennom tillbyde udi hans
egit Huuss, thersom hannd kunde fange Forwarinng och Skiöde paa en
Haffue, som hand haffde kiöpt aff Færgemanden i Aaressunndt och aff sin gode
Willge ladt giöre sit Breff paa iii^o Daller for for^o. Haffue, formellendis paa
Oluff Lanngh, och therforre udgiffuit en ii^o Daller, och nu thette thredie
Hundret, som rester, formennte hand sig at wille forholde, till hand fich

(1) *bære hans Maal*, fremsføre hans Sag, Undskyld-
ning, at han &c.

(2) Det er mærkeligt, at hverken Herredstingets eller
Landstingets Eskning, eller som den ogsaa kaldes

Udesknings-Brev, indeholder en formelig Forde-
ling; uidentivl maa Grunden søges deri, at den
Domfældte var en Adelsmand, see III. 302. Not.

Schiöde paa for^{re} Haffue, och sagde sig endnu udi Dag at haffue for^{re} it Hundret Daller med sig och wille rette for for^{re} *Knud Wenstermandt*, thersom hand motthe bekomme sin Hossbondis Breff och Hanndschrift igenn. Theremoth berette for^{re} *Jörgenn Lauritzenn* paa *Oluff Lanngs* Wegne, att *Knud Wenstermandtz* Breff och Hanndschrift icke war fuldgiort till thennd Termin, som thennd om formelder; therforre haffuer forfuldt sinn Sagh med wor och Rigenns Rett och therpaa giordt Omkost och liidt Skade. Mennthe hannom pligtig werre at rette for^{re} et Hundret Daller, saa och Kost, Therrinng, och holde hannom thett uden alld Schade epher hans udgiffuene Breff och Hanndschriftes Indeholdt. Och war offuerbödig, udi Dag at wille annamme for^{re} 1^c Daller Hoffuidstoell, thersom for^{re} *Peder Jude* wilde giöre hannom Forwarrinng⁽³⁾ paa Kost, Therrinng och Schadegielltdt att forniöge *Oluff Lanng* till Juell förstkommendis, och sette udi alle Rette, om hand icke burde widere att komme till sin Forföllingh offuer for^{re} *Knud Wennstermandt* paa *Oluff Lanngs* Wegne, medt flere Ord, thennom paa baade Sider emellom forlöff. Tha epher Tillthalle, Giensuar, Breff, Beuisning och thennd Sags Lieglighedt, och epherdi *Knud Wennstermandtz* egit Breff, Segell och Hanndschrift formelder, att bethalle for^{re} *Oluff Lanng* thennd sidste Terminn, som er 1^c Daller till Paaske offuer et Aar forgannenn att holde hannom och hanns Arffuinng thett udenn alldt Schade, Kost och Therrinng i alle Maade, och hannd siden till Herritzthinng och Lanndtzthinng haffuer udeskidt aff hannom epher Hanndschriftens Indeholdt, och icke *Knud Wennstermandt* eller Nogen paa hanns Wegne ther till Thinng mödt er, som wille retthe for hannom eller bödit sig udi Rette udi noger Maade, widste wii icke med nogenn Fiöge eller Rett att kunde forholde for^{re} *Oluff Lanngh* hanns Forföllingh offuer for^{re} *Knud Wennstermandt*, menn hannom widere att thage sin Forföllingh offuer hannom, som hand thennd sluppit haffuer, och sidenn att gaee therom saa mögit Loug och Rett er. Datum ut supra.

(³) Giöre hannom Forvaring paa, d. e. stille ham Sikkerhed for.

18.

1585. Viborg Landstingsdom, at man er berettiget til at grave efter Orme paa den Deel af Stranden, hvor Vandet skyller op, da saadan Gravning ikke antages at kunne være Grundejeren til Skade.

(A. 177.)

Jörgenn Skramb thill Tiele, **Mouritz Stygge** thill Holbeckgaardtt, Landzdommer udi Nöriutland, **Niels Kaaess** thill Thorupgaardtt, Kong. Matt. Cantzeler, **Peder Gyldennstiernn** thill Thimb, Danmarckis Rigis Marsch, **Jörgenn Rosentrantz** thill Rosenholm, **Hendrick Belov** thill Spötterup, **Claus Glambeck** thill Rask oc **Gundi Schriffuer**, Lanndztinghörer, giöre Alle vitterliggt, att Aar epther Gudzs Biurd MDLXXXV denn 25 September paa Viburg Landzting vor skickitt erlig oc velbiurdig Mand, **Mouritz Podebusk** thill Kjörup, hanss visse Bud, **Michel Schriffuer**, Fouget paa Lierbeck⁽¹⁾, met enn Opsettelsse her aff Landztingitt den 3 Julij sidst forledenn udgangitt, liudendls hannom tha att haffue hid i Rette steffnitt erlig oc velbiurdig Mannd, **Ouffue Lunge**⁽²⁾, till Odden, Höffuitzmand paa Olborighuss for enn Hiemmell, hand till Hornsherritztingh haffuer hiemblitt the Raaberch Sognemennd att grauffue i Strandenn for Irups⁽³⁾ Forstrand, huilckett han meener hannom therudi att haffue giortt Urett oc att samme Hiemmell icke burde att komme hannom till Hinder eller Skade y nogenn Maade; disligeste hagde hid steffnitt hannom for huiss Breffue, som liuder paa thett Guodzs y Irup, hand schulle forholle hannom, som Kong. Matt., Allis voris Naadigste Herre, haffuer forsk^{te} **Mouritz Podebusk** thilskiffit oc haffuer forhuerffuitt Kong. Matt. Breff till hannom, att hand schulle lade hannom föllge samme Breffue paa thet Guodzs; da epther begge Parternis Beuiling oc Tilladelsse, bleff samme Sagh opsatt till idagh, oc nu berette for^{te} **Michell Schriffuer**, som tilforen kundgiortt vor, huorledis for^{te} **Mouritzs Podebusch** schulle samme Guodzs Irup tilhöre, oc Vrag for Irup Grund oc Strand schulle vere hannom tildömpit, oc Raadberch Sognemend doch schulle thennom

(1) Leerbek i Horns Herred, Elling Sogn, jvfr. *Suhms Samlinger* II. 3 H. S. 25. **Mouritz Podebusk** döde d. 18 Sept. 1593. (2) Jerup By i Elling Sogn, Horns Herred; maa ikke forvexles med Irup, en gammel Gaard i Thy, Hördum Sogn Hasting Herred.

(3) **Ove Lunge** döde d. 5te Febr. 1601.

tilfordriste att grauffue Orme y Strandenn for Irups Grund, och for^o *Ouffue Lunge* schulle haffue hiemblitt thennom samme Grauffning, enddoch der schulle findis en Herritztingsdomb tilforne udgangenn, att samme Sognemend icke schulle udenn Lodzeigerniss Tilladelsse bruege eller grauffue for^o Irups Marck och Felligh, och först fremlagde itt Tingsuinde aff Hornherritzting, Aar MDLXXX thennd 18 Aprilis udgiffuitt, liudendis, *Madzs Mortennssönn* i Hörbye, *Michel Schriffuer*, Fougit paa Leerbeck, *Sörenn Niellssenn* y Krageschouf och *Lauritz Niellssenn* i Sulestedt paa dieris Hossbundzs Vegne, alle fire Lodzeigere thill Irup, och hagde der udi Rette ladett diele Raaberch Sognemend, Tuerstedt Sognemenndt och Vegebiur⁽¹⁾ Sognemend for the drager ind udi Jelling⁽²⁾ Sogenn for Irups Marck oc Fellig oc grauffuer Volgröfftt eþther Orme oc derfor begieritt Höring offper thennom; da haffuer Herritzfougden, *Jenns Sörenssenn* y Holme⁽³⁾ icke vist andett derom att sige, end thersom nogenn aff for^o thrende Sognefolck⁽⁴⁾ ville hafue nogenn Brueg oc Gröfft enthenn Orme eller andett udi Jelling Sogenn for Irups Marck och Fellich, da bör de dett att haffue udi Koningens oc alle Eigernes Minde till Byenn eller bierge ther inthet; dernest fremlagde enn Dom her aff Lanndztingitt thet Aar denn 3 Dag Julij udgiffuitt, liudendis hannom tha att haffue udi Rette steffnitt for^o *Ouffue Lunge* for en Herritztingsdom, hans Foegit *Terkill Jenssenn* her till Landztingitt schulle haffue y Rette boritt, formellendiss om Forstrand for Irup, da er samme Herritztingsdom paa Vraeg for Irup fundett icke att maa komme for^o *Mouritz Podebusch* emod Recessenn, Handfestningenn oc Siörettens Liudelsse thill Hinder eller Skade udi nogenn Maade paa huis Vragh, som kand indkomme for Irup eller hans Grund, som samme Domb vittlöfftigenn i sig sielff bemelder; dernest fremlagde itt Tingsuinde aff Huorens-herritzting Aar 1584 Mandagenn, som vor thend 24 Octobris udgiffuitt, som bemelder, hurlediss Sandmend haffde kundgiortt theris Thouff, som de haffde giortt emellom Irup Marck oc Gaardboe-Birck⁽⁵⁾, Sted fraa Sted, som thette

(¹) Ugerby-Sogn, som i ældre Tider kaldtes Vigerby, s. D. Atl. V. 264. Not. h. (²) I Raabjerg Sogn nævnes i D. Atl. V. 265 Gaardbo-Hede og Garbo-Gaarde, som i ældre Tid har udgjort et Birk, hvorved rigtignok er at mærke, at *Testrup* i sin Relation om Tingene S. 28 anfører Gaardboblirking i Banherred.

(³) Det er Elling Sogn i Vendsyssel. (⁴) Formodentlig Holmen By i Elling Sogn. (⁵) d. e. Indbyggerne i de tre fornævnte Sogne.

Sandmendezs-Breff bemelder och vedtager udi dieris Ædtt, Stue⁽⁹⁾, Seerkiøb, Endiellt och Fellich epher Recessens Liudelsse, som thett Vinde viidere bemelder, och sette forsk^{te} *Michell Schriffuer* udi alle Rette, om samme Hiem-mell epher slig Leilighet burde att komme for^{te} *Mouritz Podebusch* thill nogenn Forhindringh, och om for^{te} Mend motte grauffue Orme indenn [for^{te} Sandemendezs Breff] for for^{te} *Mouritzs Podebuschis* Grund, udenn de hafue dett udi hans Minde; saa mötte for^{te} *Ouffue Lunge* oc berette, att hand inthet taledede om samme Vrag, for^{te} Landztingsdomb paabiuder, menn berette, att for^{te} Grauffningh schulle skee y Vannditt, som Vannditt opstiger oc straxs skiuler dett igienn, saa att for^{te} *Mouritzs Podebusch* icke schulle kunde deraff haffue nogenn Skade, och for^{te} Herritztingsdomb alleniste skulle liude, att for^{te} Sognemend icke skulle motte grauffue for Irup Marck oc Fellig oc inthet taler om Vandett. — Oc fremlagde itt Tingsuinde aff Huornherritztingh dett Aar denn 8 Dagh Februarij udgiffuitt, bemellendiss, for^{te} *Michell Schriffuer* ther att haffue staait for Tingsdomb oc hagdt Tiltale oc Touffsting⁽¹⁰⁾ till Robierg Sognemend for Orme, de skulle lade graffue y Strandene for Irup paa hanns Hossbonndzs Grund oc Eigendomb; da haffuer for^{te} *Ouffue Lunge* dertill suaritt, att epherdi *Michell Schriffuer* icke haffuer beuiist medt Siön⁽¹¹⁾ eller Vinde, att hans Hossbond er sceed nogenn Schade aff the, som grauffuer, entenn paa Agger eller Engh, Heede eller annden Jordt udi Irup Marck, oc de haffuer grauffuitt Orme y Strandenn udi lang Tid, som Haffuit flyder, oc Strandenn for Irup ald Thid mett Vrag oc andett haffuer epherfuldtt Konng. Matt. oc Kronenn, och endt denn Tid fölgett, var hand dieris frie Hiem-mell thill samme Ormegröfft, saa viütt, som the hafue grauffuitt tilforrn indtill, saa lenge *Michell Schriffuer* kand beuise met Skriff eller Breff, att Konng. Matt. haffuer forsk^{te} *Mouritzs Podebusch* thend Forstrandtt for Irup for Eigendomb tilskiff, som tilforrn aff Arrildz Tidtt haffuer fuldt till Olborghuess oc dömbtt dertill, som thet Vinde therom wiidere bemelder, oc satte for^{te} *Ofue Lunge* udi alle Rette, om Sandemend⁽¹²⁾ burde att were nogit pligtig for samme Or-

(⁹) d. e. Stuf.

(¹¹) Syn eller Vidne.

(¹⁰) *Touffsting*, Ting, hvorpaa Sandemænd opkræves til Tog.

(¹²) Her maa udentvivel læses: *Sognemænd*.

megröfft, som de udi Vanditt grauffuer, som icke schulle kunde vere nogenn thill Skade; thill for^{re} Breffue, som skulle liude paa Irup, dertill suarede for^{re} *Michell Schriffuer*, att hand icke kand finde nogenn, som derpaa liunden- dis er; da epher Tiltale, Giensuar oc Sagsenns Leilighedt, saa oc epherdi Herritztingsdomb alleniste formeller, forsk^{re} Mend icke att maa grauffue for Irups Marck oc Fellig, och icke udi samme Domb forbiuder thennom udi Vannd att maa grauffue, oc epherdi for^{re} *Offue Lunge* beretter saadann Ormegröfft icke at schulle haffue skeed udenn aleniste udi Vannd, som Vandett opstiger oc straxs schyffler thett igienn, saa for^{re} *Mouritzs Podebusch* theraff icke kand haffue Skade, oc nu⁽¹²⁾ forfaris dette Konng. Matt. Ombodzmand skulle haffue paaanckett, samme Mend slig Ormegröfft icke udi Vandett att skulle motte bruge; sammeledis epherdi att baade udi Judtlandtt, Sielland oc andenstedz her udi Rigett haffuer veritt Fiskerne hertill friet att maa grauffue slige Orme effter y Haffuitt oc Forstrand, huorsom the thennom bekomme kunde, saavell udi Kong. Matt. Forstrand, som andere deris, oc icke slig Grauffningh haffuer verit thennom formeenett, eller oc forfaris oc beuisis no- genn Rettighedtt⁽¹³⁾ theraff thill nogenn for slig Grauffning att haffue udgiffuitt, ey heller nu beuisis, att dett nogenn Tidt haffuer veritt Eigernne thill Irup thill Skade, tha viide vy icke andett derom att sige, end saa viit som samme Ormegröfft skeed er udi Strann denn, som Vandett straxs opfliuder, oc det igien schyffler, som for^{re} *Mouritzs Podebusk* icke kand haffue nogenn Skade aff, att samme Mend, som boer der udi Eigenn⁽¹⁴⁾ vid samme Strandside hoss Irup eller oc ligger der paa Forstrand udi Lodzeigernes Minde att fiske, for denn Ormegröfft (*ei*) pligtige att vere nogitt att udgiffue; ey heller emod forsk^{re} *Ouffue Lungis* Hiemble⁽¹⁵⁾, saa viit, som thet sig therom belanger, att sige. Men dersom saadanne Mennd vill haffue nogenn Tilgang eller Brug till for^{re} Strand, som for^{re} *Mouritzs Podebusch* paa sin Grund oc Eigendomb kand haffue nogenn Skade aff, eller Fiskeleie, da bör de, som sligt giöre eller vill haffue, att haffue dett udi hanns Minde. In cujus rei &c.

(12) Nu er upaatvivelig en Fejlskrift for ei.

(14) Egnen.

(13) Rettighedtt d. e. Kjendelse, Afgift.

(15) Hjemmel.

19.

1585. Dom paa Sjellandsfar-Landsting, hvorved en Birkefoged paa Amager fældes for en Dom, han havde afsagt mellem to Kirkeværgere, hvoraf den Ene havde skjeldt den Anden for en Kirketyv. Da Birkefogden havde dømt ham til Mindremand uden at undersøge de Beviser, han vilde føre for sin Beskyldnings Sandhed, dömmes Landstinget først, at han havde gjort Uret, og afsiger siden en ny Dom, hvorved han fældes paa sin Bestilling efter Christian den 3dies Koldingske Reces Art. 9.⁽¹⁾ — Rigens Ret paaberaabes.

(D. 173. b.)

Anders Dresselbiere till Vogenserup Landsdommere udi Sielland, *Claus Mortensen* och *Jacob Thordssen*, Landstingschriffvere, giøre vitterligt, att Aar efter Gudz Börd 1585 Onssdagen thend 13 Octobris paa Sielandfare Landsting var schicket erlig och velbördig Mand *Christoffer Rosengaard* till Gundetofft⁽²⁾, Hoffvitzmand paa Kiöbenhaffns Slott, hans visse Bud *Thomes Hansen*, Ridefogit offver Kiöbenhaffns Læn, paa thend ene och haffde hidt udi Rette steffnet *Lauritz Holst*, Bierckefogit paa Amage, paa thend anden Side och hannom tiltalit for en Domb, hand haffde dömt emellum *Peder Jörgensen* i Kastrup och *Poull Jacobsen* i Maglebylille till Amager Bierketing, mienendis hannom samme Dom icke rettfærdeligen att haffve dömt, saa hand kunne vere thend bestendige, men burde therfor feld at vere, och hans halffve Boesslodt att vere forbrut till Koning. M., och hannem plichtige at vere K. M. och Kierken at staa til Rette, for hves Schade och Omkost, som therpaa gangen er, och berette for^o *Thammes Hansen*, att for^o *Lauritz Holst* haffver nogen Thiidt siden dömbt och afsagt en Dom imellum for^o *Peder Jörgensen* och *Poull Jacobsen*, om nogen Ord, som for^o *Poull Jacobsen* haffver tilsagt for^o *Peder Jörgensen* paa Amage Broe, for hvilcke Ord hand haffver verit steffnet till Amage Bierketing och hand da haffver samme Ord verit bestendig, och mente sig met beggis theris Register och Regenschab same Ord och Tilsagn

(¹) Den første af disse Domme er afsagt d. 21de Sept., og den anden d. 13de Oct. For at forståe, hvorledes det samme Factum har givet Anledning til to Domme, maa man erindre, at den første Dom er foranlediget ved en Saggivelse af den som Injuriant dönte Poul Jacobsen, og at dennes Paastand kun gik ud paa Erstatning,

hvorimod den anden er afsagt, efterat Befalingsmanden paa Kjöbenhavns Slot havde ladet Birkefogden stævne til at lide Straf som en uretfærdig Dommer.

(²) *Christopher Rosengaard* nævnes ellers sædvanlig „til Herlufstrup“. † d. 17 Mai 1593.

nocksom at ville druffve⁽³⁾ och bevise, och der saa vell som andenstedz tilbødit for^o: *Lauritz Holst* boede Register och Extract aff beggis theris Regenschab, ud aff hvilcket nocksom kunne bevises sadane Ord och Tilsagn at veret sandruff, som hand *Peder Jörgensen* tilsagt haffver, endoch *Lauritz Holst* saadane Kundschab, Register och Regenschab icke haffver villet ansiett, mens plutzligen dömp^t *Poull Jacobsen* for sadane Ord till at böde 3 $\frac{1}{2}$ emod Bunden och 3 $\frac{1}{2}$ emodt Kongen och att vere Mindremand, for hvilcken Domb hand aff *Poull Jacobsen* haffver verit steffnet hidt till Landsting, och er her dömp^t att haffve therudi giort *Poull Jacobsen* Urett, och udi Rette laugde en Domb her aff Siellandsfare Landzting, then 21 Septembris sist forleden udgiffvet, liudendis udi sin Beslutning, „att *Poull Jacobsen* haffver io nocksom druffet och bevist hvis Ord hand *Peder Jörgensen* i saa Maader tilsagt haffver, saa hand bör icke therfor nogen Lögnere at vere, och for^o: Bierckefogdis Domb, som hand offver *Poull Jacobsen* dömp^t haffver therfor död och machtloss att vere och hves Eschning eller Forfölling thereffter er hannem offvergangen, saa hvercken Domb eller Forfölling bör hereffter att komme for^o: *Poull Jacobsen* till Hinder eller Schade paa Ehre eller Mandermaal⁽⁴⁾ i nogen Maade, och effterdi *Poull Jacobsen* haffver bevist, att hand schöd sig till beggis theris Regenschab for Bierckefogden, förend hand dömp^t, och dessligeste haffver hafft for hannom en Extract aff beggis theris Regenschab och lagt i Rette, och Bierckefogden hverken sielff ville thend annamme eller ansee, ey heller forvise thennem ind met theris Regenschab for de Höylærde⁽⁵⁾, som schal höre theris Regenschab, men strax plutzligen tildömp^t *Poull Jacobsen* att böde 3 $\frac{1}{2}$ emod Bunden och 3 $\frac{1}{2}$ emod Kongen och vere minde Mand och icke indfördt nogen hans Giensvar i same hans Domb, endog Dommen formelder: effter Tiltale och Giensvar „tha haffver Bierckefogden her udi giordt hannem Uret och bör therfor igiengiffue och oprette for^o: *Poull Jacobsen* hans bevisslige Schade, Kost och Thering, effter Recessen,“ som same Lands-

(³) *Druffve*, dryge, Isl. at drygia, godtgjøre, udføre, jvfr. Saml. af gl. D. Love II. 362.

(⁴) *Mandermaal* det samme som Manhæg, personlig Sikkerhed, s. I. 309 Not.

(⁵) *De Høj lærde*; Professorerne ved Kjöbenhavns Universitet, som havde Kaldsret til Taarnby Kirke, om hvis Regnskaber der udentvivel i Dommen er Spørgsmaal.

tingsdomb i sig sielf vitløfftiger indholder, och satte fordi udi alle Rette, at effterdi for^o *Lauritz Holst* er dömpt her till Landsting at haffve giortt *Poull Jacobsen* Urett, om hand icke da bör for saadan Uret, hand giordt haffver, feld at vere, hans Boesslod at vere i Kongens Vere och hannem at staa K. M. oc Kiercken till Rette for hves Schade och Omkost therpaa giordt och lidt er. Tha er her udi Rette mött for^o *Lauritz Holst* och udi Rette lagde sin skriftelige Giensvar, liudendis Ord fra Ord, som effterfølger: „Thette er min Beretning, goede Landsdommere, emodt thend Steffning, erlig och velbördig Mand *Christoffer Rosengard*, Hoffvitzmand paa Kiöbenhaffns Slott, min kiere Hussbunde, haffver steffnet mig met till Landzting, efftersom *Poull Jacobsen* haffver idag sex Uger steffnet mig till Landsting, for en Domb ieg haffver dömpt emellum hannem och *Peder Jörgensen* om nogle Ord thennem emellum var, da same Thiidt er mig offvergangen, at jeg haffde giordt *Poull Jacobsen* Urett i dett ieg icke haffde indført udi min Domb, att *Poull Jacobsen* tilbödt at ville drue nogle Ord, hand haffde *Peder Jörgensen* tilsagt och kallett hannem en Kiercketyuff met Kierckens Regenschab, som hand bödt for sig udi Rette. Tha effterdi att *Poull Jacobsen* haffde endelig tilsagt hannem en Kiercketyuff och icke thet benechthet inden Thinge, miente ieg effter min ringe Forstand, att efftersom Rigens Ret⁽⁶⁾ formelder: „hvo som legger Mand usand Sag till inden Tinge, da bör hand at böde III Ɔ Bunden och saa Kongen och bliffve der till minde Mand,“ och hand icke met stollen Koster ey heller met nogen schellige Vidnisbiurd viste at sandruffe⁽⁷⁾ same sine Ord, effter som jeg haffde hannem louligen sex Ugers Dag forlagt; dessligeste effterdi at *Peder Jörgensen* haffver paa ottende Aar siden giordt sitt Regenschab klart udi de Höylerdis och Sognemends Offververelse, haffver jeg icke vist anderledis at dömme udi dend Sag, end som jeg giordt haffver, och er *Peder Jörgensen* therfor quiterit bleffven udi Kierkens Stoell⁽⁸⁾, som salige Dochter

(⁶) Det er den 7de Artikel i den af mig udgivne saakaldte Rigens Ret, som indeholder denne Bestemmelse, s. Danske Magazin 3die Række 1 Bd. S. 178, hvor jeg for at oplyse Betydningen af Bemaelsen Rigens Ret har paaberaabt mig denne

Dom, men ved en Fejltagelse kaldt den en Herredagsdom.

(⁷) *sandruffe*, see ovenfor S. 72 *druffe*.

(⁸) *Kirkens Stoel* jvfr. Chr. V. L. 2—22—13 Kirkens Hovedbog.

Hans Frantsen^(*) haffver forseiglet och met eigen Hand underschreffvett och bleff da Kiercken inthet schyldig, och haffver imod same Kierkestoell icke vist eller torde fordriste mig till noget Regenschaff at lade forhøre eller ligne sammen, som bleff i Rette baarit, effterdi *Poull Jacobsen* haffde ingen Fuld-macht aff de Höylerde, som haffde qviterit *Peder Jörgensen* for sitt Regenschaff, thend Sag at paatale, saa haffver jeg eneste thurdt forsiet mig udi min Domb, att jeg icke fant same Sag ind for de Höylerde, som for^o. Landstingsdomb indholder; och som min Hussbunde i sin Steffning foregiffver och setter udi Rette, om jeg icke for samme min Domb bör feld at vere, setter ieg udi alle Rette, effterdi Ingen schall met Billighedt mig efftersige, at ieg for dend Sag haffver opebaaritt nogen Pending eller Pendings Verd, icke heller ansiet Gunst eller Gaffve, som thend Sag eller nogen anden, som Retten kunne forkrenckis mett, huilcket herudi er aabenbare, at ieg lagde *Poull Jacobsen* loulig Thidt for at bevise siine Ord, om ieg da for samme ringe Forseelse bör feld at vere, effterdi ieg icke anderledis, saa sandt vere mig Gud naadig, viste dend Sag at kunne forstaa mig paa, och er ther paa en mild Domb begierendis." Da var her och tilstede for^o. *Poull Jacobsen* och berette, at Bierckefogden icke kunne benechte, at hans Regenschab och Register io nocksom haffver verit hannom anböden, förre hand dömbte, boede paa Thingit och i Byfogdens Huss i Kiöbenhaffn, och icke heller schulle sige ney for, att hand haffde hans Register igiennemsielt i Byfogdens Huss i Kiöbenhaffn, förend han dömbte. Thertill svarede for^o. *Lauritz Holst*, at hand icke kunne sige ney for, at hand io haffde lest samme Register i Byfogdens Huss, men hand var icke didt kommen for nogen Regenschab at höre eller ligne imodt hver andre, men for en Potte Öll at dricke. Dertil svarit for^o. *Tomes Hansen*, at effterdi for^o. *Lauritz Holst* udi sin schriffteleg Beretning bekiender, at for^o. Register er boret for hannom udi Rette, desligste her met sin mundtlige Beretning bekiender sig udi Byfogdens Huss at haffve lest same Register och Regenschab, och

(*) *Hans Frandsen* blev Professor medicinæ 1561, efterat han i Frankrig var creeret til Dr. med. † d. 4 Jul. 1584. Ogsaa bekjendt som Digter,

jvfr. *Wegener* om A. S. Wedel S. 84 og 9. Steder (s. Registret under: Francisci Joh.)

thet udi samme Register och Regenshab klarlig kand befindis for^m *Peder Jörgensens* Uthroschab imodt Kiercken, icke alleneste therudi, at hand haffde underlagit sig Kierckens Tiendekorn, men ogsaa at hand ubilligen haffde opschreffvet en Plichtskarl⁽¹⁰⁾ Kost om Dagen for XVIII β och dertilmet opschreffvet en Arbed thvenne Gange och thagit der thuo Gange Betalning for, saa at et Barn kunne lettelig kienne thet utroligen⁽¹¹⁾ at vere handlet imodt Kiercken, men at hand siger *Poull Jacobsen* ingen Macht at haffve hafft aff de Höilerde, thend Sag at paatale, mente hand, at *Lauritz Holst* vel viste, at *Poul Jacobsen* vaar en fuldmöndige Kierkeverge paa thend Thidt, och therfor haffde Fuldmacht nock och burde ochsaa at tale paa Kierckens Beste, och thertilmet var forlagt at schulle druffe och bevise hues Ord hand *Peder Jörgensen* tilsagt haffver, om hand icke ville verre en Lögnere, och therefore ville bevise met beggis theris Regenschaber hvis Ord hand *Peder Jörgensen* tilsagt haffde, effterdi hand icke haffde andre Vindisbiurd at paaschiude, och mente fordi at Sagen var hannem saa klar for, at thet icke kand regnes hannem aff Vanvitighedt at haffve forsiet sig, men mere met Villie och Forsett for Had Schyld, at ville forderffve *Poull Jacobsen*. Och satte fordi udi alle Rette, om hand icke burde feld at vere met flere Ord thennem therom imellum var. Tha effter Tiltale, Giensvar och thend Sags Leighlighedt bleff ther paa saa affsagt for Rette, att effterdi *Lauritz Holst* udi sin schrifttelig Forsett sielff bekiender, *Poull Jacobsen* for hannem udi Rette at haffve lagt ett Register aff Kierckens Regenschab, och att hand icke thorde fordriste sig till att ligne samme Regenshab sammen, som bleff for hannem udi Rette baaret och hand idag mundtligen bekiender, att same Register oc Regenschab haffver verit for hannem i Byfogdens Huss i Kiöbenhaffn, för hand dönte, och hand haffde ther sett och lest thennem, och hand ligevel icke ville samme Register ansee, men plotzligen dömt hannem till at böde 3 R och vere minde Mand, och hand therfor i Daug sex Uger her till Landsting tildömt att haffve met samme sin Domb giordt *Poull Jacobsen* Urett, efftersom same Landstingsdomb formelder, da kand vii icke andett kienne, end at Sagen io haffver verit saa klar

(¹⁰) *Plichtskarl, Asbejdskarl.*

(¹¹) *Utroligen, med Utroskab, uredeligen.*

for for^{re} Bierckefougitt, förend hand dömppte, saa thet icke kand siges eller regnes aff Vanvittighedt eller vrang Undervissning scheedt at vere, hvorfor hand bör for samme sin Domb feld at vere effter Recessen. 'Thill Vidnissbiurd under vore Signeter. Datum ut supra.

20.

1586. Dom paa Kongens Retterting. To adelige Jomfruer möde i Hjemmels Sted for adskillige af deres Bönder og udrede de Böder, hvori de vare dömt skyldige, fordi de havde slaaet og affört Hö af en Eng, tilhørende et andet Gods, og derpaa vare blevne lovfældte og fredløse. — Udförligt skriftligt Indlæg. — Kong Eriks Sjellandske Lov citeres. Kost og Tæring betales efter Regning.

(U. 3.)

Wy Frederik &c. Görre alle witterligt, at Aar 1586 thend 31 Augusti paa wortt Retterthing paa wor Gaard Tryggeuelde, neruerrendis Oss elsk. *Knud Grubbe* til Alsslöff, wor Mann och Thiennere, for Oss wor schichit Oss elsch. Frue *Kirstinne Löche*⁽¹⁾, afgangne *Eüller Grubbis* Epterleffuersche til Lystrop, paa hindis egne och hindis Börns Wegne, hindis Fuldmegtige Oss elschel. *Anders Dressellberrig*⁽²⁾ till Wogennserup, Landtzdommere her udi wortt Lannd Siellannd, paa for^{re} Frue *Kirstinis* saa och paa hans egne Wegne, och Oss elschel. *Sigwordt Grubbe*⁽³⁾ til Hoffdalle, wor Mann och Thiennere, paa hans egne och hans Södtschenndtz Wegne, paa thennd ene, och haffde medt wor och Rigenns Steffning for Oss udi Rette steffnt Oss elschel. Jomfrue *Ermegaardt* och Jomfrue *Birgethe Bilde* til Egede⁽⁴⁾, paa theritz egne, och theritz Thienners *Lauritz Niellssenn* i Nyerupgaardt och hans Dreng,

(1) Fru Kirsten Lykke var Datter af Br. Jörgen Lykke, blev efter hendes förste Mands, Eiler Grubbes, Död gift med Niels Gyldenstjerne til Björnsholm og döde som Enke efter ham i Marts 1630.

(2) Anders Dresselberg, föd d. 30 Dec. 1543, blev 1584 gift med Eiler Grubbes äldste Datter Mette, Fru Kirsten Lykkes Stiftdatter, som döde d. 7 Mai 1587. Anders Dresselberg döde d. 12 Sept. 1613.

(3) Sivert Grubbe til Hofdal i Skaane var Eiler Grubbes äldste Sön, Fru Kirstens Stifsön. Fra 1602—1628 var han Befalingsmand paa Malmöhus. † 27 Marts 1636.

(4) Döttré af Hr. Hans Bilde til Egede (Jomfruens Egede), döde paa een Tid i Aaret 1587, og bleve begge paa een Dag begravede (d. 22de November) jvfr. *Pontoppidan annal. eccl. Dan. III. 508.*

Hans Föenboe i Egede, *Morthenn Matzenn*, *Rassmus Thysch*, *Oluff Niell-senn*, *Hans Schoning*, *Oluff Hanssen*, *Chrestenn Dam*, *Christoffer Benndtzen*, *Las Oellssenn* och *Rassmus Tordtzenn* ibidem theritz Wegne paa thennd anden Side, och tillthallede thennom, for the schulle udlegge och ret-gjøre for^o: Frue *Kirstinne Löche* och hindis Medtarffuinngge theris Høe och Gres, the haffuer affslagit och affborridt aff nye Møllesøe. Och wor udi Dag theritz rette siette Ugges Thecte-Dag, at möde therom for Oss udi Rette paa baade Sider. Tha först berette for^o: *Anders Dressellbergh*, at eptersom aff-gangne *Eiüler Grubbe* haffde for nogenn Thid, för Gud allmegtigste kallede hannom, deelt och forfuldt nogre af Jomfruernes Bønder och Thiennere, for noget Gres och Høe, the haffue affslagit och affborridt aff Nyemöllessøe, och thennom for samme Sag mandhelleløss giort till Herritzthing och Landt-thing, som medt Breff och Segell schall göris beuisseligt, epter huillche Deellsbreffue och Mandhelleløess-Breffue forn. *Eiüller Grubbis* Arffuinge haffuer forhuerffuit worre och Rigenns Laugdags-Breffue, emod huillche for^o: Jom-fruer haffuer ladet thage Giennbreff. Therefore hannd saa well som andre for^o: *Eiüller Grubbis* Arffuinngge haffue werridt fororssagidt at thage Steffning, paa thet Sagenn motte komme till en endelig Ende och bliffue ordelltt. Och för Oss udi Rette (*lagde*) forn. *Anders Dressellbergh* it Siunnsbreff, udgiffuet paa Faxeherritzthing thend 17 Septemb. Ao. 84 aff *Gudmann Lauritzenn*, Herritz-fuogidt ther sammestedtz, lydenndis viii Siunssmendt at haffue paa Aastederne wedt nye Mølle seett och siunnett, tha er ther affslagenn paa Bredenn, som Wandett paastiffuer, sommestedtz fem Fauffne, sommestedtz sex Fauffne, och i thennd wenstre Ende paa Breden er slagenn xvi Fauffne, och paa Lengden hallffsiettesinndz thiuffue^(*) Fauffne mere och icke mindre, som samme Siunnsbreff ydermere indeholder. Thernest it Mandhelleløess-Breff offuer forn. Bøn-der, udgiffuet paa Faxething Ao 1584 Torssdagenn thend 5 November, ly-dendis: „Epterthi for^o: Mendt haffue fangit loulig Wardtzell, och iche the ville rette for thennom, thi bleff the therforre nederfellig giort, Dom offuer-

(*) *Halffsiettesindstyppe* d. e. 110 (6 Snese mindre end en halv).

schaaren⁽⁶⁾, och theritz Mandhelle aff thennom thagit, som thette Breff widere formelder. Item udi Rette laugde for^o: *Anders Dressellbergh* it Mandhellelöess-Breff, till Landtzthingg udgiffuit offuer for^o: Jomfruernis Bänder och Thieanere Anno 1585 themd 20 Januarii, som wor rett Lauge-Sögnethingg epter Juell, lydendis udi sin Beslutning: „at epterthi for^o: Mendt loughligen till fierde Thingg haffuer werit fordelt till theritz Herritzthingg, och iche haffuer willet rette for thennom, disligeste haffuer werit sex Uggers Dag forrelaugt ther till Lanndtzthingg, enten medt Minde eller Böder at rette for thennom, och thet iche scheet er, och *Erich Boessenn*, for^o: Jomfruernis fuldmyndige Fuogidt, huerchenn haffuer ther thend Dag villet rette for thennom epter hand wille forsuaere theritz Sag, ei heller wille udlegge theritz Felldt, for the haffde ladet thennom fordelle till Herritzthingg, och saa gaae for thennom udi Rette udi Hoffuidsagen, och iche heller midlerthid haffuer appellerit eller steffnndt i Sagenn, och for^o: Mend therthill loughligenn haffuer werit kallede, och Lougenn klarligenn udi thend 3 Bog 26 Capitel formelder, „at aa fierdie Thingg schall hannd enthen Rett giöre, eller Mand schall hans Mandhellge thage,” och udi thentz 25 Capitel samme Bog: „Ey maa thet ret werre, at hin ther sager⁽⁷⁾ schall lenger dragis forre end till fierdie Thingg,” tha haffuer the iche vist lennger at forholde for^o: *Eüller Grubbe* sin Forföllingg udi thend Sag. Men epterthi for^o: Menndt loughligenn erre mandhellelöesse giörde, och thill fierdie Thingg forfulde ther till Landtzthingg, och the thertill haffuer fanngit loughlig Wardtzell, och huerchenn the selff, *Erich Boessenn* eller nogenn Anden paa theritz Wegne wille rette for thennom, Minde eller Böder udi nogen Maade, tha bleff thennom ther loughligenn theritz Mandhelle affmelltt,” som theris Mandhellelöess-Breff widere medtförrer. Och berette for^o: *Anders Dresselberrig*, at for^o: *Erich Boessenn* haffuer sidenn indsteffnndt Herritz-

(6) Jeg veed ikke, om der ved dette mig forhen ubekjendte Udtryk enten antydes, at den beskrevne Dom blev skaaret i to Dele (charta partita), saa at enhver af Parterne fik sit Stykke, eller om det har været Brug i Sager, hvor nogen döptes fredlös, at sønderskjære Dommen, for paa en symbolisk Maade at tilkjendegive, at al Forbindelse

med den Fredlöse var ophævet, ligesom Landsdommeren i Skaane drog Sværdet og hug dermed i Tingstokken, naar Nogen döptes fredlös, og som man i Tydskland bröd Staven over den dösdöimte Forbryder.

(7) I Lovens Text staaer: sökær.

fuogdenn till Lanndtzthing for hand stede Mandhellgit aff for^o: Bønder⁽⁸⁾, och forn. Herritzfuogidt ther at werre quit funden, som hand strax for Oss beuiste medt en Landtzthinngsdom, udgiffuenn paa Siellandtzfar Landtzthinng Ao. 1585 thennd 21 Aprilis, aff for^o: *Anders Dressellberg* och *Jacob Tordtzenn*, Lanndtzthing-Schriffuer, lydendis, „at epterthi for^o: *Hanns Føennboe* i Egede medt sine Medtføllgere haffuer medt Lougenn till theritz Herritzthinng⁽⁹⁾ tillthalde for hues Gres the haffuer affslagit och affört af Nyedam emodt for^o: *Eiüller Grubbis* Widtnnissbyrdt, gamble Breffue, Olldinngers Thoug, Herritzthinngs Dom och roelige Heffdt, och the iche haffuer willet suare eller rette for thennom eller affuerge eller dylle epter Lougenn, at the thet ey giort haffuer förrendt thuennade Domme till theritz Mandhellge er thennom offuergangne, och epterthi Lougenn formellder, „att huilchet Herritzthinng mand worder kalldenn till, och möder ei eller Forfalldt eller Lougmaall, tha böde Bonden thoe Öre, eller thrende Mendtz Eedt⁽¹⁰⁾, „och for^o: *Erich Boessenn* först er kommen medt Jomfruernis Hemels-Breff, ther the worre nederfellig gjorde, och Domme offuerschorne⁽¹¹⁾, och iche paa theritz Wegne ville udlegge till Bonden theritz Lougböder eller Felldt, for the saa haffuer giort hannom rettlöes, och saa gaa for thennom udi Rette och stande udi samme Stedt under samme Forfölling och lide och undgiøllde hues Lougmaall i Sagenn kunde forföllgis epter Recessen⁽¹²⁾, eptersom Herritzfuogdenn hannom forelaugt, och epter huerchen the sellff eller for^o: *Erich Boessenn* saa ville Lougböder eller Felld udlegge eller for thennom Rett giøre, haffuer Herritzfuogden stedt theritz Mandhellge aff thennom; och for^o: *Erich Boessen* iche heller haffuer giort beuisseligt, at hand Gienparthen till samme Breff haffuer werit begerendis beschreffuit, förrendt Sagenn er kommen till Landtzthinng, enddog hand stoed personlig tillstede, ther theritz Mandhellge bleff thennom affmelldt: Tha kand the iche kiende Herritzfuogdens Ulempe udi thend Sagh, eller for^o: *Hans Føenboe* och hans Medtføllger medt Urette at werre mandhellelöess

(⁸) At stede Manhelget af nogen, er det samme, som ovenfor kaldes: at *afmale* deres Manhelg: dømme fredlös.

(⁹) Her mangler formodentlig Ordet: *werit*.

(¹⁰) Er. Sjell. L. III. 28.

(¹¹) See ovenfor S. 77.

(¹²) Christian d. 3dies Kold. Rec. Cap. 12

giort, saa thennom bøer aff samme Deelle quit adt dömmis, föerendt the retter for thennom epter Lougen," som samme Dom widere formellder. Sammedis berettede for^o: *Anders Dressellbergh*, at Jomfruene aff Egede haffue till for^o: Dag thend 21 Aprilis A^o 1585 till Landtzthinng udi Rette steffndt for^o: Herritzfuogidt aff Faxeherrit for en Dom, hand nogen Thid siden dömpthaffuer om hues Thrette sig begaff emellom for^o: *Eüller Grubbe* och Jomfruene om Nyedam och udi samme Herritzthinngs Dom, udgiffuenn A^o 1583 thend 25 Juli, lydenndis, „at Herritzfuogden widste iche rettere at sige therpaa, end epterthi *Peder Föenboe* paa *Eüller Grubbis* Wegne haffuer beuist, at hans Hossbonnde och hans Foreldre haffuer i langsommelig Thid hafft samme Möllesöe i Roelighedt uillet och uklagidt, saa wiitt⁽¹³⁾ som Wandgreffuit er indtill Haervolden: Tha widste hand iche at stede Illning⁽¹⁴⁾ eller Klage emodt hans gamle Heffdt, men nyde och bliffue wedt sin Heffdt efter Lougen och Recessen," huilchen Herritzthinngs-Dom er till Landtzthinng stadfest och wedt Magt dömpth. Och emodt slig for^o: *Eüller Grubbis* Heffdt och Herritzthinngs-Dom schall ligeuell for^o: Jomfruernis Bönder och Thiennerer, som forbemellt erre, affslagit och affört for^o: Gres och Höe, som hand meen, medt Urette och emodt Lanndtz Loug thage sig tilrette, och iche thalle sig tilrette. Och wor begerrendis paa Frue *Kirstennis*, saa och hans egne och andre hans Medtarffuingers Wegne, epter slig Leiglighed och louglig Forfölling, saa och Herritzthinngs och Landtzthinngs Domme, widere at motte komme till theritz Forfölling offuer for^o: Bönder, som forbemellthe erre. Tha er mödt for^o: Jomfrue *Ermegardt* och Jomfrue *Birgethe Bilde* sellff, saa och theritz fulldmegtige Fuogidt, for^o: *Erich Boessen*, och gaff tilkiende, at the allthid haffue werit offuerbödig at ville rette for theritz Bönder och Thiennerer, naar Dommeren enten till Herritzthinng eller Landtzthinng wille dömmen thennom emellom, huor hiögt theritz Felldt kunde werre, och beklagede, at the iche motte bekomme Dom udi Sagenn, huorudinden hand formeenthe hans Hoss-

¹³⁾ *saa wiitt* &c. formodentlig skal det betyde: lige fra Vanddybet indtil det Jordstykke, hvor Vandet ikke gaaer op. *Haardvold* kaldes endnu paa Falster et Stykke Eng, der ligger saa höjt, at

Vandet om Vinteren aldrig staaer derover. (*Molbechs Dial. Lex.*)

¹⁴⁾ Sædvanligere er Formen *Illing* eller *Iling* s. l. 171.

bonndis Thiennere at werre scheet forkortt, at ther er ganngen Forfölling thennom offuer och ingen Dom⁽¹⁵⁾. Och udi Rette laugde en schriftlig Forsseett, indehollenndis for thet förste, at the menner for^{re} Siunssbreff iche saa louglig och nochsom at werre, at thet burde at komme nogen af theritz Thiennere till Hinder eller Schade, epterthi the menner, for^{re} Siunssmendt iche haffuer bouffdit⁽¹⁶⁾ wedt Lass, huad som kunde werre affslagit; Desligiste mener the, at epterthi for^{re} *Eiüller Grubbe* ville for^{re} theritz Thiennere therforre tillthalle, at hand tha burd at giffue thennom Wardtzell, till samme Siun, och att the haffde burdt medt Widtnissbyrdt at werrit offuerbeuist, föerendt the bleve mandhellelöesse giordt, at the samme Gierning haffde giordt. For thet Andet: Endog the erre mandhellelöesse, saa mange som findes udi for^{re} Mandshelle-Breff, haffuer dog en Part af thennom iche medt werrit, for^{re} Gres at afslaae, eller affört, men therinden findes uschylligh; huilchet tilforn for Thingsdom er tillkienndegiffuet, föerendt Sagenn er for Rigens Rett indkommet. Dissligeste er *Lauritz Niellssens* Dreng mandhellelöess giort och iche findis, huilche aff hans Dreng och wedt Nauffn, huilchet the mener iche lougligenn och noksom adt werre, thet Nogen schulle mandhellelöess giöres, uden hand wedt Nauffn bleff kyndet⁽¹⁷⁾ och indschreffuit. For thet Thredie haffuer the senndt theritz Hemells-Breff thill Thinnget, föerendt the till Herritzthinng er mandhellelöes giordt, medt theres fulldmyndige Fuogidt, som schulle lide Dom udi Sagenn, doch thet uannssett erre the bleffuit mandhellelöess, hvorudinden the menner thennom Urett at werre scheet; thi the meen, at the, som före Hemell, burde quit at werre, epterthi the meener, thend Hemell iche emödt Recessen at werre, epterthi the jo erre wederheffthig, therhøes senndt theritz Fulldmynndige⁽¹⁸⁾, som strax sculle gaaidt udi Rette och lidt Dom; och the therhøes wor offuerbödig, at hues Herritzfuogedenn wille och medt Rette kunde dömmen, wille the uden alld widere Thrette och Delemaall rette epter

(15) See herom nedenfor.

(16) *houffue vedt Lass* betyder formodentlig at anslaae i Læssevils, ansætte til bestemte Antal Læs. Da Hu saa ofte skrives Houff, turde *houffue* være

at hue, som ogsaa betyder at tænke, betænke, overveje, ligesom det islandske *at huga*.

(17) *Kyndet*; forkyndt.

(18) *Fulldmyndig*, Fuldmægtig.

Dommen. Endog thennom II Domme kunde werit offuergaaidt till theritz Mandhelle, saa wor dog the sellff eller theritz Fulldmyndige ingen Domme offuergangit, och mener therforre, at Herritzfuogdenn jo haffde burdt at dömpit udi Sagenn, och iche ladet Mandhellelidt aff thennom meelle, ochsaa well kunde dömpit om the thuende Felldt, som udi Hoffuidtsagenn. For thet fierdie, sidenn the erre bleffuit mandhelleløes och föerenndt nogen Laugdags Breff er enthen thagit eller forhuerrffuit, haffuer the thit och ofte ladet tillbiude iche allenniste till Lanndtzthinngit wedt theritz Fulldmyndige, men och wedt Riddermendtzmendt, at the gerne wille rette och udlegge, naar the motte faae theritz Böder och Udlegh at wide, ligeuell er Rigenns Breffue offuer thennom thagit. For thet Femte findis endnu huerrchen Dom till Herritzthinng eller Lanndtzthinng ganggit udi Sagenn, men er deellt, föerenndt nogen Dom er gaaidt, huad the medt Rette kunde werre falldenn forre, om samme Gres eller huadt theritz Böder eller Falldtzmaal kunde werre, om the end alle haffde werit offuerbeuist, at the thet giortt haffdo, huorforre the mener, ther medt Rette böer först gaae Dom, föerenndt Sagenn haffde burdt at kommidt for Rigenns Rett och Deelle⁽¹⁹⁾. Och setter therforre udi alle Rette, om ther böer iche först at gaae Dom udi Sagenn. Men thersom nu medt Rette epter Rigenns Rett kand dömmis noget förend Sagenn wed Dom er ordellt till Herritzthinng och Landtzthinng, endthen udi Hoffuidtsagenn om for^{no} Gres, eller om Böder och Falldzmaall, eller wedt huad Nauffn thet hellst neffnis kandt, tha wille the werre offuerbödlig at udlegge och rettgjøre epter Dommen, saawitt thennom medt Rette kand tillkomme, och iche nogen widere Rigenns Forfölling udi thend Sag at ville paa for^{no} theritz Thienneris Wegne lide, som thend schriftlig Forssett i sig sellff indeholder. Theremodt for^{no} *Anders Dressellberg* gaff for Suar, och menthe samme Siunsbreff nochsom loughligt at werre gangit, iche

⁽¹⁹⁾ Den her paaankede Fremgangsmaade ved Fordelingen, at den havde fundet Sted, uden at Dommeren havde indladt sig paa Sagens Realitet, var ganske sædvanlig, da Fordelling indtraadte, saasnart Sagvolderen efter lovlig Stævning enten ikke mødte, eller ikke vilde indlade sig paa Sagen, jvfr. Christ. d. 4 lille Rec. c. 15; de deraf

fulgte Misbrug har en senere Lovgivning af Christian d. 4de villet forebygge, nemlig Fdg. 1 Jul. 1623 Art. 7 og st. Rec. 2—6—27, hvor det hedder: „Til Hjemtingene skal ingen fordelis for Sager, som offuer tre Daler verd ere eller Ære paagielde, med mindre tilforn efter loughlig Kald oc Varsel er dömpit i Sagen.“

heller wor fornödenn at giffue Wardtzell therförre, epherthi hand förde thennom paa sin egen Grundt, som hand haffde i Haand och Heffdt, och therhøes wor dömppt till sin Heffdt til Herritzthinng, och ther till medt stodt samme Siunsbreff wed sin fulde Magt usteffndt och ukallidt. Dissligeste, som Jomfruerne mene, at thet iche wor theritz Thiennere offuerbeuist, at the samme Gierning giort haffde, theremodt berette hand, att the for samme Sag erre loughligen tillthalde till Thingge, och therförre mandhellelöess gjorde, och iche nogenn aff thennom at haffue affbeuist loughligenn inden Thingge, iche at haffue medt werit. Om thennd *Lauritz Niellssenns* Drenng, som iche er naufnigffnet i Mandhellelöess-Breffuet, wor for^o: *Anders Dressellberg* paa hans Medtarffuingers Wegne welltillfridtz medt at bliffue therförre quit. Och udi Rette laugde en schriffblig Forssett, lydendis i sin Mening, som her epter föllger: Eptersom for^o: *Eiüller Grubbe* haffuer thillthallidt for^o: Bönder baade till Herritzthinng och Lanndtzthinng, for the haffde affslagit och bortfört Gres aff Nye-Mölledam, ochsaa emodt Loug och Landerett rannedt hannom aff hans Heffdt emodt Olldinngers Breff, Widtnissbyrdt och Herritzthinngs Dom, och ther the huerchen haffue wille udlegge hues the affört, eller rette for thennom epter Lougenn enthen medt Minde eller Böder, tha wor the bleffuen fordeellthe och mandhellelöes gjorde baade till Herritzthinng och Landtzthinng. Och epter at the nu haffuer ladet bryde Rigenns Breffue offuer thennom och Jomfruerne aff Egede haffue thagidt Giennbreff emodt theritz Forfölling, haffue the medt wor och Rigenns Steffninng indsteffndt Sagenn for Oss. Tha setter the udi alle Rette, epterthi the iche haffuer wille lide eller hende Dom till Herritzthinng eller Landtzthinng, men ther ladt thennom fordeelle och mandhellelöes görre, om Jomfruerne kand thennom thage i Forsuar, epter at felldt Mandt maa ingenn Rett til Thingge nyde, och Ingen maa felldt Mandt till three March till Bryde thage⁽²⁰⁾. Disligeste epterthi Jomfruernis Fuogidt stodt tillstede till Landtzthinng, ther theritz Mandhelle bleff thennom affthagit, och suarede for thennom, och huerchenn wille udlegge theritz Felldt eller Böder, ey heller rette for thennom; om the nu kand eller böer med Rette at udlegge

(²⁰) J. L. II. 68, jvfr. Er. Sjell. L. III. 28 (S. 142.)

theritz Felldt for Oss, epter wor och Rigens Forfölling er gangen offuer thennom och saa spille theritz Forfölling? Iligemaade, om Jomfruerne wille rette for theritz Thiennere, om the iche böer thet at görre epter Lougen, och huer aff thennom udlegge hues the haffuer afförtt, eller saa godt medt xii Mendtz Eedt, och ther aa (?) huer at böde for Ran iii ſ , medt Lougfelldt⁽²¹⁾, Kost, Therring, Wandring⁽²²⁾, Breffue, Penning, Möde och Umag for the saa haffue giort thennom rettlöes; eller och om the iche böer epter wor och Rigens Rett at komme widere till theritz Forfölling, som samme schriffelig Forsett widere medtförer. Och medt mange flere Ord, thennom paa baade Sider emellom forløb: Tha epter Tillthalle, Giensuar, Breff, Beuissning och thennd Sags Lieglighedt, och epterthi wi befinde samme Enge och Eyenddom, baade formedellst en Olldinng-Ganng, saa och Heffdt, at tillkomme forbemellthe *Eiiller Grubbe* och hans Arffuinng, och theroffuer dog aff for^o Bänder at werre höstid och affört, och epterthi the therforre erre tillthalde och forfulde, och iche haffuer willt suaridt for thennom, huerchen till Herritzthing eller Landtzthing, och i saa Maade erre bleffuen nederfelligh udi Sagen, tillmedt mandhellelöes gjorde, saa och siden till Landtzthing dömppt udi samme Deelle at bliffue, till the retter for thennom epter Lougen, saa wide wi iche emodt for^o Mandthellelöes-Breffue och Landtzthinngs Domme at kunde sige, men epterthi the sidenn medt worre och Rigens Laugdags-Breffue erre besögthe at retthe for thennom, huoraff xv Dags-Breff allerede er lest, och Jomfruerne aff Egede sidenn haffuer thagit Gienbreff, saavel som theritz Wederpart Steffning, och Sagen i Dag er bleffuen forhört, och Jomfruerne haffuer tilbödit paa theritz Bänders Wegne at rette lade baade for theritz Bänders Mandhelle saa och for Hoffuidtsagen: tha böer for^o Jomfruerne paa Egede, epter saadant Tilbudt, och forthi Ingen maa forfølges, som will rette, inden x och v Dags-Breff lesis thil theritz Bänders Werne-Thing at rette for Bändernis Mandhellidit for Herritzthing och Landtzthing, the haffue siddet offuerhörige, for huer thennom thre ganng iii ſ , huillchet Felldt the strax udi Dag

(²¹) *Lougfelldt*, lovligt Fald, lovlige Büder — eller (²²) *Vandring*, Reise, d. e. Reiseomkostninger. Büder for Lovfældning.

for Oss udi Rette laugde til for^o: *Anders Dressellbergh*. Och shall Bönderne till theritz Werne-Thinng böde for Hoffuidtsagenn saa mögit Höe igienn, som the affslagit och affört haffuer, men och iche mindre, och thet wedt theritz Eedt epter Lougenn. Doch haffuer for^o: *Anders Dressellberg* for wor Forbön Schyldt beuilget och epterladt paa for^o: Frue *Kirstinne Löchis* Daatters gode Behag, at samme Höe maae udleggis till theritz Werne-Thinng wedt en Thyllter-Eedt for alle the Menndt, som i Forföllinngen er. Dissligeste schall Jomfruerne paa Böndernis Wegne udtlegge Böndernis Böder for Affslett for huer Mandtz Nauffn iii & epter Lougenn, och therhøes billig beuissligh Kost och Therring, som *Anders Dressellberg* haffuer loffuit at wille till samme Thid forskaffe *Eüller* Register paa, medt hanns egen Haand unterschreffuit. Och er udi Dag paa baade Sider beuilget, at samme Udleg schall schee till theritz Werne-Thinng, som udi Morgenn bliffuer iii Ugger, som er thend 22de Dag Septembris förstkommendis. Dog at Jomfruerne schall giffue for^o: Frue *Kirstinne* therforre loughlig Wardtzell, och ingen Anden, huilchet *Anders Dressellbergh* och for^o: *Sigwardt Grubbe* paa sine egne och hans Södschenndtz Wegne udi Dag samthøgt haffuer. Men thersom for^o: Jomfruer af Egede bleffue forsømmelig och iche samme Udlegh gjorde epter som forskreffuit staaer, tha *Eüller Grubbis* Arffuinge at thage theritz Forföllinng, som the thend sluppit haffuer, och sidenn at gaae therom saa megit Loug och Rett er. Datum ut supra.

21.

1586. Dom paa Kongens Retterting. 24 Mænd i Stege, som af Byfogden vare udnævnte til at paakiende en Sag angaaende Hæleri⁽¹⁾, protestere mod denne Udnævnelse og indstevne Byfogden for Möens Landsting; da de her dømmes pligtige til at paakjende Sagen, indstevne de Landsdommeren for Sjellands Landsdommer, som vel antager, at Sagen ikke efter Loven henhørte under Nævningers Paakjendelse, men at de dog ifølge et afgivet Løfte burde dømme i Sagen. Da de ogsaa sidde denne Dom overhørigt, indstævner Sagsøgeren dem for Bytinget til at erstatte ham hans Omkostninger med 400 Daler, og efter Udæskning til Bytinget forfølger han Sagen for Rigens Ret. Hans Forfølgning for Omkostningerne kjendes ved Magt, men de Indstævntes Ret mod Byfogden i Stege og Landsdommeren paa Möen forbeholdes dem.

(U. 11.)

Wⁱ Frederich &c. gjøre vitterligt, at Aar 1586 thennd 4 Dag Novembris paa wort Retterthing paa wor Gaard Thryggewellde for Oss wor schichett Oss elschel. *Peder Munch*⁽²⁾ till Estuadtgaardt, wor Mannd, Raad och Amerrall, hanns Fuldmegtighe *Peder Jull* paa thennd ene, och haffde medt wor och Rigenns Steffning for Oss udi Rette stefndt *Boe Staffenssen* och hans Medsbrødre, som erre xxiiii Neffningsmendt⁽³⁾ paa thend anden Side, for the schulle udlegge och retgiøre hannom Kost, Therring, Schadegield, Breffpenning, Wandring, Umage och Forssømmelse, som beløffuer sig iii^c iii (404) Daller och x β epter hans Regnskabers Lydelse, for at the iche haffuer afsagt⁽⁴⁾ the Sager emellom hannom och *Berent Christenssen*, Borger udi vor Kiøbsted Stege, som the erre paathagenn, och the widtthaget haffuer at wille afsige, eptersom it Tinngswidtne therom widere formeller, som er udgiffuet paa Möennboe Landtzthing thend 16 Dag Juny A^o 1585, huilchet the iche epterkommit haffuer, eptersom the siden aff Landtzdommer paa Mönn *Söffrenn Jenssen* haffue werit tilldömt, samme Sager at schulle afsige epter theritz

(¹) Skjönt Sagens factiske Omstændigheder ikke nøjagtig ere angivne, er det dog temmelig klart, at dens Glenstand har været et formeentlig begaaet Hæleri, og da Er. S. L. III. 25 viser, at kun 40 Marks Sager henhørte under Nævningers Paakjendelse, og det tillige skjønnes af Vl. 12, at Hæleri ikke straffedes med 40 Mark, maa uden tvivl heri søges Grunden til de udnævnte Mænds Vægring. At Landsdommeren paa Möen indstævnes for Sjellands Landsting viser, at de

mindre betydelige Landsting stode under de større, hvorpaa ogsaa andensteds forekommer Exempel, s. *Larsen* om Rigsdage og Landsting i Hist. Tidsskrift I. 201, Not. 2.

(²) *Peder Munk* var paa denne Tid Befalingsmand over Möen.

(³) I Dommens Overskrift tilføjes: aff Stege.

(⁴) *afsagt* = paadömt.

egen Forpligt. Thernest at werre tilfunden och tilldömpt aff Oss ellsch: *Anders Dressellbergh* till Wogennserup, wor Mand, Thiennere och Landtzdommere i Siellanndt, medt andre gode Mendt, samme Sager att affsige, eller haffue thet i hans Minde. Och er udi Dag theritz rette siette Ugge-Tecte-Dag at möde therom for Oss udi Rette paa baade Sider. Och berette for^o: *Peder Jull* paa for^o: sin Hossbonndis Wegne, at epter for^o: Neffnings-Mendt haffde loffuidt och haandfestedt⁽⁵⁾ hannom, at wille sige paa thennd Sagh emellom *Berendt Christenssen* och hannom om noget Guodtz, for^o: *Berendt Christenssen* schulle haffue fordullt och bekommit aff *Peder Munchs* Ladegaardtz-Fuogidt epter it Lanndtzthinngs Widtniss Lydellsse, hand for Oss udi Rette haffde udtgiffuit, som forskreffuit staaer, och the iche theritz Löfte och Forpligt wille epterkomme, nödis hand till, thennom therforre at lade tillthalle, och erre sidenn till Möenboe Landtzthing tilldömpte aff *Söffrenn Jenssen* i Leerbech, Landtzdommere ther sammestedt, endeligen epter theritz egen Forpligt och Begerring, for^o: Sager emellom for^o: *Peder Munch* och *Berent Christenssen* till Stege Byething at affsige eller thennom therpaa endeligen at dömme, som hand strax for Oss beuiste medt for^o: Landtzthinngs Dom, udgiffuen thend 16 Juny A^o 1585. Och schall siden for^o: Neffningsmenndt haffue indsteffnndt for^o: *Söffrenn Jenssen*, Landtzdommere paa Möen, till Siellandtzfar-Landzthing, och ther udi ligemaade schall werre gangen Dom, som hand for Oss udi rette laugde, udgiffuen aff for^o: *Anders Dresselberrig* med flere gode Mendt A^o 1585 thenndt 1 Dag Septembris, lydendis udi sin Beslutning, „at epterthi *Boe Steffenssen* och hans Medtbrödre haffde indsteffnndt Byefuogden for Landtzdommer, for hand haffde tillneffnndt the xxiii Mendt⁽⁶⁾ at schulle

(⁵) *Haandfeste*, love med Haandslag.

(⁶) Det maa herved erindres, at ifølge Christopher af Bayerns alm. Stadsret Cap. 15 skulde i Kjøbstæderne bruges 24 Mænd i stedetfor Nævn; herfra altsaa Tallet 24 istedetfor 16 Nævninger, som Eriks Sjell. Lov anvender. Iövrigt var det neppe Meningen af Bestemmelsen i Christophers Stadsret, som först forekommer i den Helsingborgske Cap. 40 (men dog saaledes, at der sættes 3 Tyl-

ter istedetfor Nævn) at disse Mænd skulde dömme, men Hensigten var, at Lov skulde bruges i Kjøbstæderne istedetfor Nævn, formodentlig for at befrie Borgerne for den Byrde, saa ofte at sidde til Doms, da derimod ved at anvende Lov Byrden kom til at hvile paa Sagvolderen, som selv maatte skaffe det fornödne Antal Mededeemænd tilveje.

sige paa the Sager, hannom sellff havde burdt at dømme udi, och worre emellom Byefuogdenn och thennom en endelig Dom begerrendis, och Landtzdommere iche epter sin Steffning dömde emellom Byefuogeden och the xxiiii Mendt, om hand medt Rette haffde thennom tilneffndt at sige paa the Sager eller ey, men gangen fra sin Steffning och till et Löffte, som the xxiiii Mendt schall haffue giordt, langt epter at the till Thinge worre udthagene och tillneffnde. Dissligeste epterthi Landtzdommere thuennde Ganngge haffuer spillt theritz Steffninger, for Byefuogeden sagde sig, iche loughlignen at werre steffndt och anden slig Undschylldning, och iche epter theritz Begerring dömde thennom therfran, om hand iche loughlignen steffndt wor, men plutzligen uden Dom thennom affuiste, tha kand de iche andett kiennde, end Landtzdommeren therudi jo haffuer forsseet sig, at hand theritz Sag saa forsinnckidt och forspillt haffuer, och iche heller dömpt emellom Byefuogeden och for^{re} xxiiii Mendt, om hand haffde giort thennom rett eller ey, att hand tillneffnde xxiiii Mendt, paa for^{re} Sager at sige och schillie, och böer therforre at igengiffue thennom theritz Kost og Therring epter Recessen. Men eptersom for^{re} Landtzdommere haffuer tillfunditt for^{re} xxiiii Mendt pligtige at sige paa the Sager, som the sellff haffuer loffuit och tillsagt at wille paasige och adschillie, tha kand the iche andet therpaa kiennde, end for^{re} xxiiii Mendt jo bör at epterkomme och fuldtgiöre theritz Löfft och egenn Forpligt, the till *Peder Munch* giort haffuer, epter Landtzdommers Doms Lydelse, uden the kunde thett anderledis haffue medt hans Willge och Minde, som thennd Dom widere formelder. Och ydermere berette for^{re} *Peder Juell*, at epter for^{re} xxiiii Mendt haffuer endtha forthröct thennom, och for^{re} thuennde Domme iche epterkommit haffuer, for^{re} *Peder Munch* thennom therforre ladit tillthalle till Stege Byething for Kost, Therring, Waandring, Umage, Forsömmelse, som forbeholdt er, och ther bekommit Dom i Sagen, huilchen hand for Oss udi Rette laugde, udgiffuen thennd 17 Dag Decembr. A^o 1585 aff *Chrestenn Niellssenn*, Byefuogidt udi for^{re} Stege, indeholdenndis udi sin Beslutning, „at epterthi for^{re} xxiiii Mendt iche haffue epterkommit theritz egen Löfte och Forpligt, och epter thennd Dom, Landtzdommer paa Møen och Landtzdommeren i Siellandt och andre gode Menndt dömpt haffuer, iche heller haffuer fulldgiortt och epter-

kommit, widste hand iche andett therpaa at sige for Rette, end for^o xxiiii Mendt böer therforre at oprette for^o *Peder Munch* hues Schade, Kost, Thering, Wandring och Umag, som hand therpaa liidt och giordt haffuer sidenn thend Dag, the till hannom forpligthett haffuer, samme Sag at wille affsige och till thend Dag," som samme Dom widere forclarer. Fremdelis berette for^o *Peder Juell*, at hand epter for^o Dom haffuer udeschit aff thennom till Byethingsrett och ther fanngit sin Udeschning paa hans Hossbonndis Wegne beschreffuen, hvorepter hand ochsaa worre och Rigenns Laugdags-Breffue haffuer forhuerffuit, hvoremodt the haffue thagit Gienbreff, therforre worre begerrendis, at the wille udi Rette fremlegge hues Breffue och Beuissning, the haffde, huormedt the formenthe hans Forfölling at wille forspille. Tha er mödt udi Dag *Boe Steffennssen* och *Jens Niellssen*, samt andre for^o Neffningsmendt, och gaffue tillkiennde paa theritz egne och Medtbrödris Wegne, at *Christen Nielssen*, Byfuogidt udi Stege, haffde giort thennom Urett, i thet hand haffde tillfundit thennom, at schulle schillie om thend Sagh emellom for^o *Peder Munch* och *Berendt Christenssen* om thet Guodtz, som fandtes hos hannom, och hand er sagidt⁽⁶⁾ for, at schulle haffue fordullt, huilchet the menthe ikke at werre xxiiii Mendtz Sag och Thuog, men Fuogeden sellff haffde burdt at döme therpaa. Och menthe therforre, at hand emodt Lougenn haffde fundit thennom till Thuog och therudi at haffue giort thennom Urett, huorudoffuer the haffue liidt megen Forföllingh, Bekostning, saa och kand see widere Schade at kunde theroffuer paakomme. Och berette, at Landtzdommer her udi Siellannndt haffde paakiennndt thet iche at werre theritz Sag at döme udi, och udi Rette laugde en Landtzthinngsdom, udgiffuenn thend samme Dagh, som thend forrige aff for^o *Anders Dresselbergh*, medt flere gode Mendt, lydendis udi sin Beslutningh, „at epterthi *Berendt Christensen* sagedis och beschylledis for en *thuesthyffuit*⁽⁷⁾ Studt, och it Schwinn och thre Dynner, som hand uluogligen schulle haffue bekommet aff *Peder Munchs* Ladegaardtz-Fuogidt, och hand sellff bekiende och wor bestendig, at hand en Part aff samme Guodtz haffde bekommit, tha

(6) sagidt, sigtet.

(7) Hvad dette Ord betyder, veed jeg ikke; maaskee kullet, jvfr. isl. styfa, at beskære.

kand de iche andet kiende therpaa, endt Byefuogden haffde jo burdt sellff adt dömme udi thennd Sagh emellom *Peder Munchs* Fuogidt och *Berendt Christennssenn* epter Lougenn och Recessen⁽⁶⁾, och iche thertill neffndt Neffn eller xxiiii Mendt at schulle paasige, och böer therforre at igengiffue thennom theritz beuisselig Schade, Kost och Therring, the theroffuer liidt och giortt haffuer, fra thend Thid, the till Byethinngit erre opkraffde, och till thend Dag the thennom sellff till *Peder Munch* forpligtett haffuer, paa thend Sag at wille sige," som thend Dom widere udviser. Och menthe for^{ne} Neffnings-Mendt, at the iche heller schulle haffue udi saa Maade haandloffuit⁽⁷⁾ och forpligthet thennom till *Peder Munch* at wille sige udi samme Sagh, men hues the haffde begerridt Dag och Respit af for^{ne} *Peder Munch*, war udi thend For- mening giort, at the thennom hoës gott Follch kunde forspørge, hues the ther udinden medt Rette giøre kunde. Ydermere berette the, at Byeschriffueren ther udi Byen, *Simon Thamessen* vedt Nauffn, haffde thennom fordeellt och mandhelleløess giort for nogen Kost och Therring, som for Oss bleff beuist medt et Byethinngswidtnne, udgiffuit A° 1585 thend 5 Dag Novembris; therforre the iche kunde svare for thennom till Thingge, men Forföllingh thennom offuerganggen; hues thet iche haffde werit, schulle thenne Forföllingh iche saa wiitt werret thennom paakommen, huilchen Sagh dog iche wedtkom *Peder Munch* i sig selff, for huilchen Byeschriffuers Forföllingh the till Möenboe Landtzthing erre quit dömde, som for oss medt en Landtzthinngs Dom beuist bleff. Och berette for^{ne} Neffningsmendt, at the till Möenboe Landtzthing haffde begerridt och fremeschidt aff for^{ne} *Peder Juell* theritz Forpligtzbreff och Segell, som the schulle haffue haandloffuid eller forpligtet thennom till for^{ne} *Peder Munch* at sige udi the Sager, for^{ne} *Peder Munch* och *Berent Christensen* emellom wor, som och medt Thingngswidtnne beuiste, ingen saadan Breff at werre fremkommen, och menthe, at the epter slig Lieglighedt iche worre *Pe-*

(6) See den Koldingske Rec. Art. 13, som befaler, (7) *Haandlove*, love ved Haandslag. at i Livssager skal Dommeren ikke lade det berøe med at udnævne Domsænd. men selv deeltage i Dommen.

der Munch nogen Kost eller Therring pligtig, men thend at sögis hoes Byefuogedenn och iche hoes thennom, och beklagede, at Byefuogedenn, som haffde paafört thennom samme Thrette och er theritz Affuindtz-Mandt, nu tillmedt dömmet offuer thennom, formeent thennom therudinden at schee forkort. Theremodt berette for^{ne} *Peder Juell*, at hand iche haffde theritz Breff eller Segell paa theritz Forpligt, men at ther findis Landtzthinngs-Widtne, thennom samme Forpligth at haffue giort for^{ne} *Peder Munch*; som the och sellff till Landtzthinng haffuer bekiennt, som forberört er. Therhøes medt Thinngs-Widtne udi Dag beuiste, udgiffuitt till Stege Byethinng thend 28 Octobris sidstforleden, at Prestmendt och andre Dannemendt haffuer wundit, at thennom witterligt wor, at *Boe Staffennssen* medt andre hans Medtbrödre gaffue *Peder Munch* theritz Haandt och loffuidt och forpligthet thennom paa theritz egne och paa alle theritz Medbrödres Wegne endeligen at ville afsige samme for^{ne} Neffnssager, som the worre paathagne, som thet Thinngswidtne i sig sellff widere medtförer. Och udi Rette laugde for^{ne} *Peder Juell* en schriftlig Beretning, formellendis, at epherthi for^{ne} Neffnings-Mendt haffue loffuidt for^{ne} *Peder Munch* och thennom tillforpligthet at sige paa the Sager, som the aff *Chresten Nielsen*, Byefuogidt i Stege, erre tillfundit emellom hannom och *Berenntt Christenssen*, huilchet the ochsaa till Møenboe Landtzthinng sellffuer bekiendt haffuer epter it Landtzthinngs-Widtnes Lydellsse, som ther sammestedtz therom udgangit er, och the aff Landtzdommere paa Møen tilldömpte erre samme Sager at sculle affsige, udi ligemaade till Siellanndtzfar Landtzthinng erre tilldömpte for^{ne} Sager epter theritz egenn Forpligt at affsige, eller haffue thet udi *Peder Munchs* Minde, huilchet the endnu iche haffuer willet epterkommit, och erre therforre tilldömpte aff *Chresten Nielsen* Byefuogidt i Stege at oprette for^{ne} *Peder Munch* hues Schade, Kost, Therring, Wandring och Umagh, handt therpaa liidt haffuer, huilche Widtner och Domme endnu staaer wedt theritz fulde Mag, och setter therforre udi alle Rette, om for^{ne} xxiii Mendt epter slig Liegghed iche böer at epterkomme Landtzdommers Domme och *Peder Munch* fremdelis at komme till sin Forföllingh offuer thennom for Kost, Therring, Schadegielltdt, Breffpennig, Wandring, Umag och Forsömmellsse, som belöffuer sig iiii ^c iiii Daller x β, och staae hannom

till Rette for hues Schade hand herepter for theritz Schylldt i sin Sag lider, som thend schrifftlig Beretning i sig sellff widere formelder, medt flere Ordt, thennom paa baade Sider emellom forløb: Tha epter Tillthalle, Giensuar, Breff, Beuissning och thenne Sags Lieglighedt, och epterthi for Oss er beuist medt thuende Landtzthinngs Domme, thend ene aff Møenboe Landtzthinng, thend anden aff Siellanndtzfar Landtzthinng, for^o xxiiii Mendt at werre tilldømpte epter theritz egen Forpligt, the till for^o *Peder Munch* gjort haffuer, at sige paa the Sager emellom for^o *Peder Munch* och *Berent Chrestenssen*, uden the kunde thet anderledis haffue medt hans Willge och Minde, och wi ther-hoes forfare, at for^o xxiiii Mendt haffue hafft ii Maanethers Thidt ungeferlig fra thend Thidt, Dom er gangen til Siellandtzfar Landtzthinng och till the erre bleffne mandhelleløss gjorde aff Byeschriffueren aff Stege, och the iche for^o Domme haffue fuldgiort, eller haffdt thet i Minde, saa och befindis en Byethinngs Dom, therudinden Byefuogeden haffuer dømpt⁽¹⁰⁾ for^o *Peder Munch* til Kost och Therring epter samme Doms Indeholldt, och alle for^o Domme stande wedt theritz fulde Magt och usteffndt, wide wi epter slig Lieglighedt iche medt nogen Fiøge⁽¹¹⁾ eller Lempe, at kunde forholde, eller formeene for^o *Peder Munch* sin Forfölling, men thend widere at thage offuer for^o xxiiii Mendt, som hand thend sluppet haffuer, emeden och all thend Stund for^o Domme stande wedt theritz fulde Magt. Men hues louglig Tillthalle, for^o xxiiii Mendt formenne thennom at haffue till Landtzdommere paa Møen for Kost och Therring, som thend Landtzthinngs Dom, aff Siellanndtzfar Landtzthinng udgangen er, thennom tillholder, dissligeste till *Chresten Niellssenn*, Byefuogidt udi Stege, therom at gaae saawiit Loug och Rett er &c. Datum ut supra.

(¹⁰) d. e. har tilkjendt Peder Munk Kost og Tæring. (¹¹) Føje.

22.

1586. Dom paa Kongens Retterting. En Sag, som urettelig er bleven indstevnet til et Herredsting i Skaane og derfra henvilst til Rigens Kantaler, bliver af denne hjemvilst til at behandles ved det Herredsting i Jylland, under hvilket den Indstevnte (en Adelsfrue) boede. — Skriftligt Indlæg. — Fast Ejendoms Værneting erkjendt. — Rigens Ret citeres.

(U. 15.)

Wy Frederich &c. Görre alle vitterligt, at Aar 1586 thend 12 Dag Novembris paa wort Retterthing udi wor Kiöpstedt Kiöpenhauffn, neruerendis Oss elsch^o. *Christoffer Wallchenndorff* till Glorup, wor Mannd, Raadt och Rennthemester, *Christoffer Rosengaardt* till Herluffstrup, Befallningsmandt paa wort Slot Kiöpenhauffn, *Enwoldt Krusse* till Hiermidtzlöffgaardt, *Niels Grubbe* och *Holger Gagge*, worre Menndt, Thiennerer och Renthemestere. For Oss wor schichet Oss elsch^o *Corfitz Wiffert* til Neess⁽¹⁾, wor Manndt, Raadt och Befallningsmandt paa wort Slott Mallmöehuus, paa thennd ene och haffde medt wor och Rigens Steffning for Oss udi Rette steffnnt Oss elsch^o Frue *Beathe Brade*, affgannne Her *Jörgen Löchis* Epterleffuersche⁽²⁾ paa thennd anden Side, epter en Dom udtgiffuen aff Schiödzt Herritzthing Tissdagenn thennd 2 Augusti sidst forledenn, lydenndis udi sin Mening, for^o *Corfitz Wiffert* ther udi fire samfælde Thing at haffue tillthalidt och udeschidt aff for^o Frue *Beathe Brade* hindis Anpart udi fem Hundrit Daller, som paa hans Wegne och paa⁽³⁾ en Rett till hinde och hindis Medtarffuinge epter en hindis Udeschnings Lydellsse bleff offuerantworde, som hand nu igen eschede, eller wille wide, med huad Rett the worre opborren, huilchenn Sag och Udeschning fran for^o Schiödzt Herritzthing er indfunden for Oss, som samme Dom widere indeholder; huilchen Dom udi Dag bleff udi Rette laugt, och widtluftigere udi sig formelder, „at epterthi wor och Rigens Dom formelder, at thenndt Sag böer hiem igen at komme til *Corfitz Wiffertz* Wernething, ther at gaae therom saa mögit Loug och Rett er, och midlerthid Her *Jörgen Löche* at stande udi

(1) Corfitz Wiffert til Næs (nu Lindenberg i Jylland) D. R. R. + 1592.

(2) Jörgen Lykke døde i Slutningen af 1583.

(3) „paa en Ret“; Meningen med dette Udtryk, som

ogsaa forekommer længer nede, synes at være, at Summen blev hende udlagt som en hende tilkommende retlig Fordring.

Rigensns Forfölling, som hand thennd slap, och for^{ne} Frue *Beathe*, ther till *Corfitz Wiffertz* Wernething haffuer ladet udesche och bekommet samme Peninge paa en Rett, dog uden Dom och hannem uvitterligt, och hun hannem ingen Gielltdt haffuer offuerbeuist, och hun icke heller ther beuiser eller paaschiuder at wille beuisse, disligeste hun wedt it Forsset forschiuider sig indt for vor och Rigens Cantzeler igenn, widste hand icke andet therom at kunde paasige, end for^{ne} Sag böer igen at indkomme for Rigensns Cantzeler, och hun ther Giellden att beuise eller ther at gaae therom, hues Loug och Rett kanndt findis, som samme Dom udi sig self widere uduiser. Och berette for^{ne} *Corfitz Wiffert*, at Oss elsch^e *Hendrich Löche* till Offuergaardt, wor Mand och Thiennere, och affgangne *Eiller Grubbe* tillforn haffuer offuer-sennndt theritz schriftlig Forssett emodt hannom, huorudinden the sellff ind-schiuder thennom for wor och Rigensns Rett medt for^{ne} Sag, huillchenn schriftlig Berettning udi for^{ne} Herritzfuogidtz Dom wor inddragenn, dissligeste her for Oss udi Dagh bleff udi Rette laugt, indehollendes udi blandt Andett, at epterthi for^{ne} Frue *Beathe* stannder endnu udi Rigensns Forfölling medt for^{ne} *Corfitz Wiffert* och hans Medtarffuinng, the Gyldenstierner, medt Udeschning om the iii^m Daller, aff huilcke *Corfitz Wiffert* haffuer udlaupt the V^c Daller hans Anpart aff epter thend Udeschning, offuer hannom ganggen er medt worre och Rigensns Breffue, saa for^{ne} Frue *Beathe* stannder endnu udi samme For-fölling medt Kost, Therring och alt Andet, sette the udi alle Rette, att epterthi Sagenn er endnu for Rigensns Rett medt Udlegh, och icke er kommen medt for^{ne} *Corfitz Wiffert* och hans Medtarffuinge till nogen endelig Ende och Ud-leg, om hand med nogen Rett kand komme till at thalle for^{ne} Frue *Beathe* till medt Udeschning emodt Kongens Domme och Udeschning, och wille therom först lide Dom. Sammeledis epterthi thet er Gielltdt-Sag, och icke er Jorde-guodtz anrörenndis at thale paa, om *Corfitz Wiffert* icke böer medt Rette at tillthalle for^{ne} Frue *Beathe* till hindis Wernething och udi thet Herrit, for^{ne} Frue *Beathe* boendis er; Och wille först lide ther en Dom paa, om hun er pligtig udi Schaanne at suare hannom, eller och om hand icke er pligtig at thale hinde ther till, som hun boendis er; och hun haffuer hindis Breffue, som hun dagligen i samme Sag bruger emodt the andre hans Medtarffuinge, som

thend schriftlig Beretning i sig sellff widere uduiser. Och meenthe *Corfitz Wiffert*, at Herritzfuogeden aff thennd Orssage haffuer indfundit Sagenn for Rigenns Cantzler, epherthi the udi theritz schriftlig Forsset haffuer berofft thennom paa, Sagen ther endnu at stande udi Forföling, och ther medt ingen Urett att haffue giort. Fremdelis udi Rette laugdes en wor och Rigenns Dom och Hiemsettelsse, udgiffuenn 1583 thend 17 December⁽⁴⁾ aff affgannne *Eiiller Grubbe* medt flere gode Mendt, lydendis udi sin Beslutning, „at epterthi *Corfitz Wiffert* beuisser medt gode Menndtz Breff och unterschreffne Tillbudt, at wille udlegge och rette for sig hiemme, tha finde wi thend Sag hiem igen at komme till hans Wernething, ther at gaae saa mögit som Loug och Rett er, och imidlerthid Her *Jörgenn* stande udi Rigenns Forföling, som hand then slap, och sidenn at gaae therom saa mögit Loug och Rett er,“ som thennd Dom widere formelder. Och sette for^o: *Corfitz Wiffert* udi alle Rette, epterthi for^o: v^c: Daller paa en Rett, och saa godt som hannom uvitterligt, erre udlaugde til for^o: Frue *Beathe Brade*, uanseet at hannom till hans Wernething ingen Gielldt offuerbenist er at werre hinde pligtig udi nogre Maade, ey heller nogen Dom ther udi Sagenn at werre ganggen, om for^o: Frue *Beathe Brade* iche tha er pligtig enthen lougligenn hannom saadann Gielld offuerbeuse medt Rette schylldig at werre, eller och at giörre hannom Udleg igenn, saawiitt hindis Patt sig therudinden kand forstreche; och dissligeste epterthi Frue *Beathe* haffuer en sin Hoffuidgaardt ther udi Landit Hagelöesse, som hun holder Dug och Disch, bruger Auffuel, och holder hindis Ugedags-Bönder friie for Schat, om hun iche er pligtig at lide hans Tillthalle ther till Thingge, som hindis Hoffuidtgaardt udi ligger, och meen thet at werre hindis Broeffell. Tha er mödt udi Dag for Oss udi Rette *Peder Staffennssen*,

(4) Denne Dom, som findes i Rigens Dombog T. 1 ff., viser, at Jörgen Lykke havde været dømt til at giøre Eske Brock Regnskab for hans Værgemaal for dennes Fader Lauge Brock, men at der tillige var tilkjendt ham Erstatning hos Knud Gyldenstiernes Arvinger, dersom hand for for^o: Værgemaal maatte lide nogen Skade, hvorfor Jörgen Lykke senere gjorde Fordring paa 3000

Di. hos Predbiörn Gyldenstjerne og de övrige Arvinger efter Knud Gyldenstjerne, „der havde besiddet Estrupgaardt og Gods og forholdt hannom (J. Lykke) samme Vergemaal forre, saa at hand iche haffuer haft for^o: Gaardt eller Guodz udi Haand eller Hefdt.“ Jvfr. ogsaa *Eske Brocks* Levnetsbeskrivelse af *Vedel Simonsen* I. S. 11 og II. 50 53.

Fulldmegtig paa for^o: *Hendrich Löche* och Frue *Beathe Bradis* Wegne och *Anders Christennssenn*, Ridefuogidt till Hagelöesse udi Schaane, och först udi Rette laugde en schrifftlig Forssett, som for^o: *Hendrich Löche* medt egenn Haanndt unterschreffuit haffde, indehollenndis, „at eptersom for^o: Herr *Jörgen Löche* haffuer hafft Tillthalle till *Corfitz Wiffert* for fem Hundrit Daller, som wor hanns Anpart udi nogre Peninge, at udlegge, och samme Sag haffuer wer- rit inde for Rigenns Cantzeler och tha er hiemssat til *Corfitzis* Wernethinng, ther at ganng therom saa mögit som Loug och Rett er, och for^o: *Corfitz Wiffert* sidenn haffuer rettit for sig och for sin Anpart ladit udlegge v^c Dal- ler, och therfor tha er bleffuit qvit for alldt widere Tillthalle for samme Pe- ninge; och epterthi hand udi saa Maade er wedtgaaidt sig samme Udleg schylddig at werre och ladet udlegge och rettet for sig medt samme v^c Daller, saa formenner *Hendrich Löche* therforre, at hand medt ingen Billighedt eller Rett igen kannd aff hanns Moder udkreffue thet, som hand sellff tillforn haffuer ladit udlegge och rettet for sig medt, och tha thermedt er bleffuen quitt for widere Tillthalle for samme Peninge; dissligeste ochsaa, eptersom hannd schall till Schiödtherritzthinng udi Schaane haffue forhuerffuit en Herritzthinngs Dom, nu haffuer indsteffnnt hanns Moder for Rigenns Cantzeler, saa er ther emodt hans Giensuar, at hand formener hinde thend samme Frihedt at haffue, som anden Adell udi Rigett, at thersom *Corfitz Wiffert* for nogen Giellid eller op- borne Peninge haffuer hinde noget till at thalle, hannd tha böer epter Rigenns Rett at tillthalle hende therom till hindis Wernethinng udi Judtlanndt. Och epterthi hand formenner hinde ingen Peninge hannom schylddig at werre udi nogen Maade, setter hannd udi Rette, om ther iche böer till hindis Wernethinng at ganng endelig Dom, om hun er pligtig hannom nogen Peninge at udlegge eller iche. Och thersom hun for hindis tillbörlige Dommere findis medt Rette hannom noget schylddig at werre, och ey loughigenn wille rette for sig, tha set- ter hannd udi Rette, om hannd iche böer epter Rigenns Rett thet till Herritz- thinng och Landtzthinng och fremdelis udi andre Maade epter Rigenns Rett at forföllge, förend hand hinde indsteffner for Rigenns Cantzeler, synnderlig ep- terthi hun ingen Gienbreff haffuer thagit emodt hannom udi thennd Sag om samme Peninge. Huad thennd Herritzthinngs Dom belannger, er hans Giensuar,

at samme Dom iche er wor Landtzloug, ey heller saa wiitt böer at ansees, at hun endelig er pligtig emodt Recessen och emodt Rigenns Rett samme Dom at undgielde eller at nogen Forföllinngh skulle for thennd Dom Schyldt hinde offuergange, förendt samme Sag epter Recessen och epter Rigenns Rett loughlignen bliffuer forfuldt, som forskreffuit staar. Och formeen, samme Herritzfuogidt Urett at haffue giordt, at hand haffuer tillthagit sig Myndighed, samme Sag at indsette for Rigenns Cantzler, föerendt Sagenn loughlignen epter Recessen och epter Rigenns Rett haffde till Herritzthinng och Landtzthinng werret forfuldt, ey heller schall samme Dom formelde om nogen Eschning, men alleniste, at *Corfitz Wiffert* schall haffue ladett hinde tillthalle udi fire samfelde Thing for samme Dom. Och setter udi Rette, at thersom *Corfitz Wiffert* haffuer till hinde nogen Tillthalle for Peninge, som hun hannom medt Rette schylddig skulle werre, om hannd tha iche epter Recessen och epter Rigenns Rett böer thet till hindis Wernethinng, Lanndtzthinng^(*) och fremdelis epter Rigens Rett at forföllge, om hun iche loughlignen retter for sig, och er therpaa en Dom begerrendis. Dissligeste setter hannd udi Rette, at epterthi *Corfitz Wiffert* haffuer hinde indsteffndt for Oss, och iche Sagen tillforn epter Rigenns Rett forfuldt till Herritzthinng och Landtzthinng och medt Laugdags Breffue, om hun iche for samme Steffning böer quit at werre, och om *Corfitz Wiffert* iche er pligtig at stande hinde till Rette for hues Kost, Therring och Schadegield, som hun therforre lidt och fanngidt haffuer. Och er therpaa en Dom begerrendis, som samme schriffilig Forssett udi sig self widere medtförer och indeholder. Ydermere berette for^{ne} *Anders Christenssen*, at epter for^{ne} *Corfitz Wiffert* haffde begunnt till Herritzthinng udi Schaane at lade hanns Hossbonnde tillthalle, och ther bekommit Eschninng beschreffuen, er Sagenn indkommen till Lanndtzthinng, och ther oppeholdit wedt iii forgangne Aar ungerferlig, och dog huerrchenn Dom eller nogenn Hiemsettellsse till Lanndtzthinng at werre giordt, Sagenn igen at skulle komme till Herritzthinng, huorudinnden han formennthe hanns Hossbonnde for^{ne} Frue *Beathe Brade* at werre

(*) At det ikke er Landstinget, der betegnes som hendes Værneting, sees af de strax nedenfor brugte

Udtryk: „fulgt til *Herritzthinng* och Landzthinng.“

scheett forkort; thet uansseet haffuer Herritzfuogeden ligeuell dömp't och for Oss indsat samme Sag, som handd mennthe iche medt Rette at motte schee, medt flere Ord, thennom paa baade Sider emellom forlöp: Tha epter Tillthalle, Giennssuar, Breff, Beuissninng och thennd Sags Lieglighedt, befindde Wi Herritzfuogdennd udi for^o: Schiödtzherrit at haffue indfundit thennd Sag for Oss formedellst it Forssett, som for^o: *Eiüller Grubbe* och *Henndrich Löche* for nogenn Thid sidenn emodt for^o: *Corfitz Wiffert* Udeschning haffue ladet fremberre, lydenndis udi sin Meningh, at thennd Sag schulle werre inde for Oss udi Rigenns Ret och Forföllinng, saa at for^o: Frue *Beathe* och hindis Medtarffuinge staae endnu udi samme Forföllinng medt Kost, Therring och allt Andet, huillchet dog iche findis for^o: *Corfitz Wiffertz* Person anrörendis, men andre hans Medtarffuunge at stande therunder; thi thennd Thid, for^o: *Corfitz Wiffert* loedt rette for sig och udlaugde hanns Anpart, som wor v^c Daller Hoffuidtsum, som bleff eschid af hannom, wor thennd Sag iche lenger under Rigenns Rett medt hannom, och burde therforre ingelunde aff Herritzfuogedennd at werre indfunden for Oss, ey heller maa nogen Sager for Oss epter Rigenns Rett indkomme föer the loughlignen till Herritzthing och Lanndtzhing ere forfulde och Dom er gangen, huorforre wi igenn hiemfinde for^o: *Corfitz Wiffertz* Udeschning till for^o: Frue *Beathe* Her *Jörgenn Löchis* sednannlige boendis bliffuendis retthe Wernething, som hun holder Disch och Dug, som er Herestedt Herritzthing⁽⁶⁾ och Wiburg Lanndtzhing, ther endeligen först at gange Dom uden alldt widere Forhallinng, och beuissis medt huad Rett hun for^o: Summa Peninge haffuer ladet annamme epter thennd Forbeholdning, som for^o: *Corfitz Wiffert* therom haffuer giort, och sidenn at forföllgis till Lanndtzhing, föer thennd for Oss kannid widere indkomme. Och haffue wi for thennd Orssage Schylldt hedenfundit for^o: Sag fran Schaane och till Judtlandd, forthi thet er Gielltd-Sag anrörendis och iche Guodtz,⁽⁷⁾ Och Rigenns Rett formellder⁽⁸⁾, at thaler mand paa Lössöre, tha schall hand fare till

(⁶) Nyt Beviis fog, at Landstinget ikke var Adelen's Værneting, jvfr. I. 108. 131.

(⁷) Her erkjendes paa det bestemteste fast Ejendomsværneting, jvfr. iövrigt II. 116 Not.

⁸) Jvfr. III. 306.

thet Herritsthinng hans Broeffell er udi, som hannd tillthalle will &c. saa och forthi, at thenne Sagh først er reist och begunnt udi Judtlandt, kannnd therforre best sammestedt endis. Tillmedt schiuder ochsaa for^{no} *Beathe* paa thenne Sag at werre flere for^{no} *Corfitz Wiffertz* Medtarffuinge anrörendis, som schulle tillthallis sammestedt, och therforre iche kannnd haffue hiadis Breffue paa begge Steder.

Menn belanngendis for^{no} Herritzfuogidtz Dom udi Schiödtzherrit, synnis Oss hannom iche therforre noget at kunde lide; thi hanndt epter for^{no} *Eiller Grubbis* och *Hendrich Löchis* egit Forssett och Paaschutt er giort theend Sag aldelis nu at schulle henngt udi Rigenns Rett.⁽⁹⁾ Menn huem paa hans Dom noget schader, therom at gaee om saa wiitt som Loug och Rett er. Datum ut supra &c.

23.

1586. Viborg Landstings Dom. Nævuinger, som for deres Tog fældes til 40 Mark og ikke udrede dem inden 6 Uger, dømmes fredløse. Erik Glippings Forordn. af 1282 citeres under Navn af Haandfæstning. — „Af Bondesagen reiser sig Kongesagen.“⁽¹⁾

(D. 140. b.)

Jörgen Skram till Thielle, *Malthi Jensen* til Holmgaard, *Mouritz Styge* till Holbeckgaard, Landsdommere i Nörjutland, *Jörgen Rossenkrantz* till Rosenholm, *Mandrup Passbiere* till Hagissholm, *Jacob Seefeld* till Vissburg, *Albricht Friiss* till Harritzkier, *Jacob Hög* til Thrudssholm, *Erick Löcke* till Esskier, *Peder Jull* till Alstedt, *Henning Reffventloff* till Sidzendorp, och *Gunde*, Schriffvere, Landsstinghörer, giöre vitterligt, at Aar effter Guds Börd 1586 paa Viburg Landsting vaar schicket erlig och velbördig Mand *Offve Juell*

(⁹) Meningen af disse temmelig dunkle Ord kan ikke være anden, end den, at Herredsfogden af det ommeldte Indlæg maatte slutte, at Sagen endnu stod for Rigens Ret.

(¹) Dette juridiske Ordsprog, som Dommen anfører, og som ogsaa *P. Syv* har bevaret I. 280, har sin Hiemmel deels i Er. S. L. II. 32, hvor det hedder: „Thæt skal man ok witæ, at allæ stathæ

thær bünder aghæ fyrtiugh Mark. tha a Koning fyrtiugh Mark ok thot huaræn swa. at Koning hiælpær Bonden først til at han fangær sin Ræt. forthy at thæt wor withær hanum görth. oc sithæn skal Koning sinæ fyrtiugh Mark hauæ,” deels i J. L. II. 91: „tho ma umbæsman hanum æi sæktæ utæn of Bondæn kærær fyræ.”

till Kieldgaardt,⁽²⁾ Höffvitzmand paa Agersshuss, hans visse Budt, erlig och fornumstig Svend *Poull Lauritzen*, Fougit paa Vodzmis Gaard paa thend enne och haffde hidt i Rette steffnet *Jens Jull*, *Peder Ebbissen* i Scharesöo,⁽³⁾ *Rassmus Espemand* i Fölle, *Niels Söffrenssen* och *Söffrin Sparre* ibidem paa then danden Side, for de nogen Thiidt siden forleden haffver *Niels Jenssen* i Rostuet Aaradt offversvorit, for hand schulle haffve verit i Raad medt, at *Jep Ibssen* ibidem bleff ihielslagit, och therfor theris Eedt och Thoug her till Landsstingit er feldt bleven och icke de theris Faldzmaall effter Recessens Liudelsse inden sex Ugers Dag thereffter, therfor haffver udlagt, menendis, fordi de nu burde at fare som andre fredlöss Mend, och fremlagde en Dom her aff Landsstingit, sist forgangen Aar, thend 13 Dag Martii udgiffvet, som metförer, for^{ne} *Poull Lauritzen*, paa forbemelte *Offve Juells* Vegne, da at haffve hidt steffnit for^{ne} Neffninger for de schulle haffve svorit for^{ne} *Niels Jenssen* Aaradt offver, for hand var beschylt for at schulle medtverit i Raad och Gierning, at *Jep Ibssen* bleff ihielslagen; Da er her effter thend Leilighedt, samme Dom medtför, saa omsagt, at effterdi samme Neffninger for theris Eedt och Thouff tilforne haffver verit hidt steffnet och theris Eedt da er undersagt⁽⁴⁾, da effter saadan Leilighedt och Domss Liudelsse, viste Dommeren icke andet therom at sige, end for^{ne} Neffninger (undtagen Fru *Giertruds* Tienere, som er tillgiffven) haffver ju svorit Uret och bör feld at vere, som thend Dom vidre bemeller. Och satte for^{ne} *Poull Lauritzen* i all Rette, om for^{ne} Neffninger, som nu hidt steffnet er, icke burde som andre fredlöss Mend at fare, effterdi de icke haffve bödt inden sex Ugers Dag, siden de till theris XL Marck er feldt bleffven, och therhoess berette, at for^{ne} *Offve Juell* haffver ladit giffve forneffnde Neffninger Sag for Bundesagen, och icke de kunne rette till Koning-Sagen, förend ther er bött til for^{ne} Bunde Sag, effterdi Konge-Sagen schall reisse aff Bunde-Sagen, och bödt sig therfor i alle Rette imodt for^{ne} Neffninger; saa er de icke mött, eller Nogen paa theris Vegne Giensigelsse ther imodt

(²) I Salling Sogn, Viborg Stift. — Ove Juul blev i 1583 forlehnet med Agersshuss Slot; han ejede Vosnæsgaard.

(³) Skaresö, Fölle og Rostved, som siden nævnes,

ere alle Byer i Österliisbjerg Herred, Aarhus Stift.

(⁴) *undersagt*, underkjendt.

att giöre. Da effterdi Handfestningen^(*) medför, at hvilcken therfor vindis i Herritzneffn for Hussfreds Bröde, at hand sverer Uret, gielde XL Marck, och hvilcken Mand ey vill svere, louligt tilneffndt, gielde XL Marck, och thennom thager Koning halff och halffve thend, ther Sag giffver, och effterdi nu bevises mett Dom her aff Landstthinget, for^o Neffninger for uret Thouff at were feldt bleffven, som er XL Marck Sag, saa thend, ther Sag giffver, thager Halffparten och Koningen halffve Parten, och Konge-Sagen reiser aff Bunde-Sagen, saa ther schall först bödis for Bundesagen, dissligeste och effterdi Recessen^(*) medför, at vorder nogen Mand feld till XL Mark Sag, och hand icke böder eller setter Borgen inden sex Ugers Dag, da fare hand som andre fredlös Mend, och effterdi Recessen udi saa Maade Ingen undtager, som bliffver feld til XL Mark, och effterdi icke bevisis for^o Neffninger at haffve bödt [och sat] inden VI Ugers Dag, ey heller Borgen satt, som Recessen om formeller, da vide vii effter saadan Leilighedt icke andet therom at sige, end Recessen ther udi inden at fölge, och for^o *Peder Ibssen, Jens Jull, Rasmus Espemand, Niels Söffrinssen* och *Söffrin Sparre* at fare som andre fredlös Mendt, undtagen thend som kand och vill stille Sagvolderen och theris Herschaff tilfridz, och bevilgit for^o *Poull Larssen* (Lauritzen), att hand Inthedt vill haffve mett for^o *Mouritz Stygis*^(†) Thienere at giöre, for hves Lougmaal, hand thennem i thenne Sag haffde ladet offverkomme, effter thenne Dag, men *Mouritz Styge* sielff mett thennem att handle baade i Bunde- och Koninge-Sag. Datum ut supra.

(*) Det er Kong Erik Glippings Forordning af 1282, som her anføres under Titel af Haandfæstning.

(*) Christian d. 3dies Kold. Rec. Cap. 26.

(†) Landsdommeren Mouritz Stygge til Holbekgaard

i Aarhusstift; det er forunderligt, at han selv anføres som deeltagende i Dommen, uagtet de Anklagede ere hans Tjenere.

24.

1587. Dom paa Kongens Retterting, hvorved Ejendomsret til tvende Möller paa Grund af gamle Skjøder og Hævd tilkjendes en Godsejer, uagtet en Markeskjelsforretning, der er yngre, end Skjøderne, og stadfæstet ved Rigens Dom, erkjender, at Damsbond til Möllerne tildeels ligge udenfor Godssets Grændser⁽¹⁾, dog undtages paa Grund af denne Markeskjelsforretning den halve Damsbond fra det Laasebrev, til hvis Erhvervelse Möllernes Ejer havde procederet.

(U. 23.)

Wy Frederich then Anden medt Gutz Naade &c. görre Alle witterligt, at Aar 1587 thend 17 May paa Wortt Retterthing udi Wor Kiöpstedt Kiöpnehaffn, for Oss wor skicket Oss Elskel. *Mogens Juell*⁽²⁾ till Pallissbierig, Wor Mandt och Thienere, hans Fuldmegtige *Joen Lauritzenn* paa Gliminge paa then ene, och haffde medt Wor och Rigens Steffning for Oss udi Rette steffndt Oss Elskel. *Hack Ulfstandt* till Hickebierig, Wor Mandt, Raadt och Befallingsmandt paa Wortt Slott Aallholm paa thend anden Side, for handt haffuer thagigt Gienbreff udj forbemellthe *Mogens Juels* Forföling thill Laass paa nogit Goudtz udj Wortt Landt Skone liggendis, saa witt nogen Eyendom och Damssholdt⁽³⁾ er anlangendis, som for^o *Hack Ulfstandt* formeen sig att haffue gode Breffue paa och hanom att thilkomme medt Rette, och wor thieris rette siette Uge Tecte-Dag att möde therom udi Retthe for Oss thend 1 Aprilis nestforleden, och Wy tha thend 3 Aprilis forhörde samme Sag, och ophoge thend thill y Dagh, och nu for Oss mött er forbemellthe *Joen Lauritzen* paa Gliminge paa forbemellthe *Mogens Juels* Wegne och for Oss udi Rette laugde, först ytt Pergamenthskiöde-Breff, som *Mogens Erichssenn* aff Löffuestae,

(1) Jvfr. J. L. I. 57, som siger: „Man ma æy göræ mylnæ af ny uten han aa Dam oc damstat.“ Vel tales der nu under Sagen ikke just om nye Möller, men deels omtales, at den gamle Damsbond var bröstfældig og ikke kunde istandsættes uden ved at benytte anden Mands Grund, deels autager Dommen det for at være et i Loven grundet Princip, at Möllernes Ejer ogsaa maa være Ejer af Dam og Damsbond.

(2) *Mogens Juell* til Pallesbjerg i Ribe Stift var födt i Januar 1548, blev 1597 Landsdommer i Nörre-

Jylland og döde d. 30 Apr. 1605. Han var den 23 Sept. 1576 bleven gift med *Berette Rosenkrands*, Datter af *Erik Rosenkrands* til Landting og *Margrethe Ulfstand*, Datter af den i Dommen nævnte *Börge Jensen Ulfstand* til Gliminge.

(3) *Damsholt* uidentvilt det samme som Damsbond, d. e. Damsbaand, ligamen aggeris, som det hedder i den gamle latinske Oversættelse af J. Lov (I. 57).

Eskeld Erickssen och *Hendrick Gagge* aff Faarebeck udgiffuitt haffde Aar 1445 die exaltationis sancti crucis⁽¹⁾, therudinden soldt och skiødt Atzerstorp-Gaardt medt Agger, Eng, Mølle och Møllestedt, Dam och Damssbondt thill welbiurdig Mandt *Hans Nielssen* och hans Arffuinng, actum Lundix, som thet Breff wiedere formelder; thernest haffde handt thuende Papirs-Breffue for Oss udi Rette, udgiffuen paa Barre Herritzthing A^o 1550, thet ene Thorsdagen nest for Wor Frue-Dag præsentationis⁽²⁾, thet andet Sct. Margrethe Dag⁽³⁾, liudendis, *Erick Ipssen* udi firre samfelde Thing haffuer bøditt Loug paa Laugheffdt paa Atzerstorp Gaardt och Fang, Skouff och Marck, Agger och Eng, Mølle och Møllestedt, Strøm och Strømgang, Dam och Damssbondt, med mere samme thuende Breffue medförrer. Disligeste fremlaugde forbemellthe *Joen Lauritzen* itt Papirs-Breff, udgiffuitt paa for^{re} Barre Herritzthing A^o 1550 sancti Hans Baptistæ Dag, formellendis, for^{re} *Erick Ipssen* att haffue giffuitt thilkiende, huorledis att *Knudt Sparre* haffuer ther thill Thinge illidt, klagitt och kiertt paa hans Möller, som ligger thill Atzertorp-Gaardt och *Erick Ipsenn* theremodt haffuer ther paa Thinge laditt leesse itt Sognewidne, liudendis, att for^{re} Möller udi lx Aar fulde haffuer aff huer Mandt werit uillidt och uklagit y alle Maade, och samme Dag bleff fremkallidt XIII lougfaste Danemendt, huer ephther anden widtnide medt opracte Hender, bedendis thenom Gudt thill Hielpe och Helgen⁽⁴⁾, att thenom fuldtwittherligt er, udi lx Aar, att ingen Mandt, huerchen frii Mandt eller fattige, haffuer klagitt eller kiertt paa the samme Möller, att handt motthe io molle medt thennom Winther och Sommer, naar Behoff giordis, som thet Breff wiedere formelder; thernest y Retthe laugde handt itt Pergamentz-Skiøde och Kiöffuebreff, som *Niels Ipsenn* y Sallerup udgiffuidt haffde thill *Börge Ulfstandt* thill Gliminge och hans Arffuinng, och therudinden soldt och affhendt thill hanom och hans Arffuinng en Broder-Part udj Atzertorp Gaardts Möller, Skouff, Marck, och anden Eyendom, som samme Breff langt wiedere udj sig sellff uduisser, udgiffue udj Sallerup thend neste Torsdag ephther Paaske A^o 1552. Ithem fremlaugde handt thuende andre

(¹) Dies exaltationis crucis, d. 14de September.

(²) Margrethe Dag, d. 20 Julii.

(³) Mariæ Aabenbarelse, d. 21 November.

(⁴) Altsaa Helgene endnu paakaldte i Aaret 1550!

Pergamentz Skiöde- och Kiöffuebreffue, thet förste *Erick Ipssenn* udgiffuitt haffuer A^o 1554 Tirsdagen nest ephther Dionisii Dag, thet andet, som hans Söester affgangne *Boildt Ipsdaather* y lige Maade haffde udgiffuitt A^o 1555, ther udinden the begge haffue soldt och skiödt fran thenom och thieris Arffuinng och thill for^{ne} *Byrge Ulfstandt* och hans Arffuinng thieris Anparther udi for^{ne} Atzertorp Gaardt och Goudtz med thoe Möller, ligger wedt Gaarden, med meere Goudz, som samme Skiödebreffue widere formelder och indeholde. Item udi Rette laugde itt Papirsbreff, paa for^{ne} Barreherritzthing udgiffuitt A^o 1567 Torsdagen ephther sancti Hans Dag, indehollandis att for^{ne} *Erick Ipssen* thill Atzertorp hans Fuldmegtige haffuer standit firre samfelde Ting, och giffuitt thilkiende om the thuende Möller, som for^{ne} *Hack Ulfstandt* haffuer kiendt sig Lødt och Partt udi, thenom haffuer *Erick Ipssen* och hans Foreldre hafft udi roelig Heffdt och Brug, ulast och ukiertt, som thett Breff widere formelder. En fremlaugde for^{ne} *Joen Lauritzen* en Pergamentz Dom aff Schoninge Landtzthing udgangen, A^o 1577 thend 3 Dag Martii, som afgangne *Biörn Kaass* udgiffuidt och forseglidt haffuer, therudinden hand haffuer thildömp^t Oss elsch. *Erick Rossenkrantz*, Wor Mandt och Tiennere, Atzertorp Gaard och Goudz, som samme Dom langt widere medfører. Och formeenthe for^{ne} *Joen Lauritzenn*, att *Hack Ulfstandt* ephther slig Leilighedt, mett Urett haffde thagitt Gienbreff udi for^{ne} *Mogens Juells* Forfölling thill Laass, och udi Retthe haffde itt schrifteligt Forset, som for langt war her Ordt fran Ordt at indförre, men udi sin Mening formelde, att ephtherthi Atzertorp Gaardt oc the ii Möller for Gaarden medt meere Goudtz, som *Mogens Juell* arfueligen thilfalden er udi Sösken-Skiffthe medt hans Höstrue ephther hindis affgangne Moder Frue *Margretthe Ulfstandt*, som hand haffuer begyndt att følge thill Laass, haffuer althidt fuldt *Erick Ipssen*, och siden *Börge Ulfstandt*, som thet kiöfft haffuer aff for^{ne} *Erick Ipssenn*, hans Broder och Söster, och endnu følger for^{ne} *Mogens Juell*, thill for^{ne} *Hack Ulfstandt* haffuer forhuerffuit Gienbreff y hans Forfölling, och nochsom att werre beuist med forrige Breffue aff Barreherritzthing udgiffne, att for^{ne} Möller haffuer werrit uillidt och ukiert udi lx Aar. att the motthe frytt maalle med thenom, om Lougen almindelig er, att huem som haffuer fangitt thrende Winthers Heffdt paa Mølle uden Kierremaal,

beholder hand Flodt och Flodtstedt, Dam och Damssbondt⁽⁸⁾; sameledis huor nogen haffuer Goudtz och Eyendom udi XL Winther, beholder the thet angerlöst for Kircken och for Bonden⁽⁹⁾; disligeste Recessen indeholder, att huad en haffuer udi xx Winther ulast och ukiert, thet beholder hand angerlöst⁽¹⁰⁾, saa och er beuist samme Atzertorp Gaard och Goudtz at werre *Erick Rosenkrandtz* thildömpt paa hans Höstruis Wegne som en aff *Byrge Ulfstandts* Arfuinge epther the Skiödebreffue, hand therpaa haffuer, formeenendis *Hack Ulfstandt* epther slig Leiglighedt icke med nogen Föie att kunde thage for^o. Gienbreff, och sette udi Retthe, om hans Hossbonde icke böer att komme thill syn Forfölling, som hand thend slap, och om for^o. *Hack Ulfstandt* icke er pligtig att giffue for^o. *Mogens Juell* hans Skadegieldt, Kost och Terring, som hand therpaa lidt och fangidt haffuer, medt meere samme schrifftelig Forsett langtt wiedere medtförrer. Theremodt att suare er mödt paa for^o. *Hack Ulfstandts* Wegne *Dampe Jesperssen*⁽¹¹⁾, och meenthe, hans Hossbonde icke uden Orssage att haffue forhuerruitt forbemellthe Gienbreff, men att haffue goede Breffue therpaa, och först for Oss udi Rette laugde en Wor och Rigens Vidisse formellendis paa thisse epterschreffne Breffue, huilche Hoffuidbreffue hand ochsaa her udi Dag for Oss thilstede haffde, som er, först et Pergamentz-Breff, som goede Mendt med Odelbönder udgiffuitt haffde anno 1476 Mandagen epther Laurentij, liudendis, att the haffue grandskitt Marckeskiell emellom Hessebierig och Atzertorp, Skouffskiell, epther gamle Oldinge Widne, ther udi Herrethitt y saa Maade, att Marckeskiell war Aaströmen y Söen, och indthill Bögissagger Becksgang, och siden ginge the Marckeskiell och Skouffskiell fran Bögissagger Beck och indthill Lyndbye Skouffskiell, som skiellige affstienidt war, och huadt emellem Aaen och Strömen och Beckgang och Lyndbye Skouffskiell war, Skouff eller Grundt, att ligge thill Hesselbierrig och Hessebierig Fang medt Retthe, som thet Breff widere formelder. Thernest itt Kønig Christians Stadfestelsse-Breff paa for^o. Markeskiells Breff, udgiffuitt for^o. Aar 1476; ithem en Rigens Dom, som *Euerdt Grubbe* paa thend Thidt

(8) J. L. I. 57.

(9) J. L. I. 44.

(10) Kold. Rec. Cap. 50.

(11) Han kaldes siden paa to Steder *Jensen*.

Rigens Cantzeler udgiffuitt haffde A^o 1479 thend Söndag nest ephther wor Frue Dag annunciationis udi Wor Kiöpstedt Rosckilde, formelendis udi sin Besluttning, att Mester *Lauritz*, Canick y Lundt, hans Breffue och Beuissning och thet Marckeskiell och Skouffskiell, som for^o Oldinge gienge och soere paa Siell och Sandigen, som forskreffuit staar, bör att bliffue wedt syn fulde Magtt, saa lenge nogen kommer med bedre Beuissning, och Aage Star at nyde thill Atzertorp, hues hanom med Rette böer, som thend Rigens Dom wiedere formelder. End fremlaugde for^o *Dampe Jenssen* en Landtzthingsdom paa Skoninge Landtzthing udgiffuën aff *Peder Nielssen*, Landtzdomer y Skone anno 1480 Mandagen nest ephther Dominicam. invocauit, nernerendis Ercke bisp *Jens* i Lundt, med flere guode Menndt, formellendis, att the wedt syn fulde Macktt döme for^o Rigens Dom, och *Aage Star* och hans Medarffuinge sig inthett att beuare med Kierckens Grundt eller for^o Dam och Damssbondt, som Capittel y Lundt thilhörde, uden the thett haffue aff retthe Eyere, som y Capitel er, som thend Landtzthingsdom y sig sellff uduisser och indeholder, och meenthe for^o *Dampe Jenssen*, att ephtherthi for^o Marckeskiells och Skouffskiells Breffue erre gangne ephther att thett förste Skiödebreff udgiffuitt er, skulle the döde⁽¹²⁾ for^o Skiödebreff saa witt thet formelder om Dam och Damssbondt paa for^o Mölle-Söe, och y Rette laugde itt schriftteligt Forsett, som for^o *Hack Ulfstandt* fremsentt haffuer, formellendis, att ephtherti *Mogens Juell* lader berre udi Retthe nogen Breffue, som hand meener sig Eyendom med thill att holde, huilcke Breffue hand meener icke saa nöiagtige att werre, att hand thermedt kunde winde Kronens Grundt och Eyendom, for thend Aarssage hand meener samme Breffue erre udgangen och giffuën för Oldinge eller Riddermendtz-Mendt erre kommen paa Eyendomen, som omtrettis, och siden er ther gangen Oldinge, Riddermendtz-Mendt, och giordt ther Skiell emellom; setther therfor udi Retthe, om samme Breffue kunde komme Kronen eller hanom thill Hinder eller Skade, icke heller formeen handt hanom uden louglig Adkomme att haffue eller kand komme thil nogen Heffdt paa samme Damssholdt; dissligeste setther well udi Retthe, om hand eller nogen kand holde sig thill Mölle, uden hand haffuer Dam

(12) Döde, d. e. gjøre ugyldig, död og magteslös.

och Damssbondt, Floedt och Flodemaal och Steffning⁽¹³⁾ paa syt egett ephther som Lougen medförer⁽¹⁴⁾, huilckit handt icke haffuer, er nu att besee; Damen er udbrösten⁽¹⁵⁾, saa hand icke kand komme thill att opsetthe samme Dam, uden paa Wor Grundt och Eyendom, huilckett hand fuldkomeligen paaskiuder och will beuisse, om hanom Thidt och Dag forliggendis worder, och setther therforre udi alle Retthe, om forbemellthe *Mogens Juell* kanndt komme thill nogen Laass paa nogen thend Eyendom, som handt icke haffuer louglig Adkomme, disligeste paa thend Dam och Damssbondt, som nu er udbrösten, och thend icke kand paa sit egitt forbedre, och igien opbygge, och om Kronen kandt dömmis fran sin Eyendom, emodt Kongelige Domme, Ridebreffue och Oldinge-Thouff, och samme Domme skulle formelde, att samme Dam och Damssholdt böer att følge Hesselbierrig, setther hand wel udi Retthe, om for^o: *Mogens Juell* kand komme thill nogen Dam och Damssholdt, eller thill nogen Heffdt emodt slig Domme, eller om handt emodt slig louglig Breffue kandt komme thill nogen Laass paa for^o: Damssholdt eller Aasteder, som hans Breffue indeholder och uduisser, ephtherthi hand icke kandt finde *Mogens Juell* att haffue nogen louglig Stadfestelsse, huormed hand kandt thilholde sig att haffue nogen Laass eller Heffdt emodt hans Breffue, begierendis therpaa en endelig Dom, som thett Forsett y sig sellff uduisser, medt flere Ordt thenom emellom forlöb paa baade Sider; Tha ephther Thilhale, Giensuar, Breff, Beuissning och thenn Sags Leiglihedt, wide Wy icke emod samme Oldinge-Breff, Ridebreff, Landtzthings Dom eller Rigens Dom att kunde sige, huorfor Wy finde samme Marckeskiell emellom Atzertorp och Hesselbierig wedt syn fulde Magt, och Skiellidt att gaae midtströme att Söen, och *Mogens Juell* therforre, som haffde begunndt att forfølge for^o: Möller thill Laass med Dam och Damssbondt, uden syn Laass att skulle lade bliffue halffue Damssbondt⁽¹⁶⁾, som er indsoren thill Hesselbierrig, och alligeuell Lougen formelder, ingen att

(13) *Steffning*, hvad der ellers kaldes *Stöfning*, Vands Afdæmning eller Stemning see I. 239.

(14) J. L. I. 57.

(15) Dette Sted viser, at *Dam* her allevegne og i Sammensætningen *Damshond* og *Damsholt* bety-

der *Dæmningen*, som omgiver hvad vi nu kalde *Mölledammen*; jvfr. ovenfor S. 102 Not. 3.

(16) d. e. og *Mogens Juell* bör ikke erholde Laas paa den halve *Damshond* &c.

kunde haffue Mölle medt mindre hand eyer Dam och Damssbondt, dog, epherthi Wy befunder thenom aff Atzertorp baade för, saa well som sidenn samme Marckeskiell er soeridt, att haffue nytt och brugt for^{ne} Möller medt Damssholdt udj höigeste Flodmaall, och forsömmitt att werre, att samme Möller icke erre opdelthe, Lougen ochsaa formelder, att naar Nogen demmer eller stöffuer paa fremidt Mandtz Grundt, tha maa thend, som paaskader sette Deele therpaa, och bruge Syen inden thend anden fanger III Winthers Heffdt⁽¹⁷⁾, huilckett icke heller for Oss beuisst er skeedt att werre, sammeledis epherthi Recessen formelder, huer att nyde och beholde, hues hand haffuer haffdt ulast och ukiertt udj xx Winthers Heffdt, och befindis thenom aff Atzertorp samme Möller och Damssholdt att haffue hafft for Recessen udj lx Winthers Heffdt siden Marckeskiell gick, för nogen Thrette therpaa er fördt aff for^{ne} *Hack Ulstandt*, maa och wel skee epher saadanne langsomelig Taall, som therthill er giffuitt, att Capitel y andré Maade kand haffue fangitt Fyllist, eller the haffue stedt thieris Minde thertnill; sammeledis epherthi Lougen formelder, att naar Marckeskiell sueris, tha beholder enhuer offuer Marckeskiell, hues hand haffuer Adkomme paa⁽¹⁸⁾, thett icke heller findis for nogen Flaskeiordt⁽¹⁹⁾ eller Griffsjordt, som formedelst Marckeskiell pleiger och wonligt er att opgiffuis, men bygde Möller och landgse Möller⁽²⁰⁾, och the aff Atzertorp nu haffuer beuist thieris Adkomme och end eldre for Marckeskiell er sorridt; disligiste epherthi *Mogens Juell* haffuer *Erick Ipsens* Skiöde paa samme Möller att fremligge, saa och en Landtzdomers *Biörn Kaassis* Dom, att samme Möller erre hanom thildömp, och the aff Atzertorp tha, saa well som althidt thilforn, haffue nytt samme Möller med Damssholdt udi höigeste Flodmaall, huilckett, som Wy formercke, ey heller med Flodemaall giöer nogen synderlig Skade, tha wedt Wy icke heller samme hans Möller att kunde frandömmen, men

(17) J. L. I. 57.

(18) Herved sigtes udentvivl til Slutningen af J. L. II. 21.

(19) *Flaskejord* bliver forklaret ved det fölgende Gribsjord, Jord, der ikke kommer under Rebning, fordi den har været indtaget til Dyrkning af Overdrevet udenfor Bymarken, jvfr. Anmærkn. til Gl.

Danske Love IV. 537. — Hvoraf Ordet *Flaskejord*, som ellers ikke er forekommet mig, har sin Oprindelse, veed jeg ikke, see dog Ordet *Flaske*, som efter *Molbechs* Dial. Lex. S. 117 kan betyde en Strimmel eller Udkant af Jord.

(20) Formodentlig abbrevieret for Landgildsmüller.

udi saadan Gestaldt att nyde och beholde, som hand och hans Formendt the-
nom tha och her thill Dags haffdt haffuer, medt halffue Damssbondt, Damss-
holdt och höigeste Flodemaall, emeden och all thend Stundt for^o hans Breffue
stander wedt thieris fulde Magt, och y saa Maade att thage syn Forfölling
widere, som hand thend sluppitt haffuer.

25.

1587. Viborg Landatings Dom. I een Sag maa ikke paa eengang gives Varsel til flere Tingdage. (1)

(D. 128.)

Malthi Jensen til Holmgaard, *Mouritz Styge* till Holbeckgaardt, *Hans Lindenou* till Össlöff, Landssdommere i Norjudtland, *Peder Gyldenstjerne* till Thim, Danmarkis Rigis Marsch, *Albricht Friiss* till Harritzkie, *Jörgen Friis* till Krastrup, *Orffve Lunge* till Odden, *Jacob Hög* till Thrudssholm, *Hans Lange* till Bredning⁽²⁾, *Niels Schram* till Urup, *Hans Rostrup* till Sielloffschouffgaard, *Erick Lunge* till Stuffgaard, *Erich Lange* til Engelstholm, *Kield Jull* till Stubergaard och *Gunde Schriffver*, Landsstinghörer, giöre vitterligt, at Aar effter Guds Börd 1587 thend 26 Augusti paa Viburg Lands-
ting var schicket erlig och velbördig Mand *Jörgen Friiss*⁽³⁾ till Farschouff medt en Upsettelse her aff Landsstingit idag Maanitt udgangit, liudendis, han-
nem da at haffve hiidt i Rette steffnet *Peder Knudssen* i Sveistrup och *Peder Christenssen* ibid. for et Varsell, de haffve hiemblett, at de schulle haffve giffvet hannem ottende Dags Dag, XIII Dags Dag och three Ugers Dag at schulle möde till Tinge, som erlig och velbördig *Axel Gyldenstjerne* till Irup⁽⁴⁾, *Fru Zidtzill Oxe* til Bistrup, theris fuldmöndige schulle haffve ladett hannem

(1) Jvfr. Christian den 5tes L. 1—4—5: „og et vist Ting, hvortil man stævnes og ikke til flere paa eengang.“

(2) Skrives sædvanlig Breininggaard, i Bölling Herred, Ribestift, D. Atl. V. 762.

(3) *Jörgen Friis* til Faurskov i Aarhus Stift, af Fri-
sernes Slægt med eet Egeru i Vaabenet.

(4) Irup i Thy. — *Axel Gyldenstjerne*, D. R. R. fra 1581, skrives ellers sædvanlig til Lyngbygaard (i Skaane). Til Oplysning om hans og Frue Oxes

didt kalle, mienendis, saadan Varssel icke loulig eller nögachtig at schulle findis, da for nogen Leilighedt sig thend Thidt her udi begaff, bleff samme Sag opsat till idag, och nu fremblagde en Upsettelsse aff Sauffboeherritzthing, dette Aar Thorssdagen nest effter Pintzdag udgiffvet, som medtför, *Hartvig Holst*, Fougit paa Bistrup, och *Anders Bunde* i Lilthorp, ther at haffve udi Rette ladit kalle *Jörgen Friüss* for Dom og Rettergang thend Dag och thend aatende Dags Dag forgangen och thend tredie Ugs Dag forgangen, (til) hvilcke for^o: *Peder Knudssen* och *Peder Christenssen* vonde, at de haffde steffnet hannem louglig, om *Jörgen Friüss* icke er forplichthedt at giöre Brodz Aggers Engiheffder^(b) röddeligt. Da haffver Fougden opsat Sagen i III Uger, och menthe for^o: *Jörgen Friüss*, at hand icke burde uden en Gang tilhobe at haffve VarSELL for en Thing och en Sag, och menthe fordisaa thend mangfoldig VarSELL icke burde nogen Macht at haffve; saa mötte for^o: *Hartvig Holst* och *Anders Bunde* och menthe, at *Jörgen Friüss* haffde faaet loulig Varssel, mett flere Ord och Thale. Tha effter Tiltale, saa och effterdi for^o: *Hartvig Holst* och *Anders Bunde* paa en Gang haffve ladit giffve III VarSELL for en Sag, och udi saa Maade giffvet vidre Varssel, end som sædvanligt haffver verit och Domme tilforne at vere om udgangit, da finde vii efter saadan Leilighedt, samme VarSELL saa vitt som thend ydermere end en Gang er giffvet, mactelöss at vere, och Ingen till Hinder eller Schade at komme i nogen Maade. Datum ut supra.

Andeel i Bidstrup (i Aarhuus Stift), kan fölgende Stamtavle tjene:

Hr. *Prebiörn Podebusk* til Vosborg, D. R. R. Ejer af Bistrup.

Hr. *Jörgen Podebusk*. *Jytte Podebusk*, gift med *Knud Gyldenstjerne* til Aagaard.

Erik Podebusk til Bistrup, D. R. R. † 1573, gift med *Sidsel Oxe* († 1593.) *Karen Gyldenstjerne*, gift med *Axel Gyldenstjerne*.

(^b) Engiheffder formodentlig en Skrivfejl, maaskee for Enghaver.

26.

1587. Viborg Landstingsdom, hvorved et Pantebrev, som en Moder havde udstedt til sin Søn, betragtes som Gave og kjendes ugyldigt, fordi hun ikke havde givet sin anden Søn Vederlag. — J. L. I. 14 anvendt paa Moder.

(A. 198.)

Malthi Jennssenn thill *Holmgaard*, *Hans Lindenow* thill *Örslöff*, Landttdommer y *Nöriuttland* och *Gundi Skriffuer*, Landztinghörer ibd. giöre vitterligt, att Aar epher *Gudz Biurd 1587*, Löffuerdagenn, som er denn **23 Septembris**, paa *Viburg Landzting* vor skickitt *Erlig och Velbiurdig Mand*, *Jacob Skramb* till *Fruergaard*⁽¹⁾, paa *Anders Niellssens* Vegne y *Abilltrup* paa denn enne og hagde hid y *Rette steffnitt Vesti Niellssenn* y *Östergaard*⁽²⁾ paa denn andenn Side for itt *Pantebreff*, hannd berömmar sig aff att schulle haffue forhuerffuitt aff hans egenn *Moder* paa nogett *Guodzs*, enddog hand ingenn *Pending* derfor haffde udlagdt, oc meente fordi *Moderenn* icke motte selge dette enne *Barnn* oc veigre for^o *Anders Niellssenn*, som oc er hendis *Sönn*, oc satt derfor udi alle *Rette*, om samme *Pantebreff* icke burde magtelöss at vere. Saa mötte for^o *Vesti Niellssenn* oc berette oc fremlagde itt *Johanne Christensdotters* y *Östergaardt* obene beseiglitt *Breff*, Aar **1573** denn **8 Dag**, *Decembris* udgiffuitt, udi huilckett hun bekiender, att hun er forennitt oc forligt mett sinn *Sönn Vesti Niellssenn* y *Östergaardt* udi saa *Maade*, som epherfölger, att hand nu epher denne *Dag* schulle opholde hende mett een *Pige* hinders *Liiffs-Tid* mett *Kläde* oc *Föde* oc allt dett, som hun *Behouff* giöris till all hindis oc samme *Pigis Unnderholdning* oc *Ophold*, derfor haffuer hun loffuitt aarligenn Aar **30 Daler** i rede *Pendinge*, huer denn Aar, saa lenge, som *Gud Aldmeg*^o ville unde hende att leffue, oc huis saa skeer, att for^o *Vesti Niellssenn* icke fanger samme **30 Daler** huer denn Aar adt *Sancti Michells-Daug* till gode *Rede* oc *Betaling*, da setter hun hannom i *Pantt*, oc nu mett dette sitt *Breff* i *Pant* setter hannom dette ephersk^o *Jor-*

(1) Fruergaard eller Favergaard, fordum en Herregaard i Felding Sogn, Ribestift, D. Atl. V. 756. *Jacob Skram* (af Enhiörning-Skrammerne) döde d. 12 Nov. 1625, 78 Aar gammel.

(2) Östergaard, i Lyne Sogn, Nörreherred, Ribe-Stift; ejedes 1468 af en Eggert Vestenij, D. Atl. V. 772.

deguodz, som hun haffuer kiöfft y Fellig, aff Kong. Matt. mett hindis salige Hossbonde *Niels Andersenn*, oc sidenn epher hannom arffuet haffuer, som er först Abillstrup mett ald hinndiss rette Eigendomb oc Tilleggelsse, vere sig mett huiss Naffnn dett neffnis kann y nogenn Maade; item denn Halffuegaard, som *Villum Sörenssenn* paaboer, skiulder 1½ Örtte Rug till hinder aarligenn; item Half-Östergaard, som for^o: *Vesti Niellssenn* sielff paaboer mett ald sinn Eigendom oc Tilleggelsse, Intet undertagenn y nogenn Maade. — Hvilcke for^o: Guodz och Eigendom for^o: *Vesti Niellssenn* skall haffue udi sin frie brugelig Pantt oc Foruaring till saa lenge, att *Vesti Niellssenn* eller hanns rette sande Arffuinge fanger samme forsk^o: 30 Daler huer Aar frae denn Dag, oc saa lenge indtill Gud will unde hinde att leffue, oc bepligter hun sig oc sin rette sande Arffuinger, samme for^o: Guodz oc Eigenndom att frie oc frelse for^o: *Vesti Niellssenn* for huer Mandz Tiltale, som derpaa kand tale mett Rette, till saa lenge *Vesti Niellssenn* eller hans rette sande Arffuinge fanger for^o: Summe Pendinge, epher dette hindis Breffs Indhold; sammeledis bekiender hun sig ocsaa *Johane Christensdotter* y dette hindis obnne Breff, att hun er aff enn vitterlig Gield skiuldig hindis Sön *Vesti Niellssenn* XXXII Daler, som hand haffuer udlagdt for hinder aff halff Östergaardt, till Skatt y XVI Aar, som hand oc skall hafue samme for^o: Gaarde oc Guodz i Foruaring fore, thill hand fanger samme for^o: XXXII Daler igienn oc bliffuer hannom betalitt till ald hans Minde, som dett Pantebreff viidere bemelder, dogh findis *Annders Niellssenn* icke samme Breff att haffue forseiglitt, oc berette for^o: *Vesti Niellssenn*, att hand schulle haffue holditt hans Moder mett Underholding ephersom forsk^o: staar, oc meente, att samme Breff burde vid Magtt att vere, mett flere Ord oc Tale dennom derom emellom var. Tha epher Tiltale, Giensuar och Sagsenns Leilighet, saa och epherdi Lougenn⁽³⁾ mettför, att Fader tör ey selge sitt Barn nogett i Hennder, emedenn hand leffuer oc Moder, end om hand selger itt Barnn nogett y Hennder, tha maa hand ey sidenn veigre de anndre, oc epherdi for^o: *Johane Christensdaatter* haffuer giffuitt hindis Sönn, *Vesti Niellssenn*, Breff paa forsk^o: Eigenndomb, och icke

(3) J. L. I. 14

nu beuisis hun nogenn Vederlegningh deremod haffuer giort hindis andenn Sönn, for^o *Anders Niellssenn*, da kunde vy ephther saadann Leilighet icke kiende samme Pantebreff louligtt, oc fordi finde dett magtelöss att vere. In cujus rei &c.

27.

1587. Viborg Landstings Dom i en Sag angaaende en Herremands Klage over hans Bønder for Uefterrettelighed i at erlægge Landgilde og for Ulydighed. Hans Paastand, at Bønderne skulde betale Kost og Tæring, fordi de havde stævnet ham til Herredsting og Landsting, afvises, fordi Sagen ikke var forfulgt udenfor Landet (Provindsen) eller for Rigens Kantaler. (1)

(A. 180.)

Niels Kaass till *Torupgaard*, *Cantzler*, *Peder Gyldennstierun* til *Timb, Marsch*, *Jörgenn Skram* thill *Tjøle*, *Mandrup Pasbjerg* till *Hagisholm*, *Jacob Seefeld* thill *Vissborrig*, *Christenn Skeel* thill *Fusingøe*, *Albritt Friss* thill *Harriskier*, *Mauritz Stygge* thill *Holbeckgaard*, *Konng. Matt. Allis voris Naadigste Herris forordnitt Raadtt oc Landzdomere* thet Aar udi *Nöriutland* Sager att höre, giöre Alle vitterligtt, att Aar ephther *Gudz Biurd 1587* denn *12 Julii* for oss udi *Viburg* vor skickitt *Erlig oc Velbiurdig Mand*, Her *Sigfrid Rindschatt* (2) thill *Viig* (3) paa denn ene, oc hagde i *Rette* steffnitt *Jep Niellssenn* i *Kiergaardt* (4), *Jens Olluffzenn* i *Hollingholt*, *Lauge Nielssenn*, *Lass Jennssenn*, *Lass Olluffzenn*, *Anne Olluffs* *ibid.*, *Karin Söffrenns* i *Trylund* (5) oc hindis *Laugeverie* paa denn andenn *Side* oc beskyltte oc tiltalett for the skulle lade thennom findis *gienstridig oc moduillig oc icke udi lauge Tide* theris *Landgille* att ville *udgiffue*, ey heller vere hannem *hörig oc liudige* som *Thienner* theris *Herschaff* *pligtig er*, meenendis de burde derfor att stande till *Rette*; *Disligeste* hagde dennom hid kallit for the skulle haffue hannom till *Herritzting oc Landzting* udi *adskiellige Maade* *stefnit oc kallit*, *ligeuel de*

(1) Jvfr. ovenfor S. 47.

(2) Om denne berygtede *Sigfrid Reinskat*, som i Aaret 1609 blev dömt til evigt *Fængsel*, see *Eske Broks* *Levnetsbeskrivelse af Vedel-Simonsen* I. 64 og II. 69-79.(3) *Viig* i *Herning Sogn*, *Hamrum-Herred*, kaldtes senere *Herningsholm*, D. Atl. V. 765.(4) I *Sunds Sogn*, hvor ogsaa *Hollingholt* og *Qvalsholm* ligge.(5) *Maaskee Trælund* i *Tjøring Sogn*.

hannom slig Uhörsomb beuiser, oc han derfor haffuer giortt oc lid Kost, Thæring oc Forsömmilsse, som icke ringe skulle findis, meenendiss [thett] samme hanns Thiennere vaer forpligtet hannom thett att oprette, oc fremlagde nogle Diells-Breffue aff Viburg-Landztinng, Snaps-Lanndsting⁽⁶⁾, sidst forledenn epther nogenn Herritztinngs Diells-Breffue udgangitt, som bemelder for^{ne} Tienner der att vere dieltt bleffuenn, epthersom de til Herritzting schulle vere dieltt, som er först for^{ne} *Jep Nielssenn* for Offuerhörighet for hannd icke ytte sinn Skouff Suin til rette Tid, som for^{ne} Her *Sigfrid* haffde ladett hannom tilsige att skulle haffue ladett ytt samme Suin, och for tho Egtter, hand icke ville giöre till Horsenns, som for^{ne} Her *Seifrid* haffde ladett hannom tilsige att giöre samme Egtter; disligiste for hannd forholte Her *Seifritz*: Breff hoess sig i 14 Dage, som vor schreffuitt till Horsenns, som for^{ne} Her *Seifrid* hannom sielff haffuer hannom paateedt⁽⁷⁾; disligiste for Offuerhörighet thoe Gange Her *Seigfriedt* haffuer ladett hannom tillsige mett hanns egenn Karll, oc icke *Jep Nielssenn* ville komme oc tale mett hannom; item for enn Eggt, hand var tillsagdtt att giöre till Volstrup⁽⁸⁾ epther 4 Tönnder Hauffre, oc icke hannd ville giöre samme Eggt; item *Jenns Olluffssenn*, *Lass Nielssenn*, *Lass Olluffssenn* i Hollingholtt att vere fordieltt for Offuerhörighet for de icke ville yde dieris Skouffsuin till rette Tide, som for^{ne} Her *Sigfridt* hagde ladet thennom tilsige at yde samme Suin; disligeste for Overhörighet for thoe Egtter, de haffuer siddet met offuerhörig, som for^{ne} Her *Sigfridt* haffde ladet dennom tilsige att de schulle giöre till Horsenns oc icke de ville giöre samme Egtter; sammelediss for Eggt, de haffuer siddet offuerhörigh, som Her *Sigfridt* haffde ladett thennom tilsige, att de skulle giöre thill Volstrup oc hente III Tönner Hauffre oc icke de ville giöre samme Egtter; item for^{ne} *Jep Nielssenn* oc for^{ne} *Jenns Olluffssenn* att vere dieltt bleffuenn for Offuerhörighet for de icke ville

(5) See III, 123. Not.

(7) *Paatee*, give, overgive, jvfr. det isl. tlá i sine mange Betydninger.

(8) Volstrup i Hiermherred tilhørte Jörgen Munk, hvis Søster Magdalene Munk, Enke efter Josva v. Qualen til Herningsholm, ægtede Sigvard Rein-

schatt, og medbragte ham foruden Herningsholm (Viig) ogsaa Qvalholm, hvoraf han allerede var i Besiddelse i Slutningen af 1586, søe at han maa have været gift med hende før 1590, hvilket Aar angives som Bryllupsaaret i Stamtavlen over Familien Munk i Geneal. og Biograph. Archiv I. S. 32.

laane for^o. Her *Seigfrid* huer af dennom en Vogenn fra Qualholm oc till Vieg, som for^o. Her *Sigfridt* haffde dennom sielff mundtlich ombedet i Sundskircke, disligeste ladet dennom sige aff Predicke stolene; sammelediss for^o. *Karene Sörens* y Trylund att vere fordieltt for Offuerhörighet, att hun icke haffuer ytt hendis Skouffsuin udi rette Tide, som for^o. Her *Siegfrid* haffuer ladet hinde tilsige; disligeste for tho Egtter, hun haffuer veritt offuerhörig, som for^o. Her *Sigfrid* haffuer ladett hinder tilsige att hun skulle haffue giort thill Horsens, oc icke hun ville giöre samme Egtter; udi lige Maade att vere dieltt for enn Eggt, hun haffuer siddett offuerhörigh met oc icke ville giöre samme Eggt till Loffuersössill⁽⁹⁾ epther enn Lest Kull, som for^o. Her *Sigfrid* haffuer laditt hinder tilsige derom. — Dernest fremlagde trennde Diels-Breffue aff Viburg Landzthingh denn 6 Maj sidstforledenn, epther trende Heritztings-Diels-Breffue udgangett; det förste bemelder for^o. *Jep Niellssenn*, *Jenns Olluffssenn* oc *Lass Jenssenn* ther tha att vere dieltt blefuenn for de icke ville biide oc tale mett Erlige oc Velbiurdige Frue *Magdalene Munck*⁽¹⁰⁾ y Haderslöff och tage hindes Breff oc Skriuelse mett dennom fra Haderslöff oc andtuorde for^o. Her *Seigfrid* samme Breff epthersom for^o. Frue *Magdalene* hagne laddtt dennom tilsige oc ombede denn Tid, de var i Haderslöff. — Det andett, som formelder for^o. *Jep Niellssenn* oc da att vere dieltt for Offuerhörighet for hand icke ville tage itt Stöcke Klæde mett sig fraa Koldingh oc thill Vieg, som for^o. [*Lodvig Munckis* Frue]⁽¹¹⁾ Frue *Magdalene* loed hannom tilsige mett Frue *Drudiss Löber* schulle tage samme Klæde mett sig oc andtuordett Her *Seigfridtt* dett paa Viig; dett Tredie formellendiss for^o. *Karine Sörenns* y Trylund att vere fordieltt y lige Maade oc for Offuerhörighet for hun icke ville laane forsk^o. Her *Seigfridt* een Dreng att löbe vid hans Vognn fraa Trylund oc till Qualholm, som de Diels-Breffue viidere bemelder, oc epther slig Leilighedtt böd for^o. *Seigfreid* sig i alle Rette emod

(9) Mon Loherrød?

(10) Som siden blev gift med Rinuschat, see ovenfor Not. 7.

(11) At Fru Magdalene kaldes Ludvig Munks Frue, er en aabenbar Fejltagelse af Afskriveren; hen-

des Broder Ludvig Munk var gift med Anna Lykke; hendes Fader var Oluf Munk til Palsgaard, og hendes Moder den strax efter nævnte Fru Drude Rantzau † 1606.

for^o: Thiennere, saa mötte for^o: *Jep Nielssenn* oc berette, att enddog hand icke paa Sancti Michells Daug hanns Skouffssuinn schulle haffue ytt, da schulle hannd alligeuell dett strax derepther att haffue ytt ville, oc dett tilbödett, och icke hannd kunde bliffue aff dermett; dertill suarede for^o: Her *Seifridtt*, att dett Suin, hannd epther Tidenn böd, icke skulle haffue veritt ytt före; oc fremlaugde itt Tingsuinde aff Hammerumherritzingh sidst forgangenn Aar Löfuerdagenn nest epther Sancti Sörenns Daug udgiffuit, Her *Christenn Nielssenn* i Giöstrup, *Jenns Anderssenn* i Halling, *Jep Pederssenn* ibd. och *Scharris Madzenn* i Sönder-Agger for 8 Mend att haffue vunditt, att de var i Viegh denn Söndagh, *Jep Nielssenn* i Kiergaardt haffde senndtt XVI Suin did till Viegh oc ville yde sinn Hosbonde theraff, tha kiennde de icke, att der var nogenn iblant samme Suin, som Mand kunde yde sinn Hossbonde for Skouffsuin, udenn itt Suin, som *Jep Nielssenn* haffde ytt i forgangenn Aar for hanns Skouffsuin; *Michel Christennssenn*, som tienner forsk^o: Her *Seigfried* i lige Maade att haffue vundit, som dett Vinde viidere bemeller; dertill suarede for^o: *Jep Niellssenn*, att hand formeente thet Vinde icke Rett att schulle findis, och dernest berette for^o: *Jep Niellssenn*, saa oc *Jenns Oelssenn* y *Hollingholtt*, att de formeente dennom icke att schulle haffue verit for^o: Her *Seigfriddt* offuerhörig for huiss de burde for hannom att giöre, oc var loulig tilsagdt, huoremod for^o: Her *Seigfriddt* y Rette lagde itt *Hans Madzenns* y *Rönnekilde*, *Niells Christennssenn* y *Sundbye*, *Niells Knudssenns*, *Chrestenn Sundzs* och dieris Medbrödriss X Mends obnne Breuff, som finndis mett 8 Seigle att vere forseiglitt sidst forgangenn Aar 8 Dage for Sancti Hansdag Midssommer udgangett, udi huilcket de bekiender, att de vore forsambledede udi *Niels Knudssenns* Huss y *Sundbye* offuer enn Skifft emellom hannom oc hanns salige Höstruis Arffuinge, da komb for^o: *Seifridtt* gaaendiss ind thill thennom i for^o: *Niells Knudssenns* Huuss; der saed *Jenns Olluffssenn* y *Hollingholtt* ved Bordett hoes thennom, da tilspurde Her *Seifridtt* hannom, hui hannd icke hafde ladett sinn Vogenn fremkomme till Volstrup epther de 4 Tönnder Haufre, epthersom hand haffde hannom ladett tilsige att schulle der hentte oc uden ald Forsömmilsse ytt udi Viegh, huilckett hand oc sielff schulle haffue befalett hannom mundtlichenn paa Viegh denn Tid, hannd der

komb till hannom mett *Madzs Pederssenn* i Sundz, tha de komb fraa *Peder Gyldennstiernn*, som skulle haffue veritt tho Dage förend Her *Seifrid* droeg sielff offuer till Sunds till *Niels Knudssenn*, oc icke enndda var fremkommenn, oc Her *Seigfridtt* ydermere at schulle haffue sagdtt till hannom, att de vist gjorde thennom Skade oc dieris egenn Forderffuelsse, om de altid saed hannom offuerhörigh fore oc mett Tradzighet satte dennom op emod hannom, oc intett de vilde skiöde⁽¹²⁾ huad enten hand eller hanns Fougder sagde thennom till, saa hannd nödiss till att giöre anddett dervidtt, da suarede *Jenns Ouffuessenn* oc sagde, att hanns Vogen schulle vell komme frem, da sagde Her *Seifriedt* att hand schulle gaa hiem oc lade hanns Vogenn strax komme affstedtt, da sagde *Jens Oluffsen* Ja, oc stod strax op oc gick ud, som dett Breff viidere bemelder; derepther berette for^{ne} *Jep Niellssenn* oc *Jenns Oelssenn* paa deris egenn oc derris Medfölgeris Vegne til Kost, Tæring oc Forsömmilsse, for^{ne} Her *Seifried* thennom beskylder, som the meente thennom icke pligtigenn att vere att giffue hannom nogenn Kost eller Tæring, for the haffuer steffnitt hannom oc hanns Fougett till Herritztingh oc Lanndzting udi Rette for huiss de meente thennom at vere skeedtt forkortt, oc icke de hannom udenn Lanndz for Rigenns Chantzler haffuer ladett kalle, oc satte derfor y alle Rette, om de icke burde for saadann Kost oc Tæring quitt att bliffue, mett flere Ord oc Tale dennom derom emellom vor; tha epher Tiltale, Giensuar oc Sagsens Leiglihet, bleff der först om samme Skiulde⁽¹³⁾, Landgille oc Offuerhörighet saa omsagdtt, att huis for^{ne} Tienner icke i rette lauge Tid haffde yt dieris Skyld oc Lanndgille, oc icke tilbörliken veritt deris Hossbonnde hörig oc lindig, da bör de derfor att stande till Rette epher Recessens Liudelsse; menn om forsk^{ne} Kost oc Tæring bleff saalediss kiendtt, att epherdi for^{ne} Bönnder alereniste haffuer steffnit for^{ne} Her *Seifridtt* oc hanns Fogitt till Herritzting oc Landzstingh oc der mött oc giffuitt Sag oc dennom icke udenn Lanndz eller for Rigenns Canzeler haffuer indkallitt, meden deris Lougmaall icke andenstedzs end till Herritzting oc Lanndzting som forberörtt er, att haffue brugtt, oc de icke hannom for nogenn anden Dommere haffue kallitt, da bör de for for^{ne} Her *Seifridtzs* Tiltale for Kost oc Tæring, hand y saa Maade till Her-

(12) *skiöde*, skjötte, bryde sig om.

(13) Skyld.

ritsting oc Landzting liidtt oc giortt haffuer, quitt oc angerlöss att vere. In
cujus rei &c.

28.

1588. Dom paa Kongens Retterting, hvorved en Arvetvistighed mellem Peder Oxes Enke Mette Rosenkrands og hendes Mands Søster Johanne Oxe paakjendes. (1) Kost og Tærling paalægges den Part at udrede, som stævnes for Rigens Ret, efterat have siddet Landstingsdom overhörig, og som Grund anføres „fordi Forsømmelse fører Skade hjem.“

(U. 45.)

Wy Frederich thend Anden medt Gudtz Naade Danmarkis &c. Giöre alle witterligt at Aar 1588. thend 28 Febr. paa Wort Rettherting udi Wor Kjöpstедt Kiöpenhaffn, neruerendis Oss Elskel. *Christoffer Rossengaardt* thill *Herluffsstrup*, Befallingsmandt paa Wort Slott Kiöpenhaffn, och *Holger Gagge*, Wor Renthemester, *Worre Mendt* och *Thienere*, for Oss Wor skicket Oss elskel. Frue *Metthe Rossenkrantz* thill *Wallöe* (2), affgangne *Peder Oxis* *Eptherleffuerske*, paa thend ene, och haffde medt Wor och Rigens Steffning for Oss udj Rette steffndt Oss Elskl. Jomfrue *Johanne Oxe* thill *Ryegaardt* paa thendt anden Side, for hun skulle udlegge och retgiöre for^{ne}. Frue *Metthe Rossenkrantz* thend otthende Part udi gott beleiglikt Jordegoudtz aff hues Gaarde oc Goudtz, som er udlauget aff for^{ne} hindis Hossbondis *Peder Oxis* Jordegoudtz, hinde hindis Lifss-Thidt medt forleent er, siden hun bekom hindis Lodd theraff udi Wor Kiöpstедt Otthensse, som er hinders Anpart aff thuende Gaarde, som bleff udlauget thill Oss Elskl. Frue *Inger Oxe*, thend ene udi Terslöff (3), skyller aarligen 2 Tr. Bug, 1 Fring Smör, 4 Tr. Haffre, och Skouff till III ^c Suins Olden, thend anden udi Beckeskouff skyller aarli-

(1) *Ryge* i sin Beskrivelse af Peder Oxes Levnet handler omstændelig S. 342-436 om den langvarige Trætte, som efter Peder Oxes Död 1575 rejste sig mellem hans Arvinger og hans Enke; men han antager, at den dog havde faaet en lykkelig Ende i Aaret 1582. Nærværende Dom viser, at man endnu ikke i 1588 var kommen ganske til Ende dermed, idetmindste forsaauidt som Johanne Oxe angaaer, der allerede i 1578

havde nægtet at give Slip paa de Gaarde i Terslöf og Bekkeskov, som nærværende Dom omhandler, s. Ryges Skrift S. 397.

(2) Frue Mette Rosenkrands döde kort efterat denne Dom var afsagt, nemlig d. 2den eller 3die April 1588; Jomfrue Johanne Oxe döde Aaret efter.

(3) *Ryge* i Peder Oxes Levnetsbeskrivelse S. 308 har urigtig *Ferschlöff*.

gen 3. Fring Smör, 4 Tr. Haffre, och Oldenskouff thill III ^c Suin, och dissiligeste hindis Anpart aff en Gaardt y Aastrup skyller aarligen 4 β Grott, 4. Tr. Haffre, och Skouff thill it ^c Suin, som er udlagt och beuilgit affgangne *Eiller Grubbe*, och belöffuer sig thend otthende Part hinde ther aff thilkomer at udlegge udi gott Jordegoudtz, 1. Otting Smör, VI Skp. Biig, $\frac{1}{2}$ β Grott, $1\frac{1}{2}$ Tr. Haffre och Oldenskouff thill LXXXVII Suin. Sameledis at Jomfrue *Johanne Oxe* udlegger hinde thend otthende Part aff Opbörssell, wisse och uwisse Renthe, som aff for^{ne} 3. Gaarde er opboren, fran thend Thidt the erre udlagde och henkomen, och indthill thend sidste Dag, hun ther aff hyndis Anpart maa bekomme medt hues anden Kost, Therring, Breffpendinge och anden Skadegieldt, hun therpaa lidt oc giort haffuer, och herepther lider och fangendis worder, och wor udi Dag thieris retthe siette Ugge Tecte-Dag at möde therom for Oss udi Retthe paa baade Sider, och the nu mötthe och gaffue thenom weluilligenn udi Rette och worre endelig Dom begierrendis. Och först udi Rette laugde for^{ne} Frue *Metthe Rossenkrantz* hinders Thienere *Jörgen Skriffuere* en Dom udgiffuen thill Waldburg Herritzthing A^o 1586 thend 27 Augusti aff *Morthen Pederssen* y Kierkehualssøe, Herritzfogidt ther samme Stedt, och *Söffren Fog* i Wor Kiöpstedt Roskilde boendis, formellendis iblant Andet udi syn Beslutning, at for^{ne} Jomfrue *Johanne Oxe* böer for syn Anpart at fyllestgiøre for^{ne} Frue *Mette Rossenkrantz* for samme for^{ne} trende Gaarde, medt hues Opbörssell, som Frue *Metthe* for Jomfrue *Johannis* Anpart theraff y saa lang Thidt niidt⁽⁴⁾ haffuer, som thend Dom langt widere udnisser och indeholder. Och berethe for^{ne} *Jörgen Skriffuere*, at ephther Jomfrue *Johanne* icke haffuer same Dom ephtherkommit udj thet hun icke hindis Anpart aff for^{ne} Jordegoudtz udlagt haffuer, er theroffuer Frue *Mette Rossenkrantz* fororsagidt at lade udeske aff hinde thill for^{ne} Waldburg Herritzthing for^{ne} Jordegoudtz ephther Rigens Ret, och ther ochsaa haffuer bekommit Eskning offuer hinde beskreffuen, som hand strax for Oss beuiste medt samme Herritzthings Eskning udgiffuen A^o 1587 thend förste Dag Aprilis, som thend y sig selff wiedere medförer, emodt huilken Eskning for^{ne} Jomfrue *Johanne Oxe* gaff for Suar, att ephtherti hinde siunthis at werre skeedt forkort af

(4) nydt.

Heritzfogeden, at hand y saa Maade stede Eskning offuer hinde, endog hun saa well som hindis Fogidt *Claus Michellssen* haffue werrit offuerbödigg ther thill Herritzthingit at udlegge for^o: Frue *Mette Rossenkrantz* got Jordegoudtz saa wit hinde burde at giöre medt Retthe, och ther thilbiuder hinder thrende Gaarde, thend ene y Tolstrup, thend anden y Skallerup och thend thredie y Neder-Winding, at hindis Fogidt mothe anamme aff thenom huilken hand wilde, och ingen hand anamme wille, och epher slig Leiglighedt nödis thil at indstefne Herritzfogeden for same syn udgiffne Eskning thill Landtzthing, och ther bekomet Dom udj Sagen, som Oss elskl. *Anders Dresselbiere* thill Wogensserup, Wor Mandt, Thienere och Landtzdommere her udi Wort Landt Siellandt medt Landtzthings-Skriffuerne udgiffuit haffuer A^o 1587, thend 28 Junij, lydendis udj syn Beslutning, at epherthi Jomfrue *Johanne* er thildömppt, at giöre Frue *Methe* Skiell och Fylleste for thend otthende Part aff thet Goudtz, som bleff udlaugt thill for^o: Frue *Inger Oxe* och affgangne *Eüller Grubbe* aff *Peder Oxis* Goudtz, som Frue *Metthe* medt forleent wor, och for^o: Goudtz, som Frue *Mette* haffuer udlaugt aff for^o: *Peder Oxis* Goudtz, icke er besigthet, huor got thet war paa Eyendom, Skouff, Marck eller Herlighedt, åt mandt theraff kunde wide, huor mögit, huor got Jomfrue *Johanne Oxe* burde at udlegge Frue *Metthe* for Skiell och Fylleste for thend ottende Part epher Domens Lydelsse, och Jomfrue *Johanne* haffuer werrit offuerbödigg, at rette for sig och fuldgiörre samme Dom, och udgiffuit thrende fulde Skiöder paa 3 Gaarde, it paa huer Gaard, och strax samme Skiöder fraa sig laugde paa Thingit, och ingen Eskning wilde lide, men thilbödt Frue *Mettis* Fuldmegtige strax at motthe annamme huilcke Skiöde och Gaardt, handt wille, och meenthe, at hun medt huert aff samme Skiöder well gjorde Frue *Metthe* Skiell och Fylleste for thendt ottende Part y for^o: 3 Gaarde, som Frue *Mette* haffde frae sig laugt, och thersom thet icke war Fylleste noch, wille hun epher goude Mendtz Sigelsse ydermere giöre Skiell och Fylleste, och for^o: Frue *Mette* icke medt nogen aff for^o: 3 Gaarde haffuer willdt nögis, formeenendis thet icke at haffue werrit Skiell och Fylleste, men begierede en aff thuende andre Jomfrue *Johannis* Gaarde, som Jomfrue *Johanne* formenthe at werre mer end Fylleste, och ingen aff for^o: Gaarde huerken the, ther Jomfrue *Johanne*

thilbödt, ey heller the Frue *Mette* begierede, war besigthede, at mand kunde nochsom forfare, om Frue *Mette* medt nogen aff thenom war skedt Skielt och Fylleste epther Domens Lydelsse, eller meere endt Skiell och Fylleste, tha kandt the icke kiende, at nogen Eskning burde at giffuis beskreffuen offuer Jomfrue *Johanne Oxe* for thend Sag, emod slig Udleg och Thilbudt, för end begge Goudtz, saa well thet, som aff *Peder Oxis* Goudtz thill Frue *Inger Oxe* och *Eüller Grubbe* er udlagt, som thet Jomfrue *Johanne* thilbiuder, at wille Frue *Mette Rossenkrantz* for Skiell och Fylleste igien udlegge for syn ottende Part, disligeste och the thuende Gaarde y Wester-Eegede och Kannerödt, som Frue *Mette* begierer en aff, for Skiell och Fylleste, bliffuer aff gode Mendt besigthet, lignet och laugt, som thet sig böer, paa thet begge Partherne kandt wide, huadt thenom eyer och böer at kreffue och udlegge medt Rette, och Domeren, huor widt hand böer met Rette Eskning och Forfölling at stede, och finder therförre Jomfrue *Johanne* midlerthidt thill saa lenge begge Goudtz aff gode Mendt bliffuer besigthet och offuerlaugt⁽⁴⁾ epther som forskreffuit staaer, for samme Herritzthings Eskning quit epther slig hindis Udleg och Thilbudt, och naar thet er skeedt, tha Jomfrue *Johanne Oxe* strax pligtig, therepther at giöre Udleg, Skiell och Fylleste epther som hun er thildömt, eller Frue *Mette Rossenkrantz* tha igien at thage syn Eskning och Forfölling, som hun thend nu slipper, som samme Landtzthings Dom ydermere uduisser. Ther emodt berethe for^{re} Frue *Mette Rosenkrantz*, at hun epther for^{re} Landtzthings Dom haffuer ladit Sagen huille medt Eskning, och thidt och offthe wennligen ladit hinde thilbiude skrifftheligen wedt Ridermendtz Mendt, at hun wille eptherkomme samme Landtzthings Dom, at samme Godtz motte bliffue besigthet, och therthill medt hinde wille beuilge nogen goede Mendt, som samme Gaarde och Goudtz motthe tage y Besigthning, saa well thet, som hun haffuer udlagt saa well som thet hun igien thilbiuder thill Wederlaug, saa och the thuende Gaarde, hun er aff Jomfrue *Johanne Oxe* begierendis en aff, liggendis y Wester-Eegede och Kannerödt; therhoess at hun

(4) *offuerlaugt*, lagt imod hinanden, lignet med hinanden.

wille met hinde beuilge hoess Frue *Inger Oxe* och Frue *Kierstene Eiüller Grubbis*, som samme Gaarde erre udlaugde, at samme Besigthing motte skee medt thierris Beuilling och Samtøke paa en beleiglig Thidt &c. som for Oss bleff beuist medt itt skriffthelig Thilbudt, underschreffuit aff Oss Elskl. *Lodwig Munck* och *Christoffer Kraauffse*, Wor Mendt och Thienere, then 8 Augustj A^o. 87. Och wiedere loed for^{ne} Frue *Mette Rosenkrantz* berethe, at Jomfrue *Johanne Oxis* Giensuar schrefflig er hindether epher om en fiorthen Dage thilhende komen, therudinden hun er offuerbödig at wille thilbetroe goede Mendt, som ere Oss Elskl. *Mogens Giøe* och *Christoffer Bildt*, Wore Mendt och Thienere, at besigthe samme Gaarde och Goudtz, baade the, hun udlauget haffuer aff hindis Forlenings Goudtz, saa well som the thre Gaarde, hun thilbiuder hinde en aff thil Wederlaug; dissligeste will forskaffe hindis Söster Frue *Inger Oxis* Beuilling saa och Frue *Kierstene Eiüller Grubbis*, at samme Gaarde, som thenom erre udlaugde, maa bliffue besigthede af goede Mendt, naar Frue *Mette* wille beramme en endelig Dag, men the thoe Gaarde, thend ene y Wester-Eggede och thend anden y Kannerödt, som Frue *Mette* begierer, wille hun icke thilstede at besigthis, som her for Oss beuistis medt itt schrefflig Giensuar medt Jomfrue *Johanne Oxis* egen Handt underschreffuit, som war schreffuit paa Ryegaardt thend 20 Augusti A^o. 1587; och ydermere lood for^{ne} Frue *Mette Rosenkrantz* giffue thilkjende, at hun siden anden Gang schrifftheligen thilbödt hinde wedt Oss Elskl. *Christoffer Lindenou* thil Lindwoll^(^o) och *Albrit Bech* thill Beldring, Worre Mendt och Thienere, och epherthi samme hindis Giensuar och Thilbudt haffuer beramit en wiss Dag, som war thend 26 Septembris A^o. 1587, at hun tha wille möde udi Beckeskouff medt the goede Mendt, hun paa syn Side haffde thilbetroidt, tha skulle udi lige Maade hindis möde, och ther Oss Elskl. *Oluff Daae* thill Raffnstrup, Wor Mandt och Thienere, och for^{ne} *Albrit Beck* ther erre mötte paa Frue *Mette Rossenkrantzis* Side, haffuer ochsaa Jomfrue *Johanne Oxe* ther mött och Oss Elskl. *Christoffer Bildt* medt hinde; tha skall hun ther haffue giort syn Undskylling

(^o) Nu Lindersvold.

schriffligen, at Tiden faldt hinde saa kort, at hun icke saasnart kunde forschriffue hinde Morbroder - Søn, for^{ne} *Mogens Giöe*, menendis hinde burde at haffue saa lang Respit, at hun hanom kunde haffue ladit forskriffue offuer fran Skone, eller en anden goedt Mandt y hans Stedt, huorforre for^{ne} gode Mendt inthet paa thend Thidt kunde udrethe baade for thend forberörde Orsage, saa och for Laadtzeigernis Fuldmagt, som samme Goudtz nu thilhörer, icke war ther thilstede, huilket Frue *Mette Rossenkrantz* formeenthe, at Jomfrue *Johanne Oxe* war pligtig at forskaffe thillstede epher thet som hun thilforn haffde sig thilbödit, och epher slig Leilighedt, som forskreffuit staaer, meenthe Frue *Mette Rossenkrantz* nocksom werre at forfarre, at hun ickun wille forhale hinde hinde Sag forre, at thet skulle icke komme thill nogen Ende; therforre nödis thill met Eskning hinde paa nye at lade thiltalle thill Landtzthing, huilken hun ochsaa udi fiere samfelde Ting giort haffuer och therthill fangit hinde Eskning beschreffuen, som hun strax for Oss beuiste medt for^{ne} Landtzthings Eskning, udgiffuen af for^{ne} *Anders Dresselbiere*, *Claus Morthenssen* och *Jacop Tordtzen*, Landtzthings Skriffuere A^o. 87. thend 29. Novembris, formellendis eblant andet, at epherthi thet thend Dag war for^{ne} *Jörgen Skriffueris* loughlig fiere forfulde Thing och rette Tecte-Dag, at handt paa syn Hossbondis Wegne epher som forskreffuit staaer, haffuer udeskit aff Jomfrue *Johanne Oxe*, och epherthi hand haffuer beuist met syne Kaldtmendt, at Jomfrue *Johanne Oxe* theremodt haffuer werit loughligen kallidt och Dagen fast war forlöben och Ting schulle splittis⁽⁶⁾, och for^{ne} Jomfrue *Johanne Oxe* icke er mött ther, eller nogen paa hinde Wegne, som for hinde suare Udleg eller nogen Ret giöre wille, endog hun it Ting thilforn mögit emod samme Eskning haffuer ladit suare, tha widste the epher slig Leilighedt icke hanom syn Eskning att kunne sönn⁽⁷⁾, som thend Landtzthings Eskning wiedere medtföerer, och ther epher haffuer forhuerfuit Worre och Rigens Laugdagsbreffue offuer hinde, aff huilke 15 Dags Breff war lest och brut, som for Oss medt samme Breff bleff beuist, emodt huilke for^{ne} Jomfrue *Jo-*

(⁶) Thing schulle splittis, Tinget skulde hæves.

(⁷) sönn^e, nægte (synia).

hanne Oxe haffuer thagit *Gienbreff*, therforre war fororsagidt at indsteffne *Sagen for Oss*, och sette Frue *Mette Rossenkrantz* udi alle Rette, at epherthi *Jomfrue Johanne Oxe* icke haffuer willidt fuldgiort och y alle Maade epherkommit *Landtzdomers Dom* udi saa lang *Thidt*, *Sagen* haffuer standit udi *Huille*, som er fraa thend 28 Juny A^o. 87 samme *Dom* er udgangen, och intill *Landtzthings Eskningen* offuer hinde gick *beschreffuen*, och icke hun haffuer giort hinde *Udleg* met saa got *Ennemercke* och saa *welbeleiglikt Skouffsgoudtz*⁽⁸⁾, som *hindis Anpart* kunde sig *belöffue*, icke heller wille thilstede the *thoe Gaarde y Wester-Eggede* och *Kannerödt* motte *besigtis*, om hinde icke tha *wiedere bör* at komme thill *syn Forfölling* offuer hinde baade for *Hoffuidgielt*, *Faldtzmaall*, *Kost*, *Therring*, *Breffpendinge* och *anden Skadegielt* epher *hindis Esknings Lydelsse*. Theremod berethe for^o *Jomfrue Johanne Oxe*, at hun *thidt* och *offthe* haffuer *werrit* offuerbödigg at wille *giöre* hinde *Udleg*, och *nochsom* haffuer thet *ladit* thilbiude thill *hindis Wernething*, saa *well* som udi *andre Maade*, men for^o Frue *Mette* eller *hindis fuldmegtige Fogidt* thet icke haffuer willidt *annamme*, och *endnu* her udi *Dag* er offuerbödigg *gierne* at wille *giöre* hinde *Udleg* epher *gode Mendtz Sigelsse* och *ingen Eskning* wille *lide*, och *meenthe Herritzfogedens Dom* icke skulle *formaae*⁽⁹⁾ eller hinde thilholde at *giöre* hinde *Udleg* epher *hindis eget gode Töcke* udi *hindis Jordegoudtz*, *huor* hun thet wille *begiere*, och *meenthe* sig icke *stoer Ret* at *werre skedt* y thet *Eskning* thill *Landtzthing* er hinde *offuergangen*, *uanseet* at *Landtzdomers forige Dom* icke war *fuldgiort*, at *gode Mendt* haffde *Goudtzit* *besigthet*, och *Landtzdomers Dom* *clarligen* skall *formelde*, *Jomfrue Johanne Oxe* *quitt* at *werre* for *thend Herritzthings Eskning*, thill saa *leng* *Goudtzit* paa *begge Sider* bleff *besigthet* epher *Domens Indeholdt*, och *ther* thill met haffde hun it *Budt* thill *Landtzthing* samme *Thidt* *Eskningen* gick *beskreffuen*, ock kom for *silde* som hun *formerkker*, saa epherthi hun thillforn war *dömpt* *quit* for *thend Herritzthings Eskning*, *setter* hun udi alle Rette, om hinde epher *slig Leilighbedt* burde *wiedere Forfölling* at *offuergaae* *förend Goudtzit* war thagit udi *Besigthing*,

(⁸) *Skouffsgoudtz*, *Skovspart*, *Skovstrækning*.

(⁹) *formaae*, have den *Virkning*.

medt flere Ordt och mange widtluffthige Thilbudt, Giensuar och skrefftlig Beretninger, the for Oss udj Rette haffde, som for langt och unödigt war at indskriffue: Tha epher Thiltalle, Giensuar, Beuissning och thene Sags Leiglihedt, och epherthi Landtzdomere haffuer dömp't gode Mendt at skulle komme paa begge forⁿ: Goudtz, saa well paa thet Frue *Mette* haffuer niidt⁽¹⁰⁾ som paa thet Jomfrue *Johanne* igien thilbinder, dissligeste paa thet y Kannerödt och Vester-Eggede, som Frue *Mette* er begierendis, att ligne och leggit paa begge Sider, som thet sig böer, och Jomfrue *Johanne* saa lang Thidt er friifunden for Herritzthings Eskning, huilken Besigtelsse icke endnu er skedt, tha kandt Wy icke retthere therom kiende, endt at Landtzdomers Dom bör at fuldgiöris udi thend Maade, och gode Mendt met beggis Fuldmagt at thilbetrais, som inden sex Ugger thernest epher skulle besee alt huess Goudtz, Landtzdomers Dom omformelder, thet ligne och ligge, och siden sige eller forhandle thenom emellem, huadt och huor wide, och udi huilket Goudtz forⁿ: Frue *Mette* böer at haffue Udleg, och therom giörit thill en endelig Ende, och epherthi Jomfrue *Johanne Oxe* selff udi hindis skrifftlig Giensuar, hun haffuer Frue *Mette* thilskicket, haffuer thilbudit sig at wille forskaffe Lodtzeigeris Beuilling och Samtöcke, som the thrende Gaarde nu y Haandt och Heffdt haffuer, som Frue *Mette* haffuer udlaugt, tha er hun ochsaa pligtig thet at epherkomme, och Frue *Mette Rossenkrantz* thermet att werre forskonidt och ubesuerit. Udi lige Maade epherthi Jomfrue *Johanne Oxe* haffuer thilbödit Frue *Mette*, at hun wille beuilge goude Mendt therpaa, huilket hun ochsaa gjorde, och Jomfrue *Johanne* siden er besögt aff Frue *Mette*, at lade epherkomme och fuldgiöre Landtzdomers Dom, och hun icke haffuer ladit mött sine Herremendt, ey heller billigt, att hun wedt adskillig Undskyldning och Forregifft⁽¹¹⁾ holdis fraa thend Deell hinde böer, huorfor Frue *Metthe* haffuer werrit fororsagidt, thene Sag for Landtzdomere at indsteffne, och Landtzdomere siden haffuer stedt Eskning offuer forⁿ: Jomfrue *Johanne*, och thet kandskee mest for hindis egen Forsömmelsse, at hun icke haffuer ladit

(¹⁰) nydt.

(¹¹) Foregift, Foregivende.

mött at suare for sig, saa at thene Sag siden theroffuer er indkommen for Rigens Ret och Rigens Breffue tagne, tha wedt Wy icke heller andit at kunde sige om Kost och Therring, end epherthi Forsömmelsse föerer Skade hiem, och thene Sag haffuer werit thill Landtzthing, och er indkommen for Rigens Rett, tha naar Hoffuidssagen er fuldgiort, tha er for^o Jomfrue *Johanne Frue Mette* udi lige Maade pligtig en skiellig beuisslig Skade, Kost och Therring, for at thene Sag haffuer werit thill Landtzthing, och er indkommen for Rigens Ret, emeden och ald thend Stundt Landtzthings Dom och Eskning staaer wedt thieris fulde Magt. Huis Jomfrue *Johanne* och icke strax retther for sig epherat sex Ugger er forlöben, och the goede Mendt haffuer beseet for^o Goudtz, tha Frue *Mette Rossenkrantz* wiedere at thage syn Forfölling, som hun thend nu slap.

29.

1588. Viborg Landstingsdom, som stadfæster en Herredstingsdom, hvorved en Mand var bleven dömt i Böder og siden fordeelt, fordi han til Tinge havde udskjeldt en Anden for „et Drog“.⁽¹⁾ Den Exception, at Vidner ikke vare förte paa fersk Fod, tages ikke til Følge⁽²⁾, fordi den Injurierede strax havde forlangt Tingsvidne beskrevet, men Vidnerne havde nægtet at afgive Forklaring, indtil de ved en Landstingsdom dertil bleve dönte.

(D. 147. b.)

Mouritz Styge til Holbekgaard, Landsdommere i Nör-Jutland, oc *Gunde*

(¹) Uagtet Provindsiallovene allene omtale Straf for Injurier, som oplöse sig i Calumnie (jvfr. Retshist. § 170.), gik Praxis dog videre og anvendte Lovens Forskrifter ej allene paa alle ærerörige, men ogsaa paa utilbörliche Ord, hvilket foruden denne Dom ogsaa en Dom paa Kongens Retterting i Aaret 1561 (I. 290) beviser, jvfr. ogsaa D. Magaz. IV. 238, hvor et Tingsvidne findes, som en Ridder havde ladet optage i Aaret 1462, fordi man havde tillagt ham Ögenavnet Stegefisk. Da man anvendte den sædvanlige Injuriestraf, og denne for utilbörliche Ord maatte findes for haard, begriber man Grunden til Bestemmelsen i Christian d. 4des

Birkeret Art. 21: „dog skal Ingen fordeles for Ord, som Ære og Lempe ikke vedkommer, eftersom saadan Misbrug mod Recessen mangesteds hidindtil været haffuer,“ og saaledes er rimelig viis efterhaanden en mildere Straf bleven anvendt for de utilbörliche Ord, saaledes som vi finde den bestemt i Chr. 5tes L. 6—21—4.

(²) I denne Dom erkjendes paa det bestemteste, hvortil der ogsaa i andre Domme findes Spor (s. I. 244-245 og II. 132-133), at Vidner om Ord skulle föres paa fersk Fod eller strax, ligesom det hedder i 1—13—21, hvis Kilde ikke er at söge i nogen ældre Lov, men allene i Praxis.

Skriffvere, Landztinghörere, giöre vitterligt, at Aar effter Guds Börd 1588 thend 20 Julii paa Viburg Landzting vaar skicket *Morten Börialssen* i Roum⁽³⁾ paa thend enne och haffde hidt i Rette steffnett *Mickell Börialssen* i Buorup⁽⁴⁾, *Olluff Lauritzen* ibidem, *Christen Jenssen* i Lostrup, *Christen Thamesen* ibidem, *Vogen Anderssen*, *Jens Villumsen* ibid. och *Christen Ferriemandt* i Svendstrup⁽⁵⁾ paa thend anden Siide, for it Vinde de imodt hannem vundit haffver, om nogle Ord, de siger hand schulle haffve hafft till *Jens Nielsen*, Fougit paa Bonderup-Gaard⁽⁶⁾, och nu nyligen at schulle haffve vunditt om de Ord, ther schulle vere falden forgangen Aaar, mienendis fordi same theris Vinde burde ingen Macht at haffve. Dissligste haffde och hidsteffnet *Christen Biörialssen* i Bygum⁽⁷⁾, Herritzfougit i Rindzherrit for en Dom, hand effter samme Vinde dömpit haffver. Sammeledis haffde och hidsteffnit *Vogen Anderssen* i Rind, for hand haffver hannem effter same Dom ladit fordiel, som hand mente mett Urett. Saa mötte for^{ne} *Jens Nielsen* och berette, at for^{ne} *Morten Börialssen* for Thing och Dom haffver kallit hannem et Drog, som for^{ne} VII Mend omvundit haffver, och hand strax paa fersch Foedt for-drit⁽⁸⁾ om same Vinde och dog icke kunne fange thett, förend hand motte forhverffve Landztings Steffning offver thennem och de dog icke ville sige theris Sandinge, förend hand fick Domb her till Landzting offver thennem, at de schulle vinde theris Sanden mett hannem till theris Herritzting, och de effter thend Dom haffver vondit theris Vidschab; och först fremblagde en Dom her aff Landztingit, Snaps Landzting sist forleden, udgiffvet, udi hvilcken Dommen haffver saa omsagt, at effterdi for^{ne} Mend icke haffver bestaaet theris Sandhedt till theris Herritzting, da fandt de thennem plichtig at vere Mandagen, som vaar thend 12 Februarii förstkommende, till Rindzherritsting at vinde och sige theris Sandhedt, hues thennem i same Sag vitterligt er. Dernest ett

(³) I Roum Sogn, Rinds Herred.

(⁴) Borup og Laastrup Byer findes i Laastrup Sogn, Rinds Herred.

(⁵) Formodentlig en Skrivfejl for *Sundstrup* i Ulbi-
bi-erg Sogn.

(⁶) Bonderupgaard, nu Lerkenfeld, i Simmested Sogn, Rindsherred, tilhørte Jörgen Lykke til Overgaard.

(⁷) I Österbölle Sogn.

(⁸) *Fordret om samme Vidne* d. e. forlangt Tingsvidnet beskrevet.

Thingssvidne aff for^{ne} Rindssheritzting sist forgangen Aar Mandagen nest effter Conceptionis Mariae udgiffvett, *Mickell Börialssen* i Buorup, *Olluff Lauritzen* ibidem och theris Medbrödre for VIII Mend at haffve vundit, at de nerverendis huos vaare paa Rindzherritzting Mandagen nest effter Martini Dag, thend Thidt thend Dom gick imellum hederlig Mand Her *Jens Anderssen* i Uldbierge, *Christen Smedt* i Fieldssø och *Knudt Anderssen* i Buorup, om thend stuore Haffve, som *Jens Anderssen* haffde indlucht og indkast, och da iblandt Andet hörde de, at *Jens Schriffver* ⁽⁹⁾ paa Bunderup Gaard bad *Morten Börialssen* schulle lade hannem see Thingbogen. Da svarede *Morten Börialssen*, at hand icke vaar plichtig, at faa⁽¹⁰⁾ hver Drog Thingbogen. Da svarede *Morten Börialssen*, att hand menthe, haffde de hört hannem sagt saadan Ord, at de haffde buordt at vundet thennem paa fersch Fodt och icke de burde nu Macht at haffve, som same Dom och Vinde vidre formeller. Saa mötte for^{ne} Vindissmend, undtagen *Christen Ferrimand*, och vaar same theris Vidne bestendig. Dernest fremlagde en Dom af for^{ne} Rindzherritzting dette Aar Mandagen vocem Jucunditatis udgiffvet, udi hvilcket Herritzfougden haffver saa omsagt, at hand icke viste Andet therom at sige, end effterdi da bleff bevist mett Thingssvidne, at *Morten Börialssen* haffver kallit for^{ne} *Jens Nielssen* et Stöcke Drog, da haffver hand thermet giordt Uret, och bör therfor at stande till Rette, imedden samme Thingssvidne stander ved Macht och uryggit. Ther effter fremlagde ett Thingssvidne aff for^{ne} Herritzting thend 8 Julii sist forleden udgiffvet, VIII Mend vondit haffver, at *Vogeu Anderssen* i Rind ther at haffve ladet fordiele boede for Hoffvetgiold och Faldzmaall *Morten Bertelssen* i Rum, sagendis hannem, at hand kallede *Jens Nielsen* Fougit paa Bondrup Gaard et Stöcke Drog for Thingssdom, och kunne hannem dog ingen Drog offverbevisse at vere, som same Dom och Dielssbreff vidre formeller. Och satte for^{ne} *Jens Nielsen* i alle Rette, om same Vinde, Dom oc Diele icke burde vidt Macht at vere, met flere Ord och Thale &c. Da effter Tiltale &c., saa och effterdi de VI aff de Vindissmend nu er mött och verit theris Vinde be-

(9) Den samme Jens Nielsen, som ovenfor kaldes Foged. (10) faa, d. e. at give ihænde.
ged paa Bonderup.

stendig och for^{re} *Morten Børialssen* haffver ingen Vinde imodt same Vinde, met hvilcken hand thett riugge kand och tilbagedriffve, icke sandru at vere, och effterdi for^{re} Vinde paa fersch Foedt er om fordritt och for^{re} Vindissmend icke ville vinde, förend de mett Landztingssteffning och Dom motte thertill threngis, och de da haffver bekiendt hves thennem i same Sag vitterligt haffver veritt, da vide vii effter saadan Leilighedt icke imodt same Vinde at sige, ey heller vide oss nogen Aarsag eller Tilfald, for^{re} Dom, ther effter gangen er, at felde, ey heller for^{re} *Morten Børialssen* af samme Diele, som hand thereffter udi kommen er, at qvit dömmе, förind hand retter for, som thett sig bör. Datum ut supra.

30.

1588. Dom paa Kongens Retterting, hvorved en Debitor dömmes til at betale sin Cautionist, som havde opsagt ham Forløftet og betalt Creditor og af denne havde faaet Gjeldsbrevet transporteret.⁽¹⁾ — Rigens Ret citeres. — Debtors Indsigelser, tildeels grundede paa, at han ikke havde faaet Gjenpart af Eskningen og ikke lovligt Varsel, forkastede.

(U. 63.)

Wy Christian thend Fierde met Gudtz Naade &c. Görre Alle witterligt, at Aar 1588 den 21 Septembris paa Wort Retterthing paa Wor Gaardt Tryggeuelde, for Oss wor skicket oss elskl. *Kiell Juell* thil Stubergaardt⁽²⁾, Wor Mand och Thienere, hans Fuldmegtige *Jörgen Knudtzen* paa thend ene, och haffde met Wor och Rigens Steffning for Oss udi Rette steffndt Oss Elskl. *Jacob Rostrup*⁽³⁾ thill Leergraff⁽⁴⁾, Wor Mand och Thienere, paa thend anden Side, for hand skulle udlegge och rettgjøre hannom hues Löffthe och Forsegling, som hand haffuer loffuit och forseglidt for hanom thil affgangne *Erick Rudt*⁽⁵⁾

(¹) Den her brugte Fremgangsmaade stemmer overeens med Forskrifterne i Chr. 5tes L. 1—23—15, til hvilken lövrigt ingen Kilde kan paavises i den ældre Lovgivning.

(²) Stubbergaard i Ribe Stift, Ginding Herred. Kiell Juell var föd d. 31 Mai 1549 og döde d. 10 Aug. 1606.

(³) Hvorledes denne Jacob Rostrup siden gjorde sig skyldig i en Mængde Forbrydelser og i 1594 blev

henrettet, see *Slange's* Christian d. 4des Hist. 74-75. Under 4 Jun. 1594 har Hegelund i sin Calender bemærket: Jacob Rostrup archipirata blev halsbuggen udi Kiöbenhaffn.

(⁴) Leergrav i Ribe Stift, Hamrum Herred.

(⁵) Erik Rud til Fuglsang † 1577; see om ham *Vedel-Simonsens* Familie-Efterretninger om de danske Ruder II. 59 ff.

for sex hundred Daller, Hoffuidstoelen, och sex och tredinge Daller aarligen Renthe, huilket Löffthe hand icke lenger will stande udi, men will sin Löffthe och Segel igien haffue och thend esker aff hanom, som hand for hanom haffuer loffuit och udsat, och wor udi Dag thieris rette siette Ugge Tecte-Dag at möde therom for Oss udi Rette paa baade Sider, och först for Oss udi Rette laugde for^o: *Jörgen Knudtzen* hans Hoessbondis *Kield Juells* unterschreffne skriftteligt Forset formellendis, at A^o 1577 haffuer hand loffuit for *Jacop Rostrup* thill for^o: *Erick Rudt* for for^o: Summa Hoffuidstoell och Renthe, huilket Oss Elsk. *Knudt Rudt*⁽⁶⁾ thill Sandolt, Wor Mand, Thienere och Befalingsmandt paa Wort Slot Korsöer, skall berethe, udi for^o: Aaring inthet aff at werre betallit, och epherat *Knudt Rudt* hanom udi Wiburg nogen Thid siden forleden, saawell som Oss Elsk. *Iffuer Munck*, Wor Mand och Thienere, hart haffuer thilltallit, at the thieris Forskriffuelsse och Löffthe wille epherkomme, thi hand berethe, at haffue *Jacop Rostrup* samme Pendinge opkreffuit, tha haffuer for^o: *Kield Juell*, strax epherat *Jacop Rostrup* kom hiem fran *Kiel* aff hans Indmanelse⁽⁷⁾, skreffuit hanom thill, at hand icke wille staae lenger udi samme Löffthe, och begierit, hand hanom hans Segell wille igien forskaffe, eller och at hand wille flye hanom en hans Wenner thil en Hecter⁽⁸⁾, eller som met nöigagtig Forskriffuelsse, wille holde hanom uden Skade; hues thet icke skede, wille hand lade eske hans Segell och Löffthe igien thil Hamerumherritz Thing. Och epherthi hand ingen Wissning⁽⁹⁾ fick aff *Jacop Rostrup* epher hans Begiering, loedt hand hanom met thuende Warssels-Mend loughligen aduare, och haffuer bekommit Eskning offuer hanom thill Herritzthing och Landzthing, och icke *Jacob Rostrup* er mödt hanom enthen thill Herritzthing eller Landtzthing, endoch hand war uden loughlig Forfaldt, formener hanom therforre icke met Rette at haffue thagit Gienbreff udi hans Forfölling, som skeet er, och epherthi hand haffuer mot betalle *Knudt Rudt* forgangne st. Hans Dag baade Hoffuidstoel och Renthe, och y saa Maade

(⁶) Erik Ruds Sön; om denne Knud Rud s. *Vedel* (⁸) *Hecter*, Cautionist, Borgen.
Simonsen l. c. II. 167 ff.

(⁹) *Vissning*, Caution, Forlöfte.

(⁷) *Indmanelse*, Maning.

thagit stoer Skade, formeener hand, at hand böer fremdielis hans Forfölling at thage, och *Jacop Rostrup* at werre pligtig at staae hanom thill Rette, som thet sig böer, for hues Skade, Kost, Therring met anden Besuerlighedt, som hand therfor lidt och fangit haffuer, „*Kield Juell egen Handt*“⁽¹⁰⁾, som thend skrifftelig Forsset y sig self medfører; thernest udi Rette laugde hand en Herritzthings Dom, udgiffuen aff *Christen Anderssen* y Thiöringe, Herritzfougit udi Hammerumsherrit, udi thette neruerendis Aar thend 9. Dag Martii sidst forledenn, lydendis udi Beslutningen, at *Jacop Rostrup* er pligtig at holde och fuldgjörre sit Breff och Segell ephther thendtz Indeholdt och holde for^{ne} *Kiell Juell* thet uden Skade i alle Maade, inthill saa lenge for^{ne} *Jacop Rostrup* steffner loughlig paa nye, kommer ther och will werre y Rette, som samme Dom ydermere formelder. Item haffde for (oss) udi Rette Herritzthings Eskning, udgiffuen thend 30 Dag Martii thernest ephther aff for^{ne} Herritzfougidt, som formelder y syn Mening ephther som forskreffuit staaer, och fandtes neden y samme Eskning therforre at werre giffuit Wardssell for Leergraff, wedt *Söffren Jenssen* y *Blaxkier* och *Peder Christenssen* ibid. Sameledis udi Rette laugde for^{ne} *Jörgen Knudssen* en Landtzthings Eskning, udgiffuen paa Wiburg Landtzthing aff Oss Elsk. *Mouritz Stygge* thill Holbekgaard, Wor Mandt, Thienere och Landtzdomere udi Nörre-Jutlandt och *Gunde Skriffuer*, Landtzthings Hörer ther sammestedtz, thend 27 Aprilis sidst forleden, formellendis ther udi lige Maade at werre udeskit, som thil for^{ne} Hammerumherritzthing, och wiedere medförde, for^{ne} *Jacop Rostrup* icke mött at werre, eller nogen paa hans Wegne, nogen Giensigelsse theremod at giöre. Epthersom *Kiell Juell* hanom paa anden Dagen y Landtzthingit forbidet⁽¹¹⁾ haffuer, saa bleff for^{ne} *Kiell Juell* therefore wedt samme Eskning, som thend Landtzthings Eskning y sig sellff wiedere indeholder. Och satte for^{ne} *Jörgen Knudtzen* paa hans Hossbondis Wegne udi alle Rette, om hand icke wiedere burde at komme thill sin Forfölling. — Theremodt at suare er mött for^{ne} *Jacob Rostrups* Fuldmegtige *Niels Jenssen* och gaff thilkiende, at *Jacop Ro-*

(10) Her ender Indlægget, og derfor er Underskriften (11) Forbide, bie efter, vente paa i Doumen anført.

strup haffde indsteffndt Herritzfougden thill Wiburg Landtzthing for hand icke wille stede hanom at bekomme Gienpart aff the Eskninger, som hand haffde undt for^o: *Kield Juell* och Oss Elsk. *Erick Lange*, Wor Mand och Thienere, offuer hanom, och ther bekommit Dom, huilken hand for Oss udi Rette laugde, udgiffuen aff for^o: *Mauritz Stygge* och *Gunde Skriffuere*, lyedendis udi sin Beslutning, at epherthi *Christen Anderssen* icke tha mötte thill Giensuar, eller nogen paa hans Wegne, hanom loughligen at forklare eller undskylde, bleff ther paa sagt for Rette, at ephersom for^o: *Christen Anderssen* findis loughlig aff for^o: *Jacop Rostrup* thiidt thill for^o: Landtzthing steffnit och kallit at werre, och hand dog icke er mött, som forskreffuit stander, tha finder the epher saadan Leiglihedt for^o: *Christen Anderssen* Uret at haffue giort, och hanom pligtig at werre at flye hanom Gienpart thil samme Eskningsvinder, inthill huem ther haffuer loughlig i at sige steffner paa nye, kommer ther och will werre udi Rette, som thend Dom ydermere uduisser. Thernest udi Rette laugde handt it skriffteligt Forset, som icke fandtz at werre underskreffuit, men formelder, at epherthi *Kield Juell* haffuer eskit aff hanom thill thet Herritzthing, hand icke boer udi, och icke heller haffuer widst aff samme Eskning för end hand kom til Kiöpnehaffn, ther kom udi Forfaring, Rigens Breffue offuer hanom thagne warre, och tha straxt tog Gienbreff, och icke hand haffuer kundit bekomme Gienpart emodt hans Eskning, saa hand kunde widst sig epher at rette, for thet er skedt udi et andit Herrit. Oc epherthi *Kield Juell* icke haffuer faaidt nogen Skade for samme Löffthe, mener hand at hand icke haffde burdt at eske samme Löffthe aff hanom, men burde thet at haffue *Knudt Rudt* opsagt, saa haffde for^o: *Jacop Rostrup* burdt at stille *Knudt Rudt* thillfredtz, saa epherthi *Kieldt Juell* haffuer eskidt aff hanom och brugt sin Forfölling offuer hanom thill thet Herritzthing, som hand icke udi boer, icke heller hand haffuer bekommit Gienpart thill hans Eskning, och Rigens Rett medförrer⁽¹²⁾, huem som will bruge Rigens Forfölling offuer nogen Mand, tha skal hand drage thill thet Herritzthing, hand udi boer, och ther udeske aff hanom;

(¹²) Jvfr. III. 306 Not.

och setter hand therfor udi alle Rette, om hand thet icke haffuer giordt emodt Rigens Ret, och icke heller for samme Löffte haffuer fangit nogen Skade epher Gienbreffs Liudelsse, och therhøes skiuder sig thill Lougen, som medfører, at huem som borger for hin anden, maa sig aff samme Löffte icke affsige⁽¹³⁾, och setter therforre udi alle Rette, om hand epher slig Leiglihedt for samme Eskning icke böer quit at werre, som den skriftelig Forsset y sig self formelder. Theremodt gaff *Jörgen Knudtzen* paa hans Hoessbondis Wegne for Suar: först thill thend Landtzthingsdom, att epherthi samme Dom icke er endelig, men indeholder, at thersom *Christen Anderssen* findis loughligen thill for^{ne} Landtzthing steffnt at werre, och icke er möt, tha at haffue giort Uret, at han icke haffuer undt hanom Gienpart thill samme Eskning, och icke formoder for^{ne} *Niels Jenssen* her udi Dag at skulle giøre beuissligt, hanom thill Landtzthing loughlig steffndt at werre, och huor therom altingist er, medfører icke for^{ne} Landtzthings Dom hans Hoessbondis Eskning therforre uloughlig at werre, men thersom Herritzfougden udi then Maade haffuer giort hanom Uret, at han icke haffuer undt hanom Gienpart thil samme Eskning, tha, naar hand therforre loughlig thiltallis, at gaae therom saa mögit Loug och Rett er, och formeen, thet icke at komme hans Hoessbondis Forfölling thil nogen Forhindring y nogen Maade. Disligeste som hans skrifteligt Forset formelder, at han er icke thiltallit och eskidt aff thill thet Herritzthing, hand iboede epher Eskningen gick beskreffuen, ey heller haffuer widst samme Eskning offuer hanom at werre udgangen, saa och at hans Hoessbonde icke skal haffue lidt nogen Skade for samme Forlöffit, theremodt giffuer hand for Andtword⁽¹⁴⁾ paa for^{ne} hans Hoessbondis Wegne, at hans Hoessbonde icke haffuer widst at ladit eske aff hanom thil andit Herritzthing, end som hans rette Hoffuidgaardt Leergraff, hand lod sig skriffue aff, laae udi, epherthi hand haffuer giort meeste Parten aff alt sit Goudtz affhendigit, saa well Abeldholdtgaardt, som hand formeener sig at haffue holdit Huuss paa, som thet andit, men thersom hand wille forandre hans Seedegaarde, thenom enthen at forpanthe thil nogen goed Mandt emeden hand

(13) See J. L. II. 62.

(14) *Antword, Svar.*

stoedt y nogen Forfölling, eller met nogen anden Underfundighedt at omgaae, och thermet at forspille nogen hans Ret, widste hand icke, at thet kunde komme hans Hoessbonde thill Skade paa hans Forfölling met Rette, och som hand beroffuer sig paa, at hans Hoessbonde icke haffde lidt Skade for samme Forlöfft, tha udi Rette laugde han strax for Oss for^{ne} *Knudt Rudtz* Breff, med hans Segell forrethragt, och egen Hand underskreffuit, udgiffuit udi Kiöpnehaffn thend 26 Dag Juny indehollandis, at epherthi som hand haffuer ladit opsigte for^{ne} *Kield Juell* the Pendinge, som *Jacop Rostrup* hans salige Fader skyldig war, och for^{ne} *Kield Juell* at haffue fornögigt och thillfridtzstillit hanom epher Hoffuidbreffuens Liudelse, baade for Hoffuidsumen och epherstaaendis Renthe, saa oplader och opdrager⁽¹⁵⁾ hand for^{ne} *Kield Juell* Hoffuidbreffuit, med ald thend Rettighedt, som han kunde haffue thill Hoffuidtmanden och Borgen epher Hoffuidbreffs Liudelse, och tacker hanom foer goed Betalling i alle Maade, med meere samme Breff medförer och indeholder. Sameledis haffde her udi Rette for^{ne} *Jacop Rostrups* Sendingsbreff, som hand thend 3. Februari nest forgangen haffde thilskreffuit, therudinden begierit, hand wille bliffue udi samme Löffthe for hanom, som thet wiedere indeholder, huilket Löffthe hand thilforn haffde hanom slet opskreffuit⁽¹⁶⁾ formeenthe therfor, hand icke met nogen Ret kunde fornegthe, at thet io hanom nochsom war beuist, at samme Eskning offuer hanom gangen war, epherthi hand ochsaa thilforn war giffuit fem Uggers Wardsell, som udi Herritzthings Eskningen war at forfare war beuist, at samme Eskning offuer hanom gangen war, och alleniste satte udi alle Rette epherthi hand icke haffuer ret for sig hiemme til hans Werneting, ey heller ther bödit sig udi Rette, men ladit Forfölling hanom offuergange, om hand icke tha paa hans Hoessbondis Wegne böer wiedere at komme thil syn Forfölling, med flere Ordt thenom emellom forløb: Tha thilspurde Wy for^{ne} *Niels Jenssen*, om hand endnu paa for^{ne} *Jacop Rostrups* Wegne haffde ther nogit thilstede, huormet hand ville rette eller giöre nogit Udleg, tha skulle hanom ingen Forfölling offuergange; heremod hand gaff for Suar, at hand icke haffde nogit, huormedt hand

(15) *Opdrage*, overdrage.

(16) *slet opskreffuit*, aldeles opsagt.

kunde rette for hanom y nogen Maade; tha epher Thilthalle, Giensuar, Breff, Beuisning och thenne Sags Leiglighedt, och epherthi ther findis Herritzthingsdom, som thilholder *Jacop Rostrup* at holde *Kield Juell* hans Forløfft skadislöss, therepther ochsaa Herritzthings- och Landtzthings-Eskning, saa och er beuist medt *Knud Rudtz* Breff, at *Kield Juell* haffuer fornöigit hanom Hoffuidsumen med Renthen, theraff nocksom er at forfare, hanom at haffue lidt Skade for for^o. Forløfft, och icke *Jacop Rostrup* haffuer thilbödit nogit Udleg thill Herritzthing eller Landtzthing, eller ther bödit sig udi Rette, men ladit Forföling hanom offuergange, ey heller hans Fuldmegtige her for Oss haffuer willit rette for hanom i nogen Maade, widste wy epher slig Leiglighet icke met nogen Föige eller Lempe, at kunde formeene for^o. *Kield Juell* hans Forföling, men thend wiedere offuer hanom at thage, som hand thend sluppit haffuer, emeden for^o. Herritzthingsdom, Herritzthings- och Landtzthings-Eskninger stande wedt thieris fulde Mackt.

31.

1588. Dom paa Kongens Retterting. En Adelsfrue sagsüger en adelig Jomfrue, som havde beskyldt hende for at have været besvangret, förend hun blev gift og derfor uberettiget til at tage Arv i Jordegods. Sagen henvises som en Æresag til Paakjendelse af Kongen og Rigsraadet, da den ikke angaaer „Jordegods, Gjeld eller andet saadant“ som hörer under Rettertinget.

(U. 83.)

Wy Christian thendt Fierde, medt Gudtz Naade &c. Görre Alle vitterligt at Aar 1588 thend 14. Dag Decemb. paa Wortt Retterthing paa Wor Gaardt Tryggeuelde, neruerendis Oss Elsk. *Erick Valckendorff* thill Glorup, och *Peter Tott* thill Boltinggaardt, Worre Mendt och Tienere, for Oss vor skicket Oss Elskelig Frue *Thalle Emicksdaather*⁽¹⁾ thill Syndergaardt, hendis Fuldmegtige *Anders Hanssen* y Örslöff paa thend ene, och haffde met Wor och Rigens

(¹) Fru Thale Emicksdatter var en Datter af Mouritz Emmiksen til Refsö i Sönderjylland; hun var gift med den Eiler Brokkenhuus til Söndergaard (Sön af Claus Brokkenhuus), der 1584 blev sat i Fæng-

sel paa Draxholm, og som senere beskyldte Rigsraadet for at have dræbt Kong Frederik d. 2den. *Vedel-Simonsens* Bidrag til Odenses ældre Historie III. 17. og Sammes Eske Broks Levnetsbokr. I. 31.

Steffning for Oss udi Rette steffndt Oss Elskl. Jomfrue *Mette Axelsdaather*⁽²⁾ paa thend anden Side, for hun skulle beuisse och fuldgjøre hinde paa hindis egne och paa hindis Börns Vegne nogen Ordt, som hun widt hindis Thienere *Chresten Jörgenssen* y Öllstedt udi hindis Forseet och egen Haandskriftt haffde fremskikket thill Wendtzherritzthing, och ther ladit leesse och skriffue paa, huilket iblant andit formelthe, som epherfølger: at for^o Jomfrue *Mette* thill Vendtherritzthing haffde ladit udeske aff for^o Frue *Talle*, at hun skulle fremlegge och beuisse, huormet at hun kunde sig thilholde ald Syndergaardt och Syndergaardts Thilleggelse, och huormet hun kunde beuisse sig och sine Börn nogen Lodd eller Deell at haffue y nogit aff thet Goudtz, som affgangne *Claus Brockenhuuss*⁽³⁾ haffde eller hinders Morsyster Fru *Marene Frys* haffde thilsammen, epherthi hun er icke kommen y sin Egtheseng som en erlig Adels-Jomfrue burde at gjörre, och epher Gudtz Loug och epher fremfarne Herrer och Kongers Mandat och Befalling, som mangen erlig Mandt witterligt er, saa wedt hun icke, at hun eller nogen anden kanndt kiende hinde eller hindis Börn for Adelskone-Börn, uden Wy och Worre Elsk. Rigens Raadt wille gaae emod udgiffne Præuilegier, Loug och Rett, och gjöre och giffue hinde eller hinders Börn thend Frihedt, som endnu ingen haffdt haffuer eblant Adelen, siden Vor kierre Herre Fader, salig och högløfflig Ihukommelse, gaff Mandat och Befalling udt offuer alt Wort Rige Danmarck⁽⁴⁾, at huo som helst ther fandtz eblant Adelen, som bleff besoffuet, tha skall hun werre ærelöss⁽⁵⁾ och hindis neste Werrige eller Kongens Leensmandt skal aname hindis Goudtz thill hindis neste Arffuinge, och icke thill hindis egne Börn, saa formeener hun och setther udi Rette, at epherthi hindis Börn icke maa verre hindis Arffuinge, som Retten indeholder, om the tha maa verre *Eiller Brockenhuussis* Arffuinge, uden hand met Kongens Loug

(2) Jomfru Mette Axelsdatter var en Datter af Axel Nielsen (Kruckov) til Aarslefgaard. Hun var en Søster til den berygtede Christence Kruckov, der blev henrettet for Troldom. s. Ny D. Mag. I. 378. Selv forekommer hun i en Dom fra 1592, som nedenfor skal meddeles, hvor hun i en Sag med hendes egen Broder just ikke staaer i noget fordeeltigt Lys.

(3) Claus Brockenhuus ejede Syndergaard i Rörup Sogn, Vends Herred, i Fyen.

(4) Frederik d. 2dens Kallundborgske Rec. Art. 12.

(5) Recessen siger ikke udtrykkelig, at hun skal være æreløs, men bruger Udtrykket: „Naar nogen Frue eller Jomfru her efter befindis, at lade sig udi saadan Uære beligge“.

haffde giort thenom egthe thill Thing, som hun meener udi gammell Thidt sedwanligt haffuer werrit, och meener hun, at epherthi hindis Broder och Werrige och andre hindis Venner haffuer forthiedt Koningens Befalling, och icke haffuer hinde anholdit, som thet sig haffde burdt, tha kand hun therforre icke met Gudtz Loug midste hindis Rett, och kiendis hun hinde icke, eller nogen paa hindis eller hindis Börns Vegne at gaae i Rette med hinde epher thenne Dag, föerend hun haffuer orsagidt sig paa huis for^o: Jomfru *Mette* haffuer hinde at skylde, som hun icke selff skall benegte, eller nogen paa hindis Vegne, for hun haffuer werrit baade y hindis Söesters Huuss y Fangell^(*) och andre Gotfolkis Huuss medt sit Slegefridtbarn; saa begierer hun endelig Dom offuer hinde, och skiuder sig thill Gaardtzretten y thend 16 Artikel, ephersom hindis skriftelig Beretning therom skal formelde, huilke for^o: hindis Ordt for^o: Frue *Talle* udesker af hinde at skulle beuisse, och wor udi Dag thierris rette siette Ugge Tecte-Dag at möde therom for Oss udi Rette paa baade Sider, och berette for^o: *Anders Hanssen* paa for^o: Frue *Thallis* Vegne, at hun haffde baade thill Herritzthing och Landtzthing bekommet Eskning offuer hinde for for^o: Sag, och först udi Rette laugde en Herritzthings Eskning, udgiffuen paa Sallingherritzthing A^o 1587 Tisdagen thend 19. Decemb., liudendis ephersom forskreffuit staar, och wiedere berethe for^o: *Anders Hanssen*, at thend Thidt for^o: Frue *Thalle Emicksdaathers* Fuldmechtige er kommen thill Landtzthing och ther begieridt Udeskning beskreffuit for for^o: Ordt, tha er for^o: Jomfrue *Mette Axelssdaather* ther mött, och sagde sig at wille beuisse met Breff och Segell, huis Ordt hun udi saa Maade sagt haffuer, thersom hinde motthe leggis Thidt forre thenom at förre. Och tha er hinde laugt sex Uggers Thidt forre samme Breffue at förre, som her for Oss bleff beuist met Breff aff for^o: Fönboe Landtzthing udgiffuit aff Oss Elskl. *Morthen Brock* til Barlösegaardt, Wor Mandt, Thienere och Landtzdommere udi Wort Landt Fyen, och *Hans Skriffuere*, Landtzthingshörer ther sammestedtz, udi thet neruerendis Aar thend 8 Dag Juny sidst forleden, och epherthi the sex Ugger forlöbne

(*) Fangel i Odense Herred.

warre, och icke Jomfrue *Mette* samme Breffue förde, meddelthe for^{re} Landt-
dommer hinde Udesknings-Breff thill Landtzthing, udgiffuit thend 20 Dag Julii
nest forgangen, som her for Oss udi Rette laugdis, formellendis y sin Meening,
som forbemelt er, och meenthe, at hand ephther slig Leilighedt burde paa hans
Høessbondis for^{re} Frua *Thallis* Vegne wiedere at komme thill syn Forfölling
offuer for^{re} Jomfrue *Mette Axelsdaather*. Theremod at suare er mött for^{re}
Jomfrue *Mette Axelsdaather*, och haffde for Oss udi Rette it skriftelig Forsset
met egen Haandt skreffuit och underskreffuit, liudendis, at ephthersom hun er
steffndt at skulle beuisse, at hun fick it Barn förer hun kom y sin Egthe-Seng,
saa er Sagen indsatt for syn thilbörlig Dommere thill Vendtzherritzthing; ther-
forre wedt hun icke, at föere nogen Widtnissbyrdt y thend Sag, eller nogen
anden aff hindis Skyllinger⁽⁷⁾ som hun wedt syn Fuldmegtige och egen Haand-
skriffthaffuer aff hindis stoere Nödt och Thrang ladit hinde thilsige, ephther
thend Doms Liudelse, therom gaait er, saa setther hun well udi alle Rette, om
Wy wille dömmen y Dag y thend Sag ephther Gaardt-Retthen⁽⁸⁾ eller anden
Landeloug, om hun bör tha at föere nogen bedre Vidnissbyrdt, end at hun⁽⁹⁾
eller Ingen paa hindis Wegne haffuer thet benegthet, och meen vell therforre,
eptherthi hun haffuer werit louglig steffndt och icke hun haffuer sagt ney
thill ingen aff hindis Beskyllinger, tha lader hun sig well töcke, at hun haffuer
thett met hinde samtöckt, for huem, som thier, hand samtöcker, som louglig
steffndt er, och therfor kiender hun⁽¹⁰⁾ icke hinde eller nogen paa hindis
Wegne at gaae y Rette met hinde, förendt Wy och Worre Elskl. Danmarkis
Rigis Raadth wille giffue hind thendt Fryhedt, at hun och hindis Börn maae
werre Adellkone och Adellkone-Börn, ephther Worris Danske Preuilegier, Loug
och Rett; ther begierer hun en endelig Dom paa, och hindis Forset y Dommen
inndragit, som thet y sig sellff formelder; sameledis udi Rette laugde en Her-
ritzthingsdom thill Vendtzherritzthing udgiffuen, A^o. 1587 thend 7 Dag Nouem-
bris, liudendis eblandt andit udi syn Beslutning, at hues som Jomfrue *Mette*
Axelsdaather haffuer y sit Forsset beskyllidit for^{re} Frua *Thalle Emicksdaather*,

(7) *Skyllinger*, Beskylduinger.

(8) Fred. d. 2dens Gaardsret Art. 16.

(9) d. e. Fru Thalle.

(10) d. e. Jomfru Mette Axelsdatter.

som kandt werre hindis Ære anrørendis, thet widste hand icke at dømme paa, men thersom nogen skader ther, nogit wiedere paa, tha fandt hand thend Sag indt for sin tilbørlig Dommere, som thend Dom wiedere formelder, met flere Ordt thenom emellom war. Tha epher Thiltalle, Giensuar och thenne Sags Leiglihedt, och epherthi Wy befinder samme Sag at werre Ære rørendis och icke Jordegondtz, Geldt eller andit saadant anrørendis, som her paa thette Rettherthing for Oss böer eller kandt ordellis, tha huem ther paa wiedere skader, tha at gaæ therom for Oss och menige Danmarckis Riges Raadt, noer thendt loughligen steffndt bliffuer, saa mögit Loug och Rett er. D. u. s.

 32.

1588. Dom paa Kongens Retterting. Den i foregaaende Sag ommeldte Adelsfrue sagsøger den adelige Dame, som havde beskyldt hende, til at udlevere et Brev, hun havde udtaget af hendes Gjemmer, og hvorpaa Beskyldningerne synes at have beroet. Den Sagsøgte exciperer paa Grund af, at hendes Broder, som i Brevet var nævnt, ikke var stævnet, men Sagen henvises som Æresag til Kongens og Rigsrådets Afgjørelse.

(U. 85.)

Wy Christian thend Fierde medt Gudtz Naade &c.: Giørre Alle wiettherfigt at Aar 1588 thend 14 Dag Decembr. paa Wort Rettherthing paa Wor Gaardt Tryggeuelde, neruerendis Oss Elskl. *Erick Walckendorff* thill Glorup och *Peder Tott* thill Boltinggaard, Worre Mendt och Tienere, for Oss Wor skicket Oss Elskl. *Erick Thalle Emicksdaather* thil Syndergaardt, hindis Fuldmegtige *Anders Hanssen* y *Örslöff* paa thend ene, och haffde met Wor och Rigens Steffning for Oss udi Rette steffndt Oss Elskl. Jomfrue *Mette Axelsdaather* paa thend anden Side, for hun skulle udlegge och thilstede forskaffe for^o Frue *Thalle Emicksdaather* it Breff, som hun skulle haffue thagit aff hindis Skrin y hindis Herberg udi Wor Kiøpstedt Kiøpenhaffn, epher it Tingswidtnis Liudelse, ther thill Tinge y Rette laugt, aff Vendtzherritzthing udgiffuit Aar 1583 Tisdagen thend 14 May, formellendis om huis Vidtnissbyrdt udi samme Sag vundit haffuer, och war udi Dag thieris rette siette Ugge Tecte-Dag at möde therom for Oss udi Rette paa baade Sider och först for Oss udi Rette laugde for^o *Anders*

Hanssen paa hans Hoessbondis for^o: Frue *Thalles* Vegne thuinde Thingswidtner, begge udgiffne paa Sallingherritzthing A^o 1583 thend 9 Dag Aprilis, thet förste liudendis, at *Hendrik Claussen* y Hunstruppe vanntt met sine opragthe Fingre och bad sig saa Gudt thill hielpe paa syn Siell Sallighedt, at paa hellig Trefoldighedtz Söndag udi samme Aar var hand y Kiöpenhaffn met for^o: Frue *Thalle Emicksdaather*, tha kom Jomfrue *Metthe Axelsdaather* indt y Frue *Thallis* Herberrig y Kiöpenhaffn, siden gik Frue *Thalle* udi Byen, tha er thet hanom fuldwiettherligt, at for^o: Jomfrue *Metthe* hun tog itt Breff aff Frue *Thallis* Skrin y hindis Herberrig, som Oss Elskl. *Aage Lauritzen*⁽¹⁾, Wor Mandt och Thienere, haffde giffuit *Eüller Brockenhuuss* och therudi bekiendt, at han war Fader adt thet Barn, som war thill *Jens Hanssens* y Aastrup, och samme Dag thilspurde hand for^o: Jomfrue *Metthe*, hui hun hentog thet Breff, tha suaridt hun hanom, huad thet kom hanom widt, hand skulle aldrig bliffue Mandt for thet Breff; siden ferdis hun aff Byen syn Kaass, som thett Tingswidne formelder; thet andit war hindis Eskning offuer for^o: Jomfrue *Mette Axelsdaather* thill Herritzthing, och ther hoes war indfördt tuende Widnissbyrdt som *Anders Hanssen* y Bremmeved (?) *Maren Pedersdaather* paa Syndergaardt och *Christoffer Clausen* y Ebbedrup vundit haffde udi thend samme Meening, som for^o: *Hendrick Claussen* vundidt haffde, som Esknings Breff och Tingswidtne wiedere therom formelder; ther nest udi Rette laugde for^o: *Anders Hanssen* en Landtzthings Eskning udgiffuen paa Fönboe Landtzthing aff Oss Elskl. *Morten Brock* thil Barlösegaardt, Wor Mandt, Thienere och Landtzdomere udi Wort Landt Fyen, och *Hans Skriffuere*, Landtzthings-Hörer ther samme Stedtz, udi thette nernerendis Aar thend 8 Dag Junii nest forleden, lydendis ephtersom forskreffuit staar, och meenthe for^o: *Anders Hanssen*, at hand paa hans Hoessbondis Wegne, burde wiedere at komme thill syn Forfölling offuer for^o: *Mette Axelsdaather*, emeden for^o: Vidtnissbyrdt, saa och Herritzthings och Landtzthings Eskninger stande widt thierris fulde Magt. Theremodt at suare er mött for^o: *Mette Axelsdaather*, och meenthe, at samme Vidtnissbyrdt haffde

(1) Aage Lauritzen var gift med Mette Axelsdatters Søster Anne.

vundit paa hinde met Uretthe och epherthi thet var hindis Suoger for^o *Aage Lauritzen* angellendis paa hans Naffn och guode Rögthe, meenthe hun, at handt io burde at haffue hafft louglic Vardtzell thill for^o Vidtnissbyrdt, epherthi hun formeenthe hanom at haffue leffuit met hindis Söester, som en ærlig Mandt, medt flere Ordt thenom emellom forløb. Tha epher Thiltalle, Gien-suar och thenne Sags Leiglighedt, och epherthi Wy befinde samme Sag at verre Ære vigtig, och icke Jordegoutz, Gieldsag eller andit saadant anrörendis, som her paa thette Rettherthing for Oss bör eller kandt ordelis, tha huem ther paa wiedere skader, tha at gaae ther om for Oss och menige Danmarkis Rigis Raadt, naar samme Sag louglic steffndt bliffuer, saa mögit Loug och Rett er. D. u. s.

33.

1589. Dom paa Kongens Retterting. Da en Adelsfrue forfølger en Bonde med Rigens Ret til at betale en Gjeld, intervenserer hendes Broder med Gjenbrev under Forfølgningen, fordi han havde tilforhandlet sig den Bondegaard ved Mageskifte med Kongen („saavel Bondeejendom som Herligheden“), hvori hun formeentligen vilde gjøre Indførsel for at komme til sin Ret. Dommen indlader sig ikke paa Sagens Realitet, men nægter Forfølgningen af en formel Grund, fordi nemlig Rigens Breve ikke vare brudte og læste i rette Tid.

(U. 94.)

Wy Christian thend Fierde met Gudtz Naade &c. Giøre Alle Vitterligen, att Aar 1589 thend 8 Dag Decembris paa Wortt Retterthing paa Wor Gaardtt Tryggeuelde, neruerrendis Oss Elskl. *Erick Walckendrup* thill Glorup och *Sigwardtt Grubbe* till Hoffdalle, Wor Secreter, Worre Mendtt och Thienere, for Oss Wor skickett Oss Elskl. *Albritt Friiss* till Harridzkier, Wor Mand, Raad och Befallingsmandt paa Wort Slott Ripperhuuss, Fuldmegtig paa hans Söesters Oss Elskl. Frue *Margrethe Friiss* till Engelundt⁽¹⁾ paa thend ene, och haffde met Wor och Rigens Steffning for Oss udi Retthe steffndtt Oss

(¹) *Margarethe Friis*, gift med *Diderick von Höcken*.

Elskl. *Jörgenn Friis* till *Farskouff*(²), *Wor Mand* och *Thienere*, paa thend anden Side, for *Gienbreff* hand haffde thagitt udi en *Forföling*, hun haffde forhuertuitt offuer *Jens Peerssen* i *Westergaardt* for hand skulle udlegge och rettgjøre hinde 50 Daller epher hans *Breffs Liudelsse* met *Rentthe-Pendinge*, *Køst*, *Therring* och *Skadegiellddt*, som hun hanom tilregne kandt met *Retthe*, och war udi *Dag thieris retthe* siette *Uge Tecte-Dag* att möde therom for *Oss* udi *Retthe* paa baade *Sider*; tha först beretthe for^o *Albritt Friiss* paa hans *Sösters Wegne*, huorledis for^o *Jens Perssen* war bleffuen hans *Sösters affgangne Hossbonde Diderich Höicken* for^o *Summa Pendinge* skyldig epher hans *udgiffne Breffs Liudelsse*, huilket hans *Breff* hand strax her for *Retthe* fremlaugde, *udgiffuen* udi *Engelundt*(³) thend 12 *Dag Februarii A° 1584*, formellendis paa 50 Daller att bethalle paa trende *Tiders Terminer*, och thersom thett icke saa skeede, att for^o *Summa* till for^o *Terminer* bleffue bethaldtt, tha bepligthett hand sig och sine *Arfuinge* at giffue ther *Rentthe* aff epher *Recessens Liudelsse*, som thett *Breff* widre therom medtförer; och widere berethe for^o *Albritt Friiss*, att epher hans *Söester* fornam hinde *Pendinge* at bliffue hinde ude, och thennom icke epher hans *udgiffne Breff* att haffue bekommet, ey heller *Rentthe* theraff, men hand tilbödtt sig, att wille forunde hinde hans *Eyendom*, som hand haffde tilforhandlit sig udi *Stiernborrig*, huilkett hans *Söester* udsloeg hanom, epherthi for^o *Jörgen Friiss* haffde tilskifftt sig thend aff *Konn. Matt.*, *Kronens Rettighedt*(⁴), ey heller hun well motthe handle sig noget *jordeigne Goudtz thill*, medt mindre hun ther till haffde *Konn. Matt. Tilladelsse*(⁵), huorforre hun fororsagedis att lade hanom tilthalle till hans *Verneting* for hans *vittherlig Giellddt*, och ther udeskit samme *Pendinge* aff hanom, epherthi hand kiende sig for en *Selffeyer* att werre, och for *Oss* fremlaugde for^o *Herritzthings Eskning* *udgiffuin* paa *Skodborrig Herritzthing A° 1588* thend 11 *Dag Martii*, lydendis, *Matis Christenssen* i *Aggergaardt* ther

(²) Kaldes sædvanlig Jörgen Friis til Krogstrup og Halkløer, blev Rigens Raad og Statholder i Norge, † 1616, see ovenfor.

(³) Ribe Stift, Skodborg Herred.

(⁴) Siden paastaaer Jörgen Friis, at han ogsaa havde tilkiøbt sig Bondeejendommen.

(⁵) See Frederik d. 2dens Haandfæstning Art. 21.

att haffue udeskitt aff hanom, ephersom forskrefuit staar; dissiligeste udi Retthe laugde for^o: *Albritt Friiss* en Landtzthings Eskning udgiffuen till Viburg Landtzthing udi thette neruerendis Aar thend 26 Dag Aprilis sidst forleden liudendis, ther udi lige Maade att werre udeskitt for^o: 50 Daller met Renthe-Pendinge, Kost, Therring och Skadegieldt, som hun hanom tilregne kand met Retthe, och ther ingen mött er, epherthi *Niels Anderssen* i Landtzthingitt till Afften forbidtt haffuer, som thend Landtzthings Eskning wiedre udviser epher huilke Herritzthings- och Landtzthings Eskninger for^o: *Albritt Friiss* beretthe hans Söester att haffue forhuerffuit Wore och Rigens Laugdags-Breffue, och war i Dag begierendis aff for^o: *Jörgen Friis*, at hand wille her for Oss beuisse, met huadtt Rett hand kunde thage nogit Gienbreff i thenne hindis Forfölling, hun haffde thagitt och forhuerffuitt offuer sinn egen Thienere for hans witterlig Gieldtt Sags Skyldtt, epherthi Bonden thett intthet haffde werrit aff hanom begierendis, formeenendis thett hanom en fremmitt Sag att werre, och epherthi Gienbreff war thagitt, nödis hans Söester att indsteffne hanom hidtt udi Retthe. Thertill att suare er mött *Jörgenn Friis*, och icke kunde benegthe, att hand io haffde thagitt Gienbreff i hindis Forfölling, och thett icke udi saa Maade hand ther met wille formeene hinde att lade indkreffue sinn witterlig Gielltdt, men epherthi then for^o: *Jens Persen* skall haffue tilforhandlitt sig Bonde-Eyendommen udi i en Gaardt kaldis Stiernborrig, och Frue *Margrethe* theroffuer met Eskning laditt fordre en Summa Pendinge aff hindis Thienere, for^o: *Jens Persen*⁽⁶⁾, paa thet hun siden kunde komme till Indförssell udi thenne hans Gaardtt, hand sig tilskiffit haffuer aff Wor kierre Herre Fader salig och höglofflig Ihukommelsse, som hand strax for Oss beuiste met Wor salige Herre Faders Mageskiffte-Breff, saa och hues Besigtelsse tilforn paa begge Goudtz giort war, och epherthi hand

(*) Naar Jens Persen her kaldes Margrethe Friis's Tjener, betragtes han aabenbar som hendes Fæster og ikke som Selvejer, „hvilket, — som det ovenfor hedder — han selv kjendte sig at være.“ — Endskjönt Forholdet er temmelig dunkelt, da Jürgen Friis paastaaer, at den Gaard er hans, som Jens Persen skal have tilforhandlet sig, turde der maaskee dog være Grund til af Jörgen Friis's Pro-

cedure at slutte, at Fru Margrethe Friis havde brugt sin Fæster til at kjøbe Gaarden i hans eget Navn, men for hendes Penge, da hun ikke selv kunde tilforhandle sig Bonde-Eiendom, og at hun siden, for at komme i Gaardens Besiddelse, søgte Bonden for en Pengesum, han var bleven hendes afdøde Mand skyldig.

haffuer giordtt Skiell och Fyllest, saa well for Bonde-Eyendom som for Herligheden, meenthe hand, att hun icke met Retthe kunde bekomme nogen Indförsell udi thend Eyendom; saadant att forrekomme, therforre haffde handt laditt thage samme Gienbreff, men hues witttherlig Geldt for^o: *Jens Persen* er hans Hossbonde pligtig, meener hand thenom (*hanom*?) nocksom formuendis att bethalle met hans Boe och Boehaffue, therforre att tilthallis met Laugdags-Deele epher Lougen, och thage Nam i hans Boe; therhøes formeener handt, att epherthi Handfestningen⁽¹⁾ skall formelde, at Adelen icke maa kiöbe eller panthe met nogen Selfeyere, therforre skulle icke for^o: *Margrethe* heller motthe fange nogen Indförsell udi Selfeyer-Goudtz, och meener for^o: *Jörgenn Friis*, att Frue *Margrethe* och hindis affgangne Hossbonde skall self haffue kiöfft Bonde-Eyendomme i for^o: Stierneborrig och under itt Skin ladit thieris Thienere thage Skiöde therpaa, som itt skriffttlig Forsett, hand i Retthe laugde, widtfluffthigere therom formeldder, och herfor langtt war att inddrage, och thersom for^o: Indförsell udi Stiernborrig motthe bliffue tilbage, tha haffde hand intet videre emodt samme Forfölling att sige. Theremodt beretthe for^o: *Albritt Friiss*, att for^o: *Jörgen Friiss* haffde med Uretthe thagitt samme Gienbreff; thi ther war ingen Indförsell skeedt endnu, ey heller kunde wide, huadt heller hun ther met Indförsell eller Rømming wille forfølge sin Sag⁽²⁾, och meenthe epherthi hannom endnu inthet vor wederforit, kunde hand icke heller met Retthe klage, och sagde, att hand eller hans Söester icke anderledis wille kreffue eller indfordre thieris Geldtt, end som sedwanligen war her udi Rigitt, och Rigens Rett kunde thenom tilfalde, och setthe udi alle retthe, om hand icke met Urette haffde thagit samme Gienbreff och om hand icke er pligtig att stande hinde till retthe for Kost, Therring, Skade, Interesse och allt anditt huis hun kand

(1) Frederik d. 2dens Haandfæstn. Art. 21.

(2) Dette sigter til den ovenfor af Vederparten fremførte Bemærkning, at Bonden burde have været „tiltalt med Laugdags-Dele efter Loven og Nam taget i hans Bo“, fordi han nemlig ikke burde betragtes som Selveier; thi saaledes hedder det i den oftere paaberaabte Instruction til at følge Ri-

gens Dele: „men er thend en ufrii Mand, som ey haffver Eyendom, tha skall mand logligen fordiele eller lagsöge thenn, oc will hand ey rette til Thinge, tha skall mand udi lige Maade tage Laugdagsbreffue offuer hanom oc Rømningsbreffue, i thet Stedt man tager Riidebreff eller Indförsell offuer Riddermendtzmend eller Sielf-Eggner;“ jvfr. Christian d. 4. Rigens Ret Art. 30.

hanom paaregne met Retthe, och hans Söester widre att komme till sin Forföling, och for Oss udi Retthe laugde for^{ne} thwende Laugdags-Breffue, huilke hand meenthe bröttthe, leste oc forkyndthe att werre epher Rigens Rett, medtt flere Ordt, thenom emellom forlöp; Tha epher Tilthalle, Giensuar, Breff, Beuissning och thenne Sags Leylighedt, och epherthi Wy forfare the forrige Laugdags-Breffue, som udi samme Sag thagen ere, icke findis loughligen forkyndthe att werre, udi thet att X Dags Breff er brött, lest och paaskreffuit thend 7 Dag July sidst forleden, och V Dags Breff thend 14 Dag July ther nest epher, huilkot epher Rigens Rett⁽⁹⁾ icke skulle werre brött föer end X Dage therepther, thermet ganger 14 Dage, saa att thet met Retthe icke skulle haffue waritt brött eller lest föer end thend 21 Dag Julii, saa thet ther forre findis VIII Dage att werre forkyndtt föerend thet met Retthe burde, och epher saadann Leiglihedt Wy befinde icke met samme Langdags-Breffue att werre medttfaridtt, som Rigens Rett medttföerer och Rigens Breffue udi thenom self indeholde, tha widste Wy icke met nogen Föie eller Lempe att kunde meddelle for^{ne} *Albritt Friiss* paa hans Söesters Wegne paa thenne Gang widre Forföling udi thend Sag, uden thermet saa loughligen epher Rigens Rett haffde werritt medttfaritt eller medttfaris, som thet sig böer⁽¹⁰⁾. d. u. s.

(⁹) Den flere Gange af mig anförte Instruction for Rigens Dele (s. l. 10 Not. 5) indeholder, at „der skal være XV Dage emellem thet förste Laugdagsbreff och thet andet og X Dage emellem thet andet Laugdagsbreff og thet thridie V Dags Breff“, hvilket ogsaa stemmer overeens med Christian d. 4des Rigens Ret og Dele Art. 17.

(¹⁰) I en anden Sag mellem Fru Sidzel Oxø til Hielmsögaard og Lauritz Knudsen, Borger i Nest-

ved, paakjendt d. 17 Jan. 1592 (U. 176 b.), i hvilken Sag ligeledes Rigens Breve fandtes urigtig brudte og læste, lyder Conclusionen noget anderledes: „tha bör Peder Skriffuer paa sin Husbondis for^{ne} Frue Sitzel Oxis Vegne at thage for^{ne} 10 og 5 Dags Breffue paa thet ny igien och met samme Breffue och Forföling saa loughligen at metfare, som thet sig hör efter Vor og Rigens Rett och siden at gaa therom saamegit Lough och Rett er.“

34.

1590. Dom paa Kongens Retterting. Indsigelse gjøres mod Størrelsen af Kost og Tæring efter indgiven Regning („Register“), uagtet Vedkommende saavel ved Byting som Landsting er dømt til at udrede den fordrøde Sum. Parterne forliges saaledes, at fire Mænd udnævnes til at afgjøre, om Fordringen er billig.

(U. 98. b.)

Wij Christian thend Fierde medt Gudtz Naade Danmarks, Norgis, Wendis och Gottis udwalde Konge &c. Giøre Alle witterligt, att Aar 1590 thend 28 Aprilis paa Wortt Rettherting udi Wor Kiöpstedtt Kiöpnehaffn for Oss war skickett Oss Elskl. *Morthen Brock* till Barløse-Gaardtt, Wor Mand, Thienere och Landzdommere udi Wortt Land Fyn⁽¹⁾ paa thend ene, och haffde met Wor och Rigens Steffning for Oss udi Retthe steffndt Oss Elskl. *Frandz Urne* udi Wor Kiöpstedtt Assens, Wor Mand och Thienere, paa thend anden Side for hand skulle udlegge och rettgjøre hanom Kost och Thering, som hand kosthett och fortheridtt haffde met sitt medtthauffuendis Folck fran sinn Gaardtt och till Kiöbenhaffn, ephersom hand haffde hanom thidtt udi Retthe steffndtt, och siden tilbage igen till hans Gaardtt epher itt opskreffuen Registers Liudelse, som belöffuer sig udi en Summa itt hundritt och thiuge Daller III & V β epher en Doms Liudelse aff for^{ne} Assens Byeting udgiffuen, och wor udi Löffuerdags nest forleden thieris retthe siette Ugge Tecte-Dag, att möde therom for Oss^o udi Retthe paa baade Sider, och Wy tha opthoge Sagen till i Dag, och beretthe for^{ne} *Morthen Brock*, att hand aff Oss och Oss Elskl. Danmarkis Rigis Raadt er udi neste forledne Herredag tildömppt Kost och Thering aff for^{ne} *Frandz Urne* for nogen Steffninger, hand offuer hanom forhuerffuitt haffde att möde till for^{ne} Herredag, huilcken Kost och Thering hand haffde laditt opthegne paa itt Register, och ther epher laditt aff hanom ud-eske till Assens Byeting, huor hand ocsaa er tildömppt till sinn Eskning aff Byefogeden ther sammestedz *Lauritz Anderssen* widtt Naffn, som hand strax for Oss beuiste met samme Dom och Eskning, udgiffuen thend 20 Augusti udi forgangne Aar 1589, som udi Beslutning formelde, att epherthi *Frandz Urne*

(¹) Morten Brock døde d. 5te Apr. 1591.

icke haffde ther tilstede Nogitt, huormet hand wille rette for sig, tha haffuer hand tilstedtt for^{ne} *Morthen Brock* sinn Eskning offuer for^{ne} *Frandz Urne*, som thend Dom och Eskning widre therom formelder, och ydermere berethe, att hand siden till Offuerflödighedtt haffuer udeskidtt aff hanom till Fönnboe Landtzting for^{ne} Kost och Thering, och ther udi lige Maade er hanom Eskning offuer hanom undtt och tilstedtt, som for Oss beuissis met for^{ne} Landtztings Dom och Eskning thend 25 Octobris udi neste forgangne Aar udgiffuen aff *Hans Skriffuere*, Landtzthingshöerer ther sammestedt, epther huilcke Domme och Eskninger hand siden haffuer forhuerfuit Worre och Rigens Laugdags-Breffue, huor emodtt for^{ne} *Frandz Urne* haffuer thagitt Gienbreff; therforre war begierendis, att hand wille udi Retthe fremlegge hues hand haffde, huormet hand formeenthe samme hans Forfölling att wille forspille. Tha er mött for^{ne} *Frandtz Urne* och gaff tilkiende, att for^{ne} *Morthen Brock* skulle haffue laditt opskriffue en stor Summa Pendinge for Kost och Therring, som hand formeenthe ubillig att werre och endog hand icke aldellis skall werre funden quitt for hues Sager hand haffde steffndtt hanom forre till for^{ne} almindelig Herredag, er hand dömptt till billig, skiellig och beuisselig Kost och Thering aff Oss och Worre Elskl. Danmarckis Rigis Raadt, huorforre hand till Assens Byeting haffuer werritt begierendis, att Dommeren wille döme udi Sagen, om samme Kost och Thering war saa billig, skiellig och beuisslig opskreffuen, som thet sig burde, huilcket uanseet haffuer Dommeren ligeuell stedtt Eskning offuer hanom, som hand mener met Uretthe, och beklagede udi lige Maade att werre gangitt hanom till Landtzthing och meenthe therforre Sagen burde igen att indkomme thill Assens Byeting ther att gange endelig Dom, huor witt hand er pligtig att stande hanom till retthe for for^{ne} optegnede Kost och Therring, som itt skriftelig Forsett, hand for Oss udi Retthe laugde, therom ydermere formelder, och therhues berethe, att Wor och Rigens Steffning icke war forkyndtt till Assens Byeting, som hand haffde laditt bryde och leesse sitt förste Laugdags-Breff, men alleniste till Landtzthingitt, huorudinden hand formeenthe, sig ocsaa forkortt att werre skeedtt. Therthill suarede for^{ne} *Morthen Brock* först till for^{ne} Kost och Therring, att hand icke anderlidis haffde laditt opskriffue, end som hand formeenthe billigt och rett war, och huis hand udgiffuit

haffde, men at hand skulle wide huer Wogenmands eller Bondis Naffn, som hand haffde leyitt Wogne aff, thet war hanom gangitt aff Glemme, icke heller haffuer her till Dags werritt sedwanligtt saadannt att opskriffue, men till Steffningen hand beretther icke att werre leest till Assens Byeting, gaff hand ther emodt for Suar, att for^o *Frantz Urne* loedtt sit Gienbreff forkynde till Landtzing, therforre loedtt hand udi lige Maade bryde och leesse Steffningen, formeenthe hand ther met icke at haffue forbrutt nogen sinn Rett, icke heller *Frantz Urne* att werre ther udi Assens nogen soeren Borgere, huorforre hand icke heller siunthes nödigtt att hand skulle nyde borgerlig Rett⁽²⁾, men setthe udi alle Retthe, om hand icke widre burde att komme til sin Forföling emeden och ald den Stundt for^o Byetings och Landtztings Domme och Eskninger stande witt thieris fulde Magtt, medtt flere Ordt thenom emellom war. Tha epther thenne Sags Leiglihedtt, laugde Wy Oss therudinden thenom om samme Tretthe och Uenighedtt att forene och fordrage, huilkett Oss paa begge Sider er indrömppt udi saa Maade, att the haffuer beuulgitt och sam-töcktt met samme Tretthe om for^o Kost och Thering att bliffue stille standendis till neste tilkommendis Herredag, tha gode Mendt thenom therom att forene och fordrage, som the nu ther tilbetroidt och naffngiffuitt haffue⁽³⁾, som ere Oss Elskl. *Peder Gyldenstiern* till Thim, Danmarkis Rigis Marsk, och

(²) Naar Dommen aldeles ikke tager Hensyn til den her berörte Exception, kan det vel allerede forklares af den Omstændighed, at Sagen endes med Forllg; men ogsaa turde det være grundet i den Bestemmelse i Instructionen for Rigens Ret, som findes paaberaabt i l. 11 Not., og hvori det hedder, at det i Fyen, Sjælland, Skaane og Smaalandene er tilstrækkeligt, at Rigens Breve læses til *Landstinget*; jvfr. Christ. d. 4 Rigens Ret og Dele Art. 32.

(³) At Störrelsen af Kost og Tøring kunde bestemmes efter gode Mænds Skjøn, fastsættes ogsaa i et Lovstykke, der i Cod. Arn. Magn. No. 29. 4to er indført under „Rigens Ret med sine Breve“, hvilket Stykke har Udseende af at være taget af en Kgl. Forordning. Det hedder der: „Och efterdi her til Dags haffuer werit stuer Uskikke-

lighed och Uenighed om Kaast och Thering, saa huer eskit saameget som the sellff wilde, paa thet the ders Vedderpart y Grunden forderffue kunde, tha ville Vi, at herefter saa holdis skal, at thend som bliffuer (*dömt*) til Kaast och Thering, skal holde ved sin Eed, at hand sliig Kaast oc Thering giord och liid haffuer, och bör samme Kaast och Thering at være skellig oc billig, som mand vil forsvare for Gud almectigste, och thersom the icke kunde sellff therom forenis och fordragis om samme Kaast och Thering, tha enten fire eller sex gode Mend tiltagis aff begge Parterne oc the at haffue Fuldmact at sette samme Kaast och Theringe lideligen och skielligen, som the ville antsuare for Gud och vere bekiend for Menniskene.“

Christenn Skiell till *Fussingöe* paa for^o: *Morthen Brocks Wegne*, *Jacop Seefeldtt* till *Wissborrig*, *Worre throe Mendt* och *Raadtt*, och *Frederich Lange* till *Marcki*, *Wor Mandt* och *Thienere*, paa for^o: *Frandtz Urnis Wegne*, och hues the therudinden giörendis worder wille the paa begge Sider lide och undgielde, och saa witt for^o: *Frandz Urne* bliffuer tilfunden aff for^o: gode *Mendt* att udlegge *Morthen Brock* aff for^o: optegnede *Kost* och *Thering*, haffuer hand loffuidtt och tillsagdtt thet strax att wille udlegge och fornoige for^o: *Morthen Brock* uden ald widere *Tretthe*, och hues hand therudinden bliffuer forsömmelig, tha for^o: *Morthen Brock* att thage sinn *Forfölling* offuer hanom, som hand thend nu sluppitt haffuer, och siden att gaee therom saa megitt *Loug* och *Rett* er.

35.

1590. Dom paa Kongens Retterting. En Adelsmand sagsøger en Borger i Vejle til at staae til Rette for Vanhjemmel, da han havde solgt ham en Gaard i Vejle, men siden ikke havde kunnet skjøde ham den, fordi Gaarden ved Dom kjendtes forbrudt til Byen paa Grund af en mellem Borgerne indgaadt Vide og Vedtægt, at Byens Ejendomme ikke maatte sælges til Udenbyesmænd. Da Kjøberen, efterat denne Dom var afsagt, havde sagsøgt Sælgeren til Byetinget og erholdt Deelsbrev over ham, uagtet han tilbød at betale Kjöbesummen tilbage, indstevner Sælgeren denne Bytingsdom til Landstinget; men da dette ingen endelig Dom afsiger, fordi Kjøberen imidlertid havde erhvervet Rigens Laugdagsbreve over ham, hjemviser Kongens Retterting Sagen til endelig Paakjendelse ved Landstinget.

U. 100. b.

Wy Christian thend Fierde medt *Gudtz Naade &c.* Giöre Alle witterliggt, att Aar 1590. thend 1 Dag July paa Wortt Retterting udi Wor Kiöpstedtt *Kolding*, neruerindis Oss *Elskl. Siguordtt Grubbe* till *Hoffdalle* och *Siguordtt Beck* till *Förslöff*, *Wor Mandt*, *Thienere* och *Secreter*, for Oss war skickitt Oss *Elskl. Hendrick Winndt* till *Grunditt*, *Wor Mandd* och *Thiener*⁽¹⁾, paa thend ene och haffde med Wor och *Rigenns Steffning* for Oss udi *Rette* steffndt *Lass Kiöbmandt*, *Borger* udi *Weile*, paa thennd andenn Side, for hannd skulle

(1) *Hendrik Wind* var Sün af den da afdöde *Iver Vind* til *Grundet*, og Broder till *Albret*, *Jacob* og *Christen Wind*. Han döde d. 18 Nov. 1607.

udlegge och rettgjøre for^o *Hendrick Winndt Hoffuidtgieldtt* och *Faldtzmaall* for hand icke kannd were hanns *Himmell* till thennd *Eyendom*, hand haffuer solddt hannom paa *Weile Marck* liggendis, och hannom therpaa giffuitt hanns *Kiöffuebreff*, met hans egenn *Haanndt* skriffuitt, och meener, att hand er pligtig att stannde hanom till *Retthe* for huis hand hanom for same *Eyendom* haffuer udgiffuet, som er *Kornn*, *Pendhinge*, *Breff* och *Segell*, och huis anditt *Skade*, *Kost* och *Therinn*g, hand haffuer lidit for hans *Wanhimmels Skyldt*, och thertill att böde epther *Lougen*n; disligste for hand skulle udlegge hanom *Fyllist* for hand haffuer affördtt thennd *Rugsedtt*, som stodt paa thend *Eyendom* paa thoe *Ager* paa *Roms Marck*, som hand haffuer solddt hanom same *Eyendom*, epther hanns *Kiöffuebreffs* *Liudelsse*, udi huilckitt hand bekiender sig ingenn *Rett* eller *Rettigheedtt* att haffue till same *Eyendom* i nogen *Maade*, och hand same *Eyendom* strax att maa anname, huilckitt hand och giordt haffuer, och er thieris *retthe* siette *Ugge Tecte-Dag* udi *Morgen* förstkomendis att möde for *Oss* udi *Retthe* epther *Opskriffthenn* paa *Rigenns* *Steffning*, saa och begge theris egenn *Bekiendelsse*, och thi nu udi *Dag* mött ere och wellwilligenn gaffue thenom for *Oss* udi *Retthe*, och *Worr Dom* begierindis, tha er mött for^o *Hendrick Winndt* och gaff tilkennde, att ther er udi *Weile Bye* for nogen forledne *Aar* sidenn gangitt itt *Wide-*⁽²⁾ och *Widtegtzbreff*, formellendis, att ingen *Lodtzeigerr* i *Weidell*, som *Eyendom* haffuer udi *Skouff* och *Marck*, maa eller skall epther thend *Dag* selge eller affhennde thierris *Eyendom* till nogenn *udenbyes* *Mendtt* uden till thennom, som will skatte och skylle aff samme *Eyendom* till *Oss* och *Weidle Bye*, med *Egth* och ald ander *Tynge*, som aff *Eyendom* gaar och aff *Arrildtz Thidt* gangitt haffuer, huilckitt *Widttegs* *Breff* for^o *Las Kiöbmandtt* self skall haffue forseglidtt och samtöggt, och thett uannseett haffuer for^o *Las Kiöbmandt* ligeuell indladtt sig met hanom och solddt och affhenndtt hanom en *Gaardtz* *Eyendom* liggendis paa *Weile Marck* till hans *Gaard* udi *Grönnegade*, som hand strax for *Oss* beuiste met hanns *Kiöffue-*

(²) *Vide*, oc *Vidtegtzbref*, egentlig en skriftlig forfattet *Vedtægt*, for hvis *Overtrædelse* der er sat *Mulct* (*Vide*); jvfr. fövrigt *Chr.* 5tes *L.* 3—14.

breff⁽³⁾, udgiffuen paa Grundtitt **Palme Sönddag A° 1588**, therudinden forpligthed sig och sine Arffuinger met thed förste att giöre hanom och hans Arffuinger nöigactig Skiöde och Forwaring therpaa till Weidle Byeting, och were hans frii Hemmell och Tilstandt⁽⁴⁾ ther till for huer Mandtz Tilthale i nogenn Maade, som thed Kiöffuebreff widre formelder; och widere berethe for^o: *Hendrick Winndt*, att epher handd till sig haffde annammidt same Eyndom och Borgemester och Raadt udi for^o: Weidle thett fornam, haffue the indsteffendt for^o: *Las* Kiöbmand till Wiburg Landtztinng for for^o: Wide och Widthhegis Breff, handd haffuer emodt giordt och i Retthe laugde same Dom aff Oss Elskl. *Morritz Stygge* till Holbeckgaardt och *Hanns Lindenou*v till Öslöff, Worre Menndtt Thienere och Landttdommre her udi Nörre Jütlandt, udgiffuenn thennd 27 Aprilis A° 1588. met fleere gode Mendtt, huis Naffuenn udi same Dom finndis indskreffuen, lydenndis udi sinn Beslutning, att epherthi for^o: *Lass* Kiöpmandtt same Wide och Widttigetiz Breff met sin Forsigling haffuer indrömppt och indgaaidt, tha er hand saa well som enhuer pligtig, same sitt Breff och Segell at holde, och sig epher att skicke ock forholde, som thed sig böer, ald thennd Stundt same Wide och Widttegtt stander uriiggett etc. som thennd Dom widre medttförer; therhøes berethe, att same Eyndom er sidenn til Weidle Byeting for^o: *Lass* Kiöpmandtt frandömppt, huilckenn Dom handd ochsaa strax fremlaugde, udgiffuenn paa Weidle Byeting thennd 8 Augustj A° 1588, indholdendis, att *Hendrick Anderssen*, som thennd Dag sadtt i Dommstedt paa Weidle Byeting, widste icke anditt therom at sige end att same Eyndom er jo forbrutt till Byenn och menige Lodtzeigere epher hans egne Forpligtt och Widebreffs Liudelsse, som same Byetings Dom widre uduisser. Thernest udi Retthe laugde enn andenn Byetings Dom thennd 10 Octobris A° 88 sammestedtz indholdendis, att hand fanndt for^o: *Hendrick Windt* till Hörringer offuer før^o: *Lass* Kiöpmandt for thend Sag, handd hanom giffuett haffde, som thennd widre bemeller, epher huilckenn Dom handd sidenn

(³) *Kjöbebreuet* eller *Kjöbecontracten* adskilles her paa det tydeligste fra *Skjüdet*, som *Brorson* i Fortolkningen af 5—3—29 med Urette anseer for at være Synonymer.

(⁴) *Tilstandt* hedder ellers sædvanlig *Tilstander*, s. 1. 261.

haffuer bekommidt *Delssbreffue* offuer hanom for for^{re} Sager, som forskreffuitt staar, och therepther forhuerffuitt *Worre* och *Rigens Laugdags Breffue*, som hannd meen loughlignen oc rett medt faren att were; war ther for begierendis, epherthi hand haffde thagitt *Gienbreff* i hanns *Forfölling* att hand wille udi *Rette* fremligge huis hand haffde, huormet hand same hans *Forfölling* formeenthe att wille forspille; therhos setthe udi *Rette*, om hannd epher slig hanns *Domme* och *Delsswinder*, som endnu stander uriggitt och ukallidtt, icke burde widre att komme till sinn *Forfölling*. Theremodt att suare er mött forneffne *Lass Kiöpmandtt* och berette, att hand till for^{re} *Weidle Byeting* haffde opböditt huis *Pendinge* hand aff *Hendrick Winndt* annammidt haffde paa for^{re} *Kiöff*, epherthi hand fornam *Wortt Breff*(⁴) udgiffuenn at were, saadanne *Kiöff*, som hannd giordtt haffde, ingenn *Magtt* att haffue, som hand for *Oss* beuiste met *Tingswiedtne* udgiffuet paa *Weidle Byeting* thennd 12 Septembris 1588, och gaff tilkende, att hand giernne wilde haffue holdtt same *Kiöff*, thersom thenne forfaldne *Leigliheedt*(⁵) icke haffde weritt, och sagde epheratt hand same *Tilböddt* till *Tinge* giordtt haffde och ther opböditt, tha skall *Byefogidtt*en haffue thagitt sig *Dom* till, och ther *Dom* skulle gange, haffuer hand stedtt *Hörrings Deele* offuer hanom, och icke endelig dömp^{tt}(⁶) och therfor meen same *Forfölling* icke saa loughlignen gangitt att were till *Weidle Byeting*, som thed sig burde, huorfor hand haffde indsteffnedt *Sagenn* till *Wiburg Landtzting*, som hand for *Oss* beuiste met thuende *Landtztings Steffninge*, udgiffne thennd 29 Februarii A^o 1590, och midlertidtt hand same *Sag* till *Landtzting* indsteffnedt haffuer, skall for^{re} *Hendrick Winndt* laditt forhuerffue *Worre* och *Rigens Laugdags Breffue*, och tha hand mötte till *Landtzting* formeendis ther att skulle gange *Dom* emellom *Byefogden* udi *Weidle* saa och en andenn *Mandt*, *Hendrick Anderssens*, som haffuer sidtt udi *Dommedtt*, er *Hendrick Winndtz* *Fuldmegtige* ther mött och gaff tilkennde, *Sagenn* for *Wor* och *Rigens* *Rett* att were indkommen, huorfor till *Landtzting* er gangitt *Dom* thennd 28 Martii udi thette neruerendis Aar, som for *Oss* udi *Rette*

(*) Hvad herved tilsigtes, vides ikke.

(⁴) thersom thenne forfaldne *Leigliherdt* etc. dersom denne *Begivenhed* ikke var forefaldet.

(⁵) Om denne *Klage*, at *Underdommeren* udstedte *Deelsbreve* over den *Indstevnte* uden at undersøge *Sagens Realitet*, see ovenfor. S. 82 Not.

laugdis, formellendis udi sin Menning epherthi att Rigenns Breffue udi same Sag lest och brött att were, wide the thenom icke Dommer therudi att were, men same Sag for Wor och Rigens Retth att ordellis som thennd indkommen er, och setthe *Las* Kiöpmanndt therfor udi Retthe, epherthi Sagenn tillforen war indsteffnedt till Landtzting förend Wor och Rigennss Breffue war forhuerffuedt, om ther icke tha burde endelig Dom att gange förend widre Forfölling burde hanom att offuergange, met flere Ordtt thenom emellom forlöb. Tha epher Tillthall, Giensuar, Breff, Beuissning och thenne Sags Leigliheedt, och epherthi Wy befinnder Landtzdommere her udi Wortt Landt Nörre Judtlandt att haffue meddeltt *Las* Kiöpmanndt Steffning offuer thenom, som same Delssbreffue offuer hanom haffuer laditt udgangitt thend 29 Februarii sidst forledenn, therhos formercke Worr och Rigenns Laugdags Breffue att were forhuerffuede therepther midlerthidt same Sag till Wiburg Landtzthing er indsteffnedt, thennd 8 Marty sidst forledenn, och ther Sagenn er indkommenn till Lanndtzthing thennd 28 Martii ther nest epher, ther att skulle endlig dömmis och ordellis, om same Delssbreffue ere saa loughligen gangne till Weidle Byetingg, som thed sig burde, och the aff thennd Orsage icke wille dömmen för same Sag for Wor och Rigenns Retth war indkommenn, theroffuer ingenn endelig Dom findis ther till Landtztingg udi same Sag gangen att were, huorudoffuer for^o *Lass* Kiöpmanndt beroffuit sig hartt paa Urett att were skedtt, och ther met Rette bör att gange Dom till Herritztingg, Byeting och Landtztingg förend nogenn Sager for Oss indkommer saa framptt the ere offuerbödige att lide Dom, som Sagenn er anliggendis, och her udi thenne Sag findis Landtzting-Steffningen udgangenn er förend Rigens Breffue thagne ere, och therepther ingenn endelig Dom till Landtztingg, tha haffue Wii ind-satt same Sag igienn att komme till Wiburg Landtztingg, ther endelig att gange Dom epher for^o udgiffne Steffning indenn sex Uger her nest epher, om same Delsswinnder findis saa loughlign till Weidle Byetingg udgangen att were offuer for^o *Las* Kiöpmanndt, som thed sig met Rette bör eller icke, och midlertidtt for^o *Hendrick Winndt* att stannde udi Wor och Riigenns Forföllingh, som hannd thennd slap, och sidenn att gange therom saa migitt Loug och Rett er, och huis for^o *Lass* Kiöpmanndt will lade huile met same

Sag och icke anfordre om Dom till Landtztinng, tha huem therpaa skader att giöre therom Anfordring, och att gaa ther om huis Loug och Rett er.

36.

1590. Dom paa Kongens Retterting, hvorved en Herredstingsdom, afsagt af 12 Herredsmænd i Halland⁽¹⁾, og siden indanket til Landstinget, stadfæstes. Ved denne Dom var en forhenværende Sognepræst dømt for Vold, fordi han dels med draget Værge og onde Ord havde truet Eftermanden i Kaldet, dels havde medtaget noget af Præstegaardens Inventarium og endelig var bleven Kirken Penge skyldig. — Den Exception, at han burde have været stævnet der, hvor han nu boede, forkastes, ligesom og en af nogle Præster til hans Fordeel afgiven Erklæring og en af Superintendenten udstedt Attest tilsidesættes for en af ham selv afgiven skriftlig Tilstaaelse. — Om Kost og Tæring indledes Forlig.

(U. 104. b.)

Wii Christian thend Fierde etc.: Giöre Alle wittherligt, att Aar 1590 thennd 19 Julij paa Wortt Retthertinng udi Wor Kiöpstedtt Koldinng, neruerindis Oss Elskl. *Christoffer Walckendorff* til Glorup och *Hack Ulfstandt* till Heckeberg Wore Mendt och Raadt, *Lauge Urne* till Belthebiery, Landtzdommer udi Skaane, och *Peder Retz* till Hörbyegaardt, Höffuitzmandt paa Solthe Slott, Worre Mend och Thienere, for Oss war skikett Oss Elskl. *Powell Huidtfeldt*⁽²⁾ till Snidstrup, Wor Mand, Thienere och Befalingsmandt offuer Halmstedt Leen, hans Fuldmegtige *Hendrick Hanssenn* paa thend ene, och haffde met Wor och Rigenns Steffning for Oss udi Retthe steffnedt Her *Christen Jenssenn*, boendis udi Wor Kiöbstedt Laugholm, for dum Sogneprest till Thorup och Kinderiidt Sogner, paa thend anden Side, for hand skulle udlegge och fuldgiöre hanom hues Breffue, Herritztingsdomme, Forföllinger, Landtztingsdomme, met beuisselig Kost och Thering, och andre Breffue, som hand haffuer bekommet till Herritzting och Landtztting och thagitt offuer hanom,

(¹) At 12 Nævninger döme i denne Sag, har ikke sin Grund i Skaanske Lov, som var den gjeldende Lov i Halland, men i Erik Glippings Forordn. for Skaane af 1284, som bestemmer, at Nævninger skulde paakjende Sager angaaende Hærværk og

Huusfred, jvfr. ogsaa Valdemar d. 2dens Forordn. om Jernbyrd i Slutningen.

(²) Poul Hvitfeld døde d. 21 Sept. 1592 paa Tryggvælde hos sin Brodersøn, den berømte Arild Hvitfeld. Han ligger begravet i Halmstad Kirke, s. *Bexells* Hallands Hist. och Beskrifning II. 386.

som indeholder om Hussfredtt, Gaardgang och Woldt, som hand haffuer giordt udi Thorup Præstegaardt, och udförmitt thennd retthe Sogne-Herre⁽³⁾, hederlig Mand Her *Bennth Lauritzenn*, och tillmet, att hand forholder Kirckenn sinn Rettigheedt forre, som hand haffuer lonnt aff Kirckenn och Kirckewerige, och icke wille thet fran sig legge, som same Domme, Forföllinger och Breffue widere indholder och uduisser, och wor udi gaar otthe Dage, som war thend 11 Julii nest forledenn, theris retthe sietthe Ugge Tecte-Dag att möde thero for Oss udi Retthe paa baade Sider, och Wii tha ophoge Sagen till i Dag, och for^{ne} *Henndrick Hanssenn* och Her *Christenn Jenssenn* udi Dag mött ere, och gaffue thenom weluilligenn udi Retthe paa baade Sider; tha först udi Retthe laugde for^{ne} *Henndrick Hanssenn* hans Fuldmagts Breff aff for^{ne} *Powell Huittfeltt* thend 23 Junii sidst forledenn udgiffuen, thernest en Herritztinngs Eskning udgiffuen aff Halmstedt Herritztinng thennd 7 Julii A^o 1589, lydendis udi thennd Meening som forskreffuitt staar; sammeledis haffde enn andenn Herritzthings Eskning till same Herritztinng, udgiffuen thend 15 Septembris A^o 1589, som widtluffthigere Ordt fran Ordt medtförde; end udi Retthe fremlaugde for^{ne} *Henndrick Hanssenn* en Herritzthinngs Dom, som XII Herritzmendt, Matz i Klöffue met sine Medbrödre udgiffuett haffde thennd 4 Augusti A^o 89. formellendis udi sinn Beslutning: „att epherthi the haffue hörnt Her *Christenn Jenssenn* att were affskilldt met Sognerne, och dog emodt Öffrighedtz och Prestenns Minde sig udi Prestegaarden forholtthe och besiddett emodt ald Dom och Rett offuer thennd bestemde Tidt, hanom forrelaugdis att affwige, och sidenn theroffuer haffuer udförmitt och offuerfalditt thend retthe Sogne-Herre, Her *Bent Lauritsenn*, som wed Öffrighedenn och Almuen er indsatt paa Prestegaardenn, tha siunis oss Her *Chrestenn Jenssenn* haffuer giordt Hussfredt och Gaardgann, och böer therfoere att böde epher Recessenns 22 Capittell⁽⁴⁾, uden hues hand kann affbede och Öffrighedenn hanom benaade will, saa lenge att Grandskning och Windnissbyrrdt stander wedtt Magtt och ufeld,” som thennd Dom widere formelder; ittem udi Retthe laugde for^{ne} *Hendrik Hanssenn* en Landztinngs Dom, udgiffuen aff Oss Elskl.

(³) *Sogneherre*, Sognepræst (Pharherr).

(⁴) Den Koldingske Reces.

Biörn Knudssenn till Ettherup, Wor Mand, Thienere och Landtzdommere udi Synder- och Nörrehallandt, och *Anders Gundessenn* Landtztings-Skriffuer ther sammestedt thennd 6 Dag Septembris A^o 1589, lydendis udi sinn Beslutning: „att epherthi Her *Chrestenn Jennssenn* er loughigenn i Retthe steffnedt, som beuissis met Steffning och Opskrift och Windnissbyrdt therhøes, och hand icke haffuer mött i Retthe eller Nøgenn paa hans Wegne suaritt for hanom eller borritt hans loughig Forfalddt epher Recessenn, tha wide the icke retthere therpaa att affsigte for Retthe, end Her *Chrestenn Jennsen* haffuer io tafft Sagenn, indtill thennd steffnis loughigen igien paa nye, och giffue therthill hans Gienpartt sinn beuisselig Kost och Therinng, epher thed 5te Capittell udi Recessenn^(*), och böde for Woldt thuende XL Marck epher the Breffue och Windnissbyrdt, som for thenom i Retthe haffuer weritt, thend Stundt the staaar wedt theris fulde Magtt och usteffnede,“ som same Landtztings-Dom widere medtfører; ther nest fremlaugde hand enn Landtztings Eskning, udgiffuenn aff for^{ne} Landtzdommere och Landtztings-Skriffuere thennd 5. Dag Decembris A^o 1589, indholdendis udi sinn Meening epher som forskreffuit staaar, och setthe for^{ne} *Hendrick Hanssenn* udi alle Retthe paa hans Hossbondis for^{ne} *Powell Huitfeldtz* Wegne, om for^{ne} Her *Chrestenn Jennsenn* icke met Uretthe haffuer thagitt Gienbreff udi hans Forfölling, met mindre hannd met Breff eller Segell kann beuisse same Sager icke saa loughigenn till Herritzthing eller Landtzthing att were dreffne, som thed sig meth Rette böer, och om hannd icke widere burde att komme till sinn Forfölling paa for^{ne} hans Hossbondis Wegne. Theremodt att suare er mött for^{ne} Her *Chresten Jennssenn* och formeenthe sig uskyldeligen att were forfuldt for for^{ne} Sager, icke heller att skulle were loughigenn steffnidt och kallidt till høes Domme och Forfölling, ther offuer hanom ere forhuerffuede, och beklagede, att *Powell Huitfeldt*, som war hans rette Öfrighedt, burde megitt mere att hant-haffue och forssuare hanom, endt att hand formedelst hans Fogeder och Folck skulle lade forfølges, epherthi hand wedt sig inthet ubilligt emodt hanom att

(*) Den Koldingske Reces.

haffue handledt; thernest setthe udi Retthe, om *Powell Huidfeldt* haffde nogett emodt hanom, som burde att handlis til Tinge, om hand icke tha burde att tilthale hanom till hans Werneting, som hannd haffde sinn Boelig och war indflött; om thennd Kiercke-Gieldt, hand tilthalis for, meenthe hannd, att Kierckewergerne och hannd haffde Regenskab tilsammen, och siunthes hanom ubilligt, att hand therefore skulle tilthalis förend the haffde werett offuer Regenskab met huerandre, att hand kunde wide huadt hand skyldig bleff; om thennd Hussfredt, hand thilthalis och forfölgis for, skiuder hand sig till hans Eptherkommere for^o Her *Benntt*, hans Höstrue och Thiende; formeen sig icke att haffue saaridt, hamblidt, eller uförmedt nogenn i nogen Maade, och i Rette laugde itt Breff, som Her *Iffuer Nielsenn*, Sogneprest udi Halmstedt, udgiffuett haffde thennd 29 Aprilis udi thette neruerendis Aar, lydenndis, att hand haffde tilspurdt Her *Benntt*, Sogneprest i Thorup, i fromme Prestmendtz Neruerelsse i Halmstedt Kiercke, ohm Her *Chrestenn*, for dum Prest ibithem, nogen Tidt haffde hanom slagitt eller uförrett hanom i nogen Maade? tha swarde hand, att Her *Chrestenn* thet aldrig haffuer giortt, ey heller i nogen Maade ubillig forgrebitt s sig emodt hanom, som Ordt affgaardt, och ey heller nogenn Tidt klagedt paa hanom, som thet Breff widere indholder; sammelidid fremlaugde Mester *Mogens* Superintendens Breff formellendis, Her *Bennt Lauritzen* tilspurt, om Her *Chresten* haffde nogen Tidt uförmitt och slagitt hanom, benectede hand thet, dog bekiende, att hand haffde thalidtt hanom nogitt hardt till, och giffuet hanom onde Ordt, som thet Breff widere uduisser, dateritt 1 Julj nest forleden udgiffuett. Menn huadtt thet Wold, hand er deeltt forre, widkommer, er sig saa tildragitt, att epher hand haffde tilbödett sin Eptherkommere nogett Pannell-Winduer och Windues-Karme, som hand selff haffde bekostett, och hannd icke wille thet thill sig löesse, widste hannd icke anditt end thet met huadt löst fandis paa Gaardenn hörde hanom selffuer till, och berette sig at haffue forhuerffuidt Wortt Breff och Skriffuelsse till for^o *Powell Huidfeldt* om thennd Sag, endog thet intthet motthe hielpe hanom, och ydermere gaff tilkennede, att hand haffde weritt till Landtzting sidenn Wor och Rigenness Steffning och Forfölling war hanom offuergangen, och ther haffuer opböditt tha sitt Faldtt, om nogenn kunde hanom rettelig nogitt offuerbeuisse och giffue hanom Dom

udi Sagenn och icke Landtzdommere, Tingskriffuer eller Tinngbogens war tilstede, met mere, itt skrifftelig Forssett medförde, som her for langtt och unødigt war att indføre Ordt fran Ordt, och meenthe, att hand epther slig berörde Leigligheedt war met Uretthe forfuldt, och therforre for same Forfølling burde quitt att were. Theremodt beretthe for^{no} *Henndrick Hannssenn*, att hand loughligen och rett er thilthalidt, deeltt och forfuldt, saa och til same Deele och Domme loughligenn steffnit och kallidt, som nocksom er giordt beuisseligtt baade till Herritztinng och Landztzinng, och ther for fulde kiennndt, saa och gangett endelige Domme udi Sagerne, huilcke alle stannde usteffnede, ukallede och widt theris fulde Magt, men som hand beroffuer sig paa, att hans Hossbonde burde billig och met Retthe att forsuare hanom och icke forfølge hanom, saa haffde hans Hosbonde⁽⁶⁾ thet rettheligenns gierrne giordt, thersom hand haffde sig saa forhandlitt, som thet sig en from och gudfröctig Prestmandt haffde well anstaaidt, menn ther hand sig modtwilligen haffuer anstellidt baade emodt hanom, som hans Öfrighedt saa och Andre, och icke atliud hanns Paamindsse baade skriffttlig saawell som mundelig, haffuer hanns Hossbonde weridt fororsagitt hanom met Retthe at besøge, och som hannd formeen, att hanom eyedes⁽⁷⁾ och burdis att tilthalis till hanns Werneting, som hand nu boer, theremodt beretthe for^{no} *Henndrick Hanssenn*, att Sagerne ware sig tildragne och mesten forfuldt förend hannd haffuer inddragitt udi Laugholm⁽⁸⁾, som hannd nu boer, och meen hanom loughligen att were forfuldt, och thersom hand formeen, att Kirckewerigerne haffuer nogidt Regenskab met hanom och att were hanom nogedt pligtige maa hannd thenom therforre tilthale och gaa therom saa megitt Loug och Rett er, och strax her for Oss beuiste met *Her Bennt Lauritzens* egenn Haandskrifftt hues Uförm, hand met dragitt Werige udi hans egenn Gaardt haffde giordt hanom, och sagde hand skulle see hans Hierttheblodt, som thed Breff i sig self formelder, menn huis thet Breff er anlangendis, som Sognepræstenn i Halmstedt haffuer udgiffuett, formeen hand

(⁶) Lehnsmanden kaldes Præstens *Hosbonde* i hans Egenskab af Övrighed. (⁸) Den sande Grund synes at maatte söges deri, at Misgjerningsstedets Værneting her maatte finde

(⁷) *eyedes*, s. I. 55 og II. 210. Anvendelse.

itt Benckebreff^(*) att were och icke hanss Hossbonnde therforre att haffue fangitt Wardtzell, menn wille thet finde hos for^{ne} Prest i sin Tid, men Superintendentens Breff, att Her *Bennit* benegter, att hannd icke er slagenn aff Her *Christen*, er rigtigt i sig self; thi ther klager ingen paa, att hannd skall haffue slagitt for^{ne} Her *Bentt Lauritzenn*. Therhoes haffde *Henndrick Hanssen* her for Oss udi Retthe for^{ne} Her *Christen Jennsens* egenn Handskriffit, som hannd haffde forssenndt till Tinge, och ther wille affsige sig met all theris Tilthale och Tingsteffning &c., som thet ydermere formelder, huoraff er att forfare, att hand nockssom haffuer wist, att hann till Tinge haffuer weridt tilthalett; thersom hand formeenthe sig at were skedtt forkortt, motthe hannd mött till Tinge, och ther giffuitt thett tillkennde, och böeditt sig udi Retthe och lidtt Dom, menn epherthi ther er gangen hanom Forfölling offuer, saa och Herritzthinngs och Landztinngs Domme, setthe hannd udi alle Retthe, om hannd icke paa hanss Hosspondis Wegne burde widere att komme till sinn Forfölling, met flere Ordt thenom emellom forløb. Tha epher Tillthale, Gien-suar, Breff, Beuissning och thenne Sags Leigligheedt och epherthi Wii befinder for^{ne} Her *Chresten Jennssenn* till Halmstedt Herritztinng, saa och till Hallandtzfar Landztinng att were tilthalett, deeltt och forfuldtt for for^{ne} Sager, saa och ther samestedtz Domme offuer hanom udgangne, huilcke endnu stande usteffnedt och ukallede, och icke for^{ne} Her *Chresten Jennssenn* ther er mött eller nogen paa hans Wegne entthenn att retthe for sig eller och böditt sig udi Retthe, att wille lide Dom, endog nocksom er beuist hanom ther till loughlig att were steffnidt och kallidt, som same Domme och Forföllingsbreffue udi thenom self indholde och medttföre, och Rigenns Rett tillholder ennhuer att retthe for sig hiemme till sitt Wernetinng; eller och Forfölling hanom att

(*) *Bänkebrev* kaldtes skriftlig afgivne Vidnesbyrd, som ikke vare stadfæstede til Tinge inden Tingstokkene, i Modsætning til hvilke *maskee* netop Benævnelsen er opstaaet, fordi de vare forfattede paa en simpel Bänk; saaledes forekommer ogsaa *Bänketing* i Svenske Diplomer om et ulovligt Ting, (*Judicium privatum*, *Jhre Gloss. v. Bänk*); saaledes ogsaa *Bänkevidner* om ulovlige Vidner

i D. Mag. V. 24, 27. Christian d. 4de forbyder i sin Norske Lov Tingf. B. c. 4 Præster at skrive nogen Vidnesbyrd eller andre *Benkebreve*, hvilket *Sted Ostensen* citerer, naar han forklarer Ordet om „alle de Breve, som tvistige og tvivl-agtige Sager angaaer, som ikke er gaaen til Tinge eller til Tinge bekræftet.

offuergange, och for^o: Her *Christenn* her udi Dag tillsagde att wille retthe for sig, tha haffuer Wii therpaa saa affsagdt for Retthe, att for^o: Her *Chresten Jenssen* er pligtig och böer att retthe for sig udi Hoffuidtsagerne baade for Woldtt epher Landtzthinngsdommen, saa och for Hussfredt och Gaardgannng epher thennd XII Mandtz Dom, som till Halmestedt Herritzthinng udgiffuen er, och thet indenn sex Ugger hernest epher regnendis, emeden och aldt thennd Stund for^o: Forfölling och Domme stannde wedtt theris fülde Magtt, och epherthi hand self haffuer widgaaidt att were Kirckerne och Kirckwergerne Gieldt skyldig och formeen ssig, att haffue Regenskab met thenom, tha udi lige Maade inden forbestempthe Tidt att udlegge huis handd thenom met Retthe pligtig er, och thersom hand formeen sig nogenn Gieldt hos thennom att tilstande, tha att tilhale thenom therforre till theris Werneting, och ther att gaa om saa megitt Loug och Rett er; dissligste epherthi for^o: *Powell Huitfeldt* er tildömppt Kost och Thering aff for^o: Her *Chresten Jenssen* och handd saa modtwilligenn haffuer sidditt och laditt sig Lougenn offuergange och icke ssuaridt till Tinge eller retthet for sig, tha er handd pligtig att igien-giffue hanom hans beuisselig och billig Kost och Thering, sidenn handd haffuer begynndtt same Deele och Forfölling met hanom met Wor och Rigenns Rett, dog haffue Wii ophagitt same Sag met for^o: Kost och Thering till Michaelis, om Wii midlertidt kunde forhandle met for^o: *Powell Huitfeldt*, att hand thennd wille for Wor Forböenn Skyldt affstaa, eller och hand self kannud bruge Gottsolckis Forböenn till hanom om same Kost och Thering, och thersom for^o: Her *Christenn Jenssen* bleffue forsömlig och icke retther for sig udi Hoffuidtsagerne, som forskreffuitt staar, tha *Powell Huitfeldt* widere att thage ssin Forfölling offuer hanom, som hand thennd nu slap, met Strax-Breff och Römningbreff och at gaae om saa megit Loug och Rett er.

37.

1590. Kongens og Rigsraadets Dom. En Mand sagsøger sin Broder og Svoger og paastaaer, at et Skjøde skal kjendes ugyldigt, hvorved deres Svigerfader havde overdraget to Gaarde til sin Datter, Indstævntes Hustru, da Kjöbet maatte ansees for et Skinkjøb og Svigerfaderen havde oppebaaret Indtægterne af Godset, efterat Skjödet var udstedt. Mod Indstævntes Paastand, at hans Kone havde besiddet Ejendommen i Hævdstid, indvendes, at Hævd ikke kunde vindes paa „ulovlig Adkomst“. Ikkedestomindre tilsiger Dommen Indstævnte Frifindelse, naar han kan bevise, at hans Hustru har havt 20 Aars Hævd paa Ejendommen, og at hans Svigerfader ikke har oppebaaret Indkomsterne. (1)

(U. 18.)

Wii Christian thend Fierde medt Gudtz Naade &c. giöre Alle witterliggt, att Aar 1590 thend 26 Julii paa Wortt Retterting paa Wortt Slott Coldinghuus, udi Wor egen Neruerelse, ouffuerwerendis Oss Elskl. *Niels Kaas* till Thorupgaardt, Wor Canzler, (mett allt Raadett) for Oss wor skickedt Oss Elskl. *Johan Norbye* till Thagemosse⁽²⁾, Wor Mand och Thienere, paa thend ene, och haffde medt Wor Steffning for Oss udi Retthe steffndt Oss Elskl. *Otthe Norbye*⁽³⁾ till Bonderup, Wor Mand och Thienere, paa thend anden Side, och tilthallede hannum for itt Skiöde, som begge theris Höstruers Fader affgangne *Claus Basse* till hans Höstrue skall haffue udgiffuett, huorudinden hand haffuer soldt och affhendt fran sig och sine Arffuinge, och till for^o: *Otthe Norbyes* Höstrue och hindis Arffuinge Bonderup Gaardtt mett en andenn Gaardtt udi Oustrup, huilcket for^o: Skiöde *Johan Norby* formeener icke saa loughligen och rettferdeligen att were giordtt och udgiffuett, att thett kand komme hans Höstrue till Hinder eller Skade paa nogett thett Goudtz, hun epher hindis affgangne Fader kunde arffueligen tilfalde, eller holde for^o: hans Höstrue fran for^o: Goudtz, att hun io saa well som *Othhis* Höstrue maa therudinden arffue hindis Arffuepartt, och att for^o: *Claus Basse* icke mett Retthe motthe eller burde att giffue eller selge en aff sine Börn nogett aff sitt Guodtz forlaadis udt⁽⁴⁾, emeden hand mett sin Höstrue och begge theris Börn ware hiemme

(1) I dette Tilfælde vilde det nemlig have været Forlening. — Denne Dom indeholder et vigtigt Beviis for min Paastand i Retshistorien § 130, at uretmæssig Adkomst ikke i Almindelighed er til Hinder for Hævd.

(2) Johan Norby døde d. 28 Juli 1614. Tagemose

kaldes ogsaa Stubberupgaard; den laae i Fyen, Baag Herred, Sandager Sogn.

(3) Otte Norby til Bonderup, i Sjælland, Meerløse Herred, døde d. 2den Marts 1592.

(4) See J. L. I. 14.

tilsammen udi fellidtz Boe, saa thett andett Barn theroffuer kunde lide Skade, epherthi att ther icke bör att were Suig eller Fordeell udi Söskenskiffthe, och meenthe for^{ne} *Johan Norbye*, att hans Broder icke saa aldellis forloddis kunde sig samme thoe Gaarde tilholde epher thett Skiödebress, som hand meen ulougligt att were. Theremodt att suare er mött for^{ne} *Otthe Norbye* och först udi Retthe laugde sitt Skjödebress, udgiffuett aff *Claus Basse* till Erholm A^o 1566 om Paaske-Tidtt, formellendis, att hand haffde soldt och skiött till sin kierre Daather *Ellenn Basse* och hindis Arffuinge for^{ne} Gaarde mett alle sinn retthe Tilliggelsse, och tilbedett *Palli Ulfeldt*, -thend Tidt Lenssmandtt paa Rudgaard, mett sig att besegle, saa och sin egen Sön *Albridt Basse*, och widere gaff tilkiende, att Skiffthe er thennom siden emellom gangett och icke ther tha omthallidtt er, saa och att hans Höstrue haffuer hafdt samme Gaarde udi roelig Heffdt och haffuendis Werige meer end 20 Aar epher Recessen^(*), och theraff ladett annamme aarlig Renthe, formeenthe hannum therforre att beholde samme Gaarde angerlöes epher Recessen. Theremodt beretthe for^{ne} *Johan Norbye*, att ther Skiffthe gick er thett samtöckett thennum emellum, att thersom ther fandtz enthen Pantheguodtz eller Arffueguodtz, som icke war kommidt till Skiffthe, skulle thett komme alle Arffuinge till Beste, meenthe, att hand icke therforre kunde sig samme Gaarde tilholde mett Retthe epher thett Skiöde, hand therpaa haffde, men satthe udi alle Retthe, om samme thuende Gaarde burde icke at komme thennum alle *Claus Bassis* Börn till Skiffte, och hand icke att kunde tilholde sig Heffdt paa ulouglig Attkomme, som hand meen; sammeledis gaff hand tilkiende thett att were en forlodis Gaffue, giortt under itt Skin, som itt Kiöb, thi *Ellen Basse* att haffue weritt hoes hendis Fader thend Tidt, och Jomfruen icke att haffue Pendinge att kiöbe forre uden thett war Faderens, for^{ne} *Claus Basse*, och siden att samme Skiöde er gangen att haffue oppeborridt Skyldt och Landgilde aff samme Gaardt och sig thermet befattidtt. Theremod gaff *Otthe Norbye* tilkiende, att hand epher Recessen haffde thennum udi Heffdt, saa och epher samme hans Heffdt erre^(*) till

(*) Cold. Rec. Cap. 50.

(*) erre; her mangler et Ord; formodentlig skal der staae: er ham tildömt eller noget Lignende.

Siellandtzfar Landtzthing, som for Oss bleff beuist mett en Landtzthings Dom aff Oss Elsk. *Anders Dresselbiere*, Wor Mand, Thienere och Landtzdommere udi Sielland, udgiffuen thend 8 Aprilis sidst forleden, som eblantt andett udi sin Besluttning formelder, „att ephtherthi *Johan Norby* icke enthen mett Jordeböger, Laadder⁽¹⁾, Skifthebreffue, eller mett nogen nöigactig Windnissbyrdt eller leffuendis Röst haffuer for hannum beuist, att for^o: *Bonderup* haffde weritt affgangne *Claus Bassis* therris Faders Guodtz och Arffue, uden alleniste mett hans egen Beretning, och for^o: *Otthe Nordbye* och hans Höstrue *Ellenn Basse* udi langsommelig Tidt haffde haffdt samme Guodtz udi Haand och Heffdt, och icke for hannum *Claus Bassis* Skiöde wille udi Retthe bere, men alleneste stoedt paa sin Heffdt, och att *Otthe Norby* skulle beuisset, att thett haffde weritt *Claus Bassis* Guodtz, tha kand hand icke heller kiende Herritzfogedens Ulempe udi thend Sag &c. icke heller ephther att hand siden haffuer fremlaugdt samme *Claus Bassis* Skiöde widste hand icke att frändömme for^o: *Otthe Norbye* paa hans Höstrues Wegne for^o: Guodtz, samme Skiöde paaliuder, emodt for^o: *Claus Bassis* Skiöde-Breff och Segell, saalenge samme Skiöde staa wedt sin fulde Magt,“ som samme Landtztings Dom langtt widere medtförer, och setthe allene udi Retthe, om hand icke ephther sin Heffdt burde samme Gaarde och Guodtz att beholde, medt flere Ordt thennum emellum forlöp. Tha ephther Tilthalle, Giensuar, Breff, Beuissning och Sagssens Leiglihedt, sagde Wy therpaa saaledis aff for Retthe, at huad samme Skiöde belanger, tha er thett giordt emod Lougen, thi att Fader icke maa selge thett ene Barn noget udi Hand, och wegge thett andett⁽²⁾, och therforre haffuer for^o: Skiöde inthett paa sig, uden saa er, att for^o: *Otthe Norbye* kand beuisse hans Höstrue 20 Winthers Heffd att haffue hafdt paa samme Gaarde uillid (och) ukierdt ephther Recessens Lydelsse, da nyder hun thend angerlös, och med mindre anden Beskeed och findis, att *Claus Basse* selff haffuer aff samme Gaarde oppeborridt Skiuld och Landgilde, tha adt gaae therom saa mögitt Loug och Rett er.

(1) *Lodder*, d. e. *Lodsædler*, udstedte paa Skifte.

(2) J. L. I. 14.

38.

1590. Kongens og Rigsraadets Dom, at Nævninger ikke skal opkræves for at dømme, om hvem der har dræbt Creature, saaledes som det havde været Sædvane paa enkelte Steder.⁽¹⁾ — Klager over, at Landsdommeren ikke havde afsagt Dom i rette Tid, at Dommen ikke var i rette Tid given beskrevet og heller ikke indeholdt samtlige Tingsvidner, som vare førte, og endelig at der fandtes en Byes Navn urigtig angivet i Dommen.

(V. 1.)

Wii Christian thend Fierde medt Gudtz Naade &c., Giöre Alle witterliggt, att Aar 1590, thend 27 Julii paa Wortt Rettherthing paa Wortt Slott Koldinghuuss udi Worr egen Nerwerrelsse, offuerwerendis Oss Elskl. *Niels Kaass* till Torupgaardt, Wor Cantzeler &c.⁽²⁾, for Oss war skickett Oss Elskl. *Mogens Giöe* till Bremmersswoldt, Wor Mand och Thienere, paa thend ene, och haffde medtt Wor Steffning for Oss udi Retthe steffndtt Oss Elskl. *Erick Mogenssenn* till Bramsslöcke, Wor Mand, Thienere och Landtzdomere udi Laaland och Falster, paa thend anden Side, och tilhallede hanom for en forblomidtt Dom, som hand meende att hand paa 13 Mendt⁽³⁾ dömppt haffuer, som er loughigenn tilfunden att sige paa en Hest, som for hans Bonde er bleffuen ihielslagen om Natthe-Tidtt udi hans Thyer⁽⁴⁾, och Magen, som stoedtt hoes samme Hest udi Hilde och Thyer, samme Natt aff Höbye Karle indthagidtt, och om Morgenen aff Dannemendt udlöst, och udthagitt af Höbye Faall⁽⁵⁾, och met Tingswidttner bewiist, att samme Hest skadde intthet om Affthenen, ther the bleff satt i Thyer, och hand for^{re} 13 Mendt haffuer quitt dömppt, uanseet att Sagen haffuer werriitt clar for hannom, som met Tings Widttner och Widnissbyrdtt haffuer werriitt att beuisse, och the haffuer opholditt hannom samme

(¹) Denne Dom citeres i *Suhms Samlinger* 1 Bd. 2 H. S. 105, men under Navn af et *Svar* af Christian d. 4de og med det urigtige Datum d. 15de August.

(²) Her anföres samtlige Medlemmer af Rigsraadet.

(³) Efter Er. Sjell. L. II. 9 skulde der egentlig i Drabssager — og saaledes er denne bleven betragtet — udnævnes 16 Nævninger; men da den Anklagede kunde forkaste 3, og der altsaa ikke

behövedes flere end 13 til at afsige Dom, har man rimeligviis i Almindelighed ladet sig nöje med at udnævne 13, og först senere tilnævnt tre nye, dersom den Anklagede gjorde Brug af sin Forkastelsesret. Dog nævner endnu Chr. 4des Birkeret Cap. 6, 8 og 10 stedse „16 Mænd“.

(⁴) Töjer.

(⁵) Fold.

Sag emodtt hans Ja och Wilge i langsommelig Tidtt och fast⁽⁶⁾ lenger end Recessen thennom hembler, och epher forberörde Leilighedtt alligewell aff hannom er funden quitt och samme Thuiffuel-Sag till Herritzting igen forwist, Herritzfogeden therpaa att dömmе, udi lige Maade, att hand icke udi for^o sinn Dom haffuer indfördtt alle hans Tingswidttner, som haffuer werritt emodtt for^o Herritzfogedt, som thett sig burde, saa och udi for^o hans Dom forwendtt itt Naffn och satt Höbye for Horebye, udi lige Maade for hand ocsaa haffuer opholditt hans Sag fran thend 21 Januarii och till thend 31 Martii, uanseet, att hand till Tinge haffuer laditt eske, och hannom met Herremendt beskicket, förendt hand kunde bekomme Dom, som belöffuer sig paa thend niende Ugge fran Sagenn er begyntt, och mende hannom therforre burde att giffue itt hundritt Daller till neste hossliggende Hossпитall⁽⁷⁾; sammeledis for hues Steffninger och Forsetther, hand hannom forholder forre. Dissligest haffde for^o *Mogens Giöe* met Wor Steffning udi Retthe steffndtt *Hans Pederssenn* met hans Medttfölgere the 13 Mendt for same Dom, Landzdomere paa thennom dömppt haffuer &c., som samme Steffning i sig selff widere medttförer, och for Oss udi Retthe laugde for^o *Mogens Giöe* for^o Landztings Dom, udgiffuen paa Laalandzfar Landzting thend 4 Martii thetthe neruerendis Aar, aff for^o *Erick Mogenssenn*, som formelder udi sinn Beslutning: „att epherthi for^o *Hans Pederssenn* och hans Medttfölgere the Neffningsmend haffuer funditt Höbye Mendt quitt for *Rasmus Lauritzens* Hestis Dödt att werre skyldig udi, epher the Widtnissbyrdtt, som for thennom thend 26 Augusti haffuer werritt udi Retthe och epherthi the ocsaa tilthallis, att the samme therris Affsigdtt udi langsomelig Tidtt offuer sex Ugger hoes thennom haffuer opholditt, the theremodtt till theris Undskyldning setther udi Retthe, och meener thett icke att werre thend Sag, som Neffnings-Mendt burde adtt adskillige, udi huilcket the mener Herritzfogeden thennom att haffue giordtt Urett, aff thend Orssage, att hand haffuer tilstedtt for^o *Mogens Giöe* eller hans Fuldmechtige

(⁶) *fast*, d. e. meget, en Betydning, som savnes i Vid. Selsk. Ordbog; see flere Exempler i Saml. af gl. Love IV. 532.

(⁷) Ifölge Fred. d. 2 Kallundborgske Rec. Cap. 5 (Kilden til Chr. 5tes D. L. 1—5—8.)

thennom udi slig en fuuell Sag⁽⁸⁾ att werre opkrauffdt, och meener thett att werre emodtt Lougen, och epherthi hand icke kand finde nogenstedz udi Lougen, eller kand hedenthyes⁽⁹⁾ och forstaaes, thette att werre thend Sag, ther Neffninge böer om att skillie, eller haffuer werritt sedwanligtt eller brugeligtt, Neffn att thagis paa huis dödt Hest, Ög eller Queg findis paa Marcken liggendis, huem Bannemandt er eller ey, tha finder hand for^o *Hans Pederssenn* och hans Medtfölgere quitt for samme theris Affsigdt, Opholdtt och Forhalling, for for^o *Mogens Giöes* Tilthalle, epher thend Widnisbyrdtt och Leichlighedtt, som for thennom och hannom haffuer werritt, men om thett kand findis och giöris beuisseligtt, thett att werre Nidings Werck⁽¹⁰⁾, tha thett met Widnisbyrdtt adtt forfölgis, och aff Herritzfogeden therpaa att dömis, och epherthi *Rasmus Kiölluff* Herritzfogidtt enthen udaff Uforstandt, eller forthi hand sig therwedtt wille skillie, haffuer paafördt 13 Mendt samme Sag, tha finder hand hannom att thage samme Sag till sig igen till Herritzthing, och therudinden forhielpe for^o *Mogens Giöe* saa witt hand kandt giöre medtt Retthe, epher samme Widnisbyrdtt, om nogen therepther kand findis skyldig att werre, samme Hest drefitt och omkommitt haffuer, som thend Dom i sig selff widere medtförer, och meentthe for^o *Mogens Giöe*, att hand medtt samme sin udgiffne Dom haffde giordtt hannom Urett epherthi thett altid skall werre

(⁸) *fuul Sag*, lumpen Sag.

(⁹) *hedenthyes*, hentydes.

(¹⁰) Skulde egentlig hedde Gorniddingsværk, s. Sk. L. IX. 8 og J. L. III. 53, men Er. Sjell. L. V. 40, hvor de fleste Haandskrifter læse *giört* eller *giort Niddingsværk* (kun H. har den rette Læsemaade gornithingsværk), har uidentivl foranlediget, at man efterhaanden har kaldt Drab, begaaet paa Creature, Niddingsværk, en Benævnelse, som ogsaa findes hos *Ostersen*. S. 577. Uidentivl var det dog kun, naar Drabet skeete med Vaaben (jvfr. Andr. Sun. IX. 9), at det kaldtes saaledes, og dette synes ogsaa at være *Ostersens* Mening. Jeg skulde derfor ogsaa troe, at der paa det anførte Sted af Er. D. L. istedetfor de Ord: *Æn dræper man fæ mæth wathæ* bør læses *mæth*

wapen, som det ogsaa hedder længer nede i Capitlet. Jeg benytter denne Lejlighed til at rette en Fejl i min Oversættelse af bemeldte Capitel: de to i dets Begyndelse anbragte Parentheser („som dræbe Fæet“) og („at det ikke var mere værdt“), bør nemlig falde bort, da de give en urigtig Mening, i det Talen ikke er om den, der dræbte Kreaturet, men om dets Ejer, som maatte give desto større Bøder, jo større Kreaturets Værdi var, fordi det da formodedes at have gjort større Skade paa Vangen. Det var ganske naturligt, at man antog, at en Ko eller Hest havde anrettet mere Skade, end t. Ex. et Faar. Jvfr. iøvrigt om Gornithing min Anmærkn. til *Andr. Sunesen* S. 110.

ther udi Landitt⁽¹¹⁾ sedvanligtt att thage Neffnn paa Thuiffuelsager, som hand ochsaa meen att Wor Siellandske Loug skulle indeholde, och formeen och tilforne att werre skeedtt baade mett Gaaseneffnd⁽¹²⁾ och i andre Maade, och widere beretthe for^o: *Mogens Giöe*, att epher samme Dom war affsaugdtt skall hand werre hannom forholdtt forre udi langsomelig Tidtt fran thend 21 Januarii, och till thend 31 Martii, som skall werre nii Uggers Tidtt, som hand formeenthe medtt Steffningenn att wille beuisse, huilcken hand udi Retthe laugde, och fandtz paa Opskriffthen aff for^o: Steffning att were lest paa Laalandzfar Landzting thend 21 Januarii, saa att Dommen therepther er udgangen thend 4 Martii sidst forleden, och icke siden thend kunde bekomme, föderend hand medtt Riddermendezmendt motthe therom anlange⁽¹³⁾, som hand met en Zeddell for Oss beuiste, Oss Elskl. *Knud* och *Jörgen Urne*⁽¹⁴⁾, Worre Mend och Thienere, att haffue hannom paa hans Wegne om samme Dom tilthallidtt, och saa först thend bekom thend 31 Martii, huorudinden hand ocsaa formeen, att haffue giordtt hannom forkortt och Urett; dislige beklagede hand, att Landzdommere icke heller haffuer wiltt indfördtt alle hues Tingswidttner hand for hannom udi Retthe haffuer haffdtt, huormet hand beroffuer sig paa ocsaa forkortt att werre skeedt. Theremodtt att suare er mött först for^o: *Erick Mogenssen*, och formeenthe hand met samme sinn udgiffne Dom ingen Urett att haffue giordtt for^o: *Mogens Giöe*, udi thett hand haffuer dömppt thett icke Neffnings Sag att werre, epherthi huercken Lougen eller Recessen formaar eller tilholder Neffninge udi saadanne Sager at skulle eller maa opkreffuis, men som *Mogens* formeen thett gamell Brug att haffue werritt, medtt saadanne Nefn att thagis paa Thuiffuelsager, meenthe hand saadan Brug att werre emodtt Loug och Rett, och en ulouglig Skick eller Brug icke att werre Loug, men for^o: *Mogens Giöe* er pligtig thend Sag att forfølge till

(¹¹) *ther udi Landet*, d. e. paa Falster, hvor Byen Horeby findes, som efter en Yttring af Landzdommeren nedenfor laae op til Höby Mark.

(¹²) *Gaaseneffnd* maa være Nævninger, som have dömt om Ödelæggelse af Gjæs.

(¹³) *Anlange*, d. e. anholde, anmode om.

(¹⁴) Knud og Jörgen Urne vare Sønner af den 1577 afdöde Axel Urne til Aasmarke (Knuthenborg paa Lolland), der i nogle Aar havde været Rigens Cantsler.

Herritzthing mett -Widnisbyrdtt ther att gaae om hues Loug og Rett kand findis, men som *Mogens Giöe* beroffuer sig paa, att hans Dom er hannom forholden forre lenger end 6 Ugger, formeen thett emodtt Recessen⁽¹⁵⁾ att werre, theremodtt gaff hand for Suar att Sagen kom udi Retthe for hannom thend 21 Januarii, siden dömpthe hand thend 4 Dag Martii thernest ephther udi thett neruerendis Aar, som war lige sietthe Ugge Dagen, wedtt sig icke therforre att werre forfalden ephther Recessen eller att haffue giordtt emodt Recessen, men att hand icke bekom Dommen föerend thend 31 Martii ephther thend affsagdtt war thend 4 Martii, endog hand thend loedtt eske och begierre aff hannum, theremodtt gaff hand for Suar, att hand icke kunde fornegthe, att handt för loedtt fordre om samme Dom strax ephther thend war affsagdtt, föerend Skriffueren haffde giordtt tend ferdig, eller hand thend kunde forsegle, meentthe thett icke heller mueligtt, att hand strax kunde giffue alle Domme beskreffuen, men ther hand siden haffuer begierridt sin Dom wedt Herremendt, som forberörtt er, haffuer hand thend bekommt, och skall eckon werre paa fierde Ugges Tidtt ephther thend bleff affsaugdtt, och till hand thend bekom, och midlertidtt samme Dom att haffue liggitt hoes Skriffueren; meentthe sig icke ther udi att kunde wolde⁽¹⁶⁾, att hand icke thend föer haffuer laditt hentthe, ey heller for^o: *Mogens Giöe* therforre att haffue lidt nogen Skade. Men om the Tingswidttner *Mogens Giöe* beklager att hand icke indfördtt haffuer, berethe for^o: Landzdomere, att hues Widnissbyrdtt och Tingswidttner, som haffuer weritt for hannum udi Retthe laugdtt, som war udgiffne, beseglede och lest for the 13 Neffninge föerend the gjorde theris Eedtt och Affsigdtt, haffuer hand indförtt udi samme sin udgiffne Dom, saa och nogitt formelditt om the andre thuende Tingswidttner, til Fulse Herritzthing thagne, dog icke saa widtlöffthigen thennum indfördtt Ordtt fran Ordtt, ephtherthi the siden udgiffne erre till Tinge och icke haffuer weritt for the XIII Mendtt för the gjorde therris Eedtt och Affsigdtt, och Neffninge wille thennom icke heller anderledis ansee

(15) See ovenfor S. 163 Not. 7.

(16) ikke therudi at kunne wolde, ikke at kunne raade for, ikke forvalde.

end for *Bagvinder*⁽¹⁷⁾; hues att skall werre forseet i Dommen, att werre *Höbye* for *Horebye* indsatt, meenthe Landzdommen en ringe Forsseelsse att werre, saa och begge Byerne att ligge Marck om Marck medtt huerandre, och det döde Aadel att vere slebt offuer begge Marcke, icke heller Hoffuidtsagen att widttkomme, och formeenthe *Erick Mogenssen*, att hand icke haffde uforretthet for^o: *Mogens Giöe* udi samme sin udgiffne Dom, och satthe udi alle Retthe, om hand icke burde for for^o: *Mogens Giöes* Tilthalle quitt att werre. Disligeste er mött for Oss Oss Elsk. *Frederich Hobe* till *Bosserup*, Wor Mand Thienere och Befallingsmandt paa Wort Slott Aaleholm, saa och for^o: 13 Neffningsmendt och formeenthe, att the ingenn Urett haffde giordtt *Mogens Giöe*, och setthe for^o: *Frederich Hobe* udi Retthe, om for^o: *Mogens Giöe* icke burde att giffue for^o: Neffningsmendt theris billige Kost och Therring igen, medtt mange flere Ordtt thenum paa baade Sider emellom forløb. Tha epher Tilthalle, Giensuar, Breffe, Beuissning och thenne Sags Leiglihedtt, och epherthi Wi befinder Landzdomere udi sinn Dom att haffue dömppt the 13 Oldinge⁽¹⁸⁾ quitt for *Mogens Giöes* Tilthalle for thend Neffn, the paathagne waer att sige paa en dödt Hest, som fandtz paa Marcken och icke thett att werre Neffnings Sag, men att forfølgis till Herritzting och ther att gange Dom udi Sagen, saugde Wii therpaa saa aff for Retthe, att for^o: Landzdomere i samme sinn Dom om for^o: Neffn ingen Urett haffuer giordtt for^o: *Mogens Giöe*, men samme Dom wedtt sinn fulde Magtt att bliffue, epherthi huercken Lougen eller Recessen tillholder Neffn paa saadanne döde Best at mue thagis; tillmedtt wille thett giffue en stoer Widttluftighedtt och itt ontt Exempel her udi Rigitt, om Neffn skulle thagis paa huert dödt Nödtt, som fandz paa Marcken; sammeledis böer och for^o: 13 Neffnings-Mendt for thend Sag och *Mogens Giöes* Tilthalle quitt och angerlöes att werre, och hand att igengiffue hans Wedderpartt tilbörlig Kost

(17) *Bagvinder*, s. III. 183.

(18) At Nævningerne her kaldes *Oldinge*, er just ikke meget correct, da denne Benævnelse egentlig kun passer sig paa dem, der svore om Markeskjel, hvortil udnævntes gamle Folk, s. Sk L.

IV. 7 og Er. S. L. IV. 1. Jydske Lov kjender som *Ostersen* bemærker, ikke denne Benævnelse. Ogsaa Frederik d. 2dens Kall. Rec. c. 7 adskiller, ligesom de ovenfor anførte Steder af Chr. 3dies og Chr. 4des Lovgivning, paa det bestemteste Oldinge fra Nævninger (15 og 16 Mænd).

och Therring epher Recæssens Liudelse, men om thend Beskylding, *Mogens Giöe* till Landzdomer haffuer, for hand skall haffue forholdt hannum sinn Dom lenger end udi sex Ugger, och Wii forfare Landzdomeren att haffue dömppt thend sietthe Ugge-Dagen epheratt Sagen for hannum er indkommen, dog hand icke thend bekommit haffuer paa fierde Ugge epher thend er affsagdt, saugde Wii therpaa saa aff for Retthe, att thersom *Mogens Giöe* kand beuisse, att hand for Landzdommers Skyldtt till nogen ubillig Thidtt er opholden, epher Dommen er dömppt, och theroffuer haffuer lidtt nogen Skade, tha er Landzdomeren pligtig therforre att stande hannum till Retthe; hues thend Sag er anlangendis mett the Tingswidttner, hand formeen icke widttluffthig nock att werre indförde udi hans Dom, tha epherthi Sagen er indfunden till Herritzfogeden att dömis paa, saa och nogitt om samme Tingswidttner udi samme Dom er formeltt, och endnu met samme Tingswidttne er Tidt nock, om ther medtt nogitt kand erholdis, tha samme Tingswidttner och hues Widnisbyrdtt hand udi Sagen haffuer, therom att indkomme och att gaae therom saa megitt Loug och Rett er, och findis thermedtt heller ingen theris Rett forsömmidtt.

39.

1590. Kongens og Rigsraadets Dom. En Lehnsmænd dömmes til at suspendere en af ham antagen Herredstingsskriver, som offentlig havde været beskyldt for uærlig Sag, indtil han fralægger sig Beskyldningerne, eller Forlig derom indgaaes⁽¹⁾. Lehnsmændens Forsvar gaaer ud paa, at der ikke var overgaaet Skrивeren nogen Dom, og at Beskyldningerne blot havde deres Grund i det Nag, som Mogens Giöe bar til Skrивeren, der havde afgivet Vidnesbyrd imod ham.

(V. 10.)

Wii Christian thend Fierde medt Gudtz Naade etc.: Giöre Alle witterligt, att Aar 1590 thend 27 Julii paa Wortt Rettherting, paa Wortt Slodtt Colding-

⁽¹⁾ Da der i den ældre Lovgivning ingen andre Kilder findes til L. 1—5—2 og 3—4—4 end Christian d. 4des Fdg. 7 Apr. 1619 og st. Rec. 2—3—1, som dog kun handle om Borgemester og Raad i Kjøbstæderne (jvfr. *Brorsons* Fortolkning

af Lovens 1ste Bog S. 291) er denne Dom mærkelig, fordi den antager den samme Grundsætning, som Christian d. 5tes Lov paa de anførte Steder vedkjender sig ihenseende til Beskyldninger, der offentlig fremføres imod Embedsmænd.

huus udi Wor egen Neruerelse, offuerwerendis Oss Elskl. *Niels Kaas* till Thorupgaard, Wor Candtzeler, met allt Raaditt (underthagitt *Abssalon Giöe*) for Oss Wor skickedt Oss Elskl. *Mogens Göie* till Bremersswoldt, Vor Mand och Thienere paa thend ene och haffde met Wor Steffning for Oss udi Retthe steffndt Oss Elskl. *Frederich Hobe*⁽²⁾ till Bosserup, Wor Mand, Thienere och Befallingsmand paa Wortt Slodtt Aaleholm paa thend anden Side, for att hand emodt Recessen, Kongelige publicerede Mandater och emodt ald Billighed, saa och emodt Wor Egne och Oss Elskl. Danmarckis Rigis Raadtz Forordning hanttheffuer oc forssuarer en Herritztings-Skriffuer till Mosseherridtzting, och hannum stedt att side udi Herridtzskriffuers Stedt, och Tingbogen att were megthig, uansseett att hand hannum paa Laalandtzfarlandtzting haffuer offuerbeuist met Thingswidtner, leffuendis Röst⁽³⁾ och hans egen Bekiendelse, hannum att haffue skreffuitt faelske och lögnactige Thingswidtner, som Dom er ephther gaaen; att en Mand er dömppt fran sine three Marck for samme ulouglige Thingswidtner; udi lige Maade att for^{ne} Herridtztings-Skriffuere haffuer lögenartigen indförrt udi en Dom, for^{ne} *Jacop Seefeldt*, Wor Mand, Raadt och Embidtzmand udi Mariager Closter, och for^{ne} *Mogens Göie* emellum gaaen er, thuende Kaldtzmendt, som skulle haffue kallidt till samme Dom, endog thend aldrig skiedt er, och affgangne *Rudbeck Pors*, thend Thid Landtzdommer, haffuer dömppt Herritzfogeden fry och Skriffueren therforre att straffis, som wedtbör, om thett kunde hannum offuerbeuisses, att handt samme Kaldtzmendt som saa vaere lögnactig indförrt, haffde indskreffuit, huilckett nocksom skall were offuerbeuist baade mett Thingswidtner och hans egen Bekiendelse, meendis therforre hand udi saa Maade haffuer giordt *Mogens Göie* Urett, och therforre att stande hannum till Retthe, och haffde her for Oss udi Retthe Kongelige Mandater, först itt Wor kiere Herre Faders salig och höglofflig Ihukommelse udgiffuett thend 29 Martii A^o 1578⁽⁴⁾ liudendis, huorledis Hans

(2) Frederik Hobe til Boserup i Skaane, døde d. 16 Mai 1597.

(3) *leffuendis Röst*, derved sigtes til afholdte Forhør i Modsætning til de fremlagte skriftlige Tingsvidner.

(4) Er formodentlig en Skrivfejl for 1568, under hvilket Aar og med Datum 30 Marts Forordningen findes trykt i Danske Magazin VI. 59-60, efter Cancelliets Registranter.

Maist. wille holddett haffue mett Herridtzskriffuere och Birckeskriffuere till Thinge, att the skulle haffue clare Tingböger, huorudinden skulle strax paa Thinge indtegnis hues Widnissbyrdt, Domme och Breffue mett sin fuldkommen Meening, och förend Skriffueren gaar af Tingett strax oplesses liudeligen paa Tinge udaff Tingbogen ephersom wundett eller dömppt bleff, paa thett inthett skulle tilsettis eller franthagis epheratt Tingett er holddett, och ther hoes formeldis och Skriffuerens Straff och Peene, om nogen therudinden fandtz skyldig, saa och tilholder alle Lenssmendt theroffuer att holde, saa framptt the icke therforre wille stande til Retthe, som samme Breff widtlufftigere udi sig selff uduisser; thernest i Retthe haffde itt andett Mandatz- och Forordnings-Breff A^o 1582 thend 19 Junii^(*) udgiffuett till alle Lenssmendtt indehollandis om huadt Peen och Straf, the skulle haffue, som icke Kongelige Mandather och Forordning udi Act haffue och theroffuer holde, som thett sig bör; item en Vidisse aff itt Wortt Missive-Breff till alle Lenssmendtt, att thersom befindis nogen Tingskriffuere icke att holde clare och righthige Tingböger etc. att Lenssmanden tha therforre lader tilthalle och straffe theroffuer som widtbör, som thend Copie langtt widere medtförer; item udi Retthe haffde for^{ne} *Mogens Giöe* tuende Landtztingswidtner, thermett wille beuisse, att for^{ne} Herritzskriffuer haffuer sig saa höigligen forsseet, att hannum icke burde att side udi Tingskriffuers Stett, saa och itt andett Landtztingswidtne thend 21 Januarii sist forleden udgiffuett liudendis i sin Mening, att *Mogens Giöe* ther hafde berett, att thersom Tingsskriffueren till Moesseherridtzthing haffuer indskreffuitt the Tingssteffninger i Moesseherridtz Tingbog, epher som hand ther selff haffuer bekientd, att hand thett gjorde aff Wanwittighedt, Herridtzfogeden ubeuist, tha haffuer hand i the Maade skreffuett och giordt som en erelöes Skiellm och Falsknere, som thett Widtne widere indeholder, och meenthe *Mogens Giöe*, att for^{ne} Herridtzskriffuere icke epher slig Leighedht burde lenger att were eller bliffue udi thend Bestilling. Tha er mött for^{ne} *Frederich Hobe*, och gaff tilkiende, att hannum icke anderledis therom witterligt haffuer weritt end thenne

(*) Denne Forordning findes i Udgaven af Jydske Lov for 1590.

Sag mett for^o Herridtzskriffuere skulle were en forligtt och affthalen Sag mett hues andre Sager, som udi neste forleden Herredag skulle were clar giorde och affstillede, der for^o *Hack Ulfstandt* och *Mogens Göie* bleff forligte, epherthi hand saa well som Herridtzskriffueren for samme Sag skall were indsteffndt till forledne Herredag, och icke samme Steffning offuer thennum ere leste eller forrekommen; tillmett huis Sager hand er beskyldt och skieltett forre, formeenthe hand icke heller att were saa wigthige att the kunde gielde hans Ehre eller Lempe paa, att hand therforre epher hans Wedderparttis Beskyldning skulle hannum affssetthe, men klagede mehr paa, att Kongens Skriffuere skulle saa offuerfaldis och skieltis, och *Mogens Göie* aff Had och Affuend, mehr end aff rett Sag (forthi Herridtzskriffueren skulle haffue boritt Windissbyrdt emod hannum) att were skielden⁽⁶⁾, och *Mogens Göie* mett liden Rett kunde saa offenttlig skielle paa hannum, förend nogen Fellingsdom war hannum offuergangen. Theremodt gaff *Mogens Göie* for Suar, att samme Sag icke war forligt, meenthe hannum och nu siden thend Tidt att skulle haffue sig forsset, medt mange flere Ordt thennum paa baade Sider emellum forlöp: tha epher Tilthalle, Gienssuar, Breff, Beuissning och thenne Sags Leiglighedt, sagde Wii derpaa saa aff for Retthe, att epherthi uberöctede Dannemendt bör att were och tilskickes udi Dommers och Skriffueris Stedt, och thenne for^o Ting-skriffuere findis offenttlig att were beskylden for uærlig Sag, tha huadt heller hand findis skyldig eller icke, böer hannum icke att were udi samme Befaling⁽⁷⁾, förend hand sig for for^o beskyldede Sager kand lougligen forklare, therforre skall for^o *Frederich Hobe* hannum strax affssetthe, naar hand hiemkommendis worder, och hand tha att tilthallis for huis Beskyldning, mand till hannum kand haffue, uden huis findis kand forligtt adtt were.

(6) *skielden*, beskyldt.

(7) *Befaling* d. e. Bestilling.

40.

1590. En Præst overfalder, idet han gaaer fra Kirken til sit Hjem med Kalk og Disk i Haanden. Ved Landstinget dømmes Gjerningsmanden til at bøde dobbelt saameget, som om han havde overfaldet Lægmand; men Landsdommeren henstiller til Kongen og Rigsraadet, at en større Straf maatte fastsættes for dette ulovbestemte Tilfælde. Ved Kongens og Rigsraadets Dom dømmes han i Kongens Naade og Unaade, saa at Kongen forbeholder sig nærmere at bestemme hans Straf.⁽¹⁾

(V. 16.)

Wii Christian thend Fierde med Gudtz Naade etc. giöre Alle Witterligt att Aar 1590. thend 28 Julii paa Wortt Retterting, paa Wortt Slott Coldinghuus udi Wor egen Neruerelsse, neruerendis Oss Elskl. *Niels Kaas* til Thorupgaardtt Wor Candtzler, mett allt Raaditt, for Oss Wor skickedt Oss Elskl. *Niels Skram*⁽²⁾ till Urup, Wor Mand, Thienere, och Embidtzmand paa Wortt Slott Dronningborrig, och haffde mett Wor egen Steffning for Oss udi Retthe steffnid En wid Naffn *Pouell Dall*, som bode udi Quoterup, for att hand for nogen Thid siden skall haffue understandett sig att offuerfalde och slaee en Prestmand wed Naffn Her *Niels* udi Hem, ther hand er gangen fran sin Kircke och till sit Huus och haffde Kierkens Instrumenter, Kalck och Disk, udi Handen och ingen Feide eller Fahre hand sig aff wiste; for huilcken Sag hand skall were indsteffnid til Herridtzthing och Landtzthing, och Landtzdommer adtt haffue dömppt hannum till dobbelt Böder, och meenthe for^o *Niels Skram*, att saadan en slem Gierning paa en Prestmand giortt, och paa thett Sted, ther hand haffde Kalck och Disk udi Handen, som Folck berettis aff, burde icke med slige ringe Böder att wiidis⁽³⁾ och straffis, men paa hans Hals; tha er mött for^o *Pouell Dall*, kunde icke benegthe slig Gierning, men faltt till Föie, och sagde sig huis Fald hand kunde were falden forre, gierne att wille böde och udrette till hans Herskaff epher Landtzdommeres theris Doms Liudelsse, gaff therhøes tilkiende, samme ssin Forsseelsse aff Hastmodigheedt att were skeed for nogen Uquems-Ord, Presten skall haffue giffuet hannum, ther the erre kommen udi Thrette sammen och skulle gange aff Kircken och paa Sognesteffne strax udenfor Kirckegaarden ohm nogle Suin, Presten Her *Niels* haffde

⁽¹⁾ Exempler af lignende Beskaffenhed findes i I. 7, 25 og III. 228 og 328.

⁽²⁾ Døde d. 26 Junii 1601.

⁽³⁾ viidis, bödes, jvfr. Vide, Straffebod.

indthagid och warre komne udi hans Korn, och er fremlaught thend Domb, som Wore Landtzdommere udi Nörre Jüttland udgiffuett haffde, liudendis udi sin Besluttning: „thennum ingen sönderlig Forordning om slig Forsseelsse att finde udi Loffuen eller Handfestningen andett end udi thett Capittell udi Lougen^(*) att huor for en Sag gieldis flere three Marck, att thersom mand hugger anden udi Kircke eller paa Kirkegaard om hellige Dage, tha bödis serlig for Kircke och Kirkegaard, och for hellig Bröde, och serdellis for Blodwiide; end hugger mand wiedt Mandt eller Munck, tha böde hand saa mögitt mehr, och epther slig Leilighet och Recessen therom aldellis inthett haffuer, uden om Kirckefredtz Bröde⁽⁵⁾, tha förend Wii mett meenige Danmarckis Rigis Raad om slig Hendelsse wille giöre nogen anden Skick och Forordning, huad the som sligtt giöre skulle were forfalden, wiste the icke andett therom for Retthe att affssige, end for^o: *Powell Dall* bör for slig sin Forsseelsse ad udrede dobbelt saa mange och mögen Böder och Faldtzmaall, som hand haffde werid forfalden fore, om hand sligt haffde beuist en leeg Mand, som hans Dom udi sig selff till Wiborrig Landtzthing thend 27 Septembris sist forleden udgiffuett widere indeholder, huilchen Domb for^o: Wore Landtzdommere bestoede och widkiende; sagde sig ey heller andett therom udi Lougen att kunde finde, ey heller wiste andett end Lougen att fölge, för Wii anden Forordning therpaa giörendis worder och stillendis till Oss Selff.” For^o: *Niels Skram* beskylthe icke heller for^o: Landtzdommere udi nogen Maade, men meenthe thend Straff och Peen for ringe att were, som epther Lougen kunde udforskis och udtyes, men meenthe thet paa hans Hals heller att skulle straffis, hannum ey heller hans Faldtzmaall till Sagwolderen, som er mher end 40 & Sag, inden 6 Ugger att haffue udrett, kandskie ey heller till hans Herskaff, och derforre, om icke en anden Forordning bleff giortt, at skulle fare som en fredtlös Mand. Tha epther Tilhale, Giensuar oc Sagsens Leilighed, eptherthi for^o: Wor Landtzdommers Dom icke er nogen endelig Dom, men liuder thennum ingen synderlig Skick eller Ordning att finde om slig Forsseelsse att were giordt, therefore

(*) J. L. II. 86.

(5) See den Kold. Rec. Cap. 23.

haffue Wore meenige Danmarckis Rigis Raad thend Sags Leilighedt offuerweyett och betragthed och befundett thend fast höiwigthige och Gierningen slem udi sig self, att hand haffuer ouffuerfaldett en Gudtz Ordzt Thiener, och icke haffdt hannum udi Act och Forskonszell mett the Instrumenther, hand haffuer hafftt udi Handen, som war Kalck och Disk, huoraff Gudtz Folck be-rettis, som hand mett ald Billigheedt haffde burdt att giöre; derforre, saa och fordi for^o: *Powell Dall* icke haffuer retthett sitt Faldtzmaall inden 6 Ugger till Sagwolderen, sagde Wii therpaa saa aff for Retthe, att for^o: *Powell Dall* for saadan hans Forsseelsse och slemme Gierning skal were udi Wor Naade och Unaade, och thett att stande till Oss self, huor⁽⁶⁾ Wii therom wille haffuedt⁽⁷⁾ mett hannum, dog er mett thenne Dom icke meentt, att nogen Prestemand forargeligen skulle lade under itt helligt Skin mett saadanne Ornamenther nogen anden Motwillighedt⁽⁸⁾ till nogen Ulöst forarsage.

41.

1590. Kongens og Rigsraadets Dom. En adelig Enke, som i hendes Mands Bo har faaet sin Morgengave udlagt med 2000 Rd., kjendes tillige berettiget til 1000 Rd. i Fæstengave.⁽¹⁾ Hendes Paastand paa 2000 Rd., som hun skulde have indført i Boet som „Brudeskæt“ (Medgift), henvises til Paadømmelse af Samfrænder. Under Sagen paaberaabes en ældre Dom, afsagt i en lignende Sag, hvori dog intet „Brudeskætsbrev“ havde været udstedt.

(V. 22.)

Wii Christian thend Fierde medt Gudtz Naade etc. Giöre Alle witterliggt att Aar 1590 thend 29 Julii paa Wortt Rettherting paa Wortt Slott Colding-

(⁶) *huor*, d. e. hvorledes.

(⁷) *haffuett*, have det.

(⁸) I Dommen staaer *meth Villighedt*, men som er en aabenbar Skrivfejl.

(¹) At det om Fæstengave oprettede Document, hvorimod den afdöde Mands Arvinger gjøre Indsigelse, deels fordi de ikke have givet deres Samtykke, deels fordi det ikke skulde være Brug at oprette saadanne Documenter, kjendes gyldigt, er mærkeligt nok, da Enken ogsaa havde modtaget

Smykker i Fæstengave. Men Frederik d. 2dens Fdg. 18 Oct 1577 gik kun ud paa at indskrænke Morgengaven. Christian d. 4des st. Rec. 2-8-2, som sætter Grændse for Fæstengavens Störrelse, synes kun at forudsætte den brugelig blandt Uadelige, og *Ostensen* omtaler den ogsaa kun saaledes (blandt ufrie Folk). Formodentlig er det efterhaanden gaaet af Brug at anvende denne Benævnelse paa Adelens Gaver, hvilket ogsaa Christian d. 5tes L. 5-4-1 synes at forudsætte. Jvfr. iövrigt l. 310.

huus udi Wor egen Neruerelssse ouffuerwerendis Oss Elskl. *Niels Kaass* till Thorupgaardtt Wor Candtzler (mett allt Raadet) underthagendis *Albritt Friis*, for Oss Wor skickedt Oss Elskl. *Albritt Windtt*, *Jacop Wind*, *Chresten Wind*⁽²⁾, och *Hendrick Wind*, Worre Mend och Thienere, paa therris egne och therris Medtarffuingers Wegne, paa thend ene, och haffde mett Wor Steffning for Oss udi Retthe steffndt Oss elskl. Frue *Metthe Wogensflitt*, *Claus Skiels*⁽³⁾ Eptherleffuerske, och hindis Laugewerige paa thend anden Side, och tilhallede hinde for att hun will sig tilholde itt Tussindt Daller Festengaffue, the hinde skulle bethalle epther itt Breff, for^{ne} hindis affgangne Hossbonde therpaa skall haffue giffuedt hinde, dog ingen aff hans Arffuinge thett skulle haffue forssegledt, och meener the icke att were brugeligt her udi Rigett, att Festengaffue epther Forskriffning bör att udgiffues, men thend strax aff Handen att offuergiffues, huilckedt for^{ne} *Claus Skiels* Arffuinge mener ochsaa att were skedt att hand hinde en Guldkiede och itt Armbaand skall haffue giffuett, förendt the ere sammen kommen udi Ecteskaff, meenendis thennum forthi icke att were hinde anden Festengaffue pligtig att bethalle; dissligeste att haffue Tilthalle till hinde for hun mett itt for^{ne} *Claus Skiels* Breff i lige Maade will tilholde sig tu thussind Daller, som hun kalder hindis Brudskatt, och siger att haffue indfördt til for^{ne} *Claus Skiell*, endog ingen aff *Claus Skiels* Arffuinge skall haffue forssegledt eller samtöggt samme Breff, och eptherthi samme Pendinge skulle were indkommen udi Fellidtzboe, och icke the findis beholdne, eller paa Rentthe udsatt, men till begge therris Nyttthe, Opholdt och Behouf udgiffne; sammeledis skall befindis, att *Claus Skiell* theremodt skall haffue solldt och affhendt aff hans egett Arffueguodtz, och the Pendinge udi lige Maade att were kommen thennum begge till Beste, Nyttthe och Opholdt, och therforuden skall endtha findis stoer Gieldt, som fordris och bethallis skall, meener the slig Pendinge, som i Fellidtzboe er indfördt och igen udgiffne till begge therris Nyttthe och Behoff, böer epther Wor Danske Rett att regnis for Lössöre och eptherthi hun tager Halffdt udi ald Boe, Lösöre och Biigning paa Sedegaard

(²) Albret Wind døde 1608, Jacob Wind d. 14 April 1607, Christen Wind d. 23 Marts 1605. (³) Claus Skeel var død kort tilforn; han blev begravet d. 27 Mai 1590.

och Mölle lige emodt alle hans Arffuinge, meente the thennum icke were pligtige hinde for^o: Brudeskatt att bethalle mett Rentthe. Saa er mött for^o: *Jacop Wind* samptt andre hans Medtarffuinge och gaffue tilkiende först om thett ene thusind Daller, som hun formeen sig att wille tilholde epther *Claus Skiels* Breffs Liudelse, att thett icke her udi Rigett skall werre brugeligtt eblandt Adelen, Festengaffue epther Forskrifning adtt udgiffues, men strax epther Troloffuelsse aff Haanden att udgiffues och ouffuerantthuordis enthen udi Kieder, Armbond eller andett sliggt, huilckett the meen skeed att were, epther hun war hannum tilsaugdt att haffue bekommit en Guldkiede och itt Armbond, huilckett the meen hinde icke mett Retthe att kunde fornecte, meenendis hinde icke anden Festengaffue pligtig att were. Theremodt att suare er mött Oss Elskl. *Albritt Friis* til *Harridtzkier*, *Wor Mandtt* och *Raadtt*, och gaff tilkiende, att hand aff hinde war ombeditt att gange udi Retthe i thenne Sag, eptherthi hindis egen laugeborren^(*) *Werige* icke paa thenne 'Tidt war tilstede, ey heller Oss Elskl. *Mouridtz Podebusk* til *Kiörup Wor Mandt* och *Thienere*, som och war tillthroidt att suare udi hindis Sag, och först for Oss udi Retthe laugde itt Pergemendtz Breff, for^o: *Claus Skiell* udgiffuett, underskreffuitt och forssegledt haffde A^o 1582 thend 25 Februarii, liudendis udi sin Mening: att haffue skienkedt och giffuett hans troloffuede Festemöe *Jomfrue Metthe Wonssflitt* itt Thusind Daller udi therris Forloffuelsse, huilcke for^o: I.^m Daller hand bepligther sine Arffuinge epther hans Död hinde till gode Rede att bethalle och fornöige, och thersom the icke widere kom udi Ecteskaff sammen tillforpligther hand ligenell sine Arffuinge att giffue och fornöige hinde aff therris egett for^o: itt thussindt Daller; thersom thett icke skeede skulle hun eller hindis Arffuinge haffue fulde Magt att annamme hans Hoffuidtgaardt mett thedtz tilliggendis Guodtz till itt friitt bruggelig Pantt, till for^o: I.^m Daller bliffue hinde eller hindis Arffuinge til gode Rede fornöigede och affbethalde aff hans Arffuinge, som samme Pergamendtz Breff langt widere udi sig selff medförer och indeholder, och er samme Breff aff for^o: *Peder Munck* till *Widtnissbyrdt* forssegledt och underskreffuitt, och setthe for^o: *Albritt Friis* paa hindis Wegne udi

(*) *laugeboren*, lovlig födte, d. e. födte Værgen efter Loven, tutor legitimus.

alle Retthe, om hans Arffuinge icke ere pligthige att holde och eptberkomme hans udgiffne Breff och Segell, och hun att nyde sin Festengaffue, som andre Adels-Fruer her udi Rigett hertill giordtt haffuer; dissligeste beretthe for^{re} *Albritt Friis*, att eptthersom hun udi lige Maade war hidt steffndt for II^M Daller hindis Brudskatt, som the wille forholde hinde for, saa epttherthi samme II^M Daller Brudskatt er och regnis hinde udi steden for Jordegudtz, formeen hand for^{re} II^M Daller forloddis ud, endog hand war giernne begierendis, eptther hindis egen borren Werige icke war tilstede, att Sagen motthe indkomme for Samfrender, ther att gaa therom, saa megett Loug och Rett war. Huoremotd for^{re} *Jacop Wind* saa och the andre Medtarffuinge gaffue for Suar, att ther skulle were gangen en Forhandling och Contract thennum emellum, som *Albritt Friis* self skal haffue underskreffuitt, huorudinden the skulle haffue forpligthett thennum her udi Byen att lide Dom udi Sagen, saawell om for^{re} I^M Daller Festengaffue, som for de II^M Daller Brudskatt, att therom the bleffue tildömpthe for^{re} Pendinge att udgiffue, skulle the strax her udi Byen fornöige hinde for^{re} III^M Daller, som the strax her for Oss beuiste mett samme Contracts Breff, udgiffuett udi thette neruerendis Aar thend 30 Dag Maii sidst forleden, huorforre the bessuerede^(*) thennum mett samme Dom att lade opstande och gaffue tilkiende, att som hun esker for^{re} thu Thussind Daller hindis Brudskatt, som hun kalle thennum, att eptther ingen aff *Claus Skiels* Arffuinge haffue sligtt beuillgett och samtöcktt, fast mindre thett mett hannum forssegett, saa och for^{re} Pendinge skulle were indkomne udi Fellidtzboe, och the icke findis beholden, eller paa Rentthe udsatthe, men till beggis theris Behoff udgiffne, *Claus Skiell* skall och haffue soldt och affhendt sig aff sitt eget Arffueguodtz saa och Kiöbstedtz-Guodtz, och hues Pendinge therforre opbornne ere, udi lige Maade till beggis theris Gaffn att were udgiffne, theroffuer skall were en stoer Geldt, och ingen rede Pendinge; meener the therforre icke pligthige for^{re} II^M Daller att udgiffue mett Retthe, setthendis udi Retthe eptther slig berörde Leiglighedt, om for^{re} II^M Daller, som saa

(*) the besuerede thennum med samme Dom at lade opstande d. e. de vægrede sig ved at give Hensind med Dommen.

udi Boedt skall were indkomne, icke bör att regnis for Lössöre, och epther the haffue fornöigett hinde II^M Daller Morgengaffues Pendinge, och tillmett stildt hinde tilfredtz epther gode Mendtz Vurderingh for halff Biigning paa Sedegaard och Mölle, och therforuden haffuer thagedt udi Skiffthe halff Boe, Boeskaff, Guld, Sölff, Fee, Queg och ald Lössöre, som till Skiffthe er kommidt, och altingest nyett⁽⁶⁾ epther Wor Danske Loug och Rett, om the epther Wor Danske Rett kunde findis att were pligthige for^{ne} II^M Daller att bethalle och fornöige, eller om the icke bör att regnis for Lössöre, och skiödt thennum till en Dom tillforne aff Samfrender skulle were udgangen emellem Oss Elskl. *Otthe Emmicksen* och hans affgangne Höstrus Arffuinge, som udi lige Sag skulle were dömppt. Thertill suarede for^{ne} *Peder Munck* och bekiende, att hand haffde weritt udi thend Domb, men thend Thid war inthett Brudskadtbreff tilstede; thersom thett haffde weritt tilstede, vidste hand well, huad Dom ther tha wille falledt; berethe och for^{ne} *Albridt Friis*, att for^{ne} II^M Daller Brudskatt er hinde udi Steden for Arffueguodtz, och eptherthi *Claus Skiells* Arffuinge annamme allt *Claus Skiels* Arffueguodtz, och hun ligeuell skall bethalle halff hans witterlig Gielt, formeen hand udi lige Maade hinde pligig the II^M Daller hindis Brudskadt forloddis, och eptherthi hindis Broder er hindis retthe boeren Werige epther Lougen icke er her tilstede som widere Breffue och Beskeedt om for^{ne} hindis Brudskatt maaskee kand haffue, war hand begierendis mett samme Dom att maa opstande, eller maathe komme till Samfrenders Dom, midlertidt kunde hindis retthe Werige tilstede komme, dog haffde ther itt Porgamendtz Morgengaffs Breff, som bleff udi Retthe laugdt, for^{ne} *Claus Skiell* udgiffuett, underskreffuitt och forssegledt haffde A^o 1582 thend 22 Octobris om II^M Daller till Morgengaffue, och war therudi formelltt, att thermett skulle icke nogett aff hindis Brudskatt bliffue forringeritt, som thett Breff langt widere uduisser, medt flere Ordt och Thalle thennum paa begge Sider emellum forløb: Tha epther Tilthalle, Giensuar, Breff, Beuissning och thenne Sags Leiglihedtt saugde, Wii therpaa saa aff for Retthe, först om for^{ne} Festensgaffue, att eptherthi her udi Rigett er adskillige Domme udgangne, att

(*) nydt.

Festensgaffue- och Morgengaffues-Breffue bör att bliffue wedt therris fulde Magt⁽¹⁾, tha bör for^o *Claus Skiels* Arffuinge att holde och ephtherkomme thett Festensgaffue-Breff, som hand for^o Frue *Metthe Wogenssflitt* gifuedt haffuer, och att fornöige hinde for^o I^M Daller, men hues thend Sag anlanger om Brudskatten, bleff therpaa affsaugt for Retthe, att ephtherthi her for Oss icke er fördt tilstede nogett Brudttskadtz-Breff, *Albritt Friis* ochsaa beroffuer sig paa, att hindis retthe boeren Werige icke heller paa thenne Tidt er neruerendis, som hindis Breffue udi thend Sag haffuer, huormett mand skulle gange udi Retthe, haffuer Wii indsatt samme Sag til beggis therris Samfrender, thennum therom att döme eller och att forhandle till Mindelighedt, naar the thertill ephther Wor Befalling bliffuer anfordrede, och ephtherthi *Claus Skiels* Arffuinge haffuer tilforpligthett thennum udi thend Contract thennum emellum gangen er, icke att uddrage her aff Colding förend for^o II^M Daller Brudskatt bleffue hinde fornöigede, ohm the hinde mett Wor Dom bliffue tildömpte, och udi thend Sag ingen endelig Dom er gangen, tha for^o *Claus Skiels* Arffuinge for thend Forpligt, saa wiitt the II^M Daller Brudskatt er anlangendis, att were quitt och forskonnidt paa thenne Tid.

42.

1590. Kongens og Rigsraadets Dom. Det ansees ikke nödvendigt, at Vidner stævnes til at paahöre hinandens Forklaring, naar kun den Part, mod hvem de föres, har faaet lovligt Varsel. ⁽¹⁾

(V. 49.)

Wii Christian thend Fierde mett Gudtz Naade giör Alle wittherligtt, att Aar 1590 thend 30 Julii paa Wortt Slott Coldinghuuss udi Wor egen Neruerelse,

⁽¹⁾ See I. 310.

⁽¹⁾ Det er först Christian d. 5tes Lov, der i 1—13—12 har givet den Regel, at Vidner, der allerede ere förte, skulle indstævnes til at paahöre dem, som til andet Ting (Tingdag) skulle föres imod dem. Fred. d. 3dies Fdg. 11 Jul. 1654, Art. 2;

som formodentlig er dette Lovsteds Kilde, havde derimod fastsat: „Vidnisbyrd, som haffuer vundet i Sagen eller deris Arffuinger, giöris icke fornöden at steffne eller gifve Varsel, med mindre de beskyldis og tiltalis for deres Vidner at være usandfærdige, mens naar Vidner allene beskyldes

offuerwerendis Oss Elskl. *Niels Kaass* till Thorupgaard, Wor Candzler, medt allt Raaditt (underthagendis *Jörgen Skram* och *Manderup Passberg*), for Oss wor skickedt Oss Elskl. *Mouridtz Podebusk*⁽²⁾ till Kiörupgaard, Wor Mand Thienere och Embidtzmand paa Wortt Slodt Jungshoffuett, hans Fuldmectige *Henrick Nielssen* paa thend ene, och haffde mett Wor egen Steffning for Oss udi Retthe steffndt Oss Elskl. *Gregers Juell* till Westergaard⁽³⁾, Wor Mand, Thiener och Landzdommer paa Wortt Land Langelandt, och *Chresten Skriffuer* udi Orre, Landztingsskriffuer ther sammestedt, for en Dom, the haffuer dömppt *Hans Madtzen* i Bierrebye, Herridtzfogedt i Nörherridt, quitt for for^o: *Mouridtz Podebuskis* Tilthalle, for hand haffde stedt Oss Elskl. *Ebbe Munck*⁽⁴⁾ till Fiellebroe, Wor Hoffssinder, hans Fuldmectige, att haffue fangett Widnissbyrdt beskreffuitt till Nörherridting, uahnssett att hans Fuldmectige haffuer satt udi Retthe for for^o: Herridtzfogedt, att epherthi ther siönthis Winde emod Winde, och Oss Elskl. Frue *Wiffueke Podebusk*⁽⁵⁾, och hindis Fogedt mett therris Breff och Zegell och andre Winder i samme Sag, haffuer wundett, om ther icke haffde burdt epher Recessen⁽⁶⁾ att were giffuett Warssell, och ligeuell haffuer dömppt samme Herridtzfogedt och Windissbyrd quitt, emod saadanne Retthergangh och Forssett, som haffde werett for thennum; udi lige Maade haffde for^o: *Mouridtz Podebusk* mett Wor egen Steffning udi Retthe steffndt for^o: *Hans Madtzen*, Herridtzfogedt udi for^o: Nörherridt for for^o: Windissbiurd, hand haffuer stedt, och icke therfor war giffuen Warssell, och udi Retthe laugde for^o: *Mouridtz Podebuskis* Fuldmectige for^o: *Gregers Juell* till Westergaardt, Landzdommer paa Wortt Landt Langeland, och *Chresten Nielssen*, Landzthing-Skriffuer ibithem, therris Dom udgiffuett Onssdagen, som

for Processen oc ikke angaaer deres Ære oc Fælding, som vundet haffver, da skal ikke steffnes videre end Hoffvedmanden, som er Vederpart, dog saafremt de steffnis lovligen for deres Vinder at forklare oc examineris, oc med andre forhøres, da bör de möde.“ Jvfr. lövrigt *Örstedis Eonomia* IV. 555.

(2) Mouritz Podebusk havde været Befalingsmand paa Tranekjær; † 18 Sept. 1593.

(3) Paa Langeland.

(4) Ebbe Munk døde d. 18 Jul. 1622.

(5) Fru Vibeke Podebusk, Mouritz Podebusk's Søster, Enke efter Evert Bild til Ravnholt, Rigsraad og Admiral, døde den 16de April 1596.

(6) Den Kold. Reces Cap. 14, som bestemmer, at intet Tingsvidne maa udstedes, uden at den, som det paagjelder, bliver dertil lovlig kaldet og fanger Varsel, eller er selv til Vedermaalsting.

war thend 1 Dag Julii A^o 1590, lydendis udi sin Meningh, att epherthi *Ebbe Munck* haffuer först fördt Windnissbyrdt och ladett *Mouridtz Podebusk* theremod tingkalde, *Mouridtz Podebusk* therepther att haffue fördt Windnissbyrdt, och theremodt ladett *Ebbe Munck* tingkalle, och icke emod samme Windnissbyrd ladett *Ebbe Munckis* Windnissbyrdt tingkalde, therepther *Ebbe Munck* anden Sinde att haffue ladett före Windnissbyrdt och ladett theremod tingkalde *Mouridtz Podebusk* och icke *Mouridtz Podebuskis* Windnissbyrd, therfor haffuer for^{re} Landtzdommer och for^{re} Landtzthingsskriffuer icke kunde kiende for^{re} *Hans Madtzen* Herridtzfogedt therudi att haffue giordt Urett, men finde hans Dom wed Magtt, medt meere samme Landtztingsdom indholler, och satthe for^{re} *Mouridtz Podebuskis* Fuldmectige udi alle Retthe, att epherthi hand till Herridtzting, föerend *Ebbe Munckis* Windnissbyrd wandt, beretthe och gaff tilkiende, att *Mouridtz Podebuskis* Windnissbyrd burde att were kalledt theremod, och skiöd sig till thett 14 Capitell udi Recessen, som eblandt andett formelder, att ingen Tingswindne skall udgiffuis enthen thill Herridtzting, Landtsting, Birketing eller Byethingh, som gielder paa nogen Mendtz Ære, Liff eller Eindom, uden thend, thet paagieller, bliffuer thertill louglig kalledt och fanger Warssell, eller och er siellff till Wedermaals-Tingh, meener hand, att for^{re} Herridtzfogeden, saa och for^{re} *Gregers Juell* och *Chresten Skriffuer*, haffuer therudi giordt Urett och emod Wor Recess. Tha er mödt for Oss udi Retthe for^{re} *Gregers Juell*, *Chresten Skriffuer* och for^{re} Herridtzfogedt, och meenthe thennum udi samme therris udgiffne Domme, ingen Urett att haffue giordt, epheratt Wii tilforn mett menige Danmarckis Rigin Raad till sidste forleden Herredag haffuer tilldömp och tillfundett for^{re} *Mouridtz Podebusk*, saa well som *Ebbe Munck*, att giffue huerandre Warssell for Windnissbyrdt, huilckett the och haffuer giordt, och icke Wor Dom skulle medtföre, att Windnissbyrd skulle haffue Warssell emod huerandre; hand meenthe och, att epherthi Windnissbyrd aff thennum paa begge Sider war förtt paa adskillige Thyder, och emod huerandre, saa thend enis Windnissbyrdt icke emodt thend andens bleff tingkallid, da kunde the quite och skarre (7)

(7) Skarre, staae lige Skade, Last og Brast med hinanden.

mett huerandre; for^o *Ebbe Munck* gaff och tillkiende, att hans fuldmectige Fougedt haffde till thend 11te Septembris 89, der *Mouridtz Podebuskis* Windnissbyrdt wandt, forreholdett paa Thinge, om the wille winde hans Windnissbyrdt emod, att hans Windnissbyrdt icke haffde burdt theremod att were kalledt, som hand och mett Opskrifthen aff sitt Forssett aff Thinge paaskreffuett beuiste, och tha paa baade Sider att were beuilgett att ingen Warssell huerandre att skulle giffues, huorpaa hand formeenthe sig well itt Stockeneffn att kunde forhuerffue, om hand thertill fick Thid och Resspitt, haffde icke formodett theremod nu att skulle siges, och meenthe for^o Landtzdommer saa well som *Ebbe Munck* for^o *Mouridtz Podebusk* udi the Maade ingen Urett att were skiedt, och satthe therforre udi alle Retthe, om hans Dom icke bör wid Magtt adtt bliuffe. Tha ephther Tilthalle, Gienssuar, och thend Sags Leiglighedtt bleff therpaa saa affsagdt for Retthe, att ephtherthi ther befindis, att *Mouridtz Podebusk* och *Ebbe Munck* haffuer giffuett huerandre Warssell for hues Windnissbyrdt, the haffuer fördt emod huerandre udi Hoffuidtsagen, och *Mouridtz Podebusk* haffuer fördt Windnissbyrdt ephther the förste Windnissbyrdt *Ebbe Munck* förde, och icke tha giffuett *Ebbis* Windnissbyrdt Warssell theremod, och *Ebbe Munck* therepther haffuer fördt Windnissbyrdt, som *Mouridtz* meen hans Windnissbyrdt skulle haffue werett kalled emod, bleff therpaa sagt for Retthe, att samme theeris Sag findis lige paa baade Sider, saa the therom haffue att skarre och quite mett huerandre, och fordi Landtzdommer udi thend Meningh haffuer quitt dömppt Herridtzfogeden, da widste Wii icke heller hans Dom att kunde modssige, med mindre saa er, att the paa bode Sider guodwilligen affstaae huis Windnissbyrdt, som findes emod hverandre att haffue wundett, och icke Warssell for er giffued, och thermett forhandle ephther Recessens Liudelsse.

43.

1590. Kongens og Rigsraadets Dom. Menigheden i et Sogn klager over Biskoppen, fordi han først vilde have den til at antage til Præst en Slægning af hans Kone, og da Menigheden vælger en Anden nægter at ordinere ham, paa Grund af at han var berygtet. Sagen henvises til Consistoriums Paakiendelse. — Ved en afdöd Piges Grav föres Klage over „Manddöd“ paa Grund af Besmittelse.

(V. 62.)

Wii Christian thend Fierde medt Gudtz Naade &c. Giöre Alle wittherliggtt, att Aar 1590 thend 31 Dag Julii paa Wortt Rettherting paa Wort Slott Coldinghuus, udi Wor egen Neruerelsse, neruerendis Oss Elskl. *Niels Kaas* mett allt Raadett (underthagendis *Peder Munck* och *Chresten Skiell*) for Oss wor skicked Wor Undersotthe menige Sognemendtt udi Randelöff och Bierreagger Sogner udi Hadtzherridt paa thend ene och haffde mett Wor Steffning for Oss udi Retthe steffndt Oss Elskl. hederlig och höglerd Mand Mester *Peder Wynstrup*, Superintendentt udi Aars Stifft⁽¹⁾ paa thend anden Side och hannum tilthalde for att hand for nogen Tid siden ther therris Sogneprest mett Döden war affgangen, skall haffue tilsenndt thennum en Persson wid Naffn *Jörgen Gregerssen*, Skolemester udi Wor Kiöpstedt Wedle, hans Höstrue Slegtt, huilcken hand ther wild haffdt till en Sogneprest emod therris Wilge och Samtöcke, huilken the icke waere thientt mett, och epher att the icke haffue wild hafftt hannum, haffue the kalled en anden Persson wid Naufn *Peder Jörgenssen* föd i Houbye udi for^{no} Hadtzherrid, huilcken the meene skall findis ustraffelig bode udi Leffnid och Lerdom, som thitt och offthe skall haffue predickett ther udi Sogned udi therris forrige Sogneprestis Welmagtt, saa the kiender hannum goed for samme Kald att forrestaae, och ther the skall haffue weridt hoes hannum mett for^{no} Persson att ordinere, skall hand sig therudi haffue wegritt, formeendendis hannum therudinden att giordt Urett och endnu plictig hannum att ordinere, och stande therforre till Retthe, och fremblaugdis thett Kaldtzbreff, datteritt Söndagen Cantate thend 17 Maii sidst forleden, som itt Udskud⁽²⁾ och udkoerede Mend paa menige Sognemend udi Randlöff och Bierreagger Sogner haffde

(1) Vinstrup blev i det fölgende Aar Biskop over (2) Udskud, Udvalg, det svenske Utskot. Sjellands Stift, Pontopp. Annual. eccl. Dan III. 100.

giffuett for^o *Peder Jörgenssen*, liudendis hannum att were kallid till therris retthe Sogneherre och Siellesörger, Prousten offuerwerendis. Theremod beretthe for^o Mester *Peder Winstrup*, Superintendent, sig icke udi anden Meening aff förste att haffue tilskicked och presenteerit thennum wid Prousten for^o *Jörgen Gregerssen*, Skolemester udi Wedle, end om thennum behagede hans Predicken, men Walleth att haffue standett udi therris egitt fry Kaar, saadanne Perssoner, som brugis udi Skollethieneste och thiener Meenigheden tilbörilig, for andre att forfremmis. Men huad belangendis war thend *Peder Jörgenssen*, som the nu haffuer kallid, gaff han tilkiende for^o *Peder Jörgenssen* for nogen Aar siden, ther hand gick till Skolle udi Aarhus, att haffue weritt besmittet med thend Siuge, som kaldis the onde Saar, saa att itt *Peder Jörgenssens*⁽³⁾ Datther-Barn, *Christoffer Jörgenssens*, Barn theraff skall were bessmittet och död, och Mand-Död offuer Graffuen att were klagett, for^o *Peder Jörgenssen* och for thend Sag Skyld att haffue undholdett sig Byen en Thiid langh, huorom hand fremblagde adskillige Breffue, sammeledis ett Beuiss, att *Söffren Tögerssen* haffde giffuett hannum Leide att komme till Byen att suare paa Aarhus Capittell till thend Bessmittelsse, hans Barnebarn haffde fangett aff hannum; sammeledis bleff fremlaugdt ett Breff, som *M. Lauridtz Föenboe* och nogen aff Canekerne udi Aarhus udgiffuett haffde 1590 thend 10 Junii, liudendis udi sin Meening: Prousten Her *Chresten* udi Gylling paa therris Capittell att haffue bekiend, att hand icke haffde samptöckt for^o *Peder Jörgenssen*, endt mögett mindre bezeglett thett Kald, som Randelöff och Bierreagger Sognnmendtt gaff for^o *Peder Jörgenssen*, och Gyllinge Sognedegen haffde skreuit, ey heller sig att were dragen till for^o Kircher thend Dag, samme Kald gick, for *Peder Jörgenssens* Skyld, men for *Jörgen Gregerssens* Skyld, som Bispen ham haffde befallid, och meenthe for^o *M. Peder Winstrup*, att hand icke wiste thet hannd taarde eller maathe epher slig Leiglighedtt fordriste sig till paa hans Emmedtz Wegne att ordinere en beröchtet Persson, som thend⁽⁴⁾ anden fordom Superintendent ey heller haffuer for saa-

(³) Som det Fölgende viser, maa *Peder Jörgenssens* (⁴) then anden &c. d. e. som den forrige Superintendent &c. være en Skrivfejl for *Söffren Tögerssens*.

dan Leiglihedtt wild fordritt⁽⁵⁾ till nogen Kald, men dersom Wii kunde eller wille befalle hannum thett att giöre, wille hand giærne derepther retthe sig. Theremod er suaredt aff Oss Elskl. *Chresten Skiell*, Wor Mand, Raad och Embedtzmand paa Wortt Slodt Aaker, saawell som aff for^{ne} Sognemend udi Randelöff udi Bierager Sogne, att for^{ne} Siugdum the onde Saar kunde for^{ne} Person well were paakommen aff en anden Ulykke, som mangen udi Senge och Omgjengsell mett Andre, och icke for hans egit onde Leffnitt Skyld, hand haffde förd, hannum well att haffue tilforn weredt behafftt⁽⁶⁾ dermed och att haffue undholdett sig fran Aarhus Bye en Thid lang, ther for^{ne} Barn aff thend Bessmittelse döde, som hand war beskylltt forre, men icke att haffue weridt römbd; och tha hand er kommen tilstede igen och paa Leiden, thend Bessmittelse icke att haffue weritt hannum offuerbeuist i nogen Maade for sitt onde Leffnitt Skyld att were hend⁽⁷⁾ och paakommen, hannum ey heller for thend Sag nogett att haffue bött eller ophingett forre, och hannum siden thend Tidt lenge att haffue gaaidt till Skolle udi Aarhus, och att haffue thend samme hans Werttis, som Barnitt for döde, hans gode Windnissbyrdt, som hand laae till Herberge udi 15 Aar hoes, sammeledis hans Skoelemesters Beuiss, dissiligeste siden thend Tid att haffue weridt baade i Kiöpnehaufn och till Rostock att studeere, och i lige Maade att haffue Dr. *Pouell Madtzens*⁽⁸⁾ Passbord, att hand skicked sig som en erlig, from, tuchtig Person, och om skiöntt nogen udi sin Ungdom kand haffue forsseett sig, och siden skicket sig well, tha meenthe the icke, att hand burde fran nogedt lougligdt Kald forskiudis, med mere Ord och Thalle thennum emellum faltt: tha epher Tilthalle och Gienssuar, epherthi geistlige Personer best kunde ordelle therom, therforre haffue Wii uden widere Kald och Steffning andett end the aduaere huerandre, naar the wille affsted drage, tilfundett begge Parther mett beggis therris Breffue och Beuissning att möde therom for the Höglerde udi Universitetet udi Wor Kiöp-

(⁵) *fortrit*, befordret.

(⁶) *behaft*, behæftet.

(⁷) *hændet*.

(⁸) Poul Madsen, Biskop i Sielland fra 1569 til 31 Oct. 1590, da han döde, Pontopp. *Annal.* III. 99, jvfr. Zwergius *Siellandske Cleresie* S. 102.

stedt Kiöpnehaffn, och the forpligthige inden 3 Ugger nest epther, eller fire udi thett seeniste, epther detthe Breffs Datum, udi thenne Sag att affssige och forordne huis thennum siönis christeligt och rett, och som the wille anssuare och thett att giffue fran thennum beskreffuitt.

44.

1590. Kongens og Rigsraadets Dom. Endskjönt en Ejendom er forlenet Nogen paa Livstid, kan den dog ligefuldt ved Skjøde afhændes af den, hvem den tilfalder i Arv, uagtet han aldrig har været i Eendommens Besiddelse⁽¹⁾.

(V. 70.)

Wii Christian thend Fierde mett Gudtz Naade etc. Danmarckis, Norgis, Wendis och Gottis udualde Konningh, Hertug udi Slessuig, Holsten, Stormarn och Diittmarsken, Greffue udi Oldenborg och Delmenhorst, Giöre Alle witterligt att Aar 1590 thend 1 Augusti paa Wortt Rettherting, paa Wortt Slodtt Koldinghuus, udi Wor egen Neruerelsse, offueruerendis Oss Elskl. *Niels Kaas* till Thorupgaardt, Wor Candtzler⁽²⁾, for Oss Wor skickett Oss Elskl. *Mogens Göie* till Bremmersswoldt, Wor Mand och Thienere paa thend ene, och haffde mett Wor Steffning for Oss udi Retthe steffndt Oss Elskl. *Steen Brade*⁽³⁾ till Knudtzstrup, Wor Mand, Raad och Embidtzmandt paa Wortt Slott Helssingborrig paa thend anden Side och tilthallede hannum for itt Skiöde, som hand aff affgangne *Christoffer Göie* forhuerffuitt haffuer paa Bregenthwedt Gaard och Guodtz, uansseett att for^{ne} Bregenthuedt Gaard och Guodtz aldrig haffuer

⁽¹⁾ Herved gjöres Undtagelse fra den i flere Domme antagne Sætning (s. III. 243 o. fl. St.), at et Skjøde ansees for ugyldigt, naar den afhændede Ejendom ikke strax overdrages til den, som har erholdt Skjödets. Herfra Undtagelsen i D. L. 5-3-32: „eller nogen med samme Huus eller Jord er sin Livstid forlenet.“

⁽²⁾ De derpaa følgende Rigsraaders Navne har jeg

udeladt; de ere de samme, som anføres i Dommen ovenfor S. 21, med Undtagelse af Steen Brade, Jörgen Skram, Erik Hardenberg, Corfutz Wiffert, Absalon Giöe og Albrit Friis.

⁽³⁾ Steen Brahe, D. R. R. og senere Befalingsmand paa Kallundborg Slot, var födt d. 21 Dec. 1547 og döde d. 11 April 1620.

fuldt for^o *Christoffer Göie*, meden haffuer weritt Frue *Ane Hardenbiergh*⁽⁴⁾ forlentt hindis Liffstid, och hand nu epher hindis Död och Afgang epher samme Skiöde tilholder sig for^o Gaard och Guodtz uden Dom och Retthergang, huilckett hand meener hans Höstrue och hindis Arffuinge att skee for kordt udi, och samme Skiöde att were giordt emodt Lougen och forrige Domme her udi Rigitt udgaaen, och om sligtt icke skulle lade sig anssee att were emodt Lougen, och först for Oss udi Retthe laugde for^o *Mogens Göie* en Opssettelse aff Siellandtzfhar-Landtzting udgiffuen thette neruerendis Aar 1590 thend 14 Januarii aff Oss Elskl. *Anders Dresselbjerg* till Wogensserup, Wör Mand och Thienere och Landtzdommere udi Wortt Landt Sielland, och *Klaus Morthenssen*, Landtztings-Skriffuere, liudendis udi sin Beslutning eblantt andett, att epher Herridtzfogeden udi Ringstedt Herred haffuer epher *Christoffer Göies* Skiöde tilldömppt for^o *Sthen Brade* for^o Bregentthuedt Hoffuidgaardt mett meere Guodtz, saawitt for^o *Christoffer Göies* Skiöde formelder, emeden och ald thend Stundt for^o Skiöde staar wed sin fulde Magtt, tha wide the icke for^o Herridtfogedtz Dom att kunde felde eller underdömmen udi nogen Maade, men thersom for^o *Mogens Göie* formener for^o *Christoffer Göies* Skiöde icke saa loughgitt att were giordt och udgiffuen, som thet sig haffde burdt, tha att indsteffne thend Skiöde for Oss och Wore Elskl. Danmarckis Rigis Raad epher Recessen, och ther gaae om samme Skiöde saa megitt Loug och Rett er. Thernest fremlaugde en Copie aff en Dom, for^o(5) *Jörgen Rossenkrandtz* mett flere Woere Raad och gode Mendt dömppt haffuer, emellum affgangne *Biörn Anderssen* paa thend ene och affgangne *Dorretthe Jacops* Daathers Arffuinge paa thend anden Side om Stövringgaard⁽⁶⁾, huilcken Dom udi sin Beslutning formelde, „att epherthi for^o *Biörn Anderssen* eller for^o hans Söen *Jacop*

(4) Fru Anne Hardenberg, Enke efter Oluf Mouritzen Krogenes til Bollerup, som døde, den sidste af sin Slægt, d. 25 Juni 1573; han var en Söstersön af Birgitte Göie, jvfr. III. 185 og 275. Oluf Mouritzen bebrevede d. 11 Jan. 1573 paa Bryllupsdagen Jomfru Anne Hardenberg med Bregentved til Morgengave. Naar hun var död, skulde Godset strax igjen komme til hans Arvinger (Domb. f.

1570—1576). *Christopher Göie* var död d. 23 Apr. 1584, Fru *Anne Hardenberg* døde d. 15de Febr. 1589.

(5) *fornefnede* — fordi han er anført i Dommens Intimation som Rigsraad.

(6) Jvfr. Dom paa Kongens Retterting ang. Forfølgning til Laas paa Stövringgaard III. 291.

Biörnssen icke haffuer haffdt Brug eller Bessidelsse paa for^{ne} Gaard och Guodtz, saa the icke haffuer fuldt epher for^{ne} Skiöde, men for^{ne} Frue *Dorretthe Jacobs Daatther*(⁷) self althid epheratt samme Skiöde er udgiffuet haffuer bessiddett, saa och oppeborridt ald Herlighedt och Rentthe af samme for^{ne} Stöffring-Gaard och Guodtz, sammeledis epherthi ther tilforn er gangen Domme udi slige Sager for Wor kiere Herre Fader, salig och höilofflig Ihukommelsse, huorudi hues Guodtz, som er skiödt och icke haffuer fuld Skiöden, er dömppt tilbage igen, tha widste the icke andett therom att sige, end att for^{ne} Stöffring-Gaard och Guodtz epher for^{ne} Frue *Dorretthe Jacobs Daathers* Dödt nu icke bör att følge for^{ne} *Biörn Anderssen*, men then saa well som andett hindis epherladendis Goudtz at komme alle for^{ne} hindis retthe Arffuinge till Skiffthe och Guode, som samme Copie aff for^{ne} Dom widere medförer, och setthe for^{ne} *Mogens Göie* udi alle Retthe, om *Christoffer Göie* mett Retthe kunde selge, skiöde eller affhende thet Goudtz, som hand icke haffde bekommet udi Haand eller haffuendis Werige, ey heller nogen Tidt för hans Döde-Dag haffuer haffdt udi Haand och Heffdt; dissiligeste om thett Skiöde, som Goudtzitt icke strax følger, bör att haffue nogen Magtt, huilcket hand meen mange Domme her udi Rigett att were emod gangne. Tha er mött for^{ne} *Sthen Brade* och haffde her for Oss tilstede for^{ne} *Christoffer Göies* Skiödebreff, udgiffuet paa Gundersslöffholm thend 3 Martii A^o 1581, aff for^{ne} *Christoffer Göie* underskreffuit och forsegledt, saa och med Oss Elskl. *Mogens Göie* till Bollerup, och *Falck Göie* till Skierssöe, Wore Mendt och Thienere till Windnissbyrdt haffuer underskreffuit och forsegledt, formellendis paa for^{ne} Bregentthuedt Gaardt och thetz tilliggendis Guodtz, som thett Skiödebreff widtluftthig ndi sig self medtförer och indeholder, och beretthe for^{ne} *Sthen Brade*, att ephersom *Mogens Göie* setther udi Retthe, om *Christoffer Göie* kand selge eller affhende thett hand icke udi Hand och haffuendis Werge haffuer haffdt, theremodt gaff hand saa for Suar, att for^{ne} *Christoffer Göie* samptt alle *Oluff Mouridtzens* Arffuinge haffue endeligen skiftt allt *Oluff Mouridtzens* epherladendis Arffue-Guodtz thennum emellum, och tha er *Christoffer Göie* tilfalden Bregentthuedt

(⁷) Enke efter Oluf Glob.

Gaardt mett mere Godtz epther underskreffne Laader, saa thett tha war hans fry tilfalden Arffue och Eye, och endog thet war for^o Frue *Ane Hardenberg* forlantt hindis Liffsthidt, war thett ligeuell hans retthe Arffue, och udi saa Maade epther hans underskreffne Laader war hans, saa hand thend motthe selge och affhende till huem hann löstede, saa friit som nogett andett hans Arffue-Guodtz, och ald then hans tilfaldne arffuelig Rett och Rettighedt udi for^o Bregentvedt Gaardt och Godtz hannum med samme hans Kiöffue- och Skiödebref udi Hende offuerantthuordett och udi saa Maade hannum fuldt, och att haffue thend samme Rett thertill, som for^o *Christoffer Göie* self haffde haffdt, thersom han for^o Frue *Ane Hardenbiergs* Död, (som for^o Gaard och Guodtz haffde udi Forleening) haffde offuerleffuitt; dissligeste berethe, att for^o *Christoffer Göie* haffde tilböditt Oss Elskl. *Peder Brade* till Krogholm, Wor Mandt och Thienere, samme Gaard och Goudtz tilkiöffs, saa well som Andre, förendt hand kiöpthe med hannum, och formeenthe att were hannum och enhuer fritt forre, om Nogen haffde forlantt en therris Arffuegaardt bortt till en anden sin Liffsthid, att hand ligeuell motthe thend affhende till en anden till Eyendom, epther thendtz Död att bekomme, som therpaa tilforne haffde Forleenings-Breff, och for Oss udi Retthe langde itt Pergamendtz Vidisse under Wortt och Rigens Segell formellendis paa en Dom, som for^o *Niels Kaas*, *Peder Munck*, affgangne *Eüller Grubbe* mett flere gode Mendt udgiffuett haffde thend 10 Septembris A^o 1579 emellum affgangne *Christoffer Göie* och Frue *Ane Rossenkrantz* udi lige saadan en Sag och Tilfald, lydendis udi sin Bessluttelse, att eptherthi for^o Gaarde udi Juttlandt liggendis, som nu omtretthis, findis udi thend Lod och Arffuepartt som *Eskell Göie* war tilfalditt epther hans Söster-Söens *Ebbe Anderssens* Död, och *Christoffer Göie* haffuer self mett egen Haand udi alle *Ebbe Anderssens* Arffuingers Nerwerelsse underskreffuitt, dissligste eptherthi for^o *Eskild Göie* udi hans Willie och Welmact haffuer skiödt hans Broder *Albritt Göie* och hans Börn och retthe Arffuinge for^o hans retthe Arffuelodt mett ald slig Rettighedt, epthersom thett hannum war tilfalden, och therpaa udgiffuedt en fuldkommelig och nöiactig Skiödebrev, som forbemeltt er, och ald for^o hans Rettighedt, som hannum met samme Lodt war tilfalden, forbemelthe hans Broder offuerantthuordett, och inthett theraff self udi Haand, Heffdt och

Brug eller Bessiddelse beholdt haffuer, och *Albritt Göie* och hans Arffuinge therforre strax udi Werge haffuer bekommidtt ald thend Rettighedt till thisse for^{ne} Gaarde udi Jutland, som *Eskild Göie* self haffde haffdt, thersom hand *Börge Trollis* Död haffde offuerleffuitt, tha bör for^{ne} Frue *Ane Rossenkrandtz* och hindis Börn och Suoger for^{ne} Gaarde, som omtretthis, angerlöes att haffue nyede, bruge och beholde epher *Eskeld Göies* Skiödebrefs Liudelse, som samme Dom widere udi sig self uduisser och indeholder, och setthe for^{ne} *Sthen Brade* udi alle Retthe, om for^{ne} Bregenthued Gaard och thetz tilliggendis Guodtz och Eyendom bör icke att følge hannum epher for^{ne} *Christoffer Göies* Skiöde och Kiöffuebrefs Liudelse, medt flere Ordt och Thalle thennum paa baade Sider emellum forlöp. Tha epher Tilthalle, Gienssuar, Breff, Beuissning och thenne Sags Leiglighedt, och epherthi for^{ne} *Christoffer Göie* samme Bregenthuedtgaardt mett meere Guodtz er arffueligen tilfalden epher for^{ne} *Oluff Mouridzen*, epher underskreffne Laader, som emellum alle *Oluff Mouridzens* Arffuinge gangne ere, och hand till samme Bregenthuedt Gaardt och Goudtz haffde lige samme Arffue-Rettighedt, som till andett Arffueguodtz, hand i lige Maade arffuedt epher for^{ne} *Oluff Mouridzen*, och theroffuer samme Bregenthuedt Gaard och Guodtz mett sitt Skiöde och Kiöbebreff, som hand *Stheen Brade* haffuer gifuett paa samme Gaard, haffuer fran sig antthuordett allt thend Rett och Rettighedt till samme Guodtz, som hand self haffde haffdt, om hand for^{ne} Frue *Ane Hardenbiere* haffde offuerleffuitt, ey heller sig anmodett^(*) nogen Rett eller Rettighedt til for^{ne} Gaard och Guodtz, siden han thend bortt solde, och epherthi thend Leiglighedt icke herhoes findis, som hoes andre Skiöder, som ere mactelöes dömppt, huor nogen haffuer skiött nogedt Guodtz och dog self beholtt thett, och en well kand borttskiöde till Eyendom thett Guodtz, hand en Anden kand haffue forlentt hans Liffstid, saugde Wii therpaa saa aff for Retthe, att for^{ne} Bregenthuedt Gaard mett thetz tilliggendis Goudtz och Eyendom att følge och till euig Egendom att haffue, nyede, bruge och beholde angerlöst, epher for^{ne} *Christoffer Göies* Skiöde och Kiöbe-Brefs Liudelse.

(*) Sig anmodet nogen Rett, d. e. gjort Paastand paa nogen Rettighed.

45.

1590. Dom paa Kongens Retterting. Man kan ikke vinde Hævd paa Græsgang, uagtet det ellers var antaget i en ældre Dom, som paaberaabes, at man kan vinde Hævd paa Brug. Ikke engang Hævd af Alderstid⁽¹⁾ og gamle Kongebreve ansees for at være tilstrækkelige til at hjemle en Kjøbstæd saadan Græsningsret paa Adelens Gods, naar dettes Grændser ere ved Markeskjel bestemte, „fordi det ikke er billigt, at nogen skal have Brug paa en Andens Grund og Ejendom.“

(V. 78.)

Wi Christian &c. gör Alle vitterligt: att Aar 1590 thend 1 Dag Augusti paa Vort Retterting paa Vort Slot Coldinghuus udi Vor egen Neruerelse, offuerendis Os elskl. *Niels Kaas* &c. for Os vor skicket Os elskl. Frue *Birgitte Rosenkrantz* till Valløe⁽²⁾, *Peder Bildis* Eptherleffuerske, paa thend ene, och haffde med Vor Steffning for Os udi Rette steffndt Os elskl. Borgemester, Raadmandt, Byefogedt och menige Borgere udi Vor Kjøbsted Kiøge paa thend andenn Side, och loed ved Os elskl. *Oluff Bilde* till Svanholm⁽³⁾, Vor Mand, Thiener och Befallingsmandt paa Abramstrup, saa och *Jacob Seefeld*⁽⁴⁾ thill Vissborrig, Vor Mandd och Raad, tilthalle thenum alle samptligen for Fedriff, som the ville thennom tilholde paa Valløis Grund och Egendomb synder Kiøge, huilckett Fru *Birgitte* meen thennom med Uretthe att tilholde; och först for Os udi Rette laugde for^{re} *Oluff Bilde* och *Jacob Seefeld* itt Pergamendtzbreff, som *Peder Huidt*, Herritzfogid i Biessuerskouffs Herridt, *Ere* (erlige?) *Gyssell Nielsen*, *Erich Aagesenn*, Ridder, *Matz Watt*, Prest i Herfögle, *Offue Griib*, *Lydicke Grib* aff Risslöff, *Knud Ipsenn* aff Vallbye, *Jenns Olssenn* aff Mosse, *Jörins* aff Legisthoffthe, *Jens Jepssen*, Fogidt i Tryggevælde, Wepnere, udgiffuit och aff thennom alle forseglede, saa nar som en, A^o 1461 thend Torsdag nest epther Lucie Dag Pawe liudendis: „Hr. *Oluff Axelssen*, Ridder, aff Valløe paa thend ene, och *Matz Bendtsen*, Borgemester udi Kiøge, och *Süer Juell*, *Michell Bossen*, *Anders Thegelslaere*, *Peder Pederssenn*, Raad-

(¹) Det maa herved bemærkes, at Christ. d. 5tes 5—10—21, som erkjender Hævd af Alders Tid for lovlig Adkomst til Græsgang og Gjerdsæl, er en ny Artikel i Loven.

(²) Fru Birgitte Rosenkrands døde 1592 (begravet d. 23 April.)

(³) Oluf Bilde døde 1602.

(⁴) Jacob Seefeldt var gift med Frue Birgitte Rosenkrands Datter Sophie Bilde.

mend, *Mogens Madtzenn* och flere aff Borgerne paa thend anden Side att haffue verritt till Tinge om Delle, som for^{ne} Hr. *Oluff* till thennom haffde, och synderlige om Agger, Eng, Skouff, Marck och Feedriff, och XVI beskedne⁽⁵⁾ Dannemendt, som till vor thagne thett Marckeskiell ud att gaee⁽⁶⁾ emellum for^{ne} Hr. *Oluff* och Kiöge Borgere, saasom ere *Jenns Nielssenn*, Borger i Kjöge, Bonde i Herföygle, *Boe Skade* ibid. met theris Medbrödre, huilke XVI for^{ne} Dannemendt thend Dag paa for^{ne} Ting vore och tilstede (tilstode?) att thet Marckeskiell hafde the udgangett, som hereffter staar, och som the vilde vere bekiende for Gud och for huer Dannemand, emellem Eghöffue Fang paa then ene Side, och for^{ne} Kiögebye paa then anden Side, och emellum Hastrup paa thend ene Side och Gamble-Kiöge paa thend anden Side, och emellum Vallöe Fang paa thend ene Side och Kiöge Bye paa thend anden Side, huilcke thisse Marckeskiell saa indgaa till Kiöege, saa thett Marckeskiell er mitt i Aaenn, met alle disse for^{ne} Byer staar, saa thett the XVI kunde ey sandermere⁽⁷⁾ udlede eller spörge, och synderlig aff the Dannemenndt aff Kiöge haffuer selffuer veritt bekiende for os, och for^{ne} *Matz Bendtzen*, Borgemester, stoedt indenn 4 Thingstocke och kiendis thett, att the ingen Gressgang hafde paa thend synder Side med Raadit och flere aff Borgerne. Thi effter there egen Vetherkiendelse, tha haffue wy (thi) XVI verritt paaskutt⁽⁸⁾ och seett, som the vilde bekiendd vere fore Gud, och sige the paa Siell och Sanden och uden Vild och Vennskab, att thett er rett Marckeskiell mitt i Kiöge Aae, emellom for^{ne} Eghöffe oc Hastrup och Vallöe paa thend ene Side oc for^{ne} Kiöge Bye paa thend anden Side, och haffue the thett aldrig hört eller spurdt, att thett Marcheskiell skulde nogen Tid veritt illed eller paa-taldt aff for^{ne} Borgemester eller Raad, eller nogen Almuesmand eller nogett theremod sagt, att ther ey skulle vere rett Marckeskiell mitt i Aaen, som forskreffuitt staar,” som thett Pergamendtz-Breff videre formelder. Thernest udi

(5) *beskeden*, d. e. forstandig, som kan gjøre Besked for sig, ligesom det svenske *beskedelig*, formodentlig beslægtet med det tyske *gescheldt*.

(6) At *gaee Markeskjel*; eller som det hedder: at *ud-gaee*; længere tilbage i Tiden *reed* man Markeskjel.

(7) *sandermere*, mere sandt, sandere; Comparativet dannes ved *mere*, ligesom *fjermer*.

(8) *Maaskee paaskodet*, synet besigtet.

Retthe laugdis itt andett Pergamendtzbreff, som *Peder Neb*, som Biffuerskouffs Herridzting sad Anno 1461 thend Söndag nest epher Dominica Le-thare, som hand sielff tolfte hafde beseglid, alle Riddere och Vepnere, liuden-dis udi sin Mening, att Hr. *Oluf Axelssen* i Vallöe spurde sig forre aff Tinge, om ther vor Nogenn inde paa for^{ne} Ting, ther haffde verit paa for^{ne} Ting XIV Dage tilforn thend Thid *Madtz Bendtzen*, Borgemester i Kiöge, met the andre Raadmennd och Borgere tha neruerendis ther Hr. *Oluff* thennum adspurde, om the nogen Fegang, Skouff eller Marck haffde emod Egehöffue, Hastrup oc Gamble-Kiöge och Vallöefang? tha haffuer for^{ne} Borgemester met Raadmendt oc Borgere, som ther tilstede vorre, gangett udi Beraad och erre igen indkommen, oc Alle suarede endrechtelige, thett the ingenn Feegang haffde, huerckenn Skouff eller Marck emod for^{ne} Hr. *Oluff*; och for^{ne} XVI Mendt, som haffde udgaaitt thett Marckeskiell emellom for^{ne} Hr. *Oluff* och Kiöge Borgere, vorre ther paa Tingett thend Dag och bestode samme Marckeskiell, efftersom udi forrige Pergamendtzbreff findis indskreffuitt, samme Marckeskiell saa indgaae till Kiöge, att thett er mitt i Aaenn emellum for^{ne} Byer. — Thereffter bekiende Hr. *Oluff* sig, thett the mange Aar hafde brugitt hans Skouff, Marck oc Feegang emod hans Vilge, och mange store Voldt och Velde hannum oc hans Thienere och Wordnede the giortt hafde, huorpaa hand begierede aff *Peder Neb*, som sadt Ting thend Dag, att hand motthe bekomme idt Stockwidtne; tha tilmelthis *Peder Krauffse*, som boer i Ramsöeherridt, till sig att thage XI Mend och thilspörge the for^{ne} Dannemendt (om de) hafde saa skiellige gangett thett Marckeskiell, som forsk^{uitt} staar, och udginge for^{ne} XII Mennd och indkomme igen paa for^{ne} Ting, och sagde paa Troe, Siell och Sandingenn, thett the Tingsvitne, som tha lesede vore, som XIV Dage tilforne giffne worre, att the ginge som forsk^{uitt} staar, och som the indeholde, och for^{ne} Borgemester tha begierede aff Hr. *Oluff*, hand ville ride indt udi Kiöge thill thennem, tha vilde de giöre hannem Minde eller Rett⁽⁹⁾, for huad Skyllinger⁽¹⁰⁾ hand till thennom

(⁹) giöre hannem Minde eller Ret, d. e. enten for- (10) Skylling, Fordring.
lige sig med ham i Mindelighed, eller lade sig
overgaae Dom.

haffde, huilckett hand benectede, menn att ville möde i Eghöffue, men ottende Dagen thereffter vor hand paa Raadhusitt och stodt ther offuerbödig att ville hende⁽¹¹⁾ Minde eller Rett, och giordt thennom thesligest igen, huilchett hand kunde inthet vederfares, och inted hannom skeede, uden ville laugdt hannom Böen forre, som samme Breff langdt videre medfører; item it andett Pergamendtzbreff, *Oluff Griff*, som sadt thend Dag Bieffuerskouffs Herridtztingh udgiffuit haffde, saa och Ere (erlige?) *Gyssell Nielssenn*, *Erick Aagessenn*, Riddere, *Matz Vatt*, Sogneprest udi Herfølge, *Lüicke Grüb* i Risslöff, *Knud Ibssenn* i Valbye, *Jöriins* i Legistoffte, *Jenns Olssenn* i Mosse, *Jenns Ibssenn*, Fogid i Tryggevelde, Vepener, udgiffuid hafde 1461 thend Torsdag efter Lucie Papæ & Martiris liudendis, at for^{ne} Hr. *Oluff Axellssenn*, Riddere, paa thend ene Side och *Matz Bentzen*, Borgemester udi Kiöge med flere aff Raadit, ther neruerendis och *Mogenns Matzenn* met flere af Borgerne ibd. paa thend anden Side, thennum af for^{ne} Hr. *Oluff Axelsenn* thilspurdt, om the hafde noger Agger eller Eng, Skouff eller Marck eller nogenn Feegang modt for^{ne} Hr. *Oluff Axelssenn*, huilckett for^{ne} *Matz Bentzen*, Borgemester, suarede, thett hand vidste thennum inted haffue theremod, ther the kunde nogitt frii therre Feegang och Gresgang aff for^{ne} Kiöge, huilckett for^{ne} Borgemester, Raadmend och Borgere aff Tinge udgangne och indkommen igen inden fire Tingstocke aff Hr. *Oluff* adspurdt, om the kunde sige nogit theremodt, tha gaff the for Suar, att the intet hafde uden Kiöge, ther the kunde frii theris Gresgang met, uden som hans Thinghöringe hannom paawiste och for Marckeskiell indwiste, att Marckeskiell skulle verre mitt i Aaen, och huad paa thend Side er, thett hör Gud och hannum till, som samme Breff ydermere uduiser; frembdellis udi Retthe lagde the itt andett Pergamendtzbreff, udgiffuit Aar 1493 in Vigilia sanctorum Apost. Petri & Pauli aff Broder *Lauritz Brandtzen*, Vicarius offuer Scti Francisci Ordenns Brödre i Danmarck, som kaldes de observantia⁽¹²⁾ och Broder *Lauritz Olssenn* af samme Orden, Gaarden⁽¹³⁾ i vor Frue Closter

(11) d. e. faae, jvfr. III. 83.

(12) Om Fransiskaner Klosteret i Klöge, s. *Daugaard*

om de danske Klostre S. 199 og om Ordenens (13) Guardian.

Provindsialvicarius *Lauritz Brandere*, som han ellers sædvanlig kaldes Scr. r. D. V. 519 ff.

i Kiøge, liudendis, att de thitt och offthe haffde bedett Hederlig och Velbyrdig Mand *Niels Erickssenn* aff Valløe och hans Höstrue, Frue *Birgitte*, att the motthe biigge Agebroe paa theris Grund emellum Kiøge och Prambroenn offuer thett Vand, som löber aff Söen och i Stranden, menige Almuesfolck till Beste, tha wetthe⁽¹⁴⁾ the for Gudtz och theris Siells Saligheds Schyld, och for theris Bönners Schyld, met saa Skiell, thennom schall ingen Forfang skee paa theris Söe, som offuenfor liggendes, eller paa theris Grund, som ther er omkring, som thett viidere indeholder, oc for^{no} Pergamentzbreffue udi thennom sielff langt vidlufftigere medføre, och her var alt for langt Ordt fran Ordt att indføre, och sette for^{no} *Oluff Bilde* och *Jacob Seefeld* udi alle Retthe, om for^{no} Kiøge Borgere kunde med Retthe tilholde thennum nogen Gresgang paa Valløe Grundt och Eiedom, medt mindre the kunde haffue thett udi Minde och met theris Vilge, som Valløe Gaard och Guodtz udi Haand oc haffuendis Verrige haffde. — Theremod att suare er mött Oss elskl. *Rasmus Skriffuer*, Borgemester, *Claus Bagere*, *Thomis Holst*, Raadmandt, *Peder Pederssenn* och *Niels Bendtssenn*, Borgere ther sammesteds, och berette: for^{no} Gresgang synden Aæn vedt Kiøge haffuer udaff Arrildtzid, Horn emodt Horn, fuldt Kiøgebye siden Kiøgebye bleff stifted och funderit, thett the iche andett veed, eftersom Koning Erichs Breff derom for IIJ^c.XLVII⁽¹⁵⁾ Aar forleden udgiffuitt, omformelder, och samme Gresgang till Eyedom undt och giffuitt till Kiøgebye, huilckett Breff her for Oss udi Retthe laugdis, som vor aff Elde och Vanngiemme mögitt ilde medfarit och vor aff Latine udsatt paa Danske, lydendis, att Hans Matt. haffuer undt Kiøge Indbyggere Gresgang till theris Queg paa begge Sider thend Aæ, som fremlöber wedt theris Bye, huilckenn hans Herre Fader thennom och unnthe och sambtöckte, och nu till Eyedom unde och sambtöcke samme Gresgang uden ald Modtstandt att beholde. — End fremblagde the itt Koning Christoffers Stadfestelse udgiffuitt A^o 1321, som skall vere for IIJ^c.XIX Aar forleden udgiffuitt, item Koning Valdemars Stadfestelse for IIJ^c.XI

(¹⁴) *wetthe* 3: tilstode, gjorde det — *vide en Bøn*, (¹⁵) Det er 250 + 47, altsaa 297; Brevet maa altsaa været udstedt af Erik Menved 1293.

forleden udgiffuet⁽¹⁶⁾; end Konings Eriks Stadfestelse for I^c.XXVI Aar forleden udgiffuet⁽¹⁷⁾, formellendis paa alle theris Privilegia att vere stadfestede; Koning Christoffers Breff for I^c.XLIX Aar forleden udgiffuitt⁽¹⁸⁾, liudendis, att Kiöge Borgere mue haffue oc nyde Gresgang till theris Fee paa baade Sider vedt Aaen till theris Bye hereffter, som the hertill hafft haffuer, Horn emodt Horn, som thett videre medfører; Koning Christians Stadfestelse for I^c.XL Aar udgiffuitt⁽¹⁹⁾, saa att udi fb^{te} Koningers och Aars Tid, siden Kiöge bleff funderit, vide the icke nogen att haffue iledt och klagitt nogidt om samme Gressgang emodt nogenn samme theris Frieheder och Koningers Stadfestelse, förend for I^c.XXIII Aar siden the aff Vallöe haffuer fördt Tretthe paa theris Gressgang, som tha hafde fuldt Kiögebye, Horn emod Horn, met Roligheed udi I^c.XXIII (174) Aar, och Sagenn tha er ophagenn aff Koning Christian thend Förste att stande udi Querstade⁽²⁰⁾ for alsköns Paatalle, emodt Gierning, Thrette och Deelle, saa for^{no} Borgre och Indbyggere i Kiöge intet Forfang skall giöris paa for^{no} theris frie Feegang i noget Maade, end som the thennom aff Arrildtztid nyet och friest hafft haffue &c. till Hans Naade vilde self udi egen Person kiendt therpaa, som thend Kongelig Opsettelsse videre formelder, som er for I^c.XIV Aar forleden⁽²¹⁾ udgiffuitt, och ydermere berette, att the forsaae thennom theris Frieheder eller Privilegier icke udi nogen Maade at vere forkorthede eller fransagdt met nogen Loug eller Dom, och epherdi Konningh Hans, for XXI Aars Tid effter for^{no} Opsettelsse-Breff udganget er, for^{no} theris Privilegier och Frieheder confirmerit och stadfest, huoremod the icke vide nogen Giensigelse att haffue werit, menn Kiögebye fremdelis haffuer beholdt och hafft samme Gresgang effter for^{no} Stadfestelsse, huilckenn formelder att vere undt theris fri Gresgang paa baade Sider ved Aaen, Horn emod Horn, udgiffuen A^o 1486, som er 61 Aar siden, som the meene uildt och ukierdt, ther the icke rettere affvedt, förennd Recessen udgick A^o 47⁽²²⁾, som er meer end XX Aar epher Ol-

(16) Altsaa 1329; Brevet er saaledes udfærdiget af (19) Altsaa 1450.

Valdemar d. 3die, som först frasagde sig Regjer-
ringen 1330.

(20) *stande udi Querstade*, blive i Bero.

(17) Altsaa 1414.

(21) Altsaa 1476.

(18) Altsaa 1441.

(22) Christian d. 3dies Kjöbenhavnske Reces af 1547.

dinggangen⁽²³⁾ paa Marckeskiell giortt er. Disligeste formeen the samme Gresgang att haffue fuldt Kiöge Bye mere, end I^cXXVIII Aar effter Oldingegangen, och epherthi Recessen, som tha er udgangenn, formelder, att hues mand haffuer hafft i Haand och Heffdt i XX Vinter uiledt och ukiert, beholde the angerløst, och the icke alleniste haffue haftt samme Gressbedt uiledt och ukiertt udi, som the meene, udi LXI Aar fran Koning Hansis Stadfestelse och till Recessenn udgick, men paa det neste XL Aar siden Recessen er udgangenn, och effterdi nogen Aar forleden skall en Dom vere udgangen emellum *Christoffer Göie* och vore Undersaatte, Borgere och Indbyggere udi Saxkiöping, aff nogre Danmarkis Riges Raad och andre gode Mennd, som skall formelde, att mand saa vell kunde fange Heffdt paa Brug, som paa Eyedom⁽²⁴⁾, och Saxkiöbings Borgere therforre ere tilldömbte theris Heffdt, the haffde paa *Christoffer Göies* Grundt, setther the therforre udi alle Retthe, om the icke udi lige Maade bör epher Recessen att nyde theris Privilegier, Frieht och gammell Hæffd, som the paa for^o Gressbedt uiledt och ukierdt, ther the icke retthere wedt, saa mange Aar hafft haffue, till nu for^o Frue *Birgitte Rosenkrantz* haffuer fördt therpaa Thrette, huilckett the meener hinde att giöre emod theris Privilegier, Stadfestelsse, Alder och Rolighed⁽²⁵⁾, saa lenge the stander ved Magt, och efftersom the haffuer och vor kierre Herre Faders S. och Hoylofflig Ihukommelsse, Stadfestelsse paa theris Privilegier, therhos tilbiuder sig udi Haandfestningen udi dett XXXIX Capitell, att holde Hanns Matt. och fremfarne Konningers Breffue ved Magtt, och endog nogitt aff Kroens Godtz siden kand vere kommen till Vallöe, formenthe, att vor salige Herre Fader iche thet haffuer giortt udi then Mening, hand vilde haffue Kroens Kiöpstedt ödelaugt, och meen, att the paa Vallöe iche skulle beuise, att samme Gresgang och Frieht nogen Tid haffuer verritt fran Kiöge och fuldt

(²³) *Oldingegang*, saaledes kaldtes Markeskjelsforretningen, fordi gamle Mænd dertil udnævntes. Da denne Forretning foretoges 1461, var der forløbet mere end 20 Aar indtil 1486.

(²⁴) I denne Dom, hvis Datum ikke angives og som neppe har været nogen Herredagsdom, da den

ikke gives Medhold i nærværende Sag, findes maaskee den ældste Kilde til L. 5—5—2, som ellers søges forgjæves i vore gamle Love.

(²⁵) *Alder og Rolighed*; d. e. gammel rolig Besiddelse.

thennum udi for^{re} Konningers och Aars Tid, förend nu en kortt Tid siden the aff Valløe haffue thennum samme Gressgang tillholdett, och satthe the therforre udi alle Retthe, om theris Kongelige Breffue, Privilegier och Frie- hedt iche bör att staa vedt theris fulde Magtt, och theris Frie-hedt paa theris Gressgang att følge Kjögebye, som thend aff Arrildztid fuldt haffuer, som enn skriftlig Berettning, the udi Rette laugde, ydermere udviser. — Theremodt berette for^{re} *Oluff Bilde* oc *Jacob Seefeldt*, att som Borgemester och Raad haffuer laugt udi Retthe adskillige gamble Breffue, huormed the formeen then- nom att ville beholde theris fri Gressgang synden Kiöge, eptersom the for- meen fremfarne Konninger thennom undt, giffuet och privilegeret haffue, theremod gaf the for Suar, att Walløe Gaardt eller noget thet Guodtz Egöffue och Hastrup skulle iche Borgemester och Raad beuise att haffue ligget under Cronen, iche troer helder, att nogen fremfarne Konninger kunde unde och giffue thennom nogen Gressgang paa en anden goed Mandtz Grund, men saa- danne Breffue att vere thagne och forhuerffede (kandskee) med vrang Under- viisning; och kand och vell see, att the aff Walløe for Willighed och gott Na- boskaff kand hafue undt och beuilgett thennum samme Gressgang nogen Tidt lang, therforre iche helder att kunde tillholde thennom Frie-hedt thertill, och haffde itt Breff for Oss udi Rette, att Borgemester *Rasmus Skriffuer* udi Kiöge skall haffue bekiendt paa Siellandsfar-Landzting, att hand paa menige Byes Vegne iche vedkiende thennom nogenn Rett eller Rettighed at hafue till nogen Grund och Eiedom, synden Kiöge Aae, men alleniste till fri Gressgang till theris Queg, som the haffue hafft aff Arrildztid; och formeente the, att Borgemester och Raad iche kunde med nogen Rett tilholde thennem nogen Gressgang paa theris Grund, uden the thette kunde haffue udi Minde, och ydermere gafue tilkiende, att saa mange Kiöge Borgere, som hafde theris Sui- nestier syndenn Kiöge i Skouffuen, gaffue aarligen aff huer Sti 1 & Danske, huoraff vor och att erfahre, att the ingen Rett eller Rettighed thertill kunde hafue, uden hues the haffde med Minde. — Thertill gaff Borgemester for Suar, att thend Marck gaff the for att the maatte hugge och snee⁽²⁶⁾ aff Threrne,

(²⁶) *snee*, afstemme, afskære, snide, isl. *at snida* — hvoraf formodentlig *Snedker*.

till att bygge och holde theris Stier vedlige med, icke for nogen Gressgang, och satthe for^o *Oluff Bilde* och *Jacob Seefeld* allene udi Retthe, om the kunde med nogen Rett tilholde thennom nogen frii Gressgang eller noget Brug paa theris Grundt och Eindom, uden the thett med Vilge, Venskaff och thett udi Minde kunde haffue, och beroftē thennom paa en Dom, som Stormechtīge Herre och Fōrste Konning Frederich then Anden, Vor kiere Herre Fader salig och hōglofflig Ihukommelsse, dōmt och affsagdt haffuer med menige Danmarckis Rigis Raad paa then Tid, udgiffuen A^o 1574 thend 16 Junii udi vor Kiōpstedt Kiōpnehafn, emellem Faaborrig Indbyggere och affgangne Frue *Eddele Hardenbiērg* med andre Lodzeygerne, aff huilcken Dom the haffde en Copie, liudendis udi sin Beslutning, att thersom samme Faaborrig Borgere ville haffue nogen Skouffhug, Gierdtzell och Gressgang offuer Horne, Svaninge och Diergernis Marcke, tha skall the thett haffue i Lodzeygernis Minde, som thend Dom i sig sielff viidere medfōrer⁽²⁷⁾; udi lige Maade meente for^o *Oluff Bilde* och *Jacob Seefeld*, att thersom Kiōge Borgere vilde hafue nogen Gressgang eller anden Brug inde paa Vallōe Grundt och Eindom, tha burde the thett udi lige Maade att haffue mett theris Vilge och Minde, som paa Vallōe boendis ere; med mange flere Ord och Thalle thennom paa begge Sider emellum forlōb och icke kann beholdis Ord fran Ord att inddrage. Tha epther Tiltale, Giensuar, Breff, Beuissning, och thenn Sags Leiglighet, eptherdi ther findis gamble Pergamentzsbreffue aff Riddermendsmend forzeglede, att rett Marckeskiell gaar udi Kiōge-Aae, for^o Borgemester och Raadmendt ey heller vedkiennde thennom nogenn Egendom synden Aaen; sammeledis befindis, att the aff Kiōge pleye Minde⁽²⁸⁾ for theris Suinestier, the bruge synden Aaenn; — Disligeste, eptherdi vi forfare, vor Kierre Herre Fader, Sallig Hoylofflig Ihukommelsse haffuer udi hans Regimenttz Tid for nogne forledne Aar sidenn,

(²⁷) Ogsaa Faaborgerne havde et Brev af Kong Erik Menved af 1313 at paaberaabe dem, hvorved Kongen gav Byen fri Græsning, Ildebrændsel og Gjerdsel paa Diernisse, Horne og Svaning Marker, s. D. Atl. III. 541 (hvor der urigtig staaer Erik Glipping istedetfor Menved). Brevet findes

suldstændigt i Actstykker udg. af Fyens literaire Selakab I. 125.

(²⁸) *pleye Minde*, d. e. maa ved mindelig Overenskomst skaffe sig deres Svinestier; i Modsætning til at pleje Ret — d. e. paa Rettens Vei — see ovenfor S. 196 *hænde Ret eller Minde*.

dömt met menige Danmarckis Rigis Raad udi lige saadan en Sag emellem nogne aff Addeleenn och nogne vore Undersaatte och Borgere udi Faaborrig, och deraff befinnde, att Hanns Kierlighed udi ingenn Maade ville forkrencke Adelens Frieheder; Therforre vidste vi nu icke helder emod samme vor kiere Herre Faders Dom att kunde dömmes, icke heller billigt er, att nogen skall hafue Brug paa en Andens Grundt och Eindom uden thett met Vilge och Minde skee kunde, och saugde therforre saa aff for Retthe, att for^{re} Borge- mester, Raad och menige Almue udi Kiöge kand och bör icke thilholde then- nom nogen Gressgang, synden Kiöge Aae paa Valløe Grundt med mindre de kunde hafue thett udi theris Minde till Valløe.

46.

1590 Kongens og Rigsraadets Dom, hvorved en Adelsmand, som paa alfar Vei havde overfaldet og skudd paa en Foged, dömmes til at straffes efter en Forordning, der om sligt Overfald skulde udkomme.⁽¹⁾

(V. 52.)

Wii Christian thend Fierde med Gudtz Naade &c. giöre alle witterligt, att Aar 1590 thend 31 Dag Julii paa wortt Rettherting paa vort Slot Coldinghuus udi Wor egen Nerverelse, offuerwerendis Oss elskl. *Niels Kaas* thil Thorupgaardt, Wor Candtzler, med alt Raadit, ingen underthagendis, for Oss vor skicket Oss elskl. Frue *Karenne Briiske* till Östrup, *Iffuer Lungis Eptherleffuerske*, paa thend ene och haffuer met Wor Steffning for Oss udi Retthe steffndt *Otthe Emmicksen*⁽²⁾ till Steensgaard, Wor Mand och Thiennere paa

(1) Det synes, som om man har været betænkt paa at ville give en Forordning til Opretholdelse af Landefreden; men en saadan vides ikke at være udkommen.

(2) Aarsagen, hvorfor Otthe Emmicksen ikke gives det sædvanlige Prædicat af Os elskl. (see ogsaa S. 180) ligger uidentvilt i den Sags Beskaffenhed, hvorfor han dömmes; saaledes kaldes de to Adelsmænd Ulfeld Christoffersen og Hans Oldeland, som havde overfaldet en Herredsfoged, vel „ær-

lige og velbyrdige“, men ikke Os elskel. (III. 328) og i Dommen over Jacob Rostrup for Söröveri hedder det i Begyndelsen, at Os elskel. Offue Lunge vor skicket &c. och tiltalede en vor Undersaatt af Adell o. s. v. (V. 469). Om Otto Emmicksen med Tilnavnet den Onde, myrdet af sin Dreng og sin Kok 1594, see *Vedel-Simonsen* om Rugaard II. 22, hvor iøvrigt efter D. Atl. urigtig berettes, at Karen Bryskes Foged blev slaaet ihjel.

thend anden Side och tilthalede hannum for att hand for nogen kortt Tid forleden skall haffue offuerfaldet hindis Fogedt vedt Naffn *Jens Jörgensen* paa Veien ther hun hannum udi hindis Sager och Bestilling haffde afferdiget till Landzthing och hannum uden ald Skyld och Bröde skött och ilde medtffaridt, hwilcken hans modtvillig Gierning hun meener ubilligen och uchristeligen att vere giort och handlett, formenendis, att thersom hand i nogen Maade haffde hinder eller hindis Folck nogedt till att thalle, hand thet burde att giöre for tilbörlige Dommere med Loug och Rett, och icke forthredelig Wiiss nogen hindis Thienere i saa Maade offuerfalde och medthandle. Tha er for Oss mött udi Retthe Oss Elskel. *Eiüller Brüske* til Dallund, vor Mand och Thiennere, saa och for^o Frue *Karenne Brüske* och först for Oss udi Retthe laugdis itt Bircketing Vindne, udgiffuet paa Dallum Bircketing thend 10 Dag Julii udi thet nerverendis Aar, liudendis, ther at were fremæskét thisse epherschrefne Windissbyrdt, theris Sandhedtt att bekiende. Tha först fremkom *Anders Ipsen* i Hödme och widnett, att en Fredag nestepther Paaske sidst forleden, som han wor udi therris Marck vedt Bundeberg och wocthatt therris Wong, samme Tid tha kom for^o *Jens Jörgensen* agende fran Bellinge och aag op att emodt the gamble Tinghöie; i thet samme kom for^o *Otthe Emmicksen* agendis flux epher hannum och ophog⁽³⁾ hannum wedt samme Höy, och som *Otthe* kom jefne⁽⁴⁾ *Jens Jörgensen*, tha wigthe *Jens* aff Veien westen hanum medt sin Wogen udt paa Agerenn, saa spranck baade *Jens* och thend, som kiörte for hannum, aff Wognen huer vedt sin Side och löffue neder att en Agger-Reen; i thet samme skiödt *Otthe* epher *Jens Jörgensen* och ragthe⁽⁵⁾ hannum i thett ene sitt Laar. Item unge *Hans Ipsen*, gamble *Hans Ipsen* paa sine egne och paa hans Söns *Lauritz Hansens* och hans Daatthers *Anne* theris Vegne, *Peder Brun* paa sine egne och paa sin Söns *Hans Pedersens* Vegne⁽⁶⁾ ibid.; the widnede, att thennom therom fuldwitterligt er, ligesom *Anders Ipsen* omwitnit haffuer, som forbemeltt er; thet badt the thennum saa sant Gud

(³) *ophog* hannum d. e. naade ham.

(⁴) *jefne*, jevnsides, ved Siden af.

(⁵) *ragthe*, rækkede, d. e. ramte, traf.

(⁶) Det er mærkeligt, at flere af Vidnerne tillige aflægge Forklaring og Eed paa deres Börns Vegne.

tilhielp paa, huer serdelis met opragthe Finger, och ther emodt for^o: Widtne wor *Otthe Emicksen* lougligen tingkallet, som thet Widtne udi sig selff widere formelder. Theremod att svare er mött for^o: *Otthe Emicksen* och gaff tillkiende, att hand for nogen Tid forleden haffde indgröffthet nogen aff hans Eiedom, huorudoffuer for^o: Frue *Karene* haffuer hannum udi adskillige Maade Thretthe paafördt, huilckett hand formeenthe for^o: *Jens Jörgensen* att haffue werit Orsage till, och endog att Frue *Karene* haffuer haffdt thoe eller thre Fogeder, ther haffuer sögd hindis Sager till Tinge *Jens Jörgensen* foruden, hand ligenell icke kunde ladett⁽⁷⁾ hanum till Thinge moedtwilligen att giortt Modstandt, huilcket hand paa thet sisste haffuer fortrött⁽⁸⁾ och theroffuer sendt hannum Budt vedt fire Mendt att skulle tilthencke⁽⁹⁾, att hans Moedtvillighet, hand emodt hannum beviste, skulle hanom visseligen forthryde och huor hand hanum offuerkom, skulle hand formode sig ondt aff hanum, hand ville i lige Maade thet samme aff hanum sig tillforsse, huilcket hand dog icke haffde skrifftheligen Bewiss paa bekommidt, och berethe, att som hand er kommen agendis, haffuer hand seet en Wogen agett for hannum, haffuer hand ladett kiöre flux epher och ther hand fornam thett wor hanum, haffuer hand holddet stille, och som hand haffuer holtt skall for^o: *Jens Jörgensen* ochsaa haffue giordt, saa hand omsier er bleffuen kied aff lenger att kiöre epher hanum; therforre befoell hans Wogensuend att kiöre om, och ther hand er kommen jaffnsides, haffuer for^o: *Jens Jörgensen* sprungett aff Wognen, hans Kiöresvendt met, i huat Mening vidste hand icke; theroffuer haffuer hand skött epher hannum och ramptt met itt Hauffuelskudt udi sitt Laar, thet kunde hand icke fornechte, dog udi ingen Maade att vere giordtt for^o: Frue *Karene* till nogen Trodtz, men haffuer eyett sig selff theratt⁽¹⁰⁾; for huilcke Sager hand er tillthaldt for sit Faldtzaall till hans Wernetingh, ther ocsaa tillbödit sitt Faldt till Tinge, endog ingen ther wille thett annamme; formeen sig therforre met Uretthe for thend Sag att were hid indsteffndt, och icke kunde baade ther

(7) ladet, d. e. unldadt.

(8) fortrött, d. e. optaget fortrydeligt.

(9) tilthencke, betænke, tage til Estertanke.

(10) men haffuer eyet sig selff theratt, vil formodentlig sige, at han maatte tilregne sig det selv.

tilthallis⁽¹¹⁾, saa och her, och sagde sig gierne at ville retthe for sig huis Bøder hand kunde paafølgis met Retthe. Theremodt beretthe for^o: *Jens Jörgensen*, att hand ingen Moedtvillighedt haffde brugtt emodt hannum eller nogen, men ickon er hanom skeedt och wederforitt for hans Hossbondis Sager, hand haffde suaredt hanom emodt, och wille skiude sitt Skudtzmaal till alle thennum, hand haffde omgaais met, men att *Otthe* beretther att skulle haffue ladet hannum adwaridt vedt fire Mendt att skulle thage sig ware for hannum, benecter hand vedt sin högeste Helgens Eedt, att ther aldrig haffuer weritt nogen hoes hannom udi saa Maade enthen fire, tho eller thre.⁽¹²⁾ Dissligiste fremkom Oss Elskl. *Karll Briiske* til Margaardt, vor Mand och Thienner⁽¹³⁾, och beretthe, att haffue till Salling Herritzting skutt⁽¹⁴⁾ hans Skudtzmaal, huorledis handt ther haffuer skickett sig baade till Tinge eller andenstedtz, och hand therpaa for Oss fremlaugde idt Herridtzneffn aff for^o: Salling Herridzting, udgiffuet A^o 1590 Thisdagen then 7de Dag Julii, liudendis at menige Mand, som thend Dag tilstede worre, att ald then Stundt the haffuer kiendt for^o: *Jens Jörgensen* och omgaaidtz met hannum ther till Tinge och andenstedtz, tha haffuer hand altid skickett sig erlig, troelig, christelig och well, desligeste at haffue sögtt Sallingherridzting met thennom, först men hand wor Karll och siden hand er bleffuen till Mand, tha haffuer hand althid tillholdt och suaridt i hans Husbondis Sager thet som billiggt och rett kunde were och aldrig the haffue hörtt, seet och fornummidt hannum suare andett i hans Husbondis Sager andett end thet, som tilbørliggt och billiggt wor, och icke haffue hördt att haffue suaridt sin Wedderpart nogen trodtzig eller Uquems-Ord i nogen Ret-

(11) Det er forunderligt, at der i Dommen aldeles ikke tages Hensyn til denne Exception, ligesom der heller ikke fremlægges nogen ved Underretten eller ved Landstinget i Sagen afsagt Dom.

(12) Det er synderligt, at Otte Emiksen ikke tager til Gienmæle mod denne edelige Benægtelse af et Factum, som det maatte være ham af største Vigtighed at faae oplyst — thi det er netop fordi han har overfaldet Fogden „ufejdet og uadvaret“, at Fru Briiske i sit Indlæg opkaster det tilsyne-

ladende forunderlige Spørgsmaal, „om E. har gjort denne uchristelige Gjerning saa ærlig og retfærdig, som det sig en Adelsmand burde at gjøre.“

(13) *Carl Bryske*, Lehnsmænd over Rugaard, døde 1613. See iøvrigt om ham *Vedel-Simonsen* om Rugaard II. 68-71.

(14) skutt hans Skudtzmaal, erhvervet hans Skudtzmaal.

thergang i nogen Maade, som samme Herridtzneffn udi sig selff widere udiuiss; dissligeste wor her tilstede itt Stockeneffn aff Skoufby Herridtzthing, udgiffuet thend 8 Dag Julii, som fast i then samme Mening formelde, som thet forrige Herridtzneffn. Sammeledis bleff fremlaugdt for^o: Frue *Karene Briiskis* skriffelig Forsett indeholdendis, att epherthi *Otthe Emicken* haffuer nu modt ald Loug och Rett och foruden ald Skyld, Brøde och billig Orsage offuerfaldett, skutt och ilde medtfharet hindis Fogedt *Jens Jörgensen* paa hans retthe farene Tingvey, som hun haffde hannum afferdiget till Landzting ther hindis Sager att forfølge och anden hindis Bestilling att udretthe, huilcken *Otthe Emmiksens* modtvillig Gierning hun mener hand haffuer giordt ubilligen och uchristeligen emodt thend rette Landefredt, Loug och Rett, ufeidett och uaduaritt och samme Gierning modtvilligen att haffue giordt udi Vore umyndig Aar och udi Kronens frii Birck, och meenthe, att thersom hand haffde hafft for^o: hindis Thienere noget till att thale, att hand thet haffde burdt att giøre met Loug och Rett for tilbørlig Dommere och icke medt fortredelig Wiss hannum udi saa Maade offuerfaldett mod all christelig Loug och Rett, formeendis, att *Otthe Emmiksen* icke skal loulig eller skiellig beuise met sandt Vindisbyrdt, for^o: hindis Thienere att haffue forbrött sig emodt hannum medt Ordt eller Gierning, uden hwes han wor fororsagett tilbørligt att suare mett billig och skiellig Ordt udi hindis Sager och Forföllinger, hand offuer hinde och hindis Thienere haffue wille, och hindis Eyedom anrörendis; setthe therforre udi alle Retthe, om for^o: *Otthe Emmiksen* thenne hans modtvillig och uchristelig Gierning haffuer giort saa erlig och retferdig, som thet sig en Adelsmandt burde att giøre och om hand icke thermet att haffue giort Urett och emod Landefred, som thet skriffelig Forsett videre udi sig selff udviser, medt mange flere Ord thennum paa begge Sider emellum forløb: Tha epher Tilthalle, Giensuar, Breff, Bewissning och thenne Sags Leiglihet bleff therpaa affsaugdt for Retthe, att epherthi for^o: *Otthe Emmiksen* haffuer slig hans modtvillig Gierning emodt hindis Thienere och Fogedt giordt och begangett paa hans retthe farende Tingsvey til Landzting ther hans Hosbondis Sager att udretthe och thett emodt thend almindelig Landefredt och met uloulig Werge och icke hand hannum thertill foraarsaget haffuer i nogen Maade, thet icke

heller kan regnis for nogen Birkefredt allene, och enhver bör att nyde Fred paa sin Tingwey entthen udi sine egne eller hans Hossbondis Bestillinger, thett och ville were ett ondt Exempell for Andre, om saadant ustraffid skulle affgaae, mand ey heller skulle fange Folck, som sig ville lade bruge udi nogen goed Mandz Thieneste, om the saa uforskyldt udi therris retthe Werff och Æhrende skulle offuerfaldis, och Wii som thend höige Offuerrighet bör att handtheffue enhwer til Retthe och for Offuerwoldt at forsuare, tha haffuer for^o *Otthe Emicksen* thermet giordt Urett, och bör therforre at stande till Retthe epher thend Forordning, som Wii met Wore elskl. Danmarckis Rigis Raad derpaa lade giöre. Disligiste bör hand att stande for^o *Jens Jörgensen* till Retthe for hues Skade, hand hannum giordt haffuer, och for hues Lougmaal hannum met Retthe kand paafölgis. Dat. ut supra.

47.

1590. Kongens og Rigeraadets Dom. En adelig Dame gjør Paastand paa Arv efter sin Söstersön, som er död uden Livsarvinger, men som ved et med hans övriga Arvingers Samtykke forsynet Forleningsbrev har overdraget sin Hustru Besiddelsen af alle hans Ejendomme for hendes Livstid. Uagtet hun ikke har underskrevet dette Forleningsbrev, forkastes hendes Paastand, fordi hun havde ladet sig besvangre för hendes Ægteskab, og derfor ogsaa tidligere var bleven udelukket fra at arve i sin Familie, skjönt hendes Forældre havde samtykket i hendes Ægteskab med den, som havde besvangret hende

(V. 85.)

Wy Christian thennd Fierde met Gudtz Naade &c. giöre Alle witterliggt, att Aar 1590 thend 1 Dag Augusti paa Wortt Rettherting, paa Wortt Slott Coldinghuus udi Wor egen Neruerelsse, offuerwerendis Oss Elskl. *Niels Kaas* till Thorupgaardtt, Wor Candtzler mett allt Raadett (underthagendis *Corfidtz Wiffertt* till Ness) for Oss wor skicket Oss Elskl. *Palli Fassi*⁽¹⁾ till Mindstrup⁽²⁾, Wor Mandt och Thienere paa hans Farsösters *Metthe Fassis* Wegne, som hand er Werige for, paa thend ene, och haffde for Oss udi Retthe steffndt

(¹) *Palle Fassi* (Splids) Fader *Jörgen Splid* var Broder til *Anders Bings* Moder. (²) *Mindstrup* i *Ribe Stift*, *Nörvangs Herred*.

Oss Elskl. Fru *Anne Pederssdaather*⁽³⁾, *Anders Bings* Eptherleffuerske, paa thend anden Side, och tilthallede hinde paa for^{re} hans Farsösters Wegne, for hues Arffueskiffthe⁽⁴⁾, Jordeguodtz, Lössöere, Guld, Sölff och Klenodier, som hindis Hossbonde epther sig latt haffuer, saawell som for hendis Forle- nings-Breff, och andre Breffue, som hende undt och giffne ere aff hendis affgangne Hossbonde for^{re} *Anders Bing*, huormett hun sig for^{re} hindis Hoss- bondis Guodtz mett Lössöre, Guld, Sölff, Klenodier och andett saadant meere wille tilholde, som hans Farsöster for^{re} *Metthe Fassi* ellers er en rett och neste Arffuing till, och meener hinde therudinden att skee Urett och forkordt, och er for Oss mött Oss Elskl. *Giordt Pederssen* till Thyrestop, och *Niels Pederssen* till Ingelstedt, Worre Mend och Thienere, Fuldmectige paa for^{re} therris Sösters Wegne, och i Retthe laugde itt hindis skrifttlig Forssett inde- hollendis for thett förste, att hindis affgangne Hossbonde haffuer mett hans retthe Arffuingers Raadt Fuldbyrdt, Wilge och Samtöcke bebreffuitt och for- lenett hinde hindis Liffsthid hans Hoffuidtgaard Smedstrup mett ald Jorde- guodtz och Lössöre, wedt huadt Naufn thett helst er eller neffnis kandt, att haffue, nyde, bruge och beholde udi hindis Liffsthid uden alle hans Arffuin- gers Modssigelsse eller nogen Anden, som therpaa kand thale, epther hans Död och Affgang, huilckett Breff hun meener att bliffue wedt sin fulde Magtt och urigget, och hinde att beholde Gaardt och Guodtz epther samme Forleenings Breffs Liudelse; till thett andett, som for^{re} *Palli Fassi* meener att hans Farsöster for^{re} *Metthe Fassi* skulle were nest och rett Arffuinge till, formeer- ner hun sig besuerligtt att gange udi Retthe om nogen Arffue, och meenthe alle *Anders Bings* retthe Arffuinge burde att were steffnidt och kallidt ther- till, huem hans neste och retthe Arffuinge bör att were, och setthe allene udi Retthe, om hindis Hossbondis Forleenings-Breff icke burde wedt sin fulde Magtt att bliffue, och for^{re} Gaard och Guodtz mett Lössöre och andett att föllge hinde hindis Liffsthid; thernest udi Retthe laugdis for^{re} Forleenings Breff, lydendis Ord fran Ord, som her epther følger: „Jeg *Anders Bing* till

(3) Fru Anne Pedersdatter var af Slægten Galt, Dat- ter af Rigsraad Peder Ebbesen.

(4) *Arffueskiffthe* synes her at maatte betyde selve Arvegodset, Gods, som kommer til Skifte.

Smidtzstrup, Höffidtzmandtt paa Wardbierg, gör Alle witttherligtt mett thette mitt obne Breff att haffue for höstruelig kierlige Omgiegels, som jeg aff min kiere Höstrue, erlig och welbyrdig Frue *Anne Pedersdaather*, althid befundett haffuer, om Gud almectige mig aff sin faderlige Forssiun fran hinder henkaller aff thenne forgiengelige Werden uden Liffs-Arffuinge, tha haffuer jeg mett mine retthe Arffuingers Raad, Fuldbyrd, Jha, Willie och Samtöcke, som er erlig och welbyrdig *Jörgen Splid* till Møltrup och Frue *Barbra Splidssdaather* till Rask, min kiere Morbroder och Morsöster, undt och forlendt, och nu i thette mitt obne Breffs Krafft och Magtt, under och forlener fra mig och for^{ne} mine Arffuinge och alle andre huem ther kunde paa thalle effther min Död, for^{ne} min kiere Höstrue Frue *Anne Pedersdaather*, att maa och skall udi hindis Liffsthid och saalenge, hun leffuer, nyde, bruge och beholde quitt och frii, uden ald min Arffuingers Modsigelsse, min Hoffuedgaardt Smidtzsstrup mett Bygning och alle andre mine Lössöre, wed huad Naffn thett helst er eller neffnis kandt, dissiligeste allt mitt andett Jordegudtz, Möllegudtz, Kiöbegudtz, Panttheguodtz och Kiöpstedtz-Gudtz, som jeg nu haffuer, eller jeg therepther udi min Liffsthid wed Arff, Kiöb, Pantt eller udi nogen Maade bekomme kandt, udi huad Land thet were kandt udi ald Danmark, mett allt for^{ne} Gaardtz Gudtz, Möllers Rentthe och retthe Tilliggelsse udi Agger, Eng, Skouff, Marck, Fiskwandt, Feegang, udi Enemercke eller Fellig, woett och törtt inthett mett alle underthagett, som ther nu tilligger och aff Arrildtz Tid tilliggett haffuer mett Retthe, wid huad Naffn thett helst er, eller neffnis kandt, och mine Arffuinge effter min Död och Afgang effter mig kand arffueligen tilfalde, for^{ne} min kiere Höstrue Frue *Anne Pedersdaather* udi friitt Forleuning hindis Liffsthid quitt och ubehindritt for alle beholde skall, dog skall hun i thiss midlertid, meenss hun leffuer, holde Gaarden och Gudtzitt wed goed Heffdt och Magt, och ey lade Skoffuen thertill ligger, till Upliggt forhugge, mens naar Gud almectige thett saa forsseett haffuer, att forbemeltt min kiere Höstrue er dödt och afgangen, tha skall for^{ne} min Hoffuidtgaardtt mett allt andett mitt Jordegudtz, Mölle-Gudtz och Eiendom komme quitt och frii igen till mine Arffuinger; sammeledis skall och min Partt udi Bygning, Lössöre Panttheguodtz och Kiöbegudtz, som hun till sig epther min Död annammendis

worder, och komme quitt och frii till mine Arffuinge, aldellis ubehindritt aff hindis Arffuinger. Till thess tröger och ydermeere Windnissbyrdt och bedre Fornaring, att saa i alle Maade aff mig och mine Arffuinge fast och ubrödeligen holdis skall, tha haffuer jeg med min kiere for^{ne} Morbroder och Morsöster ladt henge woeris Signetther nedenfor thette mitt obne Breff, och mett theris och mine Hender her underskreffuitt, wenligen tilbedett thisse epher-skreff^{ne} gode Mendtt till Windnissbyrdt mett mig och thennum att underskriffue och bessegle, som er erlig och welbiurdig Mandtt *Niels Kaas* till Thorupgaardtt, Kongl. Mait^{ne} Candtzler, *Biörn Kaas* till Starupgaardtt, Höffuidtzmand paa Malmöe, och *Biörn Anderssen* till Stienolt, Höffuidtzmand paa Aarhusgaard, Datum Rask, thend Onsdag nestepther Sancthi Dionisi, som er thend 16 Dag Octobris Aar 1577." Theremodt att suare er mött for^{ne} *Palli Fassi* och fremlaugde en skrifttlig Forssett, som altt for lang war her att indføre, men liuder eblantt andett udi the synderlige Artickler, som her epher følger: „for thett förste, epherthi for^{ne} *Anders Bing* formedelst Döden er affgangen, och for^{ne} *Metthe Fassi*, som er hans Modersöster allene hannum offuerleffuitt haffuer, som hand er Werige for, och Lougen formelder⁽⁵⁾, att thersom Sösken ey er till, tha er Faderbroder och Moder-Broder, Fadersöster och Moder-Söster, Brödre-Börn och Söstre-Börn alle omner⁽⁶⁾ att thage Arffue, och epherthi *Anders Bing* ey haffuer epherladt sig aff thisse for^{ne} uden Modersöster allene, som er for^{ne} *Metthe Fassi*, setther hand udi alle Retthe, om hun icke bör allene for^{ne} *Anders Bings* Arffuing att were, och hans Arffueguodtz hinde arffueligen att were tillfalden, och epherthi att for^{ne} Frue *Anne Pedersdaatther*, *Anders Bings* Epherleffuerske, will nu tilholde sig aldt hues hand sig arffueligen haffuer epherlatt epher for^{ne} Forleenings-Breffs Liudelsse, och hun thett icke samtöckett eller beuilgett haffuer, ey heller hindis Naffn therudi benefnidt skall findis, och Lougen skall forbiude ald slig Gaffue emelum Höstrue och Hossbonde, uden thett kand skee mett retthe Arffuingers Beuilling, setther hand udi alle Retthe, om samme Forleenings-Breff kand

(⁴) Jydske L. 1. 5.

(⁵) om nær, æm nær, lige nær.

komme hannum, som er hindis louglic Werige paa hindis Wegne till Hinder eller Skade i nogen Maade paa samme Arffuepartt, och om for^{re} Frue *Ane* icke er pligthig att lade hannum paa hans Fasters Wegne att følge, men thesom nogen wille formene hinde samme Arff, for hun sig udi sin Ungdoms Alder haffuer forsseett, er hans Mening, att ingen Adels-Persson for slig ulöckelig Faldt kand forbyrde sitt Jordegudtz uden till sin Laugewerige, saa lenge hun leffuer, och naar hun döer tha att komme till hindis sande Arffuinge⁽⁷⁾; formeen hinde icke heller therfoere att kunde haffue forbrött sin Arffue, till andre end som forberörtt er, fast mindre att kunde forbyrde thend Arffue som hun icke udi Haand haffuer, till nogen Fremitt, uden till hindis egne Slegtt och Byrdt,” och udi samme Forsseet er indförtt for itt Exempell thend Dom, ther Mester *Madtz Huidt* haffuer forhuerffuitt udi Wor S. Herre Faders Tid, att hans Daather och Daather-Börn ere en Arffue tildömtt epher hindis Forældre⁽⁸⁾ aff thend Orsage, att hun mett hindis Weners Indbewilling⁽⁹⁾ war giffuen udi Ecteskaff och afflett Börn &c. setther hand udi Retthe, om hans Farsöster och hindis Arffuinge bör icke thend samme Rett att wederfharis epher Lougen, Recessen, Kongelige Domme och Contracter, och epher att for^{re} hans Farsöster er i lige Maade udi Ecteskab kommen mett hindis Slegtt och Weners Bewilling mett Herr *Peder* udi *Haffuer* och mett hannum christeligen leffuitt emeden the sammen leffuede, och Recessen⁽¹⁰⁾ formelder, att thesom nogen Adels-Personer thager ufrii Mandt, och thett skeer mett neste Weners Raad, tha er thermett icke therris Guodtz forbrutt; thesom nogen wille sige, att hun icke haffuer thagen Arffue, men er gangett hinde forbye som thend ther war ciuiliter mortua och ingen Rett udi Lougen motthe nyde; theremodt meen hand, epherthi att hun forsaae sig emeden hindis Fader och Moder leffde, kunde hun icke heller nogett forbyrde for hun inthett arffuede, men ther Arffuen er falden epher hindis Fader och Moder, haffuer

(7) See Fred. d. 2dens Kallundb. Rec. Cap. 12.

(8) See Dom af 14 Juni 1572, hvorved Fru Lene Gyldenstiernes Börn med Mester Mads Hvid

kjendtes arveberettigede til deres Moders Jordegods, III. 169—174.

(9) *Indbewilling*, Bevilling, Samtykke.

(10) Christian d. 3dies Kold. Rec. Cap. 36.

hindis Werige thend annammidt, och war thennum friitt forre, om the wille thett skiffthe thennum emellum eller icke, och formeen, hans Faster icke themmet att haffue forkast⁽¹¹⁾ huis Tilthalle, Rett och Rettighedt, the kunde haffue till huis Arffue hinde ephther thend Dag ephther Lougen och Recessen kunde tilfalde, men ther hun siden er kommen udi Ecteskaff, er hinde udlaugdt hindis Anpartt aff hindis Arffueguodtz att beholde hindis Liffstid &c. thersom Frue *Ane* eller nogen meener, att hun for slig hindis Forsseelsse war ciuiliter mortua, meen hand, att the icke kaldis ciuiliter mortui, som saa haffuer thennum forsseett, men mange Andre, som ere Fredtlösse, Oruide⁽¹²⁾, Fanger, och andre slige, som dog kommer till Arffue, endog the icke selff maa thett annamme, men therris Werige, och indföer⁽¹³⁾ igen Mester *Madtz Huidtz* Exempell, saa och *Peder Christenssens*⁽¹⁴⁾, som war en Fange, ligeuell bleff til dömppt thend stoere Arff i Skone och Fyen ephther hans Söster-Söen⁽¹⁵⁾, endog hand icke selff thend kunde annamme men hans Werge &c., tha ephther slig Leiglighedt och ephther hans Farsöster er *Anders Bings* Morsöster och neste Blodtz-Forwandt, som hannum offuerleffuitt haffuer, och ephtheratt hun icke kunde for hindis Forsseelsse forgiöre eller forbyrde sitt Goudtz eller Arffue till nogen anden, end till hindis retthe Lauge Werige, thend Stundt hun leffuer, dissligeste ephtheratt ingen Gaffue maa modt Lougen were emellum Höstrue och Hossbonde, ey maa Hossbonde forlene Höstrue hans ephtherlandendis Guodtz ephther hans Död uden thett skier mett alle Arffuingers Jha och Beuilling, och for^{ne} hans Faster⁽¹⁶⁾ slig Gaffue eller Forlening huercken selff ey heller hindis loughlige Werige haffuer forzeglidt, beuilgett eller samtöcktt, setter hand udi alle Retthe, om for^{ne} hans Faster *Metthe Fassi* icke bör *Anders Bings* retthe och sande Arffuinge att were, och hans ephtherlandendis Guodtz, Jordegudtz och Lössöere hinde ubehindrett att ephtherfölge, och

(11) *forkaste*, forbyrde, tabe, s. II. 297, 317.

(12) *oruide*, isl. orviti, afsindig, jvfr. Er. S. L. II. 16.

(13) *indföer igen*, anförer paa ny.

(14) Peder Christensen til Hielsjö, see om ham II. 206 - 209 og III. 54.

(15) Claus Rosenkrands, see Dom 4 Mai 1566 i III. 54 ff.

(16) Ved en Skrivfejl staaer i Dommen: Fader.

hand som hindis retthe Lauge- og loughligen boeren Werige samme hindis Arff och Guodtz att annamme och oppebere ephther Lougen, Recessen och Gaardtz-retthen, som thett skriffblig Forssett i sig selff widere indeholder. Theremod beretthe for^o: *Giord* och *Niels Pederssen* paa therris Sösters Wegne, att huis Arffuen udi sig selff er anlangendis, formeen therris Söster icke wedtkomme hinde att gange udi Retthe om⁽¹⁷⁾, men meenthe *Anders Bings* Arffuinge burde thertill att were steffnede och kallede, men hun allene ganger udi Retthe, om hindis Forleenings Breff icke bör att bliffue widt sin fulde Magtt. Saa er mött udi Dag Oss Elskl. *Lauge Urne* till Belthebierg, wor Mandt, Thienere och Landtzdommere udi Wort Land Skoene, och gaff tillkiende, att hand formeenthe sig en Medtarffuing paa sin Höstruis Wegne att were ephther for^o: *Anders Bingh*, och endog hand icke steffndt war, bödt hand sig godwilligen till att wille gange udi Retthe mett *Palli Fassi* om for^o: Arff, och udi Retthe laugde itt skriffblig Forssett, formellendis for thett förste, att ephtherthi *Metthe Fassi* icke haffuer arffuett nogen Arff ephther sin Fader och Moder, ey heller arffuett siden udi fire eller fem Arffue, som er falden ephther hindis egen Södskende, formeen hand, att ephther slig Leiglighedt er hun giordt arffuelöes aff hindis egen Fader och Moder och hindis Syskende, som haffuer forskutt hinde, ligesom hun icke war therris Daather eller Sösken mett thennum, och ey heller aff andre hindis Sleggt och Byrdtt er anthagett eller wedkiendt, men som itt andett lössactigt och utuctigt Menniske, saawell i Ungdom som i Allerdome saaledis henbractt sin Leffnitt, och setther forthi udi Retthe om sliig en Person nu bör först mett christelig Rett at arffue udi en fremmedt Arff, thend som icke motthe arffue tillforne sine egne; for thett andett, ephtherthi *Palli Fassi* nu först ephther *Anders Bings* Död haffuer anthagett sig for^o: *Metthe* att wille were hindis Werge och Forssuar, och hun dog alle sine Dage haffuer weritt forskutt och foracthett aff alle hendis Slect-Frenskaff⁽¹⁸⁾,

(17) Naar Fru Anne Pedersdatter mener, at Arvesagen ikke vedkommer hende, saa er det, fordi hun besad Godset ifølge Forlening for hendes Livstid, og det kunde saaledes være hende lige-

gyldigt, hvem der af hendes Mand's Slægt skulde ansees for arveberettiget efter hendes Död.

(18) *Slectfrenskaff*, egentlig et pleonastisk Udtryk for Slægt, ligesom det følgende *Blodsbyrdt*, Blodsforvandtskab.

ligesom hun icke war aff Blodtz-Burdtt mett thennum, och dog nu paa hindis Wegne steffnitt for^o Frue *Ane Anders Bings* hidt udi Retthe for Arff och Arffueskiffthe epher *Anders Bing* och thett Forleenings Breff, som hand sin Höstrue giffuett, bekreffuitt och mett sine Arffuingers och andre gott Adell Folckis Forssegling forssegledt haffuer, acther att forsseecke⁽¹⁹⁾, och andre hans retthe Arffuinge att wille usteffnedt och uaduarett fran samme Arffue frantreng, saa formeen hand, att hand icke bör eller maae mett nogen Billighedt att udføre⁽²⁰⁾ nogen Dom eller Retthergangh emod nogen paa hindis Wegne, uden hindis Sag kunde tilforn bleffuett benaadett aff thend höige Öffrighedt, och dissligeste aff *Anders Bing*, som hun arffue wille, och aff hans Slegt och Byrdt; for thett thredie, epherthi att her till Dags icke er hörtt eller skeett, att slige utuctige och lössactige Personer eller nogen paa therris Wegne haffue tilwundett thennum nogen Arffue, saa forsseer hand sig till att hun (eller och *Palli Fassi*) ey heller udi Dag skall kunde nogen Dom erlange, att hun nu arffue skall, men thersom saadanne Personer, som före itt wust⁽²¹⁾ och wiltt Wessen, skulle arffue, tha war thend meenige Adell her udi Rigett att beklage; for thett fierde formelder Recessen udi thett 36 Capitell och Gaardt Retthen udi thett 16 Capitell, om thennum, som sig udi Uærhe lader beligge, att the strax skulle haffue forbrutt theris Guodtz &c., huilckett icke anderledis kand forstaais, end om thett Guodtz att were forbrutt, som the haffde paa thend Tid samme Beliggelse skeede, och icke paa nogen tilkommende Arff att kunde forstaais eller udthyes, men thennum siden som nærlige Perssoner icke att arffue epher thend Dag; for thett fempthe och sidste, epherthi att Wy mett Woere Elskl. Danmarckis Rigis Raad haffue loffuett och tilsagdt att wille fremdrage Danmarkis Rigis Adell, saa forsseer hand sig till (*at Vi*) icke att wille befordre störcke och fremdrage slige utuctige Personer, men att ther motthe holdis en arffuorlig⁽²²⁾ Disciplin och rett Öffrighedtz Indsseende offuer slige Personer, huilckett all Adell-Stamme bliffuer rumme-

(¹⁹) *forsvække*, afkræfte, tilintetgjøre, beröve sin Virkning. (²¹) *wust*, det tyske: wüste (ein wüstes Leben).

(²²) alvorlig.

(²⁰) *udføre nogen Dom*, erhverve nogen Dom.

ligt⁽²³⁾ och loughlight &c., som thend skriffttlig Forssett medtföderer; therhøes fremlaugde itt forzegledt Copie aff itt Skiffthebreff gangett A^o 1549, thermett wille beuisse, att for^o *Metthe Fassi* icke haffde thagitt Arffue tilforne, huilckett Breff war af Oss Elskl. *Mogens Göie* till *Bollerup* och *Jörgen Urne*, Befallingsmandtt paa Öffuidtz-Kloster, Wore Mend och Thienere, forssegledt och underschreffuitt, att the saadantt itt Skiffthebreff seett och lest haffue &c. och offuer allt setthe for^o *Lauge Urne* udi alle Retthe, om for^o *Metthe Fassi* kunde nu komme til nogen Arffue, ephtherthi hun aldrig tilforne er tilsteedt att hende⁽²⁴⁾ nogen Arffue ephther sin egne; sammeledis setthe for^o *Giordt* och *Niels Pederssen* udi Retthe paa therris Sösters Wegne, om hindis Forleening-Breff bör icke udi alle Maade att bliffue wedt sin fulde Magtt, medt mange flere Ord thennum paa alle Sider emellum forlöp. Tha ephther Tilthalle Gienssuar, Breff, Beuissning och thenne Sags Leiglihedt, att ephtherthi for^o *Metthe Fassi* haffuer ladett sig beligge thend Stundt hendis Fader och Moder leffde, som mögett gott Folck well wittherligtt er, och theroffuer aff hendis egne Södskend er forskutt, och icke medtthagen entthen udi förste Arffue ephther Fader och Moder, eller udi anden Arffue ephther hendis affdöde Söskende, thissligeste ephtherthi ther bör att were Forskiell eblandt Adels-Folck, som erligen haffue leffuitt, och thennum, som utucktteligen leffue, thenne Hendelsse och Ulöcke icke heller er hende paakommen siden hun haffuer weritt udi nogen Arffue bethagen⁽²⁵⁾, huoroffuer och wille tildrage sig stoer Klammer⁽²⁶⁾ och Tretthe her i Rigett, om hun nu till thenne Arffue skulle stedis, emod the Exempler, som tilforne ere hulden udi slige Tilfald, tillmedt end Aarssage giffues till Lössactighedt, udi lige Maade befindis *Chresten Splid* att haffue forskreffuitt sin Höstrue allt hans Arffueguodtz hindis Liffsthid, till huilcken Bezeiling for^o *Metthe Fassi* icke heller haffuer werid fordrift, och hans Höstrue thett dog hendis Liffsthid beholldett haffuer, derforre bleff der-

(²³) *rummeligt*; kan ueppe være andet end det tyske *rühmlich*.

(²⁴) *hende*, faae, modtage.

(²⁵) *bethagen*, maa her betyde det samme som lodtagen, deelagtiggjort, eller indbefattet i; saaledes

hedder det i *Hvitfelds* Kr. S. 233: Deres Medhjelpere skulle i denne Fred være *betagne*.

(²⁶) *Klammer*, den gamle Form for Klammeri, Kiv, Trætte.

paa saaledis affsagdt for Retthe, att for^{no} *Metthe Fassi* icke bör att arffue for^{no} *Anders Bing*, men for^{no} *Anders Bings* Arffue att tilkomme andre hans retthe Arffuinger, och derforre bör for^{no} Frue *Anne Anders Bings* Forlenings och Liiffsbreff udi saa Maade att stande wedt sin fulde Magtt, och hun for for^{no} *Palli Fassis* och *Metthe Fassis* Tilthalle fry att were.

48.

1590. Kongens og Rigsraadets Dom, at Ejeren kan vindicere Lösöre, som han har udlaant, fra Trediemand, til hvem Laantageren har pantsat det.⁽¹⁾

(V. 111.)

Wi Christiann &c. gjøre Alle vitterliggt, att Aar 1590 then 4 Augusti paa vort Rettherting paa vort Slot Koldinghuus udi vor egen Nerverelse, offuerwerendis oss Elsk. *Niels Kaas* till Thorupgaardt, vor Candtzler med alt Raadit (underthagendis *Peder Gyldenstierne*, *Erik Hardenbiere* och *Arrildt Huitfeldt*) for os vor schikett os elskl. *Niels Passbiere*⁽²⁾ thill Sandbyegaard, vor Mand,

⁽¹⁾ Kiöbenhavns Raadstueret, hvis Dom blev underkjendt, havde derimod etableret Principet: „Haand skal Haand faae“ (Hand muss Hand wahren). Har man altsaa indtil den Tid — hvilket ogsaa den følgende Dom viser — ikke i Kjöbenhavn anvendt den stränge Vindicationstheori i de Tilfælde, hvor Ejeren selv frivillig havde skilt sig ved Tingens Besiddelse ifölge indgaaet Contract (jvfr. Retshist. § 107 i Slutn.), saa har denne Dom decideret Spörgsmaalet til Fordeel for den stränge Vindication, saaledes som denne hjemles ved Christ. d. 5tes D. L. 5—8—12, der ikke har nogen Kilde i vore gamle Love, men i Christ. d. 4des Norske L. Kiöbeb. Cap. 19. Naar Forfatteren af en interessant Afhandling om „Vindicationens rätten till lösören enligt Sveriges Lag“ i det af Hr. Hofretsraad C. Schmidt udgivne Juridiskt Arkiv VII. 46 antager, at de gamle danske Love paa Grund af Naboskabet til Tydskland

havde ihenseende till laant og lejet Gods adopteret den tydske Retssætning „Hand muss Hand wahren“ (saaledes som den blev forstaaet i adskillige Handelsstæder) og til Beviis paaberaaber sig J. L. II. 70, er det vel sandt, at dette Lovsted henviser Ejeren til at holde sig til Laantageren allene, ikke til Udlægshaveren; men det maa vel bemærkes, at det kun er under den Forudsætning, at Ejeren har udlaant sin Ting til lovfældt Mand, hvoraf netop maa sluttes, at han i modsat Fald ogsaa kunde have holdt sig til Udlægshaveren. Det maa herved bemærkes, at der saavel i denne, som den følgende Dom, udtrykkelig paaberaabes, som et bestyrkende Argument, at de, som pantsatte den omhandlede Guldkjede, vare Folk i en saadan Stilling, at man vel kunde vide, at de ikke vare Ejere af Kjeden.

⁽²⁾ Niels Passberg døde d. 13 Jan. 1592.

Thienner och Embedtzmandd paa vor Gaard udi Roskildt, och hafde med vor egenn Stefning for os udi Rette steffndt os elskl. Borgemestere och Raadmendt udi vort Kiöpstedt Kiöpnehaffn for en Dom, the nogen Tid forleden dömppt emellum hannom paa thend ene, och os elskelig *Casper van der Knudtz*, Rigens Profos⁽³⁾, paa thend anden Siede, om en Guldkiede och itt forgyldt Sölffstob, som hans Höstrue os elskl. Frue *Lisebett Seested* nogen Tid siden haffver lontt En ved Naufn *Lisebett Albridt Villomssenns*, Borgesker udi Kiöpnehaufn, och hun siden haffuer pantsett till for^{ne} *Casper van der Knudtz* och therudinden tildömppt for^{ne} Frue *Lisbett Niells Pasbjergs* att thiltalle for^{ne} *Albrett Villomssenn* paa sin Höstruis for^{ne} *Lisebetts* Vegne, som hun haffuer bethrod samme Guldkiede och Sölffstob, och *Albertt Villomssenn* sidenn att tale for^{ne} *Casper van der Knudtz* till; Udi lige Maade haffde for^{ne} *Niells Pasbjerg* med vor egenn Steffning for Os udi Rette steffndt for^{ne} *Casper van der Knudtz*, som samme Borgemester och Raads Domb forhuerffuit haffuer om for^{ne} Guldkiede och Sölffstob, och udi Rette lagde for^{ne} Borgemester och Raadtz Dom, som liuder udi sin Besluttelse, att epherdi befindis att for^{ne} Frue *Lisabett, Niells Pasbjergs*, haffuer londt och tilbetroed *Lisebett Albrett Villomssenns* for^{ne} hendis Kiede och Credentzstob, efftersom *Lisebett Albrett Villomssenns* Handschrift i sig sielff therom formelder, bleff derpaa affsagtt for Rette, att for^{ne} Fru *Lisabett* bör att lade thalle for^{ne} *Lisebet Albrett Villomssenns*

(3) *Rigens Profos*; om Kongens Profos s. Anm. til Christ. d. 2dens Lov (Recesser &c. S. 512–513). En Profos ledsagede Hertug Hans paa hans Reise till Moskou, og Conferentsraad *Engelstoft* siger i Noten til Gyldenstiernes Dagbog S. 94 (Histor. Calendar f. 1814) at han var Hofsejrens Politimester. Den i nærværende Dom omtalte Embedsmand: *Rigens Profos*, er ellers lidet bekjendt; men at det har været en ikke uanseelig Embedsstilling, skjønnes allerede deraf, at Profossen kaldes: Os Elskelige. At hans vigtigste Forretning har bestaaet i at haandhæve Retsplejen ved Armeen, sees af en Bestalling, meddeelt *Hans von Gröningen* som Rigens Profos dat. 19de Mai 1590 (Sjell. Register No. 13 fol.

430 i Geh. Archivet). Det paalægges ham deri at forskaffe mellem Krigsfolket god tilbørlig Regiment og Justits. Han skal ogsaa, naar Borgerne i Kjöbenhavn skulle mynstre og han derom tilsiges, føre dem i Marken og i Slagtordning stille. Han fik aarlig til Besoldning 100 gamle Daler og 12 til hans Huusleje, 2 sædvanlige Hofklædninger paa sig selvanden og til sin Underholdning adskillige Naturalier (aarlig Genant), deriblandt 2 Öxne o. s. v. Iøvrigt viser en d. 3 Julii 1591 afsagt Dom *C. v. d. Knudtz* i et meget ufordeelagtigt Lys som en Aagerkarl, der laante paa Pant. Denne Dom, som nærmest angaar det i næste Sag omhandlede Pantelaan, skal paa sit Sted blive meddoelt.

sens och hendis Hosbonde thill, som hun haffuer andtuordid och betroid samme Kiede och Stob, och *Albrett Villomssenn* sidenn att thalle Profossen for^{ne} *Casper van der Knudtz* till eller thend, som hand eller hans Höstru haffuer andtuordid samme Kiede, och siden at gaae therom huis Rett er, som samme Domb med mere indholder och uduiser, och satte for^{ne} *Niels Pasbiere* udi alle Rette, om thend for^{ne} Borgemester och Raads Dom bör att komme hannom eller hans Höstrue thill Hinder eller Schade, epherdi theris Godtz er panntfaaidt for^{ne} *Casper van der Knudtz* uden theris Minde eller Vidtskab; tha er mött for os udi Rette for^{ne} Borgemestre och Raadmend och gaff tillkiende, att the meenthe icke theris Ulempe schulde findis udi the Maade, att the hafde thildömbt *Niels Pasbiere*s Frue att lade thend thiltalle, som hun hendis Guldkiede och Stob betroidt haffde, och sette udi alle Rette, om thend, som lonner bortt, skall kreffue anden, end thend, hand lonner thett, och Haand schall Haand faae, om handtfangitt och tilbetrod Godtz att vere anden Leiglighed end med Uhemblett. — Sammeledis er och mött udi Rette for^{ne} *Albrett Villomssenn* med sin Supplicatz thill os och thill for^{ne} *Niels Passbiere*, huorudi hand er begierendis, att thersom *Niels Pasbiere* ville giffue hannum nogen Respit och Thid, ville hand beflitte sig paa Pending, huormed hand kunde indlöse for^{ne} Kiede met ther som hand thennd haffuer udsatt, eller och ville indvise hannum udi nogen thend visseste Giæld, hannum tilstoed hos sine Giældnere, huilcke Vilkor for^{ne} *Niels Pasbiere* icke ville indgaae, men bliffue ved Sitt, hanum the Vilkor att kunde tilbiude for^{ne} Profos, medt mere samme hans Supplicatz indholder. Tha effter Tiltale, Giensuar och thend Sags Leilighet, bleff therpaa saa affsagdt for Rette, att epterdi for^{ne} *Casper van der Knudtz* haffuer bekommidt saadanne en Guldkiede udi Pandt aff thenn, som icke kand hiemble hannom thennd, Lougen och formelder, ingen att kunde haffue Adkomme uden aff rette Eyer⁽⁴⁾; item⁽⁵⁾ huo, som selger

(4) Herved kan neppe sigtes til andet, end Biskop Knuds Glosser til J. L. I. 41, der ogsaa findes optaget blandt de Artikler, som fik Navn af Rigens Ret, s. min Udgaue Art. 8.

(5) J. L. I. 41, som dog kun taler om Salg af Jord; i den følgende Dom, hvor ogsaa dette Sted citeres, hedder det derfor: „som i lige Maade kan forstaaes om Pant.“ Christ. d 5tes L. 5—7—

Uhemblitt och delis ephther, lade udt Verd hin, ther solde, och böde 3 $\frac{1}{2}$ Bonde och saa Konning, fordi hand solde Uhemblitt, och for^{ne} Guldkiede och Stob uden rette Eigers Vilge er pannttsatt, och i saa Maade icke kannd hemblis, got vor och att vide, att for^{ne} *Lisabett Albritt Villomssens*, som er vitterliggt att vere kommen udi Armod och aff sin Laffue, icke tilhörde samme Kiede och Stob, tha bör for^{ne} *Casper van der Knudtz* effter slig Leiglighed samme Guldkiede och Stob igen fran sig anthuorde till rette Eyer, for^{ne} *Niells Passbierg*, och for^{ne} *Casper van der Knudtz* att tilltalle thennd hannum pantsatte, och ephtherdi att for^{ne} vore Borgemester och Raadzs Dom icke vor endelig, men lydde, siden att gaae derom huis Rett er, tha kunde theris Ulempe⁽⁶⁾ ey heller findis eller the therforre nogitt att lide eller stande till Rette. D. u. s.

49.

1590. Kongens og Rigsraadets Dom, hvorved Ejeren erklæres berettiget til at vindicere en Guldkjede, som han selv ved en Anden havde ladet pantsætte til en Tredie, men som af denne igjen var bleven afhændet, dog saaledes, at Vindicanten maa betale den Sum, han selv havde modtaget tillaans paa bemeldte Pant. Ved Kjöbenhavns Raadstueret havde Sagen faaet et andet Udfald.⁽¹⁾

(V. 114.)

Wy Christian thend Fierde med Gudtz Naade &c. Giöre Alle witterliggt, att Aar 1590 thend 4 Augusti paa Wortt Rettherting, paa Wortt Slott Col-

15 har heller ingen anden Kilde i den ældre Lovgivning, end denne ved Praxis hjemlede analogiske Anvendelse af J. L. I. 41.

(*) *Ulempe*; her i Betydning af Uret.

(1) Jvfr. den næst ovenfor staaende Sag, som blev paakjendt samme Dag. Ogsaa i denne Sag spiller Albrett Villomsen en Rolle, og det synes af begge Sager, som om han har drevet Profession med at hjelpe Folk, der vare i Pengesforlegenhed, mod at faae deres Guldkjeder i Pant. En Kgl. Bevilling ham angaaende af 19de Dec. 1589 findes i Sjell. Register No. 13 fol. 122, saaledes ly-

dende: C4 gör vitterligt, at eftersom *Albret Villomsen*, Borger i Kiöbenhavn, har ladet berette, hvorledes ham skal tilstaae nogen Gield her i Danmark, og er „underdanigst begiærindis, at maatte hjælpes til hans Betaling, paa det han desbedre igjen aflægge kunde dennem han skyldig er.“ Kongen byder derfor sine Fogeder, Embedsmænd &c. at de forhjelpe ham tilrette og og uden videre Forhaling hans Gjeldnere der henholde, at ham maatte betales af dem hvis de ham skyldige ere.

dinghuus, udi Wor egen Nerwerlsse, ouffuerwerendis Oss Elskl. *Niels Kaas* till Thorupgaardt, Wor Candzler med allt Raaditt (underthagendis *Peder Gyldestiern*, *Erick Hardenbierg* och *Arrild Huitfeld*) for Oss war skickedt Oss Elskl. *Niels Kaas* till Starupgaard⁽²⁾, Wor Mand och Thienere paa thend ene, och haffde med Wor Steffning for Oss udi Retthe steffndt Oss Elskl. Borgegemester och Raadmendt udi Wor Kiöpsted Kiöpenhaufn paa thend anden Side, och tilhallede thennum for en Dom, the nogen Tid siden forleden emelum hannum paa thend ene, och en wedt Naufn *Bertell Struck* paa thend anden Side paa therris Raadhuus dömppt och affsaugt haffuer, udi huilcken Dom the haffue dömppt for^{ne} *Berthell Struck* fry for for^{ne} *Niels Kaassis* Tilthalle for hans Kiede, som hand uden hans Wilge, Widskaff och Minde haffuer sig tillpantthett⁽³⁾ aff en Quinde, som for^{ne} *Berthell Struck* well selff kunde erachte icke att eye saadan en Kiede eller att kunde hannum saadantt Guodtz loughligen hemble, och dog thend med adskillig Underfundighedt for^{ne} *Niels Kaas* haffuer wille frauendt, endog hand for Retthe skall haffue laditt opbiude saa mange Pendinge, som hun förste Gang stoed udi Pantt forre, huilcken therris Dom hand meener icke saa tilbörlicenn och nöigactigen att were dömppt, att thend kand eller bör komme hannum till Hinder eller Skade udi nogen Maade. Sammeledis haffde med Wor Steffning for Oss udi Retthe steffndt for^{ne} *Berthell Struck*, for hand samme Dom forhuerffuitt haffuer, och först udi Retthe laugde for^{ne} *Niels Kaas* samme Dom udgiffuen aff Borgemester, Raadmendt och Byefogedt paa Kiöpenhaffns Raadhuuss thend 8 Septembris A^o 1589 liudendis udi sin Beslutning att epherthi befindis, att for^{ne} *Niels Kaass* haffuer anthuordett hans Wertt *Erick Hanssen* hans Kiede for en Summa Pendinge therpaa att laane till hans egitt Behouff, och *Erick Hanssen*, for^{ne} *Niels Kaassis* Wertt, haffuer selffuer udi hans egen Neruerlsse och Paahöre bekiendt att haffue epher *Niels Kaassis* Befallingh londt paa samme Kiede I^cLXX Daller, som er kommen till *Nielssis* egen Nötthe, huilckett *Niels*

(²) Brodersön af Kantsleren, döde d. 11 Apr. 1597. Det var hans Enke Birgitte Rosenkrands, som 1603 blev halshugget, fordi hun havde ladet sig besvangre af hendes Mands Fætter Giord Kaas

till Torup. (s. Niels Kaas's Stamtavle hos Hofman I. 157.)

(³) *tilpante*, modtage til Pant.

icke self kunde benecthe, tha bleff therpaa affsaugdt for Retthe, at for^o *Niels Kaas* bör att bliffue wid sin Mand for^o *Erick Hanssen* och tilthalle hannum therforre, och for^o *Erick Hanssen* fremdellis att tilthalle thend, som hand haffuer antthuorditt och satt samme Kiede i Pantt, och siden thend tredie eller fierde att söge theris Mand, och huer tilthaller thend, som huer anden haffuer ouffuerantthuorditt samme Kiede, och siden att gaae therom hues Rett er, som samme Dom langtt videre udi sig self formelder; och beretthe for^o *Niels Kaas*, att hand icke kunde benegthe, att hand nogen Tid forleden haffde offuerantthuordett hans Wertt for^o *Erick Hanssen* en hans Guldkiede, och hand siden epher hans Befalling haffuer lontt paa samme Kiede I^c LXX Daller aff *Albriitt Willumssen* och hans Höstrue, siden skall the haffue udsatt IIII Stöcker⁽⁴⁾ aff samme Kiede till for^o *Berthell Struck* och lontt therpaa, som belöffuer sig mett Hoffuedtssummen och Rentthe V¹/₂ C. gamell Daller, och endog *Niels Kaas* haffuer weritt offuerbödig att erlegge och bethalle for^o I^c LXX Daller, haffuer for^o *Berthell Struck* giordt hannum Forholdt⁽⁵⁾ therpaa, saa hand icke sin Kiede igen bekomme kunde, formeendis att hannum thermett er skiedt forkortt, saa er mött for^o *Borgemester* och Raadmend och beretthe, att the widste thennum icke anderledis att kunde dömmе, end som the giordt haffue, och epher thend *Wiss* och *Skick*, som hertill haffuer weritt holditt med Pantt och handfaaidt och fortroidt *Guodtz*⁽⁶⁾, men huis nogen anden Forordning therom giöris, wille the aldellis therepther haffue thennum att retthe, dissligeste beretthe for^o *Berthell Struck*, att epherthi hand haffde annamidt samme IIII Stöcker Kiede udi Pantt, formeenthe hand icke pligtig att miste sitt Pantt, förend hand bekom sine udlaugde Pendinge, medt flere Ord thennum emellum forlöff. Tha epher Tilthalle, Gienssuar, Breff, Beuissning och thenne

(⁴) Hvad der skal forstaaes ved de 4 *Stykker* af Kjeden, er vanskeligt at sige; men da derpaa var laant 550 gl. Daler (rigtignok Renten indbegrebet), kan det naturligiis ikke forstaaes om blotte Led af Kjeden. Paa den hele Kjede, hvis Kostbarhed heraf kan skjönnes, havde Kaas kun faaet 170 Rd. tillaans. Paa et andet Stykke af Kjeden, bestaaende af 17 Led, havde den i forrige Dom omtalte Profos v. d. Knudtz laant 60 Dlr.,

hvorom Dommen af 3 Jul. 1591 giver nærmere Oplysning.

(⁵) *Forholdt*, Forhindring, Vægning; Subst. af *at forholde*.

(⁶) Af hvad Magistraten her anfører, sees paa det bestemtteste, at man hidtil havde holdt sig til Principet: Haand maa Haand faae.

Sags Leilighedt, och epherthi for^{ne} *Bertell Struck* haffuer bekommett saadan en Guldkiede udi Pantt aff thennum, som hand saawell som enhuer kunde wide thennum icke att tillhöre, therforre ey heller kunde hembles hannum, och ingen epher Lougen kunde haffue Adkomme uden aff retthe Eyere⁽¹⁾, item huem som selger uhemeltt och deel⁽²⁾, lade udt Werdt hin thett solde och böde 3 Marck Bonde, och saa Konning, forthi hand solde uhemmeltt, som i lige Maade kand forstaais om Pantt, och samme Kiede er uden retthe Eiers Minde höiger udsatt end som the haffue Hemell till, och hannum er kommen till Haande, saa och forpanthett fran en och till en Anden emod hans ilge Woch Minde, hand ochsaa haffuer weeritt offuerbödig att erlegge hues hand haffde befallidt paa samme Kiede att skulle laanis, saugde Wii therpaa saa aff for Retthe, att for^{ne} *Niels Kaas* er pligthig att fornöige for^{ne} I^e LXX Daller, hand paa samme Kiede haffuer giffuet Befalling paa att laanis med tilbörlig Renthe epher hans Tilbudtz Liudelsse till thend Dag, Dom gick udi Kiöpenhaufn, och siden Kieden ubehindritt att fölge hannum, och for^{ne} *Berthell Struck* att tilthalle thennum, som hannum samme Kiede udi Pantt satt haffuer, for hues hand widere haffuer udlontt paa samme Kiede, end som for^{ne} *Niels Kaas* bekommidt haffuer, och epherthi att for^{ne} Woere Borgemester och Raadmendtz Dom icke war endelig, men lyde: siden at gaae therom hues Rett er, tha kand theeris Ulempe ey heller findis, eller the therforre att lide eller stande till Retthe.

¹⁾ See den foregaaende Dom ovenfor S. 216.

⁽²⁾ *deelis* d. e. sagsöges.

50.

1590. Kongens og Rigsraadets Dom. En Sag angaaende nogle Gaarde, som paastaaes at være „pantsette til Gjenkjøb“⁽¹⁾, og som har været foretaget og opsat ved Rigens Ret i Aaret 1554, indstævnes for Kongen og Rigsraadet af Pantsætterens Arvinger, som ville indløse Pantet fra de nuværende Besiddere. Sagsøgerne henvises til det Ting, under hvilket Godset ligger, for der „at kynde Lösen paa Pantet“⁽²⁾ og der at føre Bevils.

(V. 131.)

Wii Christian thend Fierde medt Gudtz Naade etc.: Giøre Alle witterligt att Aar 1590 thend 5 Augusti paa Wortt Rettherting paa Wortt Slott Col-dinghuus udi Wor Egen Neuerelse, offuerwerendis Oss Eskl. *Niels Kaas* till Thorupgaardt Wor Candtzler, med allt Raaditt (underthagendis *Erick Hardenbiery*, *Jörgen Rossenkrantz*, *Jörgen Skram* och *Hendrick Belou*) for Oss Wor skickedt Oss Elskl. *Jörgen Skram*⁽³⁾ till Thielle Wor Mand och Raad, paa hans egne, och hans Broder-Daatther Jomfrue *Marene Skrams*⁽⁴⁾ Wegne, som hand er Werge for, Oss Elskl. *Hendrick Belou*⁽⁵⁾ till Spöttherup, Wor Mand och Raad, och *Chresten Munck*⁽⁶⁾, Wor Mand och Thienere paa theeris Höstruers Wegne, paa thend ene, och haffde mett Wor egen Steffning for Oss udi Retthe steffndt Oss Elskl. *Peder Brahe*⁽⁷⁾ till Krogholm, Wor Mand och Thienere, och Jomfrue *Doretthe Göye* mett hindis Lauge-Werige paa thend anden Side, for en Gaardt udi Wortt Land Siellandt i Mierlösse Herridt, liggendis i Uggelösse Sogen och Bye, *Jens Skonning* iboer, som the

(1) Om denne Maade at pantsætte paa — til *Vederkiøb*, som det paa andre Steder hedder, og som uidentvilt har været den oprindelige Form for Pant til Brugelighed, s. I. 136, hvor iøvrigt ved en Trykfeil i Not. 2 citeres Jur. Tidskr. XXV. 136 istedetfor: XXV. 333.

(2) Dommen har „kiende Lösen,“ men som upaatriv-
telig er en Skrivfeil, s. I. 54 og 297 og III. 5 og 254.

(3) *Jörgen Skram* døde d. 18de Febr. 1592.

(4) *Marene Skram* var Datter af den da afdøde Lauritz Skram til Hostrup. Hun blev senere gift med Jacob Hardenberg

(5) *Henrik Belov* (född d. 6 Dec. 1540, † d. 7 Dec.

1606) var gift med *Lisbeth Skram*, Söster til *Marene Skram*.

(6) Christen Munk († d. 25de Jan. 1612) var gift med Anne Skram, Söster til Lauritz og Jörgen Skram, alle Börn af Erik Skram, der havde været Landsdommer i Nörre-Jylland.

(7) *Peder Brahe* til Krogholm (i Skaane) † d. 23de Juni 1610. Hans Hustru Margrethe Giöe og Jfr. Dorte Giöe († d. 19 Febr. 1616) vare Söstre, Dötre af den i Dommen nævnte Albret Giöe og Anne Rosenkrantz, der var Söster til Rigsraad Jörgen Rosenkrands, Dorte Giöes Værg.

udi Werge haffuer, huilcken Gaard therris och thierris Höstruers Forældre skulle haffue pantssatt och till Gienkiøb soldt Her *Engelbrett Albrettsen*^(*) till Torbenfeld etc.; udi lige Maade haffde the med Wor egen Steffning for Oss udi Retthe steffndt Oss Elskl. *Anders Dresselbiere* till Wogensserup, Wor Mand och Thienere och Landtzdommer i Wort Land Siellandt, for en Gaardt ther udi Siellandt i Thudtzherridt liggendis i Bendeboe Bye, som *Lauridtz Pederssen* udi boer, huilcken Gaardt aff for^{ne} therris Foreldre och skall were panttsatt, och till itt Gienkiøb soldt Her *Engelbrett Albrechtsen* till Torbenfeldt, och ephersom thieris Fader *Erick Skram* for nogen Aar skall haffue laditt forkynde Lössening paa for^{ne} thuende Gaarde och tilboden *Herloff Trolle* och *Albritt Göie*, som samme Tid for^{ne} thuende Gaarde udi Werge haffde, hues Pendinge^(*) som the war panttsatt forre ephther Tingsuidners och Beuissnings Liudelse och icke the wille anamme Pendinge och lade hannum Gaardene følge, er samme Sag aff affgangne *Erick Skram* indstefndt Hogborne Forste Konning Christian Wor kiere Herre Faders Fader, salig och hoglofflig Ihukommelse, och hans Kongelige Raad, huilcken Sag siden er bleffuen opsatt aff thend Aarsage, att hues Breffue the tha paasködt icke war tilstede, och udi Retthe lagde for^{ne} *Jörgen Skram*, forbemelltt Wor kiere Herre Fader Faders Dom, udgiffuett paa Koldinghuus, thend Tiissdag nest ephther the hellig tree Kongers Dag A^o 1554 liudendis udi sin Beslutning, att for^{ne} Sag er opsatt om for^{ne} thuende Gaarde till sancthi Hans Dag Mitzommer nestepther kommandis, och tha *Erick Skram*, *Albritt Göie* och *Herloff Trolle* att indføre ther personligen therris Beuissningh udi thend Sag, och ther att adskillis med Retthe, som samme Dom mett meere indholder, och satthe udi alle Retthe, om the icke bör att komme till for^{ne} thuende Gaarde igen, ephtherhi the er ekon panttsatt och soldt till itt Gienkiøb, och berethe *Jörgen Skram* for Oss, att hues Rettighedt hand kand haffue till for^{ne} thuende Gaarde, the haffuer hand undt och giffuedt hans Suoger for^{ne} *Henrick Belou*, saa thend Tilthalle nu hörde for^{ne} *Hendrick Belou* allene,

(*) *Engelbrecht Albrechtsen (Bydelsbach)* til Torbenfeldt, nu Frydendal, var Fader til Albret Gøies Morfader.

(*) I Dommen staaer ved en Fejlskrift: *Pantthe*.

och inthett kommer hannum wid, tha er mött for Oss udi Retthe Oss Elskl. *Jörgen Rossenkrantz* till Rossenholm, Wor Mand och Raad paa for^o Jomfrue *Dorrette Göjes* Wegne, som hand er Werge for, och gaff tilkiende, att thersom saa kand findis, att thend Gaard, som Jomfrue *Dorrette* haffuer, er panttsatt och sold till itt Gienkiöb, om therpaa icke bör Lösstynding att skee till thett Ting, som samme Gaard udi ligger, och thend till retthe Thid att lössis, ey heller hand nu saa kortteligen⁽¹⁰⁾ kunde opleede hues Adkomme paa for^o Gaarde findis, then de skulle forssuaris med, Breffuene endnu att were och stande⁽¹¹⁾ for^o Jomfrue *Dorrette Göie* och *Peder Bradis* Hustrue uskiffitt emellum. For^o *Anders Dresselbierg* suarede sig att haffue thuende Gaarde udi Bendeboe udi Forlening aff Kronen, men Kronen selff att haffue sine Breffue och Adkomme, the skulle forssuaris med, ingen Bonde att boe paa thend Gaard hand haffuer att Hende⁽¹²⁾, som *Hendrik Belous* Stefning omformelder, thisse for^o Gaarde dog att skulle were tilskiffitt Kronen aff sallig *Herluff Throlle*, och satthe therfor udi alle Retthe, om the icke bör for thenne Wor Steffning quitt att were, tha epher Tilthalle, Giensuar och thend Sags Leiglighedt, sagde Wii therpaa saa aff for Retthe, att epherthi Wor kierre Herre Fader Fader, salig och hoglofflig Ihukommelse, haffuer samme Sag till en bestemptt Tid for sig indfunden, och icke nogen Dom eller Beskeed fremlæggis, huad tha therom forhandlett er, och epherthi for^o *Hendrick Belou* och *Chresten Munck* formeene thett Pantt att were, tha the att kiende⁽¹³⁾ Lössen therpaa, och thett att beuisse till thett Thingh, som Guodtzitt ligger, och ther att medtfhare som widbör.

(10) D. e. i saa kort Tid.

(12) att Hende, i hænde.

(11) Brevene at stande f.c. d. e. Adkomstbrevene vare endnn ikke skiftede mellem Jfr. Göie og Peder Bradis Illustru.

(13) Der hör læses: kynde, see ovenfor S. 223 Not.

51.

1590. Kongens og Rigsraadets Dom i Anledning af en Klage over Byfogden i Kjöbenhavn, at han om Nattetide havde sendt 3 af Stadens Sognepræster i Fængslet til et Fruentimmer, der var anklaget og dømt fra Livet for Trolddom, som hun blandt andet skulde have anvendt mod Kongens Flaade, for i Fængslet at forhøre hende tilligemed hendes Dommere og dem, for hvem hun havde aflagt Bekjendelse. Han frifindes, da det godtgjøres, at han har handlet efter Borgemesterens Befaling og denne efter to Rigsraaders Ordre, som dog erklære, at Præsterne ingenlunde havde Befaling til andet end til at berede den Dømfælde til Döden (¹).

(V. 136.)

Wii Christian thend Fierde medt Gudtz Naade etc. Giöre Alle witterliggt, att Aar 1590 thend 5 Augusti paa Wortt Retterthing paa Wortt Slott Colding-

(¹) Den hele Sag er noget dunkel, og at Christophør Walkendorff deri spiller en Rolle, vækker Interessen for at hæve det Slör, som hviler over det Forhör, der holdtes over Troldqvinden Ane Coldings, især da det just var paa den Herredag, paa hvilken denne Dom afsagdes, at Walkendorff blev dømt i Mulkt, fordi han havde ladet den bekjendte Mogens Heinesen henrette, og blev sagsögt af Admiralen Peder Munk, fordi han ikke havde havt tilbörllig Opsigt med Kongens Orlogsskibe, som i Aaret 1589 skulde före Dronning Anna til Skotland og som befandtes i en saadan Tilstand, at man med Livsfare maatte söge Havn i Norge (*Slange*, *Christ. d. 4 Hist.* 42—43). At Ane Coldings var en af de Qvinder, der i et Kongebrev dat. Koldinghuus d. 22 Juli 1590 (*Danske Magaz.* III. R. 1. 52) omtales som beskyldt for at have været med „at forgiöre og omkomme Kongens Skibsflaade“, er tydeligt nok af denne Sag, under hvilken Rigsraaderne Walkendorff og Corfits Wifert afgive den Forklaring, at Ane Coldings paa den Tid, da Præsterne besøgte hende, „ikke skal have bekiendt noget om *Skibsflaaden*, men derom er siden blevet ryggbart“. Det fortjener ogsaa at bemærkes, at det ovenfor nævnte Kongebrev var foranlediget ved et Andragende fra Admiral Munk, Walkendorffs Vederpart, at der ikke var taget nøjagtig Vissen og Borgen for de ommeldte 3 Qvinder. Man kunde vel derfor tænke sig det mueligt, at Walkendorff paa en eller anden Maade kunde have været interesseret i ved Præsternes Hjelp at faae

udbragt en Bekjendelse af Ane Coldings ihenseende til Skibsflaaden, hvis Uheld da ikke kunde tilregnes ham, eller at i det mindste Walkendorffs Fiender have villet give hans Fremgangsmaade et saadant Udseende. Det sidste vilde udentvivl være det rimeligste, dersom ikke den hele Anklage i nærværende Sag snarere skulde reise sig fra en personlig Animositet mod Byfogden, hvilket baade Hentydningen paa hans Svogerskab med en Sön af en af Troldqvinderne og Anklagernes Stilling, hvoraf Flere kort tilforn havde beklædt Borgemester- og Byfoged-Embede, kunde gjøre sandsynligt. Af den mellem Munk og Walkendorff Dagen för ovenstaaende afsagte Herredagsdom faaer man ingen videre Oplysning om Sagens Realitet, end den, der findes hos *Slange* anf. St. Conclusionen lyder saaledes: „Tha epherat en Part kan vere Skipperne therris Skyldt, at the ickö haffue thettid och drefuit Skibene som thenum burde ther the erre bleffne styrttthe, saa och kand vere skeed aff stoer Storm och Weder udi Söen, att nogen af thennum erre bleffuen lack, therforre thage vii thenne Thalle offuerthuert och haffue thenum ellers undskylledt paa baade Sider i alle Maade“ (V. 111.) Det eneste i Dommen, som turde fortjene Opmærksomhed, er en Yttring af Peder Munk, som forklarer hans Uvillie mod Walkendorff; efterat Munk nemlig har klaget over, at det har manglet paa tilbörlligt Opsyn med Skibene, tilföjer han: „och epherat hand til Amerals Bestilling for nogen

huus, udi Wor egen Nerwerelsse, offuerwerendis Oss Elskl. *Niels Kaas* till Thoerupgaardt Wor Candtzler, medt altt Raaditt, (underthagendis *Christoffer Walckendorff*, *Corfitz Wifert*, *Peder Munk*, *Sthen Brade*, *Erick Hardenbiere* och *Breede Randtzau*) for Oss War skickedt *Niels Brunck* med Fuldmagtt paa Oss Elskl. *Marckus Hes*⁽²⁾, *Albrett Pederssen*⁽³⁾, *Peder Anderssen*⁽⁴⁾, *Anne Hanssdaather*, *Claus Rytthers*⁽⁵⁾ Eptherloffuerske, therris Wegne, paa thend ene, och haffde med Wor Steffning for Oss udi Retthe steffndt Oss Elskl. *Peder Frandtzen*⁽⁶⁾, Byefogedt udi Wor Kiöpstædt i Kiöpenhaufn paa thend anden Side, for hand thend 26 Maii nest forleden om Affthenen emellum 8 och 9, ther thett begynthe att bliffue mörcktt, haffuer befalledt Sognepresterne ther udi Byen thuende aff thennum att gaae aff therris egne Sogne, och med thend tridie udi hans Sogen, och siden med hannum ther udi Prisonen⁽⁷⁾ emod ald tilbörliq, loughlig och richtig Proces, som icke

Aar forleden er aff vor kiere Herre Fader, sal. og hoglofl. Ibukommelse, naadigst bleffoen bethroidt, som till for^{ne} vor Orlougskibe kunde och burde att haffue Opseende, skall for^{ne} Christopher Walkendorff dog emod samme hans tilbetroede Ampt och Bestilling haffue forhuertfuit hogbem. vor Kiere Herre Faders Breff och Befalling, att hand med althingist baade paa Holmen for Vort Slot Kiöpenhaufn oc meth Orlougskibe skulle haffue itt sittigt och tilbörliq Opseende, at ald Tingest therudinden aff hues hannum tilforn var tilbethroidt, hannum igen er bleffoen befallet; huorforre han haffde Tilthalle till hannem &c.⁴ Det er iövrigt mærkeligt, at Dommen over Walkendorff i Sagen ang. Mogens Heinesens Henrettelse ikke findes i Dombogen, som paa 153 Folioblade indeholder de Domme, der bleve afsagte paa Herredagen i Kolding fra 27 Juli til 7 Aug. 1590, og derpaa gaaer over til Dommene paa Herredagen i Kjöbenhavn i Juni 1591. Heller ikke findes nogen saadan Dom i det Kgl. Geheime-Archiv.

(²) Markus Hess blev Borgemester 1565, afskediget 1589, † 1590 (Pontopp. orig. Hafn. p. 388).

(³) Hvem denne Albret Pedersen var, veed jeg ikke; maaskee en af Raadmændene; vel findes han ikke

paa Pontoppidans Fortegnelse S. 390, men denne er neppe fuldstændig; maaskee er det den *Albert Christensen*, som Pontoppidan nævner S. 391 for Aaret 1583, der døde 1598, dersom man turde antage, at Tilnavnet var forvexlet.

(⁴) *Peder Andersen* havde været Byfoged i Kjöbenhavn, blev 1606 Raadmand og 1618 Borgemester. Pontopp. 394. Han døde 1620, s. Resen inscript. Hafn. p. 136.

(⁵) *Claus Rytter*, først Byskriver, siden Raadmand i 1570, og Borgemester 1584 † 1589 (Pont. 369. 391)

(⁶) *Peder Frantsen*, Byfoged 1589. Pontoppidan bemærker, „at Magistraten førte en vidtløftig Proces imod ham med mange Beskyldninger“ p. 394, og i Fortegnelsen over Kjöbenhavns Raadstue-Archivs Documenter findes anført S. 17 ved Aaret 1592: Commissariers Dom imellem Borgemester og Raad paa den ene Side og *Peder Frantsön*, Byfoged i Kbhvn., paa den anden Side, ang. Sagers Aftingelse, Synsmænds Udstædelse og Skjødepenge, dat. 19 Martii. Han blev Kongelig Herold og døde den 27 Juli 1608 (Resen inscr. Hafn. p. 120, 121 og 125.) Han var Fader til den bekendte Professor juris *Claus Plum*.

(⁷) *Prisonen*, prison, Fængslet.

thett Standtz Personer well egner eller bör, att skulle formane och giöre Spörgssmaaell till *Ane Coldings*, som ther sad for Troldoms Sag, meenige Borgemester och Raad, saawell som och the 16 Mend, ther offuer hende suoren haffue, och alle the erlige Folck, som haffue hördt hindis Bekiendelse, och stadig Mundheldtt⁽⁶⁾ paa Raadhussett, bode för och ther hun bleff pinlig förhördtt, och siden ther till mett udi Wor Slotzfogitz, Slotzskriffuers, medt Wor Tollere och firre Borgesker ther udi Wor Kiöpstedt Kiöpnehaufn, therris Paahörelsse, som hun udi lige Maade haffuer bekiendt forre, aldellis uadspurdtt thett, som hun tillforne for mangen erlig Mandt bekiendt haffuer, uansseett att alle slige Sager skulle förhöris paa Raadhusett och Byetingett aff werdtzig Öffrigheedt och icke udi Winckeler aff geistlige Folck om Natthe-Tide, formeendis hannum wildig⁽⁹⁾ udi Sagen, ephtherhi en aff the beröchttede Quinders Söen haffuer hanns Söster till Echte, endog hand ephther hans betroede Bestilling och Eed, huormed hand Oss forpligtt er, burde att haffue tilbörlig och flittige Indsseende, att ingen Sager underslogis eller forthagdis⁽¹⁰⁾, meden att thend ene Partt saawell som thend anden bleffue forhulpen⁽¹¹⁾ till thett, som ret er; tha er mött for Oss udi Retthe for^{ne} *Peder Frandtzen* och gaff tilkiende, att hues hand udi the Maade haffuer giordt med for^{ne} Sognepresterne och andre gott Folck, er skeed, att for^{ne} *Anne Koldings* skulle tröstis aff Gudtz Ord, ephthersom hun tilforne haffde obenbare bekiendt hendis unde Gierning och skulle snart ther ephther miste sitt Liff, och sagde sig therhoes, att Oss Elskl. *Albrett Albredtsen*⁽¹²⁾, Borgemester udi Wor Kiöpstedt Kiöpnehaufn, skall mett Stadtz-Thienere hannum saadantt haffue befalledt, huilckett for^{ne} *Albrett Albredtsen* nu strax for Oss war bestendig, och sagde therhoes, att hand haffde therpaa Befalling aff Oss Elskl. *Christoffer Walckendorff* till Glorup, *Corfidtz Wiffertt* til Ness, Woere throe Mendt och Raadt, och the nu her for Oss beretthe och gaff tilkiende, att huad belanger the 3 Quinder

(6) *Mundheld*, Udsagn.

(7) *wildig*, villig, partisk.

(8) *forthagdis*, fortaugdes, bleve fortiede.

(11) forhjulpen.

(12) Albret Albretsen blev d. 3die Mal 1589 beskikket til Borgemester i Kjöbenhavn (Sjell. Regist. Nr. 13, fol. 73.)

med Slotzskriffueren, Slotzfogeden och Tolderen, haffde werridt hoes *Ane Coldings*, thett haffde sig saa tildragitt, att thend ene Quinde, som war udlaugett att skulle were en Troidquinde, haffde wid thisse Dannequinder for Gudtz Skyldt weritt begierendis att motthe komme samme *Ane Koldings* till Ordtz; tha er thett samme 3 Danne-Quinder epherladt, men icke thend Quinde, som war udlaugett, att motthe gaae ind och thalle med hende udi Byefogedens, Slotzskriffuerens, Slotzfogedens och Tolderens Paahörelsse, dog skulle thennum icke tilstedis att thalle mett samme *Ane Coldings* andett end offenlig for thennum allesammens; huad thett belanger, att the befoelle *Albritt Albredssen*, Borgemester, att hand skulle lade Presterne komme till hende, thett skeede for thend Aarssage, att thend Tid hun wor dömppt först aff Neffningsmendene, thernest aff Borgemester och Raadmendtt och andre Dannemendt, fran Liffuitt, epher hendis förste Bekiendelsse, och skulle brendis, och Dagen war berammidt hun skulle brendis paa, som war om Fredagen, tha haffue the befallett *Albritt Albredssen*, att Presterne kunde komme till hende udi hendis Saligheds Sag att underwisse och berethe, icke for nogett Forhör Skyldt, och meenthe thett wor christeliggt och gudfröctigt befallett som aff en christen Öffrigbedt; thersom Byefogeden eller Presterne haffuer anderledis giordt therudi, tha maathe the thett forssuare; thend Tid skall hun icke heller nogett haffue bekiendt om Skibsfloden, men therom er siden bleffuedt röctbar⁽¹³⁾, och paa underskielige Tider were skeedt, först Quinderne, siden Presterne. Tha epher Tilthalle, Gienssuar, och thend Sags Leiglighedt, bleff therpaa saa affsagdt for Retthe, att epherthi for^{ne} *Peder Frandtzen* haffuer *Albridt Albredtssens* Hiemmel for sig, som forskreffuidt staaer, bör hand for thenne Wor Steffning quitt att were, och huem ther ydermhære paaskader, tha therom att gange hues Loug och Rett er.

(13) röctbar, bekjendt ved Rygtet. Det fortjener ellers at bemærkes, at *Hume* (history of England V. chap. 42) fortæller, at det var en almindelig Tro baade i Skotland og England, at den Storm, som overfaldt den danske Prindsesse, var

opvakt af Bexe i begge Lande i Forening og han föjer til, at de til döde Dömtes Udsagn antages at have bragt Anklagen til Vished (beyond all controversy).

52.

1590. Kongens og Rigsaadets Dom. Ærerørige Beskyldninger, som offentlig vare fremførte paa Tinge imod en Erkedegn i Ribe, skulle ikke komme ham til Hinder i nogen Maade, førend der under den derom anlagte Sag var ført Beviis for deres Sandhed.⁽¹⁾ — Tingsvidner optages ved Tönder Herredsting paa tydsk og fremlægges i dansk Oversættelse. Der exciperes mod Tingsvidner, som ere førte flere Aar efterat Factum er foregaaet, hvilke paastaaes ikke at kunne have Gyldighed efter dansk Ret.⁽²⁾

(V. 145.)

Wy Christian thend Fierde medt Gudtz Naade &c. Giøre Alle witterliggt, att Aar 1590 thend 5 Augusti paa Wortt Slott Coldinghuus, udi Wor egen Neruerelsse, offuerwerendis Oss Elskl. *Niels Kaas* till Thoerupgaardt, Wor Candtzler, medt allt Raaditt (underthagendis *Hack Ulfstandt*, *Abssalon Giøe*, *Jörgen Skram* och *Breide Randtzau*) for Oss wor skieckedt Oss Elskl. hederlig och höglerdt Mandtt Mester *Rasmus Heidtmann*⁽³⁾, Erckedegn udi Riiber Dom-Kircke, paa thend ene, och haffde med Wor egen Steffning for Oss udi Retthe steffndt Oss Elskl. *Benedicte Randtzow* till Mögell-Thönder, Wor Mand och Thiener, paa thend anden Side for nogen Ord och Beskylling, hand hannum nogen Tid forleden bode mundtlig och skriffelig haffuer tilsagdt paa Tönder Herridtzting, att for^{no} Mester *Rasmus Heidtmann* skulle haffue belöigett hannum for hogborne Förste Wor kiere Herre Fader, salig och höglofflig Ihukommelsse, som en uærlig (*Skelm?*), medt flere Uquemsordt, huilckett hand meener att skulle werre hans Ære och Lempe forner, formeenendis saa-

(¹) En anden Grundsætning findes antaget ovenfor i Dommen S. 170; maaskee kan den Omstændighed, at Beskyldningerne synes at være foranledigede ved Erkedegnens Iver for at forsvare Capitlets Rettigheder og offentlig Ejendom, og at hans Suspension vilde have medført, at han ikke kunde have mødt paa Tinge, i nærværende Tilfælde have bevirket en Afgang fra Regelen.

(²) Jvfr. III. 76, 132, 184.

(³) *Terpager* (Rip. Cimbr. p. 148) fortæller om en heftig Strid, som Erkedegnen Magist. Rasmus Heidtmann har havt med Rantzov af Trütborg ang. de 4 Kirker i Loherret (T. skriver Lövher-

rit og tilføjer: rectius Löveherrit) Randrup, Medolden, Döstrup og Visby og siger, at Processen blev afgjort til Heidtmans Fordeel i Aar 1598. Naar Terpager giver Rantzau Fornavnet Peder, er det uden tvivl urigtigt, da Benedict R. 1583 var Lehnmand paa Mögeltönder (D. Atl. V. 714), som før Reformationen havde ligget under Ribe Bispestoel, men af Christian d. 3die bortforlehnedes til Ditlev v. Ahlefeldt og siden kom til Rantzauerne. — I de Jydske Tegnelser No. 4 fol. 488 omtales endnu under 16 Nov. 1594 „den langvarende Trætte mellem M. Erasmus Heidtmann og Benedict Rantzov til Mögeltönder.“

danne Ord och Beskylling icke skulle hannum mett Retthe eller Sandhed offuerbeuisses, och meenthe hannum therfor att haffue giordt Urett, och udi Retthe lagde for^{no} Mester *Rassmus Heidtmann* ett besseglett tydsk Tingswinde udgiffuett paa Tönder-Herridtzting A^o 1586 Mandagen epher St. Volborgs Dag, och war samme Tingswinde fordanskedt och liuder eblantt andett udi sin Mee-ninge, att for^{no} *Benedicts Rantzaw* paa for^{no} Ting for thett gandske Herrett haffuer offtenlig⁽⁴⁾ sagdt till for^{no} Mester *Rassmus*, att hand haffuer belögett hannum for Oss som en uærlig forgetten⁽⁵⁾ Skelm, och thersom hand icke kunde hannum saadantt gottgiöre for Oss, tha wille hand stande therfor till Rette och selff were thend samme Mand, om hand saadantt icke kunde santt giöre, mett mange flere Ord, samme Tingswinde uduisser och indeholder, och ydermeere berethe for^{no} Mester *Rassmus*, att hand endta⁽⁶⁾ till Oeffuerflödighed haffuer ladett sitt egitt Breff udgaa och lesse paa for^{no} Tönderherridtzting och aabenbarlige skieltitt hannum som tilforne, huilckett alttsammen med meere for^{no} Mester *Rassmus* gaff tilkiende, att for^{no} *Benedicts* haffde hannum tillagdt och skieltett, for Wor och Riiber Capittels Eigendomb, hand wille forssuare, begierendis therhoes paa thett underdanigste, att Wy wille tage hannum under Wor Beskermelssse, och att Wor Stigts-Lenssmandt paa Wortt Slott Riiberhuus motte befalis att forhielpe hannum ad forssuare for^{no} Capittellsgoutz, saawiedt som Rett er, beklagendis therhoes, hand icke kunde wandre till Tinge eller andenstedtz att forssuare hans Forleningsguodtz, ald thendt Stund hand war saa skieltett, och ydermere berethe for^{no} Mester *Rassmus Heidemandtt* och gaff tilkiende, att efftherssom for^{no} *Benedicts Rantzaw* nu ochsaa skielder paa hannum epher nogre Wiedner, som *Pauffuell Hanssen* i Breedsted skulle haffue skieltett hannum paa Flenssborg Raadhuus A^o 79, huortill for^{no} Mester *Rassmus* suarett, samme Wiedner att were epher Wor Danske Rett ulouglig och unöigafftig och icke nocksom⁽⁷⁾ epherthi wor wondett fast 9 Aar thereffther som saadantt skulle werritt skeed,

(⁴) offentlig.

(⁶) endda.

(⁵) *forgetten*; om det skal betyde forglemt (Platt. (⁷) *noksom*, tilstrækkelig. *vergeten*), tör jeg ikke afgjøre.

samme Wiednissbyrd ochsaa att weritt wildige och hans Wederpartt tilgiffuen^(*), ey heller handt sielff saadanne Skieltzord aff *Poffuel Hanssen* samme Tiid hörtt haffde, thett ochsaa mett andre gott Folck kunde anderledis bewisse, och formeenthe sig therforre saadantt icke kunde komme effther Wor Dansche Rett, paa hans Ehre och Lempe till Hinder eller Skade i nogen Maade, och satthe hand udi alle Retthe, om handt icke bör fry att were for thenne *Benedicts Randtzow* Skieltning, indtill handt hannum saadantt skielligen ouffwerbwiissendis wordet; Tha er mött for Oss udi Rette for^o: *Benedicts Rantzow* och först giffuid tilkiende, att huis handt haffde skieltett for^o: Mester *Rasmus Heidtman* for epher Tingswindis Liudelsse, meenthe hand sig att wille gottgiöre, naar som helst Hoffuidssagen kom till Forhör, och thertil motthe forordnis Dommere; item huis Wor och Riiper Capittels Eigendomb war ahnliggende, suarede *Benedicts Randtzow* till, att hand therfor ingen Uuenskaff haffde mett for^o: Mester *Rasmus*, saa att thersom kand findis, att for^o: *Benedicts Randtzow* haffuer med Urett bekommit Eigendomb for en Daller fra for^o: Capittel, wilde hand therfor udi Stedit erlegge tussindt Daller, mett mange flere Ord thennum paa baade Sider imellum forlöb. Tha epher Tilthalle, Giensuar oc thend Sags Leilighedt, bleff therpaa saa affsagdt for Retthe, att epherthi for^o: Mester *Rasmus Heidemandt* offentlig er bessigthett, som er hans Rögthe ock gode Naufn for ner, och Hoffuidtsagen, huorfor hand er bessigthett, icke endnu haffuer weritt udi Retthe, och thett ligeuell kunde werre hannum till merckelig Forwidt^(*), huor hand sine Ærende och Bestillinge haffde att forretthe, saa hand for slig Beskyldning Skyldt kand skee theroffuer kunde bliffue affuist, tha bör saadan Beskyldning icke komme for^o: Mester *Rasmus Heydemandt* till nogen Ulempe udi nogen Maade, till saa lenge Hoffuidtsagen kommer udi Retthe, och hannum saadantt loughligen kand offuerbewissis.

^(*) *tilgiffuen*, hengiven, afhængig af (zugethan).

^(*) *Forwidt* synes efter Sammenhængen at maatte betyde Ulempe, Besvær; jeg veed ikke, om *Ihres* Bemærkning om *förwita*, som dog neppe er et

svensk Ord, at det skulde betyde: at bebrejde (det tyske *verweisen*) kunde lede til at antage, at *Forwidt* kan have en lignende Bemærkelse: Bebrejdelse, Forekastelse.

53.

1590. Viborg Landstings Dom, hvorved *Skursnævningers* ⁽¹⁾ Kjendelse, at en Bondegaard, hvoraf der i 3 Aar ikke var svaret Leding og andre Afgifter, skulde være forbrudt til Eske Brok, som var i Besiddelse af Kronens Herlighed til samme Gaard, stadfæstes.

(D. 142 b.)

Mouritz Styge til Holbeckgaard, *Hans Lindenou* til Össleff, *Jörgen Friiss* til Krastrup, Landssdommere i Norjutland och *Gunde Schriffver*, Landstingshörer, Giöre vitterligt, at Aar efter Guds Börd 1590 thend 26 Septembris paa Viborg Landssting, var skicket *Basse Jenssen* i Annde ⁽²⁾ met en Opsettelse her aff Landsstingit, thend 29 Augusti sist forleden udgangit, liudendis hannem da att haffe hiid i Rette ladet steffne *Lauritz Thygessen* i Vester-Alling och *Söffrin Olffssen* i Siöby, Schurssneffn i Haldherritt, for de haffve skurit thend lille Bundegaard i Vester-Alling fraa rette Sielffeiere-Bunde-Arffvinger och till erlig och velbördig Mand *Eschie Brock* ⁽³⁾ till Estrup, som schall haffve bekommet Kronens Herlighedt theraff ⁽⁴⁾, endog hand ⁽⁵⁾ schulle haffve tilbuden hviss Skyld eller Leding ther skulle stande tilbage aff same Gaardt, boede for hans Gaard och till Herritzting, och menthe fordi Neffninger Urett att haffve svorit; tha for nogen Leilighett sig thend Thidt ther udinden begaff bleff samme Sag upsatt till i Dag, saa mötte for^{ne} *Eschie Brok* och beretthe, at Schyld och Landgille aff same Gaard schulle tilbagestande i III Aar, och fremlagde ett Register paa samme Effterstand, liudendis som effterfølger: Restantz aff thend lille Bundegaard i Vester-Alling, *Jens Smidt* iboer; Anno 87 rester thredie Parten aff en Sauffblock ⁽⁶⁾; Anno 88 rester thredie

(¹) *Skursnævninger* have deres Oprindelse fra de i Jydske Lov III. 12 omtalte Scoresmen, som skulde paakiende Tvistigheder angaaende Ledings Udredelse mellem Styresmanden og Havnøbunderne, jvfr. Anmærkn. til min Udgave af Jydske Lov S. 513, og hvad der er anført i l. 187 Not. 4, hvortil endnu kan føjes Fred. d. Istes Forordn. af 1526 i D. Magaz. IV. 256.

(²) Andt By ligger, ligesom de følgende i Dommen nævnte Byer, i Sünder-Haldherred, Aarhus Stift. D. Atl. IV. 284.

(³) Eske Brok, senere Rigsraad og Lehnsmænd paa

Dronningborg, † 15 Dec. 1625, s. *Vedel Simonsens* Bidrag til Eske Broks Levnetsbeskrivelse l. 127.

(⁴) I Aaret 1587 fik Eske Brok i Mageskifte med Kongen Herligheden i 4 jordegne Bøndergaarde i Vester-Alling, s. *Vedel-Simonsen* l. c l. 13.

(⁵) D. e. Basse Jensen.

(⁶) Kan vel neppe være andet, end en Sauge- eller Buggeblok; *Arent Berntsen* anfører blandt de forskellige Slags Landgilde ogsaa endeel Trævare, saasom Arbeidsvogne, Skovvogne, Hjultømmer osv. (Danmks. frugtb. Herl. II. 2 P. 161).

Parten aff en Sauffblock; Anno 90 Landgille: Smør II Pundt, Honning II Kander, Pending VI β , Brende-Svin⁽⁷⁾, thredie Partt aff en Saffblock, Hamp och Hör II Marck, Giesterii Byg II Örtig; derhuoss fremlagde en Dom aff Haldherritzting, Mandagen nest effter vor Fruve Dag Kyndelmösse udgiffvet dette Aar, som saa besluttis, att effterdi da mett klar Register aff Jordebogen bevisis, Leding, Landgille, Vinterschat⁽⁸⁾ och andet mere at vere *Esche Brock* forholden aff same Gaard, och Gaarden stander öde och forfalden, Æckt och Arbeyd tilbagestander, och Schurssneffninger ere louglig opkreffvede, viste hand⁽⁹⁾ icke andet, end hannem⁽¹⁰⁾ burde ju Fylling paa Schurssneffninger, paa hans Hussbundis Vegne hannem Lougen fuld at giöre; derhuoss fremlagde ett Tingssvidne aff for^{ne} Herritzthing dette Aar Mandagen nest effter vor Fruve Dag Kyndelmisse udgiffuet: VIII Mand vondit haffver, at *Söffrin Olufsen* i Siöby och *Lauritz Jenssen*⁽¹¹⁾ i Vester-Alling, Schurssneffning i for^{ne} Herrit, de kundgiorde liudelig for Tingssdom, att efftersom *Söffrin Nielssen* paa sin Hussbunds Vegne haffver louligen fuldt thennem till Thouff, och Fölling paa Neffninger gangen er, till att schure udi Fald⁽¹²⁾ paa thend lille Bundegaard i Vester-Alling, som *Jens Simonssen* afflötte, da kundgiorde for^{ne} Schurssneffninger, at effterdi Schyld och Landgille aff samme Gaard udi tilbörlik Thiidt och effther Recessen icke er ydt och udkommen, som hand mett klar Register aff Jordebogen beviste, dessligste Leding och Vinterschatt tilbagestander, Æckt och Arbeidt er siden Sanct Mickelssdag thend guode Mand forholden, och Gaarden stander öde och er forfalden effter Syen och Dannemens Vidnissbiurds Liudelsse, och effterdi icke kand bevissis rett sand Arffvinger till same Gaard at vere kommen och haffver sig tilbuden Gaarden at besidde, och effter slig Leilighedt, tha schuritt for^{ne} Schurssneffninger samme for^{ne} Gaard i Alling och Gaardzeiendom och Tilliggelsse udi Fald fra

(7) Formodentlig Betaling for Sviin, som indbrændtes til at gaae paa Olden i Skoven (Oldensviinspenge, Oldengield) *Arent Berntsen* l. c. 102.

(8) Efter *Arent Berntsen* l. c. 86 skulde Vinter- og Sommerskat være særegne Benævnelser for Landgildepenge, der kun forekomme paa Gulland.

(9) D. e. Herredsfogden.

(10) Ved *hannem* menes formodentlig den længere nede omtalte Sören Nielsen, som havde givet Müde paa sin Husbonde Esge Broks Vegne.

(11) (Thygesen).

(12) Jvfr. I. 187 Not. 4, og II. Fort. XXI.

rette sand Arffvinger och till thend, som Kongsagen⁽¹³⁾ haffver, som same Dom och Vinde vidre formelder, och satte for^{ne} *Eschie Brock* i all Rette, om samme Schurssneffningers Thoug icke burde ved Macht at vere. Thertill svarede for^{ne} *Basse Jenssen* och fremlagde ett Thingssvidne aff Haldherritzting, Snaps-Mandag⁽¹⁴⁾ sist forleden udgiffvet: VIII Mend vondit haffver, at for^{ne} *Bassi Jenssen* paa hans egne och hans Södschindz Vegne haffde ther ved Thingitt III Thunner Malt, Smör, Sölff och Pendinge, och stoed *Basse Jenssen* ther for Thingssdom och ligesaa et Thing tilforne paa hans egne och hans Södschindz Vegne, bödt for^{ne} *Esche Brok* till Estrup Hussbundhold, Leding och Landgille, Vinterschat, Æckt och Arbeidt, mett huess Herlighedt hannem bör mett Rette att haffve, effter Ko. Ma. Breffs Liudelsse, aff thend liden Bundegaard i Alling, och hues thedt icke kunne Fylliste giöre, da bödt hand till at ville sette vederhefftige Dannemendz Vissning och Löffning for sig och siine Södskinde, at ville fuldgiöre. Dissligeste tilbödt hand sig at ville sette Löffning och Vissning for sig och siine Södschinde for huess Forsömmelsse for^{ne} *Esche Brok* haffver hafft for Æckt och Arbeidt aff samme Bundegaard, at de therfor ville giöre hannem fuldt och Fylliste, som thedt Vidne vidre formelder, och mente effter slig Leilighedt same Neffningers Thouff Uret at vere, met flere Ord och Tale. Da effter Tiltale etc. saa och effterdi en Part aff for^{ne} Affgiffit findis udi III Aar aff for^{ne} Gaard at vere effterstaaet och Leding icke i sin tilbörliche Thidt at vere udgiffvet, och Fougden therfor haffver dömpit thedt till Schurssneffninger och de haffver schurit samme Gaard i Faldt, tha vide vii icke imodt same Schurssneffningers Thoug at siige. Datum ut supra.

(¹³) Kongsagen, d. e. Kongens Rettighed, Herlighed.

(¹⁴) *Snaps-Mandag*, den Mandag, paa hvilken Snaps-tinget holdtes.

54.

1590. Dom paa Kongens Retterting. En Adelsmand sagsøger to Borgere til at udlevere adskillige ham tilhørende Documenter, hvilke de som Arvinger havde udtaget i en Mands Dödsbo. Da de ved Herredsting og Landating ere blevne fordeelte, udtage de Gienbrev mod Forfølgningen, fordi Byfogden har udstedt Deelsbrev over dem uden at afsige Dom i Hovedsagen, uagtet han to Gange havde optaget Sagen til Doms, og fordi han havde betragtet dem som udeblivende, idet han havde forkastet en Fuldmagt til den, der gav Möde, som ugyldig, da Seglet manglede; ligeledes klage de over, at Landatinget, fordi ikke alle Paagjeldende havde været stævnedes, har kjendt Byfogdens Deelsbrev ved Magt uden at undersøge Sagen, og endelig protestere de mod Rigens Forfølgning, fordi de gjentagne Gange have tilbudt at rette for sig. Rettertinget henviser Sagen til Landstinget for at undersøges og endelig paa-kjendes.

U. 126.

Wii Christian thend Fierde medt Gudtz Naade etc. Giöre Alle witterligtt, att Aar 1590 thend 9 Dag Nouembris paa Wort Retterting paa Wor Gaardtt Tryggeuelde, neruerendis Oss Elskl. *Erick Walchendorff* till Glorup, *Anders Rytther* till Kobbell, och *Peder Basse* till Sörup, Worre Mendt och Tienere, for Oss war skickett Oss Elskl. *Oluff Daa*⁽¹⁾ till Rauffnstrup, Wor Mand och Thienere, hans Fuldmegtige *Hans Michelssen*, Fogidt paa Fraudegaardtt paa thend ene, och haffde met Wor och Rigens Stefning for Oss udi Retthe steffndt *Morthen Nielssen* och *Anders Hanskenssen*, Borgere udi Kiertheminde, paa thend anden Side, och tilthallede thennom for therris Hembler⁽²⁾ till att the haffue udthagitt aff hans Gaardtt i for^{ne} Kiertheminde Jordeböger, Eyendoms-Breffue, Forlenings-Breffue, och allt andett, som kunde findis udi affgangne *Frandtz Skriffueris* och *Ane Frandtzis* therris Werige, epher beggis therris dödelig Affgang, som burde att komme for^{ne} *Oluff Daa* och hans Mettarffuinger tilhende, huilckett allt saadantt hand meenthe att the haffuer udthagitt emodt Forbudt, och war udi Dag therris retthe siette Ugge Tecte-Dag att möde therom for Oss udi Retthe paa baade Sider, och beretthe for^{ne} *Hans Michelssen*, att hans Hossbonde *Oluff Daa* haffde for thisse for^{ne} Sager loughligen tilthalledt for^{ne} *Morthen Nielssen* och *Anders Hanskenssen* och met sex Höringe fordeelt thennom till Kiertheminde Byeting, huilckett Fordelssbreff⁽³⁾

(1) Oluf Daa døde d. 21 Jan. 1600. Han ejede ogsaa Fraudegaard.

(2) Fordelsbreff, Fordelingsbrev, Tingsvidne om Lovfældelse.

(3) Hembler, Ujemmel.

her for Oss udi Retthe laugdis, udgiffuett thend 1 Septembris A^o 1589 aff *Lauridtz Remmesnider*, Byefogidt ther sammestedt, lydendis udi sin Mening, som forskreffuit staar; dissligeste haffde her tilstede Fordels-Breff aff Föenboe Landtzthing, udgiffuett aff Oss Elskl. *Morthen Brock* till Barlösse Gaardt, Wor Mand, Tienere och Landtzdommere udi Wortt Landt Fyen, och *Hans Skriffuer*, Landtztings-Hörer ther sammestedt, thend 25 Octobris A^o 1589, lydendis, att the udi lige Maade ther bleffue fordelthe for for^{ne} Beskyllinger, emeden och ald thend Stundt forbemelthe Fordelsmaal, till Byetingett offuer thennum udgiffuitt er, stander wedt Magtt, som thet Landtztings Deels-Breff widere udi sig selff uduisser och ineholder; sammeledis fremlaugde itt Breff, som Her *Lycke Jenssen*, Sogneprest udi Rönning, udgiffuett haffde, som war en Medtarffuinge met for^{ne} *Morthen Nielssen* och *Anders Hanskenssen*, therudinden bekiender, att hand icke haffuer forkommidt for *Oluff Daa* eller hans Medtarffuinge nogen Breffue eller andett, som hand affuiste thennom war anrörendis eller tilkom, men hues Breffue ther fandtz paa thend Tidt, findis endnu i Kierttheminde hoes *Morthen Nielssen*; item att hand kunde icke be- negte, att ther io fandtz nogre Breffue thend Tidt hand war offuerwerrendis, att *Oluff Daa* och hans Medtarffuinge paalyde; huadt the indeholt gaff hand icke agtt paa, disslige, att hand stoedt nocksom emodt, icke att wille skiffthe förend *Oluff Daa* fick Widskaff theraff, men *Morthen Nielssen* icke andett wille, end mand skulle strax skiffthe epher itt Magthebreffs Liudelsse, som hans Broder *Knud Jenssen* benegter, och for thet sidste, att hand bepligther sig att möde udi Retthe, naar *Oluff Daa* hanom therom tilthallendis worder, och tha att lide hues christeliggt och rett kand were, som same Breff widtluffthigere Ordt fran Ordt i sig selff medtförer, Actum Fraude thend 21. Octobris A^o. 1590. Och therhues udi Retthe laugde for^{ne} *Hans Michelssen* hans skriftlig Forssett, lydendis, att hand paa hans Hossbondis och hans Medtarffuingers Wegne setther udi alle Retthe, att epher for^{ne} *Morthen Nielssen* och *Anders Hanskenssen* haffue laditt thenom laugsöge till Byeting och till Landtzting, och Worre och Rigens Breffue theroffuer erre brött och lest offuer thennom, och icke the haffuer willet enthen retthe eller setthe for thennum, ey heller haffuer steffndt eller kallidt Dommeren, som paa thennom dömppt haffuer, men

alleneste thagett Gienbreff, huormet the wille forlunge och forsspille hans Hossbondis och hans Medtarffuinger therris Rett, setthe hand udi Rettthe att eptherthi the haffuer emodt Forbudt tilgangett och udthagitt Jordebøger, Eienoms- och Forlenings-Breffue, Regenskaber och Quittantzer och hues andett, som ther fandtz, som hans Hosbonde och hans Medtarffuinge tilkom, om the icke thermet haffue giortt Urett, och om hand icke bör paa hans Hossbondis och Medtarffuingers Wegne att indtrede i hans Forfölling igen, som hand thend sluppitt haffuer, eller om the icke pligtige erre att indføre met en Kiöns-Eedt hues the aff samme Huus och Gaardt, emodt Forbudt och emodt hans Hossbondis och Medtarffuingers Wilge och Minde, udthagitt haffuer och att stande thenom till Rettthe for hues Forsömmelse, Skade, Kost och Therring the, theroffuer lidt, giordt och haffdt haffuer, som thet skriffttlig Forssett widere udwisser. Theremodt att suare er mött for^{ne} *Morthen Nielssen* paa sine egne saa och fuldmegtig paa for^{ne} *Anders Hanssens* Wegne, och gaff tilkiende, att hues Delssbreffue, som offuer thennum till Byetingitt udgangett er, skall icke saa loughligen werre udgiffuen, som thet sig met retthe burde, eptherthi hand altidt haffuer weritt offuerbödig till Byetingett att wille lide Dom udi Sagen, och Byefogeden ochsaa att skulle haffue thagitt ssig Dom till, som hand meenthe sig att wille beuisse, och ligewell ingen Dom att were gangen udi Höffuidtsagen, men alleneste stedt Delsbreffue offuer thennum, som hand meenthe met Urette, och udi Rettthe laugde itt Byetings Widne, udgiffuett paa Kierttheminde Byeting thend 4 Augusti A^o. 1589, formellendis, att for^{ne} *Morthen Nielssen* fremstoedt thend Dag och bödt sig udi alle Rette och wille wide sin Beskylding etc., och lide Dom; thi hand wille icke haffue Hörringe meltt offuer sig; tha haffuer for^{ne} Byefogidt ophagitt Sagen udi XIV Dage, tha att möde paa baade Sider met hues the haffde till Sagens Forklaring, som thet Tingswidtne langt widere udwisser, och ydermere gaff tilkiende, att ther hand er mött XIV Dags Dagen, som war thend 18 Dag Augusti, till Byetingett och ther fremlaugdt sitt Forssett, som hand ochsaa haffde her tilstede, som eblantt andett formelde, att the udi ingen Maade wille lide eller werre udi thend gode Mandtz Forfölling, men werre Dom begierendis af for^{ne} *Lauritz Remmessuider*; tha skall hand udi lige Maade ophagitt samme Sag till Doms,

fremdellis udi XIV Dage, som war till thend 1 Dag Septembris A^o. 89. och ther hand icke selff paa samme Dag kunde verre tilstede, haffuer hand fuldmectig giordtt *Chresten Powelssen*, Fogidt paa Huerring, paa hans Wegne, att skulle möde udi Retthe, som hand ochsaa giordt haffuer, och hafftt ther tilstede hans Fuldmagts-Breff, met hans egen Haandt skreffuen, och hand ther haffuer böditt sig udi alle Retthe paa *Morthen Nielssens* Wegne; tha for^o Byefogidt *Lauridtz Remmessnider* haffuer funditt thett Fuldmagts-Breff unöigactigt aff thend Orsage, hans Segell fandtz ther icke foretröggt, uansseett att thett war met hans egen Haand skreffuitt och underskreffuitt, och theroffuer icke haffuer dömppt udi Hoffuidtsagen epher som hand haffde thagitt ssig Dom till, men stedt Deelssbreff offuer thennum, som hand meen met Uretthe, och udi Retthe laugde samme Fuldmagts - Breff, udgiffuet udi Kierttheminde paa thredie Pindtzdag A^o. 89, och fandtz met hans egen Handt skreffuitt och underskreffuitt, dog ingen Forssegling för; sammeledis udi Retthe laugde samme Byefogedtz Dom, thend 1 Dag Septembris A^o. 1589 udgiffuen aff for^o *Lauridtz Remmessnider*, lydendis udi sin Besluttning, att epherthi thett Magthebreff, som for^o *Chresten Powelssen* haffde ther udi Retthe laugdt, er skreffuitt⁽⁴⁾ till *Morthen Nielssens* Forssegling, och hans Indssegle icke findis therpaa tröggt, som thet sig bör, sagde hand therpaa saa aff for Retthe, att for^o Magthebreff er itt unöigagtigt Breff, och icke hand kand kiende thet for fulde att staa, som thend Dom widere formelder, och beklagede for^o *Morthen Nielssen*, att Byefogeden thend selsamme Dag, hand thenne Dom dömpthe, haffuer hand understaaidt sig att tilstede Hörring offuer thennum, och ther hand haffuer indsteffndt Byefogeden til Föenboe Landtzthing for samme sin udgiffne Dom, tha er thet bleffuitt hannum forspiltt forre, for hand icke skall haffue giffuit Wardtzell till Oluff Daais Medtarffuinge, och udi saa Maade bekommidt ther till Landttingett udi lige Maade Delsswinde offuer thennum, huor epher the met Rigens Rett och Laugdags Breffue erre forfalde, saa hand nödis till att thage Gienbreff udi Sagenn, paa thet Sagen kunde komme till For-

(4) er skreffuit til etc. d. e. forfattet saaledes, at det tilkjendegiver (ved Udtrykket: under Haand og

Segl) at Morten Nielsen skulde forsyne det med sit Segl.

hör, formenendis, epherthi hand altid haffuer paa sine egne och *Anders Hanssens* Wegne weritt offuerbödigg till hans Werne-Ting att wille lide Dom och Rett udi Sagen och ingen Forfölling, att Byefogeden tha haffde burdt att dömppt udi Sagen och icke stedt. Forfölling offuer hannum; dissligeste gaff tilkiende, att hand altid siden samme Laugdags-Breffue udgangen ere haffuer weritt offuerbödigg att wille rette for sig och for^{re} *Anders Hanssen*, som hand for Oss beuiste met itt skriffellig Tilbudttz-Breff, som fandtz att werre paaskreffuit till Kierttheminde Byeting, och ther att were lest först thend 18 Dag May, och siden thend 15 Dag Juny nu sidst forleden, men som *Hans Michelssens* skriffellig Forssett formelder, att hand skulle haffue udthagitt Jordebøger, Eindoms- och Forlenings-Breffue, Regnskaber och andett, som *Oluff Daa* och hans Medtarffuinge skulle tilkomme, saa formeen hand, att saadantt er thennum icke loughligen offuerbeuist, men ere offuerbödige, ther som nogitt findis kand, thennum kand tilhöre eller tilkomme met Retthe, thet igen att udlegge saa wiidt Dommere och Dannemendt kand finde thennum forre, att thennum eyes och bör att giöre met Retthe, och setthe udi alle Retthe, om hannum widere Forfölling burde att offuergange, och om for^{re} Byefogidt icke haffde uforretthett hannum udi thet hand haffuer underdömppt hans Fuldmagts-Breff, som hand met egen Haand skreffuitt haffde, och samme Dag stedt Hörring offuer hannum, uansseett hand tilforn thuende Gange haffde tilthagitt sig Dom udi Sagen och ligeuell icke dömppt, met flere Ordt thennum emellum forloff. Tha epher Tilthalle, Giensuar, Breff, Beuissning och thenne Sags Leiglihedt, och epherthi for^{re} *Morthen Nielssen* hartt beroffuer sig paa, att were skeedt forkorrtht aff for^{re} Byefogedt udi thett hand haffuer underdömppt hans Fuldmagts Breff och samme Dag udgiffuett Delssbreff offuer hannum och for^{re} *Anders Hanssen*, och ther hand for samme Sag haffuer indsteffndt Byefogeden till Landtzthing skall ther heller ingen Dom were gangen, for Wardtzell icke skall were giffuen *Oluff Daais* Medtarffuinge, dissligeste for Oss er beuist met Tingswidtne, att Byefogeden haffuer thagitt sig Dom till udi Sagen och ligeuell ingen Dom att werre udgangen, men alleneste giffuett Delssbreff offuer thennum beskreffuitt, saa och er beuist for Oss met paaskreffuitt Tilbudttz-Breff, att the till Kierttheminde Byeting epher Worre Laugdags Breffue erre

leste, haffuer tilböditt thuende Gange att wille retthe for thennum, huilckett hand ochsaa her i Dag for Oss giordt haffuer, saa witt Dommere och Danne-
mendtt kand kiende thennum pligtig att were att udrette, och Rigens Rett for-
melder, att huer, som hiemme will retthe for sig och er offuerbödigg att hie
Dom och Rett, hannum bör icke Forfölling att offuergange; tha epther slig
forberörde Leiglighed, haffuer Wy indfunditt thenne Sag till Föenboe Landtz-
ting att komme, om for^{ne} Byefogidt i Kierttheminde haffuer met Rette under-
dömppt samme Fuldmagts-Breff, *Morthen Nielssen* haffuer udgiffuett till for^{ne}
Chresten Pouelssen eller icke, ther endelig att paadömmis; dissligeste epter-
thi Landtzthings Delssbreff icke findis endeligt, men formelder thennum ther
att were fordelthe emeden och ald thend Stundt for^{ne} Fordelsmaall, till Byetin-
gett offuer thennum udgiffuett er, stander wedt Magtt, saa att Hoffuidsagen
endnu er uordelltt, tha udi lige Maade till Landtzting att gange endelig Dom
udi Sagen, om samme Byetings Delssbreff er saa loughligen udgangett, som thet
sig bör, epther att Byefogeden skall haffue sig Dom tilthagitt, förend Delss-
breffuitt er udgangett, thuende Gange, och ligeuell icke dömppt udi Sagen, och
om for^{ne} Byefogidt icke er pligtig endelig at döme udi Hoffuidtsagen eller
icke, ock huem siden widere paaskader, tha att gaa therom saa megitt Long
och Rett er, midlertidt for^{ne} *Oluff Daa* adtt stande udi Wor och Rigens For-
fölling, som hand thend nu sluppit haffuer.

55.

1591. Sjellandsfar-Landstings Dom, hvorved en gift Mand dömmes skyldig i Hoer imod hans Benægtelse paa Grund af Indicier og Tilstaaelse fra Fruentimmerets Side, hvilken hun dog senere havde taget tilbage, efterat hendes Mand allerede havde optinget for de Bøder, hun ansaaes skyldig at erlægge⁽¹⁾.

(A. 277 b).

Lauge Bech till Förslöff, Landtzdommer udi Siellannd, oc *Claus Mortten-*

(¹) Den Forbrydelse, for hvilken begge dömmes, er vel dobbelt Hoer; men den större Straf, som D. L. 6—13—25 fastsætter, hidrører ikke fra de æl-

dre Love, som ikke kjende Distinctionen mellem enkelt og dobbelt Hoer, s. den Kold. Rec. Cap. 60.

ssenn Landstingschriffuer, giöre vitterliggt, att Aar epher Guds Biurd 1591, Onssdag denn 20. Januari paa Siellandzfar Landztingh war skickit *Chrestenn Lauritzenn* i Karlebye paa denn ene, oc hagde hid udi Rette steffnitt *Jens Madzen* ibidem mett flere for Vidnissbiurd, de till Waldburghs Herritztingh paa hannom wonditt haffuer, huilckett hand meente icke ssaa nöiagtigt att were, att dett burde wid Magtt att bliffue, disligeste hagde oc hidsteffnitt *Morthen Pederssenn* y Hualssöe for enn Domb, hand epher samme Vidnissbiurdt dömppt hafde oc derudi tildömppt hannom att staa till Rette. Sammeledis hagde oc hid steffnit *Beritte Lauridzis* for nogre Ord, hun skulle hafue hannom paasagtt, huilcke hand meente icke sandru at were; hagde oc hid steffnitt *Knud Oelssen*⁽²⁾ y Karlebye mett samme Winde oc Domb, oc udi Retthe lagde enn Domb aff Waldburgherritzting denn 7 Nouembris A^o. 90. udgiffuitt, udi huilcken samme Winde findiss inddragenn, liudendiss: „war skickitt *Knud Oelssenn* y Karlebye paa denn eene oc hagde udi Retthe kallitt *Chresten Lauritzenn* ibidem, paa denn andenn Side, oc hannom tiltalde for en Hoersag, som *Birgitte* haffuer sig sielff oc forskreffne *Chrestenn Lauridzen* paasagdt, om hand, epher sien Borgenns Liudelsse oc som hannom er Sag tillagtt, sig bör att louguerge eller icke, oc epherdi for^{ne} *Birgitte Lauridzis* haffuer sig sielff saa well som for^{ne} *Chrestenn Lauritzenn* det paasagdt om dieris Gierninger, som gielder paa beggis dieris Æris oc Godzis Spilde, oc dett hun saa obenbare bekennit⁽³⁾ haffuer, epher hun derom er bleffuen tilspurtt oc siden skal haffue hindis forrige Ord benegtet, enddoch *Birgittis* Hossbond haffuer optingitt hoss dieris Hossbonnde for samme Sag, oc formeener hindis Benegtellsse icke saa nocksomb⁽⁴⁾ att were, att hun dermett kand befrie for^{ne} *Chrestenn Lauritzenn*, epherdi hun dett sielff bekiendt haffuer som Vidnissbiurd

(2) Knud Olsen eller, som han ogsaa i Dommen kaldes, Knud Olufsen, er formodentlig Husbondens eller Herskabets Foged, der paa dets Vegue forfølger Sagen, der, uagtet Hoersager ikke betragtedes som offentlige Sager, saalænge den Forurettede taug, dog i nærværende Tilfælde maatte kunne forfølges af Fogden, da den fornærmede

Ægtefælle selv havde optinget for Bøderne med sin Husbonde paa Konens Vegne, og hun ved denne Leilighed havde tilstaaet.

(3) I Haandskriftet staaer ved en Feilskrift: bekommit.

(4) *noksom*, tilstrækkelig.

derom formelder, oc satte udi alle Rette om for^{ne} *Chrestenn Lauritzenn* icke bör att lougverge sig epher sin Borgens Liudelsse eller att haffue tabett Saggenn, som samme hanns Beretning derom wiidere formelder. Oc berette for^{ne} *Chrestenn Lauritzenn*, att hand icke haffuer hagtt nogitt utilbörligt medt for^{ne} *Birgitte Lauridtzis* att bestille y nogenn Maade, som hans Ere, Lempe oc gode Rygte kunde were andgiellendiss udi nogenn Maade, oc udi Rette lagde itt Tingsuinde aff Woldburg Herritzting denn 16 Augusti A^o. 1590 udgiffuit, liudéndiss y sin Mening: att for^{ne} *Knud Oelssenn* tilspurde *Lauritz* Skredder, om hand icke haffuer hörtt, att hanns Höstrue haffuer bekienntt for hannom, att *Chrestenn Lauritzen* haffuer liggett hoes binde tho Gonge, dertill svaritt for^{ne} *Lauritz* Skredder, att hand meener, att hand dett icke hörde. Sammeledis stod for^{ne} *Lauridtzs* Skredders Hustrue oc sagde kortt ney dertill, att for^{ne} *Chrestenn Lauritzenn* aldrig haffuer hagdtt mett hinder att giöre anddett, end dett som ærligtt oc gott er, oc disligeste stoed for^{ne} *Chrestenn Lauritzens* Hustrue oc gaff sin Hossbonde for^{ne} *Chrestenn Lauritzenn* ett godtt erligtt Skudtssmaall, oc icke hun hauer fornummitt hannom i nogenn Maade utilbörligenn att haffue forhandlitt⁽⁶⁾ udi 17 Aar de haffuer weritt tillsammans, men haffuer handelitt sig well emod hende udi alle Maade, oc huo hannom siger andett paa, da liuge de hannom paa. Hertill svaritt for^{ne} *Knud Oelssenn* oc meener, att for^{ne} *Birgitte Lauritzen* hindiss Undskialdning icke nu skulle were döet vert⁽⁷⁾, som hun nu undskylder for^{ne} *Chrestenn Lauritzenn* mett, epherdi hand haffuer beuiist, att hun skyldede hannom tilfornn, som samme Tingsuinde wiidere formelder oc indeholder, mett flere Ord oc Tale dennom derom emellom wor; da epher Tilthale, Gienssuar oc denne Sags Leilighedt bleff derpaa affsagtt for Rette, att epherdi for^{ne} *Chrestenn Lauritzenn* haffuer ladett sig befinde udi Lössagtighedt mett for^{ne} *Birgitte Lauritzis*, da bör hannom att straffis paa hanns Guods epher Recessens Liudelsse⁽⁸⁾, emedenn oc ald denn Stund denn Domb, som dömtt er y samme Sag emellom for^{ne} *Knud Olluffzenn* oc *Lauridz* Skredder y Karlebye, saa oc

(⁶) havt.

(⁶) d. e. handlet, opført sig.

(⁷) Döett vert, en Döjt værd.

(⁸) Kold. Rec. Cap. 60.

de Vidnissbiurd oc Breffue y samme Sag udgangenn er, staar wid dieris fulde Magtt;“ Oc berette att for^{ne} Windissbiurd haffde paawunditt hannom Hoerssag, ephther for^{ne} *Lauritz* Skredders Hustruis Mund, enddog hun ingenn Skiuld giffuer hannom for nogrenn Hoerssag, meente fordi dieris Vidnissbiurd icke saa nöiagtig att were, att de burde at komme hannom till Hinder eller Skade, efftherdi de icke haffuer sett nogenn legomlig Beblandelsse att haffue medt samme Quinde, oc ephther Herritzfougden haffde dömtt ephther samme Winde hannom att straffis paa hans Gods ephther Recessenn emedenn samme Vidnissbiurd staar wid Magtt, formeente hand hans Dom oc burde magtelöss att bliffue. War her och udi Rette mött for^{ne} Vidnissbiurdt, wore dieris Vinder bestendige, oc berette, at *Lauritzs* Skredder haffde hid steffnitt dennom neste Ting for Juell, oc dieris Widnissbiurd da blef förhörde och wid Magtt kientt, meenthe fordi, att der icke nu burde att gaa wiidere Dom paa dennom; wor her oc udi Rette mött forskreffne Herridtzfougitt, wor sinn Dom bistendig oc berette, att hand icke allereniste ephther for^{ne} Vidnissbiurd hagde dömtt, mens och ephther for^{ne} *Lauritz* Skrædders Hustruis Bekiendelsse; forskreffne *Lauritz* och sielf for saadanne sin Höstruis Forsseelsse haffde optingett for Sagenn hoss sinn Hossbonde lang Tid förend samme Vidnissbyrd bleffue förerde, oc der hand nu igienn willet weritt fra samme Optingelsse, bleff hand tillalett oc forfuldt for wiidere Böder end (han) haffde optingitt tilforen⁽⁹⁾ oc da gick Domb emellom hannom oc Hossbondenn, saa hand bleff tildömppt att bliffue wed denn Optingellsse hand sielf giortt haffde, huilckenn Domb endnu staar wid siin fulde Magtt oc er ufeldt, meente hand sig der udi ingenn Urett att haue giortt, att hand haffde tildömt hannom att straffis paa sitt Guodzs ephther Recessen oc hans Domb burde wid Magtt att bliffue, medt flere Ord thennom emellom wor: Da effther Tiltale, Gienssuar oc denn Sags Leilighedt bleff derpaa affsagt for Rette, att effterdi for^{ne} Vidnissbiurd wid dieris Eed bekiender, att icke

(⁹) Da nemlig Lauritz Skrædder ikke vilde udrede de Böder, hvorom han med Husbonden var bleven enig, forfulgte denne Sagen og gjorde Paastand paa større Böder. Recessen har nemlig ved Ud-

trykket: *straffis paa deris Gods og Pendinge efter deres yderste Formue*, intet bestemt om Bödernes Störrelse.

aleeniste haffue seett for^o: *Crestenn Lauertzenn* indenn lugtte Døere met for^o: *Lauretz* Skredders Hustrue, mens er seett siunligh Tegenn huor de begge wore udsprungenn aff Hussgaufflenn mett huerandre, huilckett de lidett till forne denn samme Time hagde seett heell oc ubröden att haffue weritt, Dissligste att haffue seedt hannom udi Skiuld staaendis hos hinder udi *Lauertz* Skrædders Viddekast⁽¹⁰⁾ mett enn Sengeklæde betecktt⁽¹¹⁾ indtill hand kunde see Leilighedt deden⁽¹²⁾ att komme, att ingenn skulle see hannom, for^o: *Lauretzs* Skrædder sielff for saadann siin Höstrues Forseelsse haffuer for siin Hossbonde optingett, oc selff forhuerffuitt Skriffuellsse fra hannom till Fougden, att hannd skulle tage streng Forpligtt aff hinde, att hun icke derepther skulle lade sig befinnde udi saadann uskickelig Leffnitt oc y saa Maade dieris Winde förte⁽¹³⁾ her till Landtzting den 1 Decembris sidst forledenn er wid Magtt dömbtt, da wide Wy nu icke emod samme Landtztingsdomb att sige, oc epther Herritzfougden for slig Leilighedenn haffuer tilfundenn forskreffne *Chresten Lauridzenn* att straffis paa sit Gods epther Recessen, da kunde Wy icke kiennde hannom derudi nogenn Urett att haffue giortt, menss finder denn hans Domb wid siin fulde Magtt att bliffue.

56.

1591. Dom paa Kongens Retterting, at Regnskabsgjeld ikke skal komme i Liqvidation mod Gjeld efter Haandskrift, for hvilken Sætning ældre Domme paaberaabes⁽¹⁾.

(U. 151. b.)

Wii Christian thend Fierde medt Gudtz Naade etc. Giøre Alle witterligtt, att Aar 1591 thend 17 Martii paa Wortt Retterthing, paa Wor Gaard Trygge-

(10) *Viddekast*, Brændeskuur, Brændestabel.

(11) *beteckt*, bedækket.

(12) *deden*, derfra.

(13) Haandskriftet har *fordi*, hvilket udentvivel er en Skrivfejl.

(1) Denne ogsaa i L. 5—14—6 udtalte Sætning grunder sig ikke paa nogen udtrykkelig Lov, men

allene paa Praxis, der udentvivel, som ogsaa denne Dom ved sine Udtryk giver Anledning til at slutte, har støttet sig paa en streng Overholdelse af den Regel, som egentlig ogsaa först Praxis havde opstillet, at Enhver er pligtig at efterkomme hvad han med Brev og Segl har forpligtet sig til, jvfr. S. 247.

uelde, for Oss Wor skickedt *Peiither Werckmester*, Borgere udi Tönder paa thend ene, och haffde med Wor och Rigens Steffning, for Oss udi Retthe steffndt, *Knud Bagere* udi Wor Kiöpstedt Nestuedt paa thend anden Side, for hand skulle udlegge och rettgjøre for^{ne} *Peiither Werckmester* en hans Handskrifft paa en Summa Pendinge, hand hannum pligthig er, ephtersom hand tilforne therefore louglig tilthaldt er, och aff Oss Elskl. Borgemester och Raadt udi for^{ne} Nestuedt Bye tildömptt att fornöige och bethalle, och war udi Mandags nest forleden theris retthe sietthe Ugge Tecte-Dag att möde therom for Oss udi Retthe paa baade Sider; tha er mött udi Dag *Johan Hermansenn*, Fuldmectig paa for^{ne} *Peiither Werckmesters* Wegne, och gaff tilkiende, att hand war fororsagedt udi gaar att motthe forreisse till Landtzting, nogen hans nodttwendinge Huerff att udretthe; therforre haffde ombeditt hannum att wille gange udi Retthe och lide Dom, och först for Oss udi Retthe langde for^{ne} *Knud Bageris* Handskrifft udgiffuen A^o 1584, liudendis, att hand kiendis met thette hans obne Breff rett Gieldt skyldig att werre affgangne *Peiither Holst* aff Skouffmölle Thu hundrede och thi gamble Daller, huilcke hand bepligthet sig eller sine Arffuinge att bethalle hannum eller hans Arffuinge till sancti Lauridtz Dag ther nest ephther kommendis, uden ald Hinder, Skade eller Thretthe i nogen Maade, och skall hand giffue hannum X Daller till Rentthe aff for^{ne} 210 Daller, naar hand bethaller hannum Hoffuidssummen, som samme Breff widere medtförer, och beretthe for^{ne} *Johan Hermanssen*, att Borgemester och Raadmendt udi Nestuedt haffuer tildömptt hannum samme Handskrifft att fuldgiøre, huilcken Dom her for Oss fremlaugdis, udgiffuen paa Nestuedt Raadhuus thend 15 Decembris A^o 1589 aff *Hans Kordtzen*, Borgemester, och nogre aff Raadmendene, indehollandis udi sin Besluttning, att ephther ald omstendige Wilckor^(?), bleff saa affsagdt for Retthe, att *Knud Bagere* böer att fuldgiøre sin Handskrifft, men hues Regnskaber, som *Knud Bagere* siden kand före emod samme hans Handskrifft, som kand findis nöigactige att were, ther att om gaa saa wiitt som Rett er, som thend Dom ydermehre uduisser och

(?) efter all omstendige Vilkaar, d. e. efter alle Sagens Omstændigheder.

indeholder; thernest udi Retthe laugde itt Esknings-Widttne paa Nestuedt Byeting, udgiffuedt aff *Hans Söffrenssen*, Byefogedt ther sammestedt, och *Peder Jacopssen*, Skriffuere, thend 21 Septembris A^o 1590, formellendis, ther att were udæskedt epher for^{ne} Handskrifft och Dom, ephersom forskreffuitt staar, och setthe *Johan Hermanssen* udi alle Retthe, om hand paa *Peiither Werckmesters* Wegne icke widere burde att komme till sin Forfölling. Tha er mött for^{ne} *Knud Bagere* och gaff tilkiende, att affgangne *Peiither Holst* haffde ochsaa udthagitt adskille⁽³⁾ Ware hoes hannum, som hand med hans Regnskaps-Bog och Regnskaber beuisse wille, som hand ther tilstede haffde, och begierede the motthe komme offuer Regskapet med huerandre; hues befindis kunde, hand tha widere fandtz att were hannum skyldig, wille hand goedwilligen och giernne fornöige och affbethalle, och udi Retthe frelaugde itt Opbiudelse-Breff⁽⁴⁾, hand emod for^{ne} Eskning haffde tilböditt, thend seltsamme Dag 21 Septembris udgiffuedt, som *Peder Werckmesters* Esknings-Breff udgiffuedt er, formellendis, hand theremod haffuer opböditt hans Regnskaps-Bog och Regninger, och hues hand icke thermet kunde fuldgiöre sin Handskrifft, tha opbödtt hand Huus och Godtz, Boe och Boeskaff, och wille ingen Eskning lide, som thett Opbiudelse-Breff ydermeherr forklarer, och meenthe, epheratt hand war offuerbödigg att retthe hiemme, burde hannum icke Forfölling att offuergange, huoremod for^{ne} *Johan Hermanssen* gaff for Suar, att Borgemester och Raad haffde endeligen tildömppt hannum först att skulle udlegge och fuldgiöre epher hans Handskrifftis Liudelse, och hues Regnskap hand siden kunde före emod samme Handskrifft, som nöigactige kand findis att were, therom att gaa hues Rett er, icke heller hans Handskrifft skall formaee met nogen Ware eller Regnskaper att fuldgiöris, men Domme tilforne att were udgangen, enhuer att epherkomme sitt Breff och Segell epher thendtz Indeholltt; therforre paa *Peiither Werckmesters* Wegne setthe udi Retthe, om hand icke war pligthig sin udgiffne Handskrifft att fuldgiöre, som thend udi sig self formelde, epherthi hannum rede Pendinge

(³) adskillige.

(⁴) Opbiudelsebreff, Document, som indeholder Tilbud.

war forstragtt, huilcke hand tilförpligther sig uden ald Tretthe och Retthergang att fornöige *Peiüther Holst* eller hans Arffuinge till thend' Thid hans udgiffne Handskrifft om formelder, och om *Peiüther Werckmester* icke widere bör att komme till sin Forföling, udi thenne Sag epher hans Bytingsdom och Udesknings Liudelse, medtt flere Ordt thennum emellom forlöb. Tha epher Tilthalle, Gienssuar, Breff, Beuissning och thenne Sags Leiglihedt, och epherthi Wii först befinder, *Knud Söffrenssens* egen Handskrifft formellendis paa for^{ne}. Summa Pendinge, huilcken hand her udi Dag icke haffuer benegthett, och formelder om 210 Daller med sin Rentthe att fornöige uden ald Tretthe och Retthergangh, therepther Borgemester och Raadtz Dom, huorudinden hand er endeligen tildömppt, samme Handskrifft att fuldgjöre och epherkomme, och hand theremod haffuer opbödit sin Regnskaps-Bog och Regnskaper, samptt om the icke tilrecker hans Huus och Gaardt med Boe och Boeskaff, och Bytings Dom tilholder hannum först att erlegge och bethalle epher Handskrifftens Indeholltt, saugde Wii therpaa saa aff for Retthe, att for^{ne}. *Knud Bagere* er pligthig for^{ne} sin udgiffne Handskrifft att fuldgjöre och epherkomme, som thend udi sig selff indeholder och formelder, och *Peiüther Werckmester* widere att thage sin Forföling offuer for^{ne}. *Knud Bagere*, som hand thend sluppit haffuer, emeden och ald thend Stundt for^{ne} Bytings-Dom och Eskning stander wedt sin fulde Magt, och hues Regnskaper for^{ne}. *Knud Bagere* siden kand haffue, ther *Peiüther Holst* och hannum emellum weritt haffuer, therom att gaae saa megitt Loug och Rett er.

 57.

1591. Dom paa Kongens Retterting, hvorved en Forfølgning til Laas paa flere Ejendomme udsættes, fordi den, som har begyndt Forfølgningen, allerede var indstævnet til Herredagen i Anledning af det Skjøde, som var hans Adkomst til hiae Ejendomme.

(U. 1:3. b.)

Wii Christian thend Fierde med Gudtz Naade etc.: Gjöre Alle witterliggt, att Aar 1591 thend 24 Junii paa Wortt Rettherting paa Wor Gaardt Trygge-

uelde, for Oss war skicket Oss Elskl. *Erick Mogenssen*⁽¹⁾ till Bramsslöcke, Wor Mand, Thienere och Landtzdomere udi Worre Lande Laaland och Falster, paa hans egne och hans Moders Oss Elskl. Frue *Margretthe Huittfeld*, affgangne *Mogens Erickssens* Eptherlessuerskes Wegne paa thend ene, och haffde med Wor och Rigens Steffning for Oss udi Retthe steffnedt Oss Elskl. *Mogens Göie* till Bremmerswolde, Wor Mand och Thienere, paa thend anden Side for for^{no}: *Mogens Göie* haffde thagitt Gienbreff i therris Forfölling till Laas paa thisse eptherskreffne Gaarde, som er först en Gaardsedt udi Stoere Moesse, *Anders Suale* paaþoer, skyller aarligen 2½ Pund Rug, 2½ Pund Byg, 1 Daller Foernödt, Flinttinge *Niels Madtzen* 2 Pund Byg, 12 skp. Haffre, 3 & Eruidtz Pendinge, 1 Lam, 1 Gaas, 5 Höns, en öde Jord, *Rasmus Smedtt* udi Öster-Tors bruger: 1 Pund Byg, 9 Λ (Skilling?) Eruidtz Pendinge, och war udi gaar nest forleden therris retthe siette Ugge Tecte-Dag att möde therom for Oss udi Retthe paa baade Sider, och tha er mött *Johan Hanssen* Fuldmectig paa *Mogens Göies* Wegne och böditt sig udi Retthe, saa och for^{no}: *Erick Mogenssen* er mött förend Soell er gangen till Bierge⁽²⁾, udi lige Maade böditt sig udi Retthe, och Wy tha for anden Forfaldtz Skyldtt opsatthe Sagen till i Dag, och the nu mött ere, och war for^{no}: *Erick Mogenssen* begierendis, att hand wille nu udi Retthe legge hues hand haffde, huormed hand wille forspille hans Forfölling till Laas, eller och wedtckiende sig nogen Rettighedt till thett Guodtz, hand paa hans egne och hans Moders Wegne lader forfølge till Laas, och meenthe, att hand med Uretthe haffde thagitt samme Gienbreff udi therris Forfölling till Laas. Theremod beretthe for^{no}: *Johan Hanssen*, och först udi Retthe laugde en Fuldmagts-Breff, som for^{no}: *Mogens Göie* giffuedt war aff Oss Elskl. *Christoffer Erichssen* till Esperydt⁽³⁾, Wor Mand och Thienere, therudinden hannum er Fuldmagtt giffuen att tilthalle och forfølge for^{no}: Frue *Margretthe Huittfeld* och hindis Börn, om alle huis

(1) Erik Mogensen af Slægten Mormand.

(2) förend Sol er gangen til Bierge, 3: förend Solen er gaaet ned; Bierge, Skjul, s. Vid. Selok. D. Ordb.

(3) Esperöd i Skaane. *Christoffer Eriksen* var Broder til *Mogens Eriksen* og til *Jürgen Eriksen*.

Irringe och Tretthe thennum emellum er om Arff och Arffueguodtz, Opbörssell och anden Rettighed, hannum arffueligen tilfalden er, epher hans affgangne Broder *Madtz Erickssen*⁽¹⁾, saa och epher hans Söster *Marene Erisks-Daather* baade paa hans egne, saa och paa hans affgangne Broder-Börns Wegne, *Jörgen Erickssens* Börn, met megitt meere, samme Fuldmagts-Breff indeholt och medttförde, och therhøes gaff tilkiende, att hans Hossbonde for^o: *Mogens Göie* haffde nu till förste almindelig Herredag indsteffnedt for^o: Frue *Margretthe Huittfeldt* med hindis Laugewerige for^o: *Erick Mogenssen* saawell som andre *Mogens Erickssens* Börn och Arffuinge, met thet Skiøde, the aff for^o: *Marene Erisksdaather*, hindis Hossbonde och Börn bekommidt haffuer, huilckett Skiøde for^o: *Mogens Göie* formeener epher Lougen icke att kunde staae for fulde, therforre icke heller att kunde med Retthe forfölgis till Laas, och setthe therforre udi alle Retthe, om the met Retthe kunde følge thet Guodtz till Laas, som icke er louglig Skiøde och Adkomme paa, som itt skriftlig Forsett hand udi Retthe haffde langt widere udi sig self medttförde och indeholdtt. Theremod berettbe for^o: *Erick Mogenssen*, att *Mogens Göie* med Uretthe och emod Wor Recess haffde ladett forhuerffue samme Wor Steffning till förste almindelig Herredag, epherthi hand thermed will drage hannum fran Rigens Rett, som hand war indkommen med hans Forföling, och meenthe ingen burde med Retthe att dragis fran Herritzting, Landtzting eller Rigens Candtzler, med Wor Steffning förend Dom er gangen; setthe therforre udi Retthe, om her icke bör först att gange Dom udi Sagen, föerend Sagen widere kom udi Retthe, med flere Ord thennum emellum forløb. Tha epher Tilthalle Giensuar, och thenne Sags Leiglighødt, och epherthi Wy befinde wor endelig Steffning uden ald Omstend⁽²⁾ udi Sagen att were udgangen, met huilcken Steffningh skall were indsteffndt for Oss och Worre Elskl. meenige Danmarckis Rigis Raadtt till förste almindelig Herredag itt Skiøde, som formeenis att

(¹) *Mads Erichsen* og *Maren Ericsdatter*, der havde været gift med *Tord Jensen*, Skrædder, vare ligeledes af Slægten Mormand, Halvsødskende til de i foregaaende Note anførte Eriksener.

(²) *uden al Omstendt*, uden nogen Indvending eller Indskrænking.

skulle lyde paa Gaarden och Guodzitt, som fölgis till Laas, tha widste Wyepther slig Leiglihedt, Oss icke paa thenne Tidt therudinden Dommere att mue were, men Sagen att indkomme till förste almindeligh Herredag ther att ordellis, som thend indsteffndt er, och ther att gaa om, saa megidt Loug och Rett er, midlertidt for^o. *Erick Mogenssen* paa hans egne och hans Moders Wegne att stande udi Wor och Rigens Forföllingh som the thend nu sluppit haffue.

58.

1591. Kongens og Rigsraadets Dom. En Adelsmand anlægger Sag imod sin Svigerdatter, fordi hun paa Herredagen havde udskjeldt ham for en Tyv og Skjelm og tidligere havde ført Klage over ham for Kongen, fordi han skulde have holdt hende indespærret som en Fange, og ved denne formeentlig ugrundede Klage paadraget ham Kongens Unaade. Da de Skjeldsord, hun havde tilladt sig imod ham, vare foranledigede ved nogle Yttringer af ham, som hun havde misforstaaet, og hendes Klage over slet Behandling ikke findes aldeles ubesøjet, frifindes begge Parter for hinandens Tiltale.

(V. 154.)

Wii Christian thend Fierde med Gudtz Naade etc. Giøre Alle witterliggt, att Aar 1591 thend 28 Junii paa Wortt Rettherting paa Wortt Slott Kiöpnehaufn udi Wor egen Neruerlsse, ossuerwerendis Oss Elskl. *Niels Kaas* till Thoe-rupgaardt, Wor Candtzler etc.⁽¹⁾ for Oss war skickett Oss Elskl. *Jörgen Dhaa* till Snedinge, Wor Mand och Thienere, paa thend ene och haffde mett Wor Steffning for Oss udi Retthe steffndt Oss Elskl. *Weinicke Willoms-Daather* paa thend anden Side, for att hun udi sidste forleden Herredag, som bleff holden udi Wor Kiöpstedt Colding⁽²⁾, udi Wor egen, samptt Wore Elskl.

(¹) Her anföres samtlige Rigsraadets Medlemmer.

(²) Denne Herredag holdtes i Julii Maaned 1590, og i Dombogen S. 36 findes en „Opsættelse mellem Veineke Villoms Datter og Herlof Daa“ under 29 Julii, hvoraf sees, at Kong Frederik d. 2 med nogle af Rigens Raad og nogle af de „Höjlærde“ havde dömt Herlof Daa pligtig til at ægte hende, men at han var reist til England og havde begyndt en ny Proces for at faae Ægteskabet op-

hævet, men efterat han paa ny var tildömt at fuldbyrde Ægteskabet, var han „undvigtt Retten“ og havde „efterladt hende udi største Sorrig och Bedröffuelse.“ Da hun sagsøger ham paa Herredagen, fremstaaer hans Fader Jörgen Daa og Claus Huudermark og bekræfte med deres Eed, at Herlof Daa var i Spanien, og forlange derfor, at han „efter vor danske Lov maa nyde 6 Ugers og et Aars Frist,“ hvorpaa Sagen udsættes til næste

Danmarckis Rigis Raadtz Neruerelsse mett andre aff Addell och Uadell, som thend Tidt hoes waere, hannum obenbarligen emod Wor Danske Loug, och emod ald christelig billig Skiell och Rett, uden ald tilbørlig Aarssage, en Skielm och Thiuff skieltett och kaldett, meenendis hinde therforre bör at were thend same hun hannum for skieltett haffuer, uden hun hannum slig hindis Skieltzord skielligen kand'offuerbeuisse, dessligeste att hun hannum nogen Aar forleden for hans naadigste Herre och Konningh, Wor kiere Herre Fader, salig och hoglöfflig Ihukommelsse, haffuer lögenactigen forklagett, och hannum theroffuer en ugunstig och unaadigh Konning och Herre fororsagidt, meenendis hinde sligtt mett nogen Sandheed icke at skulle kunne beuisse, och hinde therforre att haffue giortt Urett och bör at stande hannum till Rette, tha er mött udi Dag for^{ne} *Weinecke Willomssdaather* och gaff tilkiende, for thett förste: att huis Ord hun paa thend Tid udi for^{ne} Herredag udi Colling haffuer udsaugtt, war skeedt aff Missforstandt, fordi hun icke andett forstoedt, end for^{ne} *Jörgen Dhaa* skulle först haffue skieltett hinde for en Hoere, och hun thertill udi Hastmodighedt gaff hannum for Suar nogen Uquemordtt, att hand skulle were en Skielm och Thyff till hand kunde hinde sligtt offuerbeuisse, och hues hun udi the Maade kunde haffue sig emod hannum forsseett, war icke skeedtt aff Föragtt, men aff Missforstandt, som forberørt er. Huoremod for^{ne} *Jörgen*

almindelige Herredag. Fremdeles findes i Dom-bogen V. under 15 Juni 1593 en Dom af Kongen og Rigsraadet ang. en Understøttelse af 150 Rd. aarlig, som Lauge Beck og Claus Hundermark havde tilsagt Veinike Villumsdatter, „indtil saalænge man kunde spørge, hvad Sted Herluf Daa kunde være og befindes,“ foruden 500 Rd., som hun strax modtog. Dommen frakjender hende Ret til fremdeles at nyde den aarlige Understøttelse, da Herluf Daa var bleven opspurgt i Spanien og senere kommen her til Landet. I de sjell. Tegnelser Nr. 19 fol. I findes følgende Brev dat. 6 Sept. 1596: fra Christ. d. 4de til Roeskilde Capitel: „*Herluf Daa* har ladet berette, hvorledes at den engelske Qvinde ved Navn *Veinicke Villomsdatter*, som udi vor kjære Hr. Faders sal. og højlovl. Ihukommelses Tid af hans

Kiærlighed samt menige Danmarks Rigens Raad og nogle af de Højlerde her udi Universitetet skal være hannem tildømt at være hans Ægtehustru og han formener hende siden den Tid ikke saa ærligen at have holdet sin Ægteskabspligt, meden sig ladet beligge og fanget Barn med en Anden, og er han underdanigst begiærende deri til alle Rette at maatte forhielpes.“ Kongen befaler derpaa Capitlet at indstævne begge Parter og siden inden 6 Uger derefter at kjende og dømme, om hun ikke har forbrudt sit Ægteskab og han med Rette bör at være hende qvit eller ikke. Den 13de Oct. s. A. fik Johan Bernekov, Stiftslehnsmand og Lehnsmand paa Roeskilde Gaard, Brev at skulle være tilstede i Roeskilde Capitel, naar Sagen skal forhøres, og at kjende og dømme med Capitlet. (Anf. St. fol. 21. b.)

Dhaa gaff for Suar, att hand udi ingen Maade skielde paa hende eller kaldett hinde nogen Hoere, men beretthe paa thend Tid, att huor hun haffde leffuett mett hans Sön⁽³⁾, widste hun well, och hun thertill saa plotzligh gaff hannum for Suar, att hand skulle were en Skielm och Tiuff, huilkett war hans Æhre, Lempe, guode Naufn och Rygte till Forkleining och Foragtt, formeenthe sig saa att haffue sitt Liff och Leffnitt fremdragett, att hun eller nogen Ærlig (ikke) skulle hannum andett epherssige mett Retthe, end thett som en erlig Mand hör, bör och well anstaar, formeenendis thett guode Naufn och Rögthe ochsaa att wille före mett sig udi Graffuen, och setthe udi Retthe, epheratt hun slig hindis Skieltz-Ord icke hannum loughligen offuerbeuisse kand, om hun icke tha bör epher Wor Dansche Loug⁽⁴⁾ att were thend samme hun hannum for skieltett haffuer, och hand for saadanne hindis Skieltz-Ordt at werre forskonidtt och erkleritt. For thett andett, som for^{ne} *Jörgen Dhaa* udi lige Maade haffuer indsteffndt hinde for hun lögenactigen skall haffue angiffuett och anlagett hannum for Wor kierre Herre Fader, och thett att beuisse udi Retthe laugde for^{ne} *Jörgen Daa* itt Messiu Breff, hogbemelte Wor kierre Herre Fader hannum tilskreffuitt haffuer A^o. 1586 thend 18 Octobris, liudendis udi sin Meningh, „att ephersom hand hinde skall haffue ladett hentthe till sin Gaard Snedinge⁽⁵⁾ mett thend Beskeed och Fortröstningh, att hans Sön Wor salige Herre Faders Dom skulle epherkomme och haffue och holde hinde for sin egthe Höstrue, som thett tilbörlikt er, tha skall hand hinde haffue ladett indsperre udi itt Kammer och foriagett hindis Thieneste-Pige fran hinde, och endog hun nu siden maa haffue samme hindis Thieneste-Pige hoes sig, skulle hand dog hinde formeene att skicke hinde nogenstedtz fran sigh udi sine Erende och skall holde och spisse hende enlig udi samme Kammer, saa hun icke maa komme till nogen, icke heller nogen till hinde, uden att en hans

(³) Herluf Daa, f. 1565, fik senere et slet Rygte som Befalingsmand over Island, og blev blandt andet beskyldt for at have villet forgive Biskoppen, s. *Fin. Johannæi* hist. eccl. Isl. III. 40 ff. og 347. Han døde 1630.

(⁴) Hermed sigtes til Frederik d. 2dens Gaardsret Art. 14.

(⁵) Snedinge i Vester-Flakkebjerg Herred.

Dötthre underthiden gaar till hinde, naar hun och nogett will skriffue fran sig, eller hinde nogett tilskriffuis, tha skall thett igiennemlessis, förend hun fran sigh sender, ilige Maade hues Breffue hinde tilschriffuis, skulle ophages och lessis, förend hun thennum maa bekomme, och i alle Maade saa holdis, meere som hans och hans Söns Fange, end som hans Egthehöstrue etc." som samme Wor kierre Herre Faders Messiue-Breff langtt widere udi sigh sielff medtförer och indeholder, och formeenthe *Jörgen Dhaae*, att forⁿ: *Weinecke Willumsdaather* udi ingen Maade skulle beuisse saadan hindis angiffne Klage-maall, och hand for sligh hindis Klagemaall haffuer bekommit en unaadig Herre och Konningh, huorudoffuer hand haffuer icke lidt ringe Skade, och meenthe, att hun war pligthig att lide och undgielde for slige hindis lögenactige Klagemaall hues Lough och Rett war, och war udi thisse thuende Sager endeligh Dom begierendis. Huoremod forⁿ: *Weinecke Willumsdaather* berethe, saawiitt thenne sidste Sag war angiellende, att hun skulle haffue angiffuett hannum for Wor salige Herre Fader, att hun icke kunde benegthe, att hun ioe haffde ladett giortt Anfordringh⁽⁶⁾ hoes salig Kongl. Maiitt. om hindis Wilckor, huorleedis hun mett thett förste bleff holden siden hun war kommen till hans Gaard Snedinge, och formeenthe, att *Jörgen Dhaa* icke skulle med Rette kunde benegthe, att hun ioe war paa itt Kammer for sig sielff, thett förste hun ther ankom, och hindis Pige bleff hinde formeentt forre att werre hoes hinde, icke heller war hinde friit forre att were huor hinde löstede, mett meere. Men epheratt Wor kierre Faders Mesiuue-Breff war kommitt *Jörgen Dhaae* tilhaande bekiende hun, att hand therepther holtt hinde erligen och well, och adt hun gick till hans Bordt, och i alle Maade bleff holden, saa att hun icke kunde haffue hannum at beskylle i nogen Maade, och thersom hand saa haffde forholdett sig tilforn, som epher Wor salige Herre Faders Breff war hannum tilhaande kommit, haffde hun udi ingen Maade werritt fororssagett att haffue haft sig at beklage, och meenthe, att hun icke therudinden kand haffue sig forsseett, att hun som en Fremmidt och Elendig haffuer haft

(6) *Anfordring*, d. e. Andragende, Klage.

sin anliggende Nödt for sin Offuer-Öffrigheedt beklaget. Theremod berethe *Jörgen Dhaa*, att hun mett ingen billig Orssage kunde haffue hafft sigh i the Maade att beklage, epherthi hun gick till hans egitt Bord, aadt, drack saa gott, som Worr Herre haffde untt hannum, och naar hun icke wille gaa till Bordtz, tha loedt hand hinde spisse paa hindis Kammer, och at hun förste Gang war indwist udi itt Kammer for sig sielff, war icke anden Orsage, end hun thett for itt Senge-Kammer skulle beholde, och icke haffde hinde ther i nogen Maade indsperritt eller haffde nogen Laas eller Löcke for hinde, men hun saadan Anklage mett Uretthe offuer hannum förtt haffde, och meenthe therforre pligthig att stande till Retthe, medt mange flere Ord thennum emellum forlöb. Tha epher Tiltalle, Gienssuar och thisse thuende Sagers Leigligheedt, och epherthi Wii medt Wore Elskl. Danmarckis Rigis Raad endnu dragis till Minde, och ere udi fersk Hukommelsse, huorledis thieris Ord och Thale till sidste Retthertingh och almindelig Herredag sig forlöb, som war udi saa Maade, att eblantt andett undfaldett for^o: *Jörgen Dhaae* thisse Ord, att huorre hun haffde leffuit mett hans Sön, widste hun sielff best, huoremodtt hun suarede, meenendis, att hand haffde skieltett hinde for en Horre, att thet som hand skieltett hinde for Horre, tha haffde hand thett löigett som en Skielm och Thiuff, och epherthi Wii och Worre Elskl. Rigens Raad, saa well som meenige Adell her udi Rigett wyde, holde och haffue for^o: *Jörgen Dhaae* for en erlig oprigthigh Riddermandtzmand, saa wyde Wii icke saadan Beskyldningh udi nogen Maade att komme hannum till Hinder eller Skade paa hans guode Lempe, ey heller for^o: *Weinecke Willumsdaather* udi nogen Peen, Straff eller Ulempe att kunde dömmе for for^o: Ord; hues thend anden Sag er anrörendes om thett Klagemaall, hun haffuer förtt offuer for^o: *Jörgen Dhaae*, huorforre hand formeenthe sig att werre kommen udi Wor kiere Herre Faders saligh och hoglofflig Ihukommelssis Ugunst, tha epherthi thett nu er fast lang Tid siden Gud Almectigste haffde kalledt hogbemelthe Wor kiere Herre Fader, saligh och hoglofflig Ihukommelsse, udi hues Ugunst for^o: *Jörgen Dhaae* formeenthe sig att weere kommen, och for^o: *Weinecke Willomssdaather* giffuer tilkiende, sig well och tilböriligen att haffue werritt underholdett och thagen till Bordtz med hannum sielff och hans Höstrue, siden hand

fick Wor kiere Herre Faders Breff och Skriffuclsse, for^{ne} *Jörgen Dhaa* icke heller sielff benegthett, hinde ioe aff förste att haffue weritt indwist udi itt Kammer, och hindis Pige en föie Tid att haffue weritt hinde franholdett, tha bör for^{ne} *Weinecke Willomsdaather* for thett hindis Clagemaall, att hun sin Leigligheedt gaff tilkiende, quitt och forskaanidt att were, och for^{ne} *Jörgen Dhaa* udi lige Maade angerlöes att werre.

59.

1591. Kongens og Rigsraadets Dom. En Contract mellem Medarvinger til en Bondegaard, indgaaet paa 15 Aar, fortolket. Da Besidderens Søn er indtraadt i Contracten og uden Indsigelse vedbliver Besiddelsen i 3 Aar efter de 15 Aars Udløb, opstaaer Spørgsmaalet, om han for disse skal svare forøget Landgilde efter Samfrændernes Bestemmelse. Hertil dømmes han, ligesom til at svare Indfæstning, uagtet han paastaaer kun at have forpligtet sig dertil, naar han fik Livsfæste.

V. 159.

Wii Christian thend Fierde medt Gudtz Naade etc. Giöre Alle witterligt, at Aar 1591 thend 28 Junii paa Wortt Rettherting, paa Wortt Slott Kjöpenhaufn udi Wor egen Neruerelsse, offuerwerendis Oss Elskl. *Niels Kaas* till Thorupgaard, Wor Candtzler med allt Raadett, underthagendis *Jörgen Skram*, *Erick Hardenbiere* och *Axell Gyldenstiernne*, for Oss Wor skicket *Rasmus Krag* i Nacke paa thend ene och haffde mett Wor Steffningh for Oss udi Retthe steffndt Oss Elskl. *Lauge Beck* till Förslöff, Wor Mand, Tienere och Landtdommere udi Wortt Landt Sielland, paa thend anden Side, och tilhallede hannum for en Dom, hand skall haffue dömppt emellum hannum och hans Wedderpartt, som er *Albritt Sanderssen*, Raadmand i Wor Kiöpstedt Nyekiöpping, och *Jens Oelssen* i Suenninge for nogen Skippe-Skyldt och Festningh aff thierris Eindom ther paa Nacke, udi huilcken Dom hand skall haffue dömppt Herridtzfogdens *Hendrick Claussens* Dom dödt och magthelöss, fordi hand udi sin Dom haffuer dömppt thisse thry Aar, som er 85, 86, 87 till the andre forgangne Aars Skieppe-Skyldt, som war thett förste Aar 1570, huerth Aar at fornöige for^{ne} *Albritt Sandenssen* och *Jens Oelssen* XXXVI Skieppe Korn,

och Landtzdommere theremod skall haffue dömppt for^o: *Rasmus Kragh* till att giffue thennum Skippe-Skyldt for the forgangne thry Aar; thessligeste for thend Festning, hans Dom omformelder att hand skulle giffue for^o: *Albritt Sanderssen* och *Jens Oelssen* aff thierris Eindoms-Jordt, for huilcken hand och skall haffue dömppt for^o: Herridtzfogedens Dom dödt och magthelöes, uansseett att for^o: Herridtzfougett ikke skall haffue dömppt hannum fry for samme Festningh, men thend att udgiffue, naar for^o: *Albritt Sanderssen* och *Jens Oelssen* gaffue hannum Liffsbreff paa for^o: Eindom epher thend Contract och Forhandling thennum skall were emellum giortt; dessligeste haffde for^o: *Rasmus Krag* mett Wor Steffningh for Oss udi Retthe steffn'lt for^o: *Albritt Sanderssen* och *Jens Oelssen* for samme Dom, the forhuerffuitt haffue; tha er mött i Dag for^o: *Lauge Bech* och war sin udgiffne Dom bestendig, begierendis, att hans Dom motthe fremleggis, forhobendis, at thend skulle well forklare Sagen, saa hans Ulempe icke skulle findis att haffue hannum uforretthett udi nogen Maade, huilcken Landtztingsdom her for Oss udi Retthe laugdis aff for^o: *Rasmus Krag*, udgiffuen paa Siellandtzfhar-Landtzthingh aff for^o: *Lauge Beck* och *Claus Morthenssen*, Landtztingsskriffuere ther samme-stetz, udi thette neruerendis Aar thend 17 Martii sidst forleden, liudendiss udi sin Beslutningh, „att epherthi thend Contract, som emellum *Niels Krag*(¹), *Albritt Sanderssen* och *Jens Oelssen* gangett er, udtröckeligen formelder, huorlunge the waere forligthe om Skippeskyldtt aff fellidtz Bonde-Guodtz, som war fran A^o 69 och til A^o 85, och aldiellis inthett formelder om the andre thry Aar indtill 88, och Herridtzfogeden dog haffuer tildömppt thennum att nöiges mett thend Landgilde i the Aaringer epher Contracten war ude, saa well som the Aaringer, udi (hvilke) Contracten beslutthett er, enddog Samfrender haffuer siden satt thierris Bondeguodtz for meere Landgilde att kunde thaale, end the haffde beuilgett thennum thett udi for^o: fem(²) Aar, fran 69 och

(¹) Niels Krag, Sagsögerens Fader, Medarving til det omhandlede Bondegods, der med sine Medarvinger har oprettet den Contract om Gaardens Overdragelse (den kaldes siden den bygde Gaard i Mod-sætning til den öde Jord) mod aarlig Landgilde,

i hvilken Sönnen Rasmus Krag med Faderens Samtykke siden er indtraadt, saaledes som de Fölgende viser.

(²) En Skrivfejl for femten.

till 85, tha wide the icke hans Dom i the Maade att følge, men finder thend dödt och magthelöes att bliffue, och icke komme for^o: *Albritt Sanderssen* till Skadø paa hues Landgilde hannum och Medtarffuinge siden Contracten haffde Endø aff thierris Bondeguodtz kand tilkomme epther Samfrenders Breffs Liudelsse, och epther for^o: *Rasmus Krag* beroffuer sig paa, mett Regninger och Bøgnskap att wille beuisse, Landgilden i for^o: thry Aar, fran 85 och 88, att werre affbethalledt, tha thend Sag att komme ind till thierris fellidtz Samfrender, thennum att regne och ligne emellum, om samme Landgilde findis att were fornøigett eller icke; dissiligeste, som hand och tilthallede Herridtzfougden for hand haffde quitt dömppt *Rasmus Krag* for Indfest⁽⁹⁾ aff thierris Bondeguodtz, bleff saa paasaugt, „att eptherthi thett er for Herridtzfogeden beuist, att for^o: *Rasmuss Krag* haffuer udi sin Faders Neruerelsse, och mett hans Wilge fest thierris Bondeguodtz, och theraff louffuett theannum Feste, for^o: *Rasmus Krag* thett och sielff bekiender, hand och haffuer brugtt thierris Biendom siden thend Dag, thett och er for Herridtzfougden beuist, att *Niels Krag* och *Jep Nielssen* skiffte mett *Albritt Sanderssen* och *Jens Oelssen*, saa att *Niels Krag* och *Jep Nielssen* skulle beholde thend biigde Gaardtz Bye mett halff Huessene⁽¹⁰⁾, och *Albritt Sanderssen* och *Jens Oelssen* thend öde Jordt och halff Huessene, och Herridtzfougden dogh haffuer frandömppt thennum hues Feste hand thennum loffuitt haffde, tha kand the icke kiende at Herridtzfougden thertill haffuer hafftt saa billige och retthe Aarsage, som thett sig haffde burdt, och finder fordi thend hans Dom magthelöes at bliffue, och for^o: *Rasmus Krag* pligthig at giffue thennum hues Indfest-Pendinge, hand thennum aff thieris Bondeguodtz loffuett haffuer, som thett sig bör“, som thend Dom widere formelder. Theremod i Retthe laugde for^o: *Rasmus Krag* itt hans Forssett, som her for langtt war att indføre Ord fran Ord, men Meeningen war, att epther Samfrender icke haffde satt thend Skippe-Skyldt, förend the 3 Aar waere forlöbne, tha burde the att bliffue wedt Contracten, och epther thend udgiffne Skippe-Skyldt, som Contracten formelder; for thett andett, att hand mett thend Indfestningh motthe forskonniss, eptherat hues hannum war loffuett,

(⁹) *Indfest*, Indfæstning.

(¹⁰) *Half Husene*, d. e. Halvdelen af Husene.

som war Liffsbreff paa samme Ladegaardtz-Jordt, icke war hannum holden, eller thett haffde bekommidt, huoremod for^o: *Lauge Beck* gaff for Suar, att hand nocksom haffde till Landtzting giortt sin Beretningh, som udi Landtztingsdommen skall were indförrt, forsaa sig, att hand mett samme sin udgiffne Dom icke haffde hannum uforretthett udi nogen Maade, och setthe udi alle Retthe, om hand icke war hannum Kost och Therring plighigh epher Recessen, medt flere Ord thennum emellum forlöb. Tha epher Tilthalle, Gien-suar, Breff, Beuissningh och thenne Sags Leiglighedt, och epherat Contracten endelig formelder, huorlunge the waere forligthe och contraherede om saadan Skippe-Skyldt, som thend medtförde, och intthett formelde om the andre 3 Aar att skulle nyde samme Bondeguodtz for saadan Skippe-Skyldt, men befindes Samfrender siden att haffue satt samme Bondeguodtz, huor wiitt thett kunde thaale at udgiffue Skippe-Skyldt aff uden Kongelig Thöngge; dessligste *Rassmus Kragh* icke selff heller kand fornegthe, att hand ioe haffuer udloffuett Indfestningh aff samme Bondeguodtz, huorepher Thingswidtne er gangett, huilckett hand her ochsaa udi Dagh icke benegthede, tha sagde Wii therpaa saa aff for Retthe, att for^o: Landtzdommere mett samme sin udgiffne Dom ingen Urett haffuer giortt for^o: *Rassmus Krag*, men samme Dom bör wedt sin fulde Magtt at bliffue, och *Rassmus Krag* plighigh att igengiffue Landtzdommere tilbörlich och billigh Kost och Therring epher Wor Recess.

60.

1591. Kongens og Rigsraadets Dom, hvorved en Sag udsættes til næste almindelige Herredag paa Grund af Sagvolderens Sygdomsforfald, som skriftlig anmeldes og for Retten heediges af 2 Vidner. — Indsigelser mod en Synsforretning. — Bandlysning over dem, som havde opplöiet en Agerreen, der skulde tjene til Markeskjel. — Paastand, at en Ejendom uretteligen var anseet for en Gaard.

(V. 165.)

Wii Christian thend Fierde medt Gudts Naade &c. Giöre Alle witterligt, at Aar 1591 thend 29 Junii paa Wortt Retterting, paa Wortt Slott Kjöpenhaufn, udi Wor Egen Neruerelse, offuerwerendis Oss Elskl. *Niels Kaas* till Thorupgaard, Wor Candtzler, medt allt Raaditt, underthagendis *Albritt Früs*, som

gick udi Retthe, for Oss war skickett Oss Elskl. *Jörgen Friis* til Waskiergaard, Wor Mand och Thienere, paa thend ene och haffde mett Wor Steffning for Oss udi Retthe steffndt Oss Elskl. *Söffren Hög* till Stourupgaardt, *Jörgen Hög* till Fuelsang, Worre Mendt och Thienere, *Simon Wolssen* i Hollem, *Jens Munck* i Örtt., *Peder Pederssen* i Dalgaardt, och *Thomis Jörgenssen* i Thelstrup paa thend anden Side, for att the haffue weritt. udi en Grandskningh emellum Oss Elskl. Frue *Margretthe Friis*⁽¹⁾ till Engelundt, och for^o *Jörgen Friis*, och hand thennum icke skulle haffue ther tillthagett eller beuilgett, och ey heller samme Grandskningh lougligen were thagett paa Landtztingh, epher Recessen⁽²⁾, meeden hannum aldiellis uwitterligt samme Grandskning att were dreffuitt, hannum till störste Skade paa hans Eiendom udi Stiernborgh, meenendis thennum thermett at haffue giortt Urett och emodt Recessen, och bör therforre samme thierris Grandskning och Breff magthelöes att were, och icke att komme hannum till Hinder eller Skade i nogen Maade, men pligthig att were at stande hannum till Retthe for hues Skade, Kost och Therringh, hand theroffuer lidt och giortt haffuer; udi lige Maade haffde hand udi Retthe steffnt for^o Frue *Margretthe Friis*, som samme Grandskning forhuerfuitt haffuer och for Oss udi Retthe boeritt udi sidste almindelig Herredag, hannum till störste Skade och Forhindring, och meener thend icke saa lougligen at were forhuerfuitt, som thett sig bör, meden att hun thermett haffuer giortt hannum Urett och bör therforre stande hannum till Retthe; sammeledis haffde for^o *Jörgen Friis* med Wor Steffningh for Oss udi Retthe steffndt for^o *Söffren Hög*, *Simen Oelssen* i Hollem mett thierris Medbrödre for att the nogen Tid forleden haffue begiffuett thennum udi en Syn paa Stierneborgh Marck, hannum paa hans Eiendom till stor Skade och Bröst, mett for^o Frue *Margretthe Friis* paa the Aasteder, som gode Mendt haffue weritt aff Landtzting tilthagen, och tha haffue weritt paa Aasterne och ere tildömpthe aff Oss och Worre Elskl. tilforordnede Regierrings-Raadt att skulle giffue Steffning

(1) *Margaretha Friis* døde 1613, see iøvrigt om hende og *Jörgen Friis* ovenfor S. 241.

(2) See Frederik d. 2dens Kallundb. Rec. Art. 2 og 3, som bestemmer, at naar den ene Part ikke vil

give sit Samtykke til, at gode Mænd udnævnes til Grandskninger, er den anden vel berettiget til at faae dem udnævnte, men skal dog bevise, at han har tilbudet sin Vederpart at vælge Halvparten.

paa nye och sampttligen thierris Grandskning hatt beslutte^(*), huilcket endnu icke skeett er, och hand icke heller haffuer beuilgett for^{ne} thierris Syen, icke heller haffuer fangett Warssell att möde paa for^{ne} Syen paa Aastederne, meendis therfoere ephther slig Leiglighedt, thennum therudi Urett att haffue giortt, och bör therforre att stande till Retthe, och tierris Syen therforre magthelöss att werre, och icke att komme hannum till nogen Hinder eller Skade paa hans Eiendom paa for^{ne} Stiernborrig. Dessligeste haffde for^{ne} *Jörgen Friis* mett Wor Steffning for Oss udi Retthe steffndt for^{ne} Frue *Margretthe Friis* for hun samme Siunsbreff haffuer forhuerffuidt paa Stiernborrig Marck; som hand meen icke saa loughligen som thett sigh bör, och att hun therudinden haffuer giortt Urett; fremdellis haffde mett Wor Steffningh for Oss udi Retthe steffndt Oss Elskl. *Jeronimus Höicken* i Barssholm, Vor Mand och Thienere, *Siem Oelssen* i Hallem, *Peder Skriffuere* i Skodborrig Gaardt medt thierris Medbrödre, for att the haffue begiffuett thennum udi i itt Siun paa Stiernborrig Marck medt for^{ne} Frue *Margretthe Friis* hannum aldiellis ubeuist, och hannum udi saa Maade till stoer Hinder och Skade paa hans Eiendomb till for^{ne} Stiernborg, och meener thennum att haffue giffuett hinde thierris Breff paa samme Siun, huilckett Breff er hannum paa Wiiburgh Landtztung under Öjen i Retthe borrett, menendes, thennum thermedt Urett att haffue giortt och emod Recessen^(†), therforre och magthelöses att were och icke att komme hannum till Hinder eller Skade i nogen Maade; saa haffde for^{ne} *Jörgen Friis* ochsaa medt Wor Steffning udi Retthe steffndt for^{ne} Frue *Margretthe Friis* for samme Siunsbreff, hun forhuerffuitt haffuer, som hand meen uloughligen och emod Recessen, therforre icke heller at komme hannum till Skade i nogen Maade paa hans Eiendom. End haffde for^{ne} *Jörgen Friis* medt Wor Steffningh for Oss udi Retthe steffndt Oss Elskl. heederlig och höiglerdt Mand Mester *Hans Laugessen*, Superintendent udi Ryber Stiggt, for hand for nogen Tid skall haffue tillschreffuitt Her *Lauridtz Barck*^(‡), Prouist udi Skodbor-

(*) beslutte, bringe til Ende.

(†) See ovenfor S. 260. Not. 2.

(‡) Om Lauridtz Barck, Sognepræst i Lemvig s. *We-gener om And. Sörensen Vedel* S. 202 Not

riggherridt, att hand skulle befalle Her *Jens* i Hessedall att skulle bandføre^(*) for the Horre-Renne^(†), som holthis for Skiell emellum Söegaardtz Marck och Stiernborgs Marck, dessligeste emellum Heldgaardtz Mark och Stiernborg Marck, baade thennum som Horre-Renne haffuer ladett oppløffue, saa och huem samme Gierningh giortt haffuer, och for^o Her *Jensis* Cappelan wedt Her *Madtz* haffuer liust till Bandtz for for^o Giernningh, och hand siden skall haffue tilskreffaitt for^o Her *Jens* i Hessedall, att skulle opholde medt alle Band till han sielff kom till hannum, och thend Dag Bandtz-Dag^(‡) war, tha haffuer for^o *Jörgen Friissis* Fuldmectig werritt Band begierendis, epther som tilforn war liust, epther hans Breffs Indeholtt, och for^o Her *Madtz* tha icke haffuer wild bandføre, men dogh for andre tilbørlige Sager bandförtt, huormedt for^o *Jörgen Friis* formeener hannum Urett att haffue giortt, att hand formedelst hans skriftligh Zeddel haffuer Presten medt forböditt att bandføre for samme Sagh, eptherthi hand^(§) meen thett att were Bandtz-Gierningh^(¶), och therforre att stande hannum till Retthe; dessligeste haffde hid udi Retthe steffndt for^o Her *Jens* i Hessedall och Her *Madtz* i Hellum for att the haffue oppeholdett medt samme Bandt epther Superintendentens Skriffuelssse, enddog Prousten tilforn haffuer befallett thennum att liusse till Bandtz etc. For thett sidste haffuer for^o *Jörgen Friis* medt Wor Steffningh for Oss udi Retthe steffndt for^o Frue *Margretthe Friis* for hun hannum skulle haffue beskyldett, som hunn formeener, att hand icke medt nogen sand Kundskaff skulle beuisse, att Stiernborrigh haffuer werritt en Gaard, huilckett udi en Landtztings Opsettelsse skall were indförtt, huilken hindis Beskylding hand formeener att skall were emod gode Mendtz Lignelsse^(||),

(*) *bandføre*, lyse Ban over, bansætte.

(†) *Horre-Renne*, Hore-Reen, kan neppe betyde andet end Agerreen eller Agerfurer, som ere opløjede til at angive Markeskjellet paa urigtigt Sted.

(‡) *Bandsdag*, den Dag, som er hestemt til Bansættelæns Forkyndelse efter foregaaende Lysning, hvorom Bestemmelserne først findes i Christian d. 4des Forordn. 27 Marts 1629 1 Post § 12 og senere i den st. Rec. 1—2—12. Det var ellers

sædvanligt at anvende den 4de Søndag i Advent og Palmesøndag til Bansættelser, hvorfor disse Søndage ogsaa kaldtes Bandsøndage, see Vid. Selsk. D. Ordbog.

(§) *hand* d. e. *Jörgen Friis*.

(¶) *Bandtzgjerning*, Gjerning, hvorfor man kan bansættes, som fortjener Bansættelse.

(||) *Lignelse*, dersom det ikke er en Skrivfeil for *Sigelse*, maa det udentvivel betyde det samme: Dom, Kjendelse, en ellers usædvanlig Betydning.

och emod Wor Herre Faders, salig och hoglofflige Ihukommelsse, Mageskiffthe Breff, huorudinden Stiernborrigh hannum er tilskiffet for en Gaard etc., som alle for^o: Steffninger udi thennum sielff ydermere uduisser, och war for^o: *Jörgen Friis* udi Dagh offuerbödlig att gange udi Retthe och lide epher samme Steffninger huis Loug och Rett kunde medføre. Tha er mött Oss Elskl. *Albritt Friis* till Harridtzkier, Wor Mand Raad och Befallingsmandt paa Wortt Slott Ripperhuus och gaff tilkiende, att Gud Almectigste haffuer besögtt hans Söster, for^o: Frue *Margretthe Friis* medt Siugdum och Kranckheedt, saa hun laa paa hindis Sotthe-Seng udi Wor Kiöpstedt Wyburgh, att mand icke kunde wide, om Liffuett war hinde lenger forsset⁽¹²⁾ eller icke, therforre hun haffuer frem-sendt hindis skriffthelig Skudtzmaall medt egen Haand unterschreffuitt, som her i Retthe fremlaugdis, saa och thuinde hindis Thienere wedt Naufn *Niels Jenssen* och *Niels Sueningssen*, som her loughligen gjorde hindis Siugdums och Sottassengs Forfald medt opragthe Fingre och Helgens Eed⁽¹³⁾, att hun war saa kranck och suag, at hun icke emodt Woere Steffninger her kunde möde udi Retthe: tha epher slig hindis loughlig Forfald haffue Wü ophagett then-num till förste almindelig Herredag, ther bliffuer berammidtt att stande udi Wortt Rige Danmarck, tha att gaa therom saa megitt Loug och Rett er⁽¹⁴⁾.

61.

1591. Kongens og Rigsraadets Dom. En Sognepræst, som efter nogle Stridigheder med sin Capellan ved en formelig Contract, indgaaet for Lunds Capitel, havde frasagt sig begge de Sognekald, i hvilke han var Præst, men dog siden, med Biskoppens Samtykke, vedblev at fungere, dømmes uberettiget til Kaldene, og Sognemændene gives frit Valg at kalde en anden Præst.

(v. 169.)

Wii Christian thend Fierde medt Gudtz Naade etc. Giøre Alle wittherligtt, at Aar 1591 thend 29 Junii paa Worrt Rettherthing, paa Wortt Slott Kiopen-

(¹²) *forseet*, beskikket, bestemt af Forsynet.

(¹³) *Helgens Eed*; ved dette Udtryk, som saaledes har vedligeholdt sig længe efter Reformationen

(jvfr. I. 65 og ovenfor S. 205) kan man vel ikke have forstaaet andet, end hellig Eed.

(¹⁴) See iøvrigt om Virkningen af Forfald for Rigens Ret II. 116 og III. 21 og ovenfor S. 1—2.

høfn, udi Wor Egen Neruerelsse, offuerwerendis Oss Elskl. *Niels Kaas* till Thorupgaardt, Wor Cantzler, medt allt Raaditt, for Oss war skickett Oss Elskl. Frue *Inger Mogens-Daather* till Österöe, afgangne *Corfids Lauridzens*(¹) Eptherleffuerske, hindis Fuldmectige *Zacharias Hanssen* paa thend ene, och haffde medt Wor Steffningh for Oss udi Retthe steffndt Oss Elskl. Mester *Mogens Madtzen*, Superintendent udi Skoene Stigtt, paa thend anden Side och tilthallede hannum, for hand nogen Tid siden forleden skall haffue indsteffnidt for sig paa Lunde Capittell hederlige Mend, Her *Hans Uge*, Prouist udi Wor Kiöpstedt Wardbierg, och Her *Baldtzer Anderssen* i Sibberup, for for^{ne} Her *Baldtzer* haffuer indtregnt sig paa nye udi Sibberup Sogen och Prestegaardt och ther sammestedt annammet och oppeborritt huis Rentthe(²) och Herlighedt ther sammestedt kunde falde, emod thend Contract och Forpligtt, som tilforn er udgiffuett och forsseglitt paa for^{ne} Lunds Capittel, huilcken Contract widtlafttigere therom formelder, och ther for^{ne} bestempthe Daug och Thermin er kommen, skall for^{ne} Frue *Inger* haffue mött udi Retthe, och formeener hun hannum att haffue gaaidt Prousten och for^{ne} Her *Baldtzer* udi Hemmel Stedt for samme Kald, och thett emod hans egitt obedt besseglett Breff, tilschreffuitt Sibberup Sognemendt, thennum att behöffue en anden Sogneprest och icke for^{ne} Her *Baldtzer*, eptherthi hand nu haffuer affsaugt sig medt begge sine Sogner, och att udrömme aff for^{ne} Sibberup Sogen och Prestegaardt, nest tilkommende Paaske, som var til Paasche nu sidst forleden, huilcken for^{ne} Contract icke skall were wedt Magtt holden, huerchen aff hannum(³) eller for^{ne} Her *Baldtzer*, men hand endnu skall dagligen bessiide for^{ne} Sibberup Prestegaardt och Sogen, hinde till Trodtz och Hoffmoedt, och meener for^{ne} Frue *Inger* hannum thermedt att haffue franskildt Annexen fran

(¹) *Corfids Lauritzen* til Österö var Landsdommer i Nörre-Halland. † 1589: hans Kone Frue *Inger Mogensdatter* var af Slægten *Bielke*.

(²) Rente og Herlighed modsættes her. paa samme Maade, som i Dommen af 1574 (III. 239) Skylden og Herligheden, hvor ved Skylden forståes Af-

gifterne, som svaredes til Præstekaldet, og ved Herligheden nærmest tilsigtes Ret til Ægter og Arbejde, Høveri, som *Arent Berntsen* derfor kalder *Arbeids-Herlighed* (Dmks. frugt. Herl. II. 2 P. 156.

(³) D. e. Biapen.

Hoffuedtsogene och udtrengtt hederlig Mand Her *Gudmundt Erlandtzen* fran for^o: Sogen, som till samme thuinde Sogner skall werre ordinerit; dessligeste haffde medt Wor Steffningh for Oss udi Retthe steffndt for^o: Herr *Hans Uge*, Prouist, for att hand medt hiemmelig List och nogen Indwendingh⁽⁴⁾ skall haffue brugett⁽⁵⁾ och tilraadt the 8 Kaldtzmend udi Sibberup Sogen att giffue for^o: Her *Baldtzer Anderssen* Kald paa nye igien emod Ordinantzen och thend Contract, som tilforn er udgiffuett och besseglitt paa Lunde-Capittell, sammeledis emod meenige Sibberupper Sognemendtz Wilge och Samtöcke, och formeener for^o: Frue *Inger*, for^o: 8 Kaldtzmendt ingenlunde att skulle haffue wille giffuett for^o: Her *Baldtzer* Kald, thersom I⁽⁶⁾ icke medt Raadtz Raad thennum thertill haffde tilskyndett, som medt itt Thingswidtne paa Wardbiery Landtzting udgiffuett skall göris beuisseligtt. Udi lige Maade haffde hun hidt udi Retthe steffndt for^o: Her *Baldtzer Anderssen* for samme Kald, hand skall haffue forhuerffuitt emod hans egen Forpligtt och Contract etc. Sammeledis haffde for Oss medt Wor Steffningh udi Retthe steffndt *Thommis Suendsen* udi Falckerödt med hans Medtbrödre, som haffde giffuet for^o: *Baldtzer* Kaldt paa Sibberup Sogen, uahnsseett samme Kald icke skall were samtöcktt aff meenige Mend udi for^o: Sibberup Sagen, som Ordinantzen therom uduisser, och haffuer for^o: *Zacharias Hanssen* for Oss udi Retthe laught en Contract, som paa Lunde Cappittel udgangen war A^o. 1590 thend 20 Dag Januarii aff Oss Elskl. *Wilhielm Dresselbiery* till Hiulerödt, Domdegen, *Lauge Urne* till Belthebiery, Landtzdommere udi Skaane, Wore Mendt och Thienere, och for^o: Mester *Mogens Madtzen*, Superintendentt och meenige Capittell i Lund, som thend Dag tillstede warre, formellendis udi sin Meening, att epher lang Betenckende och aluorlig Formaningh for adskillige Orsage och anden Leigliheedt, som neruerende Sag medtföre kunde, dessligeste och formeedelst nogen wenlig Underhandling emellem Her *Baldtzer* och hans Cappelan, for^o: Her *Gudmund Erlandtzen*, saa och paa thett Her *Baldtzer* motthe therepther

(4) *Indvending* skal her udentviwl betyde Intrigue, (5) Frue Ingers Tale henvender sig her directe til Rænke.

(6) Provsten.

(4) Udentviwl en Skrivfeil for: *beueget*.

leffue udi Roligheedt uden Hadt och Affuind och ingen Mand till Forargelse, haffuer hand med sin fry Wilge affstaaidt och affsaugt sig med begge hans Sogner, Sibberup och Dagsaas, samptt med ald thend Rett och Rettigheedt, hand thertill, saa och till Prestegaard och Preste-Rentthe, kand haffue ephther thend Dag, och loffuett sig aldiellis att wille entholle fran samme Sogner och en anden Stedtz sig begiffue, huor Gud hannum medt itt andett Kald eller i anden Maade forssiunett worder, dog thersom Her *Gudmund* bekommer Kald till for^{ne} Sogner, tha skall thend Contract, hannum och Her *Baldtzer* emellum giortt er, uryggeligen holdis och fuldkommis, ephthersom the begge thett beuilgett och samtöcktt haffue, som for^{ne} Contract udi sig sielff langtt widere medtförer och indeholder. Theremod att suare er mött Oss Elskl. *Jörgen Brade* ⁽⁷⁾ till *Gunderstrup* ⁽⁸⁾, Wor Mand, Thiener och Befallingsmand paa Wortt Slott Wardbiery, saa och for^{ne} Mester *Mogens Madtzen* Superintendent, och gaffue tilkiende, att samme Contract war giortt conditionaliter, om Her *Gudmund* fik Kald paa Sibberup Sogen, huilckett icke endnu skall were skeed, och beretthe for^{ne} *Jörgen Brade*, att störste Parthen aff for^{ne} Sibberup Sognemendt haffue werritt hoes hannum och hartt benegthett, the aldrig wille giffue for^{ne} Her *Gudmund* Kald, icke heller Mester *Mogens* sagde sig att haffue indsatt for^{ne} Herr *Baldtzer Anderssen* udi for^{ne} Sogen anderleedis, end ther hand visiterede udi Hallandt, haffue Sibberups Sognemend paa thett ydmygste begierritt aff Oss Elskl. Frue *Anne*, affgangne *Anders Bings* Eptherleffuerske och hannum, att the motthe i thett mindste i thende tilkommende *Dömmell-Ugge* ⁽⁹⁾ och Paaske Hellig-Dage, och therepther, indtill nogen wille Sagen indsteffne, beholde Her *Baldtzer*, att hand motthe giöre Thieneste udi Sibberup, giffuendis tilkiende, att ephtherthi ingen war, som offuer hannum klagede, uden Frue *Inger* allene, och menige Sognemendt, saawell som Herridtz-

(7) Jörgen Brahe, Tyge Brabes Broder, var föd 1554 og døde d. 4 Febr. 1601.

(8) Nu Kulla-Gunnarstorp.

(9) *Dömmeluge*, egentlig Dimmeluge, den mørke, nu den stille Uge. — Dette maa være skeet paa

den Tid, da Fru Anne Pedersdatter (Galt), Rigsraad Anders Bings Enke, endnu havde Varberg Slot efter Mandens Død (16 Dec. 1589). Jörgen Brabes Følgebreve til Varberg Lehn er dateret d. 11 April 1590.

prousten och andre warre hannum bewogne, tha for saadan Sognemendenis flittige Bön och Begierring medt for^o: Frue *Aune Anders Bings* och meenige Prousters och Presters, som tha tilstede ware, allis therris Raad och Samtöcke, haffuer hand beuilgett Her *Baldtzer* udi Dömmell-Ugge (och) Paaskehelligh, som forbemeltt er, att giöre Thieneste udi Sipperup Sogen allene, och Her *Gudmundt* udi Dagsaass, epher Frue *Inger* war medt hans Thieneste tilfridtz, huilckett och Her *Gudmund*, tha therom tilspurtt, haffuer hand sig thermed ladett benöige, huilcket Mester *Mogens* strax beuiste medt for^o: Frue *Ane Anders Bings* underskreffne och forsseiglede Breff, saa och thrende Presters och en anden Mandtz Breff, som war Ridefogitt udi Wardbiergs Leen paa thend Tid att samme Her *Baldtzer* icke anderleedis war indsatt udi samme Sogen, end som forskreffuitt staar, och formeenthe, hues hand haffde giortt herudinden, haffde hand giortt i thend beste Meeningh, paa thett the fattige Sognefolck udi Sipperup Sogen icke skulle miste thieris Thieneste. Fremhellig berethe for^o: *Jörgen Brade*, att for^o: Frue *Inger* haffuer, epher thend forrige Contract er udgangen, paa thet nye forhuerrffuitt Wortt Messive-Breff till hannum och menige Capittell udi Lundt, huorepher ochsaa Steffning er hinde meddeeltt, och epheratt hun mött er udi Lundt, haffuer hun icke wille fremlegge samme Steffningh, och formeenthe for^o: *Jörgen Brade*, at thett Wortt Messive-Breff burde först at epherkommis; thersom hinde icke tha wederfoers saa megitt Rett kunde findis, war thett endtha Tid nock, widere sig at beklage. Theremod i Retthe laugde for^o: *Zacharias Hanssen* en skrifftelig Forssett, som for lang war her att indføre, men formelder iblantt andett, at epher for^o: Frue *Inger* haffde indsteffnett Prousten for Lunde Capittel A^o 1590, tha skulle Bispnen haffue werit Proustens Hemmel till thet Kald, hand haffde giffuet Her *Baldtzer*, huorforre hun icke widste bedre Raadt, end lade fordre⁽¹⁰⁾ om Worre Steffninger i Sagen att möde her til almindelig Herredagh, medt megit meere samme skriffteligh Forssett udi sig sielff medförde, och war for^o: *Zacharias Hanssen* begieren- dis, att samme Dagh motthe ther forretthit och till Ende komme, medt mange

(¹⁰) *fordre om*, anholde om.

flere Ordt, thennum emellum forløb. Tha ephther Tiltballe, Gienssuar, Breff, Beuissning, och thenne Sags Leigligheedtt, och ephtherthi Wii befinder en Contract at were udgangen paa Lunde-Capittell, therudinden Her *Baldtzer* haffuor medt sin fry Wilge affstanden och affsaugt sig medt begge hans Sogner, Sibberup och Dagsaass, samptt medt ald thend Rett och Rettigheedtt, hand ther till, saa och till Præstegaard och Preste-Rentthe, kunde haffue ephther thend Dagh, och loffuit sig aldiellis att wille entholde fran samme Sogner och begiffue sig paa en anden Stedtz, huor Gud hannum wille forssiune, och Wii dog befinde, att for^o: Her *Baldtzer* haffuor ephtherstandett⁽¹⁾ samme Kald, och udi saa Maade icke ephtherkommitt och fuldgiortt thend Contract, som paa Lunde-Capittell udgangen er, tha ephther slig Leigligheedtt, sagde Wii therpaa saa aff for Retthe, att hand thermedt haffuor giortt Urett och icke bör nogett Kald at bekomme udi the thuende for^o: Sogne Sibberup och Dagsaas, och skall were Bønderne friitt forre att kalde till thierris Sogneprest ephther Wor Ordinantz, huem thennum löster.

62.

1591. Kongens og Rigsraadets Dom. Et Gavebrev, hvorved en Adelsfrue havde skjænket sin afdöde Søns Börn en Mølle, fordi deres Fader formeentlig var bleven forurettet ved Skiftet med sine Södskeude, indstævnes efter Bedstemoderens Död af de övrige Börnebörn til at kjendes ugyldigt, men da Landsdommerne, som havde kjendt Gavebrevet ved Magt, ikke vare blevne stævned, frifindes de Indstævnte. Exceptionerne mod Gavebrevets Gyldighed gaae deels ud paa, at det ikke har været forsynet med Underskrift af Enkens Lavværg, deels at hun ikke var berettiget at give eet Barnebarn mere end et andet, deels endelig, at Ejendommen ikke strax var tiltraadt efterat Gavebrevet og Skjødet var udstedt.

(V. 173.)

Wii Christian thend Fierde medt Gudtz Naade etc. Giöre Alle witterliggt, att Aar 1591 thend 29 Junii paa Wortt Rettherting, paa Wortt Slott Kiöpnehaufn udi Wor egen Neruerelsse, offuerwerendis Oss Elskl. *Niels Kaas* till Thoerupgaardt, Wor Candtzler, medt allt Raaditt, for Oss war skickett Oss

(1) ephtherstandet, efterstræbt, søgt at sætte sig i Besiddelse af Kaldet.

Elskl. Frue *Elssebe Swabe*⁽¹⁾ till Giordtzlöff, *Ficendtz Juells*⁽²⁾ Eptherleffuerske, paa thend ene, och haffde medt Wor Steffningh for Oss udi Retthe steffndt Oss Elskl. *Christen Juell*⁽³⁾ till Ryssboldgaardt⁽⁴⁾, *Jens Juell*, *Niels Juell* och *Knud Wenstermand* till Pierstrup paa sin Höstruis Wegne, Wore Mend och Thienere, alle *Johan Juells* Arffuinge, paa thend anden Side, och tilhallede thennum for en Mölle, kaldis Dunsslundtz Mölle⁽⁵⁾, udi huilcken Mölle hun formeener hindis Börn skall were arffueligen tilfalden tredie Parthen ephther thieris affgangne Fader-Moder, Frue *Wiffueke Lunge*, och the thennum for^{ne} Mölle skulle slett aldellis tilholde ephther itt Skiödebreff, for^{ne} Frue *Wiffueke Lunge* haffuer udgiffuett, och for^{ne} Skiödebreff skall formelde, att the udi Skiffthe skulle were forfangen och therforre och under thett Skin saadan Gaffue er giortt, skall dog emellum thierris Fader och hans Medtarffuinge were giortt itt fullt Affkald, ey heller paa nogen anden Jeffningh udi alle Söskendes leffuende Liff er kreffuitt, thill medt skal samme Gaffue ecke haffue ephtherfullt for^{ne} Frue *Wiffuecke Lungis* Skiödebreff, men hun sielff udi hindis leffuendis Liff haffuer ophagett Skylden och Landgildett aff for^{ne} Dunsslundt Mölle, saa haffuer ochsaa Frue *Elssebe* paa hindis Börns Wegne ephther for^{ne} Frue *Wiffueke Lungis* Död oppeborritt itt Aars Landgilde aff for^{ne} Mölle, och ephther slig Leiglighedt formeen for^{ne} Frue *Elssebe*, att for^{ne} Frue *Wiffueke Lungis* Skiödebreff icke bör att komme hinde paa hindis Börns Wegne till nogen Hinder eller Skade paa thend tredie Partt udi for^{ne} Mölle, som for^{ne} hindis Börn er arffueligen tilfalden, udi nogen Maade, och er mött paa for^{ne} Frue *Elssebe Swaui*s Wegne hindis fuldmectige Fogett *Otthe Rasmussen*, och i Retthe laugde itt skriffstlig Forssett medt hindis egen Haand underkreffuitt, liudendis iblantt andett, att ephther Landtzdommerne udi Wortt Landt Nörre-Jutland icke haffue wist at döme hinde och hindis Börn till thend tredie Partt udi Dunsslundt Mölle, emeden och ald thend Stundt hindis salige

(1) Datter af den bekjendte *Peder Svave*.

(2) Vincents Juel druknede under Bornholm d. 28 Sept. 1579.

(3) Christen Juel og Südskende vare Börn af Johan

Juel, Broder til Vincents Juel, begge Sønner af Jens Juel og den nedenfor nævnte Vibeke Lunge.

(4) Riishüll i Slaugs Herred, Vorbasse Sogn (D. Atl. V. 976.)

(5) Donslund Mölle i Heinsvig Sogn, Slaugs Herred.

Moders⁽⁶⁾ Frue *Lungis* Skiödebreff staar wedt sin fulde Magtt, therforre haffuer hun indsteffndt samme Skiödebreff for Oss, och meener samme tredie Partt udi samme Dunsslund Mölle er hindis Börn arffueligen tilfalden, medt thend Beskeett, som her tilforn er formeltt, therforre icke er nödiggt her att repeterere, och dissligeste haffuer opborridt 2 Aars Landgilde och bekostedt thredie Parthen paa Mölle-Steene och andett mere till for⁷: Mölles Bygningh, siden for⁸: Frue *Wiffueke Lunge* er affgangen; dessligeste skall icke samme Gaffuebref were besseglitt och samtöcktt aff Frue *Wiffuekis* och hindis Börns Lauge-Werige, item att thett ene Barn icke maa forloddis meere udgiffuis, end thett andett, saa och epher Gaffuen icke er epherfultt strax Skiöde- och Gaffuebrefuett⁽⁷⁾, setther hun udi alle Retthe, om for⁸: Skiöde bör at komme hinde eller hindis Börn till Hinder eller Skade, och om thredie Parthen udi for⁸: for⁸: Mölle icke bör att følge hinde och hindis Börn, medt meere samme Forsett medtförde, och tilforn udi Steffningen fandtz indförrt. Theremod at susre er mött for⁸: *Christen Juell* och först for Oss udi Retthe laugde for⁸: Skiöde och Gaffuebref, udgiffuett paa Atzerböll⁽⁸⁾ thend 10 Februarii A^o 1580 aff for⁸: Frue *Wiffueke Lunge*, liudendis, at thett er hinde fuldwittherliggt och skall saa findis udi Sandhed, att hindis Sön, *Johan Juell* till Dunsslundt, bleff megitt forskifftt⁽⁹⁾ medt sine Brödre epher thierris Fader baade udi Hoffuedtgaardt och i andett Guodtz, som⁽¹⁰⁾ icke war gott for sin Skyld, icke heller fick sin Lodt fuld udt lige wedt the andre sine Brödre, men paa thett att alting kunde gaa rett till och uden Tretthe, och Skaden icke skulle were hoes *Johans* Börn, haffuer hun medt sin fry Wilge och welberaadt Huue undt och giffuett affgangne *Johan Juells* Börn, *Jens Juell*, *Niels Juell*, *Chresten Juell* och thierris Liffsarffuinge Dunsslund Mölle, liggendis udi Dunsslundt Marck, rett⁽¹¹⁾ for thierris Hoffuidtgaardt, samme Dunsslund Mölle medt Dam och Damssbondt, medt ald sin retthe Tilbehöeringh, intthett underthagett, at haffue och nyde,

(⁶) Egentlig hendes Svigermoder.

(⁷) See ovenfor Side 190.

(⁸) Adserböl i Malt Herred, Liudknud Sogn.

(⁹) *forskiffet*, d. e. forurettet ved Skiftet.

(¹⁰) *som ikke var gott for sin Skyld*, d. e. som ikke gav god Skyld, god Afgift, Landgilde.

(¹¹) *rett for*, d. e. lige for.

bruge och beholde till euerlig⁽¹²⁾ Eyendom, och thermedt were fuldgiortt uden ald widere Kraff eller Jaffningh⁽¹³⁾ paa thend Arffue ephther thierris Fader udi nogen Maade, som thett Skiöde och Gaffuebreff i sig sielff ydermhære forklarar, och gaff for^o: *Peder Munck*, Wor Amerall, tilkiende, att samme Breff war hannum till throer Hende offueranthuordett udi Forwaringh, *Johan Juels* Börn udi therris umyndige Aar tilbeste, och midlertid men hand haffde samme Breff udi Forwaringh, tha fulde althid Landgillet aff Möllen for^o: Skiöde och Gaffue-Breff; fremdellis berette for^o: *Chresten Juell*, att siden hand er indkommen udi Rigett, haffuer ochsaa samme Mölle medt sitt aarlig Landgille fullt hannum och er gangen Dom till Slumsherridtzthingh⁽¹⁴⁾, huilcken hand udi Retthe laugde, udgiffuen thend 2 Aprilis A^o 1589, liudendis udi sin Beslutningh, att Herridtzfogden widste icke at finde Hörring⁽¹⁵⁾ paa *Niels Möllere* for thend Sag, meeden Frue *Wiffuecke Lungis* Gaffue-Breff staar wedt sin fulde Magtt, och er Sagen siden till Landtzthingh indsteffndt, och ther udi lige Maade gangen Dom aff Oss Elskl. *Mouridtz Stygge* till Hollumgaard, *Hans Lindenow* till Össlöff, *Jörgen Friis* till Krastrup, Wore Mend, Thienere och Landtzdommere udi Nörre Jüttlandt och *Gundi Skriffuer*, Landtztingshörer ibithem A^o 1590 Wyburgh Snaps-Landtztingh⁽¹⁶⁾, formellendis udi sin Beslutningh, att ephtherthi Frue *Wiffuecke Lungis* Breff war for Herridtzfogden, och hand icke haffuer wist att unde Höringe offuer for^o: Möllere emeden samme Breff stoedt wedt Magtt, kunde the icke kiende hans Ulempe therudinden were, och ephtherthi thett er en Adels-Persson, som samme Breff udgiffuett haffuer⁽¹⁷⁾, tha wide the thennum icke emodt thett at maa sige, som thend Landtztings-Dom ydermhære uduisser, och satthe for^o: *Christen Juell* udi Retthe paa sine egne och hans Söeskens Wegne, om samme Mölle icke bör att følge thennum ephther for^o: Skiöde och Gaffuebreffs Liudelsse, saa och Landtztings Domme, medt flere Ord thennum emellum forlöb. Tha ephther Til-

(¹²) *everlig*, *evindelig*, *bestandig*, s. III. 273.

(¹³) *Jaffning*, *Jævnet*.

(¹⁴) *Slumsherritzthing*, formodentlig en Skrivfejl for *Slausherritzting*.

(¹⁵) *Hörring*, *Höring*, *Forfølgning* med *Hörringsdele*.

(¹⁶) Jvfr. III. 123 Not. 1.

(¹⁷) See III. 310 Not. 1.

thalle, Gienssuar, Breff, Beuissningh och thend Sags Leiglighøed, och ephtherthi Landtzdommerne haffue dömppt udi Sagen, och the icke findis hied steffndt at were, tha bör forⁿ: *Christen Juell* paa hans egne och hans Södskens Wegne for thenne Wor Steffningh quitt att were.

63.

1591. Kongens og Rigsraadets Dom. En Kjendelse af 16 Nævninger og Landstingets Dom kiendes ved Magt, ved hvilke det var antaget, at en Mand, hvis Liig var fundet i en Grøvt i en Have, var død en naturlig Død, uagtet hans Frænder paa Grund af en 20 Uger senere af andre 16 Nævninger afsagt Kjendelse⁽¹⁾ paastode, at Liget bar Spor af Mishandling. — Landsdommeren indlader sig paa Sagen, skjøndt han bemærker, at han ikke havde nødig at svare, da Sagsøgeren under en anden Sag var dømt til at bøde „sine tre Mark for uærlig Sag.“⁽²⁾

v. 176.

Wii Christian thend Fierde medt Gudtz Naade &c. Giøre Alle witterligtt, at Aar 1591 thend 29 Junii paa Wort Rettherting, paa Wortt Slott Kiöpenhaufn udi Wor egen Neruerelsse, offuerwerendis Oss Elskl. *Niels Kaas* till Thoe-rupgaardt, Wor Candtzler, *Peder Gyldenstjerne* till Thim, Danmarks Rigis Marsk, *Peder Munck* till Estuaedtgaardt, Wor Amerall, med altt Raaditt, for Oss wor skickett *Jens Christenssen*, Borger udi Wor Kiöpstedt Ringstedt, och *Hans Christenssen* boendis udi Walssøemagle, paa thend ene, och haffde medt Wor Steffningh for Oss udi Retthe steffndt Oss Elskl. *Lauge Beck* till Försslöff, Wor Mand, Thienere och Landtzdommer her udi Wortt Landt Siellandt, paa thend anden Side och tilhallede the hannum for en Dom, hand nogen Tid siden forleden till Siellandtzfhar-Landtzting dömppt och affsaugtt haffuer emellum thennum paa thierris affgangne Söster-Söns Wegne paa thend ene, och *Jens Pederssen*, Fogett paa Wedtbyegaardt, paa thend anden Side om en medt Naufn *Jens Albridtzen*, som hasteligen er død och omkomnidt

(¹) Her haves et nyt Exempel paa, at man stundom i een og samme Sag to Gange opkrævede Nævninger, hvormeget endog en saadan Fremgangsmaade var i Strid med denne Institutions Væsen;

et andet Tilfælde forekommer i en Dom fra 1580, see III. 332.

(²) Jvfr. III. 312 Not. 1.

udi *Knud Rudtz Wedtbye*⁽³⁾ i Mörck och Mølm om Natthe-Tide och haffuer ther liggett offuer Jordan paa thett thridie Aar, och for^{no} *Jens Pederssen* haffuer wundett, at for^{no} *Jens Albridzen* laae falden udi en Leergraff i *Jacop Kockis* Haffue och war huercken blaa eller blodig, huilckett Windissbyrd hand icke anderledis, end medt sig sielff haffuer bekrefftiget, och Landtzdommere thett siden haffue wedt Magt funditt, huorudinden the meener hannum at haffue giortt Urett. Theremod att suare er mött for^{no} *Lauge Beck* och gaff tilkiende, att hues thenne *Jens Christenssen* er anliggende, widste hand icke synderligtt att suare, eller medt hannum gange udi Retthe, epherthi hand er dömppt till sine 3 g for uærligh Sag, som hand ochsaa strax for Oss beuiste medt en Byetings Dom af Ringstedt Byeting udgiffuen, dogh icke thetzmindre wille hand gierrne suare till sin Dom, begierendis thend motthe fremleggis, forsaa sig therudinden ingen Urett at haffue giortt thennum, huilcken Landtztings Dom for Oss udi Retthe laugdis, udgiffuen paa Siellandtzfhar Landtztingh aff for^{no} *Lauge Beck* och *Clauss Morthenssen*, Landtztingskriffuere ther sammestedt, udi thette neruerendis Aar thend 17 Martii sidst forleden, liudendis udi sin Besslutning, att epherthi thett er beuist for XVI Mend, att thendt Tid for^{no} *Jens Albridzens* Liigh bleff ophagen aff thend Graff udi *Jacop Kocks* Haffue, thend fandtz udi, tha war hand huercken blaa eller blodig, thett och er beuist for thennum, att ther icke haffuer werritt nogen Perlamenthe⁽⁴⁾, Baardag⁽⁵⁾ eller Ueenighedt enthen emellum *Jens Albrittssen* och nogen, eller emellum the andre Giester, som war i *Jacob Kocks* Huuss thend Natt, han omkom, saa theraff kunde misstenckis, hannum enthen medt Wilge eller aff Wandware⁽⁶⁾ imellum lob att were drebt, och for^{no} *Jens Christenssen* inthett frembar, huormedt hand thierris Though will unöighactig giöre, andett end thett Siunssmendtz Windnissbyrdt, som haffue seett hans Liig at were ophagen aff Jordan wedt 20 Ugger epher thett war begraffuidt, ther thett nu war fuldnedt⁽⁷⁾ aff Rodnelssse, tha widste the icke thieris Thoug att

(3) *Knud Rudtz Vedby*, fordi *Knud* (Jörgensen) *Rud* ejede Vedbygaard; see om ham *Vedel-Simonsen* om Ruderne II. 142 ff.

(4) *Perlamenthe*, Parlament, Klammeri.

(5) *Baardag*, Slagsmaal.

(6) *aff Wandware imellem lob* maa vel betyde, afVanvare eller Uforsigtighed, som var tilstødt (løb imellem).

(7) *fuldnedt af Raadnelse*, gaaet i Forraadnelse.

kunde felde eller underdømme, men finder thend wedt sin fulde Magtt att bliffue, som thend Dom widere i sig sielf forklarer, och meenthe *Lauge Beck*, att hand medt samme sin udgiffne Dom ingen Urett at haffue giortt, men war thend bestendig i alle Maade. Theremodt berette for^{ne} *Jens Christenssen* och *Hans Christenssen*, att epher thierris Frende war aff Jorden ophagen, haffuer XVI Mend besseett thett döde Legomme och therom wundett till Landtzingh, att the saa leffuerett Blodt i thend Dödis Skiortthekraffue, och thend höire Kindt were större, end thend anden, och war brunrödt och riisslett⁽⁷⁾, och war itt Hull i hans Tinding i Hoffuedett, saa ther kunde isticke medt itt Three, meenthe therforre *Jens Pederssens* Windnissbyrdt att were magthelöss; theremod berette for^{ne} *Lauge Beck*, att epher itt död Legomme paa 20 Uggers haffde liggitt udi Jorden, kunde thett well hende sig at tner aff Rodnelse och anden Fuldnelse⁽⁸⁾ kunde Blodt och andett Uhumske⁽⁹⁾ udkomme, therforre icke kunde felde the andre Windnissbyrd, som paa fersk Foedt wundett haffde, epher hand war omkommen, forsaa sigh udi ingen Maade att haffue uforretthett thennum med samme sin udgiffne Dom, men meenthe thennum plighigh at igiengiffue hannum billig Kost och Therringh, medt flere Ordt thennum emellum war paa baade Sider. Tha epher Tilthalle, Gienssuar, Breff, Beuissningh och thenne Sags Leigligheedt, och epherthi Wii befinder for^{ne} döde Krop at were begraffuen bar, och icke laugt udi nogen Kiste, och udi 20 Ugger at haffue ligett udi Jorden, och hand siden er siunitt at were riislett paa Kinden, och Blodt i Kraffuen medt meere, huilckett well kunde tildrage sig enthen aff Jorden at haffue tröggt thett döde Legomme, eller ochsaa stött aff Steen och Jordt, ther thett bleff begraffuitt, sagde Wii therpaa saa aff for Retthe, att for^{ne} Landtzzdommere medt samme sin udgiffne Dom ingen Urett findis att haffue giortt for^{ne} *Jens Christenssen* och *Hans Christenssen*, men samme Dom bör wed sin fulde Magtt att bliffue, och the att igiengiffue hannum en skiellig och beuisslig Kost och Therringh epher Recessens Lydelse.

(7) *riislet* betyder formodentlig: mishandlet, forreven; det isl. *risla* betyder at gribe med Hænderne, haandtere.

(8) *Fuldnelse*, der her ligesom ovenfor adskilles fra

Rodnelse, skjönt *fuul* ellers betegner hvad der er forraadnet, kan maaskee her bemærke Ureenlighed, jvfr. *Ihres* Gloss. v. ful.

(9) *Uhumske*, Uhumskhed, Ureenlighed, Skarn.

64.

1591. Kongens og Rigsraadets Dom. En adelig Enkefrue sagsøges af hendes Mands Arvinger, fordi hun ikke havde villet tillade deres Fruer at see Liget af hendes kort efter Mandens Död fødte og strax efter afdöde Barn, og hun imod deres Forbud havde ladet Barnet begrave og Graven tilmure, hvorved samt ved flere Omstændigheden der var fremkommen Formodning for, at Barnet ikke havde været levende födt og döbt. Da Arvingernes Stævning ikke umiddelbart indeholder denne Paastand og en tidligere anlagt Sag mod de Vidner, som havde afgivet Forklaring om Barnets Daab, endnu ikke var paakjendt, udsættes Sagen til næste Herredag til endellg Paakjendelse. (1)

(V. 184.)

Wii Christian thend Fierde medt Gudtz Naade &c. Giöre Alle witterligt, att Aar 1591, thend 30 Junii paa Wort Rettherthing, paa Wortt Slott Kiöpnepahufn, udi Wor egen Neruerelsse, offuerwerendis Oss Elskl. *Niels Kaas* till Thoerupgaard, Wor Candtzler, medt allt Raaditt, for Oss wor skickett Oss Elskl. *Jacob Biörn* till Stenholtt, *Jörgen Friis* till Krastrup, Landtzdommere udi Wortt Land Nörre-Juttland, *Godtzleff Buddi* till Nedtzw, och *Jörgen Ernst Worm*, Embidtzmand paa Wor Gaard Thurebye, Wore Mend och Thienere paa thend ene, och haffde medt Wor Steffningh for Oss udi Retthe steffndt Oss Elkl. Frue *Ermegaard Gyldenstjerne*, affgangne *Truidt Biörns* Eptherleffuerske till Biörnssholm paa thend anden Side och tilthallede hinde for, att hun om Söndagen, som war thend 16 Augusti forgangen Aar, haffuer affslaget och benegthett nogen thierris Höstruers Begiering, som war Oss Elskl. Frue *Elsse* och *Ide Biörn*, ther the vedt Oss Elskl. Frue *Karene Friis* till Woer, affgangne *Biörn Anderssens* Eptherleffuerske, udi Oss Elskl. Frue *Dorretthe Christoffer Michelssens* till Lundbech, och Oss Elskl. Frue *Ane Offue Lungis* till Odden, thierris Neruerelsse och Paahörelsse, haffuer begieritt att wille see thett Barn och Foester, som hun om Onssdagen tilforn haffde födt, och hun tha skulle haffue suaritt, for^{ne} hindis Barn och Foester att haffue ligget till om Löffuerdagen Aften silde, och hun tha haffuer thett ladett nederlegge udi sin Liigkiste och for^{ne} Kiste ladett tilslaae, och hun thett icke widere wille lade besee, end thett allerede beseett war, och thett uahns-

(1) I D. Atl. V. 65 omtales denne Sag i Anledning af Godset Biörnsholm, forhen Vitsköf Kloster.

Dommen, som endelig afgjorde Sagen d. 31 Mai 1592, skal siden meddeles.

seett skall hun haffue ladett hindis egen Broder och andre flere samme hindis Foester see om anden Dag, som war thend 17 Augusti, och icke nogen aff thierris motthe therhøes tilstede were emod hendis egen Ord och Suar, huorforre the formeene hinde therudinden at haffue giortt Urett, och thend Besigthelsse icke adt komme dennum till nogen Hinder eller Skade udi nogen Maade; sammeledis haffuer the och Tilthalle till hinde, for att hun baade tha, och ther for^{ne} Frue *Karene Friis* thett paa for^{ne} thuende Fruers Wegne haffuer begierritt, saa och ther the wedt Riddermendtzmendt haffde thett aff hinde begierritt, att the motthe fange samme for^{ne} Foester att see, för thett bleff begraffuitt eller udi Graffuen nederssett, thett thennum och er bleffuen affslagett, udi huilckett the och formeener thennum att were skeedt forkortt, ephtherthi the tilforn om Thissdagen ephther affgangne *Truidt Biörns* Begraffuelse haffde begierritt att nogen aff thierris Höstruer motthe were hoes hinde till Gud wille hun bleff forlöst, fordi hun nogen Skröbelighedt samme Tid skulle were tilslagen, och hindis andet Barn, som hun tilforn födt hafde, war huercken kommen till Daab eller Christendom, och the dog skulle haffue udi thierris affgangne Broders och Suogers *Truidt Biörns* Liigpredicken hörtt, at thett haffde *Anis* Naufn⁽²⁾, befröctendis, ther skulle begiffue sig Irringe och Tretthe emelløm hinde och thennum, som dog siden skeett er, huilckett the fast⁽³⁾ ugiernne wille haffue seett, och thet thennum huercken motthe tilstedis at nogen thierris Wenner udi slige Leiglihedt motthe hoes hinde tilstede were, och ey heller ther for^{ne} hindis Barn och Foester er bleffuen begierritt at motthe aff thennum sees, er aff hinde tilladett, och ther the wedt guode Mendt loedt forbiude for^{ne} hindis Foester at lade begraffue, förend thett bleff besseett, huilckett och er icke skeedt, meden thermedt er saa hastedt och fortffharitt, att thett uden nogen Friist eller Kiercke-Ceremonier er udi Graffuen nedersatt, och Graffuen tillmueridt och tilslagett, huilckett som the meener aff thend Orsage at were skect, at for^{ne} hindis Foester icke ydermhøere skulle bliffue besseett, huorudinden the meener thennum at were skeett Urett, och

(¹) Der synes at staae Unis — maaske wis; eller (²) *fast*, meget.
betyder det *Christnis* — altsaa christent Navn?

hinde bør derforre att stande thennum till Retthe for hues Skade, the theraff kunde haffue, och for Oss udi Retthe laugde itt skriffittlig Forssett, som megitt widtluffthigt war forfatthett, som megitt langtt war her Ord fran Ord at indføre, men formelde udi the synderligste Persiller⁽⁴⁾, som her epherfølger: „for thett förste, at ther thierris Broder och Suoger *Thruidt Biörn* aff nogen synderlige Siuge⁽⁵⁾, som mange gott Folck well witttherligtt er, er wedt Döden affgangen och begraffuen, och the befröctede Frue *Ermegaardt* ochsaa medt nogen af for^o: Suagbeedt at were beladen, och epherthi wii hörde udi worris Broders Liigpredicken, att Bispen Oss Elskl. Mester *Peder Thögerssen*, Superintendent ofuer Wiiburg Stigt, offentlig aff en Zeddels Forkyndelsse forkyndthe thett Barn, hun tilforne, nogen Tid före end Gudt kaldthe hannum, haffde födt, thett hafde och fangett sin Dob och Christendom, enddog nogen thierris Höstruer medt andre ærlige Fruer och gott Folck, som thend Tid hoess hinde i hindis Forlössning tilstede war, vidste vel ther anden Beskeed om, och haffue the aff slig och flere wigthige Aarsager ombeditt hindis eldste Broder och retthe Werige Oss Elskl. *Hendrich Gyldenstiern* till Iffuerssnes, Wor Mand och Thienere, att hand broderligen wille paa thett wenligste anlange och anholde hoes hans Söester, att hun epher slig forberörtt och anden Leigligheedt wille were thennum saa megitt till Wilge, att epherthi Gud almectigste haffde benedidett hinder medt Liffs-Frugtt, och hun medt hindis forrige Foester icke gick hindis Tid paa nogen Moeneder och Ugger ner, att nogen antthen thierris Höstruer, eller nogre andre guode erlige Fruer, the thertill kunde beuilge, motthe kortt epher thend Tid, som war Thissdagen epher thierris Broders och Suogers Begraffuelsse, were hoes hinder, indtill Gud almectigste wille, at hun blef forlöst, paa thett ingen Thuispaltt⁽⁶⁾, Uenigheedt eller Misstancke sig motthe erstaa⁽⁷⁾, eller sig emellum thennum begiffue, och tha hindis Broder *Hendrich Gyldenstiern* kom igien,

(4) *Persiller* kan ikke betyde andet end Poster eller Punkter, men Ordet har jeg kun fundet i enkelte Domme, uden at jeg kan forklare dets Oprindelse.

(5) Ved denne „synderlige Sygdom“ synes at antydes en smitsom Sygdom, formentlig af en tvetydig

Beskaffenhed, da vel ellers Sygdommens Navn bestemt havde været angivet.

(6) *Thuispaltt*, det tyske *Zwiespaltt*.

(7) *erstaa*, opstaae.

kom hand medt andre hindis Brödre och Wenner och thett höigeligen benei-
 gett⁽⁹⁾ vedt stoertt Widtluffthigheedt och Fortenckende⁽⁹⁾, som the gott Folck
 hoes war well witterliggt er, och befröcter samme thieris Begierringh medt
 Wrede och Misstancke aff hinde bleff ophagen, icke heller siden thend Tid
 haffuer werritt thennum synderlige goed. Ther thette nu war forlöben, fødde
 hun sit⁽¹⁰⁾ Foester thend 12 Augusti, och, som thett sigis, udi itt lidett Kammer
 udi Urthegaarden, udi Jomfrue *Karene Abildgaardt*, hindis Pigerss, och udi
 andre thierris Neruerelsse, och ephtherthi Frue *Ide Biörn*, som bode hinder
 paa ringer end thoe Mille ner, Frue *Sitzell Biörn* paa en 8 eller 9 smaa Mile,
 Frue *Karene Biörn Anderssens* boede hinder ringere end 2 Mile ner, dog
 haffuer hun ingen aff thisse gott Folck, som er affgangne *Truidtz* neste For-
 wantt och Arffuinger, wille giffue enthen Skriffuelsser eller mundtlig Budt,
 enthen i sin Barnfödtzell eller therepther at thett war födt, att the hinde
 kunde besöge, och samme hindis Foester, saa well som hindis egen Leiglig-
 heedt forfhare, etc. Om Söndagen, som war thend 16 Augusti, ephther Barnitt
 bleff födt om Onssdagen, tha loedt the nogre thierris Höstruer drage till hinde
 och fuldis medt nogen andre Fruer till hinde at wille bessöge och haffde thend
 Formodingh till hinde, att hun thett sielff goedwilligen skulle haffue tilbödett,
 och thett aff thennum sielff begieritt, att the skulle haffue indgangett som
 Barnitt stoedt, enthen i Kiste eller uden Kiste thett besseett, och ther the for-
 numme, hun icke thett aff thennum begierede, haffuer thvinde *Truidt Biörn*
 Söster, Frue *Elsse Jörgen Früssis* och Frue *Ide Biörns*, wedt Frue *Karene*
Biörn Anderssens thett aff hinde bönligh ladett begiere, at thennum motthe
 tilstedis samme Barn at see, huilckett Frue *Ermegaard* strax haffuer beneg-
 thett och sagtt, att thett war nedlaugtt i sin Ligkiste, och Kisten war sammen-
 slagett, och icke wille lade thett widere bessee, end thett allerede besseett war,
 och icke the motte komme i thett Kammer eller paa thett Stedt, som samme
 Barnss Liig stoedt, men the medt Honheed motthe drage therfran och kand

(⁹) *beneiget*, sagt Nej, afslaaet.

(⁹) *Fortenckende*, d. e. Misbilligelse; han fortænkte dem i at de kunde giøre et saadant Forlangende.

(¹⁰) I Texten staaer ved en Skrivfejl: sidst.

eft ephtherfølgende Leigliheed forfharis huis hindis Forssett haffuer weritt, ephtherthi hun siden om Morgenen, som war thend 17 Dag Augusti, loedt wedt hindis Broder *Niels Gyldenstiernne*, Frue *Metthe Rudt*, Jomfrue *Karene Abelgaardt*, saa och Jomfrue *Anne Urne* samme Foester bessee uden thierris Widtskaff och uadwaridt i alle Maade, som thetz Leigliheed⁽¹¹⁾ i nogen Maade skall haffue giffuett beskreffuitt fran thennum, huilckett the meener icke tilbørligtt haffue werritt att skulle skee aff hinde, thennum uadwaritt i thierris Frawerelsse, ephtherthi hun wedt samme Siun och Bessighelsse wille sig tilholde *Biörnssholm* och *Biörnssholms Guodtz*, som the formeener thierris retthe tilfallende Arffue at were, och haffuer *Niels Gyldenstiernne*, som the meener er wildig och hindis egen Broder, som ephther hindis Död kunde worde Arffuingh till samme Guodtz, icke forklaridt wedt huadt Maade, blott⁽¹²⁾ allt eller icke thett udi saa Maade aff hannum eller thennum, som hand med sig hafftt haffuer, siuntt eller omgrandskett er, huilckett er skeedt emod the Ord och Suar, hun for^o Fruer tilforne haffuer giffuett, ther hun haffuer suaritt, thett udi sin Ligkiste at were nederlagtt, Kisten tilslagitt, och thett icke widere wille lade bessee, endt thett allerede besseett war; formeener therforre sligh Bessighelsse eller Siun icke maa komme thennum eller thierris Windnissbyrd till nogen Skade eller Forhindringh udi therris Sag och saa wiit the kand haffue Rett till samme Guodtz och Arffue; dessligeste aff *Begraffuelsse-Breffuene*⁽¹³⁾ er och nocksom att forfhare, hinde well att haffue wist nogen thierris Thuiffuell therom wille indfalde, ephtherdi udi samme hindis *Bgraffuelsse-Breffue* formeldes, thett att haffue becommitt sin Dob och Christendom, thett doch uwonligtt⁽¹⁴⁾ her udi Rigett, slig *Omslag*⁽¹⁵⁾ och fortagtt *Handell*⁽¹⁶⁾ att bruge udi sin *Begraffuelsse-Breffue*, och som the meener baade medt the Marckende-

(11) *Leilighed* d. e. Tilstand.

(12) *blot alt eller icke*; jeg veed ikke, om det maa-skee skal betyde, at han ikke havde forklaret, om han havde seet Liget blottet eller ikke.

(13) *Begravelsesbreve*; de i ældre Tider sædvanlige skriftlige Indbydelsler til at følge Liig.

(14) *uwonligt*, usædvanligt.

(15) *Omslag*, Omvej, Paaskud, jvfr. *Jhres Glossar*.

(16) *fortagt Handel*, betyder enten fordækt, d. e. skjult, listig Fremgangsmaade eller foregribende Handlemaade, en Bemærkelse som det svenske *förtaka* har — som *Ihre* forklarer ved: præripere, impedire.

Folck⁽¹⁷⁾, som hun loedt bessee thett om Fredagen epther thett war födt, och slig uwønlige Begræffuelse-Breffue hinder sielf at haffue stilde⁽¹⁸⁾ i Thuiffuell, thett righigt at hafue weritt som thett burde. Dessligeste, thend Dag for^o Foester skulle begræffuis, haffue the medt Riddermendtzmendtt hinder ladett besckike, ther the fornam slett inthett wille hielpe, med⁽¹⁹⁾ wor skrifftligh Beretningh, fœrend samme Foester bleff borritt udi Kircken, att the eblantt andett begierritt samme Foester medt Adelss-Fruer, saa och andre erlige Dannequinder, som the thertill haffde tilstede och therpaa kunde haffue Forstand, motthe bliffue besseett, och thettz Leigliheed, att thersom the udi saa Maade kunde faae nogen wiss Kun:lskaff therom, war the for thierris Personer tilssindtz inthett widere att wille giørtt therom, thett thennum och er benegthett och affslagett, och ther Foesteritt er nederborridt udi Kircken, haffuer the ladett nogen thierris Høstruer medt andre gode Fruer och Adelss-Folck gangett till för thett bleff nedsatt, och wedt for^o Frue *Karene Fris* thett atther begierritt att motthe faa att see, thett thennum icke heller motthe widis⁽²⁰⁾, etc. ther the och haffue fornummedt slig inthett at wille hielpe, haffue the medt thuende Riddermendtzmendt thett ladett for^o Frue *Ermegaard* forbiude att begræffue för thett bleff besseett, thet thennum ocsaa er affslagett och saa hastedt och fortffharitt thermedt, paa thett the eller och andre gott Folck, therpaa Forstand haffde, icke skulle faae thett att see, som the meener, och theraff i Sandhed forfharis thett therforre at were skeedt och for ingen anden Orsage, epther thett uden alle Cereemonier och Wonligheedt⁽²¹⁾ her udi Rigett, Fattig saa well som Rige, er bleffuen udi Graffuen nedersatt, och Graffuen strax er bleffuen tilslagen medt Søm och Fiell och ther offuen paa mueridt, som Godemend tha tilstede well wittherligtt er, formeener for^o Frue *Ermegaard* thermedt, at hun epther slig och anden Leigliheedt icke wille lade thett bessee første Gang fören hindis Broder medt

(17) *Marckende-Folk* synes at maatte betyde Folk, der skulde lægge Mærke til hvad der var skeet, syne Liget.

(18) Der staaer egentlig: *stilde Thuiffuel*, men som neppe giver nogen Mening, med mindre man ved stilde vil forstaae: *stiled*, men da mangler der alligevel noget.

(19) *Med vor skriftlig Beretning*; dette vor er, ligesom oftere, ligefrem udskrevet af Indlæggert. uden at blive forandret til *deres*.

(20) *widis*, tilstaaes, indrømmes.

(21) *Vonligheedt*, Sædvane. sædvanlig Skik.

flere thett besaa, dessligeste for hun emod hindis Gienssuar, hun for^o: Fruer giffuett haffuer, ladett thett bessee, end thett tha besseett war, tha thett förste Gang aff for^o: Fruer bleff begierritt; thernest, ther siden samme Barn skulle begraffuis, och benegthett och affslagett, och udi modt Forbudt udi slig en drabelig⁽²²⁾ Sag saa hastede, sielff thermedt stillet sin egen Sag udi Thuiffuøll och paaførtt thennum slig en stoer och wigthig Tretthe, ther dog, thersom samme Foester haffde bleffuen aff nogen worris⁽²³⁾ tilladt at bessee, kunde fast bleffuen dempitt, ey heller haffuer wiltt benilgett thierris förste Begierringh, att nogen therris Fruer och Wenner motthe weritt hoess hinde, naar hun forlössis och nogen Tid tilförne udi hindis Omgiegssell, dermed ald Misstancke emellum thennum paa alle Sider kunde bleffuitt affwendt for for^o: Foster, huorndi och epher slig och anden forberörtt Leigliheedt the formeener thennum aff hinde at were skeett forkortt, och hinde thermedt at haffue giortt Urett, och hun therforre at stande thennum till Retthe som thett sig bör.” Thernest udi Retthe laugde for^o: *Jörgen Friis* paa hans egne och andre hans Medtarffuingers Wegne itt Breff, for^o: Frue *Karene Friis* udgiffuett, bessegett och underskreffuitt haffuer, liudendis udi sin Meeningh, att hun thend 16 Augusti A^o 90 war (hun) paa Biörnssholm, och ther epher for^o: Frue *Elsse Jörgen Friissis* och Frue *Ida Michell Nielssens* Begierring udi thierris egen Paahörelsse thitt och offthe ombadt och bönlig war begierendis, att Frue *Ermegaard Gyldenstiern* wille lade thennum see thett Barn och Foester, som hun om Onssdagen tilforn hafde födt paa Biörnssholm, tha gaff hun hinde for Suar ephersom forskreffuitt staar udi thierris skriffttligh Beretningh, att hun haffde fortöffuett till om Löffuerdagen Affthen sildig, tha haffde hun ladett thett nederlegge udi sin Ligkiste och icke widere wille lade thett bessee etc. Sammeledis udi Retthe laugde itt underskreffuitt Breff, som Oss Elskl. Frue *Dorretthe Christoffer Michelssens* och Frue *Anne Offue Lungis* haffde udgiffuett udi thette neruerendis Aar sancti Johannis Baptistz Dagh, liudendis, att the udi lige Maade

(22) *drabelig Sag*, vigtig Sag.

(23) Nogen worris, Nogen af *Vore* — et Udtryk, der

er ligefrem optaget af Indlægget, jvfr. ovenfor Not. 19.

haffde ombeedditt Frue *Ermegaardt*, som⁽²¹⁾ for^o Frue *Karene*, och nocksom udi thierris forrige skriffdtligh Forssett findis forfatthett. Theremod at suare er mött for^o Frue *Ermegaard Gyldenstiern* och wedt Oss Elskl. *Hanniball Gyldenstiern*⁽²⁵⁾ till Restrup, Wor Mand och Thienere, loedtt giffue tilkiende, att ephthersom *Jacob Biörn*, *Jörgen Friis* med andre thierris Medtarffuinge haffue hinde her for Oss udi Retthe steffndt, for hun icke haffuer wille tilstedt thennum hindis Foester at bessee förendt thett er bleffuitt begraffuett, theremod giffuer hand paa hindis Wegne saa for Suar, att thersom the thett udi Wenligheedt hafde for thett förste werritt begierrendes, wille hun thett giernne haffue giortt, men ephthersom the ere först inddragett till Prestens, ther the ere ankomne, och icke till hindis Gaard, men siden ere komne till hinde och ther en föie Tid fortöffuett och om saadantt hinde anlangett, haffuer hun ingen aff sine guode Wenner hafftt hoes sigh tilstede, ther hun kunde raadføre sig medt, therforre paa thend Tid thett affslogh, icke at haffue wille ladett thett bessee; therepther ere the dragne aff Gaarden och nedt till Prestens igen, och ephtheratt hun siden er kommen udi Forfharing, att hindis affgangne Hossbondis Arffuinge haffde thagett thennum Misstancke till, formeenendis, at thett icke skulle haffue werritt rett medt samme hindis Foester, haffuer hun werritt fororsagett att lade nogre hindis Venner, som paa thend Tid hoess hinde tilstede war, bessee samme hindis Barn och Foester, huilckett the ochsaa well bliffue bestendige, naar Behouff giöris, och beretthe therhoes, at thersom the wille tilssige hinde nogett udi the Maade, wille hun therwedt giöre, saa wiit Worris Danske Loug medtförer, medt hindis Sleggt och Wenner; therhoes, thersom *Jörgen Friis* och hans Medtarffuinge wille giöre thierris Loug och sig medt Lougen samme Arff tilwinde, kunde hun for sin Persson thett well lide, hun skulle ochsaa sielff were offuerbödig her for Oss och meenige Danmarckis Rigis Raad tilstede ere, (at) giöre sin egen höigeste Eedt, hinde kunde tilfindis, att hindis Barn baade bleff leffuendis födt, saa och att haffue fangett Dob och Christendom, om Behouff giöris, eller och nogen wille hinde thertill finde; fremdellis at the beretthe, att Graffuen skulle strax

(²¹) som, paa samme Maade som.

(²⁵) Han var Fru *Ermegaards* Farbrodersön † 1606.

epther Ligett war nedersatt bliffuitt tilslagett och tilmueridt, huilckett hand berethe paa hines Wegne, icke heller at skulle were skeedt. Huoremodt *Jörgen Friis* suarede, at hues *Hannibals* Beretning war, att hand eller hans Medtarffuinge formedelst nogen Lough eller Eedt skulle tilwinde thennum nogen Arff, war hand eller the udi ingen Maade tilssindtz; thertill med wor Windnissbyrd gangett, huoremod Lough icke maa giffuis⁽²⁶⁾, och meenthe widst samme Graff strax at Ligett war nedssatt bleff tilmueridt, men, huorom altingest er, setther hand allene udi Retthe, om Frue *Ermegaardt* icke haffuer giortt Urett udi thett hun icke haffuer willedt tilstedt thennum eller thierris Fruer och andett gott Folck, the till hinde haffde forssendt, samme hindis Foester at bessee, paa thett saadan widtlufftigh Tretthe maatte bliffuitt affskaffett, med mange flere Ord och Thalle, som thennum paa alle Sider emellum forløb, och her icke alle kunde begriffuiss⁽²⁷⁾ at indføre. Tha epther Tilthalle, Gienssuar, Breff, Beuissning och thenne Sags Leigligheedt, och eptherdi Wii befinde, Hoffuidsagen icke steffndt at were, som er, huad heller samme hindis Foester er leffuendis födt och haffuer faaett Daab och Christendom, eller icke, och Wii med en Wor Dom haffue indfundett saa mange thierris Windnissbyrd till Wiiburg Landtztingh, som icke Adels-Personer ere, ther tilforne att skulle dömmis paa, som samme Wor Dom ydermere indeholder, da schall medt Hoffuetsagen huile oc opstaa⁽²⁸⁾ indtill förste almindelige Herredagh, och thismidlertid paa forre Windnissbyrdtt till Landtztingh att kiendis och dömmis paa, och om nogen siden widere paaskader, tha att thage sigh Steffningh bode udi Hoffuedtsagen, saawell som offuer the Adels-Personer och andre, som udi thenne Sagh wundett eller Kundskaff förtt haffue, och tha att gaa for Oss och Worre Elskl. Danmarkes Rigis Raad therom, saa wiide som Lough och Rett er.

(²⁶) Det var kun imod Tingsvidner, men ikke imod sædvanlige Vidner, at Lov ikke maatte gives, s. J. Lov I. 38, jvfr. den i Iste Deel S. 63 anførte Dom af 1541.

(²⁷) *Begriffuis*, indbefattes, optages.

(²⁸) *Opstaa*, henstaae.

65.

1591. Kongens og Rigsraadets Dom. Nörre-Jyllands Landsting, som, uagtet en Kongelig Befaling, havde vægret sig ved at paakjende flere Personers Vidnesbyrd, der under en Sag havde aflagt modsigende Forklaring, og som Grund til denne Vægning havde paaberaabt sig, at nogle af disse Vidnesbyrd vare overensstemmende med en adelig Dames Forklaring, som i den Anledning var indstævnet for Rigens Ret, og at Landstinget fölgelig ikke kunde paakjende Sagen, förend det ved Rigens Ret var afgjort, om hendes Udsagn burde staae ved Magt, tilpligtes at tage de Vidners Forklaring under Paakjendelse, som ikke var afgivet i Forbindelse med Adelspersoner. (1)

(V. 181.)

Wii Christian thend Fierde med Gudtz Naade &c. Giöre Alle wittherligt, at Aar 1591 thend 30 Junii paa Wort Rettherthing paa Wortt Slott Kiöpnehaufn, udi Wor egen Neruerelsse, offuerwerendis Oss Elskl. *Niels Kaas* till Thoe-rupgaardt, Wor Candtzler (medt allt Raaditt) for Oss wor skickett Oss Elskl. Frue *Ermegaardt Gyldenstjerne*, aftgangne *Truidt Biörns* till Biörnsholm Epherleffuerske paa thend ene, och haffde medt Wor Steffningh for Oss udi Retthe steffndt Oss Elskl. *Mouritz Stygge* till Holbecksgaardt, och *Hans Lindenow* till Össlöff, Wor Mand, Thienere och Landtzdommere udi Wort Land Nörre-Jyttland, paa thend anden Side, och formedelst Oss Elskl. *Hannibal Gyldenstjerne* (2) till Restrup, Wor Mand och Thienere loedt hun til-

(1) Naar Haandfæstningen og den Kold. Rec. Art. 27 befalede, at allene Kongen og Rigsraadet skulde dömmes i de Sager, der vedkom Adelens Ære, og hvöraf altsaa fulgte, at Adelsmænd, der tiltaltes for deres afgivne Vidneforklaringer, ikke kunde dömmes af Herredstinget eller Landstinget, saa uddroge Landsdommerne heraf fremdeles den Slutning, at de Sager, hvori Adelsmænd tilligemed Andre havde været Vidner, ikke kunde paakjendes af Landstinget, förend de adelige Vidners Forklaring ved Rigsraadets Dom vare kjendte ved Magt. En lignende Udvidelse af den anförte Bestemmelse i Haandfæstningerne om Adelens Æresager, var den i III. 310 Not. I og her ovenfor S. 271 omtalte, ifölge hvilken Herredsfogder og Landsdommere antog, at de ikke kunde paa-

dömmes Sager, som angik „Adelspersoners Brev og Segl“; hvöraf da maatte föolge, at intet simpelt Gjeldsbrev, udstedt af en Adelsmand, kunde indtales ved de sædvanlige Domstole. Til at indskrænke denne vistnok uhjemlede Udvidelse af Adelens privilegerede Værneting, sigter Bestemmelsen i Fdg. I Jul. 1623 Art. 6 og Christ. d. 4des st. Rec. 2—6—26, hvor det hedder: „Landsdommerne skulle *herefter* paa alle verdslige Domsager, paa huilcke de ordeele kunde, saavel Adels som Uadels Gield og Anföringer dömmes og skaffe Ret og Execution. *Imod Breff* maa de og vel dömmes, uden saadan Breff saaledes udi Dommen röres, at det deres Ære oc Lempe for nær er, som det udgifuert haafuer.“

(2) See ovenfor S. 282 Not.

thalle thennum, for att the udi neste forleden Snaps-Landtzting haffue opsatt hindis Sagh⁽³⁾ till förste almindelig Herredag for en Steffning, Wii haffue laddett udgaa offuer Oss Elskl. Jomfrue *Karene Abildgaard*, som haffuer wundett udi samme Sag, huilcken Wor Steffning hun meen icke (i) the Maade at forstaaais, att paa Windissbyrdt ioe motthe ordellis till Birketing, Herridtzting och Landtzting ephther Recessen⁽⁴⁾, och the hinde therudinden at haffue giortt Urett och emod Recessen, och först udi Retthe laugde for^{ne} *Hanniball Gyldenstjerne* thend Opssettelsse till Snaps-Landtzting udgangen udi thette neruerendis Aar aff for^{ne} *Mouridtz Stygge* och *Hans Lindenow*, liudendis udi sin Beslutningh, ephtherthi for^{ne} Jomfrue *Karene Abildgaardtz* Kundskaff kommer offuereens med *Anne Stangs* och hindis Medfölgers Winde, och thett findis nu att were steffndt for Oss och Worre Elskl. Danmarckis Rigis Raad, som er wundett emodt for^{ne} Mester *Jenssis* och *Boeld Pederssdaathers* Winde, och the for thend Orsage icke haffuer wist at dömmen om for^{ne} *Anne Stangs* och hindis Medfölgers Widne, förend om for^{ne} Jomfrue *Karenis* Kundskaff worder omkientt for sin tilbörliche Dommer, som thett indkalledt er, tha wide the icke heller nu aff samme Orsage, om for^{ne} Mester *Jenssis* och *Boeld Pederssdaathers* Windne, som ther thuertt emod wundett er, att dömmen, förendt thett bliffuer ordeeltt, om for^{ne} Jomfrue *Karenis* Kundskaff hoess Oss och Worre Elskl. Danmarckis Rigis Raad, som thend Udssettelsse wiedre uduiser, och meenthe for^{ne} *Hanniball Gyldenstjerne*, at Dommerne haffde giortt hinde Urett, i thett the icke haffue paa samme Windnissbyrd endeligh dömppt och kiendt, men thend opsatt, icke heller meenthe thend Wor Steffningh offuer Jomfrue *Karene Abildgaard* at skulle kunde udthydys, at the ioe motthe dömmen paa Windnissbyrd, och enthen reigsse eller felde, och ydermhære berette for^{ne} *Hanniball Gyldenstjerne*, att for^{ne} Frue *Erme-gaardt Gyldenstiern* siden igien haffuer indsteffndt samme Sag om for^{ne} Wind-

(³) *Hindis Sag*, det er den d. 31 Mai Aaret 1592 paadömt Sag ang. Blörnsholm, hvortil Ermegaard Gyldenstjerne ansaae sig arveberettiget efter hendes Mands *Trud Biörns* Död 1590 paa Grund

af at det Barn, hvormed hun nedkom nogen Tid derefter strax döde, see den umiddelbar foranstaaende Dom S. 275 Not. 1.

(⁴) Christ. d. 3dies Kold. Rec. Cap. 15 og 16.

nissbyrd til Wyburg Landtztingh, epheratt hun haffde forhuerffuitt Wortt Messiu-Breff til Dommerne, at the endelige dömme skulle om for^o: Windnissbyrd, haffue the udi lige Maade giortt en Opssettelse; formeendendis, thennum therudinden ochsaa att haffue giortt hinde Urett, huilcken hand her strax for Oss udi Retthe laugde, udgiffuen thend 27 Dag Februarii sidst forleden aff for^o: *Mouridtz Stygge* och *Hans Lindenow*, formellendis udi sin Besluttningh, „att epherthi seenist for^o: Mester *Jenssis* och *Boell Pederssdaathers* Kundskaff haffuer werritt didt steffndt, haffuer ther tha icke kunde paa thennum omdömmiss, förend om for^o: Jomfrue *Karene Abildgaardtz* Kundskaff, som emod samme Windnissbyrd er wunden, och for Oss er indsteffndt, ehr omkiendt⁽⁵⁾ epher the Leiligheeder, samme thierris Affskeed therom i sig sielff therom ydermhære formelder, tha wiide the thennum icke heller endnu om samme Mester *Jenssis* och *Boeld Pederssdaathers* Kundskaff nogett att kand dömme, förend om for^o: Jomfrue *Karene Abildgaardtz* Kundskaff bliffuer omkiendt for sin tilbørlige Dommere, som thett indsteffnitt er,” som thend Opssettelse widere medtförer.” Thertill att suare er mött for^o: *Hans Lindenow* paa sine egne och hans Medtbroders for^o: *Mouridtz Stygge* (*Wegne*) och i itt skriftlig Beretning haffde forfatthett beggis thierris Giensuar medt thierris egne Hender underskreffuitt, liudendis, att epherthi Wor kiere Herre Faders salig och höglofflig Ihukommelssis Recess, udi Wor Kiöpstedt Kallundborgh udgiffuett⁽⁶⁾, formelder, Landtzdommere endeligen uden ald Forthog⁽⁷⁾ skulle reigsse eller felde hues Windnissbyrdt, som for thennum bliffuer indsteffnidt, och Wor salige Herre Faders Handfestningh⁽⁸⁾, saawell som Wor salige Herre Far-Faders Handfestninger⁽⁹⁾ och Recess udtröckeligen indeholder, ingen att maa dömme paa nogen Adels-Persson i the Sager, som Liff, Ærhe eller Lempe er angiellendis, uden Wii med Wore Elskl. Danmarchis Rigis Raad, och epherthi for^o: Jomfrue *Karene Abildgaard* hindis Kundskaff och Windnissbyrd, som hun udgiffuett och till Thinge wundett haffuer, fast stemmer

(⁵) omkiendt, paadömt.

(⁶) Rec. Cap. 4.

(⁷) *Forthog*, Forhaling, Opsættelse (det tyske: *Verzug*).

(⁸) Frederik d. 2dens Haandfæstn. Cap. 27 og 30.

(⁹) Christian d. 3dies Haandfæstn. i *Krags Hist.* II. S. 49.

offuereens medt *Anne Stangs* och hindis Medtfölgers Winde, saa at the som the om for^o: *Anne Stangs* och hindis Metfölgers Winde nogett haffde omkientt och dömppt: udi saa Maade, att the icke kunde haffue wist thierris Windnissbyrd at fölge, men thett franfaldett, underdömppt och magthelöess sagtt eller felddt, tha haffde the thermedt weritt Jomfrue *Karenis* Kundskaff och Windnissbyrd for neer, och saa gott som om samme hindis Windnissbyrd och Kundskaff dömppt, huilckett haffde weritt hindis Ehre och Lempe for neer, som icke er thierris Dom⁽¹⁰⁾, epher hogbemelthe Kongelig Handfestninger och Recessis Liudelsse; haffde the och fuld for^o: *Anne Stangs* Winde och thett wedt Magtt dömppt, och for^o: Jomfrue *Karene Abildgaardtz* Winde aff Oss och Worre Elskl. Dannemarkis Rigis Raad, som thett indsteffnidt war, bleff undigactige kiendt, saa haffde thett weritt emod samme thierris Dom, och thennum for neer, therforre the om for^o: Windnissbyrd icke haffue widst nogett att kiende och dömmе, förend om hindis Kundskaff och Windnissbyrd for Oss och Worre Elskl. Rigis Raad, som thett indsteffnidt war, bleff omkiendt och ordellidt, saa setthe the therforre udi alle Retthe, om the epher slig Leigliheed andett kunde haffue giortt end the giortt haffuer och om the udi the Maader haffuer giortt for^o: Frue *Ermegaardt* nogen Urett, och om the ioe icke for slig hindis Tilthalle bör quitt och angerlöes at were, och begierer tha paa thet allerunderdanigste aff Oss, att Wii wille anssee thierris bessuerlig Kald och Embede och thennum naadigst forskonne for slig usedwonligh och thennum fast umelig Befalling at paalægge, medt meere samme skriffdig Forssett i sig sielff medtförre och indeholder, och medt mange flere Ord thennum mundtlig emellum forløb paa baade Sider. Tha epher Tilthalle, Giensuar och thenne Sags Leigliheedt, och epherthi Wii befinder ingen Adels-Perssoner att haffue medtweritt udi thett Windnissbyrd, som Mester *Jens Lauridzen* och *Boedell Pederssdaather* udi Udermölle (*vandt*) men thennum at haffue wundett for sig udi seer, tha bör samme Mester *Jens Lauridzen* och *Boell Pederssdaather* Winde, och saa mange andre Windnisbyrd, som icke ere Adels-Perssoner udi, igien at indkomme for Worre Landtzdommere

(¹⁰) som ikke er thierris Dom d. e. hvorom de ikke kunne dömmе ifölge Kgl. Haandfæstninger o. s. v.

till Wyburg Landtztingh, och ther att kiende paa thennum, och the endeligen entthen reigsse eller felde, huilcke som wedt Magtt bör at bliffue eller icke.

66.

1591. Kongens og Rigsraadets Dom, hvorved Kronen paa Grund af Hævd saavel ifølge Recessen, som efter Loven, tilkjendes Rettighed til at oppebære en Afgift af et Fiskerleje (Aaresild)⁽¹⁾, uagtet Fiskerlejet med alle de Rettigheder, som Adelen i gamle Dage derover havde udövet, ved et Brev af Kong Frederik d. Iste var overdraget en Adelsmand, paa hvilket Document Fiskerlejets senere Besiddere stötte deres Adkomst. Landstinget drister sig ikke til at paadömmе en Sag, hvori Kongel. Domme og Forlehningsbreve synes at stride imod hinanden.

(V. 267.)

Wii Christian thend Fierde med Gudtz Naade etc. Giöre Alle wittherligtt, at Aar 1591 thend 1 Dag Julii, paa Wortt Retthertingh paa Wortt Slott Kiöpenhaufn, udi Wor egen Neruerelsse, offuerwerendiss Oss Elskl. *Niels Kaas* till Thoerupgaard, Wor Candtzler, medt allt Raaditt, for Oss war skickett Oss Elskl. *Oluff Rossenspar*⁽²⁾ till Skaroltt, Wor Mand, Thienere och Befallingsmand paa Wortt Slott Landtzkrone, paa thend ene, och haffde med Wor Steffningh for Oss udi Retthe steffndt Oss Elskl. *Claus Podebusk*⁽³⁾ till Krapperup, Wor Mand och Thienere paa thend anden Side, och tilthallede hannum for thend Aaressild for Barsebecks Leiie, som hand sig will tilholde, och meener for^{ne} *Oluff Rossenspar*, att for^{ne} Aaressild bör att følge Oss och Kronen och ingen anden, och beretthe for^{ne} *Oluff Rossenspar*, at hand therforre hafde ladet hannum tilthalle till Herredtzting och Landtzting udi Wortt Land Skoone och aff Landtzdommere er indfundett for Oss, och udi Retthe laugde samme Landtztings Opssettelsse, udgiffuen aff Oss Elskl. *Lauge Urne* till Belthebiery, Wor Landtzdommere udi Wortt Land Skonne, *Anders Dresselbiery* till Wogensserup, *Wilhielm Dresselbiery* till Hiulerödt, Worre Mend och Thienere, och

(1) Om denne Afgift see Histor. Tidsskr. V. 65.

(2) En af Datidens rigeste danske Adelsmænd, fød d. 11 Dec. 1562 † 26 Aug. 1616.

(3) Blev senere Rigsraad; fød d. 6 Aug. 1559 † 13 Jan. 1624.

Jörgen Söffrenssen udi Lundt, Landtztings-Skriffuer ther sammestedt, udi thette neruerendis Aar Sögne-Landtzthingh⁽⁴⁾ epher Pindtzdagh, liudendis udi sin Beslutningh, att epherthi ther fremberris aff begge Partherne Kongelige Domme, Stadtfestelsse-Breffue och Fölgebreffue⁽⁵⁾, dessligeste forðum Danmarckis Rigis Raadtz Dom om for^{ne} Rettigheedt, och paa thend ene Side at werre Kronen tildömptt, och thett att haffue fullt althid Kronen udi L Aar epher Windissbyrdens Liudelse, dessligeste paa thend anden Side att werre Her *Peder Löcke* och hans Arffuinge⁽⁶⁾ till Barssebecks Gaard undt och epherladt, samptt forðum Danmarckis Rigis Raadtz Dom, som therom dömptt haffuer, tha widste the icke att were thend Sag, som ther till Landtzthingett burde eller kunde dömmis om, mens finder thend Sagh therfran och ind for Oss och Worre Elskl. Danmarckis Rigis Raad, och ther att gaae om hues Retthen medtförer, som thend Landtztings Opssettelsse widere uduisser. Thernest fremlaugde itt skrifftligh Forssett, formellendis eblantt andett, att epherdi Wor kierre Herre Fader, salig och hoglofflig Ihukommelsse, haffuer haftt sin Toldere paa Barssebeck Fiskeleie och ladett ther annamme trende Aaressildt wedt 40 Aar uilidt och ukiertt i alle Maade, aff Worre egne fry Strömmen, huilckett nocksom skall werre beuist, indtill nu thett nest forgangne Aar *Claus Podebusk* till Barssebecksgaardt holder sikh samme Aaressildt till lougufordeeltt etc. Sammeledis epherdi ther findis gamle Breffue, Sogne-Widtner och andre gamle adskillige Breffue, huilcke mandt kand nocksom medt beuisse,

(*) *Sögne-Landzting*, d. e. almindelig Landsting jvfr. Udir. Lange (lovlige) Sögneting S. 78.

(*) *Fölgebrev* kaldtes det Brev, som en Jorddrot, der havde afhændet sit Gods, udstedte til Godsets Bønder, hvorved han opfordrede dem til at erkjende den nye Ejer for Husbonde, jvfr. *Arent Berntsen* III. S. 403.

(*) Til Oplysning om *Peder Lykkes* Arvinger kan tjene følgende Stamtavle:

Lauge Brock
 gift 1, med Else Laxmand; 2, med Kirsten Pedersdatter (Höeg) (som 2, var gift med Hr. *Peder Lykke*.)
 Hr. Jens Brock
 Ide Brock, gift med Hr. Truid Gregersen Ulfstand.
 Niels Ulfstand til Barssebek, gift med Margarethe Skave.
 Sophie Ulfstand, gift d. 30 Aug. 1590 med *Claus Podebusk*.

att thend Aaressild och ald anden Rettigheedt aff Barssebeckis Leie haffuer aff Arrildtz-Tid fuldt till Wor Gaard udi Lundt udi Biskoppens Tid och thierris Tid, som raade for Lundegaardt⁽⁷⁾, indtill Her *Aage Ipsen*, Electus, till hans Tid undthe samme Leie Her *Peder Løcke* for Wilge och Wenskaff Skyldt — huilkett handt meener icke kand giøre nogett Eyedom fran Kronen — och for⁸ Breffue liuder udi sin Meeningh, som epherfølger: först itt Thingswidtne paa Thorneherridtzting udgiffuet A^o. 1532 liudendis, at gamble Oldinge haffuer wundett, at Stranningh⁽⁸⁾, Aaregielt⁽⁹⁾, Wrag och ald anden Rettigheedt haffuer aff Arildtz-Tid ligett till Lundegaardt, och udi Biskop *Jens Brostrups* Tid, och ingen hafde Toldbode paa samme Leie, uden thend som raade for Lunde Seede⁽¹⁰⁾; end thuinde Thingswidtne, thet ene aff Rønnebergh Herridtzting, thett andett aff Harager Herridtztingh, saa och itt Landtztingswidne, udgiffuen for⁸ Aar 1532, liudendis udi thend samme Meeningh, som thett forrige aff Thorneherridtztingh udgiffuett; sammeledis *Joen Mogenssen*, Cannick udi Lundt, hans Breff, at hand haffde Fuldmagtt och Befallingh aff Biskop *Børge* att indkressue ald Rettigheedt paa Biskopis Leie paa Barssebeck, 1532 Aar udgiffuett; therhøes thuinde Sognewidtne, samme Aar udgiffne aff Her *Thorckeld Oelssen*, Sogneherre till Barssebeck och Houtorp Sogner, liudendis Her *Erick Dhaae*, Cannick udi Lundt, ther paa Sognesteffne haffuer tilspurt alle Sognemendene, om the widste nogen Anden ther haffuer hafftt thend Rettigheedt, ther kunde falde aff Barssebecks Leie, uden Biskop *Børge*, huortill the haffue bekiendt paa thierris Siell och Sandingen, att the aldrig andett haffue hörtt eller widst, end att Biskop *Børge* haffuer hafftt sin Toldere paa samme Leie, och hand haffuer annammett baade Toldpendinge⁽¹¹⁾, Aaregielt och Stranningh paa for⁸ Barssebecks-Leie, som kaldis Biskops-Leie etc.; end itt Breff, *Adrian van Dest* udgiffuett haffuer, lydendis: Biskopen i Lunde haffuer giffuedt hannum sitt Guodtz igien, som war strandett wedt

(7) *Lundegaard*, Bispegaarden i Lund.

(8) *Stranding*, d. e. Forstrandsret.

(9) *Aaregielt*, formodentlig det samme som Aare-

sild, da Afgiften (Gield) af Fiskerbaadene (af deres Aarer) bestod i Sild.

(10) *Lunde-Seede*, Lunds Bispeæde.

(11) *Toldpendinge*, Toldafgifter.

Barssebecks Leie; item Thingswidtne aff Haragger Herridtzting och Skonninge Landtztingh, att Her *Peder Løcke* haffuer ladett biigt paa Biskoppens Leie, huilcken⁽¹²⁾ Boe bleff affdömppt, etc.; item itt Landtztingswidtne, at affgangne Her *Hans Skouffgaardt* till Gunderstrup haffuer wundett paa Skonninge Landtzting A^o. 1533, att Ercke-Bispen i Lundt haffuer annammett Stranningh och Wragh aff Barssebecks Leie, och ingen anden etc. Dissligeste hafde for Oss udi Retthe en Wor och Rigens Vidisse aff en Dom, sallig och hoglofflig Konningh *Hans* med Danmarckis Rigis Raad haffuer dömppt Aar 1492, thend Fredagh sancti Mathey Aпти-Dag, liudendis udi sin Beslutning: „att ther war saa for Retthe paasagdt, att Forstrandt, Stranning, Wrag, Tholde och Fiskeleie for Barssebeck hörer Oss och Kronen till, och ingen anden, uden the kunde thett haffue aff Oss och Kronen, men bygge nogen Boedestedt⁽¹³⁾ paa noget Mandtz Agger eller Eng, thett haffue i Jorddrothens Minde; haffuer och Her *Jens Brock* eller hans Fader nogen Beuissningh paa for^o Tholdt och Stranning, tha skulle the thend lade fremkomme inden sex Ugger, och tha nyede huadt the haffue Rett till“, som thend Vidisse widere medtförre, och setthe for^o *Olluff Rossenspar* epther slig Leigligheedt udi alle Retthe, om thend Aaressild aff Worre egne frii Strömmen och ald anden Rettigheed aff Barssebecks Leie bör icke at følge Kronen herepther, som thett haffuer faldt fremfarnne Konninger och Biskoperne aff Lundegaardt och hogbemelte Konningh *Hans* aff Arildtz Tid, och om *Claus Podebusk* icke bör att leffuere thend Aaressild fran sig igien, som hand till sig annammitt haffuer. Theremod att suare er mött for^o *Claus Podebusk* och gaff tilkiende, att Wor Steffningh icke formelde widere end om Aaressild allene, och *Olluff Rossenspar* langt widere udi sitt Forssett forfatthett haffde, formeenthe sig icke widere plictig att suare, end som stefndt war; huis Aaressild war anlangendis, bekiendte hand att haffue ladett annamme⁽¹⁴⁾ paa en Rett, formeenthe sig Rettigheedt thertill att haffue epther hans gamle Breffs Indeholtt, som hans Formend till Bars-

(12) huilcken Boe bleff affdömppt, d. e. Bygningen (13) Boedestedt, Bosted, Bolig.

blev Peder Lykke fradömt, eller hans Ret til at bygge paa Lejet blev ham frakjendt. (14) annamme paa en Ret, oppebære som en Rettigheed.

sebeck Gaard therpaa forhuerffuidt, och for Oss udi Retthe laugde itt hogloffligh Ihukommelsse Konningh *Frederich* thend Förstis Stadfestelsse-Breff paa Pergamendt medt hengendis Indssegle, udgiffuett udi Wor Kiöpstedt Nye-borg, Thissdagh nest epther Pindtzdagh Aar 1529, liudendis, at Hans Maiistett haffuer undt och tilladt, och naadigen under och tillader Her *Peder Löcke* och hans Arffuinge epther hannum maa och skulle nyde och beholde Barssebecks Fiskerleie saa fry, som the gode Mend, ther Barssebecks Gaard haffuer hafft for hannum aff Arildtz-Tid, och huem som samme Fiskerleie besöge wille, tha giöre och giffue hannum och hans Arffuinge thend Rettigheedt, som the goude Mend pleie at faae, som samme Barssebecks Gaard for thennum hafft haffuer, forbiudendis alle, ehwor the helst were kunde, for^o Her *Peder Löcke* eller hans Arffuinge paa for^o Fiskerleie at hindre eller hindre lade eller nogett Forfangh att giöre, som samme Pergamendtz Stadfestelsse-breff therom widere uduisser och indeholder, med mange andre Breffue, som *Claus Podebusk* tillforne haffde hafft udi Retthe till Skonninge Landtztingh, och udi samme Landtztings Opssettelsse findis Meeningen theraff forfatthett och unödigt her at indføre, och setthe for^o *Claus Podebusk* udi alle Retthe, att eptherdi handtt medt hoglofflig Konningh *Frederich* thend Förste, Hans Stadfestelsse-Breff, kand beuisse, Her *Peder Löcke* och hans Arffuinge att haffue hafft for^o Barssebecks Fiskeleie saa friitt, som the guode Mendtt for hannum aff Arrildtz-Tid hafft haffue, saa och med Fölgebrefff kand beuisse, att the skulle giffue Her *Peder Löcke* eller hans Fogett, och ingen anden, hues Toldt och anden Rettigheedt, som the bör medt Retthe att udgiffue, medt megett meere hans Berettningh war, och icke sielff kunde benegthe, at Aaresild joe paa nogre Aars Tid haffde fuldt Oss och Kronen, huilkett hand formenthe well att kunde skee for⁽¹⁵⁾ Aarsager Skyldt, at Sildefiskett paa nogen Tid langh icke war tilgangett⁽¹⁶⁾, saa och for Dödewelde⁽¹⁷⁾ Skyld Breffuene therpaa at kunds were borttsatthe⁽¹⁸⁾, och att Gaarden kandskee haffuer stan-

(¹⁵) for Aarsager Skyld, af den Aarsag.

(¹⁶) tilganget, besögt.

(¹⁷) Dödevelde, Dödens Magt, Dödsfald.

(¹⁸) bortsatte, forkomne.

dett öde och icke hafft nogett gott Forssuar, Gaardens Eyedom at hanttheffue, medt mange flere Ord och Thale thennum emellum forlöb. Tha epher Tilthalle, Gienssuar, Breff, Beuissning och thenne Sags Leigligheedt, och epherdi for^o *Olluff Rosenspar* for Oss haffuer beuist samme Aaressildt, som thagis paa Barssebeks Leie, althid udi langsommeligh Tid att haffue fullt Oss och Kronen, icke alleneste epher Recessen udi 20 Winthers Heffdt, men endochsaa epher Lougen udi 40 Winthter⁽¹⁹⁾, saugde Wy therpaa saa aff for Retthe, att samme Aaressilde bör herepther, som tilforn, att fölge Oss och Kronen angerlöest.

67.

1591. Kongens og Rigsraadets Dom, hvorved tre Adelsmænd idømmes en extraordinær Straf for et Overfald paa en Adelsmand, hvis Haand de paa Viborg Gade havde afhugget⁽¹⁾. — Den Viborgske Stadsret kommer herved ikke til Anvendelse⁽²⁾.

(V. 169.)

Wii Christian thend Fierde medt Gudtz Naade etc. Giöre Alle witterligt,

(¹⁹) Om Udtrykket Lovens Hævd, s. I. 182; jvfr. II. 71 og III. 299.

(¹) Ved dette Actstykke gjendrives den hos *Slange* (Christ. d. 4des Historie S. 49) og siden oftere gjentagne Beretning om den Maade, hvorpaa den unge Konge ved den her omhandlede Sags Paakjendelse haandhævede Retfærdigheden, og om den Uvidenhed eller Partiskhed, hvori Kantseren Niels Kaas og det danske Rigsraad skulde have gjort sig skyldige, hvorom jeg udførligere har handlet i Histor. Tidsskrift VI. 309 ff., hvor jeg allerede har meddeelt denne Dom.

(²) Jeg har paa det anf. Sted af Hist. Tidsskr. S. 314 yttret: at denne Dom ogsaa kan tjene til Beviis paa, at de gamle Stadsretter paa Christ. d. 4des Tid havde taht en stor Deel af deres Gyldighed (see ogsaa ovenfor S. 25 Not.), da den af Christoffer af Bajern i Aaret 1440 for Viborg confir-

merede Stadsret udtrykkelig bestemmer i dens 2den Artikel, at dersom nogen Fremmed saarede nogen i Byen skulde han betale Kongen 40 Mark og Byen ligesaameget, om hvilken Lovs Anvendelse der ved denne Sags Paakjendelse aldeles ikke var Tale. Men Grunden dertil kan vel ligesaavel have været, at man har anseet denne Lovbestemmelse for at være alene anvendelig paa Overlast udövet mod Byens Borgere. I det mindste komme i andre Sager ikke sjelden Stadsretterne til Anvendelse, og det i Nyt hist. Tidsskr. I. S. 456—457 meddeelte Brev af Christ. d. 4de viser, at Kongen i 1636 havde ladet sammendrage en almindelig Stadsret „af de andre“ og derover forlangt Kjöbstædernes Betænkning. Maaskee har Kongen heri villet fölge Gustav Adolfs Exempel, som allerede i Aaret 1618 gav Sverrig sin „Stadzlagh“.

at Aar 1591, thend 30 Junii paa Wortt Rettherting paa Wortt Slot Kiöpen-
 haufn udi Wor egen Neruerelsse, offuerwerrendis Oss Elskel. *Niels Kaass* till
 Thorrupgaardt, Wor Cantzler, medt allt Raaditt, for Oss war skickett Oss
 Elskel. *Peder Skram* till Strandbyegaardt, Wor Mand oc Thienere, hans
 Fuldmectige Oss Elskel. *Herman Juell* til Aabierg, Wor Mand, Thienere
 och Befallingsmandt paa Wortt Slott Dragsholm, paa thend ene, och haffde
 medt Wor Steffningh for Oss udi Retthe steffndt *Erick Friiss* til Waskier-
 gaardt och *Niels Friis* till Wrongstrup paa thend anden Side, och tilthal-
 lede thennum for thi medt thierris affgangne Broder, *Hendrich Friis* till Has-
 sing, haffuer hannum utilbörligen alle three offuerfalden udi Mörck och Molm
 paa Wyburg Gade Sancti Mouridtz Affthen Aar 1590 sidst forleden, och uden
 ald tilbörlig Aarsage eller Skielning⁽³⁾ udi nogen Maade hannum moodtwilligen
 saargiort, lemlest, och hans höigre Haandt affhuggett, meenendis thennum
 thermed icke saa oprigtigen och erligen at haffue giortt, at the therepter for
 Erlige af Addell skulle kunde eller maae holdis och regniss, och thennum ther-
 forre at haffue giortt Urett, och bör at stande hannum till Rette. Och be-
 retthe for^o: *Hermann Juell*, att the baade werett louglige steffndt at möde i
 Retthe till thenne Herredag, som ochsaa aff Opskriffthen wor att forfare.
 Och först for Oss udi Retthe laugde for^o: *Herman Juell* itt Breff, Oss Elskel.
Loduig Munck till Quistrup och *Niels Krabbe* till Wesslöegaard, Wore
 Mendt och Thienere, udgiffuet haffde under therris Forsseigling, datterit Wy-
 burg, thend 23 September 1590, liudendis, for thennom att haffue wundett
Palle Söffrenssen, thienendis Oss Elskel. Frue *Sussanne* till Nebelle, och
 werit bekientt wedt sin Helgens Eedt, att Tyssdag att Afften, som wor thend
 22 Septembris, hand kom paa Wyburg Gade at skulle hendte en Kande tysk
 Öll for for^o: *Niels Krabbe*, ther hand kom udenfor *Kirsten Jensdaathers*
 Dör, tha hörde hand en stoer Larm udenfor Porthen, och löb strax didt, tha
 wor ther noget Degne⁽⁴⁾ udenfor Porthen, och nogen Herremendt spurde
 thennum, om the icke endnu wille slaae flere Vinduer udt wedt *Knudt Bradis*,

(³) *Skiebning*, Skjel, Skjellighed.

(⁴) *Degne*, de saakaldte Lübedegne, d. e. Peblinger, Skolediscipler.

och jage Herremendene slett aff Byen? och strax undløb Degnene; saa stoedt *Peder Skram*, *Ifuer Skrums* Søn till Woldbierre, udenfor Porthen allene ock haffde intthet i hans Haandt. Tha spurde the hannum till, huad Tussindt Pocker hand war for En, huortill handt suaredt: jeg er en goed Karll oc heeder *Peder Skram*, *Ifuer Skrums* Søn till Woldbierrigh, och spurde handt saa the Andre, om the ochsaa wille were thierris Naufn bekiendt, huortill En suaret: Jeg heeder *Erick Friis* i Tussinde Knocker⁽⁵⁾ Naufn, och her er ochsaa Herremend for Haandt, och medt thet samme bödt slaae i thussinde Pocker Naufn, saa hug the allesammen till *Peder Skram*. Tha ropthe *Peder Skram*, att huadt the wille giøre, thett giörer erligtt, thi handt haffde intthet medt thennem att giøre, och badt, hand motthe were i Fredt. Och the ligeuell roffte och bodt slaae, och ikke *Peder Skram* haffde nogen Werge udi hans Haandt, ther the först begynthe Parlamenten⁽⁶⁾; men siden roffte En, och sagde, att the skulle holde att thennum⁽⁷⁾, the guode Karle, thi ther wor nok giortt. Tha roffthe *Peder Skram* att thennum, hans Haand war borthe, och tha war Haanden borthe medt Wergett. Och *Peder Skram* wigthe tilbage och böttthe for sig medt wenstre Haandt, och the ligeuell allesammen hug i Fleng indt paa hannum, och icke handt hörte, *Peder Skram* gaff thennum nogen unöttigh Ord, men thallet billigh och christelig till, som thette Breff therom widere formelde. End fremlagde hand itt andett Breff, som for^o: *Lodwig Munck*, Oss Elskel. *Offue Lunge* till Odden, gammell *Jens Kaass*, *Iffuer Grøn*, *Hendrich Kragh*, *Erich Kragh*, *Mogens Juell*, *Niels Krabbe*, *Christoffer Parssbiergh*, *Niels Juell* och unge *Jens Kaass* udgiffuett och forssegledt haffde thend 23 Septembris A^o. 90, liudendis: *Jens Söffrenssen*, thienendis *Kirsten Jensdaather*, *Jens Tommessen* och *Peder Tommessen*, thienendis for^o: *Peder Skram*, huilcke medt thierris Helgens Ecdt och op- ragthe Fingre for thennum haffuer werit bekiendt, att the paa Sancti Mouridtz Dag om Affthen tha sidst forleden haffuer werit wedt *Kirsten Jens-*

(5) Formodentlig en Skrivfeil for Pokker.

(7) At de skulde holde op, holde inde.

(6) *Perlament*, *Parlement*, *Klammeri*.

daathers Portt, tha stoedt *Peder Skram* paa Gaden udenfor hans Lossementhe, och noger Degne wor gongett fran hannum, tho kom *Hendrich Friis*, *Erich Friis*, *Niels Friis* och *Jörgen Nielssen*, thienendis for^m: *Offue Lunge*, gangendis neder att Gaden. Tha spurde the *Friisser*, huem ther haffde thagett Gaden indt, om the wille hen och slaae *Knud Bradis* Winduer udt, och wille före thennum i Parlemente med *Døgnene*, och *Peder Skram* bleff standendis ene igien paa Gaden. Saa wendte the *Friisser* thennum om till *Peder Skram* och sagde, huem Tusindt Kneffuel^(*) hand wor? Tha suarede *Peder Skram*, at hand wor en goed Karll, *Peder Skram* wor hans Naufn, *Iffuer Skrams* Søn paa Woldbiergh. Tha suarede the, att the worre the *Friisser* i tuessind Kneffuell Naufn; tha threnn the itt lidet fran hannum, och wende thennum till hannum, och droge alle thre thierris Werige, och sloge indt paa hannum, och bade, hand skulle giffue sig i thuessind Kneffuell Naufn; tha threen hand tilbage och badt for Gudtz Skyld, at the wille lade hannum were, hand haffde inthet medt thennum att göre, andett endt allt Æhre och Godt, och inthet hand haffde i hans Haandt. Och for^m: *Jörgen Nielssen* roffte en Gang, ii eller iii, och badt, att the icke skulle slaae; thet war en Herremand. I thet kom hans Dreng löbendis medt hans Werge och itt Spiudtt, och the sloge alle three till hannum tillige, och i alle the falltt baade hans Haandt och Werige i Gaden. Och *Peder Skram* roffte och badt for Gudtz Skyldt, att the wille lade hannum were, the haffde hans Haandt henne, och *Peder Skram* riigget sig tilbage, och the slog endtha till hannum, och i alle the fick hand Skade thendt wenstre Haandt. Och icke *Peder Skram* gaff thennom Orsage till nogen Tretthe eller nogen onde Ord i nogen Maade, som thet Breff therom ydermere ud- uisser. Thernest hafde hand her for Oss udi Retthe thuinde Byetingswidtner, begge udgangne paa Wiburgh Byetingh, thet förste paa Wiburg Snapsting^(*),

(*) *Kneffuel*, Djevele. Ordet höres endnu i Sverrig blandt Almuen og i Hverdagstale.

(*) Her forekommer et *Snaps-Byting*, ligesom andensteds *Snaps-Herredsting* og *Snaps-Birketing* (jvfr. III. 123) og det er ogsaa her kjendeligt nok, at en bestemt Tid, ikke noget Sted derved betegnes; men at denne Tingtid skulde have fal-

det i Begyndelsen af Januar Maaned, som ellers af Diplomer synes at kunne sluttes, (s. a. St. 182) kunde maaskee dette Sted gjøre tvivlsomt, da Tingsvidnet paa Snapsting, som her maatte være i Januar 1591, nævnes foran Tingsvidnet af 14de Dec. 1590. Dagen, da Slagsmaalet forefaldt, var den 22de September (Mauritii Dag).

thett andett thend 14 Dage Decembris Aar 90, formellendis begge, at for^o Personer, som udi thisse forrige Breffue findis indskreffne, som er *Jens Söf-frenssen*, thienendis *Kirsten Jensdaather*, Borgerske ther sammestedtzt, *Jens Thomessen*, *Peder Thomessen*, thienendis for^o *Peder Skram*, *Palli Söf-frensen*, thienendis paa Nebelle, dessligeste *Erick Poulssen*, udi Offuerhuol-riiss, som icke udi thisse forrige Breffue haffuer bekiendt hans Sandheedtz Windnissbyrdt, att the nu alle samptlig haffue wundet paa Wyburgh Byting och kundgiort medt opragthe Fingre och Helgens Eedt; the fiire förste haffue bekrefftigett thierris forrige Widtne, och thend fempthe, *Erick Pouelssen*, haf-fuer wundett lige thett samme, som the andre tilforn wundett haffue, saa thier-ris Windnissbyrdt kommer offuereens medt hverandre, som samme Tingswitner udi thennum selfue widere medtföre. Och gaff for^o *Herman Juell* tilkiende paa hans Brodersöns *Peder Skrams* Wegne, att ephersom hand haffde udi Retthe steffndt for^o *Erick* och *Niels Friis*, for the saa medt thierris medt-fölgendis Selskaff haffuer offuerfaldett hannum paa Wyburgh Gade udi Mörck och Molm, hannum utilbörligen och uden ald billig Föie och Aarsage eller Skielningh Saar giordt, lemmelest, och hans höigre Haandt afhugget, huorudi handt formeenthe thennum icke saa erlige och oprigthige at haffue giortt, som thet sig burde, och ephther handt thennum saadanntt haffuer offuerbeuiist, setther handt udi alle Retthe, och er paa hans Wegne en endelig Dom beger-rendis: Om for^o *Erick Friis* och *Niels Friis* haffuer thend Gierning saa be-gangitt, at the therepther bör at regnis for erlige och oprigtige Adels-Perso-ner, och om the icke therfor bör att staae hannum till Retthe, som wedtbör. Tha loede Wii tilspörge, om the worre tilstede eller nogen paa thierris Wegne, som wille gange udi Retthe, lide Dom, eller loughligen giöre thierris Undskyld-ningh, at werre udi loughligt Forfaldt. Tha er fremkommen fire Karle, the thuide förste paa *Erick Friis* Wegne, wedt Naufn *Peder Graffuerssen* i Hommerssgaardt och *Madtz Jenssen* i N. Och först fremlaugde itt Breff, for^o *Erick Friis* udgiffuedt, forsegledtt och underskreffuit haffde thend 10 Dagh for Sancti Hans Dagh sidstforleden paa Wadtskiergaardt, liudendis, att handt haffuer giortt for^o Karle fuldmectige at giöre hans Skudtzmaall emodt thend Steffningh, for^o *Peder Skram* haffde ladet hannum steffne medt for

Oss, fordi at hand er siugh och ligger under Gudtz Haandt paa hans Soethe-Seng, att hand icke siellff kand komme. Thernest itt Breff, som en Prest, Herr *Jens Krabbe*, Sogneprest till Thörring och Hollum Sogne, medt fiire Bönder udgiffuet haffue, formellendis udi lige Maade, at hand war kranck, at hand icke kunde komme nogenstedtz att suare for sigh, som han medt wor Steffningh steffndt wor. Thernest tilspurde Wii for^o Karle, om the loughligen wille giöre hans Skudtzmaall, som thett sig medt Retthe burde. Tha wantt for^o *Madtz Jenssen* och *Peder Graffuerssen* med opragthe Fingre och Helgens-Eedt, at thend Gangh the droge fran hannum laa handt paa hans Soethe-Seng. Men thennum adspurtt, om the wille wedt thierris höigeste Helgens-Eedt winde, att handt nu wor saa kranck och suagh, att handt icke kunde möde her udi Rette, huilckett the beneghede, icke att wille giöre. Dissligeste fremkom *Niels Anderssen* i Brandstedt och *Peder Madtzen* i Wrangstrup med itt Breff af for^o *Niels Friis*, utdgiffuet thend 17 Junii nestforleden, liudendis, att epherthi hans Siugdom och Skröbelighedt er saa stoer, att handt ligger paa hans Soethe-Seng, therforre icke kunde selffuer möde att suare for sig, therforre gör thennum fuldmynde⁽¹⁰⁾ at giöre hans Skudtzmaal, huilckett the giorde udi lige Thenor⁽¹¹⁾, som the thuinde förste, och icke saa loughligen thett wille giöre, som thett sig burde, men alleniste sagde, att handt wor siugh och kranck, ther the droge fran hannum, dog icke wille giöre theris Eedt, at the nu worre saa siuge, att the icke möde kunde. Huoremotd for^o *Herman Juell* gaff for Suar for thet Förste: att thet wor uvist, om the worre saa loughfaste, att the kunde giöre thierris Forfaldt; thernest, om saadan thierris Eedt wor saa loughligh, att thend kunde och burde stande forfulde, menendis ochsaa thet wor underliggt, om the bode saa paa en Tidt tillsammans skulle were bleffne siuge, medt flere Ordt. Tha epher denne Sags Leilighedt, och epherdi for^o *Erick* och *Niels Friis* findis loughlige steffndt att were, och icke mött ere, ei heller nogen paa thierris Wegne, som loughligen och rett haffuer giortt thierris Siugdoms Forfaldt, kunde Wii icke kiende thett Skudtzmaall saa loughligen

(¹⁰) fuldmynde, fuldmyndige.

(¹¹) Maade, Beskaffenbed, det latinske tenor.

giortt, som thett sig bör, Och therförre bleff therpaa saa afsagt for Retthe, att epherdi huer Adelssmandt med adelig och erlige Gierninger bör at före och fordedige⁽¹²⁾ sin Stadtt, och for^{no} *Peder Skram* saaledes uforskyldt udi alle Maade, uden nogen billig Aarsage er offuerfalden aff for^{no} *Erick Friis* och *Niels Friis*, saa well som thierris affgangne Broder *Hendrik Friis*, saa at the icke allene alle tillsammans illige⁽¹³⁾ haffue slagett och hugget ind paa hannum, men och siden hans höigre Haandt wor affhuggett, hannum Saar giortt udi thendt wenstre Haandt: tha bör for^{no} *Erick Friis* och *Niels Friis*, som nu leffuer, for saadan thierris slemme Gierningh at holdis och regnis for ærelösse Mendt, och icke som Adelss-Folk att haffue giortt, indtill the fremkommer och thierris Sag anderledis kunde forklare och fordedige.

68.

1591. Kongens og Rigsraadets Dom, hvorved en adelig Enke tilpligtes at indfri et af hende udstedt Gjeldsbrev, uagtet det ikke var forsynet med Lavværgeres Underskrift. Da hun ikke selv kunde skrive, havde fire Vidner underkrevet til Vitlterlighed. Iövrigt reserveres hendes Ret, forsaavidt hun paa-staaer, at Halvdelen af Gjelden burde udredes af hendes Mands Arvinger, som efter hans Död havde erholdt det halve Boe. — Gjeldsbrevet indeholder Overdragelse af Pant til Brugelighed i en fast Elen-dom for det Tilfælde, at Gjelden ikke i rette Tid blev betalt⁽¹⁾, og tilstøjer tillige Creditor Forkjøbret til Ejendommen.

(V. 217.)

Wii Christian thend Fierde medt Gudtz Naade etc. Giöre Alle witterliggt, at Aar 1591 thend 1 Dag Julii paa Wortt Rettherting paa Wortt Slott Kiöpenhaufn, udi Wor Egen Neruerelsse, offuerwerendis Oss Elskl. *Niels Kaas* till Thoerupgaardt, Wor Candtzler, med allt Raaditt underthagendis *Albritt Friis*, som gick udi Retthe, for Oss Wor skickett Oss Elskel. *Frederick Munck*⁽²⁾ til Ousswangh, Wor Mand och Thienere, paa thend ene och haffde

⁽¹²⁾ *fordedige sin Stadt*, forsvare (vertheidigen) sin Stand.

⁽¹³⁾ *illige*, formodentlig *ihigen*, pludselig.

⁽¹⁾ Jvfr. Retshistorien § 143 Not. k.

⁽²⁾ *Frederick Munck*, föd 1566, nævnes ellers sædvanlig til Krogsgaard s. *Begtrups* Stamtavle over Familien Munk-Lange. *Ousvang*, er Osvang i Skads Herred, Skads Sogn.

medt Wor Steffningh for Oss udi Rettbe steffndt Oss Elskl. Frue *Marene Muncksdaather* ⁽³⁾, affgangne *Lauge Hvittfeldtz* Eptherleffuerske till Krogsgaard, paa thend anden Side, och tilthallede hinde Oss Elskl. *Albritt Friis* ⁽⁴⁾ till Harridtzkier, Wor Mandtt och Raad, Fuldmectig paa for^o: *Frederich Muncks* Wegne for itt Breff, hun hannum under hindis Segell giffuett haffuer, som och skall were medt andre Riddermendtz-Mendtz Segell forsseglett, huilckett for^o: hindis Breff hand meener hinde bör at holde och eptherkomme som en erligh Adels-Person egner och bör udi alle Maader, och for Oss udi Rettbe fremlaugde for^o: *Albritt Friis* hindis Breff, hun udgiffuett haffde, liudendis som eptherfølger: "*Marene Munck* till Krogsgaard kiendis och gör witterligt for Alle medt thette hindis obne Breff, aff rett witterlig Gield skyldig att were for^o: *Frederich Munck* fem thussinde gode gamble möntthede uforfalskede Daller, som udi Thydsklandt och Danmarck udi Kiøb, Sall och Wetzell ⁽⁵⁾ nock-som fuldgiör, huilcke fem thussinde Daller hun bepligther sig och sine Arffuinge till guode Reede att bethalle och fornöige for^o: *Frederich Munck* och hans Arffuinge nu till Philippi- och Jacobi-Dagh förstkommendis paa hans Gaard Ousswangh, och holde thett hannum och hans Arffuinge uden ald Skade, Kost och Therringh i alle Maade, men huis saa skeede, at for^o: fem thussind Daller med huis beuissligh Skade, Kost och Therring och Interesse icke bliffuer for^o: *Frederich Munck* eller hans Arffuinge bethalledt och fornöigett till for^o: Tid och Stedt, som forskreffuitt staaer, tha skall hand ald Fuldmagtt haffue, uden hindis och hindis Arffuingers Gienssigelsse i nogen Maade, strax till sikh att annamme hindis Hoffuedgaard Krogsgaardt med allt hindis Arffueguodtz, ehuo som helst thett er eller findis kandt, som hun haffuer arffuitt epther hindis affgangne Fader och Moder, huilckett hand altsammen skall bekomme giendlöes och upantsatt i alle Maade, och thett siden haffue, nyde, bruge och beholde for itt frii brugeligh Pantt, till saalenge for^o: Summa Pen-

(³) Blev d. 2 Jun. 1583 gift paa Krogsgaard med Lauge Hvittfeld, Sön af Claus Hvittfeld til Krumstrup, s. *Beogrups* anf. Stamtavle. Han døde 13 Nov. 1590.

(⁴) Albr. Friis's Datter blev i 1592 gift med Frederik Munk.

(⁵) *Wetzell* skal maaskee betyde: Handel.

dinge bliffuer for^o *Frederich Munck* eller hans Arffuinge tilfulde bethaltt och fornøigett, som forskreffuitt staar, och bepligther hun sig paa sin gode adelige Throe, adelig Ære óch Loffue, att om hun nogen Tid bliffuer til-sindtz att wille selge, pantthe eller afhende for^o Krogsgaard eller nogen hindis Arffueguodtz, tha will hun selge och unde for^o *Frederich Munck* thett, och ingen anden, for Skiell och Fylleste som tilbørligtt er; att saa er udi Sandheedt och fast och ubrødeligen holdis skall paa hindis guode Throe, Ære och Loffue, haffuer hun trøgtt sitt Signedt her nedepaa thette hindis obne Breff, och fordi hun icke sielff kand skriffue, haffuer hun tilbedett Oss Elskl. *Christoffer Krusse* till Sønderrriiss, *Christian Lange* till Brammingh, *Peder Madtzen* till Foffuerfeld^(*), Wore Mendt och Thienere, saa och hindis Sogneprest, Her *Hans Jörgenssen*, som thette Breff medt sin Haand skreffuit haffuer, med hinde at bessegle och underskriffue till Windnissbyrd, Datum Krosggaard thend 17 Dagh Martii, som er thend Onssdagh nestepther Midtfaste, Aar 1591. *Christoffer Krusse* egen Haand, *Chresten Lange* egen Haand, *Peder Madtzen* egen Haand, Her *Hans Jörgenssen* egen Haandtt." Och setthe for^o *Albritt Friis* udi alle Retthe, om hun saadan hindis Breff och Segell icke er pligthig och bør at holde och epherkomme? Tha er mött for^o Frue *Marene Munck* och berethe, at hun ochsaa haffde hidt udi Retthe steffndt for^o *Frederich Munck*, huilcken Steffningh formelde, at hun haffde Tilthalle till hannum for adskillige Affbreck, Forfölling och Undssigelsse, hand hinde epher hindis affgangne Hossbondtz Død skall giortt haffue, huorudi hun mener sig at were skeedt forkortt, uansseett att hun er en fattig Widue^(†), huilcket samme hand, ther hindis affgangne Hossbonde stoedt Liigh, emod hinder skall haffue beuist for en Summa Pendinge, som er 2000 Daller, hindis affgangne Hossbonde aff hannum lontt haffde, ochsaa for hues hun sig emod hannum widere haffuer att beklage, och hand hinde i adskillige Maader skall giortt haffue, och beklagede for^o Frue *Marene*, att hun war en fattig hielpe-løes Encke, och hindis retthe borgen^(*) Werige Oss Elskl. *Hans Munck* till

(*) *Faurfeld* i Skads-Herred, Guldager Sogn.
(†) *Viduo*, Enke.

(*) *Borgen*, formodentlig en Fejlakrist for *baerne* Værge, fødte Værge.

Ousswang, Wor Mand och Thienere, icke will suare for hinde aff thend Orsage, hand icke will were sin Broder emod, therforre paa thett underdanigste war begierendis, at Oss Elskl. *Hans Lindenow* (*) till Ödtzlöff, Wor Mandtt, Thienere och Landtzdommere udi Wortt Land Nöre-Juttlandt motthe suare for hinde, huilckett hand ochsaa giorde, och beretthe for thett förste, at ald huis Gield, som fandtz ther hindis affgangne Hossbonde *Lauge Huitfeldtt* war död och affgangen, thend burde att bethallis aff fellidtz Boedt, therforre formeenthe, att *Lauge Huitfeldtz* Arffuinge ware pligthige thierris Anpartt at fornöige och bethalle, och icke hun allene; for thett andett meenthe hand samme Breff, *Frederich Munck* bekommidt hafde, icke at were saa lougligtt, som thett sig bör, epherthi thett er icke giortt medt hindis Lauge-Werige eller nogen hindis neste Slegtz Beuillingh och Samthöcke, som Lougen skall formelde, formeenthe therforre, att hun war tilssindtz at wille haffue thett indsteffndt for Oss, meenendis hinde ochsaa att haffue andre adskillige Beskyldninger till hannum, som udi Fremthiden skulle forekomme och en Partt hindis Steffningh skulle om formelde. Theremod beretthe for^o *Albritt Friis*, att hues hindis Steffningh medtförde, att hand skulle haffue forfultt eller undsagtt hinde med meere, forssaae hand sig, att hun udi ingen Maade skulle med nogen Föie eller Lempe hannum offuerbeuisse, men meenthe billigtt were, att hand fordrede sine udlaugde Pendinge, och setthe udi alle Retthe, epherthi hand hafde hindis egitt Breff och Segell paa for^o Summa Pendinge, om hun icke tha er pligthig som en Adels-Person at holde och epherkomme samme hindis Breff och Segell, som thett sig medt Retthe bör, och wor therpaa en endelig Dom begierendis, medt mange flere Ord thennum emellum forlöb paa baade Sider. Tha epher Tilthalle, Gienssuar, Breff, Beuiss, och thenne Sags Leigliheedt, och epherdi her for Oss udi Retthe leggis for^o Frue *Marene Muncksdaathers* obne be-seiglede Breff, medt Herremendtz Segell forsseglitt till Windnissbyrdt, for hun icke sielff kand skriffue, thermedt hindis Breff widere at bekreffthe, saugde Wii therpaa saa aff for Retthe, att hun er pligthig och bör samme sitt Breff

(*) Hans Lindenow til Örslef Kloster, senere Befalingsmand paa Bornholm.

at holde, saa lenge thett stander wedt Magtt och er uryggett, och hues hun kand haffue sin Hossbondis Arffuinge till at thale for half witttherlig Gield at bethale epther Wor Recess, thet stande hinde friitt och obedt forre.

69.

1591. Dom paa Kongens Retterting. En Selvejerbonde, som af en Adelsmand sagsøges til at give Erstatning fordi han i Forening med sin Moder beboede og brugte den Deel af en Bondegaard, som hiin havde tilkjöbt sig, fremsætter forskjellige Exceptioner, deels at hans Moders rette Værg, hans Broder, ikke var stævnet, deels at det ikke ved Samfrænders Eed var godtgjort, hvor stor Part i Bondegaarden tilkom Sagsøgeren, deels at denne som Adelsmand ikke var berettiget at tilkjöbe sig Bondeejendom, deels endelig, at han selv som Selvejer efter Rigens Ret ikke burde have været fordeelt, men burde været forfulgt med „Doms-Dele og Eskning.“ Rettertinget antager den sidste Exception for afgjørende og nægter Forfølgningen Fremme.

(U. 154 b.)

Wii Christian thend Fierde med Gudtz Naade etc. Giöre Alle witttherligtt, at Aar 1591 thend 2 Julii, paa Wortt Retthertingh udi Wor Kiöpstedt Kiöpenhaffn, for Oss Wor skickett Oss Elskl. *Erick Löcke* till Skouffgaardtt⁽¹⁾ Wor Mand och Thienere paa thend ene, och haffde met Wor och Rigens Steffning for Oss udi Retthe steffndtt *Lauridtz Söffrenssenn*, Bonde i Liuffuelstrup paa thend anden Side, och wedt hans Fuldmectige *Niels Hanssen* och *Jens Lauritzen* lodtt tillthale for^o *Lauritz Söffrenssen*, Bonde, for at hand skulle udlegge och rettgjöre hannum Hoffuidttgieldtt for thend Brugssell, hand och hans Moder och Söskend haffuer brugtt i hans Lodtt och Anpartt udi thend östre Bonde-Gaardtt i Liuffuelstrup, och hand haffde loffuidtt att thale hans Minde therforre, och icke thet er skeedtt, och först udi Retthe

(1) I D. Atl. IV. 564 yttres, at det er tvivlsomt, hvilken af de forskjellige Gaarde med Navnet *Skovgaard*, der har tilhört Erik Lykke. Ingen af de Byer, som forekomme i nærværende Dom, findes i Onåild-Herred, hvori det i D. Atl. I. c. omtalte Skovgaard skulde ligge; ogsaa er det klart, at

Sagen er forhandlet i Halds-Herred; ved Halds-Herred menes her Sönder-Halds-Herred, s. *Hanssen*, nogle Esterretninger om danske Ridderborge S. 121. — Liuffvelstrup maa være det nærliggende Lystrup i Vivild-Soga.

laugde for^o *Jens Lauritzen* thuende Herritztings Deels-Winde, udgiffuen paa Hald-Herritzting, thett ene thend 7 Augusti A^o. 1590, thet anditt Mandagen for St. Oluffs Dag i for^o Aar, lydendis, *Erick Löcke* ther haffde for Hoffnidttgielddt och Faldzmaall laditt fordeele *Lauritz Söffrenssenn*, Bonde i Liuffuelstrup, for thend Brugsell, hand och hans Moder och Söesken haffuer brugdt udi hans Lodtt och Anpartt udi thend östre Bonde-Gaardtt i Liuffuelstrup etc., thernest udi Retthe laugde hand itt Landtztings Deels-Widttne, udgiffuett aff Oss Elskl. *Mourits Stygge* till Holbeck Gaardtt, *Hans Lindenow* till Ösleff, *Worre Mendt*, *Thienere* och Landtzdommere udi Wortt Landt Nörre-Juttlandt, och *Gundi* Skriffuere, Landtzthings-Hörer ibithem, lydendis, *Lauritz Söffrenssenn* udi lige Maade ther att werre fordeellt, som till for^o Haldherritzthing, for for^o Sag, som thett Landtztings Delss-Widttne widre medtförer; end fremlaugde hand itt Tings-Widttne aff for^o Haldherritzting, udgiffuet Onssdagen epher St. Hans-Dag Midttsommer A^o. 1590, lydendis, att hand (*var*) ther till Tinge for Tingsdom, och indsatt⁽²⁾ sig for hans Hossbonde for^o *Erick Löche*, att wille for hannum indkomme otthe Dage epher hand hiemkommer till Skouffgaardtt, och were i hans egen Willie och Minde for thend Brugsell, som hand och hans Moder och Söesken bruger udi hans Lodtt och Anpartt udi for^o Gaardtt i Liuffuelstrup, met mere thet Tingswittne uduisser och indeholdtt. Item itt Tings-Widttne aff for^o Haldherritzting udgiffuen, Mandagen nest for Pindtzdag udi thette neruerendis Aar, formellendis, att hand ther tilbödt for^o *Lauritz Söffrensen* och vaar begierendis, att hand wille udlegge for^o *Erick Löche* Eyendom aff for^o Gaardttz Grundt och Eyendom i Liuffuelstrup, som for^o *Lauritz Söffrensen* och hans Moder iboer, epher hans Skiöders och Adkoms-Breffuis Liudelse, och tilbödt, att wille *Lauritz Söffrensen* thage uvidlige Dannemendt thertill, tha wille hand ocsaa, och wille saa annamme aff Gaardzens Eyendom epher hans Breffuis Liudelsse, naar och paa huilcken Tidtt the wille hannum thet udlegge, som thet ydermere uduisser; therhoes udi Retthe laugde the itt for^o *Erick Löckiss*

(²) *indsatte sig, tilböd sig.*

skrifttlig Forssett met hans egen Haandtt underskreffuitt, indehollandis, att ephthersom *Lauritz* Bonde haffuer thagitt Gienbreff i hans Forföling, hand offuer hannum, hans Moder och Söesken haffuer, for the udi lang Tidtt haffuer brugtt hans Anpartt, som hand haffuer kiöptt hoes thennum i thend östre Bonde-Gaardtt i Liuffuelstrup, som hand och hans Moder iboer, som er fast Halffparthen och mere aff thet, the bruger aff samme Gaardtz Eyendom, och hand epher hans egen Forpligtt till Herritzting och Landtzting er bleffuen fordeeltt, och icke samme Eyendom haffuer wille udlegge och retthett for sig, sotther hand therforre udi alle Retthe, om hand icke er loughligen och rett fordeelt bleffuen, och böer therforre udi samme Deele och Forföling att bliffue, indtill saa lengo hand udlegger hannum allt samme Eiendom met Skade-Gieldtt, Kost och Therring, som hand theroffuer lidtt och fangitt haffuer, som hand och hans Moder och Sösken udi lang Tidtt emodtt hans Wilge och Minde brugtt haffuer, begierendis, att thenne hans skrifttlig Beretning motthe udi Dommen indföris. Theremodtt att suare er mödtt for^{ne} *Lauritz Söffrenssen*, Bonde i Liuffuelstrup, och först i Retthe laugde itt Tings-Widttne aff Haldherritzting udgiffuen Mandagen epher Gregorii A^o. 1590 lydendis, att thend Tidtt *Söffrin Esbernssen* i Rampten^(*) forbödtt thennum i thend östre Bonde-Gaardtt i Liuffuelstrup hans Hossbondis, for^{ne} *Erick Löckiss*, Lodtt och Pantt att bruge i samme Gaardtt, tha suaridtt for^{ne} *Söffren Söffrenssen* paa *Lauritz* Bondis Wegne thertill, att naar thet met Samfrender bliffuer udlangtt, huormeegitt och stoer Laad hans er, saa will hans Broder *Lauritz Söffrenssen* och *Rasmus Söffrenssen* icke bruge hans Laad, uden the kand haffue thet i thend gode Mandtz Wilge och Minde, och meenthe the, hand icke widste hans Laadtt, for thend icke haffuer weritt met Samfrender udlangdtt, som thet Tings-Widttne widre uduisser; thernest udi Retthe laugde hand itt anditt Tings-Widttne, Mandagen nest for Pindtzdag udgiffuett paa for^{ne} Haldherritzting udi thet nerverendis Aar, indehollandis, att *Lauritz Söffrenssen* stoedtt ther paa for^{ne} Ting och tilbödtt met hans Hossbondt *Erick Löcke*, att hand

(*) Ramten i Nörre-Herred, Örum Sogn.

wille were offuerbödige till at udligge for^o *Erick Löckes* Eyendom aff samme Gaardtz Grundt och Eyendom till thend Gaardtt, hand och hans Moder iboede, naar hans Söeskind wille thet samtöcke, som ocsaa bruger aff samme Gaardtz Eyendom; naar the wille, saa will for^o *Lauritz Söffrenssen* thett medtt thennum ocsaa samtöcke, och stoedtt hand och benegthett, att hand war icke hans Moders Werige, som thett Tingswitne ydermere medttförer; for thett sidste udi Retthe laugde hand itt skriffelig Forssett formellendis, att hans Moder sider paa samme Eyendom och haffuer udi Haand och Heffdt, giffuer Hossbonde-Holdtt selff, yder selff Skyldtt och Landgielde theraff, som aff anditt Selffeyr-Goudtz, och endnu udi daglig Brug haffuer, och icke hans Moder, eller hindis myndige Werige och⁽⁴⁾ *Söffren Söffrenssen* skall werre tilthallt; therforre meenindis thett met Uretthe att werre, och icke heller hand bruger nogitt aff same Eyendom, och icke heller hand er nogitt aff samme Eyendom udlaugdtt for hans Partt att bruge, men hand att arbeide for sin fattig Moder, och meentthe for^o *Erick Löcke* icke att haffue endnu udlaugdtt eller beuist, huor som hans Lodtt eller Anpartt skall werre, som hand haffde kiöptt i samme Bondegoudz, met Samfrenders Eedtt epher wor danske Loug, och icke heller epher Recessens Liudelse⁽⁵⁾ mothe kiöbe nogitt friit Bönder-Eye, och epherti hans Moder och hindis retthe Werige *Söffren Söffrenssen* haffuer standitt saa well som hand inden Tinge, och loughligen tilböditt Sölff och Pendinge, ehuem som kunde met Retthe beuisse att haffue nogen Lodtt eller Anpartt i samme Bondegardtt met Samfrenders Eedtt, [att haffue] icke heller samme Goudtz skall werre iaffnidt eller deelt endnu, som hand meen thett böer att werre; sammeledis meentthe hand, epherthi hand er en Selffeyere till samme Gaardtt och Eyendom, att hand icke skall were forfuldtt met Rigens Deelee epher Rigens Rett⁽⁶⁾, och Dom icke er gangen for Deelee i Sagen, meener

(4) Her findes to utydeligt skrevne Ord; der synes at staa: *allerstedt Söen*; det förste Ord turde maaskee være en Skrivfeil for: ældste, hvoraf da kunde indsees Grunden til at han var hendes rette Værge. I alle Tilfælde seer man, at Sönnen var sin Moders Værge, endskjönt huu var Enke, jvfr. Vald. Sjell. L. 1 13.

(5) Det er Frederik d. 2dens Haandsfæstn. Art. 21, som herved menes.

(6) Den ofte omtalte Instruction fordrer nemlig, at den, som vil have Rigens Forfølgning over nogen Riddermandsmand (med hvem siden *Selveiere* sættes i Klasse) skal paa 3 Tingdage udæske til Hjemting „och tage thet beskreffuit thet fjerde

hand samme Deele och met Uretthe, och meentthe, hand burde att werre forfuldtt met Dom, Deele och Eskning offuer hannum först burde att thagis, förrend hand met Laugdagsbreffue burde att werre forfuldtt, och epherthi hand icke haffuer loffuitt eller tillsaugdt for^o: *Erick Löcke* widere eller anderledis att stille tillridz, end for hues hand kand beuisse hannum offuer met Retthe, epher slig Leiglighedt setther hand udi alle Retthe, om samme Deele och Forfölling er saa lougligen dreffuen och forhuerffuitt, att the böer wedtt Magtt at bliffue eller magtelöes att werre, och icke att komme hannum till Hinder eller Skade paa thenne Tidtt, som thett skriffttlig Forsett i sig selff medttförrer, medtt flere Ordtt thennum emellom forlöb; tha epher Tilthalle, Giensuar, Breff, Beuissning och thenne Sags Leiglighedt, och epherthi Wii befinder for^o: *Erick Löcke* att haffue fordeltt for^o: *Lauritz Söffrenssen*, som findes en Selffeyer att werre, och thet for Goudtz och Eyendom, och icke att were udeskidtt aff hannum epher som Rigens Rett formelder, tha kunde Wii icke kiennde thenne Forfölling saa rigthig epher Rigens Rett, att thend böer att komme hannum till Hinder eller Skade paa thenne Tidtt, men naar *Erick Löcke* fanger lougligen udeskidtt aff hannum epher Rigens Rett, tha att gaae om saa megitt Loug och Rett er.

Ting oc siden fare til Landsting“ (jvfr. l. 10 Not.) hvorimod sædvanlig Fordeling eller Lagsögelse var nok mod „ufri Mandt, som ey haffver Eyendom (see ovenfor S. 144). Fremgangsmaaden med den saakaldte Eskning var imidlertid ingenlunde saa nøjagtig bestemt, at det jo vel kan begribes, at en forskjellig Praxis paa flere Steder dannede sig, hvilket ogsaa sees af mange Domme, hvorfor udemivivl ogsaa Christ. 4des Rigens Ret bru-

ger langt bestemtere Udtryk i Art. 8 og 9, som vise, at en formelig Dom paa Herredsting skulde gaae forud for Eskningen, og at dersom den ikke fyldestgjordes, Sagen skulde støvnes til Landstinget og der ligeledes gaae endelig Dom, saaledes „at ikke Landsdommer maa grunde sin Dom paa Herredsfogdens Dom, meden sløff tage Sagen og dens Beviser for sig.“

70.

1591. Kongens og Rigsraadets Dom. Den, som har givet Pengelaan paa haandfaaet Pant, som er stillet af en Uberettiget, kan ikke gjøre Fordring paa Erstatning, naar det pantsatte Gods vindiceres af Ejeren, men maa holde sig til den, som har pantsat det.

(V. 228.)

Wii Christian thend Fierde medt Gudtz Naade etc. Giøre Alle witterligt, at Aar 1591 thend 3 Dag Julii paa Wortt Rettherting paa Wortt Slott Kiöpenhaufn udi Wor Egen Neruerelsse, offuerwerendis Oss Elskl. *Peder Gyldenstiern* till Thim, Danmarckis Rigis Marsk, *Peder Munck* till Estuadgaard, Wor Amerall, etc.⁽¹⁾, for Oss war skicket Oss Elskl. *Casper van Knudtz*, Rigens Profoss⁽²⁾ paa thend ene och haffde med Wor Steffningh for Oss udi Retthe steffndt Oss Elskel. Borgemestere, Raadmendt och Byfogedt her udi Wor Kiöpstedt Kiöpenhaufn paa thend anden Side, och tilhallede thennum for en Dom, the nogen Tid siden forleden dömppt och affsaugtt haffuer om en Guldkiede, som Oss Elskl. *Niels Kaass* till Starupgaardt, Wor Mand och Thienere, haffuer pantsatt for 170 Daller, och thend Tid for^o Kiede er forsatt for for^o Summa, haffuer hin werritt ganske tilsammen, therepther er samme Kiede udi Stöcker huggen och till hannum forssett⁽³⁾ itt Stöcke theraff, som war sötthen Led⁽⁴⁾, for LX Daller, och nu sidst forgangen Herredag⁽⁵⁾, thend Tid *Berthel Struck* bleff aff Oss och Worre Elskl. meenige Danmarkis Rigis Raad tildömppt at leffuere for^o Kiede till for^o *Niels Kaas* igien, ehr for^o *Berthell Struck* for samme Kiede fengligen bleffuen indsatt till Coldingh, och therepther udborgett⁽⁶⁾ udi saa Maade, at hand wille igen lade leffuere och offuerantthuorde uskamferitt och med sin fulde Wert for^o Kiede till sin retthe Eyer, och thend Tid for^o *Berthell Struck* samme Kiede her paa Raad-

(¹) Jeg har udeladt de övrige Rigsraaders Navne.

(²) Om denne Person, see ovenfor S. 217 og om Niels Kaas's Kjede, som er Gjenstand for denne Sag s. S. 219 ff.

(³) *forsett*, pantsat.

(⁴) I Dommen staaer *Lod*, men af det Fölgende sees, at det^{er} en Skrivfejl for *Led*.

(⁵) See ovenfor Dommen af 4 August 1590 S. 219.

(⁶) *udborget*, udfriet af Fængslet imod at stille Borgen.

huussett skulle fran sig leffuere, manglede ther hoes hannum the 17 Leedt, som hoes for^o: *Casper van Knutz* forsett vare for bemelthe 60 Daller⁽⁶⁾, saa haffuer han mott fran sig legge for^o: 17 Ledt aff samme Kiede her paa Kiöpenhaufn till Oss Elskl. *Dettlöff Holck*, Wor Mand, 'Thienere och Embidtzmand her sammestedt, och hand strax for^o: 170 Daller, som for^o: *Niels Kaas* skulle udlegge paa Raadhuussett till samme Kiede at indfrii, beslaget och arresteeritt, emod huilekett Beslag och Arrest the skulle haffue dömppt for^o: *Casper van Knudtz* fran thend Anpartt, hannum for for^o: 17 Leedt aff for^o: Kiede medt Retthe burde at tilkomme, och meener dennum therforre at haffue giortt Urett, och emod for^o: Forbudt och Arest, och först for Oss udi Retthe laugde for^o: Borgemester och Raadtz Dom, udgiffuon paa Kiöpenhaufns Raadhuus thend 26 Martii udi thette neruerendis Aar aff Borgemester, Raadmend och *Peder Frandtzen* Byefoegett, formellendis udi sin Beslutningh, att eptherdi *Berthell Struck* samme Kiede gandske och allt saa megitt handtt theraff haffuer hafft i Pantt, epther Wor och Worre Elskl. Danmarckis Rigis Raadtz Dom haffuer leffueritt, dissiligeste epther thend Forlöffthis Breff, hand⁽⁷⁾ for^o: *Niels Kaas* annammett aff for^o: *Berthell Strucks* Forloffuere *Oluff Bager*, *Hendrich Bundmager* och *Claus de Wale*⁽⁸⁾, aff for^o: *Niels Kaas* icke i samme Forlöfftis Breff begieres [att were] leffueritt aff for^o: *Berthell Struck* emod the 170 Daller medt sin Rentthe, som hand wille udlegge, widere end

(6) Det er ikke ganske klart, hvorledes det er gaaet til med denne Pantsætning, men det synes, som om de længer nede i Dommen omtalte Qvinder, der vare van der Knudtz's Haandlangersker, vel kunne have stjaalet de 17 Led, dersom de ikke have spilt under Dække med Struck, som idvrigt paaberaaber sig, at denne Pantsætning er skeet ham uvitterlig; men under den forrige Sag tilstaaer han, at han har modtaget Kjeden til Pant af en Qvinde, hvorimod de Övriges Forklaring gaaer ud paa, at Niels Kaases Vært Erik Hansen, efter Opfordring af Kaas, havde pantsat Kjeden til Albret Villumsen og dennes Kone; fra disse maa den formodentlig ved de i Dommen omtalte Fruentimmer have gjort Vandriogen til

Struck paa det Stykke nær, som de samme Fruentimmer have pantsat til v. d. Knudtz.

(7) *hand* er uden tvivl en Skrivfejl for *som*; Constructionen i Magistratens Dom er idvrigt meget skjödeslös, men Meningen synes at være, at da det for Struck udstedte Cautionsbeviis ikke gaaer ud paa andet, end at han skal levere Kjeden tilbage imod at erholde 170 Daler, er han ogsaa berettiget til at beholde denue Pengesum ubeskaaret.

(8) Formodentlig den samme *Claus de Wale*, som af Christian d. 4de sendtes som Herold til Sverrig i Aaret 1611, s. Dansk Mag. I. 273 ff. Han nævnes blandt Kjöbenhavns Borgere 1588 s. Nyt hist. Tidsskr. I. 210, Not. 91. + 1612.

saadan Kiede udi Guld-Wegtt och Werdt ephersom for^o *Berthell Struck* thend annammidt haffde, huilckett for^o *Berthell* beuisser att haffue epherkommidt, sagde the therpaa saa aff for Retthe, att for^o *Berthell Struck* bör att heholde the 170 Daller, hand bekommidt haffuer, och hues Skade Profossen lider for hans Partt aff thend Stöcke, hand haffde, huilckett *Berthell* war aldiellis ubeuist⁽⁹⁾, skall hand tilhalle thend, som hannum samme Stöcke Kiede till Hende antthuordett och i Pantt satt haffuer, som then Dom ydermhære uduisser, och i Retthe laugde en skrifftligh Forssett, som for langtt war her at indføre Ord fran Ord, men formelder iblantt andett, att thend Tid *Struck* skulle leffuere *Niels Kaassis* Kiede fran sikh her paa Raadhuussett medt ald sin fulde Wegtt, fatthedis ther udi Kieden thett Stöcke, hand⁽¹⁰⁾ haffde i Pantt for 60 Daller, och epher hand thett motthe fran sig legge i for^o *Dettleff Holckis* Neruerelsse, haffuer hand paa Raadhuussitt arresteeritt for^o 170 Daller, saawiitt hans Anpartt therudi kunde belöffue sig, huorpaa Borgemester och Raad udi for^o *Dellöf Holckis* Neruerelsse her paa Raadhuussett haffuer loffuett och tilsagtt hannum hans Anpartt udi for^o CLXX Daller at wille forskaaffe, och siden thend 26 Martii frandömppt hannum sine Pendinge, therforre meen thennum Urett at haffue giortt; item att the icke skall haffue fuldkommidt Wor Befallingh, men thend udi Werritt⁽¹¹⁾ borttslugett, och for thett sidste althid hans Fange⁽¹²⁾ emodtt hans Wilge och Widtskaff ladett löes aff sitt Fengssell, om the icke bör for saadanne ubillig Forhindring att stande hannum till Retthe; dessligeste, epherdi at the ochsaa haffuer emodtt hans Wilge udladt aff Fengssell *Lissebett Assers*, om the icke for thend Summa Pendinge aff *Lissebett Atzers* bör skyldig at were, som thett skrifftlig Forssett langtt widere medtförre. Saa och war tilstede *Karene Frybytherss*, som hannum samme Kiede haffde i Pantt satt, och haffde och en lang skrifftlig Forssett, huorudi hun beklagede sig, att hand haffde udi lang Tid hafftt hinde udi

(⁹) ubevidst, uwitterligt.

(¹⁰) hand d. e. van der Knudtz.

(¹¹) udi Werrit borttslugit, slaaet den hen i Veir og Vind, ikke bekymret sig om Befalingen.

(¹²) Denne Fange er den strax nedenfor omtalte Lisbet Assers.

Fengssell, och hand siden haffuer fangett Wuerdt⁽¹³⁾ udi hindis Boe och thagett fran hinde ald hindis Armod, enddog hand sielff skall haffue begieritt aff hende, at huor hun kunde forskaffe Guld eller Sölff udi Pantt, tha wille hand finde Raad til! Pendinge etc., som thett ydermhære formelder. Saa er och mött Borgemester och Raadmendtt och wille were thierris Dom bestendige, formeenthe dennum ingen Urett at haffue giortt hannum udi samme thierris udgiffne Dom, och fremlaugde en skriffttlig Forssett, som formelder eblantt andett, att ephersom Profoss personligh war tilstede udi forledne Herredag, som holthis paa Wortt Slott Choldinghuus, ther thend Sag om for^o: *Niels Kaassis* Guldkiede, *Berthell Struck* war pantsatt, bleff ordeltt, och samme Tid icke i nogen Maade loedt sig mercke eller angaff, att hand thett Stöcke aff thend Kiede haffde, men tha saawell som en Tid langh therepther stille thængde, som och paa Raadhuussett icke heller för paa allerssidste thett haffuer wiltt wedtgaae, men suarett, hand haffde thennum ingen Regnskaff att giöre, huad heller hand thett haffde eller icke, och haffde Profoss samme Stöcke Kiede fremdellis udsatt her i Byen hoes en Borgere, skall och were beuissligtt hand selff thager Pendinge udi themmelig stor Summa paa Rentthe till V aff hundritt och thennum i Pluck-Thall⁽¹⁴⁾ igen udssetther for thend Geuinst, hand theroffuer kand aff fattige Folck udssue, item epher thierris affsaugde Dom, haffuer han for Retthen tilhalledt *Albritt Willumssen* och hans Höstrue, saa och en Quinde medt (*Navn*) *Karene Chresten Frybytters*, som hannum samme Kiede haffde pantsatt, och Sagen saa wiitt drefsuitt, att hannum er giffuett Wurderingh udi for^o: *Karene Frybytters* Boe for sine udlontthe Pendinge, som handtt sagde att were LX Daller, och epher hand icke fantt thett fyllest Udleg for samme Pendinge, haffuer hand samme Quinde, saa well som *Albritt Willomssen* och hans Höstrue for samme Sag ladett fenglig indsetthe, huorudi *Albritt* endnu er hegthett, och for^o: Quinder haffuer stilledt Borgen for thennum, enddog the beretther, Profos allerede paa the 60 Daller, hand endnu kreffuer, en Partt skall were bethalledt, saa haffuer och samme Personer sa-

(¹³) Wuerdt, Vurdering, Execution.

(¹⁴) i *Pluckthall*, i smaa Summer.

gitt⁽¹³⁾ och forwidt hannum, att skulle aff hannum och andre fattig Folck tha-
 gett och oppeborritt ubillige Aager och Rentthe emod Recessen etc., och er
 Børgemester och Raadmendtz Meeningh nu som tilforn, att Profoss ingen Ret-
 tigheedt haffuer till nogett af for^{ne} CLXX Daller, epherdi hand endnu haffuer
 sin Mandt⁽¹⁾ udi Fengssell for sin Bethalling och Borgen for for^{ne} Quinder,
 och setther therforre udi alle Retthe, om the icke bør quitt att were for for^{ne}
 Profossis Tilthalle och Steffningh udi thendtt Sagh, medt mange flere Ord
 dønnum paa begge Sider emellum forløb; tha epher Tilthalle, Gienssuar,
 Breff, Beuissningh, och thenne Sags Leiglihedt, och epherdi Wii wide Oss
 at erindre, att udi forledne Herredag udi Kolding er *Niels Kaas* tildømppt,
 naar att *Berthell Struck* hannum leffuerede hans Kiede, som hand i Pantt
 hafde, att skulle fornøige hannum for^{ne} CLXX Daller, sagde Wii therpaa saa
 aff for Rette, att for^{ne} Børgemester, Raadmendtt och Byefogett her samme-
 stedtz haffue medt samme thierris udgiffne Dom ingen Urett giortt for^{ne} *Cas-
 per van Knutz*, Rigens Profoss, men samme Dom bør at bliffue wedt sin
 fulde Magtt.

71.

1591. Kongens og Rigsraadets Dom, hvorved en Dom af Möens Landsting stadfæstes⁽¹⁾, der havde dom-
 fældt en Mand, fordi han havde solgt en Stud til to Personer. Landsdommeren havde tilbudt ham at
 frie sig med Lov, da han ikke kunde føre noget Vidnesbyrd til sin Fordeel. — Sagen betragtes som
 Gjenstand for offentlig Forfølgning.

(V. 232.)

Wii Christian thend Fierde medt Gudtz Naade etc. Giøre Alle witttherliggt,
 at Aar 1591 thend 3 Julii paa Wortt Rettherting paa Wortt Slott Kiöpen-

(¹³) *sagidt och forwidt*, sigtet og lastet ham for (jfr. II. 92 Not. 2).

(¹⁴) *sin Mand*, d. e. sin Hjemmel, den, han vil holde sig til.

(¹) Ovenfor S. 86 findes Exempel paa, at Möens Lands-

tingsdomme appelleredes til Sjellandsfar-Lands-
 ting; her indstevnes derimod Möens Landsdom-
 mer umiddelbart for Rigens Ret; maaskee har
 det beroet paa Parternes Godtbefindende, om de
 først vilde henvende sig til Sjellands Landsting.

haufn, udi Wor egen Neruerelsse, ofuerwørendis Oss Elskl. *Peder Gyldenstiern* till Thim, Danmarckis Rigin Marsk etc.⁽²⁾; for Oss worskickett *Anders Staall* udi Thrømmermarck paa thend ene och hafde medt Wor Steffning for Oss udi Retthe steffndt *Söffren Jenssen* i Leerbeck, Landtzdommere paa Wortt Landt Möen, paa thend anden Side, och tilthallede hannum for en Dom, hand nogen Tid siden forleden emellum hannum paa thend ene, och *Matthis Nielssen* i Sproue, Herridtzfogedt i Westerherridt, paa thend anden Side dömppt och affsaugtt haffuer, udi huilcken hans Dom hand haffuer wed Magtt funden en Dom, som samme Herridtzfogett emellum for^{ne} *Anders Staall* och *Hans Matthessen* i Nyegaard dömppt haffuer om en Stud, som for^{ne} *Anders Staall* och *Hans Korri* udi Nebelle haffue werritt udi Tretthe om, formedelst huilcken hans Dom hand meener sig att were skeed Urett och forkortt; sammeleedis haffde hiidt udi Retthe steffndt for^{ne} *Matthis Nielssen* i Sprou for samme Dom, handt emod hannum forhuerrffuitt haffuer, huorudinden hand skall were funden quitt for huis Tilthalle hand formeenthe sig at haffue till hannum for en Dom, hand haffuer nogen Tid tilforn ther till Herridtztingh dömppt emellum hannum paa thend ene och for^{ne} *Hans Matthessen* paa sin Hoessbondis⁽³⁾ Wegne paa then anden Side, huorudinden han formeenthe sig at were skeedt Urett, och först for Oss udi Retthe laugde for^{ne} *Anders Staall* en Herritztingsdom, thend 4 Dag May 1590 udgiffuen paa Westerherridtzting aff for^{ne} *Matthis Nielssen* i Sprou, Herridtzfogedt ther sammesteds, formelendis udi sin Beslutning, att epherdi thett er for hannum giortt beuisseliggt, at for^{ne} *Anders Staall* ioe fuldkommeligen haffuer soldt och tilsaugtt for^{ne} *Hans Korri* en Stud paa Stege Gade, som itt Thingswidtne therom formelder, och for^{ne} *Anders Staall* therepther paa en anden Stedt haffuer sollt samme Studt, som tha aff Retthe skulle werritt *Hans Kaariss*, paa thet hand kunde faae 1/2 R meere for thend, end hand haffde sollt *Hans Korri* thendt for VI R tilfornne, och for^{ne} *Anders Staall* icke haffuer kundet sig ther an-

(2) De övriga Rigsraader har jeg udeladt.

(3) Denne Husbonde maa være Peder Munk, som

siden nævnes og som paa den Tid var Befalingsmand paa Möen.

derledis [for] forklare eller affbeuisse, saa att were, at hand icke haffde soltt for^o: *Hans Korri* thend Studt, ey heller Windnissbyrd, att the skulle were therom forligthe men haffuer thagett thend och soldt, och ingen Hemmell hand haffuer for sig i Retthe förtt, tha wedt hand icke therpaa retthere at affssige for Retthe, end emeden och ald thend Stund the Windnissbyrd staar wedt therris fulde Magtt usteffndt och paathaltt⁽⁴⁾, som for hannum i Retthe er förtt, end att for^o: *Anderss Staall* at haffue soltt samme Stud som andett uhemblitt Guodtz och bör therforre at böde till for^o: *Peder Munck*⁽⁵⁾ paa Worre Wegne for samme uhemlitt Studt, hand solde, epher Lougen⁽⁶⁾, som thend Dom ydermere uduisser; thernest frelaugde hand Landtztingsdommen, udgiffuen aff for^o: *Söffren Jenssen*, Landtzdommere paa Møen, thend 14de Dag Julii A^o. 1590, liudendis udi sin Besluttingh, att hand icke widste medt nogen Föie eller Lempe at kunde fælde Herridtzfogedens Dom, men finder for^o: *Mattis Nielssen* Herridtzfogedtz Dom wed sin fulde Magtt att were, epherdi at for^o: Windnissbyrdt, for hannum haffuer werritt steffint i Retthe, wedt thier-riss högeste Eedt haffuer ther bekreffthett thierris Windnissbyrdt och werritt thierris Widskæff bestendige, som the tilforne till Herridtzting wundett haff-uer, som thend Landtztingsdom widere forklarer, och beretthe for^o: *Söffren Jenssen* Landtzdommere, att for^o: *Anders Staall* war Lougen⁽⁷⁾ tilböden, epherdi handtt ingen Windnissbyrdt kunde före udi Sagen, huilckett hand icke giöre wille, men wille bliffue wedt Sagen och haffue Dom for sig, som hand for Oss beuiste med itt Landtztingswidne, udgiffuett paa Landtzting thend

(4) *paatalt* : upaatalt, da det *u*, som findes i usteffndt, ogsaa skal henføres hertil.

(5) Peder Munk maa have været nævnt tilforn i Her-redstingsdommens Begyndelse, som den der havde anlagt Sagen paa Grund af de 3 Marks Böder til Kongen, som var Straffen for det uhjemlede Salg.

(6) See Jydske L. I. 41.

(7) Det kunde synes besynderligt, at Landsdomme-ren endnu paa Christian den 4des Tid kunde til-byde den Sagsögte at give Lov, da der var Vid-

ner paa, at Kjöbet var sluttet paa Stege Gade, men ikke at tale om, at Beviistheorien endnu i Slutningen af det 16de Aarhundrede var meget vakkende, er Sagens Detail for lidet oplyst til at man kan vide, hvad hine Vidner havde udsagt. Det synes saavel af en enkelt Yttring i Dommen, som og af Staals Forklaring at fremgaae, at der kunde være Spørgsmaal, om Kjöbet var endelig afsluttet, eller i al Fald, om ikke Kjöbereren senere var bleven enig med ham om, at Kjöbet skulde gaae tilbage.

17 Dag Junii A^o. 1590, som thett therom formelder; tha er mött for^{ne} *Anderss Staall* och formeenthe, at *Hans Madtzen*, som hannum forfølger for samme Sag, icke burde at indføre ⁽⁸⁾ *Hans Kaaris* eller hans Arffuingers Fuldmagtt och Myndigheed till at forfølge hannum, om for^{ne} *Hans Korri* haffuer hannum nogett at tilthalle, och formeen sig inthett Kiöff at haffue giortt medt *Hans Kaari* om nogen Stud, eller hannum nogen Stud antthuordett wedt Horn eller wedt Liödt⁽⁹⁾, och formeenthe hand medt forskreffne Domme war skeedt Urett och setthe udi alle Retthe, om the icke burde magthelöess at were, medt flere Ord thennum emellum forløb; tha ephther thend Sags Leigliheedt tilspurde Wii for^{ne} *Anders Staall*, om hand haffde nogen Breff eller Beniss, huor medt hand formeenthe samme Herridtztings och Landtztings Domme att wille emodssige eller felde, tha haffde hand ingen, ey heller nogen paa-skiödt, huorforre Wii therpaa saa affsaugde for Retthe, att for^{ne} Herridtztings- och Landtztingsdomme bör att bliffue wedt thierris fulde Magtt, och Herridtzfogeden och Landtzdommeren therudinden ingen Urett att haffue giordt for^{ne} *Anders Staal*.

(8) *Indføre Hans Kaaris Fuldmagt og Myndighed*, d. e. benytte sig af Hans Kaares Ret til at forfølge Sagen. I det mindste bruges Udtr. at *indføre sig* om at skaffe sig Adgang, Indpas (s. f. Ex. Christian d. 3dies Kirkeord. Fol. 10: „som met Gunst oc Gaffve *indføre sig* (I Embede) for egen Vild Skyld“). Exceptionen støtter sig nemlig derpaa, at Sagen ikke kunde betragtes som Gjenstand for offentlig Forfølgning, men at det maatte være Hans Kaare overladt, om han vilde forfølge Sagen eller ikke, hvilken Exception i det mindste

efter den ældre Praxis neppe var ugrundet, s. Retshist. § 163 Not. b.

(9) *antvordet ved Horn eller med Liödt*, overleveret ved Horn eller med Lyd (Tale); Exceptionen gaaer ud paa, at Staal hverken havde sat Kaare i virkelig Besiddelse af Studen ved at lade ham trække den med sig ved Hornene, eller ved sin Tale havde givet noget udtrykkeligt Samtykke til dens Overleverelse. Vel kunde *Liödt* ogsaa betyde Lød, Farve, men dette Ord forekommer mig ikke her at give nogen Mening.

72.

591. Kongens og Rigsraadets Dom i en Aaraadssag⁽¹⁾, hvori en Adelsmand havde svoret „Bogseed“ uagtet han ikke havde overværet Gjerningen. Eden frafaldes og Sagen underkastes ny Paakjendelse af Nævninger.

(V. 279.)

Wii Christian thend Fierde medt Gudtz Naade etc. Giöre Alle witterliggt, at Aar 1591 thend 8 Dag Julii paa Wortt Rettherting paa Wortt Slott Kiöpenhaufn, udi Wor Egen Neruerelsse, offuerwerendis Oss Elskl. *Niels Kaas* till Thoerupgaardt, Wor Candtzler, — med allt Raaditt, *Absalon Göie* underthagendis — Worre throe Mend och Raad, for Oss Wor skickett Oss Elskel. Frue *Magdalene Banner*⁽²⁾ till Krabbissholm, affgangne *Iffuer Krabbis* Eptherleffuerske paa thend ene och haffde medt Wor Steffning for Oss udi Retthe steffndt Oss Elskl. *Jacop Skram* till Fruergaardt, Wor Mand och Thienere, paa thend anden Side, och wedt Oss Elskl. *Falck Göie*⁽³⁾ till Skierssöe, Wor Mand, Thienere och Befallingsmandt paa Wortt Slott Hammersshuus paa Wortt Land Borringholm, tilthallede hannum for itt Winde och Bogs-Eedt⁽⁴⁾, hand nogen Tid siden forleden haffuer suoren, wunden och bunden till Hammerum-Herridtzting paa en hindis Thienere wedt Naufn *Jacop Ipsen* i Hiffueriiss⁽⁵⁾ for Aaraadt, som hand skulle haffue giortt paa *Lauridtz Söffrenssen Ulf* i Waerde, som bleff ihielskutt aff *Jep Clemmidtzen* i Huusbye, och hand haffuer soeritt hannum Sagh paa Haandt, enddog hand icke therhoes war, eller theraff widste ther thend Gierningh bleff giortt, och att hand alligeuell haffuer soeren for^o: *Jacop Ipsen* Aaraadt offuer, och meener hun, att hand icke haffde burdt att suerge for^o: hindis Thienere nogen

(1) Jvfr. III. 58, hvor der forekommer et andet Exempel paa, at saadanne Sager bleve paakjendte af Herredsnavn. At disse ikke kunde opkræves förend Sagsögeren havde aflagt Aasvoren Eed, siger J.L. III. 64 udtrykkelig: „Ængi man kan oc fangæ hærætsnæfn af annen, uten of han swærær hanum gärning a hand.“

(2) Hun döde d. 5 Marts 1597.

(3) *Falk Göie* var gift med *Magdalene Banners* Datter *Karen Krabbe*. Han döde d. 3die Jan. 1594.

(4) *Bogs-Eed*, s. III. 179 Not. 1.

(5) *Maaskee Höjriis* i Ikast Sogn, Hamrum Herred, eller *Havriis* i Tvis-Sogn, samme Herred.

Bogs-Eedt offuer, eller nogen Windnissbyrd udi thend Sag at bere, undthagen hand haffde werritt therhøes, och meener therforre hans Eedt icke saa rett at were soeren, eller hans Windnissbyrd saa att were boeren, att thett bör att komme hinde eller hindis Thienere till Hinder eller Skade udi nogen Maade. Tha er mött for^{no} *Jacob Skram*, och formeenthe hues hand haffde wundett och soeridt, skulle well udi sin Tid befindis sandruitt att were, och icke widste sig thermedt att haffue giortt Urett, huoremod *Falck Göie* gaff for Suar, att thersom thett skulle holdis for Rett, att en Adelsmand udi saa Maade motthe binde Boegs-Eedt, suerge och winde, giordis thett icke fornöden att thage Neffn eller at haffue andre Dommere, end thend höige Öffrigheed, medt flere Ordtt: tha epher thend Sags Leigligheedt haffuer Wii forhandlett med retthe Epthermaalss-Manden, att hanndt samme Bogseedt affstandett⁽⁶⁾ haffuer, och Sagen igen att komme till Herridtzting, och Neffninge paany att thagis, ther att suerge och thouge⁽⁷⁾ udi Sagen, saa wiitt the medt Lough och Rett gjöre kandt, och for^{no} Aaraadtz-Eedtt icke midlertid att komme hannum till Hinder eller Skade, dog saa, att for^{no} *Jacop Ipsen* holder sig fredsommeligh, och ingen Thuispallt⁽⁸⁾ eller Uenigheedt sig thetz midlertid att forrethage, och siden att gaa therom saa wiide Loug och Rett medtföre kand⁽⁹⁾.

(⁶) *afstandet haffuer*, d. e. har givet Slip paa, renonceret paa.

(⁷) *thouge*, gjöre Tog, som Sandemænd, Nævning osv.

(⁸) *Thuispallt*, det tyske Zwispalt.

(⁹) Det er forresten meget synderligt at der ikke tages nogen Reservation mod Jakob Skram for

den af ham brugte uforsvarlige Fremgangsmaade. I hvilken Egenskab han har anlagt Sagen ved Underretten og saaledes aflagt Bogseden, kan ikke sees af Dommen, som viser, at en Anden var den rette Estermaalsmand, hvis Navn dog ikke forekommer.

73.

1592. Kongens og Rigsraadets Dom. En Broder sagsøger sin Søster til at udrede en Sum Penge, som han i Egenskab af Værge havde udbetalt for hende til en Kreditor. De Indsigelser, hun fremsætter, at hun ikke dertil havde bemyndiget ham, at Sagen burde afgjøres af Samfrænder og at han ikke havde fremlagt Creditors Regning, tages ikke til Følge.

(U. 190.)

Wii Christian thend Fierde med Gudtz Naade etc. Giøre Alle witterliggt, at Aar 1591 thend 24 Aprilis, paa Wortt Retthertingh udi Wor Kiöpstedt Kiöpenhaufn, for Oss wor skickett Oss Elskl. *Jens Axelssen* till Aarsslöffgaardt, Wor Mand och Thienere, paa thend ene, och haffde med Wor och Rigens Steffning, for Oss udi Retthe steffndt Oss Elskel. Frue *Metthe Axelsdaather* ⁽¹⁾ paa thend anden Side, och tilhallede hinde for 150, och 17 Daller, som hand paa hindis Wegne skall haffue udgiffuet till Oss Elskel. *Peder Thott* ⁽²⁾ till Bolthinggaard, Wor Mand och Thienere och Befallingsmand paa Wortt Slott Bergenhuuss, udi Wortt Rige Norge liggendis, for en Rigens Forföling, hand haffde hinde forfullt for; dessligeste for hun skulle udlegge hannum Kost, Therring, Skadegield, Brevpendinge, Wogneleie, och allt andett, hand kand eske med Retthe, och war udi gaar nest forleden therris rette siette Ugge Tecte-Dag att möde therom for Oss udi Retthe paa baade Sider, och berethe for^{ne} *Jens Axelssen Kruckow*, att hanns Søster for^{ne} Frue *Metthe Axelsdaather* med Wor och Rigens Rett war forfullt aff for^{ne} *Peder Thott*, och thermed war saa wiitt kommen, att Ridemendt skulle giortt Indförssell, paa °XXIII Daller I Ortt, och samme Dag Indförsselen skulle skee, er hand paa hans Sösters Wegne mött for Ridemend, paa thett hand kunde afwerige hindis Skade, och theroffuer er indgangett en Contract met *Peder Thotts* Fuldmectige, och

(¹) Frue Metthe Axelsdatter er den samme, som omhandles ovenfor S. 136 i Dommen fra 1588 under Navn af *Jomfrue Mette Axelsdatter (Kruckow)* og saaledes kaldes hun ogsaa længer nede i Dommen, hvor Indholdet af de hende tidligere overgængne Herredstings- og Landstingsdomme anføres.

Hun maa altsaa være bleven gift, inden hun indstævnedes for Rigens Ret, da hun her benævnes Frue. Hendes Mand var Benedict Peitersen, som i nærværende Sag tager til Gjemmøle for hende.

(²) Peder Thott døde i Nestved d. 15 Dec. 1607.

affhandlett samme Ridemendtz Indförsell udi hindis Jordegoudtz, saa att hannd motthe udloffue for for^o: 223 Daller 1 Ortt, *Peder Thott* eskedt, the ^oXVII Daller (167), saa hinde till Beste er affslagett LVI Daller I Ortt, formeen sig thermet att haffue giortt hinde Gaufn och Fordeel, och icke Skade, och epher at hand samme Pendinge haffde fornöigett och bethaltt for^o: *Peder Thott* och icke dennum igen bekomme kunde aff hans Söester, fororsagedis hand thennum at lade aff hinde udeske till Herritzthing och Landtzting, huor hand ochsaa hafde becommidt baade Dom och Eskningh, och först udi Retthe laugde en Herridtzthings Dom paa Sallingherridtzting udgiffuen A^o. 1589, thend anden Dag Septembris aff *Thyge Nielssen* i Heden, Herridtzfogedt ther sammestedt, liudendis udi sin Beslutningh, epherthi at Jomfrue *Metthe* aff *Peder Thott* med Rigens Rett haffuer weritt forfultt saa langtt, att hans Ridemendt haffuer weritt for hindis Gaardt, som hun holt Huuss, och ther udeskett aff hindis Bopendinge: Och ther the icke thett bekomme kunde, haffuer for^o: *Peder Thotts* Fuldmyndige paa hans Wegne begierritt at indföris i hindis Jordegoudtz, och for^o: *Jenns Kruckow* samme Indförsell haffuer fordagtingett och afforhandlett, och met sine egne Pendinge retthett for hinde, som en Broder och Werge burde at giöre, hinder till Gaufn och Beste, och sig till Bröst och Skade, tha fantt hand for^o: Jomfrue *Metthe* till at stande for^o: sin Broder till Retthe for huis Pendinge hand udi saa Maade paa hindis Wegne haffuer udrett, met anden Bekostningh, hand therpaa giortt och lidt haffuer, men thersom for^o: Jomfrue *Metthe*, eller nogen paa hindis Wegne, thend Sagh kand met nogen Retthergang tilbagedriffue, tha for^o: Pendinge att komme igien hinde tilbeste, som samme Dom widere bemelder, epher huilcken Dom hand siden haffuer udeskedt aff hinde, och till Herritzthing becommitt sin Eskningh beskreffuen, for huilcken Dom och Eskningh, for^o: hanns Söster haffuer indsteffndt Herridtzfogedenns epherladendis Höstrue och Arffuinge till Landtzthingh, och ther udi lige Maade er gangett Dom, och hand widere dömppt till sin Eskning offuer hinde, huilcken Landtztingsdom hand for Oss udi Retthe fremlaugde, udgiffuen paa Föenboe Landtzthingh thend 25 Septemby A^o. 1591 aff Oss Elskl. *Gabriell Knudtzen* till Nörskouff, Wor Mand, Thienere och Landtzdommere udi Wortt Land Fyen, formellendis udi sin Beslutningh, att

eptherthi for^o: Jomfrue *Metthe Axelssdaather* met Rigens Rett aff for^o: *Peder Thott* haffuer werritt forfuldt, som forbemelt er, och for^o: hindis Broder, *Jenns Axelssen* udi hindis Frawerelsse haffuer giortt for^o: Contract met for^o: *Peder Thottis* Fuldmyndigh udi for^o: Ridemendtz Neruerelsse paa halffandett hundritt sötthen Daller, som ellers haffde belöffuett meere, och kunde haffue kommidt hinde till större Skade, och for^o: *Thyge Nielssen* epther slig Leiglighed, haffuer tildömppt Jomfrue *Metthe* at stande for^o: hindis Broder till Retthe for hues Pendinge hand paa hindis Wegne haffuer udrett, met anden Bekostningh, hand therpaa giortt och lidt haffuer, tha kunde hannd icke kiende, at for^o: *Thyge Nielssen* med thend sin Dom haffuer giortt nogen Urett, men bör wedt Magtt att bliffue; thessligeste epthersom Jomfrue *Metthe* haffuer ochsaa steffndt for^o: *Thygis* Arffuinge, for att hand epther samme Doms Liudelsse haffuer ladett Eskningh udgaae offuer hinde, och eptherthi hun haffuer icke wiltt rette for sig, eller forbemelthe Contract och Dom eptherkommitt, tha kunde hand icke heller kiende, att hand thermet haffuer giortt hinde nogen Urett; dessligeste eptherthi for^o: Jomfrue *Metthe Axelssdaather* wille icke heller endtha till Landtzthingett retthe for sig met rede Pendinge epthersom hindis Broder *Jenns Axelssen* paa hindis Wegne skall haffue udlaugt till *Peder Thott*, epther for^o: Contracts Liudelse, och eptherthi hand ther loughligen aff hinde haffuer ladett udeske, tha widste hand icke at fornecthe hannum sin Eskning forre udi nogen Maade, som thend Dom widere medtförer och indeholder, och formeenthe for^o: *Jenns Axelssen*, att hanndtt epther sligh hans Domme och Eskninger burde widere att komme till sin Forfölling. Theremod at suare er mött Oss Elskl. *Benedicts Peithersen*, saa och for^o: Frue *Metthe Axelssdaather* och lagde frem itt skriffelig Forsett, som i sin Meningh formelde, att hun opbiuder endnu for Rigens Rett, som hun tilforn haffuer opbödet baade emod *Peder Thott* och *Jenns Kruckow*, baade till Herridtzthingh och Landtzting och met gode Mend, Söllff, Pendinge, Guld och Perler, och gode Wahre, förendt hand haffuer faaidt sin Forfölling offuer hinde, och therhøes werritt begierendis, att hand skulle fremlegge hues Beuis hand haffuer therpaa, att hun skulle giffue hannum nogre Pendinge, tha wille hun retthe for sig, och ingen Forfölling lide; dessligeste, att hand wille fremlegge *Peder*

Thottis clare Regninger paa the 217 Daller, saa wille hun och retthe for sig, och setther udi Retthe, om hun icke bör at were quitt for *Jens Kruckows* Tilthalle, och hand att stande hinde till Retthe for Kost och Therringh etc., ephtherthi hun icke endnu haffuer seet *Peder Thottis* Regninger paa for^{re} Fortherring, icke heller hun haffuer beuilgett eller samtögtt, at hand paa hindis Wegne skulle indgaae och beuilge nogen Contract, eller nogen Sum Pendinge udloffue eller udgiffue, men ephtherthi hand haffde förbödett hindis Bönder och Thienere att suare hinde, och hand haffde opborritt therris Landgilde och kentt sig fullt och fast for hindis Werige, och icke hand haffuer suaridt for hinde till Thinge, eller for Rigens Rett, theroffuer hun haffuer lidt stoer Skade, huorforre hand och er tildömppt att stande hinde till Retthe, therforre war Dom begierendis, om hun icke bör att were quitt for samme Pendinge och for widere hans Tilthalle, och hand at stande till Retthe etc., som thett hindis skriftlig Forsett widere udi sig self medtförre, och meenthe hun, at alle hues Irringe och Thretther, dennum emellum werit haffuer, ware beuilgett till beggis therris Samfrender, huorforre hun meenthe, hand icke met Retthe kunde hinde met Rigens Rett for thenne Sagh forfölge, icke heller hun haffde rede Pendinge at kunde retthe met, ephtherthi hun icke motthe selge eller affhende sitt Guodtz. Huoremot for^{re} *Jens Kruckow* berethe, at hans Söster icke haffde opbödett ald Summen, icke heller wille udretthe met rede Pendinge, men att hun siger sig icke at haffue beuilgett thennd Contract, hand paa hindis Wegne indgangett haffuer, thertill gaff hand for Suar, att thersom hand thett icke giortt haffde, wille thett kommidt hinde till större Nachdeell och Skade, och kandskee hun siden at wille haffue sin Tilthalle till hannum, for hand icke haffde affuergitt hindis Skade och Forderffuelsse, ephtherthi hand war hindis Werge, som hun och tilforne allerede giortt haffde, therforre war nödt till at indgaae for^{re} Contract och hartt benectede, att hand icke haffde beuilgett thenne Sag till Samfrender, men hues Sager, som icke worre ordellitt, thennum haffde hand beuilgett till Samfrender, och setthe allene udi Retthe, om hand icke burde widere att komme till sin Forföling, ephther hanns Dommis och Udæskninghs Liudelse, med flere Ord dennum emellum forlöp. Tha ephther Tilthalle, Gienssuar, Breff, Beuissningh, och thenne Sags Leigligheed,

och epherthi Wii befinder Dom att were gangen, först till Salling-Herridzthingh, udi huilcken Dom for^o: Frue *Metthe Axelssdaather* er tildömppt att udretthe och bethalle for^o: 217 Daller, och huer anden Omkost, hand therpaa giort haffuer, huilcken Herridzthingsdom for^o: Frue *Metthe Axelssdaather* sielff till Fönboe Landtzthingh haffuer indsteffndt och ther er thend confirmerit och stadfest, och for^o: *Jenns Kruckow* widere er funden till sin Forföling, epherthi hun icke ther haffuer wildt rette for sigh met rede Pendinge, hun icke heller her for Oss haffuer hafft meer at opbiude, end en Perle-Hue⁽³⁾, en Ungers Gylden, thoe Golt-Gylden, itt lidett Sölff-Hengh⁽⁴⁾, och 10 enckede Daller, som sig icke till Summen kunde forstrecke, icke heller for Oss beuist war, thenne Sagh at were beuilgett till Samfrender, fordi hun war tilforn ordellitt baade till Herridzthing och Landtzthing, och Rigenss Breffue thagne och udgangne, saugde Wii therpaa saa aff for Retthe, att for^o: *Jenns Kruckow* bör widere at thage sin Forföling offuer for^o: Frue *Metthe Axelssdaather*, emeden och ald thend Stund for^o: Herritzting och Landtztingsdomme och Udeskninger stande wedt theris fulde Magtt.

74.

1592. Kongens og Rigsraadets Dom over *Jörgen Hæg*, som havde ihjelskudt Borgemester *Christensen* i Skive⁽¹⁾. Til hans Exceptioner, som gaae ud paa, deels at han havde begaaet Drabet i Hastighed og Drukkenskab, deels at han havde været i Nødværges Tilfælde, tages intet Hensyn, da de vare blottede for alt Beviis, og hans Paastand om at faae Udsættelse til at føre Vidner forkastes, fordi han dertil havde havt tilstrækkelig Tid.

(V. 301.)

Wii Christian thend Fierde medt Gudtz Naade etc. Giøre Alle witterligt, at Aar 1592 thend 25 Dag Maii paa Wortt Rettherting paa Wortt Slott Kiö-

(³) *Perlehue*, en med Perler besat Mue, Frederik d. 2dens Kallundb. Rec. Art. 2.

(⁴) *Sölvheng*, maaskee et med Sölv beslaet Gehæng, eller Belte. Man seer af de her gjorte Tilbud, at hendes Giftermaal med Benedict Pei-

tensen ikke synderlig har forbedret hendes oeconomiske Forfatning.

(¹) Han blev benaadet imod at tjene 4 Aar mod Tyrkerne og aldrig at vende tilbage, s. Ny Danske Mag. IV. 155 ff.

penhaufn udi Wor Egenn Neruerelsse, offuerwerendis Oss Elskl. *Niels Kaas* till Thoerupgaard, Wor Candtzler, *Jörgenn Rosenkrantz* till Rosenhholm etc.⁽²⁾, for Oss wor skickett *Chrestenn Suendsenn* udi Wor Kiöpstedt Skiffue paa thenndtt ene och haffde medt Wor Steffningh for Oss udi Retthe steffndt *Jörgenn Hög Albrittsenn* paa thenndtt anden Side, och tilthallede hannum for at hanndtt for nogen kortt Tid sidenn forledenn skall werre ankommen hidtt till for^{re} Skiffue och begierritt Herberrig och Natteleige aff hanns afgangne Fader, huilckett hand hannum icke heller skall haffue benegthett, men hannum paa thett wennligste epher hanns arme Leigligheed beherbergitt och tracteritt, och epherat altingest baade medt Senngekammer och Andett icke epher hanns Begierringh saaleedis haffuer werritt tilflyett⁽³⁾, som hanndtt wilde, skall hanndtt theraff haffue thagett sig Orsage och drebt och ihielskutt for^{re} hanns Fader, huilkenn hanns Gierning hanndtt formeener hannum uskyldeligenn och udenn ald billig Orsagh, ey heller saa oprigthig, som thett sig burde, at haffue giortt och beganngett, och hannum therforre pligthig at stande till Retthe, som thett sig bör, och for Oss udi Retthe laugde en Dom till Skiffuehuuss Byetingg, udgiffuen i thette nerwerendis Aar thenndtt 31 Januarii aff *Iffuer Madtzenn*, Dommere ther sammestedt, liudendis udi sin Beslutning, „att epherdi *Jörgenn Hög* er en Adels-Personn, som samme Manndrab bedreffuit haffuer, och Wor Mandat och Forordningh⁽⁴⁾ formelder om Adels-Personer, att huad som om 40 Marcks Sager er anngiellennde, skulle Sanddemendtt omskillige⁽⁵⁾, menn huadt som Liiff och Ære er anngiellennde, wille Wii medt Worre Elskl. Danmarckis Rigis Raadtt sielff paadömmе, och epherdi thenne Sag medt *Jörgenn Hög* gielder Liff eller Ære paa, widste hanndtt icke, ad Sanddemend bör at giöre Touff offuer hannum i thenne Sagh, menn *Jörgenn Hög* at indkaldis for sin tilbörliche Dommere epher Forordnings Formelninng, som thett sig bör“, som thenndtt Dom widere medtförer. Thernest udi Retthe laugde itt Tingswidne, udgiffuett thenndtt 14 Januarii sidstforledenn, liudendis

(2) Her nævnes de øvrige Rigsaader.

(3) *tilflyet*, indrettet, ordnet.

(4) Forordn. 15 August 1500, see Udgaven af Jydske Lov for dette Aar.

(5) *Omskillige*, paadömmе.

om nogle Windnissbyrd: först *Jenns Suendsenn* i Skiffue och *Else Thuisdaather*, som thiennte affgangne *Suend Christensenn*, som war Borgemester i Skiffue, och wunde, at Onsdagenn nestforledenn war fem Ugger, om Affthenen, kom *Jörgenn Hög* ind till *Suend Christensenn* och badtz⁽⁶⁾ Huuss aff hannum, huilckett händtt och fick; ther Tidenn war kommen, att for^{re} *Jörgenn Höeg* wilde gange till Senngh, tha sagde hanndtt god Natt, och hues hanndtt bleff skyldig, wille hanndt bethalle om Morgenen; lidett therepther kom for^{re} *Jörgenn Höeg* udennfor Stuffuedörren, ropthe och sagde: „her udt thin buggett⁽⁷⁾ Skiellm, thu skaltt fannges siuff tussindt Pocker i Ditt Liff“, saa skiödt hanndtt strax igiennum Stuedöerenn i *Suend Christenssens Bug*, saa hanndtt samme Stund bleff död, och haffde *Jörgenn Höeg* samme Tid medt sig en Karll wedt Naufn *Peder Löber* och 2 Drennge wedt Naufn *Hanns N.* och *Jenns N.*, och fulde⁽⁸⁾ the till Skade och frann Skade medt hannum; udi lige Maade wantt *Anne, Suendtz Kone*, undtagett at hun war framme paa Salssguldett etc., som thett Widne ydermheere uduiser. Enndtt fremlaugde hanndtt itt andett Tingswidne, samme Dag udgiffuett, som thett forrige, liudendis, at *Suend (Jep) Kock*, Borger ther sammestedtz, wantt for Tingsdom, att thenndt Affthen *Suend Christensen* bleff ihjelskutt, tha kom hanndtt lidett tilforn indt i Stuffuen, sadt *Suend Chrestensenn* for sin Bordende, tha sagde hanndtt till *Jep Kock*: „Gud bedre mig fattig Mand, jeg kannndtt icke haffue Fridt i mitt egitt Huus“, tha suarede hanndtt, at thett war ilde; i thett samme lucte *Jep Kock* Stuffuedöeren till, strax kom ther en udennfor Döeren, ropthe och sagde: „kom her udt, thu faar siuff tussinde Pocker i ditt Liff“, saa reigste *Suend Chrestensen* sig fran sin Bordende och gick till Stuffuedöerenn; i thett samme skiött thenndt igiennem Döeren och i *Suend Chrestenssens Bug*, saa att hanndtt strax döde, som thett widere indeholder. Enndtt i Retthe laugde *Christenn Suendsen* itt andett Tingswidne 14 Januarii udgiffuitt, inndehollenndis, at Torssdagenn thenndt 9 Decembris A^o. 91, affsagde sex

(6) badtz, bad om.

(7) bugget, tykmavet, som har en stor Bug.

(8) fulde the til Skade etc., vil udentvivel sige, at de fulgtes med ham, da han begik Drabet.

Siunssmendt, som warre Siun till *Suenn* *Chrestensen*, [afsagde] till Tinng, att hanndt haffde XVIII Saar udi hanns Bug nedenn till Nauflenn nest till thenndtt höigre Side, och siunett och Stuffuedöeren, tha fanndtz ther en Hull mitt paa, och war thett siunett, att Een haffde standdett udenn till Dören, satt en Bösse paa och skiött igiennum Döerenn och ind i Stuffuen; dissligeste siunett the *Suenn* *Christensens* Pige, *Else Tuisdaather*, tha saa the en Hull igiennum hindis höigre Arm, som thett ydermheere medtföerer. Enndtt itt Breff, som *Mortenn Nielsenn* udgiffuett, som i lige Maade formelde, huorledis ther samme Tid tilgick medt samme Drab, fordi handtt war ther och giestenndis samme Tid, huilckett hanns Breff hanndt ochsaa her i Dag sielff war bestennedig. Theremod beretthe *Jörgenn Höegs* Broder, *Söffrenn Höeg*, och meenthe hanns Broder icke till samme Tingswidtner skulle haffue fangett lough Wardtzell, epherdi the till *Wiiburg Landtzing* hafde giffuett hannum Wardtzell, och hanndtt till⁽⁹⁾ hans haffde hanns Tilflugtt; huortill *Chrestenn Suenn* *dsen* gaff for Suar, att the icke widste hanns Brofiell, och medt Tingswidne strax beuiste, att *Jörgenn Höeg* wedt thuende Menndtt och sin egegn Fuldmagtt affsagde⁽¹⁰⁾, sig ingen Brofiell at hafue etc., som thett i sig sielff uduiser. Saa war her udi Dag tilstede for^{re} *Jörgen Höeg* och bekiennde sin onde Gierning, beklagede thett udi Hastmodigheet och Druckenskaff att werre skeet, och icke aff nogett wittherlig Forsatt⁽¹¹⁾, och formeenthe sig thertill at werre haardeligenn nödt och trodtzitt⁽¹²⁾ thertill aff Borgemesters hanns Höstrue, och war Naade begierrenndis, tilbödt at wille giffue thenndtt Dödis Slegttt och Wenner aff hanns yderste Formue, hues hanndtt affstedt kunde komme, och motthe ansees huadt Urett hannum war wederffaridt, att hanndtt motthe therforre komme paa sin fri Foodt, att forfordre⁽¹³⁾ om sinn Sagh medt Windnissbyrd och andett, huormedt hanndtt kunde sig forssuare etc., som en skriffttlig Forsett, i Retthe war laugtt, widere uduisse, huoremotdt *Chrestenn*

(9) till hans, d. e. hjemme hos ham.

(10) affsagde, erklærede.

(11) Forsatt, Forsæt.

(12) trodtzit thertill, synes at maatte betyde truet

dertil; hvori Högs Beskyldninger mod Borgemesterinden have bestaet, derom indeholder Dommen ingen Oplysning.

(13) at forfordre om sinn Sag, at fremme sin Sag.

Suennsenn beretthe, at hanndt udi ingenn Maade war giffuen Orsage, saadann Gierninng h at begange, och formeenthe, hanndtt udi 13 Uggers Tid hafde Respitt noch föerenndt hanndtt paagrebenn bleff, at fordre om Windnissbyrdd, om hanndtt nogenn bekommidt kunde, och paa thett Underdännigste war begierenndis, att hannum motthe wederfharis saa megitt Loug och Rett war offuer for^{ne} *Jörgenn Höeg*, medt manng flere Ord thennum emellum forlöß. Tha epher Tilthalle, Giensuar, Breff, Beuissningh och Sagsenns Leigligheed, epherdi for^{ne} *Jörgenn Höeg* sielff bekiennder sin onde Gierningh och intthett andett forrewender, enndtt saadanntt udi Druchenskaff och aff Hastmodigheed att were skied, och ey befindis saadanntt aff Waadø eller Nödwerge at werre skied, menn hanndt udenn ald skiellig Aarsage haffuer drebt och ihielskutt medt ulouglitt Werge sagelöes Mand udi sitt egitt Huus, tha haffuer hanndtt hermed forbrött sitt Liff at straffis paa hans Hals.

75.

1592. Kongens og Rigsraadets Dom, at en Adelsmand ikke af Landstinget kunde dömmes fredlös⁽¹⁾, fordi han ikke havde efterkommet en Dom, hvorved han var dömt i 40 Marks Bøder i en Sag, i hvilken han var optraadt som Hjemmelsmand for nogle af hans Bønder, der havde slaæet Hø paa anden Mandes Ejendom.

(V. 306.)

Wii Christian thend Fierde medt Gudtz Naade etc. Giøre Alle witterligt,

(¹) En Landstingsadom fra 1583 var kommen til samme Resultat, som nærværende Dom, hvørimod en Landstingsdom fra 1577 havde stadfæstet en Fordeling over en Adelsmand og hans Frue, see III. 302. Den egentlige Qvæstion i Sagen synes at have været, om der under Æresager, i hvilke Adelen skulde søges for Kongen og Rigens Raad, ogsaa burde henregnes de Sager, som angik Fordeling, der aavendtes som Tvangsmiddel mod den Domsfældte, der ikke vilde opfylde en ham overgaaet Dom. Thi, skjøndt en saadan Sag vistnok angik Æren, kunde det dog være tvivlsomt, om

der ved de Lovbestemmelser, som havde fastsat, at Adelen i Livs- og Æresager skulde søges for Rigsraadet, var sigtet til andre, end dem, hvøri Sagsøgerens Paastand oprindelig gik ud paa Liv eller Ære, og ikke til saadanne Tilfælde, hvor Sagen i sig selv var af en ganske anden Beskaffenhed, og hvor den Domsfældte selv ved ikke at efterkomme Dommen forvandlede den til en Æresag. Fra denne Anskuelser er ogsaa Landsdommeren i nærværende Sag gaaet ud, naar han paaberaaber sig, at Hovedsagen ikke var en Æresag.

at Aar 1592 thend 25 Maii paa Wortt Rettherting paa Wortt Slott Kiöpenhaufn, udi Wor Egenn Neruerelse, offuerwerendis Oss Elskl. *Niels Kaas* till Thoerupgaard, Wor Cantzler, medt allt Raaditt — *Steen Brade* underthagen- dis — for Oss wor skickett Oss Elskl. *Corfidtz Thott* till Sannerup⁽²⁾, Wor Mandtt och Thienere, paa thend ene och haffde medt Wor Steffning for Oss udi Retthe steffndt Oss Elskl. Frue *Innger Mogennssdaather* till Östridtz, *Corfidtz Lauridtzenns* Epherleffuerske, medt hindis Lauge-Werige och *Aage Lauridtzenn* till Jungstedt (Hagedst?) paa hanns Broderbörnns Wegne, som handtt er Werige for, paa thenndt andenn Side, och tilthallede for^o *Corfidtz Thott* thennum paa affgangne *Erick Grüsis*⁽³⁾ hanns Börnns Wegne, som handtt er Werige for, for een Dom, som hindis (deres?) affgangne Hossbonnde och Broder *Corfidtz Lauridtzenn* nogenn Tid siden emellum for^o *Erick Grüiss* och affgangne *Annders Binng* till Smidtzstrup, hanns Fuldmectige, till Nörre-Hallanndtz Lanndtzting dömppt och affsaugt haffuer, udi huilkenn Dom handtt for^o *Erick Grüiss* hafuer dömppt fredtlöes, att handtt icke haffuer retthet for sig for itt Faldtzmaal, som till for^o Lanndtztingh hannum war tilldömppt att udlegge, for att handtt er ganggen nogne sine Bönnder udi Hiemmel Stedt for nogett Høe, som the afförde aff *Olluff Børgesenns* Grund i Theninge, huilckenn Grund handtt haffde beuist medt nöigactige Windnissbyrd och wedt Heffd och louglig Adkomme, att werre sitt retthe Arffueguodtz och Eienndomme, och uanhseett, att samme hanns Windnissbyrd hwerckenn bleffue feld eller reigste, er hannum alligeuell Wold offuerdömppt, och epheratt for^o *Erick Grüiss* for sligh Leigligbeedtz Skyldt och Dommerens Ubessindigheed haffuer inndskutt sig for Wor kierre Herre Fader salig och hoglofflig Ihukommelse, som sin retthe Öffrigheed, och icke wille retthe sig epher samme hanns Dom at fuldgjøre, föerendt ther aff Hanns Konngelige Mayestett och Hanns Mayestetz Raadt bleff kienndt, thenndt saa rettferdeligenn at weere dömppt, at thenndt burde nogenn Magtt at haffue, ehr dog midlertid till for^o Lanndtzting hanns Fredt hannum franthagen och

(¹) Sandrup, i Sönder-Halland.

(²) *Erik Griis* til Hellerup i Nörre-Halland havde

været gift med Corfitz Thotts Søster, Agnete Thott.

giortt fredlöes emod Adelens Friiheeder och Preuilegger, formeenthe therforre *Erick Grüs* att werre skiedt Urett och forkortt, och for^o: *Corfidtz Lauridtzzen* widere at haffue dömppt, enndtt hanns Bestilling hannum tilholder, och therforre samme Dom icke bör at komme for^o: *Erick Grüss* eller hanns Arffuinge paa thieris gode Naufn och Rögthe till nogenn Ulempe, eller paa thieris Guodtz och Eiedom till nogenn Hinder eller Skade udi nogenn Maade, och thennum therfore bör att stande till Retthe; dissligeste hafde hidt udi Retthe steffinndt Oss Elskl. Frue *Anne Pederssdaather* till Smidtzstrup, *Anders Bings* Eptherleffuerske, *Palli Splidt* och alle andre affganngne *Anders Binngs* Arffuinge for samme Dom, for^o: *Anders Binng* forhuerffuidt haffde. Theremod at suare er mött *Zacharias Jennssenn*, och eblannt andenn mangfoldig Beretningh gaff tilkiende, att epherdi Hoffuedsagen, som er 40 R for Woldt, icke gielder *Erick Grüsis* Ære ann, och the nye Manddater medtförer, saadanne Woldsager, som icke gielder Adelenn therris Ære eller Liff ann, maa Sanddemendt och Neffninger omssuære, saawell offuer Adelen, som offuer andre Rigenns Indbyggere, kannd thierris Faldtzmaall bödis medt 40 R indenn sex Ugger, och epherdi thett er Neffninger och Sandemendt tillaugtt att ene suerge och dömme om slige 40 R Sager, setther handdtt well i alle Retthe, om Lanndtzdommeren icke maa och kiende och dömme paa saadanne 40 R s Sager, och naar een will icke retthe for sigh, entthenn Adelenn eller nogenn andenn, naar Woldt er hannum offuersoren, om hannum icke tha bör fredlöes Maall adtt offuergaae epher Lougenn, saawell en Adels Mandd som en andenn, och formeenthe, epherdi *Erick Grüs* lefde enn goed Tid sidenn handd bleff fredlöes och icke thalde therpaa, ei heller *Corfidts Thott*, emedenn *Anders Binng* och *Corfidtz Lauridtzenn* lefde, setther handdtt well udi Retthe, om hanns epherladendis Höstrue och Arffuinge icke bör for therris Tilhalle quitt at were. Tha er mött Oss Elskl. *Peder Grubbe*⁽⁴⁾ till Aalstrup, Wor Mandd och Thienere, och paa *Corfidtz Totz* Wegne gaff for Suar, att handdtt meenthe thett icke *Corfidtz Lauridtzenns* Dom att werre, att dömme

(4) Peder Grubbe døde d. 24 Febr. 1614.

en Adels-Mand fran sin Fridt, epherdi freedtlöes Maall ganger paa ens Hals, och setthe therforre udi Retthe, om samme Dom icke bör magthelöes att werre och icke komme for^{ne} *Erick Griis* eller hans Arffuinge till Hinder eller Skade udi nogenn Maade, medt mannge flere Ord thennum emellum forlöp paa baade Sider. Tna epher Tilthalle, Giensuar och thenndtt Sags Leigligheed, och epherdi Wii befinnder, at for^{ne} affgannge *Corfultz Lauridtzenn*, fordum Lanndtzdommere udi Nörre-Hallann, haffuer unnderstandett sig at dömmе *Erick Griis*, som en Riddermandtz-Mandtt war, freedtlöes, huilckett er emodtt Wor kierre Faders salig och höglofflig Ihukommelssis Recess, att ingen entthenn Lanndtzdommere eller andden maa dömmе paa nogen the Sager, som gielder nogen aff Adelenn paa therris Liff eller Ære, udenn Wii medt meenige Worre Elskl. Danmarckis Rigis Raadt⁽³⁾, saugde Wii therpaa saa aff for Retthe, att for^{ne} Lanndtztings Dom bör dödt och magthelöess att werre, och icke komme for^{ne} *Erick Griis* eller hans Börnn och Arffuinge paa therris gode Naufn och Rögthe till nogenn Ulempe, Hinder eller Skade i nogenn Maade.

76.

1592. Kongens og Rigsraadets Dom. En Adelsmand, der for ulovlig Jagt paa Kongens Grund ved Herredstingsdom först var dömt som Krybeskytte og for Tyveri efter den Kold. Rec. Cap. 67 og 68, men siden, efterat Sagen af Landstinget var hjemvliit til ny Paakjendelse, dömt til at böde 100 Mark Penge ifölge Slutningen af Recessens 68de Cap., sagsöger Landsdommeren, fordi denne, der vel havde underkjendt Herredsfogdens Dom deels som stridende mod Adelen's Privilegier, deels som grundet paa utilstrækkelige Indicier, ikke tillige havde idömt Herredsfogden nogen Straf. — Landsdommeren som oplyser, at han for den sidste Dom havde sældet Herredsfogden paa sin Bestilling, frifindes for Tiltale (*).

(V. 317.)

Wii Christian thend Fierde medt Gudtz Naade etc. Giöre Alle witterliggt, at Aar 1592 thend 26 Dag Maii paa Wortt Rettherting paa Wortt Slott Kiö-

(*) See den Kold. Rec. Kap. 27.

(') I denne Döm findes et nyt Beviis for Urigtighe-

den af den ældre Paastand, at Landstinget skulde have været Adelen's ordinære Værneting.

penhaufn, udi Wor Egen Neruerelsse, offuerwerendis Oss Elskl. *Niels Kaas* till Thoerupgaardt, Wor Candtzler, med allt Raaditt, underthagendis *Stheen Brade*, for Oss Wor skickett Oss Elskl. *Eiüller Kruckow* till Aarsslöff, Wor Mannd och Thienere, paa thend ene, och hafde medt Wor Steffningh for Oss udi Retthe steffndt Oss Elskl. *Erick Mogennsenn* til Bramsslöcke, Wor Mannd, Thienere och Landtzdommere udi Worre Lannde Laaland och Falster, paa thenndt anden Side och tilhallede hannum for en Dom, hanndtt nogen Tid sidenn forledenn dömppt och affsaugtt haffuer emellum hannum och *Marcus Pedersenn*, forðum^(?) Herridtzfogedt udi Synderheridrt udi Wortt Lannd Falster, huilckenn Herridtzfogedt hannum udi een Dom höigeligenn haffuer forulempett emod Adelenness Friiheeder, och hanndtt hannum haffuer tillfundett thett udaff hanns Uforstanndt och Wanhuittigheed att haffue giordt, och hanndtt icke saa endeligenn offuer for^{ne} Herridtzfogedt haffuer forhiulpett hannum till Retthe, som hanndtt hafde burdt epher Recessenn⁽³⁾ och entthen enndeligenn reist eller feldt, epher hanndtt hannum widt samme Dom höigeligenn forulempitt och bessuergitt haffuer; dissligeste hafde medt Wor Stefning for Oss udi Retthe steffndt Oss Elskl. *Niels Friis* till Hesselagger⁽⁴⁾, Wor Mannd och Thienere, och for^{ne} *Marcus Pedersenn*, om the haffuer nogett udi att sige etc., och for Oss udi Retthe laugde for^{ne} *Eiüller Kruckow* samme Landstinningsdom, udgiffuenn paa Falster Landtztingg thennd 2 Dec.; liudenndis udi sinn Besluttningh, „att epherdi for^{ne} *Eiüler Kruckow* udi sitt Forsett haffuer bekiendt at haffue skutt itt Raadiur paa sinn Moders Grund och Eiiendom och laadskiffthe⁽⁵⁾ Skouff paa Skolterup Skouff, dog thett icke befinndis udi *Marcus Pederssens* Dom indförrt, *Eiüller Kruckow* thett annderlcedis beuist, enndtt medt sine egne Ord, och ther findis beuissligtt aff Dannemendt, ther haffuer seett Blodtt af itt Diur, som haffuer werritt slefftt⁽⁶⁾, och Leien⁽⁷⁾, som thett haffuer liggett, att were paa Konngens i Skolterup

(?) Hvorfor han ikke længer var Herredsfoged, sees af Dommens Slutning. (3) lodskift, 3: udskiftet af Fellig.

(4) Kold. Rec. Cap. 9. (5) slæbt.

(6) Niels Friis, fød d. 8 Junii 1544, † 26 Apr. 1610, var Befalingsmand paa Nykjöbing Slot. (7) Lejet.

Skouff, dog the icke hafue giortt theris Widtne fuldkommelig att hafue seett huem thett skutt haffde, och *Daniell Johannsen* paa for^{ne} sin Hossbonnde *Niels Friissis* Wegne haffuer skutt⁽⁸⁾ paa att wille före Beuissningh, the som hafue seett Fieden aff thenndtt, som Diuredt skiödt, fra Steditt som thett war skutt, och till thett Stedt, som *Eiüller Kruckow* laugde thett Diur paa hans Moder⁽⁹⁾, som the Mennd opflagethe⁽¹⁰⁾ thenndtt Wedt, och ther er förтт widere Windnissbyrd aff *Eiüller Kruckow* sidenn Herridtzfogedenn sinn Dom affsagdt och udgiffuett haffde, och for^{ne} *Marcus Pedersenn*, epher thenndtt Beuiss for hannum haffuer weritt, haffuer funden *Eiüller Kruckow* att haffue skudt samme Diur paa Konngens och att böde therfor epher Recessenn udi 67 och 68 Capittell, uahnseett att ingenn Beuissningh haffuer for hannum weritt, ther for fullt Maall haffuer windett att hafue seett, att *Eiüller Kruckow* samme Diur haffuer skutt paa Konngens, och epherthi *Eiüller Kruckow* er een Adels-Mann, och *Marcuss Pedersenn* haffuer thett icke annsseett, men udi 67 Capittell acter hannum for een Krybe-Skytthe, ther Öigene burde at udstinngis paa, och udi 68 Capittell, som inndeholder om Bönnder, Kiöbstedt-Mend, Prester, Prouster, Herridtzfogeder och Ridefogeders Straff, huis Bröst findis, och hannum wedt thennum lige Dom at straffis som for andett Tiuffuerii, dog thett Capittell om thenndtt Artickell⁽¹¹⁾ icke er meentt Adels-Personer, tha epher thenndtt forberöderde Leigligheed kannnd hannndtt icke andett wide therom for Retthe att affsige, enndt for^{ne} *Marcus Pedersenn* haffuer for^{ne} *Eiüller Kruckow* therudi forulempitt och indgrebidt udi thenndtt höigeste Öffrigheedtz Udretningh⁽¹²⁾, som Recessenn udi 27 Capittell formelder, att ingenn entthen Lanndtzdommere eller nogen anden maa dömmen paa nogen the Sager, som gielder nogenn aff Adelenn paa theris Liff eller Ære, udenn Konningen selff medt meenige Danmarckis Rigis Raadt, huormedt for^{ne} *Marcus Pedersenn* aff Wanuittigheed och wrangh Forstannd sig forsseett haffuer, och for^{ne} hans Dom therfor icke at komme *Eiüller Kruckow* till Hin-

(⁸) skutt paa, paaberaabt sig.

(⁹) Eiler Kruckows Moder var Frue Anne Bielke, Datter af Mogens Bielke til Bellinge paa Falster.

(¹⁰) *Opflage*, betyder iformodentlig at skjære, jvfr. det Isl. *at flaga* (at opskjære Grönsvær).

(¹¹) *Artikel* betyder her ikke andet end Gjenstand, Post.

(¹²) *Udretningh*, Forretning, Function.

der eller Skade i nogenn Maade, och for^{re} *Marcus Pedersenn* att staae *Eiüller Kruckow* till Retthe for huis beuisslig billigh Kost och Therring, som handtt formeedelst thenndtt Dom lidt haffuer etc.“, som thennd Dom lanngtt widere medtförer. Tha er mött for^{re} *Erick Mogensen*, Landtzdommere, och formeenthe medt samme sin udgiffne Dom ingen Urett att hafue giortt for^{re} *Eiüller Kruckow*, och ydermheere berethe, att ther Herridtzfogedenn anden Gang paa nye igien hafuer dömppt i samme Sagh och tildömppt *Eiüller Kruckow* at udretthe 1° & Dansche, och handtt for samme sin Dom aff *Eiüller Kruckow* haffuer werritt indsteffnidt till Lanndtzting, ehr handtt for slig hans Forseelsse bleffuen feldt⁽¹⁵⁾, wedt sig therforre icke hans Embede at udkreffue hannum widere at were plighig; saa er och mött for^{re} *Niels Früs*, och berethe hannum hartt at werre forrelaugdt, att haffue grandgiffuelig Inndseende paa Wor Wildbanne, och epher handtt kom i Forfharinng, att *Eiüller* haffde skutt Diur, haffuer handtt hannum therforre ladett tilthalle till hans Wernne-Ting, formeenthe sig thertill at were fororsagedt, medt flere Ord thennum emellum war. Tha epher Tilthalle, Giensuar, Breff, Beuissning, och thenne Sags Leigligheed, sagde Wii therpaa saa aff for Retthe, att for^{re} Landtzdommere udi sinn udgiffne Dom findis ingenn Urett att haffue giortt for^{re} *Eiüller Kruckow*, menn for^{re} Lanndtzdommere for thenne hans Tilthalle och Steffning angerløes at were, men huis for^{re} *Eiüller Kruckow* udi nogenn Maade ydermheere haffuer for^{re} Herridtzfogett nogett att tilthalle, tha handtt att indsteffnis for Lanndtzdommeren och att gaae therom saa megitt som Loug och Rett er.

(15) For den første Dom, Herredsfogden havde afsagt, indskrænkede Landsdommeren sig til at dømme ham i Kost og Tæring efter Recessens 9 Cap. 1ste Membrum, men da han anden Gang dømmer Kruckow, uagtet der manglede fuldt Beviis i Sagen, dømmer Landsdommeren ham med Føje fra hans Bestilling, efter Capitlets 2det

Membr., da Sagen nu maatte ansees for at være ham saa klar, at hans urigtige Dom ikke længer kunde antages at have sin Grund i Uforstand og vrang Underviisning. Havde der ikke manglet Beviis i Sagen, kunde han neppe have været anseet for den Straf, han nu havde valgt, da den vel kunde forsvares ifølge Slutningen af Cap. 6S.

77.

1592. Kongens og Rigsraadets Dom, hvorved et Pantebrev kjendes ugyldigt, som en Mand, der ingen Börn havde med sin Kone, havde udstedt paa hendes Ejendom.

(V. 315.)

Wii Christian thend Fierde med Gudtz Naade etc. Giöre Alle wittherligtt, at Aar 1592 thend 27 Maii, paa Wortt Retthertingh udi Wor Slott Kiöpenhaufn udi Wor Egen Neruerelse, offuerwerrendis Oss Elskl. *Niels Kaas* till Thoe-rupgaard, Wor Candtzler, medt allt Raaditt, unnderthagenndis *Stheen Brade*, for Oss Wor skickett Oss Elskel. Frue *Magdalene Banner*, affgannge *Iffuer Krabbis* Eptherleffuerske till Krabbissholm, och Frue *Karene Banner*⁽¹⁾, affgannge *Gregers Truidsenns* Eptherleffuerske till Högholtt, paa thenndtt ene och hafde medt Wor Steffning for Oss udi Retthe steffndt Oss Elskl. *Peüthher Retz*⁽²⁾, Wor Mandtt, Thienere och Embidtzmand paa Wortt Slott Solthe, paa thenndtt annden Side och tilhallede hannum for nogett Guodtz, hanndtt skall hafue pannthett medt Oss Elskl. *Knud Bilde* till Flinnttholm aff hans affgannge Höstruis, therris affgannge Sösters Frue *Birgethe Banners*⁽³⁾ Guodtz, formeenendis, att epherdi for^{ne} *Knud Bilde* icke hafuer Börnn eller Arffuinge medt for^{ne} therris affgannge Söster, icke heller war wederheff-tig, for^{ne} hans affgannge Höstruis Arffuinge at staa till Retthe for huis hanndtt aff hindis Guodtz borttforpanntthett, bör saadanne Panntt ingen Magtt at hafue, eller att komme thennum paa therris Arff och Eiiendom till nogenn Hinder eller Skade udi nogre Maade, och hannum therforre bör at staa hannum till Retthe, och mötthe Oss Elskl. *Erick Löcke* till Eskier, Wor Mandtt och Thienere, paa for^{ne} Frue *Magdalene Banners*, och paa Frue *Karene Banners* therris Wegne, och satthe udi alle Retthe, om saadanne *Knud Bildis* Panntthebreffue bör att komme thennum till nogenn Forhindring paa therris

(¹) Fru Karene Banner til Högholt i Vendsyssel døde i Aug. 1611. Gregers Trudsen var af Slægten Ulfstand.

(²) Peder Reetz til Tygestrup, født 1531, døde d. 21 Sept. 1607.

(³) Fru Birgitte Banner havde først været gift med Claus Bryske og havde efter sin Søn Carl Bryskes Død arvet Flintholm i Fyen. Hun døde d. 7de Jan. 1592. Knud Bilde, med hvem hun var bleven gift d. 2 Nov. 1576, døde d. 22 Sept. 1592 i Vester-Skierninge.

retthe Arffueguodtz udi nogen Maade, tha emodt for^{no} Wor Steffning er mött for Oss for^{no} *Peiither Retz*, och i Retthe laugde iit for^{no} *Knud Bildis* Pantthebreff, forssegledt och medt egen Haandtt unnderskreffuitt, och aff hans Höstrue affganngne Frue *Birgethe Banner* bessegledt och unnderskreffuitt till itt Windnissbyrd, udgiffuett paa Flinntholm thenndtt 16 Dag Decembris A^o. 1590, liudendis paa otthe hundritt Daller, handdtt for^{no} *Peiither Redz* skyldig er, for huilcke for^{no} 800 Daller handdtt hafuer hannum udi itt friitt brugelig Panntt satt nogre hans Hustruis Gaarde och Guodtz herudi Sielland udi Löffueherridt, udi Drösselbiery Sogenn och Bye liggennendis, ehnn Gaard, *Hanns Rasmussen* iboer udi Mierlösseherridt, udi Söstrup Sogen och Bye enn Gaard och thuinde Boelige^(*), item udi Thingethuedt itt Boell, medt for^{no} Gaardis och Boelis Landgilde och retthe Tilliggelse, som samme Pantthebreff widere formelder, och setthe for^{no} *Peiither Redz* i alle Retthe, om for^{no} Gaarde och Boele epher for^{no} hans Pantthebreffs Liudelse icke bör att følge hannum, eller och att handdtt maae bekomme sine for^{no} Pendinge igienn, medt flere Ordt, thennum paa baade Sider emellum löb. Tha epher Tilthalle, Gienssuar, Breff, Beuissningh, och thenndtt Saghs Leigligheed, och epherdi Bonnde maae ey Kone-Jord selge eller affhennde, medt mindre handdtt haffuer Barn wedt hinde och omgaatt Guodtz wedt at hefte^(*), dissligeste epherdi for^{no} *Knud Bilde* icke er retthe Eyer till for^{no} Guodtz, menn findis hans Höstruis Guodtz att werre, tha motthe handdtt epher forberörde Leigligheed thett icke forpanthe, men samme Pantthebreff udi saa Maade findis att werre giortt emodtt Lougen, och bör therforre inngen Magtt att hafue, och icke at komme for^{no} Frue *Magdalene Banner* eller Frue *Karene Banner* till Hinder eller Skade udi nogenn Maade, menn thersom for^{no} *Peiither Retz* widere paaskader, tha att tilthalle for^{no} *Knud Bilde* therforre och att gaee therom saa megitt Loug och Rett er.

(*) *Boelige*, herved forstaaes udentviwl Huse, s. S. (°) See Eriks Sjell. L. 1. 25. 57, Not. 1.

78.

1592. Kongens og Rigsraadets Dom. En Adelsmands Enke tilpligtes, i Overeensstemmelse med J. L. I. I., at bevise med 12 Riddersmænds Eed, at hendes afdøde Barn havde været levende født og døbt, for at hun i Barnets Sted kan arve det af hendes Mand efterladte Jordegods. — Det bemærkes udtrykkelig, at det i Jydsk Lov foreskrevne Beviismiddel skulde finde Anvendelse, fordi Sagen var tvivlsom, da Vidnerne havde afgivet modsigende Forklaringer (¹).

(V. 332.)

Wii Christian thend Fierde medt Gudtz Naade: Giöre Alle witterliggt, ätt udi Dag thenndtt 31 Maii Aar 1592 paa Wortt Rettherting paa Wortt Slott Kiöpenhaufn udi Wor Egenn Nerwerelsse, neruerendis Oss Elskl. *Niels Kaas* till Thoerupgaardt Wor Cantzler, medt allt Raaditt, underthagendis *Stheen Brade*, som icke war tilstede, for Oss war skichett udi Retthe Oss Elskl. Frue *Ermegaard Gyldenstiern*, affgangne *Truid Biörns*(²) Eptherleffuerske, paa thennt ene och Oss Elskl. *Jacob Biörnn* till Steenolt, *Jörgenn Friis* till Krastrup, *Godtzleff Buddi* till Nesso, *Mickell Nielsenn* till Kye, Worre Menndtt och Thienere, och affgangne *Jörgenn Ernst Urnes* Höstrue, Frue *Margretthe Biörnn* paa thenndtt anden Side, och haffde the hidt steffnidt huerandre medt adskillige Steffninger paa baade Sider och begaff sig thenndtt Sagh saaleedis thennum emellum, att for: Frue *Ermegaard* skall haffue faaidt een Sönn och thenndtt ladett opkalde *Truid Biörnn* epher sin salige Fader, huilkenn hindis unnge Sönn hun formeenthe leffuendis att hafue undfangett Daab och Christendomb, för hanndtt er död, och thermedt *Biörnnssholm Gaard* och *Guodtz* henne arffueligenn att were faldenn, och haffde hun adskillige Windnissbyrd forhuerffuidt, baade aff Adels-Personer och andre, som thett wunnnett haffde, som henne udi henndis Barnnsfödtzell haffue hoes werritt; theremod hafde for: *Jacob Biörn* och hans Medtarfuinge atther andre Windnissbyrd, som och hoes waere, hindis Barn bleff födt, huilcke ther wunde, at samme Barn icke leffuendis fick Daab och Christendomb, huorforre the icke retthere widste, enndtt at *Biörnnssholm Gaard* och *Guodtz* war thennum och

(¹) See ovenfor S. 275.

(²) Trud Biörn og Jacob Biörn vare Sønner af Biörn Andersen. *Jörgen Friis* var gift med hans Dat-

ter Else, Godslev Budde med hans Datter Sidsel og Mikkel Nielsen (Tornekrands) med hans Datter Ide.

icke hennde arffueligen epher Loffuen faldenn, huilcke therris Windnissbyrd till forledenn Herredag for Oss warre indsteffnede, och Wii tha medt Worre Elskl. Danmarckis Rigis Raadtt thennum haffue indfundett till Wiiborg-Lanndtzting att dömmis paa, saa mange som icke Adels-Personer waere, och Hoffuedtsagenn sidenn medt the Adels-Personer, som therudi wundett hafde, att indkomme for Oss och Wortt Raadtt, som thenndtt Dom widere medfører; och fordi nu Dom war ganggen til Wiburg-Lanndtzting, war Hoffuedtsagenn nu for Oss her indsteffnidt udi Dag, saawell som the Adels-Personer therudinden wundett hafue. Thessligeste war Wore Lanndtzdommere udi Wortt Lannd Nörre-Jyttland hiid steffnidt for udgiffne therris Domme, och ere the nu paa alle Sider, saa mange som steffntt waere, och therris Fuldmectige mötthe och gaf dennum udi ald Retthe om Hoffuedtsagenn. Tha epher adskillige och manngfoldige Breffue, Windnissbyrd och Beretninge och thenndtt Sags Forhör befindis, at Worre Lanndtzdommere haffue magthelöes dömppt therris Windnissbyrd paa begge Sider, saa mange som icke war Adels-Personer, och fordi ther findis Winde emodtt Winde, och endtt aff thennum sielff, som hennde hafue hoes weritt udi henndis Barnefödtzell, saa att thenne Sagh therforre er Oss fast mörck och tuiffuelsom, saa Wii icke kanndtt wide, huadt heller samme Barnn leffuendis fick Daab och Christendomb eller icke; therforre sagde Wii therpaa saaledis aff for Retthe, att epherdi Lougenn formelder förste i Capittel om Skielnitt eller Tuiffuell worder, huadt heller Barn war christnett eller icke, tha er thett nermere att winde till Arffue och Christendom end frann, och thett skall mand winde medt Könns-Nefn, tha huis for^{ne} Frue *Ermegaardt Gyldenstjerne* will sig Biörnsholm Gaard och Guodtz arffueligenn tilholde, tha skall hun giöre sin Eed medt 12 Riddermendtzmendtt, att henndis Barnn, *Truid Biörn*, leffuendis hafuer fanngett Daab och Christendom, och hun thager thenndtt Arffue saa christeligenn och rettfedeligenn, som thett sig bör, och thenndtt Loug skall hun fuldgiöre udi Wiiburg till sanncte Mauritzii Dag förstkommendis⁽³⁾, och skall alle huis Domme, Breffue

(3) At denne Eed blev aflagt. derom haves et Vidnesbyrd, udstedt af Manderup Pasbjerg og Jacob

Seefeld, at de efter Kgl. Befaling kavde overværet Edens Aflæggelse St. Mauritzii Dag d. 22de

och Windnissbyrd, som paa begge Sider thagne ere, icke komme enthen aff Partherne eller nogen (*anden?*) till Gaufn eller Skade udi nogenn Maade.

79.

1592. Kongens og Rigsraadets Dom. En af flere Adelsmænd udstedt Erklæring om en for dem afgiven Forklaring af en Person angaaende et Retsforhold, kan ikke medføre noget Ansvar for dem, om end Forklaringen maatte befindes usand eller være i Strid med Personens Udsagn paa Ting, og heller ikke ansees det nødvendigt, at de, der udstede saadan Erklæring, i den Anledning støvne de Paagjeldende. — Præjudicat paaberaabt.

(V. 345.)

Wii Christian thend Fierde medt Gudtz Naade etc. Giøre Alle witterligt, at Aar 1592 thend 2 Dag Junii paa Wortt Rettherting paa Wortt Slott Kiöpenhaufn, udi Wor Egenn Neruerelse, offuerwerendis Oss Elskl. *Niels Kaas* till Thoerupgaard, Wor Cantzler, medt allt Raaditt — underthagendis *Stheenn Brade* och *Chresten Skiell*, som icke war tilstede, och *Albritt Friis*, som gick udi Retthe — for Oss war skickett Oss Elskl. Frue *Margaretthe Friis* till Enngelund paa thenndtt ene och hafde medt Wor Steffning for Oss udi Retthe steffinndt Oss Elskl. *Otthe Huittfeld* till Fröslöffgaardtt⁽¹⁾, *Albrett Wind* till Ullerup⁽²⁾, *Chrestenn Krag* thill Glomstrup och *Erich Kaas* till Jölbechgaard⁽³⁾, Worre Menndtt och Thienere, paa thenndtt anden Side, och wedt henndis Lauge-Werige, Oss Elskl. *Albritt Friis* till Harridtzkier, Wor Mandtt, Raad och Embedtzmandt paa Wortt Slott Ripperhuus, tilthallede thennum for nogenn Breffue och Kundschaft, som hun formeente the skulle hafue udgiffuett

Sept. 1592 paa Viborg Raadhuus; dette Vidnesbyrd findes i A. 239 og i B. 73. De 12 Adelsmænd vare Peder Gyldenstjerne, Albret Friis, Henrik Gyldenstjerne, Niels Gyldenstjerne, Otto Christoffer Rosenkrands, Frederik Rosenkrands, Hannibal Gyldenstjerne, Christoffer Parsbjerg, Knud Bilde, Jacob Lykke, Knud Daa og Hans Axelsen til Rugaard. Den 30 Oct. 1586 fik Frue Ermegaard Laasebrev paa Biörnsholm. Hun døde sidst i 1607 eller först i 1608.

(¹) Otto Hvittfeld til Fröslevgaard paa Mors var gift med Anne Kaas, Søster til den nedenfor nævnte Erik Kaas.

(²) Ullerup og de i det Følgende nævnte Gaarde: Glomstrup, Jölbygaard og Overgaard, ligge alle paa Mors.

(³) Jölbechgaard kaldes ellers sædvanlig Jölbygaard.

till Oss Elskl. *Offue Lunge* till Oddenn, Embidtzmandt paa Wortt Slott Olborghuus, och *Madtz Pors* till Offuergaard, Wore Menndtt och Tienere, och hanss Medarffuinge, formellendis om nogle Ord, *Trugels* Skriffuere, Byeskriffuer udi Wor Kiöpsted Nyekiöpping for thennum skulle hafue hafftt om nogen Breffue, som affgannge *Knud Nielssenn* till Offuergaard paa en Gaard och Summa Pendinge, hanndtt hinde pligtig war, formheenendis saadanne Kundskaff och Breffue icke saa lougligen were, att the paa hindis Panntt och Breffue burde att komme hinde till Hinder eller Skade udi nogen Maade, men burde aldellis magthelöss att were, och först for Oss udi Retthe laugde for^o: *Albrett Friis* for^o: *Trugels* Skriffueris eget Breff, udgiffuett paa Fröslöffgaard thenndtt 22 Dag Februarii A^o. 91, udi huilckett hanndtt bekiender the Breffue, hanndtt for for^o: *Knud Nielsenn* skreffuitt hafuer, att were rigtige och retthe skreffuen som the findis unnder therris Datum 1589, thenndtt 23 Septembris, som thett Breff medt for^o: *Otthe Huitfeldtz* Forseglingh widere formelder; item beuiste medt Thingswidne paa Nörre-Herridtzting udi Mors udgiffuett A^o. 1591 thenndtt 16 Nouembris, liudendis: *Truels Jennsenn* ther er mött och tilböd sin Sandheed att wille were bestendig, och at haffue skreffuitt samme Breffue udi for^o: *Knud Nielsenns* Liffsthid och Velmagtt wedt Aar och Dag, epher som Breffuene omformelde, epher *Knud Nielsenns* egenn mundtlig Befalling etc., som thett widere bemelder. Theremodtt att suare er mött for^o: *Offue Lunge* medt Fuldmagtt aff for^o: Godemendt, och först paa therris Wegne berethe, att for^o: *Trugels Jennsenn* udi for^o: Godemendtz Neruerelsse udi Nyekiöppingh udi Mors udi *Niels Jespersenns* Stuffue skall hafue berethett och obennbarlige bekiendtt, huorleedis hanndtt skulle hafue weritt hoes *Knud Nielsenn* udi Offuergaard udi Mors, ther hanndtt laae paa hanss Sotthe- och Siuge-Senngh, three eller fiire Dage förenndtt Gud kallede hannum, och tha epher *Knud Nielsenns* Begiering skreffuitt en Skiöde paa enn Gaard, kaldis Söndre-Breedall, och itt Gieltzbreff paa sex hundritt Daller att hanndtt skulle were Frue *Margretthe Friis* skyldig, och skall dog samme Breffue ældre att haffue datteritt, epher *Knud Nielsenns* Begierringh, som hanndtt strax for Oss beuiste medt for^o: Godemendtz Breff och Segell her udi Retthe laugdt, datteritt thenndtt 9 Junii 91, som thett widere i sig sielff skall for-

klare. Therhøes fremlaugde itt Breff, *Madtz Kock*, Borgere i Nykjøpping, udgiffuett hafde, formellendis, att hanndtt i lige Meening skulle hafue bekiendtt for hannum paa *Knud Nielsens* Gaardtt Offuergaardtt, som the Godemendtz Kundschaft ombemelde; thernest udi Retthe haffde een Lanndtztings Opsettelse, Lanndtzdommerne udi Nørre-Jyttlandt udgiffuett hafde A^o. 91 thenndtt 5 Junii, liudendis, att the icke widste, om *Trugels* Skriffueris Breff att döme, föerenndt Sagenn for Oss och Worre Elskl. Danmarckis Rigis Raad bliffuer ordellitt om for^o: *Knud Nielsens* Breff, som thenndtt widere uduiser, och formeenthe epher slig Leiglighed kunde well erfharis, huorleedis medt samme Skiøde och Gieldtzbreff er tillganngett, formennthe therforre samme Breffue icke burde att komme for^o: *Knud Nielsens* Arffuinge, eii heller hannum paa hans kiøffthe Kiøff till Hinder eller Skade i nogre Maade. Theremod berethe for^o: *Albritt Friis* och setthe udi Retthe, om Godemendt ere pligtige eller bör att giffue saadanne therris Kundschaft och Breffue ud emod Recessenn⁽⁴⁾, paa the Sager, som er nogenn Manndtz Grund, Eiendom, Ære eller Lempe anrørendis, medt mindre therforre giffuis louglig Wardtzell; thertill suarede for^o: *Offue Lunge* och formeenthe, Godemendt friitt were att udgiffue therris Breff och Segell paa huis thennum witterliggt er udi Sandheed, och ingen theremodtt att giffue Wardtzell eller Steffne, och for Oss i Retthe laugde een Wor kierre Faders salig hoglofflig Ihukommelssis Dom, udgiffuenn paa Wor Gaard udi Otthennsse A^o. 1560, Torssdagenn nest for sancthi Marie Magdalene-Dag, liudendis eblanntt andett udi sin Beslutningh, att Riddermendtz-Mend maa well udgiffue therris Breff och Segell paa huadt thennum witterliggt er udi Sanndingen, och ingen theremod steffne, som thennd Dom therom ydermhøe uduiser; formeenthe therforre for^o: *Offue Lunge*, att samme therris Breff wedt therris fulde Magtt at bliffue, medt flere Ordt thennum emellum forløb. Tha epher thenne Sags Leiglighed, och epherdi huis for^o: gode Menndt hafue udgiffuett therris Breff och Segell, paafindis allene att were giortt epher *Trugels* Skriffueris Ord och egenn Bekiendelse, och icke medt therris Breff

(⁴) See Kold. Rec. Cap. 14.

och Segell bekreffthiger, ennthenn thett er sanntt eller icke, hand for thennum sagtt och berett hafuer, tha haffuer for^{ne} Godemendt thermedt ingenn Urett giortt.

80.

1592. Kongens og Rigsraadets Dom, hvorved Arvinger kjendes pligtige til at tilsvare et af Arveladeren udstedt Gjeldsbrev, uagtet det ikke var forsynet med Vitterlighedsvidners Segl og der i Henseende til dets Udstedelse var nogen Formodning om begaaet Mislighed⁽¹⁾. — „Hvem der arve vil, skal og gjelde, og Enhver er pligtig at efterkomme Brev og Segl;“ for den sidste Sætning paaberaabes Præjudicater. Den, som havde forfattet det omhandlede Gjeldsbrev og som var indstævnet at møde personlig ved Sagens Forhandling for Rigens Ret, udebliver uden bevlist Forfald og drages derfor til Ansvar.

(V. 350.)

Wii Christian thend Fierde medt Gudtz Naade etc. Giøre Alle witterliggt, at Aar 1592 thendt 2 Dag Junii paa Wortt Rettherting paa Wortt Slott Kiöpenhaufn, udi Wor egenn Neruerelsse, offuerwerenndis allt Raaditt, unnderthagennndis *Chresten Skiell*, som icke war tilstede, och *Albritt Friis*, som gick udi Retthe, for Oss wor skickett Oss Elskl. *Madtz Pors* till Offuergaard, Wor Mandtt och Thienere, och andre afganggne *Knud Nielsenns* Arffuinge paa thenndtt ene och haffde medt Wor Steffning for Oss udi Retthe steffntt Oss Elskl. Frue *Margretthe Friis* till Enngelund, *Dirick Höickenns* Epherleffuerske, paa thenndt anden Side, och wedt therris Fuldmectige Oss Elskl. *Offue Lunge* till Oddenn, Wor Mandtt, Thienere och Befallningsmand paa Wortt Slott Olborrighuus, tilthallede hinde for thuinde Gieldtzbrefue, thett ene paa sex hundritt Daller, thett anddett paa thu hundritt Daller, hun aff for^{ne} *Knud Nielsenn* bekommidt, meenendis hinde icke att hafue udlaugt samme Penndinge, menn epher Leigligheed, som emellum hinde och for^{ne} *Knud Nielsenn* skall hafue werritt, att werre forhuerffuitt hinde til beste, och for^{ne} *Madtz Pors* och hanns Medtarffuinge till Skade och Brast, medt huilcke Breffue hun will sig samme Gield aff for^{ne} Arffuinge tilholde, ennddog the huerckenn Guld

(¹) Jvfr. den foranstaende Dom. S. 337.

eller Pendinge epher hannum skulle hafue funditt eller bekommit, och hun störste Parthenn aff for^o. *Knud Nielsens* Guodtz wedt unögactig Panntt och Skiöde, som the mheener, will sigh tilholde, formheener och samme Breffue icke medt gode Mendtz Forsseigling till Windnissbyrd⁽²⁾ at were bekrefftigett, icke heller medt gode Mendt till Forloffuere, som sedwanligtt medt slig stoer Summa Penndinge, ei heller Datumitt i for^o. Breffue att were saa rigthig, som thett sig burde paa the Tider giortt och skreffuidt⁽³⁾, som the omformelder, och mhenner therforre icke saa nocksom och nöigactig at werre, att the bör wedt Magtt at blifue, ei heller at komme hannum eller hans Medtarffuinge till nogenn Forhindring eller Schade i nogenn Maade, och thennum therforre icke pligtig at were, samme Gield epher for^o. *Knud Nielsenn* at udgiffue eller bethalle; sammeledis hafde hiidt udi Retthe steffnnt *Truels* Skriffuere, Byeskriffuer udi Wor Kiöpstedt Nyekjöpping, som enn Partt aff samme Breffue skall haffue skreffuid, att hanndtt udi egenn Personn skulle möde for Oss och wedt sinn Eedtt at winde och bekiende, huilckenn Tidt hanndtt samme Breffue skreffuitt haffuer, och for Oss for^o. *Offue Lunge* udi Retthe laugde thuinde Fuldmagtz Breffue, hannd haffde aff for^o. *Knud Nielsens* Arffuinge udgiffne, som warre aff Oss Elskl. *Elsse Andersdaather* i Thorup, *Marene Andersdaather* i Kastrup, *Anne Andersdaather* i Kragstrup och *Kierstinne Andersdaather* i Dauling, och war her sielff tilstede for^o. *Madtz Pors*, och mecnthe for^o. *Offue Lunge*, att for^o. Breffue icke findis saa nocksom och nöigactige, att for^o. *Knud Nielsens* Arffuinge warre pligtige thennum at erlegge och bethalle, och begierrede samme Breffue motthe forrekomme. Tha er mött Oss Elskl. *Albritt Friis* till Harridtzkier, Wor Mandtt, Raad och Befallingsmand paa Wortt Slott Ripperhuus paa hans Sösters Wegue, och udi Retthe laugde itt *Knud Nielsens* Breff, udgiffuedt paa Offuergaard thenndtt 23 Dag Septembris A^o. 1589, liudendis, hannum af rett witttherlig Gield skyldig att were for^o. Frue *Margretthe Friis* sex hundritt gode fuldgiörendis ufor-

(2) Til denne Omstændighed, at der mangler Forsegling af Vitterlighedsvidner, tager Dommen intet Hensyn, formodentlig fordi det ansees for afgjort,

at *Knud Nielsen* virkelig havde udstedt Documentet.

(3) See forrige Dom S. 338.

falskett Daller, huilcke hanndtt bepligter sig och sine Arffuinge att udgiffue och bethalle for^o: Frue *Margretthe Friis* eller hindis Arffuinge, naar och huilckenn Tid hun hannum therom tilssigenndis worder, och thett forudenn ald Töd(°) och Tretthe, och skall hanndtt eller hans Arffuinge were pligtige att giffue och fornöige for^o: Frue *Margretthe Friis* eller hindis Arffuinge till Leie och Renntthe aff huertt Hundritt om Aaritt sex Daller, saa lennge the bliffue standendis hoes hannum, och naar hun icke will lennger lade for^o: sex hundrede Daller hoes hannum bliffue bestaaenndis, tha skall hun eller hindis Arffuinge were forpligtig att lade æske for^o: Hoffuidtsumma 3 Tingg for sanctthi Hanns Dag Midtsommer till hans Werneting, och sidenn skall hanndtt eller hanns Arffuinge udgiffue och fornöige hinde eller hindis Arffuinge forbemelthe Daller, Hoffuedtstoell och Renntthe-Penndinge, till sancthi Mauritii-Dag, ther nestepther kommendis worder, och skall holde hinde och hindis Arffuinge therudinden skadissløes, som samme Breff widere formelder, medt for^o: *Knud Nielseens* Segell och egenn Haandt underskreffuitt, och setthe for^o: *Albritt Friis* paa hanns Sösters Wegne udi alle Retthe, om *Knud Nielseens* Arffuinge, eptherdi the wille arffue hannum, om the icke tha ere pligtige att gielde och eptherkomme hanns Breffue och Segell, hanndtt udgiffuett haffuer, och at fornöige hans Söster for^o: sex hundritt Daller, epther hanns udgiffne Breffs Indeholtt. Theremod berethe for^o: *Offue Lunge*, att ther war enndtt itt Gieldtzbreff paa 200 Daller, som ochsaa war her udi Retthe steffndt, war begierenn-dis thett motthe och her udi Retthe fremlegis, saa motthe gaae om begge Breffue saa megitt Loug och Rett er; huortill for^o: *Albritt Friis* gaff for Suar, att hanns Söster icke haffde samme Breff her tilstede, naar thett fremkom, kunde therpaa snartt dömmis; disligeste berethe for^o: *Offue Lunge*, att *Trugels* Skriffuere, som ochsaa findis hiid till thenne Herredag louglig steffndt at were att skulle möde udi egenn Personn, sin Sandheedt om for^o: Gieldtzbreffue att winde och bestaa, och hanndtt icke er mött eller will fremkomme, formheenendis, thersom hanndtt hafde fremkommidt, skulle Wii well

(°) Töd, dersom det ikke er en Fejlskrift for Töf (Töven, Ophold), veed jeg ikke, hvad dette Ord betyder.

were kommen udi Forfharring, huorledis medt samme Breffue sig war tildraggett, formeenendis samme Skriffuere therudindenn at hafue giortt Urett och bör therforre att stannde till Retthe; tha er fremlaught for Oss itt skriffttlig Forseett, som dog icke fanndtz unnderskreffuitt aff for^o: *Truels Skriffuere*, som formelder eblantt anddett, att hanndtt icke hafde werritt steffndt till hanns Wernneting, icke heller mheener sig at werre steffntt till Lanndtztingh aff for^o: *Offue Lunge* eller *Knud Nielsens* Arffuinge, sin Sandheedt at bekiende om the Breffuis Indeholtt, menn war till Lanndtzting steffndt for itt Breff, hanndtt Frue *Margretthe Friis* gifuett hafuer, tha skall Dommerne saa haffue omkienddt, at epherdi for^o: *Truels Skriffueris* Breff medt *Knud Nielsens* Breff bekreffthis, och samme *Knud Nielsens* Breff for Oss er indsteffndt, tha widste Dommeren om for^o: *Truels Skriffueris* Breff icke at dömme, förrenndtt thett bleff her ordeeltt, och sidenn er hanndtt steffndt till sitt Wernneting aff for^o: Frue *Margretthe* och ther sinn Sandheedt werritt bestenddig, och tilböditt for^o: *Madtz Pors* udi hanns egonn Neruerelse till sitt Wernneting hannum sin Sandheedt om for^o: Breffuis Indeholtt, och at skulle hafue gifuett *Madtz Suenningsenn* sin Fuldmagtt her at möde udi Retthe paa hanns Wegne, formeenendis sig at were forhindritt udi thett hanndtt er Skriffuere till thuinde Herridtzting, ochsaa Byeskriffuere i Nyekjöppinng, att hanndtt icke her möde kunde epher Worre Steffninger, som thett widere bemelde, dog war icke medt hanns Haand underskreffuitt, medt flere Ord thennum emellum forløb. Tha epher Tilthalle, Giennsuar, Breff, Beuissningh, och thenne Sags Leigligheedt, och epherdi her for Oss udi Retthe er laught for^o: *Knud Nielsens* obne beseiglede och underskreffne Gieldtzbreff, liudendis paa sex hundritt gamble Daller medt sinn Rennthe, och Lougenn siger⁽⁵⁾, att huem ther arffue will skall och gielde, mange Domme och udgangne ere, att enn Adelsmand, saawell som enhuer Erlig er pligthigh att holde och epherkomme therris Breffue och Segell⁽⁶⁾, saugde Wii therpaa saa aff for Retthe,

(*) Ved Loven kan neppe sigtes til andre Lovbud end J. L. I. 24 og 26, der dog hverken med disse Ord eller med samme Bestemthed fastsætte

Arvingens Forpligtelse at skulle svare til Gjelden.

(6) Jvfr. ovenfor S. 245 Not.

att thersom for^o *Knud Nielsens* Arffuinge wille arffue, tha ere the och pligtige at gielde, och thennum pligtige at fornøige och bethalle for^o Frue *Margretthe Friis* for^o sex hundritt Daller epher *Knud Nielsens* Breffs Indeholtt, menn epherdi her udi lige Maade war indsteffnntt itt Breff paa 200 Daller, och thett icke er fremkommidt udi Retthe, tha kann Frue *Margretthe Friis* icke kreffue medt samme Breff eller bör nogenn att komme till Skade, förrenndtt thett kommer udi Retthe, dissligeste ephersom *Trugels Skriffuere* i Nyekiöppning findis hiid och louglic steffndt at were medt Wor Steffninng udi egenn Personn att möde, och icke hanndtt mött er, ei heller nogenn paa hanss Wegne wille giöre hanss Forfald epher Wor Recess⁽¹⁾, menn alleneste fremsender itt skriffttlig Forsett, som dog findis huerckenn hanss Haandtt, ei heller unnderskreffuit medt hanss Haandtt, tha haffuer hannd thermedt giortt Urett och bör therforre att stannde till Retthe som wedtbör, och huis anddenn Forseelse, som kann findis hoes for^o *Truels Skriffuere*, huem therpaa skader, tha att tilthalle hannum therforre till sitt Wernetingh och Wiiburg Lanndtztingh, och ther att gaae therom saa megitt Loug och Rett er.

81.

1592. Kongens og Rigsraadets Dom. En Adelsmand sagsøges af en Borger til at lide Indmaning⁽¹⁾ ifølge hans i et Gjeldsbrev indeholdte Forpligtelse; da Gjelden havde sin Oprindelse af et Gaardkjøb og Creditor endnu ikke havde udstedt Skjøde, dømmes begge Parter til at opfylde deres gjensidige Forpligtelser.

(V. 354).

Wii Christian thend Fierde medt Gutz Naade etc. Giöre Alle witterligt, at

(¹) Herved kan neppe sigtes til andet Lovbud, end Christian d. 3dies Cold. Rec. Cap. 5, som bestemmer, at den udeblivende Indstævnte skal have tabt Sagen indtil han vil møde. Om Truels Skrifer siden er bleven tiltalt for sit Forhold, derom mangler Oplysning.

(¹) Først Frederik d. 3dies Forordn. 5 Juli 1651 indeholder Bestemmelser om Maning (Indleigre)

skjönt Diplomer vise, at dette Tvangsmiddel allerede har været brugt i Danmark i Slutningen af det 13de Aarhundrede, jvfr. Retshist. § 204. I Slutningen af det 16de Aarhundrede ere Marningsbreve udentvivil bleve mere hyppige, fra hvilken Tid flere Breve findes i *Edwardsens* Skjel-skörs Beskrivelse 613—615 og 624.

Aar 1592 thenndt 2 Dag Junii paa Wort Rettherting paa Wortt Slott Kiöpenhaufn, udi Wor Egen Neruerelsse, offuerwerendis Oss Elskl. *Niels Kaas* till Thoerupgaardt, Wor Candtzler, med allt Raaditt, underthagendis *Christen Skiell*, som icke thenndtt Dag war tilstede, for Oss wor skickett *Morthen Nielsen*, Borgere udi Wor Kiöpstedt Kiertheminde⁽²⁾, paa thenndtt ene och haffde med Wor Steffningh for Oss udi Retthe steffndt Oss Elskel. *Franndtz Urne*⁽³⁾, Wor Mandtt och Thienere, nu boendis udi Wor Kiöpstedt Assenns, paa thenndtt andenn Side, och tilthallede hannum for enn Summa Penndinge, hanndtt skall were hannum skyldig epher hanns udgiffne Breffs och Hanndskriftis Liudelse, formellendis till nogenn wisse och bestempthe Therminer samme Summa att skulle afflegge och bethalle paa hans gode Throe och Loffue, eller och indholde⁽⁴⁾ udi itt erligtt Herberrig, huor hanndtt aff for^{ne} *Morthenn Nielsenn* bleff paamindt, indtill samme Summa bleff hannum fornöigett, och epheratt for^{ne} Tid och Therminer, till huilcke samme Pendinge skulle were afflaugtt, nu skall were forlöbenn, skall hanndtt, dog uahnseet saadann hanns strenge Forpligtt, hnerckenn hafue afflaugtt⁽⁵⁾ samme Gield, icke heller indholtt, epherat hanndtt hafuer ladett hannum indmane, som thett sig burde, huorforre hanndtt mheener sig at were skeedt Urett, och *Franndtz Urne* therforre at burde stande till Retthe, och först for Oss udi Retthe laugde for^{ne} *Morthen Nielsenn Franndtz Urnis* Breff, datteritt Asenns thenndtt 3 Februarii A^o. 1589 medt hans Segell och egenn Hanndtt unnderskreffuitt, liudendis, hannum aff rett wittherlig Gield skyldig at were for^{ne} *Morthen Nielsenn* halffempthe hundritt gode gammell Daller, som till Lybeck och Hamborrig giennge och geffue ere, gode aff Slaug och Sölff, och en erlig Mandtt en anden till Tacke fuldgiöre och bethalle kann, huilcke for^{ne} 450 Daller for^{ne} *Franndtz Urne* bepligther sikh och sine Arffuinge paa therris höigeste Throe,

(2) I den Dom, som i samme Sag blev afsagt i 1594 og som nedenfor skal meddeles, kaldes han Ridefoged til Kongens Slott i Nykjöbing, en Bestilling, som han altsaa siden maa have erholdt.

(3) Föd d. 21 Dec. 1533.

(4) *Indholde*, begive sig til; saaledes hedder det i Dommen samme Sag angaaende fra 1594: „at Frantz Urne ville indholde i Odense med for^{ne} Pendinge.“

(5) *afflaugt*, aflagt, d. e. betalt.

Ære och Loffue, att udgiffue och bethalle for^o: *Morthen Nielsenn* eller hans Arffuinger, som epher følger, först L Daller paa thenndtt Dag naar hannd annammer Skiödet aff *Morthenn Nielsenn* paa Gaardenn, item II^c: Daller att bethalle paa sanncthi Knudtz-Dag udi Otthennse, epher Breffuens Dato först-komendis, thernest II^c: gode Daller att bethalle till thiuffuende Dag Julii thernest epherkommendis, och for^o: Summa huer till sinn Tid och Thermin att yde udi Otthennse till *Peder Kockis*, som boer i Nörregade, och bepligther sig och sine Arffuinge att holde for^o: *Morthenn Nielsenn* och hans Arffuinge thett skadeslöess i alle Maade; sammeledis bepligther sig paa hans adelige Throe och Loffue, att thersom hanndtt herudinden bleffue forsömmelig, att for^o: Pendinge icke fremkomme till sine bestempthe Therminer, tha skall hanndtt eller hans Arffuinge pligtige werre att indholde udi itt erliggt Herberrig udi Otthensse, huorsomhelst the entthenn skriftlig eller mundtlig bliffuer paa-minthe epher huer Thermin er forlöbenn, och icke therud igenn förenndtt hannd eller hans Arffuinge bethaller for^o: *Morthenn Nielsenn* eller hans Arffuinge for^o: Summa Pendinge medt huis beuisseligh Kost och Therring ther-paa bliffuer forwendt⁽⁶⁾, som samme Breff widere udi sig sielf forklarar och findis skreffuidt epher Besseiglingen paa thenndtt anden Side, som och hans egenn Haandtt findis underskreffuit; thernest beuiste medt Lanndtzdommeris udi Fyen, Oss Elskl. *Gabriell Knudtzenn*⁽⁷⁾ till Nörskouff, Wor Mandtt, och *Hanns Skriffueris*, Lanndtztingshörer ther sammestedtz, therris obne Breff, att⁽⁸⁾ paa Föenboe-Landtzting hafde indmanidt hannum udi *Olluff Hannsens* Huus udi Otthennse; huorpaa *Franndtz Urne* gaff for Suar, att thersom *Morthenn Nielsenn* wille stille hannum Forwissning for huis Schade, Kost och Therring, hanndtt theroffuer kunde udi komme; ellers meenthe hanndtt icke att were hannum thett pligtig epherdi for^o: *Morthenn Nielsenn* icke haffuer

(6) *forwendt*, anvendt.

(7) Af Slægten Akeleje.

(8) Her synes at mangle *han*; det er Kreditor, og ikke Landsdommeren, som herved menes; Kreditor kunde enten skriftlig eller mundtlig, som Dom-

men af 1594 viser, paalægge Debitor at efterkomme Maningsbrevet, som iøvrigt maatte være læst til Ting, jvfr. Bestemmelsen i Christian d. 5tes Lov 1—22—2, der ikke har noget ældre Lovbud, men kun Praxis til Kilde.

eptherkommidt sitt Kiöffuebreff, som thett Breff widere formelder, udgiffuett paa Föenboe-Lanndtztingh, thenndt 12 Februarii nestforleden. Theremodt att suare mötthe for^{re} *Franndtz Urne*, och udi Retthe laugde for^{re} *Morthenn Nielsens* Kiöbebreff, udgiffuett thenndt 3 Februarii A^o. 1599, liudendis iblanndtt andett, att hanndtt medt sienn Höstruis *Marene Ollufsdathers* frü Wilge och welberaadt Huue haffuer soltt, skiött och affhenndt fran sig, sin Höstrue och beggis therris Arffuinge, och till for^{re} *Franndtz Urne*, hanns Frue, och therris Arffuinge en therris frii Eiendoms-Gaard ther i Asenns, som ligger Westenn frann Kierckenn, och som *Franndtz Urne* paaboer, medt ald thenndtz Eiendom udi Huusse och Bygningh etc., inthett underthagett i nogre Maade, och loffuer och bepligther sig, for sig och sine Arffuinge, att frii, hemble och fuldkommelig tilstaae for^{re} *Franndtz Urne* och hanns Frue och beggis therris Arffuinger for^{re} Gaardt for huer Mandtz Paathalle i nogen Maade, och bepligther sig, sinn Höstrue och therris Arffuinge att giöre och giffue for^{re} *Franndtz Urne*, hanns Frue och therris Arffuinge ydermheere Skiöde och lofflig Forwaring inden Asenns Byeting, naar hanndtt eller hanns Arffuinge therom bliffuer paamindthe och tilsaugde, som samme Kiöbebreff lanngtt widere udi sig sielff Ord frann Ordtt uduisser och indeholder, och meenthe for^{re} *Franndtz Urne*, att eptherdi for^{re} *Morthenn Nielsenn* icke hafde giortt och giffuett hannum nöigactig Skiöde till Asenns Byetingh, som hanndtt formheen sig aff hannum at hafue werritt begierenndis, icke heller wiste, om hanndtt thertill war fuldmectig, som hanndtt meenthe medt Tingswidtne att wille beuisse, och i saa Maade icke hafde holtt hannum thett, hanndtt hannum loffuett hafde udi sitt Kiöffuebreff, war hanndtt icke heller pligtig at eptherkomme huis hanndtt hannum formedelst sitt Breff hafde tilsangtt, men hafde ladett hannum samme Kiöff opssige, och icke thenndtt nu till Eiiendom war begierendis; thertill suarede for^{re} *Morthenn Nielsenn*, att hanndtt althid haffuer werritt offuerbödig, och endnu er, gierne att wille gifue hannum nöigactig Schiöde och Forwaring paa samme Gaardt, icke heller hanndtt hafuer lidt nogenn Schade, formedelst hand icke samme Skiöde haffuer bekommidt, menn ligewell bessidder samme Gaard och thenndtt haffuer i Brug, Haanndtt och haffuenndis Werige, saa well som en Partt Pendinge, hanndtt therforre skulle

giffue, icke heller hans Breff skall formaae⁽⁹⁾, nogett forbrutt att were, att handd icke paa samme Tid och Thermin bekom Schiöde, som handdt therpaa war begierenndis, och paa thett Underdännigste setthe udi Retthe, om *Franndtz Urne* icke war pligtig att epherkomme sitt udgiffne Breff och Segell och lide Indmanelse eller och at bethalle hannum for^o Summa Pendinge, handdt er i lige Maade offuerbödig sitt Breff at fuldgiöre och epherkomme, medt flere Ordtt thennum emellum forlöb. Tha epher Tilthalle, Gienssuar, Breff, Benis och thenne Sags Leigligheedt, saugde Wii therpaa saa aff for Retthe, att for^o *Franndtz Urne* saa well som *Morthenn Nielsenn* er pligtige och bör theris Breffue och Segle, the huerandde giffuett, forsseglett och unnderskreffuitt hafue, att holde och epherkomme, som thett sig eiigner och bör, for^o *Morthenn Nielsen* epher sitt Breffs Indeholtt att giffue hannum nöigactig Schiöde och Forwaringh paa samme Gaard, och *Franndtz Urne* theremodtt at erlegge och bethalle hannum huis epherstandendis Pendinge, som hans Breff formelder.

82.

1592. Kongens og Rigsraadets Dom. En Tvist mellem Kjøbstæderne Aalborg og Flensborg angaaende Sildefiskeriet i Limfjorden, hvorfra Aalborgerne vilde udelukke Flensborgs Borgere, paakjendes ifølge ældre Privilegier derhen, at de sidste dertil vare berettigede. Kongen forbeholder sig iövrigt ved sin Regjerings Tilträdelse, naar Privilegierne skulde forelægges ham til Confirmation, deri at gjøre Forandring.

(V. 357.)

Wii Christian thend Fierde medt Gudtz Naade etc. Giöre Alle witterliggt, at Aar 1592 thend 2 Junii paa Wortt Rethhering paa Wortt Slott Kiöpenhaufn, udi Wor Egenn Neruerelse, offuerwerendis Oss Elskl. *Niels Kaas* till Thoerupgaardt, Wor Candtzler, medt allt Raaditt, underthagendis *Stheen Brade* och *Christenn Skiell*, som icke war tilstede, for Oss war skickett Oss Elskl.

(⁹) icke heller hans Breff skall formau etc., og at heller icke hans Bräv skulde kunne have den

Virkning, at noget var forbrutt dermed, at han ikke etc.

Borgemester och Raadmendt udi Wor Kiöpstedt Flennsborrigh, therris Fuldmechtig Oss Elskl. *Olluff Meckelborrig* och *Johann Klöcker* paa thenndtt ene och hafde medt Wor Steffning for Oss udi Retthe steffndt Oss Elskl. Borgemester och Raadmendt udi Wor Kiöpstedt Olborrig paa thenndtt anden Side, och tilhallede thennum for the skulle forholde thennum therris Sildefanng, Saltherie och Kiöpmandschaff paa Nibe och Limfjordt emodtt the Preuilleger, som fremfarnne Konninger, saawell som och Wor kierre Fader, salig och hoglofflig Ihukommelse, thennum therpaa giffuett och confirmerit hafuer, mheendis thennum thertill inngen Rett at hafue; tha er mött Oss Elskl. *Niels Skriffuere*, Borgemester udi Olborrig, och *Kordt Andersenn*, Borgere ther sammestedt, och giffue tilkiende, at thett aldrig hafuer weritt thennum beuist, at the Flennsborgere hafue brugt nogenn Sildefanng eller Fiskerii, entthen for Olborrig, Niibe eller anderstedtz udi Limfiorden; thi huis Fiskerii the⁽¹⁾ hafue for Wor Kiöpstedt Olborrig, ther hafuer the Kongelige Brefue och Preuilegier paa, och icke heller the haffuer anden Nerring till Byen, huoraff the kunde skatte eller skylde, menn huis Fiskerii the hafuer for Niibe, thett hafue the aff Adelen her udi Rigett och theraff giffuer thennum therris Rettigheedt, widste therforre icke nogenn Rettigheedt the aff Flennsborrig kunde tilholde thennum samme Fiskerii eller Sildefanng, men huis Preuilegie the Flennsborrigger een Ganng udi Wor kiere Herre Faders salig och höglofflig Ihukommelses Tid skulle haffue forhuerffuett, formeentthe the, att samme Breff alleneste skulle formelde om therris Thold och Konngelige Rettigheedt udi Norge och udi Skaane-Fischennde⁽²⁾ at udgiffue, och icke skulle tilholde thennum entthen Sildefanng, Saltherii eller Kiöpmandskaff att maae bruge ennthenn udi Olborrige Byes Friiheedt⁽³⁾ eller for Nibe, medt meegen anden widtlöffthig Beretning, the skriffttlig forfatthett hafde och her for lanngtt war att indføre, och fremlaugde itt Wortt salige Herre Faders obne Breff, udgiffuett paa Wortt Slott Frederichsborg thenndtt 5 Septembris A^o. 1570, inde-

(¹) the d. e. Aalborgerne.

(²) *Friiheedt*, Jurisdiction, District, Vibelle.

(³) *Fischende*, Fiskeri.

hollandis eblannt andett, att Hanns Maiiestætt forbiuder alle Udlenndsche nogen Handell och Fiskerii at bruge eller bruge lade wedt Niibe, uden the synderlig medt Worre eller Worre Forfedres fremfarne Konninger udi Danmarckis Breffue och naadigst Tilladelse kunde beuise, the hafue ther Rett till, som thett Breff udi sig self forklarer. Theremod beretthe for^{re} *Olluff Mecklenborrig* och beklagede paa meenige Flennssborrigs Indbyggeres Wegne, huorledis the ere formeentt och forholdett therris Handell och Wandell medt therris Silde-Saltherii udi Niibe aff Borgemester och Raadmenndtt udi Olborrig, som the aff gammell Tid hafft haffuer och brugett, ligesom andre Worris Unndersotthe, som the medt Tingswidne och Stocheneffnd aff the om-liggendis Herrether ther sammestedt formheener thennum at beuisse; dissligeste beretthe, thennum naadigst at werre preuilegeritt aff fremfarne Konninger, först aff Konningh *Christoffer*, och sidenn naadigst aff ephtherfølgendis Herrer och Konninger confirmerit, och besynderlige aff Wor kiere Herre Fader salig och hoglofflig Ihukommelse ydermheere naadigst att were preuilegiert, som the strax for Oss beuiste medt hogbemelthe Wor kiere Herre Faders obne Breff, udgiffuett paa Wortt Slott Frederichsborrig, thend 22 Martii A^o. 1578, liudendis udi sin Mheningh, att Borgemester och Raadmend udi Flennssborrig paa therris egne och therris Medtborgeris Wegne, som søge Sildefischennde till Wortt Rige Norge, haffuer unnderdanigst for Wor kierre Herre Fader beklagett, huorledis the forgangne Sommer skal aff Worre Toldere werre medt Told ydermherre bessuergett, end sedwanligtt haffuer werritt, tha haffuer Hanns Maiiestæt aff synderlige Gunst och Naade unndt och tilladt, att Worre Undersotthe udi Flennssborrigh maa herepther, som tilforne, lade bessøge Sildefischennde her udi for^{re} Worre Riger Danmarck och Norge, och samme therris Handell och Wandell medt Sildefischennde att hafue, bruge och nyde udi slig Friiheedt och Tholdtt, som andre Rigens Indbyggere her sammestedt, och icke ydermherre, end the, paa nogen Worre Toldsteder medt Thold theraff att skulle bessuergis etc., som samme Wor salige Herre Faders Breff widere medtförer och indeholder; therforre paa thett Unnderdannigste warre begierrendis paa menige Flenssborrigis Indbyggeris Wegne, att the motthe nyde och beholde therris Preuilegia udi Worre Riger Danmarck och

Norge, som the tilforne haftt haffuer, som Wii och nu sidst udi Wor Kiöpstødt Choldingh thennum naadigst haflue epherladitt, medt flere Ord thennum paa begge Sider emellum forløb. Tha epher thenne Sags Leiglihed, och epherdi Wii befinder Wor kiere Herre Faders salig och hoglofflig Ihukommelsis Breff och Preuilegia Flennessborrigh Byes Indbyggere gifuen, att the mue bruge therris Handell och Wandell udi Worre Riger Danmarck och Norge medt Sildefiskennde, som andre Rigens Indbyggere her sammestetz, saugde Wii therpaa saa aff for Retthe, att Worre Undersotthe, Borgemester, Raadmendtt och meenige Borgere udi Wor Stadt Flennessborrigh bör att hafue, nyde, bruge och beholde therris Handell och Wandell medt Sildefiskennde her udi Worre Riger Danmarck och Norrige, som the udi Wor salige Faders Regimenttz Tid haftt haffuer, ubehindritt udi alle Maade epher therris Preuileggers Liudelse, inndtill saa lennge att Wii indtrede udi Wortt Kongelige Regimentthe, tha the Oss widere at besøge, saa wille Wii thennum confirmere eller och med Worre Elskl. Danmarckis Rigis Raadtt forordne, huorledis Wii therepther wille thett holdett haflue.

83.

1592. Kongens og Rigeraadets Dom, at for Kongens og Rigens Ret altid Hovedmanden og ikke dennes Foged eller Fuldmægtig skal indstævnes (*).

(V. 362 b.)

Wii Christian thend Fierde medt Gudtz Naade: Giöre Alle witterliggt, att Aar 1592 thenndtt 5 Dag Junii paa Wortt Rettherting paa Wortt Slott Kiöpenhaufn udi Wor Egenn Nerwerelsse, offuerwerendis Oss Elskl. *Niels Kaas* till Thoerupgaardt, Wor Cantzler, medt allt Raaditt, Inngenn underthagendis, for Oss war skickett Oss Elskel. *Mogenns Göie* till Bremmerssuolde, Wor

(* epherladitt, indrømmet.

(¹) Det er mærkelligt ved denne Dom, at den tillige

forkynder sig som en Lov, der for Fremtiden skal iagttages.

Mandtt och Thienere, paa thenndtt ene och hafde medt Wor Steffning for Oss udi Retthe steffnt *Chrestenn Knap, Peder Bradis* ⁽²⁾ Foegitt, paa thend anden Side udi een Drab-Sag, som handtt haffde fullt ⁽³⁾ offuer een hanns Thienere widt Naufn *Olluff Quitte*, thissligeste haffde hidt steffnidt *Jörgen Hannsen* i Kierttinge, *Hanns Bergen* udi Rödbye, *Madtz Pedersenn* i Brenninge och hanns Medtfölger, och *Pouell Suer*, Herridtzfogett i Mosseherridt, om the hafde ther nogett emodtt at sige; thertill at suare er mött Oss Elskl. *Peder Brade* till Krogholm, Wor Mand, Thienere och Befallingsmand paa Wortt Slott Söllidtzborrig, och gaff tilkiende, att huis thenne Sagh war annlangendis om for^{re} Windnissbyrd war hannum anliggende, och war hanns Bonde och Thienere, ther er dödt blefuen, och icke *Mogenns Göie* hafuer steffndt och kalledt hannum, menn alleneste hanns Fogedt *Chrestenn Knap*, formeenthe, att handtt burde thertill sielff att were steffndt, och icke hanns Fogedt, thi hanns Fogedt icke thermedt widere hafuer att bestille, enndt som handtt hannum befallidt och tilbetroidt hafuer, och setthe udi alle Retthe, om handtt icke hafuer giortt Urett, att handtt hannum icke sielff steffndt hafuer, och om handtt bör att lide nogenn hanns Tilthalle, medt mindre handtt thertill louglig steffnidt war. Theromodtt berethe *Mogenns Göie*, att thenndtt Sagh icke galtt Jord eller Eiiendom paa ⁽⁴⁾, och at handtt hafde giffuett hans fuldmyndig Fogett Wardtzell, som dreff ⁽⁵⁾ paa Sagerne och samme Windnissbyrd, meenendis sig thett nocksom och nöigactigt at werre, med flere Ord thennum emellum war. Tha epher Tilthalle, Giensuar och thenne Sags Leigligheed, och alligeuell thenne Sag icke wedtkommer Guodtz, Jord eller Eiiendom, som Recessenn ⁽⁶⁾ ellers nocksom omforklarer, att Jorddrothenn therforre skall hafue Wardtzell, dog haffue Wii for gott anseett, och herepther saa enddelige

(²) Peder Brahe til Krogholm i Skaane ejede paa Lolland Krenkerup

(³) fullt, d. e. forfulgt.

(⁴) Denne Yttring sigter udentvivi til det siden paa-beraabte Lovsted, den Kold. Rec. Cap. 14.

(⁵) dreff paa Sagen, d. e. forfulgte Sagen.

(⁶) Den Kold. Rec. Cap. 14, som, i det den i Sager, der angaae Afpløjning og Afset, giver den Bestemmelse, at Synsforretning maa finde Sted, uagtet Jorddrotten ikke stevnes, forudsætter som almindelig Regel, at han, som den rette Vedkommende skal varsles i alle Sager, der angaae hans Ejendom.

wille holddt hafue, att huem herepther wille steffne nogre Sager ind for Oss och Worre Elskl. Danmarckis Rigis Raadtt udi Retthe, som for thenndt höigeste Rett, huorfrann widere Appellatz icke skee kann, tha skall the therforre lougligen steffne Hoffuedtmanden och huem som findis Hossbonnde att werre, och icke therris Fogeder, saaframptt the icke wille reigse till forgieffuis, och for^{re} *Peder Bradis* Fogedt *Chresten Knap* therforre for thenne Steffningh quitt att were.

84.

1592. Kongens og Rigsraadets Dom. En Mand sagsøger to Andre, fordi de skulde have lovet ham af den Pengesum, som de vare en afdöd Viinhandler skyldige, at betale ham hvad han hos Viinhandleren havde tilgode for et Parti Malt, som han havde solgt ham. De Indstævnte frifindes, da Sagsøgeren ikke har andet Beviis imod dem, end Viinhandlerens Enkes Udsagn, der betragtes som et Vidnesbyrd, allagt i hendes egen Sag⁽¹⁾.

(V. 378 b.)

Wii Christian thend Fierde med Gudtz Naade etc. Giöre Alle wittherliggt, at Aar 1592 thend 6 Iunii, paa Wortt Retthertingh paa Wortt Slott Kiöpenhaufn udi Wor Egen Neruerelsse, offuerwerrendis Oss Elskl. *Niels Kaas* till Thoe-rupgaard, Wor Candtzler, medt saa mange aff Raaditt, som udi thenne neste forrige, for Oss war skickett *Olluff Simensen*, Borger her udi Kiöpenhaufn paa thenndt ene, och haffde medt wor Steffning for Oss udi Retthe steffnndt Oss Elskl. Borgemester och Raadmendt her sammestedt paa thenndt anden Side, och tilhallede thennum for een Dom, the nogenn Tid forledenn paa Kiöpnehaufns Raadhuus emellum hannum paa thenndt ene och Oss Elskl.

(¹) Jeg har optaget denne Dom, fordi den viser, hvilken mærkelig Forandring der efterhaanden var foregaaet med den ældre Beviistheori. Ifølge denne maatte de Indstævnte under alle Omstændigheder været tildømte, at frie dem med Eed.

I nærværende Sag frifindes de aldeles og ikke engang den Formodning, som Enkens Vidnesbyrd maatte tilvejebringe for Sagsøgerens Paastand, bevirker, at der paalægges dem Eed.

Olluff Madtzenn⁽²⁾, Raadmand ther sammestedt, och *Knud Marquordzenn*⁽³⁾, Fuldmöndige paa affgangne *Niels Söffrensens* Vegne, paa thenndtt anden Side, dömppt och affsaugt haffuer, udi huilcken Dom the haffuer quitt dömppt for^o: *Olluff Madtzenn* och *Knud Marquordtzenn* for itt Löffthe, the hafuer loffuedt till hannum for affgangne *Johann Ohm* for V store Lester Maltt, som hanndtt aff for^o: *Olluff Simensen* köppt haffuer, for huilckett Löffthe the haffuer bekommidt Wiin aff *Johann Ohm*, som hans Höstrue nocksom for gott Folck hafuer weritt bestendig, och endnu nocksommelig bekiender, huilckett the icke wille hafue annseett, medenn saa plotzligen hafuer thennum quitt dömppt, hannum till stor trefflig⁽⁴⁾ Schade, eptherdi the hafuer fangett Wiin aff hanss Kieldere, att the skulle hannum igenn bethalle, huorudinden hanndtt formheener hannum Urett att were skeedt epther therris udgiffne Dom, och thennum therforre bör att staae till Retthe, och fremlaugde for^o: Borgemester och Raadmendtz Dom, udgiffuen thenndtt 18 Junii A^o. 1591, liudendis udi sinn Beslutning, "att eptherdi for^o: *Olluff Madtzen* paa sine egne, och *Knud Markordtzen* paa affgangne *Niels Söffrensens* Arffuingers Vegne, negter samme for^o: Giæld och Löffthe, och for^o: *Olluff Simensen* icke wedt andre Windmissbyrdt att paaskiude, huormedt hanndtt thennum kann offuerbeuise samme Löffthe, enndtt for^o: *Johann Omis* egene Höstrue, huilcke thennum icke siunis att were nöigactig Vindnissbyrd, eptherdi hun widtner udi hindis egen Sagh, sagde the therpaa saa aff for Retthe, att for^o: *Olluff Simesens* Vederparther, *Olluff Madtzenn* och *Niels Söffrensens* Arffuinger, bör for saadanne hanss Tilthalle frii att were", som thenndtt Dom widere formelder, och beretthe *Jenns Friis* (?), Borgere her sammestetz, paa for^o: *Olluff Simesens* Wegne, huorleedis att for^o: *Johann Ohm* och hanndtt er kommen udi Kiöff medt huerandre om en V Lester Maltt, och ther the ere bleffuen Kiöffs⁽⁵⁾ eens, hafuer hand thett strax annamidt, och thett ladett udskiffue, och

(2) Blev senere Borgemester, † 1608. (*Pontopp.orig. Hafn.* 389. 391).

(3) Knud Marquardsen døde som öfverste Borgemester d. 19de Aug. 1629. Han ejede den Gaard

paa store Kjöbmagergade, hvor nu Hof-Apotheket er.

(4) *trefflig*, maaskee det samme som *drabelig*.

(5) *Kiöffs eens*, enige om Kjöbet.

ther thett war leffueritt, gick hand till *Johan Ohm* om hans Bethalling, tha war for^o: *Olluff Madtzenn* och *Niels Söffrensen* ther och forhandlede medt hannum om nogenn Wiin till Stadtz-Kielderenn, och warre the kommen offuerens medt huerandre om Wiinenn, dog medt saa Forordt och Wilckor, att the först skulle stille hannum tilfridtz for for^o: V Lester Maltt, hanndtt bekommidt hafde aff hannum, och the ragthe hannum Haand for sin Bethalling medt thett förste att wille bethalle, och beklager, att the icke nu wille were hannum thett stendige, theroffuer hanndtt icke kann komme till sinn Bethalling, huorudindenn hanndtt formeen sig stoer Urett at skee, och Borgemester och Raadtt att haffue giortt hannum stoer Urett, tha er mött for^o: Borgemester oc Raadt oc formeenthe thennum slett ingen Urett att haffue giortt for^o: *Olluff Simensen*, men han met Uretthe att haffue forhuerffuidt Wor Steffning offuer thennum, och setthe udi alle Retthe, om the icke for slig hans Tilthalle bör frii at were, medt flere Ord thennum emellum war. Tha epher Tilthalle, Giensuar, Breff, Beuis, och thenne Sags Leiglighedt, och epherdi for^o: *Olluff Simensen* endnu for Oss ingenn Beuiss hafuer, entthenn Breff, Zegell eller leffuendis Röst, huormedt hanndtt kand beuise, for^o: *Olluff Madtzenn* och *Niels Söffrensen* nogett Löffthe till hannum giortt att hafue, udenn alleneste hans egne Ord och *Johann Ohms* Quinde, som will winde udi hindis egenn Sagh, saugde Wii therpaa saa aff for Retthe, att for^o: Borgemester och Raadmendtt medt therris udgiffne Dom findis ingen Urett att hafue giortt for^o: *Olluff Simensen*, men for^o: thorris Dom wedt sin fulde Magtt att bliffue.

 85.

1593. Nævningers Dom paa Sjellandsfar-Landsting i en Drabssag. Hovedmanden, som var bortrømt, dømmes fredløs og flere Personer, som sigtes for Deelagtighed i Drabet, frifindes for Raadssag, fordi de ikke havde været med i Gjerningen. — Nævningers Eedsformular. En uendelig Dom.

(A. 294.)

Lauge Beck thill Förslöff, Landsdommer udi Sielland, och *Claus Morttenssen*, Landtzttingsschriffuer, giöre witterliggt, att Aar epher Guds Biurd 1593, Onnssdagenn denn 17 Februarii, paa Siellandtzfar-Landzting war skickitt *Ja-*

cop Pedersenn y Halstedt oc fremkallede 16 Neffningsmend aff Steffnsherritt opkreffuitt her thill Landsting⁽¹⁾, att skulle grandske, udlede oc y rett Sandhed forfare, om *Hanns Jacobssenn*, *Michell Oelsenn*, *Chrestenn Jude*, som hagne dieriss Tilhold till *Jacob Skriffuers*, *Rasmus Jacobssenn* och *Peder Jennssenn*, som tiennte Her *Söffrenn*⁽²⁾ y Ströbye, mett raadenn⁽³⁾ Raad, wred Huff⁽⁴⁾ oc wergende Haandt ginge y *Jörgenn Bentssens* Gaard ibidem, oc der dræbte hannom indenn sine egne fire Pæle, huilken der war Albanemand⁽⁵⁾ thill hanns Död, oc om denn, som Albanemand war, icke saa hagne begangitt samme Drab, saa hand mett alle sine Mettfölgere ephther Recessen⁽⁶⁾ burde fridlöss att were, begierendiss de idaugh wilde dieris Toug fuldgiöre, ephthersom de war lougligenn tilfuld⁽⁷⁾, eller hannom motte offuer thennom wedderfaris huiss Rett er, oc for dennom udi Rette laugde tuende Tingsvinder aff Steffns Herritzingh, thennd 25 Januarii sidst forledenn udgif-

(¹) Man seer heraf, at Nævninger i en Drabssag bleve udnævnte og svore paa Landstinget, uagtet *Kof. Ancher* anfører det som en af Forskjellerne mellem Sandemænd og Nævninger, at disse altid skulde sværge paa Herredstinget (*Anchers* saml. jur. Skr. II, 824), for hvilken sidste Mening unægtelig taler baade Er. Sjell. L. II, 28 og Rec. 1547 Cap. 15, Rec. 1551 Cap. 12 og Kold. Rec. Cap. 24, men man har i Drabssager og de betydeligere Sager i Sjælland udentvivi holdt sig til Er. S. L. III, 25, der ikke paa anden Maade lader sig bringe i Harmoni med II, 28, end ved at antage, at dette Lovsted ved at nævne Herredstinget kun sigter til de mindre betydelige Sager, som Ran og Saar. Hvad Christian d. 3dies Recesser angaaer, da viser denne Dom, at man har rettet sig efter de i Eriks Lov givne Forskrifter om Sagernes Behandling ved Nævninger, og ikke efter den nyere Bestemmelse; thi den Kold. Rec. Cap. 24 siger udtrykkelig, at i Sager ang. Gaard- og Huusfred skal Herredsfogden nævne 12 af de bedste Herredsmænd; men Dommen viser, at man udnævnte 16 efter gammel sjællandsk Skik, og heller ikke er der Spor til, at Herredsfogden har udnævnt dem. Det er overhovedet kjendeligt nok, at man i Re-

cesserne nærmest har havt den jydsk Proces for Öje, hvilket især er fremtrædende i Rec. af 1547, hvor der endog som almindelig Regel findes den i Erik Glippings *jydske* Fdg. 1284 givne Forskrift, at Ombudsmanden med Herredsmænds Raad skal udnævne en uvillig Dannemand, som igjen skal udnævne de 12 Nævninger; det er mærkeligt, at dette ikke er optaget i de senere Recesser af 1551 og 1558 l. c., men dog har man beholdt Tolvtallet og tillagt Herredsfogden, ikke Sagsögeren, Valget.

(²) Præsten Sören Christensen.

(³) *raaden Raad*, Raads Raad, oplagt Raad, Overlæg.

(⁴) Hu.

(⁵) *Albanemand*, Hovedmand i en Drabssag, et Udtryk, som ellers ikke er forekommet mig.

(⁶) Kold. Rec. Cap. 22.

(⁷) Altsaa gaves der ogsaa Fylling paa Nævninger, ligesom paa Sandemænd, jvfr. iøvrigt min Ud gave af Jydske Lov S. 520 og Danske Magaz. Tredie Række I. 217 ff. Ogsaa i en Landstingsdom, afsagt i Viborg i en Aaraadssag fra 1589 (A. 206) hedder det udtrykkelig, „at Herredsfogden hafde undt *Fölling paa Neffninger*“.

fuitt, dett förste liudendiss, *Inguor Henningsenn* aff Ströbye att haffue wunditt, att thend Morgenn epher den Skade war giortt, da kom hand till *Jacob Skriffuers*, da war *Chrestenn Jude* der, da sagde hannd for hannom oc flere Dannemend, dett hand oc *Jörgenn Bentssenn* de arbeidede sammen ude paa Hedenn, tha komme thennom nogle Ord emellom, dog de denn Tid gjorde hinandenn ingenn Skade, siden saae hannd hannom icke förend i Kruen, der bleffue de nu atter uens, som *Christenn* bekiende, hand gaff *Jörgenn Bentsonn* otte eller thi Tag⁽⁸⁾ aff enn Thiöremj⁽⁹⁾, saa löb *Jörgenn* aff Stuen oc hand epher hen emod en Mandz Gaard, huiss det war wiste hannd icke, oc kaste sig der emod Gierdett; som *Chrestenn* kom löbendiss, tha reigste *Jörgenn* sig oc hug hannom udi denn wenstre Hannd, saa nam⁽¹⁰⁾ hand strax Öxenn fran hannom mett denn höigre Hand, oc *Jörgenn* löb hand oc epher, saa hug hand löss till hannom oc gjorde hannom denn Skade, mens sagde hannd: „kunde⁽¹¹⁾ hand faa till sig igienn och hand mett, da skulle ingenn were hanss Bane udenn hand, om hand ellers hagde tienntt Kongenn aff Danmarck.“ *Lauridz Ibssenn* ibm. att haffue wonditt epher *Marquor Jenssens* Mund⁽¹²⁾; ligesaa dett andett liudendiss: Her *Söffrenn Christennssenn* y Ströbye att haue wunditt, dett⁽¹³⁾ *Jacob Skriffuer* loed kalle hannom till sig; der hand did kom, da kom oc *Christenn Jude* derind, da sagde *Jacob Skriffuer* till hannom: huad heder I? jeg heder *Christenn Nielssenn*, sagde hand; da sagde *Jacob Skriffuer*: gjorde I denn Skade paa Kroermandenn? da suarede hand: „ja, oc dersom hand kand komme thill sig oc jeg mett, tha skal hand faa saa mögitt till.“ *Mogens Niellsenn*, *Lauridz Pederssenn*, *Jenns Madzenn*, *Niells Jenssenn*, *Mogenns Hemingsenn* och *Mudz Joennssenn* att haue wonditt, de hörde disse samme Ord, som Her *Söffrenn* wantt, som samme Tingssvinder widere udi dennom sielff indeholder. Da fremgick *Olluff Jens-*

(8) Tag, maaskee Skrivfejl for Slag.

(9) Thiöremj, Tyremi.

(10) nam, tog, Imperfect af at næme.

(11) kunde hand faa til sig igien etc. vil vel sige: (13) at.

kunde de atter faae hinanden fat.

(12) epher Jensens Mund, d. e. efter hans Udsagn; Lauritz Ibsen afgav altsaa kun Forklaring om et Öjevidnes Udsagn.

(13) at.

senn y Lund oc hans Mettfølgere 16 Neffningsmend, oc epther de haffuer spurtt begge Parterne, om de hagde nogenn widere Vidnissbiurd att føre eller paaskiude, oc ingenn er fremkommen, som hagde nogenn flere Vidnissbiurd, entenn att føre eller paaskiude, oc ingenn er fremkommenn i denn Sag, lagde de Haannd paa Bog⁽¹⁴⁾, soer alle itt oc jeffnitt⁽¹⁵⁾, bade dennom saa sant Gud thill Hielpe oc huld worde, att de hagde leid⁽¹⁶⁾ oc spurtt oc kunde icke andett rettere udi Sandhedt forfare, end eptherdi for^o: *Chrestenn Jude*, som er henrömbtt for Gierningenn, jo haffuer thagett Sagenn mett sig, oc er Albane-mand och haffuer drebt sagissløss Mand, saa hand bör fredløss att were, oc eptherdi dett icke er for thennom beviist, *Hanns Jacobssenn*, *Michell Ollssenn*, *Rasmus Jacobssenn* oc *Peder Jennssenn*, att haffue giortt Haanndgierning paa hannom⁽¹⁷⁾, soere de dennom quit for Raadsagh, indthill saa lenge thett kunde thennom offuerbeuiis.

86.

1593. Kongens og Rigsraadets Dom, hvorved en Trætte mellem Høbro By og Alstrup Sogn om Sognebeboernes Pligt at yde Brokorn til Vedligeholdelse af Kjøbstadens Broe paakjendes. Sognebeboerne findes, med mindre det skulde befindes, at et under Sagen ikke fremlagt ældre Forlehningsbrev udtrykkelig skulde nævne dem som pligtige til at holde Broen vedlige.

(V. 347.)

Wii Christian thend Fierde medt Gudtz Naade etc. Giøre Alle witterligt, at Aar 1593 thend 14 Junii paa Wortt Rettherting paa Wortt Slott Kiøpenhaufn, udi Wor Egenn Neruerelse, offuerwerendis Oss Elskl. *Niels Kaas* till Thoerupgaard, Wor Cantzler, medt allt Raaditt — underthagendis *Stheenn*

(¹⁴) De svore altsaa ikke med oprakte Fingre, men ligesom Sandemændene (s. hvad jeg har anmærket i Dansk Magaz. 3 Række I. 319) ved at lægge Haanden paa Bibelen (Bogseed). Formularen er ganske overensstemmende med den, som findes i Er. S. L. II. 28.

(¹⁴) *jeffnit*, lige, eens.

(¹⁵) *leid*, ledt, efterledt, undersøgt.

(¹⁶) d. e. den dræbte Jørgen Bendtsen.

Brade, Jacop Sefelddt och *Hendrik Belou*— for Oss war skickett Oss Elskl. *Iffuer Jull* till Willestrup, Wor Mandt och Thienner, och haffde medt Wor Egenn Steffning hiidt for Oss i Retthe steffnitt Oss Elskl. *Mauritz Styge* till Holbeckgaardt, *Hans Lindenou* till Öslöff och *Jörgenn Früss*⁽¹⁾ till Krastrup, Worre Mendt, Thiennere och Landtzdommere i Wortt Landt Nörre-Judlandt, saa och Oss Elskl. *Söffrenn Block* i Stoer-Ardenn, Herridtzfogidt udi Hindstedt-Herridt, och thennom tillthallitt for en Dom, de nogenn Thiidt sidenn forledenn emellem hannom och Oss Elskel. *Niells Lauritzenn*, Borgemester i Wor Kiöbstedt Hoffbroe, dömtt haffde, udi huilckenn Dom de haffuer tilldömtt, ath hans Thiennere och menige Sognemendt udi Astrup Sogn skulle wære Borgemester och Raadmendt udi for^{ne} Hoffbroe till for^{ne} Kiöbstedt-Brois Bögning Brokorn plictige, alligeuell ath de allermerdist⁽²⁾ ther udi Herrethitt wedt tho store Miile Wegs derfra boendis erre, icke heller haffuer nogenn Sögning, Brug eller Bestilling i for^{ne} Kiöbstedt, och skall findis i ith andett Herridt och andenn Syssell och Stict ath wære liggendis, thertill medt for^{ne} Broe icke skall ligge udi Marckenn, eller hoess Landtzbyer, offuer huilckenn Allmuen giörer almindelig therris Reiiser frem och tilbage, medenn thenn Broe en Kiöbstedt-Broe ath wære, huilckenn for^{ne} Kiöbstedt allene medt Retthe thennom och therris daglig Tillföring tilbeste, som andre Kiöbstæder, forudenn Almuens Besuering, som saa langt therfra boendis erre, burde wedt Mact ath holde, och icke hans Thienner eller andre gode Mendtz Thienner medt Uplict besuerge, efftherdi ingenn gamle Fundatz-Breffue endnu skall wære borritt i Retthe, som tilholder Borgemester och Raadmendt udi for^{ne} Hoffbroe samme Brokorn aff Arilldtz-Thiidt ath opberre, som for^{ne} Astrup Sognemendt skulle udgiffue, icke heller Wor kiære Herre Faders salig och höglofflig Ihukommellis hans Kgl. Maist. Breff skall formelde om alldt Herretit, men om Bönder ther udi Egnen udennfor for^{ne} Wor Kiöbstedt Hoffbroe, och therfor mener, theanom allene ath tillholdes samme Brokorn ath udgiffue, och icke hans eller andre gode Mendtz Thiennere thermedt skulle besuergis, som langt fra bosid-

(1) Senere Rigsraad og fra 1601—1608 Statholder i Norge. (2) Formodentlig en Skrivfejl for *allernermist*.

dendis er, och huis hans och flere gode Mendtz Thiennere kandt i forðum Thiidt till samme Brois første Bögning eller Forbedring haffue udgiffuitt eller beuillgitt therris Herridtzfogidt enthenn medt Korn, therris Heste, Vogne, eller i andre Maade haffuer væridd hannom for sin Thienniste och Umage tilgiffuenn⁽³⁾, mener handt icke nu udi saa Maade ath tillregnis eller paaleggis, och sig theroffuer ath kunde skee forkortt emodt de Preuilegier och Friheder, Recessenn och Handfestningenn Adelenn tilholder; sammeledis mener sig ath wille beuisse, 3 Broer udi for^o: Astrup Sogn paa allfarre Weii ath skall befindis, huilcke for^o: Sognemendt allene udenn alle therris Besuerring och Beskattning icke udenn stoer Umage och Bekostning sellffuer aarligen ferdiger⁽⁴⁾ och wedt Mact holder, meenthe therfor, samme Dom icke burde ath komme hannom eller hans Thienner till Hinder eller Skade i nogenn Maade; haffde och hiidt steffnitt Oss Elskl. *Niels Lauritzenn*, Borgemester udi Wor Kiöbstedt Hoffbroe, medt samme Domme, och først i Retthe lagde samme Dom aff Wiborg Landtzthing thenn 25 Septemb. A^o. 91 udgiffuitt, liudendis i sin Mening, ath for^o: *Iffuer Jull* haffde i Retthe steffnitt *Söffrenn Block* i Stoer-Ardenn, for handt haffde tilldömtt Astrup Sognemendt ath udgiffue Brokorn till Borgemester och Raadmendt i Hoffbroe, endog de wedt tho store Mile therfra war bosiddendis, samme Broe och skulle ligge i en andenn Herridt, Syssell och Stict och icke udi Marckenn, eller hoes Landtzbyerne, saa the haffde nogenn Reijse theroffuer, saa de burde ther nogitt til thens Bögning ath forskaffe, men er bögdth thennom sellff till Nötthe och ligger wedt therris egenn Bye, och skulle findis, ath Astrup Sognemendt skulle nogre Broer paa allfarre Veii, som de allene udenn alle Andris Beskattning holltt wedt Mact, och therom i Retthe lagde Thingsvinder aff Hindstedt Herridtzthing och Hellum Herridtzthing formellendis, 24 aff huertt Herridt ath haffue wundett, ath ther haffuer væridd 3 Broer i Astrup Sogn, som er Thidstedt-Broe, Borup-Broe, Stocke-Broe, huilcke ingenn weiffarrende Mandt kandt offuerkomme medt Heste och Vogn, uden de allthiidt forbedris och wedt Mact holldis, och ath Astrup

(³) *tilgiffuen*, tilstaaet.

(⁴) *ferdiger*, holder istand, vedligeholder.

Sognemendt allthiidt haffuer forbögdt⁽⁶⁾ och wedt Mact holdtett samme Broer, och effther slig Leilighedt haffuer effther lang Beretning satt i alle Retthe, om Astrup Sognemendt icke bör for^{ne} Brokornn ath udgiffue till Hoffbroe, som ligger tho store Mile therfra udi een andenn Herridt, Syszell och Stict, quiitt att wære. Theremodt haffuer for^{ne} *Niels Lauritzenn* berett, ath for^{ne} Astrup Sognemendt haffde udgiffuitt Brokorn till *Niels Block*⁽⁷⁾, handt och haffde Brokornn aff thennom bekommit, och beuiiste medt en forseglitt Viditze aff en Vor kiære Herre Faders salig och höglofflig Ihukommelsis hans Kgl. M. Breff, huormedt handt beuiiste, Broen ath wære thennom forlentt, ligesom *Niels Block* thenn i Forlenning haffde. Och da effther slig Leilighedt er bleffuen saa therpaa affsagdt for Retthe, saa och efftherdi högbemelte, höglofflig salig Ihukomst⁽⁸⁾ Konning *Frederichs* Breff tilholder forskreffne Borgemester och Raadt i Hoffbroe, ath maa lade opberre och anamme huis seduanlig Brokorn, som udgiffuis aff Bönderne ther i Egnen till for^{ne} Broe, som *Niels Block* i hans Liiffs-Thiidt wor medt forlentt, effther som handt aff thennom opborritt haffuer, och nu giffuis tillkiende, ath for^{ne} *Niels Block* haffde opborritt Brokorn aff forskreffne Astrup Mendt, effthersom for^{ne} *Niels Lauritzenn* siger sig och sellff nogitt saadan Korn aff thennom ath haffue bekommit, och Herridtzfogdenn fordi haffuer tilldömt Astrup Mendt thett ath udgiffue, tha wide wii icke emodt forskreffne Herridtzthingsdom ath sige, emedenn samme Kongelige Breff er uigienkallitt, som samme Landtzthingsdom widere indholder. Therhoess i Retthe lagde sin skriffthelige Beretning, udi huilckenn handt formeenthe, högbemelte Wor kiære Herre Faders Breff icke udi sig sellff skulle formelle om alldt Hindstedt Herridt, men allene om Bönderne ther udennfor udi Egnen, och hans Bönder oc Ugedags-Thienner, som

(6) *forbygge*, istandsætte.

(7) Niels Blok var Herredsfoged i Hindstedherred, og fik ifølge D. Atl. IV. 534—535 (hvor han kaldes *Niels Blak*) i Aaret 1533 Brev af K. Frederik d. 1ste paa, „at han i sin Livstid skal beholde den Bro, som ligger udenfor *Hoffbro*, at holde vedlige paa sin egen Bekostning og ei dertil at

bruge Kronens Skove, og skal han nyde og beholde hvis Rente og Rettighed, som ligge til at holde samme Bro ferdig med, dog med saa Skjel, at han skal aarligen give Hr. Erik Baner, eller hvem samme Herred i Pant og Forlening haver, 4 Pund Korn og holde Broen i god Stand.“

(8) *Ihukomst*, Ihukommelse.

2 Mile war therfran bosiddendis, icke therudi skulle kunne indluckis⁽⁹⁾; till medt for^o Broe ath wære en Kiöbstedt-Broe for therris egitt Gaffn medt Tillföring bögd, och fordi sellff burde thenn ath holde ferdig, thisligeste andre Adelenns Thiennere ther i Egnenn for samme Broe ath wære frii dömtt, hans Bönder och icke udi nogle Aar udi hans Forelldris och hans Thiidt ath haffue udgiffuitt, och offuer alltt Sognemendene udi for^o Astrup Sogn ath holde 3 Broer ferdige paa allfar Weii ther udi Sognitt, huilckett handt och medt thuende Stockneffn beuiiste, och effther slig Leilighedt satthe i alle Retthe, om for^o Astrup Sognemendt icke burde for slig Brokorn ath wære forskaanitt. Theremodt ath suare er först i Retthe mött Oss Elskl. *Jörgenn Friis* till Krastrup, Wor Mandt, Thienner och Landtzdommer i Wortt Landt Nörre-Judlandt paa sin egen och sine Medtbrödris Wegne, och berethe, ath de icke anderledis therudi kunde döme, endt de dömtt haffuer effter Kong. Maijest. Breffs Liudellse, som for thennom war i Retthe lagt, och meenthe, thennom ingen Urett ath haffue giortt, och satthe well i alle Retthe, om theris Dom icke burde wedt Mact ath bliffue. War her och i Retthe mött Oss Elskl. *Hendrick Belou* till Spöttherup, Höffuidtzmandt paa Wortt Slott Halldt, Wor thro Mandt och Raadt, paa Borgemester och Raadtz Wegne i for^o Hoffbroe och berethe, ath Woris salig och höglofflig Ihukommellse Herre Fader haffde naadigst unt och forlennt Borgemester och Raadmendt i for^o Hoffbroe for^o Broe ath holde wedtlige, och theraff ath opberre thenn seduanlig Brokorn aff Bönder ther i Egnenn, ligesom *Niells Block* i hans Liiffs-Thiidt opborritt haffde, och for^o Astrup Sognemendt udi *Niells Blocks* Thiidt haffde udgiffuitt Brokorn thertill, och Herridtzfogden, saa och Landtzdommere, haffde therfor effther högbeelte Woris kiære Herre Faders, hans Majest. Breff, (*dömt*) thennom thett endnu plichtig wære ath udgiffue, meenthe fordi therris Dom burde wedt Mact ath bliffue, och therhoess i Retthe lagde en forsegledt Viditz aff samme högborne Woris kiære Herre Faders hans Kgl. Majest. Breff, giffuitt paa Öre-kraagenn thenn 29 Aprill Aar 74, liudendis i sin Mening: hans Kgl. Majest.

(⁹) *indluckis*, indbefattes.

naadigst ath haffue untt och tillatt, ath Borgemester och Raadmendt udi Hoffbro maa effther *Niels Blockis* Dödt och Affgang lade opberre och anamme huis seduanlig Brokorn, som udgiffuis aff Bönder ther udi Egnenn till thenn theris Brois Bögning udennfor for^{ne} Hoffbroe, som for^{ne} *Niels Block* udi hans Liiffs-Thiidt medt forlenntt er, effthersom handt hertill aff thennom opporritt haffuer, som samme hans K. Majest. Breff i sig sellff indholder. Tha effther slig Leilighedt och forbemellthe Wor kiære Herre Faders Breffs Liudellse haffuer for^{ne} Worre Landtzdommere och *Söffrenn Block* icke andett kunde dömmen, men bör for for^{ne} Steffning oc Tillthale quiitt ath wære, dog efftherdi thett *Niels Blocks* Forleenings-Breff, som högborne Wor kiære Herre Faders Breff sig paa refererer, icke haffuer wæritt tillstæde, och thett andett högborne Wor kiære Herre Faders Breff, som thereffther aff Borgemester och Raadt i Hoffbroe sidenn er forhuerffuitt, icke in specie formellder, aff huilcke Sogner samme Hiellp skulle udgiffuis, alleniste ath de udi Egnenn skulle udgiffue samme Brokorn, och for^{ne} *Iffuer Jull* haffuer for Oss beuiist, Sognemendene i Astrup Sogn ath skulle holde thre Broer wedtlige, och wille falde hans Thiennere fast besuerligtt medt saa mangfoldig Brobögning ath besuergis, for^{ne} Astrup Sogn och er beliggendis fra Hoffbro 2 Mile Wegs, ei heller for^{ne} Sognemendt haffuer nogenn sönderlig Fersell igiennom Hoffbro, tha siinnis Oss icke ubilligtt, ath de medt for^{ne} Brokorn, for thenn Broe i Hoffbro ath ferdig holde, bliffue forskaanitt, medt mindre thett *Niels Blocks* Forleenings-Breff föris tillstæde, och therudi særdelis befindis, Astrup Sogen till samme Broebögning for nogenn Hiellp ath wære benefndt⁽¹⁰⁾.

(¹⁰) Dersom Forleningsbrevet ikke har indeholdt andet end hvad der findes i D. Atl. IV. (see ovenfor

S.361 Not. 7) maa vel Dommen have bevirket en fuldstændig Frifindelse.

87.

1593. Kongens og Rigsraadets Dom. En Kreditor, som til Sikkerhed for sin Fordring havde modtaget i Pant et Gjeldsbrev, som af Trediemand var udstedt til hans Debitor for en ligesaa stor Sum, bliver af denne sagsøgt til at betale de ham efter Gjeldsbrevet tilkommende og resterende Renter, da Kreditor uden hans Vidende inden Forfaldstiden havde ladet sig Gjeldsbrevets paalydende Sum udbetale og ekstraderet Gjeldsbrevet. Han dømmes til at tilsvare den paastævnte Sum (1).

(V. 407 b.)

Wii Christian thend Fierde medt Gudtz Naade etc. Giøre Alle wittherliggt, at Aar 1593 thend 15 Junii paa Wortt Rettherting paa Wortt Slott Kiöpenhaufn, udi Wor Egenn Neruerelse, offuerwerendis alltt Raaditt, undthagenn *Peder Gyldenstiern*, for Oss war skickett Oss Elskl. *Hans Skomager*, Borger i Wor Kiöbstedt Haderslöff, och haffde medt Wor Egenn Steffning hiidt for Oss i Retthe steffnitt Oss Elskl. Mester *Jacop Matzenn*(2), Superintendent udi Fyens Stict, och hannom tilhallede for ith Gielldzbreff, handt fra sig skulle haffue anttuorditt emodt hans Villge och Minde, som affgangne *Niels Bilde*(3) skulle haffue udgiffuitt till *Berntt Skyrmandt*(4), Borger udi Wor Kiöbstedt Kiöbenhaffn, paa huilckett Gielldbreff hannom skall effther-

(1) Det er ved denne Dom at mærke, at Superintendenten over Fyens Stift i en Gjeldssag, som anlægges af en Borger, dømmes umiddelbart af Rigens Ret uden nogen foregaaende Bytings- eller Landstingsdom. Da Gejstlige ikke havde noget særeget personligt Værneting efter Reformationen, kan den umiddelbare Indstævning for Kongen og Rigens Raad neppe forklares paa anden Maade, end at Sagen er bleven anseet for en Æresag og Superintendenten, som kaldes Os Elskelige, er sat i Klasse med Adelen. Det er vel sandt, at en Gjeldssag som denne, ikke efter stræng Fortolkning kunde ansees for en Æresag, men da man engang var kommen saavidt, at alle Sager, der vedkom Documenter udstedte af Adelsmænd, skulle paakjendes af Kongen og Rigsraadet (s. III. 123 og 310 og herovenfor S. 271 og 284 Not.) maatte vel ogsaa en Sag, der i det mindste kunde gives det Udseende, som om Ri-

skoppen ikke havde handlet ganske redelig i en Gjeldssag, kunne henregnes derunder. At Hans Skomager kaldes *Oss Elskelige* er uden tvivl en Fejl af Skriveren; thi i den strax efter i Dom-bogen forekommende Dom, hvor Hans Skomager atter nævnes, gives ham ikke dette Prædikat.

(2) *Jacobus Matthiæ Wellejus* blev Biskop i Odense 1588, døde 1606.

(3) Naar denne *Berntt Skyrmand*, som efter hvad man af andre Sager kan slutte, har været en anseet Kjøbmand i Kjöbenhavn, her nævnes som Kreditor efter det Gjeldsbrev, hvorover Hans Skomager disponerer, maa man enten tænke sig, at en Transport til denne har fundet Sted, eller, hvad nogle Udtryk i Dommen gjør sandsynligt, at de begge have havt Andeel i Gjeldsbrevet.

(4) *Niels Bilde* døde d. 16de April 1591.

stande och restere nogenn Renthe-Pendinge, som sig skulle belöbe 420 Daller, forudenn Skade-Pendinge, huorudindenn for^o: *Hans Skomager* formeenthe hannom ath haffue giortt hannom Urett', och handt therforre burde ath stande hannom till Retthe, och berethe forskreffne *Hans Skomager*, ath handt haffde laantt aff Oss Elskl. Mester *Jacop Matzenn*, Superintendent offuer Fyens Stict IIM Daler, och therfor till Pantt satt hannom en Handskrifft, som handt haffde aff salig affgangne *Niels Bilde* paa IIM Daler, aff huilcken Hoffuidstoell hannom skall restere Rennthe 420 Daller, som handt sellff aff thenn Hoffuidstoell, handt aff Mester *Jacop* laanthe, haffde udgiffuitt och hannom fornögitt haffde effther hans Quittantzis Liudellse, och handt ingenn Renthe-Pendinge haffde bekommit aff for^o: *Niels Bilde*, och ther Hoffuidstoelenn war *Niels Billdis* Arffuinge opskreffuenn^(*), och Pendinge till hellig tre Konger-Dag skulle bethalis, och handt haffde tillsagdt forskreffne Mester *Jacop*, ath handt da wille wære therhoess, haffuer handt dog thre Uger tillforne anntuorditt samme Handskrifft fran sig, och icke kreffuitt udenn alleniste thenn Renthe, som handt war Mester *Jacop* skyldig, som war 180 Daller, och icke de 420 Daller, som hannom hoess *Niels Billdis* Arffuinge restett, saa handt theroffuer sine Pendinge haffuer mist oc liidt theroffuer stoer Skade, satthe fordi udi alle Retthe, om for^o: Mester *Jacop* icke er plictig therforre ath stande hannom till Retthe och bethale hannom forskreffne Summa Pendinge medt Skade, Kost och Thæring, handt therpaa anwendt haffuer. Theremodt ath suare war her i Retthe mött for^o: Oss Elskl. Mester *Jacop*, hans Thienere och Fulldtmyndig, och i lige Maade i Retthe lagde hans skriffthelig Giensuar: "Jeg weedt mig till *Hans Skomager* inthett andett ath suare, udenn aleniste, at handt burde ladett mig skrifftheligenn wide, huadt Rennthe-Pendinge och huadt Skade-Pendinge hannom stodt tilbage aff salig *Niels Billdis* Gielldbreff, thenn Thiidt jeg opsagde hannom Hoffuidstolenn; thisligeste, ath jeg icke skulde leuere Hoffuidbreffuitt fra mig förendt bestemthe Bethallings-Dag kom, som war hellig thre Konger-Dag, men ath handt siger sig ath haffue

(*) opskreffuenn, d. e. opsagt.

mig mundtligenn saadantt berett, dragis mig icke till Minde, och mener
 efftherdi jeg haffuer opborritt Hoffuidsummen och saa mange Renthe-Pen-
 dinge, mig stodt tilbage, motthe jeg leuere Hoffuidbreffuitt fran mig till wel-
 byrdig *Nielss Billdis* Arffuinge, som Hoffuidbreffuitt och efftherstandendis
 Renthe 180 Daller mig affbethalede, och wisseligenn mig tillforladt till wel-
 byrdig *Jörgen Bilde*⁽⁶⁾, ath, huis *Hans Skomager* eller *Berntt Skyrmandt*
 tilkom nogle flere Pendinge, skulde handt wel sellff slagitt sig till Retthe och
 thennom affbethalitt, som christeligt och billigt er. Thi thenn gode Mandt
 weedt vell sellffuer, (at) huerckenn handt, hans Sönn, eller nogenn Andenn
 paa hans Wegne haffuer widere Renthe-Pendinge eller Skade-Pendinge aff-
 bethalledt, endt de 180 Daller, hans Thienner *Simon Marquorsenn* effther
 hans Breffs Liudellse mig affbethalde, som tillsagde mig ochsaa, ath hans
 Hossbonde slog sig well sellffuer till Retthe, om ther stoed flere Renthe-Pen-
 dinge tilbage, som handt icke paa sin Sandhedt necte kandt, och aff saadann
 Tillsagn i Throhierthighedt och godt Fortröstning er jeg offuerthalldt, och ant-
 wordett Hoffuidtbreffuitt fra mig liudendis Ordt fra Ordt, som Copienn, her er
 tillstæde, formelder, och *Hans Skomagers* Föllgebref⁽⁷⁾ mig giffuitt, uduiser.
 Tha efftherdi *Hans Skomager* lodt mig icke skriffthelig wide, huadt Renthe-
 Pendinge hannom stodt tilbage eller Skade-Pendinge aff Hoffuidbreffuitt, för-
 endt jeg thet affhendede fran mig förendt Dagen kom, ath⁽⁸⁾ Bethallingenn
 war satt paa, och jeg haffuer hans Föllgebref, ath maa giöre mig Hoffuidt-
 breffuit saa nöttigt, som jeg kandt, weedt jeg icke, om *Hans Skomager* haff-
 uer liidt nogenn Skade for min Skyldt, men for sinn egenn Forsömmellse.“
 Tha effther Tilthale, Giensuar och thenn Sags Leiglihedt, och efftherdi for“
 Mester *Jacop* udenn *Hans Skomagers* Willge och hannom uwidendis haffuer
 samme *Nielss Billdis* Handskrifft fran sig offueranttuorditt förendt Dagen
 kom Hoffuidstolenn skulle bethaelis, och handt kunde hoess wæritt och for-

(6) *Jörgen Bilde* til Ellinge i Skaane havde indtil
 1578 været Befalingsmand paa Sölvitsborg. Ifölge
 Skaanske Tegnelser No. 2 fol. 172 fik han den
 10de Jun. 1592 Brev om, paa sin afgangne Sön
Niels Bildes Vegne at betale 420 Daler til M.

Jacob Madsen og den 23 Aug. 1593 fik han atter
 Brev om disse Penge (l. c. Fol. 244).

(7) *Föllgebrev*, Transport.

(8) *ath Bethalingen war satt paa*, Dagen til hvil-
 ken Betalingen var fastsat at skulle finde Sted.

dritt sin efftherstandendis Renthe, och handt theroffuer haffuer mist 420 Daler, tha bör for^{ne} Mester *Jacop* samme 420 Daler ath bethale⁽⁹⁾.

88.

1593. Kongens og Rigsraadets Dom. Borgemester og Raad i Kjöge havde dømt Slægtingene efter en Afdöd uberechtigede til at tage Arv, som de derimod tilkjendte de Fattige i Kjöge paa Grund af et Tingsvidne, optaget en Tidlang efter Arveladerens Död, angaaende dennes mundtlig tilkjendegivne sidste Villie, og med Henhold til et aabent Brev af K. Frederik d. 2den, „at hvad der ved Testament, eller paa andre Maader gaves Huusarme, skulde uden al Forhindring følge dem“⁽¹⁾. Endskjönt Dommen ikke frafaldes, befales dog Tingsvidnets Indstævning for at dets Gyldighed kan paakjendes ved Rigens Ret.

(V. 405 b.)

Wii Christian thend Fierde medt Gudtz Naade: Giöre Alle witterliggt, att Aar 1593 thenndtt 15 Dag Junii paa Wortt Rettherting paa Wortt Slott Kiöpenhaufn udi Wor Egenn Nerwerelsse, offuerwerendis Oss Elskl. *Niels Kaas* till Thoerupgaardt, Wor Cantzler, medt allt Raaditt, for Oss war skickett Oss Elskl. *Niels Hammer*⁽²⁾, Borger i Wor Kiöbstedt Mallmöe, och haffde medt

(*) Paa samme Dag paakjendtes en Sag mellem Superintendenten og Jörgen Bilde, som af den Förstnævnte sagsögtes til at betale de ommeldte 420 Dll., som Biskoppen vel har kunnet forudsee, at han maatte blive kjendt pligtig at betale Hans Skomager. Men da Jörgen Bilde fremsætter den Exception, at han ikke var sagsögt til sit Værneting, falder Dommen: „at efterdi vi befinde ingen Dom at være gangit til Herredsting eller Landsting om samme Rentependinge och ingen Sag bör at indkomme for Oss, förend den der er ordelt, da bör den Sag igien at komme til Herredsting og Landsting og der först at gaae saa meget som Löv og Ret.“ (V. 410). Da Biskoppen i ovenstaaende Sag ligefrem dömmes, uagtet der hverken var gaaet Dom til Herredsting eller Landsting, og det paa samme Dag, maa man enten antage, hvad jeg ovenfor har yttret, at Sagen for Biskoppens Vedkommende kunde ansees som en Æresag, men at det Samme ikke kunde antages med

Hensyn til Jörgen Bilde, da der var Spørgsmaal ikke om et af ham selv udstedt Gjeldsbrev, men om et, som hans afdöde Sön havde udstedt; eller ogsaa, at Biskoppens Forsömmelse med at fremsætte exceptio fori har bevirket hans Domsældelse, uagtet det ikke kan nægtes, at Forskrifterne i den Kold. Rec. Cap. 5 og 8 og i den Kallundb. C. 1 synes at tilholde de højere Domstole ex officio at paasee, at ingen Sag af dem paadömtes, uden at have været paakjendt ved Underinstanserne.

(1) Om dette aabne Brev, som Kjöge Magistrat havde, som det i Dommen hedder, „for nogle Aar tilbage forhvervet“ kan jeg ingen nærmere Oplysning give, men det synes at indeholde en mærkelig Undtagelse fra den almindelige Lovgivning til Fordeel for Kjöge Byes Fattigvæsen.

(2) *Niels Hammer* blev senere Borgemester, s. *Friberg* Malmö Stads Historie S. 210.

Wor Egenn Steffning hiidt for Oss i Retthe steffnitt Oss Elskl. Borgemester och Raadmendt udi Wor Kiöbstedt Kiöge paa thu fattige smaa, uopfödde, faderlöse och moderlöse Börns Wegne for en Dom, de for nogenn Thiidt sidenn skulle haffue dömtt och affsagdt, huilcken therris Dom de skulle haffue funderitt paa ith Kongebreff, de for nogenn Aar sidenn forledenn haffde forhuerfuit, och thennom meenthe samme Breffs retthe Forstandt till en andenn Mening och emodt Lougenn ath skulle haffue foruendt och udthyedt och dömtt samme fattige thu Börnn en Arffue fra, som thennom effther Lougenn effther therris affgangne Farsöster arffueligenn skall wære tillfallden, huilckenn therris Dom handt meenthe icke nögactig ath wære giffuenn och affsagdt effther Lougenn, ath thenn burde wedt Mact ath bliffue, eller ath komme for^o Börn till nogenn Forhindring eller Skade paa therris retthe Arffue, som thennom effther Lougenn arffuelige skall wære tillfalldenn, huilckenn Dom handt meenthe icke saa nögactig effther Lougenn att wære affsagdt, ath thenn burde wedt Mact ath bliffue, och i Retthe lagde samme Dom aff Köge Raadstuffue thenn 4 Maii siidst forledenn udgiffuitt, liudendis i sin Mening: "*Peder Spegger* medt Fulldmact aff *Niels Hammer*, Raadmandt i Mallmöe, och *Jacop Vallenthin*, Borger ther sammestedt, salig *Anne Thommis Bröggers* Broderbörns Werge och Formynder, [och] udeskitt for^o Börns Fadersösters *Anne Thommis Bryggers*⁽³⁾ efftherladendis Godtz, meenthe for^o Börn thertill Arffuinge wære, och da ath haffue i Retthe mött *Thommis Niellsenn* och *Anders Jacobsenn*, Raadmendt ibid., de Fattiges Forstandere, och beretthe, ath *Anne Thommis Bryggers* skall giffue allt hindis efftherladendis Godtz till de Fattige udi Kiöge, naar hindis Gielltdt och Jordeferd war bethalitt, och thett bewiist medt ith Raadstuffue-Winde, udgiffuitt thenn 8 Januarii siidst forledenn, liudendis i sin Menning: fem Mendt ath haffue wundett, ath de skulle hoess wæritt thenn 4 Decembris A^o. 92 och hördt, ath *Anne Thommis Bryggers* skall haffue giffuitt till de fattige Huussarme i Kiöge alldt hindis Hoffuidtlodt och

(³) Udentviwl den *Anna Thomas Bryggers* som nævnes i *Hofmans Saml. af Foundationer* VII. 441; men uden anden Oplysning end den, at hun har skjæn-

ket de Fattige en Capital paa 400 CourantMark, hvoraf dog maaskee kan sluttes, at Tingvidnet ved Landstingets Dom er kjendt ved Magt.

Godtz litt eller megitt, saa hindis Arffuinge inthett skulle haffue theraff, huortill for^o: *Peder Spegger* haffuer suaridt, ath handt formeenthe samme Gaffue emodt Lougen wære, och for^o: *Anders Jacopsenn* och *Thommis Niellsenn* tha haffuer fremlagdt Woris salig höglofflig Herre Faders, Hans K. Majest. obne Breff, liudendis i sin Mening: hans K. Majest. ath haffue willet saa her effther holdis, ath huis som udi Testamenthe eller udi andre Maade de fattige Huussarme giffuis och forordineris, thet skall thennom strax uröggeligen och udenn alldt Forhindring föllge, och Bormester och Raadt da haffuer therpaa saa affsagdt for Retthe. Tha effther Tillthale, Giensuar och disse Sagers Leilighedt, wide Wii icke andett therpaa ath affsige, endt ath samme Godtz bör ath föllge de fatthige Huussarme udi Kiöge, saa lenge höglofflig salig Ihukommellse Konning *Frederichs* Breff stander wedt sin fulde Mact, som samme Dom wittlöffthigenn indholder. Och therhoess i Retthe lagde sin skriffthelig Beretning emodt for^o: Borgemester och Raadtz Dom, liudendis i sin Mening, ath for^o: Borgemester och Raadt haffde fradömtt 2 fattige, faderlöse och moderlöse Börn thenn Arff, som thennom effther Lougenn skulle wære tillfalldenn effther therris Faster, aff thenn Aarsage, ath hun udi sith Thestamenthe skulle giffuitt till de Fattige, endog saadan Gaffue icke war for thennom medt nogenn loughlig Thestamenthe, medt hindis Wergis, Sogneprestenns eller andre Dannemendtz Besegling bekreffthett, mens alleneste anseett nogenñ Windissbyrdt, som lang Thiidt effther hindis Dödt wundett haffuer, ath hun sligtt skulle haffue thennom forsagdt, dog therris Winde medt ingenn hindis Thestamenthe bekreffthett, ei heller loughligenn effther Retthenn erre forhuerffuitt, och endog de udi therris Dom skulle referere paa Worris höglofflig Ihukommellse Herre Faders Breff, skulle de dog thet widere udthye, endt Breffuitt i sig sellff skulle formelde, efftherdi udi Breffuitt skulle findis, ath huem som giffuer nogitt i *sith* Testamenthe, och Gaffuenn dog medt ingenn Testamenthe bekrefftis, formeenthe och samme Gaffue emodt Lougenn ath wære giffuen, och satthe fordi udi alle Retthe, om samme Dom icke burde mactelöss at bliffue. Theremodt ath suare war her i Retthe mött Oss Elskel. *Rasmus Skriffuer*, Borgemester i Kiöge, medt nogle aff Raaditt sammestedt, och beretthe, ath de haffde dömtt effther salig och höglofflig Ihukommellse Woris

kiære Herre Faders Breff, och thenn icke udthydte anderledis endt Bogstaffwenn medförde, och effther samme hans K. Majest. Breff formellede om huis de Fattige gaffnis i Testamenthe och i andre Maade, formeenthe handt, theris Dom rettfærdig ath wære och burde wedt Maect ath bliffue. Tha effther Tilthalle, Giensuar och thenn Sags Leilighedt, efftherdii Wii befinde Borgemester och Raadmendt udi Kiöge ath haffue funderitt theris Dom paa ith högborne Wor kiære Herre Faders obne Breff, som er giortt om Siellegaffue och andenn Giiffitt till de Fattige, och paa ith Thingswinde, som er gangenn om thenn Siellegiiffitt, som for^{no} *Anne Thommissis* skall haffue giortt, huilket Thingswinde stoedt wedt sinn fulde Macht, ther thett war for thennom, tha haffuer for^{no} Borgemester och Raadmendt icke anderledis kunde dömtt. Dog efftherdi Wii befinder, ingen forseglitt Thestamenthe at wære giortt eller udgiiffuitt udi for^{no} Quindis leffuende Liiff om samme Gaffue, men alleniste ith Winde, som er wundett effther for^{no} *Anne Thommissis* Mundt lang Thiidt sidenn hun wedt Döden war affgangenn, tha bör thett Winde ath indsteffais till Siællandtzfars Landtzthing och paakiendis, och ther ath gaa om huis Rett er.

89.

1593. Kongens og Rigsraadets Dom, hvorved et Morgengavebrev erklæres ugyldigt, fordi det ikke var oprettet strax efter Brylluppet, hvorimod Enken kjendes berettiget til, ifølge hendes afdöde Mands derom udstedte Forskrivning, forlods af Boet at udtage den af hende indførte Medgift (Brudskat), der skal betragtes som Arvegods (d. e. Arvejord).

(V. 413 b.)

Wii Christian thend Fierde medt Gudtz Naade etc. Giöre Alle witttherligt,

(¹) Man seer altsaa, at uagtet den Kold. Rec. 1558 Cap. 52 havde indført Fælledskab mellem begge Ægtefæller, undtagen ihenseende til Arvejord, kunde Manden dog forskrive sin Kone Ret til at udtage den af hende indbragte Medgift, naar der ikke var Börn (Jvfr. ovenf. S. 161). Dette var vistnok saa afvigende fra Lovenes Bestemmelser, at det vel er

med Föje, naar Mandens Arvinger i en Sag af lignende Beskaffenhed yttre: „at der ingensteds findes i vor Danske Ret noget om Brudeskatspendinge, som Hustruen skulde tilkomme, men hvis Pendinge i Boen indföras at regnes for Lösöre.“ Denne Sag, fra 1594, hvori nærværende Dom paaberaabes som Præjudicat, skal siden meddeles.

at Aar 1593 thend 15 Junii paa Wortt Rettherting paa Wortt Slott Kiøpenhaufn, udi Wor Egenn Neruerelse, offuerwerendis Oss Elskel. *Niels Kaas* till Thoerupgaard, Wor Cantzler, medt allt Raaditt, for Oss war skickett Oss Elskel. *Gabriell Suale* till Biellerup⁽²⁾, Wor Mandt och Thienner, paa sine egne och sine Södskendetz Wegne, och haffde medt Wor Egenn Steffning hiidt for Oss i Retthe steffndt Oss Elskel. *Sara Pethersdaatter*, affgangne *Christenn Sualis* Efftherleffuerske, for ith Liifgedings-Breff, som for^o: affgangne *Chrestenn Suale*, hans Broder, hindis Hosbondt, hinde giffuitt haffde, medt huilcket hun skulle mene sig thennom therris Arffue och Lodder ath wille fraholde, saa och for ith hans Morgengaffuis-Breff, medt huilckett hun skulle wille tilholde sig Gaardt och Godtz effther samme Breffs Indholddt, menendis sig theroffuer paa sine egne och sine Södskendtz Wegne ath ske Urett, i thett hans affgangne Broder haffde till ith Underpant forskreffuitt till hinde Bissbo Hoffuidtgaardt⁽³⁾ medt alldt Gaardtzenns retthe Tilliggellse, uanseett ath for^o: *Gabriell Suale* och hans Södskendt skulle haffue therris Lodder och Deel therudi, och ingenn Affkalldt eller endelig Skiffthe skulle wære thennom emelom gangitt; thissligste meenthe och for^o: *Gabriell Suale*, ath thett Morgengaffuis-Breff, for^o: hans affgangne Broder nogenn Thiidt lang efftherath de skulle wære kommen tillsammen hinde skulle haffue giffuitt, icke saa nögactigt ath wære, ath thett burde ath komme hannom eller hans Södskendt paa therris Artfuelodder till Hinder eller Skade udi nogenn Maade, efftherdi thett Morgengaffuis-Breff, som handt hinde först skulle haffue giffuitt, skulle wære bleffuenn casseritt, och i Retthe lagde sin skriffthelig Beretning, udi huilckenn handt for thett förste formener, hans Broder aldrig ath haffue bekommitt de III.M Daler, hans Breff omformelder ath skulle fangitt medt hans Höstru, mener fordi samme Pendinge bör effther Lougenn ath indföris i Fellits-Boe, eller och nögactigenn ath bewisis thennom ther ath wære indkommen, och hwor de sidenn skulle wære till hans Nötthe och Behoff udgiffuitt, thernest formener thett Morgengaffuis-Breff icke loughligt ath wære udgiffuitt, efftherdi

(²) Biellerup i Skaane.

(³) I Fyen, Baag Herred, Gamtofte Sogn.

thett icke war giffuitt och datheritt om Mandagenn i Brölluppitt^(*), och aff neste Slect och Blodtz-Forwanthe forseglitt, men langtt effther Brölluppitt paa Bisbo-Gaardt, som icke Brölluppitt stodt, icke heller være stillitt som ith Morgengaffue-Breff, menn som ith Forlennings-Breff, och fordi emodt Lougenn giortt, som formelder, ath Hossbondt och Höstrue maa ej sköde huerandre nogitt. Thisligiste formener, hans Broder udenn hans och hans Södskendtz Willge icke kunde bebreffue nogenn Bisbo-Gaardt, efftherdi de haffde ther Lodt och Deell udi, och ingenn Affkalldt thennom war emellom gangitt. Setther fordi udi alle Retthe, om samme Morgengaffuis-Breff bör ath komme hannom och hans Södskende till Hinder och Skade, eller therris Anpartt i for^{re} Gaardt medt ath forhindre i nogenn Maade; for thett sidste, ath efftherdi hun haffde siddet inde och hafftt Laass och Lökellsse til Kiister, Skriin, Breffue, Boe, Boskaff, Rörendis och Urörendis, sidenn hanns Broder döde, om hun icke da er plictig igienn ath udlegge alldt therris Anpartt i Rörendis och hans Broders Signett, och foruerge^(b) medt Kiöns-Eedt, ingenn Breffue thermedt at være forseglitt sidenn handt döde, som hannom kandt komme till Skade. Theremodt ath suare er i Retthe mött for^{re} Oss Elskl. Fru *Sara Peiters* medt sin Fulldtmectige Oss Elskl. *Gregers Jull*, Wor Mandt, Thienner och Landttdommer i wort Landt Langelandt, och först i Rette lagde samme Gaffue-Breff, dateritt Bisbo Sanct. Morthenns-Dag A^o. 1587, liudendis i sin Mening, *Chrestenn Suale* ath bekiende sig ath haffue bekommitt till Brudskatt medt sin kiære Brudt Jomfru *Sara Peithers* ILM gode Daller, huilcke handt lofuer och beplicter^(c) sig och sine Arffuinge igienn ath tilstille hinde och hindis Arffuinge, om handt hinde offuerleffuer udenn Liiffs-Arffuing, thisligeste skiencker hinde till Morgengaffue ILM gode Daler, som hans Arffuing udenn Modsigellse skulle hinde tilstille udi een samlitt Summa, om hun hans Död udenn Liiffs-Arffuing offuerleffde, saa hun thenn Summa forloddis skulle anamme, eller och haffue Fulldtmact ath anamme Bisbo Hoffuidgaardt och thettz tillig-

(*) *Mandagen*; det er Dagen efter Bryllupet, som sædvanlig holdtes om Söndagen, s. den ovenfor S. 370 paaberaabte Dom fra 1594.

(b) *foruerge*, forsvare.

(c) *beplicter*, forpligter.

gendis Godtz, bode Panthegodtz, Kiöbegodtz och Arffuegodtz medt Lössöer och alltt Andett, indtill saa lenge hans Arffuing hinde bethalld for^o ILM Daler Morgengaffue, huilcke hun sidenn skulde beholde hindis Liiffs-Thiidt, och for^o ILM Daler effther hindis Dödt igienn ath komme till hans Arffuinger, eller och thennom ath haffue fulldt Mact, Bisbo-Gaardt och Godtz ath anamme, indtill for^o ILM Daler Brudskatt bleff thennom erlagdt och bethalldt, som samme Breff i sig selff wiittlöffthigenn indholder. Therhoess i Retthe lagde hun sin skriffthelig Giensuar, udi huilcken hun tilkiendegaff, huorledis hindis affgangne Hosbondt medt nogenn sinn Slect och Venners och egegn Forskrifning giffuitt hinde ith Breff udi Herthugdömmitt till Flensborg, som therris Bröllup stoedt, paa huis Brudskatt hun förde indt till hannom, som war ILM Daler, och therfor stillitt nögactig Borgenn, ath samme Brudskatt skulle komme hinde och hindis Arffuing tillgode effther hans Dödt och Affgang. Nogenn Thiidt effther Brölluppitt haffde hans Forloffuere opsagdt therris Löffthe och eskitt therris Breff igienn medt Rigens Rett, och hindis Hossbondt da haffuer wæritt tillforaarsagitt, hinde samme Breff ath forandre, och giffuitt hinde ith andett Liifgedings-Breff under sin egegn och flere gode Mendtz Hender och Segell, huilckett Breff hans Broder och Södskendt icke wille holde, formeendis thett ulougligt ath wære, och i saa Maade icke alleniste wille frathrenge hinde huis Morgengaffue, handt haffde hinde medt bethencktt ath leffue aff, menn ochsaa hindis Brudskatt, huilckett hun meenthe medt ingenn christelig Billighedt skee kunde, och efftherdi de ware hans Arffuinge, och handt udi sitt Breff haffde sig och sine Arffuinge forplictett bode samme Morgengaffue ath holde, och hinde hindis Brudskatt igienn tillstille, satthe hun i alle Retthe, om de icke burde hans Breff och Segell ath holde och efftherkomme. Thertill suaritt for^o *Gabriell Suale*, ath handt formeenthe, thett icke endnu war beuist, for^o ILM Daler ware indkommen i hans Broders Boe, men meenthe thett burde ath beuisis, om de skulle theraff forloddis udgaa; men thett hun kallitt Morgengaffue, formeenthe handt ingenn Morgengaffue, men en Forleening wære, som emodt Lougenn war giortt, och burde fordi ingenn Mact ath haffue. Thertill suaritt for^o *Sara Peithers*, ath hun formeenthe sig nocksom medt Breff och Segell och klare Registre ath wille bewise,

samme Brudeskatt war ther indkommen och till hindis salig Hosbondtz Nötthe anventt. Tha effther Tiltale, Giensuar, och thenn Sags Leilighedt, och efftherdi Lougenn formelder, ingenn Gaffue maa skee emellom Höstru och Hosbondt, och for^{re} Morgengaffue-Breff er skeedt sidenn *Chrestenn Sualis* och Fru *Sara Peiters* er kommen sammen i Ecteskaff, och icke för therris högtilige⁽¹⁾ Dage eller i Brölluppit, tha er samme Breff giortt emodt Lougen, och therfor bör ingenn Mact ath haffue, men belangendis hindis Brudskatt, tha efftherdi thett regnis for Arffuegodtz⁽²⁾, da bör hinde thenn ubesuergitt ath følge.

90.

1593. Kongens og Rigsraadets Dom. En Adelsmands Foged paastaer sig frifunden for at betale et Gjeldsbrev, han til sin Husbonde havde udstedt, da han foregiver, at det var ham aftvungen i Aaledning af hans Regnskabs Aflæggelse, hvorfor han vel var bleven hans Husbonde Penge skyldig, men ifølge dennes egen Opgjørelse, uden at uvillige Mænd efter Fogdens Forslag vare tilkaldte. Ved Dommen bliver Fordringens Afgjørelse, som beroende paa Undersøgelse om Regnskabets Rigtighed, gjort afhængig af saadan Undersøgelse af uvillige og kyndige Mænd, hvoraf trende strax udnævnes.

(V. 425 b.)

Wii Christian thend Fierde medt Gudtz Naade etc. Giøre Alle witterliggt, at Aar 1593 thenndtt 18 Dag Junii paa Wortt Rettherting paa Wortt Slott Kiöpenhaufn udi Wor Egenn Nerwerelsse, offuerwerendis Oss Elskl. *Niels Kaas* till Thoerupgaardt, Wor Cantzler, medt allt Raaditt, for Oss war skickett Oss Elskel. *Chrestenn Matzen*, Fogidt paa Quistrup⁽¹⁾, och haffde medt Wor Egenn Steffning hiidt for Oss i Retthe steffndt Oss Elskl. *Thommis Fasti*⁽²⁾, for ith Breff och Segel paa III.C Daler, hans Ære och Redelighedt angiellendis,

(¹) *Högthilige Dage*, Bryllupsdage (Hochzeltstag).

(²) Herved kan alene menes Arvejord, da arvet Lösöre var Gjenstand for fuldkomment Fællelskab, efterat Arvebed var bortfaldet, jvfr. Retshist. § 127.

(¹) Quistrup i Ribe Stift, Hjerm Herred.

(²) *Thomas Fasti* til Vennergaard ved Ringkjöbing, var föd den 1ste Febr. 1538 og döde den 1ste Febr. 1600. Han ejede ogsaa Katholm i Aarhus Stift.

handt hannom formedelst **Bestricning**⁽³⁾ och **Beslaug**⁽⁴⁾ emodt hans Wilge och Samtöcke udi hans egitt Birck afftvungitt haffde, effther hans Regnskap, som handt for hannom hafftt haffde, war aff hannom sellff, och icke aff nogenn andre uwilldige forhörtt eller offuerslagitt, saa handt effther hans egitt Forslaug, och som hannom gaatt siuntis, motthe quitthere, och till Rest huis handt thenn Thiidt opskreffuitt haffde affbethalde, som skulle belöbe sig XI.C Daler, for huilckenn Restantz handt hannom strax skall haffue ladet fengslig anholde, saa handt for^{no} XI.C Daler effther hans Willge motthe hannom fornöige och affbethale, handt och therudoffuer skall emodt hans **Beuilling** haffue hannom thett **Breff** paa for^{no} III.C Daler affthuungenn, formeenendis therfor hans udgiffne **Breff**, som handt udi saa Maade formedelst **Bestrikning** och **Arestering** handt hannom emodt hans Willge giffuitt haffde, icke burde aff hannom ath efftherkommis och fulldgiöris, förendt hans Regnskap bleff aff uwilldige och forstandige Folck rictig och flittheligenn offuerseett, som thett sig burde, och handt for saadanne **Offuerwolldt**⁽⁵⁾ burde ath stande hannom till **Rette**. Och först i **Rette** lagde ith **Breff**, **Oss Elskle. Anders Skram**, **Wor Mandt** och **Thienner**, medt Flere udgiffuitt haffde, liudendis, thennom ath haffue **udborgitt**⁽⁶⁾ for^{no} **Chrestenn Matzenn** och loffuitt ath indføre hannom igienn paa **Wennergaardt**, eller XI.C Daler i **Stæditt**; thernest i **Rette** lagde adskillige **Seddeler**, for^{no} **Thommis Fasti** hannom paa adskillige **Thider** giffuitt haffde for **Pendinge**, handt hannom aff for^{no} XI.C Daler leverit haffde, och therhoess i **Rette** lagde ith for^{no} **Oss Elskl. Anders Skram** till **Deiberglundt**⁽⁷⁾ och **Niells Judis** i **Hammellswong** theris **Breff**, de for^{no} **Thommis Fasti** haffde giffuitt paa hans **Wegne** paa IV.C Daler, huilckenn handt berette sig igienn fra hannom indfriidt; thisligeste loedt och læse **Wor Steffning**, medt huilckenn handt haffde hiidt for **Oss** i **Rette** steffndt for^{no} **Oss Elskel. Anders Skram** och **Niells Jude** i **Hammillswong** for theris **Sandhedt** ath bekiende, om **Thommis**

(³) *Bestrikning*, Anholdelse, Fængsling, D.Mag.III.384. (⁴) *Udborgitt*, ved at stille Borgen skaffet ham ud af Fængslet.
 (⁵) *Beslaug*, *Beslag*, Arrest. (⁶) *Udborgitt*, ved at stille Borgen skaffet ham ud af Fængslet.
 (⁷) *Offuerwolldt*, voldsom Afdard, Voldsgjerning. (⁷) *Deiberglund* i Ribe Stift, Bölling Herred.

Fasti icke indgaff paa Oss Elskl. *Hans Lange*^(*) till Breining, Wor Mandt, Thienner och Embitzmandt paa Wortt Sloott Lundeness, och thennom, ath forfare huis hannom widere paa hans Regnskab kunde skade. Tha mötte Oss Elskl. *Jacop Skram* och fremlagde sin Broders for^o: Oss Elskl. *Anders Skram* hans obne Breff, liudendis eblandt andett, ath ther handt medt *Niels Jude* loffuitt for de IV.C Daler, som restett aff de XI.C Daler, da klagitt for^o: *Christenn Matzenn* for hannom, ath handt skulle være giortt en stoer Mangell i for^o: Pendinge, som udloffuitt war, och handt da gaff *Thommis Fasti* thett tilkiende, suaridt handt hannom och gaff hannom Haandt paa, ath huis Mangell enthenn kunde findis ydermeer i hans Regnskab, eller thett ther giortt er, wille handt indgiffue paa Oss Elskel. *Hans Lange*, hannom och *Niels Jude*, ath de therom skulle kiende, paa thet hans Ulempe icke skulle findis, som samme Breff widere formelder, och effther slig Leiilighedt satthe for^o: *Christenn Matzenn* i alle Retthe, om handt icke haffde giortt hannom Urett, ath handt offuer slig Bewilling, förendt de gode Mendt haffde kiendt om saadann Mangell, haffde udi Bestrickning affthrengdt hannom samme Handskrift paa for^o: III.C Daler, och om thenn icke burde mactelöss ath bliffue, och therhoes war endnu begierindis, ath forstandige Skriffuere motthe hans Regnskab i gode Mendtz Nerwærillse offuersla⁽⁹⁾, och forfare om huis Mangell for^o: *Thommis Fasti* therudi haffde giortt hannom, worre saa rictig, ath de burde ath komme hannom till Skade. Theremodt ath suare er i Retthe mött Oss Elskel. *Thommis Fasti* och berethe, ath for^o: *Christenn Matzenn* alldrig skulle bewise, ath handt i Arrest och Bestrickning haffde hannom nogitt Breff affstuungitt, men berethe, ath thenn Thiidt for^o: *Christenn Matzenn* haffde fornögitt hannom huis rede Pendinge handt hannom förste Gang skyldig war, och handt begierde sin Affskeedt, tha begierde handt, ath handt först skulle stille hannom tilfridtz for huis Kornn och andett, handt stoedt tilbage medt aff sitt Regnskab, och handt da sielff tilbödtt sig ath wille föllge hannom till Aarhuuss, och ther aff sine Slectinge forskaffe hannom nögactig Borgenn for samme Re-

(*) *Hans Lange* til Breininge (i Ribe Stift, Bölling Herred) födt d. 27 Mai 1542, døde d. 2 Febr. 1609. (9) *Offuersla*, overslaae, d. e. eftersee, revidere.

stantz , och kom saa till hannom till Kattholm, och ther loedt handle medt hannom, ath handt skulle haffue hannom sellff bethröedt, och da gjorde Forhandling medt hannom, saa handt for for^{re} Restantz aff Kornn, som belöb sig vedt **X Lester**, skulle giffue hannom III.C Daler, och therpaa gaff hannom sitt Breff oc Segell medt egenn Handt underskreffuitt, meenthe handt effther slig Leilighedt, medt ingenn Sandhedt hannom skulle offuerbeuise, ath handt haffde enthen met Fengsel, Arrest eller Bestrikning nogen Breff affthrengdt, satthe fordi udi alle Rette, om handt icke sitt Breff och Forplict burde ath holde och efftherkomme. Tha effther Tillthale, Giensuar och thenn Sags Leilighedt, och efftherdi befindis samme Handskrifftt paa de III.C Daler ath skulle wære giortt och giffuitt formedellst huis Mangell, som skall wære hannom giortt i sitt Regnskap, och handt er offuerbödig ath wille bliffue widt sitt Regnskap, naar thett af gode Mendt och forstandige Fogeder och Skriffuere maa offuerleggis och forfaris, om samme Mangler erre rictige eller icke, tha haffuer Wii tillordnitt disse efftherskreffne gode Mendt, Oss Elskel. *Christenn Skeell* (*) till Fusingöe och *Jörgenn Friis* till Krastrup, Worre Mendt och Thiennere, ath de skulle möde i Wiborg till Mouritzmösse förstkommendis, och till thennom thage Fogeder och Skriffuere, som haffuer Forstandt paa Regnskap, och sidenn forthage samme Regnskap, thennom offuersee, offuerlegge och offuerweye, huis da for^{re} *Christenn Matzenn* kandt findis undskylditt ath wære for nogenn ydermere Gielltd, endt handt allerede udlagdt haffuer paa Regnskap, skall handt wære forskaanitt, huis icke skall handt strax therfor staa till Retthe.

91.

1593. Kongens og Rigsraadets Dom. En Adelsmand sagsöges fordi han imod given Forpligtelse havde foretaget sig adskillige Dispositioner over Jordegods. Hans Exception, ikke at være sagsögt til Herredsting og Landsting, forkastes, da Sagens Gjenstand er hans Forpligtelse, at efterkomme Brev og Segl (*).

(V. 434 b.)

Wii Christian thend Fierde medt Gudtz Naade etc. Giöre Alle witterligt,

(*) Christen Skeel var Rigsraad.

(¹) Jvfr. ovenfor S. 271, 284 Not., 364 Not. og 367 Not.

at Aar 1593 thend 20 Junii paa Wortt Rettherting paa Wortt Slott Kiöpenhaufn, udi Wor Egenn Neruerelse, offuerwerendis Oss Elskl. *Niels Kaass* till Thorup-Gaardt, Wor Cantzeler, medt alltt Raaditt, for Oss war skickett Oss Elskl. *Anders Huittfelldt*⁽²⁾ till Thrundstedt, Wor Mandt och Thienner, och haffde medt wor egenn Steffning hiidt i Retthe steffndt Oss Elskl. *Otthe Huittfelldt* till Fröslöff-Gaardt, for ath handt nogenn Thiidt sidenn skulle haffue solldt och skiött hans affgangne Broder *Lauge Huittfelldt*⁽³⁾ nogitt hans Godtz till Foruedt⁽⁴⁾ for en Summa Pendinge, for^{ne} *Lauge Huittfelldt* skulle haffue hannom medt forstract, saawell som och for huis andre Pendinge, handt till Andre paa hans Wegne haffde mott udlegge och bethale, efftherath handt therfor haffuer staaitt udi Löffthe till thennom, huilckett Godtz for^{ne} *Lauge Huittfelldt* udi hans leffuendis Liiff effther hans Breff och Segells Liudellse haffde willdt ladett anamme, och thett dog icke haffuer kunde bekommit, som for^{ne} *Anders Huittfelldt* formeenthe sig ath wille beuise medt for^{ne} *Lauge Huittfelldtz* Breff, som handt haffuer tillskreffuitt Oss Elskl. *Peder Gyldenstiernn* till Thiim, Wor Mandt, Raadt och Marsk udi Wort Rige Danmarck, och sig therudi beklagitt, ath samme Godtz icke haffuer mott hannom efftherföllge, och for^{ne} *Anders Huittfelldt* och hans Medtarffuinge formeenthe thennom therforre ath wære skeedt Urett och for kortt, efftherath hannom och hans Medtarffuinge samme Godtz war arffueligenn hiemfallden. Och i Retthe lagde ith *Otthe Huittfelldtz* Breff, liudendis i sin Mening, „ath handt kiender for sig och sine Arffuinge skyllidig ath wære hans Broder *Lauge Huittfelldt* till Krogsgaardt VII.C gammell Daler medt VI Dalers Rentthe-Pendinge aff huertt Hunder, som handt aarligen skall giffue hannom till huer St. Mickells Dag, emen samme Pendinge hoes hannom bliffuen bestandendis, huilckenn Summa Pendinge handt beplicker sig ath bethale hannom ith hallfftt Aar eff-

(2) *Anders Hvitfeld* til Thronstad i Norge, Sön af Claus Hvitfeld til Krumstrup; han fik Gaarden Thronstad ved Ægteskab med Margarethe Pedersdatter (Basse eller Litle); skal være död 1608, jvfr. om ham Samlinger til det norske Folks Sprug og Historie I. 394.

(3) *Lauge Hvitfeld* til Krogsgaard (i Ribe Stift, Skada Herred) döde d. 13 Nov. 1590.

(4) *Foruedt*, Pant; altsaa endnu Exempel paa Væthskjöldning; jvfr. Retshist. § 113.

ther handt hannom samme Pendinge enthenn skriffthelig eller mundtlig opsigendis worder, och efftherdi for^{ne} hans Broder haffuer heffthitt for hannom till *Mallthi Jensenn*⁽⁵⁾ for V.C Daler, som handt haffuer loffuit for hannom till Fru *Kirstinn Pedersdaatter*⁽⁶⁾, thisligeste och till *Claus Glambeck* for II½.C Daler, tha thersom for^{ne} hans Broder for for^{ne} hans Gielltd, Hechting⁽⁷⁾ eller Löffthe fanger nogenn Skade, tha skall handt haffue Fulldtmact ath anamme fire hans Gaarde i Morss i Sönderherridt i Anderup och thennom ubehindritt for ewig frii Eiiendom ath beholde, som samme Breff, dateritt Wiborg St. Mickels-Dag A^o. 88, (*indeholder*); thisligeste i Retthe lagde en hans Forskriffuellse, ath handt inthett skulle affhende aff thett Godtz, hannom war antworditt, datheritt thenn 6 Maii A^o. 78, (*som den*) i sig sellff wittlöfftigere formellder och indholder; therhoess i Retthe lagde sin skrifftelige Beretning, udi huilckenn handt först beklager, huorledis for^{ne} *Otthe Huittfelldt* for nogenn Thiidt sidenn skall haffue forskreffuit till Forvedt nogitt Jordegodtz liggendis i Morss till *Jacop Hög*, huilckett therris Fader⁽⁸⁾ sidenn for hans egitt och therris mödrene Godtz igienn skall haffue indfriidt, och for^{ne} *Otthe Huittfelldt* samme Gaarde-Godtz sidenn skall haffue till Foruedt forskreffuit hans Broder *Lauge Huittfelldt* for XV.C Daler Hoffuidstoell forudenn Renthe böde for Pendinge, handt hannom haffde forstract och en Partt udlagdt till Andre, som handt haffde löffthet⁽⁹⁾ och hefftit till, therforudenn skall med *Godske Mogensenn*⁽¹⁰⁾ haffue löffthet till *Lodviüg Munck* for III.C Daler, som handt haffuer forskreffuit sig ath holde hannum skadelöss, eller ath skulle indrage i hans och hans Höstruis Godtz och thett nyde och beholde, indtill de fick therris Skades Opretning, och satthe fordi udi alle Retthe, om for^{ne} *Otthe Huittfelldt* icke burde som en erlig Riddermandtz-Mandt ath holde och efftherkomme huis Forskriff-

(5) *Malte Jensen* var en Sehested.

(6) *Kirstine Pedersdaatter* (Galt) var Enke efter *Erik Kaas*.

(7) *Hechting*, Hæftelse, Forpligtelse.

(8) *Claus Huittfeldt* till Krumstrup döde d. 2den Sept. 1590.

(9) *Löffthit och hefftit till*, gaaet i Forlöfte og forpligtet sig til.

(10) *Godske Mogensenn* af Slægten *Godske*, til Lidemark i Sjælland, var gift med Hvittfeldternes Søster *Margarethe*.

ninge, Breffue och Segell, handt [hans Södskendt] hannom och hans Södskendt i saa Maade giffuitt och giortt haffde. Theremodt ath suare war her i Retthe mött Oss Elskel. *Otthe Huittfelldtz* Fulldtmectige, *Jens Söffrensenn*, och i Retthe lagde for^o *Otthe Huittfelldtz* skriffthelig Giensuar, udi huilckenn handt formener sig alldrig ath haffue wæritt tillsindtz ath affhende nogitt Godtz till hans Broder, och huis Löffthe handt haffde wæritt udi for hannom skulle wæritt hannom i sin leffuendis Liiff och Wellmact affbethalitt; huadt thenn Gielldt, hanndt hannom sellff skyldig war, formeenthe handt och meste Parthen udi hans leffuendis Liiff ath wære affbethalitt, som hans efftherladendis Hostrue icke skulle kunde benecte, formeenthe sig och till samme Gielldbreff en Medtarffuing ath wære, och handt icke skulle haffue Fulldtmact aff alle Arffuingerne ther nogitt om ath fordre, och icke endnu at were thennom emelum skiift, saa handt wiste, huor stoer hans Anpartt theraff kunde findis ath wære, och therhoess formeenthe thenn Sag icke till Herridtzthing och Landtzthing ath haffue wæritt ordelltt, och fordi sködt sig till sin Vernething och Landtzthing, medt meer hans Berettning wiittløffthig formellder. Huortill for^o *Anders Huittfelldt* suarede, ath handt icke haffde steffndt hannom for nogen de Sager, som till Herridtzthing och Landtzthing burde ath ordellis, men alleniste, ath thet motthe paakiendis, om handt icke burde ath holde sitt Breff och Segell, som en erlig Mandt burde ath giöre. Tha effther Tilthale, Giensuar och thenn Sags Leilighedt, sagde Wii ther saa paa for Retthe, ath for^o *Otthe Huittfelldt* er plictig, sith Breff och Segell erligenn ath holde och efftherkomme, som thett sig bør.

 92.

1593. Kongens og Rigsaadets Dom. Beviser, som ikke ere fremførte under en Sags tidligere Behandling, kunne ikke med Virkning fremlægges for højere Ret⁽¹⁾.

(V. 432.)

Wii Christian thend Fierde med Gudtz Naade etc. Giöre Alle wittberliggt, at

(¹) Der findes ikke i de ældre Love nogen Kilde til Chr. d. 5tes L. 1—13—27.

Aar 1593 thend 20 Junii paa Wortt Retthertingh paa Wortt Slott Kiöpenhaufn udi Wor Egen Neruerelsse, offuerwerrendis Oss Elskl. *Niels Kaas* till Thoe-rupgaard, Wor Candtzler, medt alltt Raaditt, undthagenn *Absalonn Göe*, for Oss war skickett *Jost Garuer van Ertzenn* och haffde medt Wor Egenn Steffning hiidt for Oss i Retthe steffnitt Oss Elskl. *Absalonn Göe* ⁽²⁾ till Kiellstrup, Wor Mandt och Raadt, *Erick Mogensenn* till Bramslöcke, Landtzdommer i Worre Lande Lollandt och Fallster, paa hans affgangne Höstru-Faders Oss Elskl. *Morthenn Brockis* ⁽³⁾ Wegne, *Mogenss Göe* ⁽⁴⁾ till Bremmersuolldt och *Lauritz Straale* ⁽⁵⁾ till Thorpe, Worre Mendt och Thienere, och thennom tillthalitt for en Dom, de for nogenn Thiidt sidenn emellom hannom och Oss Elskl. *Jörgenn Quitzou* ⁽⁶⁾ till Sandagger, Wor Mandt och Thiennere, och hans Arffuinger dömt haffde om nogenn Gielldt, som for^o: *Jost Garuer* tillstoedt ⁽⁷⁾ effther affgangne *Dirick Quitzou*, for^o: *Jörgenn Quitzous* Broder, ath the for^o: *Jörgenn Quitzou* haffuer dömtt quitt och frii for for^o: *Jost Garuers* Beskylding, Klage och Maning for for^o: Gielldt, for^o: *Jörgenn Quitzous* Broder, affgangne *Didrick Quitzou* for^o: *Jost Garuer* skyldig war, saalenge de Breffue, Beuiisning och Instrumenther, som thenn Thiidt for thennom i Retthe war lagdt, saa och thenn Riddermandtzmandtz-Breff och Segell staae wedt Mact, och handt nu formeenthe, ath haffue bragtt till Weye flere och nögactigere Windisbyrdt udi samme Sag, meenendis therforre thennom burde paa nye igienn ath thage Saggenn sig forre, och thennom endeligenn emellom ath dömmen, enthenn for^o: *Jörgenn Quitzou* och hans Medtarffuinge worre hannom Nogitt skyldig eller icke, och huormedt de thett kunde affbeuise, haffde och thiidt steffnitt Oss Elskl. *Jörgenn Quitzou* medt samme Dom. Theremodt ath suare er udi Retthe mött Oss Elskl. *Absalon Göe* och *Mogenss Göe* paa therris egne och therris Medtbrödris Wegne,

(2) *Absalon Giöe* til Kielstrup paa Lolland, døde 1602. (3) *Lauritz Straale* til Torpegaard i Fyen døde d. 17de Marts 1596.

(4) *Erik Mogensens* (af Slægten Mormand) Hustru hedde *Anne Brock*. *Morten Brock* til Barlöse i Fyen, Landsdommer, døde d. 5te April 1591. (5) Födt d. 1ste Aug. 1555, døde d. 4 Jan. 1599. (6) tilstod, d. e. tilkom.

(7) *Mogens Giöe* var *Absalon Giöes* Broder.

och beretthe, ath de effther **Worris** naadigste Befalling haffde indsteffndt begge Parther for thennom udi Retthe medt huis Breffue, Beuiisning och Instrumenter, de udi thenn Sag haffde, begge Partherne och war da tillstæde mött och förtt huis Beuiisning de haffde i Saggenn, och de thereffther haffde endeligenn dömtt thennom emellom, formeenthe fordi thennom icke nu widere plic-tig wære therom ath dömmen, efftherdi *Jost Garuer* tillforne haffde indsteffndt Saggenn for Oss, och da war fundett⁽⁸⁾ till gode Mendt medt huis Breffue och Beuiiss, handt i thenn Sag före kunde, och icke da nogenn nögactig Bewiiss förde, formeenthe, ath huis Windisbyrdt handt nu haffde fördt effther theris Dom, icke loughlig men emodt Retthenn forhuerffuitt ath wære, och effther slig Leilighedt satthe udi alle Retthe, om de icke for thenn hans Tiltale burde quitt ath wære. Tha effther thenn Sags Leilighedt, sagde Wii therpaa saa for Retthe, ath efftherdi ther en Gang er tillforordnitt gode Mendt therom ath dömmen, och icke da for dem er widere Windisbyrdt paaskutt, tha kandt Wii icke kiende forskreffne gode Mendt theris Ulempe i nogenn Maade, ey heller nu nogenn widere Dom ath kunde dömmis.

93.

1593. Kongens og Rigsraadets Dom, hvorved en Birketings- og Landstingsdom stadfæstes, som havde dømt en Bonde til at bøde „sine tre Mark“, fordi han ved Eed og ved at paasætte sit Fæmærke havde tilegnet sig et Par Faar, som tilhørte hans Nabo og til hvilke denne, i hvis Besiddelse de vare, beviiste sin Ejendomsret.

(V. 391 b.)

Wii Christian thend Fierde medt **Gudtz Naade**: Giöre Alle witterliggt, ath Aar 1593 thenn 22 Junii paa Wortt Rettherthing paa Wortt Slaatt Kiöbnhaffn udi Wor Egenn Neruerellse, neruerendis Oss Elskl. *Peder Gyldenstiern* till Thiim, **Danmarckis Rigis Marsk**, *Peder Munck* till Estuadtgaardt, Wor

(8) c: henvist.

Amirall⁽¹⁾, Worre thro Mendt och Raadt, for Oss war skickett *Niels Matzenn* i Skieffuinge paa thenn ene och haffde medt Wor egenn Steffning for Oss hiidt i Retthe steffndt Oss Elskl. *Anders Dresselberg* till Wognserup, Wor Mandt och Thienner paa thenn andenn Side, och hannum tilthalitt for en Dom, handt nogenn Aar sidenn till Sielandsfar-Landtzthing emodt hannom dömt och affsagdt haffde, och dömdt hannom felldt ath wære och böde sine 3 $\frac{1}{2}$ for handt skulle haffue tillthagitt sig thuende Faar fra *Mogens Persenn* ther sammestedt, och sig thennom wille medt sin Eedt tillsuerge, och icke haffuer sig thennom effther Lougenn tilhellet⁽²⁾, och for^{ne} *Mogens Persenn* theremodt medt Naboe och Gienboe medt sin Eedt sellff niende⁽³⁾ skall haffue hellet samme Faar sine ath wære, huorudindenn handt meenthe sigh ath wære skeedt Urett och forkortt, saa handt therfor burde ath staa hannom till Retthe. Och först i Retthe lagde en skriffthelig Berettning, udi huilckenn handt formelde, huorledis ther war kommen Thretthe emellom hannom och hans Naboe om thu Faar, som fandtz hoess hans Nabois Faar, som Naboens Søn wedkiende sine ath wære, och ther handt gaff Ridefogedenn thett tillkiende, befoell handt de skulle forliges och uwillige Mendt thennom ath forene, och handt for theris Bönn Skyldt gaff Faarene till Kierkenn⁽⁴⁾, och Ridefogdenn sidenn icke thermedt skulle wille nögis, brödt Saggenn op, och loed winde och skriffue, som handt wille, och ther handt steffnde samme Windesbyrdt till Landtzthing, motthe handt icke faa Fellding offuer thennom, for de icke mötte theris Sandhe:it ath bekiende, och endog de war louglig steffndt, skulle Landtzdommer giffuitt Bierkefogdenn Loff ath höre theris Windisbyrdt hiemme till Bierke-

(1) De övriga Rigsraaders Navne har jeg udeladt.

(2) *tilhellet*, tilbjeimlet sig, vindiceret; siden forekomme *helle* og *Helling* i samme Bemærkelse. Ordet *helle* forekommer endnu i Drengenes Leeg, see iøvrigt hvad jeg derom har anført i Anmærkn. til Er. Sjell. L. S. 358 og 382.

(3) *Selff niende*; efter Loven (Er. Sjell. L. V. 15) maatte Eden være Tyltereed, dersom Faarene vare $\frac{1}{4}$ Mark værd eller mere; havde de derimod

en ringere Værdi skulde Eden efter samme Lovs V. 19 have været aflagt af 6 eller 3 Mænd. Hvad der kan have givet Anledning til dette usædvanlige Nimands-Tal, formaaer jeg ikke at oplyse, medmindre man foruden de 6 Meddeedsmænd ogsaa har regnet Parten og to Vidner (Nabo og Gjenbo) med.

(4) Enten for at de kunde oplyses til Kirkestevne, eller som en Gave til Kirken.

thingitt⁽⁵⁾, och ther Saggenn war till Ende och de haffde faaitt Dom effther thorris Begiering, begieritt handt Skonsell hoess Slaatzherren⁽⁶⁾, huilckett handt icke motthe faa, men forfulde hannom medt Rigens Breffue, saa handt motthe udlegge sine 3 ½, och 77 Daler, huorudoffuer handt war underthröct, begierede fordi Saggenn motthe igiennemsees, saa hannom motthe wederfaris huis Loug och Rett war, som samme Berettning wittlöfftig indholder. Thernest i Retthe lagde samme Dom aff Siællandtzfar-Landtzthing thenn 12 Martii A^o. 90 udgiffuitt, liudendis i sin Mening, *Mogenns Hansenn*, Ridefogidt till Frederichsborg, paa *Mogens Persenns* Wegne i Skieffuing diidt ath haffue i Retthe steffndt *Niels Madzenn* ibid. for handt till Frederichsborgs Bierkething haffde tillsuoritt sig nogenn Faar sine ath wære, endog *Mogenns Persenn* haffde siden tillhellitt sig samme Faar, meenthe fordi hans Eedt Meen ath wære, saa handt burde therfor felldt ath wære, och da effther lang wittlöfftig Berettning paa baade Sider, er saa bleffuenn affsagdt for Retthe, ath efftherdi *Niels Madzenn* haffuer indenn Thinge wedkiendt sig de thuende Faar, som war udi *Mogenns Persenns* Heffdt och Werge, och thet medt sin Eedt wedt opracte Fingre bekreffthett och i saa Maade willede medt samme sin Eedt tillwinde och tilhelle sig for^o 2 Faar aff for^o *Mogens Persenns* Heffdt, och icke thenn sin Helling och Wedkiendellse medt andre fremmede Mendtz Eedt, som Lougenn formelder⁽⁷⁾ och uduiser, haffuer druitt⁽⁸⁾ och bekreffthett, och for^o *Mogenns Persenn* theremodt effther Lougenn medt Naboe och Gienboe wedt sin Eedt sellff niende, haffuer hellitt for^o thuende Faar ath wære hans retthe hiemfödde Queeg⁽⁹⁾, och thett Mercke, som de nu haffde, war thennom

(⁵) Disse Klager over Landsdommerens Fremgangsmaade vare neppe grundede; thi det var ganske i sin Orden, at Niels Madsen ikke kunde faae Dom over Ridefogden ved Landstinget og der Vidner afhörte, saalænge Hovedsagen ikke var paakjendt ved Birketinget.

(⁶) Slotsherren paa Frederiksborg.

(⁷) See Er. S. L. V. 15 og 19.

(⁸) *druit*, det samme som *druffvet*, *drygiat*, o. s. v. s. ovenfor S. 72.

(⁹) Efter de anförte Steder af Er. S. L. kunde Niels Madsen som Vindicant slet ikke være berettiget til at aflægge nogen Eed, förend Beviset for at Kreaturene vare hjemfödde, var bröstat for Besidderer; jvfr. lövrigt mine Bemærkninger om de gamle danske Loves Bestemmelser om Vindikationsretten. Kbhvn. 1819 S. 4—11.

ulougligenn paakommen och for^{ne} *Niells Madtzenn* inthett frember, huormedt handt kand fælde for^{ne} *Mogens Persenns* Helling ulouglig ath wære, udenn sin egenn Eedt, och ath for^{ne} 2 Faar haffuer hans Fæmercke, som for^{ne} *Mogens Persenns* Helling formellder ulouglig ath wære thennom paakommen, tha kandt wii icke andett kiende, endt for^{ne} *Niells Madtzenn* bör jo for thenn sin wrange Wedkiendelse, ulouglige Helling och usandru Eedt, ath handt indenn Thinge haffuer wedkiendt, och wedt sin Eedt tilhellett sig enn andenn Mandtz Queeg och Godtz, felldt ath være till sine 3 & emodt Bondenn och Kongenn⁽¹⁰⁾. Menn hannom for thenn Sag paa hans tho Fingre ath fælde, kunde wii oss icke understaa, udenn thett war for oss beuiist, ath handt medt nogenn andenn medt sin frii Willge och rett Forsett borritt fallsk Windissbyrdt, som Recessenn formellder⁽¹¹⁾,” och som samme Dom i sig sellff wiittlöfftig indhollder. Theremodt ath suare er mött for^{ne} *Anders Dresselberg* och formeenthe sig udi samme sin udgiffne Dom ingenn Urett ath haffue giortt for^{ne} *Niells Madtzenn*, efftherdi handt haffde wedkiendt sig en andenn Mandtz Godtz och thett effther Lougenn bleff hannom frahellit⁽¹²⁾, satthe fordi udi alle Retthe, om hans Dom icke burde wedt Mact ath bliffue, och om for^{ne} *Niells Madtzenn* icke war plictig ath igiengiffue hannom sin Kost och Thæring effther Recessenn. Tha effther Tilthale, Giensuar och thenn Sags Leilighedt bleff ther saa paasagdt for Retthe, ath for^{ne} *Anders Dresselberg* ingenn Urett haffuer giortt for^{ne} *Niells Madtzenn*, men thenn hans Dom bör wedt sin fulde Mact ath bliffue och hannom plictig ath stande hannom till Retthe for billig Kost och Thæring.

(10) Denne Straf grunder sig udentwivl paa det gamle Lovstykke, optaget i Rigens Ret: Hvo som lægger Man usand Sag til a Ting, see Danske Magaz. 3 R. I. 201, jvfr. Udvalg af gl. Domme I. 93—94.

(11) Kold. Rec. Cap. 16.

(12) *frahellit*, frajemet, fravundet, see ovenfor S. 333 Not. 2 Bemærkningen om *helle*.

94.

1594. Kongens og Rigsraadets Dom. Frants Urne, som i 1592 var bleven dømt til at efterkomme den af ham udstedte Maningsforskrivelse imod at erholde Skjöde paa den ham solgte Ejendom (¹), søgsøges paany til at efterkomme sin Forpligtelse. Som Grund for sin Vægning paaheraaber han sig, at Skjöde endnu ikke var udstedt, uagtet en Bytingsdom tilholdt Sælgeren først at opfylde denne Betingelse: dernæst, at Ejendommen ikke var overdraget ham i den Stand, som Kjöbebrevet medførte, og at han endelig havde deponeret Kjöbesummen. Dette Depositum, som ikke var skeet i Retten, tages ikke i Betragtning, ligesaa lidt som Urnes ubeviiste Paastande om Ejendommens Beskaffenhed, og begge Parter forelægges en Termin, til hvilken de paa en og samme Tid skulle opfylde deres gjensidige Forpligtelser (²).

(U. 209.)

Wii Christian thend Fierde medt Gudtz Naade etc. Giöre Alle witterligt, at Aar 1594 thenndtt 13 Martii paa Wortt Rettherting paa Wor Gaardt Thriggewellde, for Oss Wor skickett Oss Elskl. *Morthenn Niellsenn*, Ridefogidt till Wortt Slaatt Nykiöbing, hans Fuldmectige *Jesper Baltzersenn* och *Niels Söffrensenn* paa thenn ene, och haffde medt Wor och Rigens Steffning for Oss udi Retthe steffndt Oss Elskl. *Frantz Urne*, Wor Mandt och Thienere paa thenn anden Side, for handt skulde udlegge och rettgjöre hannum huis som rester hoess hannum aff de 450 (³) Daler, handt *Morthenn Niellsenn* sith Breff

(¹) See ovenfor S. 344—348.

(²) Det synes at være klart, at Rigens Ret ligesaa godt kunde have berammet en saadan Termin to Aar iforvejen. Men det var Mangelen paa den simple Forskrift om Executionstermin og clausula pœnalis, som findes i C. 5tes L. 1—5—15, men ikke i nogen ældre Lov, som saa ofte gjorde det vanskeligt og langsomt at komme til sin Ret efter det gamle Processystem. Vel kunde der udstedes *Straxbrev*, naar der var falden Dom i en Sag, der under Forfølgningen med Rigens Ret og Dele havde givet Anledning til Procedure paa Grund af Indsigelser, men det var dog kun under den Forudsætning, at Dommen var ubetinget; hvor den, saaledes som her var Tilfældet, gik ud paa, at Domhaveren fra sin Side skulde opfylde visse Betingelser, indeholdt den intet Tvangsmiddel, men henviste ligesom nærværende Dom Parterne til en ny Forfølgning, see Slut-

ningen af Dommen: „men om Frants Urne findes forsømmelig, da Morthen Nielsen at tage Vor og Rigens Forfølgning, som han den sluppet haver; findes Morthen Nielsen ikke da at have sködt then Deel, han haver lovet, da at gaee derom saameget som Lov og Ret er.“ — Da det viste sig, at Morten Nielsen ikke var istand til at udstede frit Skjöde, maatte Frants Urne to Aar senere begynde Forfølgningen fra sin Side, saaledes som Dommen fra 1596 viser, der paa sit Sted skal meddeles.

(³) Summen er angivet med Romertal V; men dette V er gennemstrøget (ψ) og betegner saaledes halvfemte hundrede, hvilket tydeligt sees af Dommen S. 345, hvor Summen saaledes er angivet. Det er en lignende, men ikke, saavidt jeg har bemærket, saa almindelig Betegnelismaade, som naar en halv angives ved I, der er overskaaret ved en Tverstreg + eller γ .

och Forskriffning paa giffuitt haffde till wisse Therminer ath udgiffue for thenn Gaardt i Assenss, handt hannum affkiöbtt haffuer, eller ath skulle indholde udi Othense udi ith erligtt Herberge, och icke ther udt igienn för handt eller hans Arffuinge bethalld for^o Summa Pendinge medt huis beuiislig Kost och Thering therpaa bleff anwentt och fordi skullde indholde udi *Willum Spickermandz* Huuss udi Othensse och icke drage ther udt igienn, för handt erlagde och fulldtgiorde effther hans Breff och Forplicts Liudellse, och war nu udi Dag therris retthe sietthe Uge Thecte-Dag ath möde therom for Oss udi Retthe paa bode Sider, saa er mött her i Dag for^o *Morthenn Niellsens* Fuldmechtige och beretthe, ath for^o *Frantz Urne* haffde giffuitt *Morthenn Niellsenn* sinn strenge⁽⁴⁾ Breff och Forskriffning paa 450 Daler, handt hannom skyldig war paa samme Gaardt, som handt till wisse Therminer skullde udgiffue till hannom effther hans for^o Handskriftis Liudelse, som er dateritt thenn 3 Februarii 89, och skullde strax thereffther bethale thett hallffue hundritt Daler, som och findis opskreffuenn paa same Handskrifft ath were thett same Aar thenn 8 Februarii bethalldt, de thu hundritt Daler till förste Sct. Knudtz Dag, och de thu siidste hundritt Daler till Jull thernest effther komendis ath bethale hannom udi Othensse, och thersom handt eller hans Arffuinge icke till for^o Therminer erlagde same Pendinge till for^o *Morthenn Niellsenn*, tha willde handt were forplict ath indholde udi Othensse i ith erligtt Herberge, huorsomhellst handt enthenn skrifftheligenn eller mundtligenn bleff therom paamintt, och icke drage ther udt igienn, för handt eller hans Arffuinge fick bethalldt for^o Summa Pendinge, huilckenn hans strenge Forskriffning de formeenthe hannom icke ath haffue holldt, som thett sig burde, och fordi haffde weritt foraarsagidt ath indsteffne hannom for Oss och Worre Elskl. Danmarckis Rigis Raadt for samme hans Forskriffning, handt icke haffde holldt och efftherkommidt, som handt och medt Wor Egenn Dom dateritt thenn 2 Dag Junii A. Chr. 92 her for Oss i Dag beuiiste, liudendis i sin Beslutning: tha effther Tilthalle etc.⁽⁵⁾, och beretther for^o *Jesper Balldzersenn* och *Niells*

(4) *Strenge Breff*, Gjeldsbrevet kaldes strängt med (5) Her er udeladt hvad der findes ovenfor S. 348. Hensyn til den dert indeholdte Forpligtelse til at lide Maning, see ogsaa ovenfor S. 345.

Söffrennsenn, ath for^{ne} *Morthenn Niellsenn* sidenn thereffther haffuer ladett hannom mane, effthersom handt haffde sig forskreffuitt udi sith Breff ath skulle inddrage udi Wor Kiöbstedt Othense till Villum Spickermandtz, och icke therudt igienn at komme för for^{ne} III.C Daler efftherstandendis Pendinge bleffue hannom fornöyede, huilckenn Manellse handt icke heller haffuer wille acte eller efftherkomme, enthen ath bethale eller ath holde for^{ne} ridderlige Indleiggere, huorfor handt siden haffuer forhuerffuitt Wor och Rigens sex Ugers Paamindellse, och thereffther Worre Laugdags-Breffue, huoremodt for^{ne} *Frantz Urne* haffde thagitt Gienbreff, huilcket hand meente medt föye Rett, och i saa Maade haffde bringitt hannom paa stoer Kost och Thering, begierendis fordi handt nu willed fremlegge, huormedt hand hans Forfölling willed spiillde. Tha er mött for^{ne} *Frantz Urnis* fulldmyndige *Lauritz Rasmussenn* och beretthe, ath *Morthenn Niellsenn* haffde giffuitt hans Hosbondt sith Kiöbebreff paa samme Gaardt i Assenss, handt nu iboer, och therudi forskreffuitt sig, ath skulle giöre hannom nögactig Sköde och Foruaring paa samme Gaard, huilckett for^{ne} *Morthenn Niellsenn* icke haffde efftherkommit och holdtett, effthersom handt sig forskreffuitt haffde, huorfor *Frantz Urne* formeenthe sig ath haffue liidt stor Skade paa Gaardenn, saa en stoer Partt aff Gaardtzenns retthe Tilliggellse er hannom frakommen och icke haffuer sin frii Thagdrob⁽⁶⁾, och meenthe, handt först war plictig ath fly hannom nögactig Sköde och Forwaring paa Gaardenn medt alldt thentz retthe Tilliggellse, för handt war plictig ath bethale hannom for^{ne} Pendinge, och ath handt först flyde⁽⁷⁾ hanum rictig huis Mangel, som handt formeenthe thennom emellom war om samme Gaard med Thagdrob och andett, som war forkorthet aff samme Gaardt för och sidenn handt fick thenn i Brug; och thenn Wor och Danmarckis Rigis Raadtz Dom, *Morthenn Niellsenn* haffde forhuerffuitt, skulde tillholde *Morthenn Niellsenn*, först ath giöre hannom nögactig Skiöde och Forwaring, och *Frantz Urne*

(6) *frii Thagdrob*; herved menes Fortog eller en Jordstrimmel langs med Huset til at optage Tagdryppet; saaledes hedder det længer nede, at Morthen Nielsen havde „solgt Gaarden med Tag-

drop“, og at hvert Huus i Assens skulde have „Tagdrop paa sin egen Jord“.

(7) flyde hanum rictig e'c d. e. berigtigede de Mangel etc.

sidenn effther hans Forskriffning ath bethale och erlegge hannom sine Pendinge, och sidenn war tilldömtt aff Byfogedenn i Assenns ath giöre hannom först nögactig Sköde och Foruaring, huilckenn Dom handt her i Retthe lagde, dateritt Assenns Bything thenn 28 Junii 92, liudendis i sin Besluttning: „*tha effther Tilthalle, Giensuar, Breff och Segel, som for mig i Retthe lagdis och thenn Sags Leilighedt, fantt⁽⁸⁾ Jeg for^{ne} Morthenn Niellsenn for ath giffue for^{ne} Frantz Urne nögactig Sköde och Foruaring effther hans udgiffne Kiöbebreffs Liudellse paa thenn Gaardt, for^{ne} Frantz Urne nu udi boer, som Morthenn Niellsenn hannom solldt haffuer medt Thagdrob, och alltt huis andett hans Forskriffning indholder och formellder, som udi samme Morthenn Niellsenns Kiöbebreff indholddis och bemelldis, och da Morthenn Niellsenn ath annamme Pendinge for samme Gaardt, saa wiitt Frantz Urne hannom skyldig er, effther hans udgiffne Breffs Liudellse, medt egenn Handt underskreffwitt,*” som samme Dom widere therom skall formelldes och indholde. Therhoess i Retthe lagde en Dom, som Borgemester och Raadt i Assenns, effther Wor Befalling till thennom war udgangenn⁽⁹⁾, thennom om samme Thretthe emellom dömtt haffde, huilckenn her war for lang ath indføre, liudendis i sin Besluttning: „*effther Tilthale, Giensuar, Breff och Segell, som for thennom haffuer weritt i Retthe lagdt och thenn Sags Leilighedt, for thenn förste Artickell om Thagdrobitt befindis udi for^{ne} Morthenn Niellsenns Breff till for^{ne} Frantz Urne udgiffuitt, ath handt haffuer solldt hannom samme Gaardt medt alldt hindis Eyndom, inthett underthagitt i nogenn Maade, som aff Retthe eyes ath tilligge, och Morthenn Niellsenn haffuer ladett beuise for thennom samme Gaardt ath were kiöbt aff Madtz Alsing ath skulle haffue sith Thagdrob emodt thenn nordenn Side, som och seduanligt er her udi Byen, ath huert Huuss skall haffue sith Thagdrop paa sin egenn Jordt, haffuer de icke andett kunde kiendt, endt for^{ne} Gaardt bör och ath haffue sith Thagdrob effther bemellthe Madtz Alsings Skiödebreffs Liudelse, och Jordenn under till saauitt*

(⁸) *fantt for, finde for*; vi sige nu: tilfinde.

(⁹) Borgemester og Raad havde her efter særegen Kongl. Befaling paakjendt Byfogdens Dom, da

Assens ikke var blandt de Kjøbstæder, som havde Landstingsret.

samme Gaardtz Thagdrob nordenn paa belanger, ath were Gaardtzenns Eyendom och retthe Tilliggellse, som *Morthenn Niellsenn* bör ath befrii och hemle for^{ne} *Frantz Urne* effther bemellthe Kiöbebreffs Liudellse, thennom om samme Gaardt emellom giortt och udgaaitt er; for thett Andett er om huis *Frantz Urne* mener ath skulle nyligen were kommen fra samme Gaardt, menn handt haffuer hafftt thenn under sin Haandt och Heffdt, som for hannom ochsaa skall were brugtt till samme Gaardt, theremodt befindes saa udi for^{ne} *Morthenn Niellsenns* Kiöbebreff, ath thersom for^{ne} Gaardt eller nogenn hennis Eyendom eller Tilliggellse bleff *Frantz Urne* affwunden, affdeelltt eller affkierтт udi nogenn Dom eller Retthergang for *Morthenn Niellsenns* Vonhimmells Bröst Skylltd, da forplicer *Morthenn Niellsenn* sig ath uedlegge *Frantz Urne* saa megitt och saa gaat indenn sex Uger thereffther, och efftherthi icke er beuiist for thennom, *Frantz Urne* i nogenn Dom eller Retthergang ath were frawunden aff for^{ne} Kiöb effther for^{ne} Kiöbebreffs Indholldt, haffuer de icke andett wist, endt kiendt for^{ne} *Morthenn Niellsenn* quiitt for thenn Artickell, indtill for^{ne} *Frantz Urne* beuiser sig ath were aff samme hans Kiöb nogitt medt Dom eller Retthergang affwundenn, som samme Dom wiittlöffthigenn indhollder; for thett Siidste i Retthe lagde ith Tilbudtz-Breff aff Assenns-Bything udgiffuitt A^o. 92 thenn 20 Septembris, liudendis i sin Mening, *Frantz Urne* samme Dag ther indenn Thinge ath haffue tilbödett *Morthenn Niellsenn*, ath handt strax wille giffue hannom Pendinge effther hans Kiöbebreffs Liudellse saa wiitt hans Breff formellder, och strax haffde Pendinge ther paa Thingitt tillstede, ath handt ingenn Skade skulde lide for samme Pendinge, om handt ellers wille stille hannom nögactig Loffuenn och Wissenn for samme Pendinge, om handt icke kunde giffue hannom nöiactig Sköde och Foruaring, huortill *Morthenn Niellsenn* haffuer suaridt, ath handt nocksom war wederefftig, thisligeste ochsaa gierne wille giöre och giffue for^{ne} *Frantz Urne* nögactig Sköde och Foruaring samme Dag effther sith Kiöbebreffs och Kongl. Maiiestætz Doms Liudellse; therhoess *Morthenn Niellsenn* ath haffue begieridt, ath *Frantz Urne* wille om Mandagen thereffther indholde udi Othensse medt for^{ne} Pendinge och ther fuldkomme sith Breff, da skulde thett hannom ther anttuordis, som samme Tilbudtz-Breff i sig sellff formellder. Sammeledis i

Retthe lagde ith Breff, *Gabriell Skinckell* till Siöholm⁽¹⁰⁾, *Johann Norby* till Thagemosse-Gaardt, *Worre Mendt* och *Thiennere*, saa och *Oluff Lang* och *Berthil Pouillsenn*, Borgere i Wor Kiöbstedt Assenns, udgiffuitt haffuer, huor udi de bekiender thennom, ath *Frantz Urne* haffde berett for thennom, ath *Morthenn Niellsenn* haffde nu ladett hannom for Rigenns Cantzeler indsteffne, effthersom *Frantz Urne* tillfornn haffde thagitt Gienbreff i Saggenn, paa thett *Morthenn Niellsenn* jo icke skulde haffue sig ath berobe, ath *Frantz Urne* jo⁽¹¹⁾ wille efftherkomme Wor och Rigenns Raadtz Dom, for^o *Frantz Urne* och *Morthenn Niellsenn* emellom gangenn er, da haffde handt samme Dag, som war thenn 16 Februarii sidst forledenn, udi therris Neruerillse thalldt och opstablitt paa sith Bordt 450⁽¹²⁾ Daler, som handt under therris Besegling haffuer indlagdt udi ith Skriin och till throer Hende anttuordet Fru *Sara*, salig *Christenn Sualis Efftherleffuerske*, huilcke Pendinge handt haffde berett for thennom, icke ath wille igienn till sig anamme, för handt for Rigens Cantzeler medt *Morthenn Niellsenn* bleff adskilldt medt thenne Steffning, som samme Breff widere indholder, och effther slig Leilighedt satthe for^o *Lauritz Rasmussenn* udi Retthe, om hans Hosbondt icke therudi skeer forkortt effther saadann adskillige Domme, thennom emellom gangen er, huorudi *Morthenn Niellsenn* er tilldömtt först ath giffue hans Hosbondt nögactig Sköde och Foruaring paa Gaardenn medt alldt Gaardtzenns retthe Tilliggellse och theroffuer tilbödett samme Pendinge ath wille legge fra sig till *Morthenn Niellsenn* för Wor och Rigenns Forfölling bleff brutt offuer hannom, om nogen wille haffue thennom anammitt. Thertill suaridt *Morthenn Niellsenns* Fuldmectige, ath handt well haffde opbödet Pendinge paa Thingitt och dog ingenn lagdt fra sig, men thagitt samme Pendinge hiem medt sig igienn, och meenthe, thett war icke nock ath opbiude medt thenn ene Haandt och thage thett igienn medt thenn andenn, menn thersom ingenn wille haffue thennom anammitt, haffde the burdt ath wæritt nedsatt i Retthenn, icke heller haffde

(10) Söholm i Fyen, Baag Herred.

(11) Jo, maa her ifølge Sammenhængen betyde det samme som ikke.

(12) Summen er her angiven paa samme Maade som ovenfor S. 386.

tillbödett eller satt thennom neder udi Othensse nu sidenn Saggenn for Rigenns Rett er indkommen effther udgiffne Breffs Liudellse och handt ther effther haffde ladett Forfölling och Eskning gaa offuer sig, saa *Morthenn Niellsenn* nu war kommen indt i Rigenns Forfölling, och paa store Kost och Thæring; satthe fordi udi alle Retthe, om handt icke burde ath staa hannom till Retthe for Kost och Thæring, och om handt icke widere burde ath thage sin Forfölling, medt mange flere Ord thennom emellom löb. Tha effther Tiltale, Giensuar, Breff, Beuiisning och Saggenns Leilighedt, sagde Wii therpaa saaledis aff for Rette, ath efftherdi Wor och menige Danmarckis Rigis Raadtz Dom tillholder *Morthenn Niellsenn*, saawell som forⁿ: *Frantz Urne* ath holde therris Breff och Segell paa baade Sider, och *Morthenn Niellsenn* nu först medt Rigenns Rett halfuer forrekommitt *Frantz Urne* udi thett handt *Frantz Urne* medt Rigenns sex Ugers Paamindellse och Laugdags-Breffue haffuer forfuldt for sin Bethalling effther hans udgiffne Handskriftis Liudellse, *Frantz Urne* theremodt formener *Morthenn* först plictig ath giöre sig nögactig Sköde och Foruaring paa samme Gaardt för Bethallingen skeer effther Byfogdens Doms Liudellse, tha effther slig Leilighedt, ath huis Pendinge, som *Frantz* haffuer opbödet till Assenns Bything haffuer handt igienn medt sig hiemthagidt och icke indlagdt udi Retthenn, ey heller huis Pendinge, som hoess Fru *Sara Pethersdaatter* erre nedsatt, findis i Othense till *Peder Kocks* indsatthe, effther Handskrifthenns Liudellse, ey heller *Morthenn Niellsenn* effther Byfogdens Doms Liudellse haffuer giortt bannom nögactig Sköde och Foruaring paa samme Gaardt, tha haffuer Wii lagdt thennom forre till udi Dag sex Uger paa bode Sider, *Frantz Urne* ath erlegge udi Ottense till *Peder Kocks*, huis handt medt nu rester, och *Morthenn* sammestedz huis Sköde handt hannem loffuitt haffuer paa forⁿ: Gaardt, effther therris Willckor och Contracts Liudellse, saa thett ene leueris emodt thett andett, menn om *Frantz Urne* therudindenn findis forsömmelig, tha *Morthenn Niellsenn* igienn ath thage Wor och Rigenns Forfölling som handt thenn nu sluppedt haffuer; findis *Morthenn Niellsenn* icke da ath haffue skött thenn Deel, handt haffuer loffuidt effther Contracten eller kandt himle, da ath gaa therom saa megitt Loug och Rett er.

95.

1594. Kongens og Rigsraadets Dom. Brudskat (Medgift) regnes for „Arvegods“ (Arvejord) paa Skifte mellem den efterlevende Enke og hendes afdøde Mands Arvinger, og udredes til hende forlods af Boet, tilligemed Morgengave og Fæstengave. — Præjudicat paaberaabt. — Et Document uden Datum har vel ingen Retsvirkning, men kan erholde den ved paalidelige Vidners Forklaring.

(V. 444 b.)

Wii Christian thend Fierde medt Gudtz Naade: Giöre Alle wittherligtt, ath Aar 1594 thenn 28 Maii paa Wortt Rettherthing paa Wortt Slaatt Kiöbnehaffn udi Wor Egenn Neruerellse, offueruerindis alltt Raaditt, undthagen Cantzeler, for Oss war skickett Oss Elskl. Fru *Mette Wogensflitt*⁽¹⁾ hindis Fuldmectige *Joen Bentzen* paa thenn ene och haffde medt Wor Egenn Steffning udi Retthe steffnitt Oss Elskl. *Albritt Windt*⁽²⁾ till Ullerup-Gaardt, *Jacop Windt*, *Hendrick Windt* till Grundett, *Christenn Lange*⁽³⁾ till Bramming, *Christenn Prip* till Ölandt⁽⁴⁾, *Harttwiüg Staffuerskouff* till Hengardt⁽⁵⁾, *Eneuolldt Krusse* till Vengardt⁽⁶⁾, worre Mendt och Thiennere, och Jomfru *Ingeborg Windt* medt hindis Laugerge, alle affgangne *Claus Skeells* Arffuinge paa thenn andenn Side, och thennom tillthalde, ath effther for^o hindis affgangne Hosbondt och hun erre kommen udi Ecteskab sammen, tha skall handt haffue anammitt till sig hindis Brudskatt, som skall belöbe sig IIM Daler, och effther ath handt nu nogenn Thiidt sidenn forleden medt Dödenn er affgangnenn, skullde de forholde hinde for^o hindis Brudskatt forre, formeendis, efftherdi hun inthett andett Arffuegodtz haffuer, ath hun effther for^o hindis affgangne Hosbondtz Dödt burde uformeentt ath haffue for^o sin Brudskatt igien, och thennom plictig ath wære hende thenn ath bethale, och i Retthe lagde ith Morgengaffue-Breff, dateritt Ripe thenn 22 Octob. A^o. 82, affgangne *Claus Skeel* for^o Fru *Metthe Wogensflitt* giffuitt haffde paa IIM

(1) See S. 177.

(2) See S. 149 Not.

(3) See S. 301.

(4) I Thy.

(5) Skrives ellers sædvanlig *Hennegaard*, i Ribe Stift.

(6) Skrives sædvanlig *Vingegaard*, i Viborg Stift. — Alle de her nævnte: Prip, Staffuerskouff og Kruse vare gifte med Søstre til Winderne og til Ingeborg Wind.

Daler, och therhoess i Retthe lagde ith Breff medt affgangne *Claus Skeells* egenn Handt underskreffuitt, udi huilckenn handt bekiender sig ath haffue anammitt medt sin Höstrue *Metthe*, salig *Hendrick Wogensflittz* Daatter, udi Krissebye⁽¹⁾ och Norby-Godtz II.M & lybsk, och thertill Klæder och Kle-
 nodie, som samme Breff i sig sellff indholder, och efftherdi handt medt Mor-
 gengaffue-Breff haffde beuiist, udi de II.M Daler Morgengaffue icke skulle aff-
 regnis hindis Brudskatt, och medt *Claus Skeells* egenn Breff beuiiste, huadt
 samme Brudskatt war; satthe handt i alle Retthe, om for^o *Claus Skeells*
 Arffuinge icke war plictig ath udleggesamme Brudskatt, efftherdi hunn haffde
 icke andenn Jordegodtz, effther een Wor Doms Liudellse, som emellom Oss
 Elskel. *Gabriell Suale* och Oss Elskel. Fru *Sara Pethers* affgangne Herre-
 dag⁽²⁾ dömtt er. Theremodt ath suare war her i Retthe mött Oss Elskl. *Ja-
 cop Windt* till Grundett paa sine egne och Broders Oss Elskl. *Albritt Windt*
 till Ullerup-Gaardt, *Christenn Langis* till Bramming, och Jomfru *Ingeborge
 Windtz* Wegne, *Hendrick Windt* till Grundett paa sin egenn och hans Suo-
 gers, *Harttuiig Staffuerskouffs* Wegne, saa och *Mickell Fönbo* i Langkier
 medt Fuldtmact paa Oss Elskl. *Christenn Windtz* Wegne till Enderupholm,
 och i Retthe lagde en skriffthelig Beretning, udi huilckenn de formener for^o
 Fru *Metthe* först ath haffue anammitt effther hindis Hosbondtz Dödt Hallff-
 parthenn Löessöer effther Recessenn och icke ath haffue fördt nogenn Pen-
 dinge till Skiffthe, de och therforudenn haffde fornögitt hinde for Hallffpartt
 Bögning udi Sædegaardt och Mölle, thertill medt fornögitt hinde II.M Daler
 Morgengaffue, och I.C Daler Festengaffue, och meenthe hinde icke widere
 plictig wære, men huadt de II.M Daler belangitt, som hun kallitt Brudeskatt,
 formeenthe de ath ingenstedtz skulle findis i woris Danske Rett nogitt om
 Brudeskatz-Pendinge, Höstruenn skulde tillkomme, men huis Pendinge i Boen
 indföris, ath regnis for Löessöre; tillmedt skulde⁽³⁾ *Claus Skeells* Arffuinge
 slige Breffue haffue forseglitt, och thersom de⁽⁴⁾ endt warre indkommen i

(1) Krisseby og Nordby, begge i Sleavig, i Districtet (2) d. e. burde.
 Schwansen.

(10) de d. e. Pengene.

(3) afgangne Herredag, det er paa sidste Herredag,
 see Dommen ovenfor S. 370.

Boenn, och ther aff thennom begge forthærit och borttforuentt, befindis thett, ath *Claus Skeell* och skall haffue solldt meer aff sith Arffuegodtz, end de Pendinge kandt belange, och efftherdi Lougenn formellder, om Bondenn seller sin Jordt och sin Konis Jordt for Uselhedt, haffue Hiemgielldt, fordi de ere skylddig ath födis aff therris beggis Godtz⁽¹¹⁾, satthe fordi udi Retthe, om de icke burde for samme Pendinge-Udgiffitt quiitt ath wære, och therhoess beretthe, ath endog hun kreffuer II.M Daler, skulle thett Breff, hun fordrer effther, icke findis nogenn Datum udi, och icke heller formellder udenn om III.M & lybsk, och thertill hindis Klæder och Klenodie, hun offuer Skiffthe haffuer affstaaitt, som mett hindis egenn underskreffne Contract war ath beuise, medt mange och flere Ord thennom therom emellom war. Tha effther Tilthale, Giensuar och thenn Sags Leilighedt, och efftherdi thett Morgengaffue-Breff affgangne *Claus Skeell* for^o: Fru *Metthe Vogensflitt* giffuitt haffuer, formelder, ath hindis Brudskatt icke skall medt samme hindis Morgengaffue bliffue forringitt, och Worre Domme tilforne erre udgangitt, ath Brudskatt regnis for Arffuegodtz⁽¹²⁾, tha bör Fru *Metthe Vogensflitt* hindis Brudskatt forloddis udt ath bekomme, och endog inthett kandt fordris medt thett *Claus Skeells* Breff och Bekiendellse, som handt om samme Brudskatt udgiffuitt haffuer, efftherath ther inthett Datum udi findis, dog alligeuell efftherath andre gode Mendt, som then Leilighedt war beuist, beretthe thenn ath haffue wæritt III.M & lybsk, da bör Fru *Metthe Vogensflitt* for^o: III.M & lybsk forloddis udt ath bekomme.

 96.

1594. Kongens og Rigsraadets Dom. Et i Sverrig oprettet Morgengavebrev kjendes kun gyldigt, forsaavidt dets Bestemmelser stemme overeens med den danske Ret.

(V. 446).

Wii Christian thend Fierde medt Gudtz Naade etc. Giøre Alle witterligt,

(¹¹) J. L. I. 36.

(¹²) Om dette Udtryk s. ovenfor S. 374 Not. 8.

ath Aar 1594 thenn 28 Maii paa Wortt Rettherthing paa Wortt Slaatt Kiöb-
 nehafen udi Wor Egenn Neruærillse, offueruærindis alltt Raaditt, undthagenn
 Cantzeler, for Oss war skickett Oss Elskl. Jomfru *Merrehte* och *Margrethe
 Griiss* till Joensrödt therris Laugerge Oss Elskl. *Thorckill Griis* paa thenn
 ene och haffde medt Wor Egenn Steffning for Oss i Retthe steffnitt Oss El-
 skl. *Oluff Gullbrandsenn* till N. paa thenn andenn Side och hannom paa sin
 Höstruis, Oss Elskl. Fru *Anne*, hindis Wegne tillthallede for nogitt Godtz, som
 han sig skulde ville tilholde, och hinde aff hindis forrige Hosbondt *Bentt
 Griis* skall wære giffuenn till Morgengaffue, formenendis thett ath wære emodt
 Wor danske Loug och emodt thenn Forordning, som om Morgengaffue udi
 Wor kiære Herre Faders salig och höglofflig Ihukommellsis Thiidt her udi
 Wortt Rige Danmarck skall wære giortt och giffuenn⁽¹⁾ efftherdi ath for^o Mor-
 gengaffue-Breff skall wære giortt effther thenn Suenske Loug, endog ath for^o
Bentt Griis sellff haffde wæritt bosett her udi Rigitt, och huerckenn de eller
 nogenn paa therris Wegne for^o Morgengaffue skulle haffue medt beuillgitt
 eller beseglitt; formeenthe fordi samme Godtz burde ath föllge thennom och
 therris Arffuinge, och icke for^o hans Höstru eller hindis Arffuinge; tha war
 her i Retthe mött for^o Oss Elskl. *Oluff Gullbrandsenn* och paa sin Hö-
 struis Wegne i Retthe lagde samme Morgengaffue-Breff, som for^o *Bentt Griiss*
 medt flere gode Mendt till Windisbyrdt forseglitt och underskreffuitt haffde,
 liudendis: „For alle gode Mendt, som thetthe Breff hender for ath komme, be-
 kiendis jeg *Bentt Griiss* till Stroxö (Stroxrödt), ath jeg haffuer untt och gif-
 fuitt min Elskel. kiære Höstru till Morgengaffue paa retthe Hedersdag, som
 forhandledis paa Suansrödt thenn 24 Septemb. A^o. 83, disse efftherschreffne
 mine Godtz och Gaarde, som mig till Arffue falldenn er effther min salige
 Far-Moder, först min Sædegaardt Stroxrödt, renther XII P^{the}(²), en Gaardt paa
 Öllmeness heder Apellgaardenn renther XII P^{the}, och en Giemgierdt(³), item

(1) Fdg. 18 October 1577.

(2) Dette her og strax efter to Gange forekommende Ord synes at maatte læses som *Pendinge*, men den opførte Afgift er dog alt for ringe, til at dette kan antages. Jeg vilde have gjettet paa *Pund*, dersom kke *Arent Berntsen* var Ivejen,

som udtrykkelig bemærker (IV. 490) at man i Halland ikke beregnede Kornet efter Pund.

(3) *Giemgierdt* maa læses *Giengerd*, en Afgift i Skaane og Halland, der har Lighed med Gjøsteri. jvfr. Vidensk. Selsk. Ordb. og *Schlyters* Glossar til Wästgöth. L. v. gengært.

en Gaardt heder Hoffoss, renther VIII P^{te}, och till Forbedring hunder ^{ty}hydske Daler, och er thenn Morgengaffue rett effther Suerrigis Loug och paa retthe Hedersdag⁽⁴⁾ udgiffuitt medt saadanne Winde och Forordt, om Gudt oss medt Barn och Barne-Arffue forseett haffuer, saa wære samme Morgengaffue till Barn for Mödrene och icke till Fædrene; fundtz⁽⁵⁾ och icke Barn, thet Gudt affuendt, saa beholde thenn Morgengaffue, ther lengst leffuer, effther Suerrigis Loug, och ath thetthe saa lougligenn skeedt er, och jeg thett mundeligenn holde will, war her till Windis kallidt disse erlige welbyrdige Mendt, *Per Kiill* till Apellness och *Hans Ericksenn* till Broxuiig, som her till Veder- vordnings⁽⁶⁾ worre, och disse efftherschreffne erlig och welbyrdige Mendt, *Holle* paa Glofnitt, *Mickell Arffuidtzenn* till Sögaardt, *Göste Ollsenn* till Ullstrup, *Erick Grüss* till Helderup⁽⁷⁾ och *Corfitz Thott* till Sanderup⁽⁸⁾, *Oluff Haar* till Sigerstedt, *Erick Haar* till Suansrödt, *Knudt Kiill*, *Niells Kiil*, *Mogens Kiil*, Her *Helle* i Thoristrup, Her *Lauritz* i Örby; till yder- meer wisse och bedre Forwaring, beder jeg disse erlige wellbyrdige Mendt om theris Signether medt mith egitt under thette mith obne Breff, som er *Peder Kiill* till Appellness, *Mickell Aruidtzenn* till Siögaardt, *Göste Ollsenn* till Ollstrup, *Hans Ericksenn* till Broxuiig, *Oluff Huar* till Sigerstedt, *Erick Haar* till Suanssrödt, Datum, Aar och Dag ut supra." Och berethe for^o *Oluff Gullbrandsenn*, ath for^o affgangne *Bentt Grüss* haffde gifitt sig udi Suer- rige och ther giffuitt samme Morgengaffue, som och skulde findis effther Suenske Loug skeedt ath wære, ey heller skulde wære större, endt thendt For- ordning her i Danmarck om Morgengaffue giortt war; satthe fordi udi Retthe, om samme Morgengaffue icke burde ath holldis, och Godtzitt effther samme Breff ath föllge hans Höstru och hindis Arffuinge, medt flere Ordthennom therom emellom war: tha effther Tillthale, Giensuar och thenn Sags Leiligh- hedt, och efftherdi thett Morgengaffue-Breff och Liiffs-Forskriffning, som for^o *Bentt Grüss* sin Höstru giffuitt haffde, liuder paa Godtz, samme Godtz och

(4) d. e. Bryllupsdag.

(7) I Nörre-Halland.

(5) fundtz etc., bliver fundet, d. e. bliver der intet Barn avlet i Ægteskabet.

(8) I Sönder-Halland. De fleste af de övrige Sted- navne i denne Dom höre hjemme i Vestergöth- land.

(6) Vedervordning, hvad derved forstaaes, veed jeg ikke.

er liggendis her udi Danmarck, och thermedt holldis skall effther Dansk Rett, Wiiss och Wane, och her udi Danmarck saadanne Morgengaffue-Breff eller Liiffs-Forskrifning paa Godtz inthett gielder, udenn thett er skeedt medt Arffuingernis Willge och Samtöcke, huilckenn Leilighedt ey heller herboess findis, tha er for^{ne} Fru *Annis, Bentt Grisis* Efftherleffuerske, Morgengaffue-Breff och Liiffs-Forskrifning giortt emodt Wor Danske Loug och Rett, Wiiss och Wane, och bör fordi, saa wiitt Godtzitt er anlangendis, ingenn Mact ath haffue, men for^{ne} I.C Daler hinde effther Morgengaffuis Rettighedt, her i Danmark holldis, ath föllge.

97.

1594. Kongens og Rigsraadets Dom. En Mand sagsöges til at betale en Gjeld, som hans Kones første Mand for 10 Aar siden var bleven skyldig, men da det bevises, at hun havde fragaaet Arv og Gjeld, og Boet efter Byfogdens Foranstaltning var bleven registreret og opbudet til Tinge, uden at Kreditor den Gang havde meldt sig, frifindes den Sagsögte⁽¹⁾.

(V. 454.)

Wii Christian thend Fierde med Gudz Naade etc. Giöre Alle witttherliggt, at Aar 1594, thenn 30 Maii paa Wortt Rettherthing paa Wortt Slaat Kiöbnehaffn udi Wor Egenn Neruærillse, offueruærindis alltt Raaditt, for Oss war skickett *Jörgenn Matzenn Skredder*, Borger i Wor Kiöbstedt Kiöbnehaffen, paa thenn ene och haffde medt Wor Egenn Steffning for Oss udi Retthe steffndt Oss Elskl. Borgemester och Raadmendt ibid. paa thenn anden Side och thennom tillthalitt for en Dom, de skall haffue dömtt och affsagt emellom hannom och *Sier Nilausenn* paa hans Höstruis Wegne, anlangendis XV Da-

(¹) Der findes ingen Bestemmelse i Lovene om Arvs og Gjelds Fragaaelse förend i Chr. d. 4des st. Rec. 2—15—3. Af denne Dom ligesom af en tidligere (s. II. 137) sees, at det alt længe havde været i Brug, at Övrigheden tog Boet under Behandling. Dommen omtaler ogsaa den symboliske Handling, at Arvingen, eller her Ægtefællen, satte Nöglen i Husets Dör og overgav den til Byfogden. En

lignende anförer *G. L. Baden* i hans smaa hist. Afhandl. S. 69, at Enken nemlig paa Mandens Begravelsesdag istedetfor at gaae med Lilgfölget hjem til Sörgehuset, paa Vejen gik ind til en af hendes Slägtninge eller Venner. Ogsaa brugtes at kaste Nöglerne paa Graven, s. *Vedel-Simonsens* Eske Broks Levnet I. 136.

ler, som hans forrige Formandt var hannom skyldig, och for^o. Pendinge formedellst therris Dom skall være hannom fradömtt, huorudi handt formener sig ath være skeedt Urett, i thett att hun skulle haffue satt Nögelenn udi Dörren och gangitt fra Arffue och Gielldt, uanseett ath hun alligeuell i Godtzitt haffuer bleffuitt besiddendis Aar och Dag, huilckett handt nocksom meenthe sig ath wille beuisse, formenendis, ath de bör ath staa hannom therfor till Retthe, och i Retthe lagde enn Dom aff Kiöbnehaffns Raadhuuss thenn 18 Junii A^o. 93 liudendis i sin Mening, *Jörgenn Skrædder*, Borger i for^o. Wor Kiöbstedt Kiöbnehaffn, ath haffue tillthalitt *Sier Nilausenn*, Borger ther sammestedt for XV Daler, som skulle reste aff en Handskrifft, hans Formandt *Christoffer Klyne* skulle haffue udgiffuitt thenn 4 Maii 81, huortill *Sier Nilausenn* haffuer suaritt, ath hans Höstrue haffde effther hindis Hosbondtz for^o. *Christoffer Klynis* Dödt sagtt sig fra Arffue och Gielldt, gaaitt strax aff Husitt och sett Nögelenn i Dörren, som handt och for hannom haffde beuiist, och Borgemester och Raadt da saa therpaa haffuer affsagtt for Retthe, ath efftherdi for^o. *Anne Mogensdaatther* haffuer satt Nögelenn udi Dörren och udgaaitt fra Godtz och Gielldt, och Godtzitt sidenn war beskreffuitt, thereffther till Thinge opbödt, och paa thett sidste, effther Wor Byfogdis Befaling, er bleffuenn anammitt och indförrt paa Wortt Raadhuuss, kunde de icke nu tilfinde *Sier Nilausenn* ath være plictig *Jörgenn Skredder* till for^o. Gielldt ath suare, som samme Borgemester och Raadtz Dom widere i sig sellff indholder. Theremodt ath suare war her i Retthe mött Oss Elskl. Borgemester och Raadt udi Wor Kiöbstedt Kiöbnehaffn, worre therris Dom bestendig och skriffthelig berethe, ath *Christoffer Klyne* döde thenn 20 Octobr. A^o. 83 medt offuermaade stoer Gielldt och haffde icke megitt offuer 20 Dalers Godtz, och ath hans Höstru thenn Dag, handt bleff begraffuen, satthe Nögelenn i Dörren, huilckenn Byfogdenn anammede och lodt sidenn Godtzitt beskreffue vedt sin Thienner, thuende Borgere och Byskriffuer, och midler Thiidt forholtt sig Höstruenn udenn Husitt hoess fremmitt Folck, indtill nogenn Thiidt thereffther hun handlitt medt Eyere till Husidt och fick igienn Forloff ther ath indflötthe, och efftherdi Godtzitt war beskreffuitt, anttuordett Byfogdenn hinde Nögelenn till Dörren igienn; sidenn ther Aar och Dag war forlöbenn, haffuer

hun Godtzitt till Thinge opböditt, och Ingenn wille thett anamme, enthenn *Jörgenn Skredder* eller andre, haffuer Byfogdenn thett paa Raadhusitt ladett indføre, och effther slig Leilighedt, och efftherdi for^o: *Jörgenn Skredder* war bosiddendis ther i Byenn och wiste, ath *Christoffer Klyne* war dödt, ick kreffuitt samme Gielltdt, ther Godtzitt bleff opböditt, eyheller för paa thiende Aar effther Manden war dödt, satthe de udi alle Retthe, om therris Dom ick war rettfærdig och burde wedt Mact ath bliffue, medt mange flere Ordt thennom therom emellom war. Tha effther Tilthale, Giensuar och thenn Sags Leilighedt, sagde Wii therpaa saaledis aff for Retthe, ath for^o: Borgemester och Raadt ingenn Urett haffuer giortt for^o: *Jörgenn Skredder* med samme therris Dom, men bör for thenn hans Tilthale frii ath wære.

98.

1594. Kongens og Rigsraadets Dom. En Mand søger en Gaard tilbage, hvorpaa hans Fader har havt Skjøde, men som efter dennes Död i hans umyndige Aar af hans Værges er paa Skifte udlagt til andre Arvinger og bortsolgt. Besidderen paaberaaber sig 20 Aars Hævd, men da det godtgjøres, at Hævden ved Klage har været afbrudt, gives Sagsøgerens Paastand Medhold. — Den Exception af nogle af de Indstævnte, at de ikke havde været stævnedes til Herreds- og Landating, tages ikke til Følge, fordi det i ældre Domme var antaget, at det var tilstrækkeligt i Ejendomsretter at stævne dem, som have Godset i Værges og oppebære dets Indtægter⁽¹⁾.

(V. 460 b.)

Wii Christian thend Fierde medt Gudtz Naade etc. Giøre Alle witterliggt, at

(¹) I denne Praxis turde maaskee Kilden være at søge til Chr. d. 5tes L. 1—4—15, der er en ny Artikel i Loven. Sagens factiske Omstændigheder, som i Dommen just ikke ere meget tydelig fremstillede, synes at være disse: Sagsøgeren Lauritz Ebbesens Fader, Ebbe Lauritzen, Broder til Christoffer og Enevold Lauritzen samt til Fru Karine Lauritzdatter, gift med Bertel Hörby, havde af denne sin Svoger faaet Skjøde (1561) paa den omtvistede Gaard; men efterat han var död have den umyndige Ebbesens Farbrödre Enevold og

Christoffer Lauritzen raadet over Gaarden og paa Skiftet efter den senere afdöde Enevold har Christoffer udlagt den som Arvelod til hans Søster Karine Lauritzdatter (1574), hvis Søn Lauritz Bertelsen efter hendes Död var i Gaardens Besiddelse. Da baade Christoffer Lauritzen og Lauritz Bertelsen vare döde i 1594, indsees heraf Aarsagen, hvorfor Sagsøgeren holder sig til begges Arvinger. Peder Munk var gift med en Datter af Lauritz Bertelsen.

Aar 1594 thenndtt 30 Maii paa Wortt Rettherthing paa Wortt Slaatt Kiøbnehaffn udi Wor Egenn Neruærellse, offuæræindis alltt Raaditt, for Oss war skickett Oss Elskl. *Lauritz Ebbesenn*⁽²⁾ till Thullstrup⁽³⁾, Wor Mandt och Thienner paa thenn ene och haffde medt Wor Egen Steffning for Oss udi Retthe steffndt Oss Elskl. *Peder Munck*⁽⁴⁾ i Westerrisse och *Matz Nillsenn* i Nerrilldt, Worre Mendt och Thienner, thisligeste afgangne *Christoffer Lauritzenns*⁽⁵⁾ Arffuinge, Oss Elskl. *Tholle Knudtzenn*⁽⁶⁾ till Vollsundt, Wor Mandt och Thienner, och *Niels Jacopsenn*⁽⁷⁾ i Nygaardt, Fru *Karinne Lauritzdaatter* i Westerriss, hindis Arffuinge och deris Lauguerge, och afgangne Fru *Marinne Lauritzdaatters* Arffuinge och afgangne *Hans Lauritzenn* udi Therstrup⁽⁸⁾ hans Arffuinge och Höstru *Inger*, och hindis Lauguerge, och *Niels Pouillsenn* i Molbjerg⁽⁹⁾ Gaardt, och hans afgangne Höstruis Arffuinge paa then andenn Side, och tillthallt *Lauritz Ebbesenn* for^o *Peder Munck* paa sin Höstruis Wegne, for^o *Madtz Niellsenn* paa afgangne *Lauritz Bertillsenns* Börns Wegne, som handt er Werge for, for en Gaardt udi Sall, som *Söfferenn Jenssenn* fordum och *Söffrenn Graffuegaardt* nu udi boer, som de skulle tilholde thennom emodt endelig Skiøde, som for^o *Lauridtz Bertillsens* Fader afgangne *Ebbe Lauritzenn* gifuenn och giortt haffuer paa for^o Gaardt udi Sall medt Riddermendtz-Mendtz Forsegling; thisligeste tillthallde handt for^o *Christoffer Lauritzenns* Arffuinger, for^o *Tholle Knudtzenn* och *Niels Jacopsenn* i Nygaardt, paa therris Höstruers Wegne, thernest Fru *Karinne Lauritzdaatter* udi Westerriss Arffuinge och Lauguerge, for^o *Madtz Niellsenn* paa for^o *Lauritz Bertillsenns* Börns Wegne, Höstrue *Jngertt* udi

(²) Lauritz Ebbesen, af Slægten Udsen, var fød 1559, + 25 Marts 1646 som Befalingsmand paa Skahderborg og Aakjær Slotte.

(³) Thulstrup i Aarhus Stift, Houlberg Herred.

(⁴) *Peder Munk*, af Vlinranke-Munkerne. *Vesterris* laa i Viborg Stift, Hornum Herred, Bislev Sogn; den blev i den første Halvdeel af det 17de Aarhundrede lagt under *Lundbek*. *Peder Munk* ejede *Vesterris* allerede 1586.

(⁵) *Christoffer Lauritzen* blev d. 29 Julli 1580 stuk-

ket ihjel af sin Svoger Erik Vestenle i Aarhus, s. *Histor. Tidsskr.* II. 522.

(⁶) *Tolle* eller *Tollof Knudsen* skrives nogle Aar tidligere: til Haurum (i Aarhus Stift).

(⁷) Om *Niels Jacobsen* og hans Illustru *Margrethe Christoffersdatter*, *Christoffer Lauritzens Datter*, see *Danske Magaz.* VI. 27 ff.

(⁸) Skal maaskee være *Tyrrestrup* i Viborg Stift, Hornum Herred, Bislev Sogn.

(⁹) *Molbjerg* i Hornum Herred, Hornum Sogn.

Thörstrup och hindis Lauguerge, *Niels Pouillsenn* udi Molbierggaardt paa sin Höstrue och Börns Wegne, sammeledis tillthallde handt *Jörgenn Daa* i Gammellbygaardt, affgangne Fru *Marinne Lauritzdaatthers* Arffuinge, paa hans Höstruis Wegne, for de haffde siddett offuer Skiifte medt huerandre effther deris Broder *Enuolldt Lauritzenn* och skiifft thennom samme Gaardt emellom, nanseett ath for^o *Christoffer Lauritzenn* thenn Thiidt saa uell som hans Broder *Enuolldt Lauritzenn* tillforn war for^o *Lauritz Ebbesenns* Werge, och udi hans umyndige Aar thennom samme hans Gaardt ath haffue sig tilholdenn, huerfor handt formeenthe samme deris Skiifthebreff, saa witt thett kandt findis samme hans Gaardt udi Sall ath wære aurörendis, som handt haffde louglig Sköde paa, icke ath komme hannom till Hinder eller Skade i nogenn Maade; thisligeste tillthallde handt affgangne *Hans Lauritzenns* i Therstrup Arffuinger, och hans Höstru *Inger Bertillsdaatter* och hindis Lauguerge, och for^o *Niels Pouillsenn* i Molbierg-Gaardt och hans affgangne Höstruis Arffuinger for thuende Sköder, som de paa for^o Gaardt udi Sall for^o *Lauritz Bertillsenn* giffuitt haffuer och solldt och affhendt hans Gaardt emodt hans louglig Sköde thenn Stundt, handt war i sine umyndige Aar, och hans Sköde er wedt sin fullde Mact, formeenendis samme ulouglig Bönder-Sköde emodt en Adellsmandtz-Sköde, som war retthe Eyer, icke burde ath komme hannom till Forhindring eller Skade paa for^o hans Gaardt udi nogenn Maade, och först i Retthe lagde en Pergamentz-Sköde medt fire hengendis Indsegle, som affgangne *Bertill Hörby* till Westerriiss udgiffuitt haffde, dateritt Olborg effther Pindtzdag A^o. 1561, liudendis i sin Mening for^o *Bertill Hörby* medt sin Höstru, Fru *Karinne Lauritzdaatters*, fry Willge, wellberaad Huff och Samtöcke haffde solldt, skött och affhendt fra sig och sine Arffuinger, och till erlig och welbyrdig Mandt *Ebbe Lauritzenn* till Thullstrup och hans Arffuinge en hans Gaardt, liggendis udi Holbierre Herridt Salls Sogn och Bye, som *Christenn Pouillsenn* thenn Thiidt ibode, giffuer till Skyllde arligenn 4 Örtug Korn, 1 Fierdeell⁽¹⁰⁾ Smör, 1 Brendesuiin, 1 &

(¹⁰) Fierdel, Fjerding.

Gesteri, Höns, Gaass och Lam medt andre Beder, medt alldt Gaardtzenns Tilliggelse, som samme Sköde i sig sellff widere indholder. Thernest i Retthe lagde thrende Thingsvinner, de thu aff Holbierre Herridtzthing thenn 12 July 93, thett thredie aff Giernherridtzthing thenn 27 Aprill sidst forledenn udgiffne, medt huilcke handt beuiiste for^o: Gaardt udi Sall ath haffue fulldt hans affgangne Fader oc Moder udi therris Thiidt medt Landgilde, Ect, Arbeedt, och andenn Herlighedt, indtill saa lenge affgangne *Enuolldt Lauritzenn* fick samme Gaardt; formelldis och i samme siidste Thingsuinde de Mendt, som therudi wundett haffuer, icke ath haffue hörtt, ath Fru *Kirstine* eller hindis Sönn, *Lauritz Ebbesenn*, haffde bekommitt Skiell eller Wederlag for samme Gaardt i nogenn Maade, som samme Thingsuinder widere indholder; thisligeste i Retthe lagde Klage-Breff aff for^o: Holbierherridtzthing udgiffuitt A^o. 81 thenn 19 Januarii, formellendis, *Lauritz Kruse* paa sin Söstersöns *Lauritz Ebbesens* Wegne ath haffue giffuitt Last och Klage, ath *Lauritz Berthellsenn* tillholte sig en Gaardt i Sall, *Söfferenn Graffuegaardt* iboer, som handt formeenthe hans Söstersönn *Lauritz Ebbesenn* skulde tillhöre medt Retthe, som samme Thingsuinde i sig sellff indholder, och satthe for^o: *Lauritz Ebbesenn* i Retthe, ath efftherdi handt haffde beuiist medt loughlig Sköde aff retthe Eyer, samme Gaardt udi Sall ath haffue wæritt solldt hans Forelldre, thisligeste medt Thingsuinder aff Houelbierg Herridtz- och Giern-Herridtzthinge, samme Gaardt ath haffue fulldt samme Sköde i hans Faders och Moders Thiidt, indtill *Enuolldt Lauritzenn* fick thenn under Haanden, och for^o: *Enuolldt Lauritzenn* war hans Werge i hans umyndige Aar, och for^o: *Enuolldt Lauritzenns* Broder, *Christoffer Lauritzenn*, som effther *Enuolldt Lauritzenns* Dödt och war hans Werge udi hans umyndige Aar, midlerthiidt handt war hans Werge haffde tillskiiffitt sine Södskinde samme hans Gaardt udi Sall, och da sidenn haffde thenn borttsolltd, om samme Skiiffthebreff saa wiit samme Gaardt i Sall war anrörendis, och huis Sköder hans Arffuinger thereffther giortt haffde, warre saa loughlige, ath de burde ath komme thennom till Hinder och Skade emodt hans loughlig Sköde och Adkom. Theremodt ath suare war her i Retthe mött *Peder Munck* till Westerriiss paa sin Höstruis Wegne, *Mickell Fönbo* i Langkier medt Fulldmact aff for^o:

Matz Niellsenn till *Östergaardt*⁽¹¹⁾, som er *Lauritz Bertillsenns* Börns forordnede Werge, paa for^o: Börns Wegne, saa och *Lauritz Steen* paa *Niells Jacopsenns* Wegne i Nygaardt hans Wegne, och for^o: *Peder Munck* først i Retthe lagde sinn skriffthelig Giensuar, liudendis i sin Mening, ath handt formeenthe sig ath wille beuise, samme Gaardt i Sall ath haffue fulldt affgangne *Bertil Hörby* och hans Höstru Fru *Karinne Lauritzdaatter* och therriis Sönn, *Lauritz Bertillsenn*, i 20 Aar och meer, och endnu ath föllge hans Börn och Arffuinger, och ath wære for^o: Fru *Karinne Lauritzdaatter* tillskiiffitt effther hindis Broder *Enuolldt Lauritzenn*, och *Christoffer Lauritzenn* theremodt ath haffue thagitt Fullist for en Broderlodt, och Bondenn, ther nu paaboer, ath haffue fest aff *Lauritz Bertillsenn* henwedt en 20 Aar sidenn, som handt meenthe medt Herridtz - Prouistenn y Hornumherridt hans Breff och medt Thingswinde aff Aassherridtzthing⁽¹³⁾ ath wille beuise, dog samme Things-Winde till Wiborgs Landtzthing war underdömtt aff thenn Aarsage, ath de Windisbyrdt, theremodt haffuer wundett, haffde icke thertill fangitt Warsell, huilkenn Dom icke skulde wære endelig, och effther *Lauritz Bertillsenn* haffde effther sin Fader och Moder arffuitt Hallffparthenn aff samme Gaardt och sidenn kiöbtt thenn andenn Hallffpartt aff sin Suoger, meenthe handt samme Skiöde burde wedt Mact ath bliffue, men thersom samme Gaardt war hannom⁽¹⁴⁾ frakommen i hans umyndige Aar, meenthe handt, handt motthe thenn finde hoess thennom, hans Werge war, och icke hoess hans och hans Höstruis umyndige Börn, och effther saadan Leilighedt satthe i Retthe, om samme Gaardt, effther Skiiffthe-Breff och Sköder och deris Heffdt, icke burde thennom ath föllge. Therhoess i Retthe lagde samme Skiiffthebreff, medt huilckenn handt bewiiste, samme Gaardt i Sall ath wære gangitt i Södskind-Skiiffthe emellom atfgangne *Christoffer Lauritzenn* och hans Söster, daterit Haurum thenn 13 Octbr. A^o. 74. Fremlagde och for^o: *Mickell Fönboe Matz Niellsenns* Fullmact och skriffthelig Berettning paa atfgangne *Lauridtz Bertillsenns* Wegne, huormedt handt formeenthe ath wille spille Saggenn, udi huilckenn Berett-

(11) Östergaard (Nörrild) i Ribe Stift, Nörreherred, Lyne Sogn.

(12) Formodentlig en Skrivfejl for: *Aarsherred*.

(14) *hannom* d. e. Lauritz Ebbesen.

ning handt war begierendis, ath Saggenn motthe komme igien hiem till Herridtzthing och Landtzthing, eller och, ath handt for samme Wergemaall motthe bliffue forskaanitt, om de skulde komme udi nogenn Skade therforre. Beretthe och for^o: *Lauritz Steen* paa for^o: *Niells Jacopsenns* Wegne, ath for^o: *Lauritz Ebbesenn* icke haffde tillthalitt hannom enthenn till Herritzthing eller Landtzthing for thenn Sag, och meenthe, ath ther först burde ath gaa Dom. Thertill suarit for^o: *Lauritz Ebbesenn*, ath handt haffde steffndt for^o: *Peder Munck* och *Lauritz Niellsenn*, som erre *Lauritz Bertillsenns* Börns Werge, som haffuer Godtzitt i Haandt och haffuindis Werge, och oppebar Skyllt och Landgillde, och meenthe handt sig icke plictig war flere ath steffne, effther seduanlige Domme i slig Sag udgangitt erre, men war thennom fremdelis nogitt emellom, lodt handt thett skee, men handt till Offuerflodt haffde steffndt alle Arffvingerne, meenthe handt, ath handt therfor icke burde sin Rett ath thabe, sönderlig efftherdi Saggenn till Herridtzthing och Landtzthing war forfuldt, och therfra indfundenn for sin tillbörlig Dommer, som handt och medt Dom aff Wiborg Landtzthing A^o. 93, thenn 29 Septemb. udgiffuitt, beuiiste, medt mange flere Ordt thennom therom emellom war. Tha effther Tillthale, Giensuar, Breff, Beuiising och thenn Sags Leilighedt, efftherdi *Lauritz Ebbesenn* fremlegger *Bertill Hörbyes* Sköde paa samme Gaardt udi Sall, under gode Mendtz Forsegling, och beuiiss medt Thingswinder, samme Gaardt ath haffue efftherfullt Sköditt, indtill *Christoffer Lauritzenn*, som war hans Werge, haffuer skiiftt sig och sine Medtarffvinge samme Gaardt emellom udi hans umyndige Aar, och alligeuell 20 Aar er forløbenn sidenn samme Skiffthe och Sköde thennom indbyrdis emellom er giortt och gangenn, dog befindis, ath *Lauritz Ebbesenns* Moder - Broder *Lauritz Kruse* midlertiidt haffuer fördt Klage paa samme Gaardt och Skiffthe, huorforre Wii sagde therpaa saaledis aff for Retthe, ath for^o: Gaardt udi Sall, *Söffrenn Graffuegaardt* iboer, bör ubehindritt ath föllge for^o: *Lauritz Ebbesenn* effther hans Sköde, menn om *Christoffer Lauritzenns* Arffvinge nogenn Tilthale indbyrdis emellom kandt være for samme Gaardt Skyllt, som er skiiftt och solldt under thennom, ther gaa om fremdelis saa wide, som Loug och Rett kandt være.

99.

1594. Rigsraadets Dom angaaende hvem Patronatsretten til en Kirke tilkommer, som ved Magelæg af Biskoppen var lagt fra Ribe-Capitel til Mariager Kloster. Ribe-Capitels Provst⁽¹⁾ pauberaaber sig ældre Kongelige Domme, men til disse tages Intet Hensyn, da de ikke have været fremlagte til Landstinget, hvis Dom Provsten paaanker.⁽²⁾

(V. 466.)

Wii Christian thenn Fierde medt Gudtz Naade &c. giöre Alle witterliggt, ath Aar 1594 thenn 31 Maii paa Wortt Rettherthing paa Wortt Slaatt Kiöbenhaffnn, offuerværindis alltt Raaditt, undthagenn *Axell Gyldenstiern*, som icke wor tillstæde, och *Niels Kaas*, *Jörgenn Rosenkrantz* och *Christenn Skeell*, som wor steffndt medt for Dommen, for Oss wor skickett Oss Elskl. *Anders Dresselberg*, Wor Mandt och Thienner, paa thenn ene och haffde medt Wor Egenn Steffning for Oss udi Retthe steffnitt Oss Elskl. *Mouritz Styge* till Holbeck-Gaardt, *Jörgenn Friiss* till Krastrup, Landtzdommer i Wortt Landt Nörre-Judlandt, *Niels Kaas* till Thorupgaardt, Wor Cantzeler, *Jörgenn Rosenkrantz* till Rosenholm, *Christian Skeell* till Fusingöe, Worre thro Mendt och Raadt, *Hans Lindenou* till Öslöffgaardt, *Loduiig Munck*⁽³⁾ till Quistrup, Worre Mendt och Thiennere, paa thenn andenn Side och thennom tillthalitt for en Dom, de till Wiborg Landtzthing samttligen dömtt haffuer A^o 1589, udi huilcken Dom de hannom haffuer fradömtt paa Riber Capittells Wegne nogen Herlighedt, Rett och Rettighedt, som hannom saauell som forrige Prouster for hannom aff Arilldtz Thiidt haffuer fulldt till Staby Kircke med Regnskap ath höre och Kirckens Eiendomme, Jorder och Thiende, ath borttfeste, och samme Herlighedt tilldömtt Oss Elskl. *Jacop Seefelldt*⁽⁴⁾, Wor Mandt, Raadt och Embidtzmandt udi Mariager-Closter, paa for^{ne} Mariager-Closters Wegne, effther huis Breffue, som for^{ne} *Jacop Seefelldt* thenn Thiidt for thennom udi Retthe lagde, och efftherath for^{ne} *Anders Dresselberg* nu for-

(1) Capitlets Provst var tillige Provst i Hardsyssel, hvilket Provaties Oprettelse Pave Julius II ved en egen Bulle havde confirmeret 1507, s. *Terp-ager Ripæ* cimbr. 153.

(2) Jvfr. ovenfor S. 381.

(3) *Ludvig Munk Olufsen* til Quistrup, i Ribe Stift, Hjern Herred, døde d. 18de Mai 1595.

(4) *Jacop Seefeld* til Viborg (i Ribe Stift) D. R. R. var fød d. 1 Sept. 1545 og døde d. 15 Nov. 1599.

mener sig medt andre nøgactige och endelige Kongelige Domme och andre Breffue, som icke for thennom worre udi Retthe lagde, ther for^{re} Dom gick, ath kunde beuise, samme Herlighedt aff Staby Kircke medt Rette ath höre till Dom-Proustiett udi Ribe, och therfor samme uendelige Landtzthingsdom icke nu lenger ath kunde komme hannom paa Domproustiens Wegne till Hinder eller Skade i nogenn Maade emodt slig en endelig Kongelig Dom och andre Capitthells-Breffue och Benaadninger, haffde och hiidt steffnitt Oss Elskl. *Jacop Sefelldt* till Wissborg, Wor Mandt, Raadt och Embidtzmandt udi Mariagger Closter medt samme Dom. Theremodt ath suare wor her udi Retthe mött for^{re} Oss Elskl. *Jacop Sefelldt* medt for^{re} gode Mendt och i Retthe lagde samme Landtzthingsdom aff Wiborg Snaps-Landtzthing A^o 89 udgitfuitt, liudendis i sin Beslutning: „tha effther Tillthale, Giensuar och Saggenns Leylighedt, saa och efftherdi for^{re} Staby Kircke aff Bispenn och Capittell udi Ribe for Maglaug for Lönborg Kircke findis ath være for^{re} Mariagger Closter tillskifft, och Capitthell i Ribe samme Mageskifft icke widere aff Staby Kirchis Rettighedt att haffue forbeholditt, endt 1 & lybsk aarligenn, och befindis, ath Lönborg Kircke, som Capittell for Staby Kircke er udlagtt, föllger endnu Capitthell i Ribe, da kunde the effther saadan Leylighedt, Kongelige Breffue och Adkoms Liudelse, som for thennom nu haffuer wæritt i Retthe, icke kiende Capitthell i Ribe widere Rettighedt aff for^{re} Staby Kircke aarligenn ath kunde föllge, end for^{re} Marck Lybsk, som Capittell sig sellff forbeholdett haffuer, och efftherdi samme Mageskifthe formellder, for^{re} Staby Kircke medt alldt andenn sinn Herlighedt ath skulle föllge Mariagger Closter, tha wide de icke andett therom att sige, endt jus patronatus therhill bör jo Mariagger Closter effther samme Mageskifthe-Breffs Liudellsse ath föllge medt Regnskap ath höre, effther som andre, ther haffuer jus patronatus till Kircker“, som samme Dom i sig sellff indholder, huillkenn Dom *Jacop Sefelldt* formeenthe endelig wor, och efftherdi huis Domme och Breffue, for^{re} *Anders Dresselberg* sig nu tillskiuder, icke thenn Thiidt wor for de gode Mend, som dömde, eller da er paaskutt, men findis fortauffde^(*), formeenthe handt icke burde nu ath komme

(*) *fortauffde* d. e. fortiede, ikke paaberaabte.

deris Dom till Forsweckinge⁽⁶⁾ i nogenn Maade; theremodt fremlagde for^{re} *Anders Dresselberg* sin skriffthelig Beretning, liudendis i sin Mening, ath ther ligger en Kircke i Hardsössell Prousti, handt medt forlentt er, heder Staby Kircke, till huilckenn Mariagger Closter skall haffue jus patronatus medt i och aff ath setthe⁽⁷⁾, medt Kongenns Thiende, Prestegaardtz Redtzle och andett Saadantt, och Domprouistenn i Ribe haffuer hafftt Rettighedt theraff medt Regnskap ath höre, Kirchens Thiende och Jorder ath borttfeste, som allthiidt skall haffue fulldt Capittelitt, bode för och sidenn thenn aff Bispenn er tillskiiffit Mariagger Kloster, indtill affgangne *Peder Gyldenstiern*, Rigens Marsk, effther thenn Forordning, som bleff giortt om Thiende ath borttfeste aff huer Lensmandt udi sit Len⁽⁸⁾, skall haffue understaait sig Wor och Kronens Anpartt Thiende ath borttfeste till for^{re} *Jacop Sefelddt*, da skall handt haffue forhuerffuitt Wor kiære Herre Faders höglofflig Ihukommellis Skriffuellse, ath hand thenn jus patronatus skulde sig tillholde, effther thenn aff Arilldtz-Thiidt haffde fulldt Mariagger Closter⁽⁹⁾, formedellst huilckett hans Majestæts Breff handt och Prouistens Rettighedt haffuer sig tilholtt, huilckenn Sag paa thett siidste er kommen till Landtzthing, och thenn Rettighedt, Proustenn fulldt haffuer, da aff Landtzdommer och gode Mendt er tilldömtt Marriagger Kloster, effther de Breffue, som for thennom thenn Thiidt i Retthe wor, och handt nu wor kommen till nogenn Prouistiens Breffue, som findis hoess affgangne *Iffuer Julls*⁽¹⁰⁾ Arffuinge, haffde handt thereblantt fundittt salig höglofflig Ihukommellse Wor kiære Herre Fader-Faders endelig Dom, som er gangitt emellom affgangne Her *Jörgenn Löcke* och *Iffuer Juell*, ath samme Rettighedt skulde föllge Prouistenn, medt flere Breffue om samme Rettighedt, som icke haffde wæritt for for^{re} gode Mendt, ther de dömthe, och effther theris Dom lydde alleniste effther de Breffue, som da haffde wæritt for thennom,

(⁶) *Forsvecking*, Svækkelse.

(⁷) Herved sigtes formodentlig til Kirkens Fæstebönder.

(⁸) Herved sigtes til den i *Edvarsen Friis's* Beskrivelse af Skjelskjör S. 400 trykte Fdg. om Lehnsmændene under Datum 19 Jun. 1583; men Forordningens rette Datum er ifølge Cancellis-Registranten: 19 Jun. 1582. s. *Jacobsen* om det danske Skattevæsen S. 127 Not. 127.

(⁹) See de to Breve aug. Staby Kirke til *Jacob Sefelddt*, som citeres i *D. Magaz.* VI. 180—181.

(¹⁰) *Iver Juell* til Stubbergaard (i Ribe Stift, Ginding Herred) var Provst i Ribe; fød d. 16 Nov. 1494 † d. 24 Aug. 1556.

haffde handt thagitt Steffning, icke, ath hand nogitt kunde klage paa Dommen sellff, eller paa de gode Mendt, thenn dömde, effther de Breffue icke wor for thennom, men att Saggenn paa nye motthe komme till Forhöring, och som handt formeenthe, ath hans Wederpartt skulle wille staa therpaa, at samme Breffue skulde wære forthafftt, meenthe handt de icke kunde regnis ath wære fortauffdt hoess hannom eller Capittell, effther de icke wor kommen hannom eller Capittell tilhende, men wor funditt hoess *Iffuer Julls* Arffuinge, meenthe och sligtt tilforrn ath wære skeedt, ath slige Konge-Domme och Breffue worre opsögthe efther Dom wor gangitt, och thereffther er dömt, som skulde skeedt for 2 Aar sidenn i thenn Thretthe emellom *Oluff Rosensparre* och *Claus Podebusk* om Aaresilldt udi Barsebeck, huor högborne Förstis och Herris Konning *Hansis* höglofflig Ihukommelsis Dom bleff opsöggt och i Retthe borridt emodt en Dom, *Peder Löcke* sidenn haffde forhuerffuitt^(*), och effther handt haffuer funditt högborne Wor kiære Farfaders endelig Dom och andre Breffue, och for^{re} gode Mendtz Dom liuder alleniste effther de Breffue, som da wor udi Retthe lagde, tha satthe handt udi Retthe, om samme hans Breffue meer kunde sigis ath wære forthauffde, endt Kong *Hansis* Dom, och om handt icke bör thenn samme Rett niude, som *Oluff Rosenspar* nödt emodt *Claus Podebusk*, men huadt Hoffuidsaggenn belangitt, satthe handt i alle Retthe, ath efftherdi ath högborne Woris kiære Farfader endeligenn haffde tilldömt Dom-Prouistenn i Ribe thenn Herlighedt i Staby Kircke medt Regnskap ath höre, och Kirckenns Eyendom ath forsuare, och thenn Rettighedt aff Arilldtz Thiidt haffde fulldt Prouistenn uformeentt, bode för och effther samme Dom, thissligeste efftherdi salig höglofflig Ihukommelse Konning *Frederich* thenn Förste haffde befallitt Kierkewergerne offuer alldt Hardsössell ath giöre Prouistenn Regnskap, och efftherdi Wor kiære höglofflig Ihukommelse Herre Fader

(*) Det er den ovenfor S. 288 anførte d. 1ste Julii 1591 afsagte Dom, som Anders Dresselberg paa-beraaber sig, men hans Argument taber sin Kraft, naar det betænkes, at Dommen ikke støtter sig paa Kong Hanses Dom, men paa 20 og 40 Aars Besiddelse. Heller ikke var det nogen Dom, men

et Stadfæstelsesbrev af Frederik d. 1ste, hvorpaa Peder Lykke stöttede sin Paastand, men denne antoges at maatte vige for Kronens senere Besiddelse i mere end 40 Aar af den omtvistede Rettighed.

haffde udgiffuitt hans Naadis Breff, ath Riber Capitthels Rettighedt till Kirker och Kierkethiende, Jord och Eyendom, icke thermedt skulde wære forkrenckitt formedellst hans Mayestæt haffde borttfest jus patronatus eller Kierkegodtz, udi lige Maade hans Mayestæt medt menige Danmarckis Rigis Raadtz Willge haffde confirmeret alle Capittels Friheder A^o. 71, huilcke Kongelige Domme och Breffue handt sig tillsködt, och satthe fordi udi Retthe, om for^{re} Retthighedt till Staby Kiercke medt Regnskap ath höre, Thiender, Jord och Eyendom ath forfeste⁽¹²⁾, icke jo burde hannom paa Domprouistens Wegne ubehindritt ath følge effther hans Forlennings-Breff, saa och effther slig Konge-Domme, Breffue, Benaadinger och Stadfestellse, saa och effther Domprouistens lange och rolige Hefdt, effthersom thenn aff Arilldtz Thiidt hans Formendt fulldt haffde. War her och i Retthe mötthe for^{re} Woris gode Mendt, worre therris Dom bestendig och meenthe thennom icke anderledis ath kunde haffue dömtt effther de Breffue och Beuiisning, for thennom war i Retthe lagdt, endt de dömtt haffde, och satthe i Retthe, om huis forthauffde Breffue, som nu kandt fremberris, och huerckenn for thennom warre i Retthe lagde eller paaskutt, förendt de dömde, bör ath komme derris Dom till Forsuecking eller Forringellse i nogenn Maade, medt flere Ordt thennom therom emellom war. Tha effther Tiilthale, Giensuar och thenn Sags Leylighedt, sagde Wii therpaa saaledis aff for Retthe, ath efftherdi for^{re} gode Mendtz Dom findis endelig, och for^{re} Dom, som nu fremberris, icke thenn Thiidt war tillstæde ther de gode Mendt dömde, ey heller war paaskutt; tha wide Wii icke emodt samme Worre gode Mendtz Dom ath kunde sige, menn thenn wedt sinn fulde Mact ath bliffue, och thermedt ath skulle holddis om Staby Kiercke effther samme Doms Indhold.

(12) forfeste, bortfæste.

100.

1594. Rigeraadets Døm, hvorved en Adelsmand, som af en Borger sagsøges, fordi han havde tilføjet ham Saar og Slag under en Trætte, der var opstaaet imellem dem angaaende Penge, som Adelsmanden var ham skyldig, dømmes til at give Erstatning for den tilføjede Mishandling. Forsaavidt Stævningen antydede, at Beskadigelsen var tilføjet ved et lumsk Overfald, i hvilken Anledning den Indstævnte tager til Gjenmæle og paastaaer Sagsøgeren anseet, tager Retten Sagsøgerens Erklæring om, at han ved de brugte Udtryk ikke havde tænkt paa at angribe den Indstævntes Ære, for Fyldest, da det ikke nøjagtig kunde oplyses, hvorledes det egentlig var tilgaaet.

(V. 481.)

Wii Christian thend Fjerde medt Gudtz Naade: Giøre Alle witterliggt, ath Aar 1594 thenn 3 Junii paa Wortt Rettherthing paa Wortt Slaatt Kiöbnehaffn, offueruerindis allt Raaditt, for Oss war skickett *Oluff Hansenn*, Borger i Wor Kiöbstedt Othense paa thenn ene och haffde medt Wor Egenn Steffning for Oss i Retthe indsteffndt Oss Elskl. *Hans Urne* till Dreybyegaardt⁽¹⁾, Wor Mandt och Thienner, paa thenn andenn Side och hannom tillthalitt for handt for nogenn Thiidt sidenn forledenn, ther handt udi for^{ne} Wor Kiöbstedt Othense war kommen indt till hannom udi hans Herberge ath indfordre sin Bethalling aff hannom och huis handt skall wære hannom skyldig, skall handt medt Slag och Hug haffue hannom offuerfaldett, huilckett handt formeenthe hannom icke saa oprictig ath haffue giortt, som thett sig bör, och hannom therforre bör ath stande till Retthe; thermodt ath suare er i Retthe mött for^{ne} *Hans Urne* och i Retthe lagde en skriffthelig Berettning, udi huilckenn hans Berettning handt gaff tillkiende, ath effthersom *Oluff Hansenn* haffde steffndt hannom for Oss och Wortt Elskl. Raadt, for handt for nogenn Thiidt sidenn skulde medt Hug och Slaug offuerfaldett hannom udi Othense udi hans Herberge, ther handt war kommen indt till hannom ath kræffue sin Gielltdt aff hannom, saa haffuer the hengdt⁽²⁾ udi Thretthe om huis handt paa thenn Thiidt war hannom skyllidig, saa *Oluff Hunsenn* sögte sin Rett offuer hannom till Herridtzthing, och meenthe handt saadann hans Berettning nøgactig

(1) Dræbygaard i Fyen. Bjerger-Herrød, Munkebo Sogn. *Hans Urne* skrev sig siden til Neder-

gaard (paa Langeland) og senere til Tidselbolt (i Fyen).

(2) hange udi Trætte, være i Trætte.

burde ath beuise, och som handt formeenthe sig medt Windisbyrdt ath kunde beuise, ath handt saa medt Hug och Slaug haffde offuerfallden hannom, saa haffde *Jacopp Hansenn*, som udi samme Sag haffde wundett, inthett formelltt om huis Ordt thennom emellom war, om handt thertill gaff hannom Aarsage eller icke, tillmedt war handt ickun ith Winde, och hans Winde fordi icke skulde effther Lougenn wære saa nögactigtt, ath thett burde ath ansees, effther ith Winde er ingenn Winde, men huadt de andre Windisbyrdt belangitt, handt therom emodt hannom förtt haffde, formeenthe handt therris Winde icke skulde stemme offuereens medt for^{ne} *Jacop Hansens* Winde, men alleniste huadt skeedt war paa Gadenn, huor *Oluff Hansen* ingenn Skade haffde faaett, och inthett wundett, huoraff thett först begynthis i Stuffuen⁽³⁾, meenthe fordi de Windisbyrdt icke saa nögactig, at de kunde komme hannom till Hinder eller Skade, och som handt och skulde ladt beretthe, ath handt formeenthe hannom samme Skade icke saa oprictig ath haffue giortt hannom, som thett sig bör, huoremodt handt formeenthe *Oluff Hansenn* icke medt de Windisbyrdt skulde samme sin Berettning gaatt giortt, icke heller skulde handt beuise handt enthenn haffde gangitt bag till hannom och slagitt eller stuckitt hannom, eller stollitt⁽⁴⁾ sig paa hannom, ath thett skulle kunde komme hannom paa hans gode Naffn och Röcte till Hinder eller Skade, och meenthe *Oluff Hansenn* burde sellff thenn Mandt ath wære, som handt effther hans Berettning wille gjöre hannom till, som samme hans Berettning widere indholder. Huoremodt *Oluff Hansenn* suaridt och i Retthe lagde sin skriffthelig Berettning liudendis om thett Offuerfalldt, som haffde sig tilldragitt, som hannom war skeedt aff *Hans Urne*, som handt tillforne haffde klagitt, och endog hans Steffning skulde formellde, ath handt formeenthe thett icke saa oprictig ath wære giortt, som thett sig burde, saa haffde handt dog huerckenn thencktt eller meentt thermedt hans Ære eller Lempe ath anröre, icke heller wille therom wære nogenn Dom begierindis, men alleniste formeenthe, om thett kunde kiendis saa rictig, ath handt thett burde ath haffue for Hiemgielldt, efftherdi

(³) inthet wundet huoraff etc. d. e. og intel beviist (⁴) stjaalet.

om Stridens Begyndelse i Stuen.

handt först war indkommen udi hans egitt Huuss och ther slagitt hannom medt Krydtze och Knoppe⁽⁴⁾, som handt stoedt for sinn Bordende, sidenn udi *Hollger Ullfeldtz* Herberge, ther handt ther sadt och thalldede medt *Gabriell Knudtzenn*, kom *Hans Urne* therindt och lodt sig forlige medt hannom, effther som Gaattfolck forhandlitt thennom emellom, och ther de da warre forliggt, gick handt udaff Husitt medt hannom i en godt Mening paa sin retthe Hiemwey och formenthe sig inthett ontt aff hannom, men gick indt i hans Herberge medt hannom; som handt da stodt och snackitt medt hannom udi Wenlighedt och inthett ontt foruenthe sig aff hannom, slog handt hannom under Öritt medt Haandenn och medt sin Daggertt i Ansictett, saa handt baade udi Husitt och udennforre thractitt hannom effther Liiff och Helbrede, som handt formeenthe sig medt Thingsuinder ath kunde beuise, och i Retthe lagde ith Thingsuinde aff Othense Byething thenn 30 April 93 udgiffuitt, liudendis i sin Mening: „*Jacop Hansenn* i Westergade ath haffue wundett, ath thenn 17 Februarii samme Aar, da kom *Hans Urne* och *Oluff Hansenn* ind till hans, och som de war indkommen i hans Stuffue, gick *Hans Urne* och lagde sith Werge fra sig, och i thett de da stodt paa Gullffuitt och snackitt sammen, i thett samme slog *Hans Urne* hannom under Öritt medt Haandenn och strax greff till sinn Daggertt och slog till *Oluff* medt och stack hannom i hans ene Kindbeen, och da greeb *Oluff* och sin Daggertt udt, saa kom handt emellom och skillde thennom adt; *Hans Hansenn Knüffsmedt* paa sin egenn och sin Höstruis Wegne ath haffue wundett, ath hans Höstru och handt saa samme Dag *Hans Urne* och *Oluff Hansenn* komme sammen op fra Nuritt (*Nörre?*) Portt och fulldis indt till *Jacop Hansenns*; da thöcte thennom, de ware gode Wenner, men strax thereffther kom *Oluff* löbendis udt fra *Jacops* och badt handt kunde faa en Badskier, och handt flyde⁽⁵⁾ hannom Badskier, sidenn flyde de hannom indt till *Hans Skriffuers*, och da kom *Hans Urne* löbendis udt i Gadenn medt ith dragitt Werge och raabte, ath haffde handt icke faaitt, da skullde

(4) med *Krydtze och Knoppe*, betyder efter *Moth* den nederste Deel af et Kaardefæste; *Knop* er formodentlig Fæstets överse Deel, Kaardeknappen.

(5) *flyde*; skaffede.

handt faa meer; *Matz Brendewiin*, *Niels Lauridtzenn* och *Peder Sudher* ath haffue wunditt lige i thenn samme Mening, som *Hans Kniiffsmedt*." Thett andett Thingswinde aff for^o: Byething thenn 2 Aprill samme Aar udgiffuitt, liudendis: „*Rekartt Knutzenn*⁽⁶⁾ ath haffue wundett, ath thenn 18 Januarii samme Aar war handt medt *Jacop Hansenn* i Westergade ombedenn aff *Hans Urne* till Dreybygaardt ath gaa indt medt hannom till *Oluff Hansenns* och opbödt huis Pendinge *Oluff* haffde manitt hannom till *Christoffer Bangs*⁽⁷⁾ forre, da haffde *Hans Urne* och *Oluff* mange Ordt sammen, huilke handt icke alle kunde acte, men eblantt andett saa handt, ath *Hans Urne* heffuitt⁽⁸⁾ op medt sith Werge, ligesom handt willde sla *Oluff* medt Krydtz och Knoppe, som *Oluff* stodt wedt sin Bordende, saa wiigthe⁽⁹⁾ *Oluff* till Kandeskabitt och greeb en Thinkandé, saa komme the emellom, och *Oluff* wiigthe saa indt i thenn lille Stuffue; *Jacop Hansenn*, *Pouill Jacopsenn*, *Niels Jacopsenn* i Neergade⁽¹⁰⁾, som och warre therinde till *Oluff Hansenns* samme Thiidt, ath haffue wunditt lige i thenn samme Mening, som for^o: *Rekartt Knudtzenn* wundett haffuer, som samme Thingsuinder i thennom sellff widere indholder, och effther slig Leylighedt satthe handt udi alle Retthe, om thett kunde ansees enthenn saa loughgitt eller rictigitt ath wære giortt, ath handt huis Skade och Forsømmelse, handt theroffuer haffde liidt, burde ath haffue for Hiemgioldt eller och hand therfor burde ath giöre hannom nogenn Oprettning, medt mange flere Ordt thennom emellom war. Tha effther Tilthale, Giensuar, och efftherath *Siuni gaar for Sagn*, och thett er fast⁽¹¹⁾ witterliggt, ath for^o: *Oluff Hansenn* haffuer fangitt saadann Skade, sagde Wii therpaa saaledis aff for Retthe, ath for^o: *Hans Urne* er plictig ath stille *Oluff Hansenn* tillfridtz for hans Saar och Skade, handt haffuer giortt hannom, effther Goott-Folckz Sigellse, och endog for^o: *Oluff Hansenn* haffuer steffndt for^o: *Hans Urne*

(6) Om Richard Knudsen (Seebled), en af Oluf Baggers Svigersønner, see *Vedel-Simonsens* Bidrag til Odense Byes ældre Historie III. 139.

(7) Om *Christoffer Bang*, see *Vedel-Simonsen* anf. Skr. III. 46.

(8) heffuit op medt sit Værg, hævede, løftede sit Værg.

(9) veeg.

(10) Nedergade.

(11) fast vitterligt, aldeles, fuldkommen vitterligt.

fast⁽¹²⁾ skarptt, dog⁽¹³⁾ alligeuall undskylider hannom, ath handt ubetenckt haffuer ladett forfatthe och indføre nogre Ordt udi samme Steffning hannom for ner, ey heller paa enthenn aff Siderne nögactigenn beuissis, huor till er gongenn medt samme Slaugsmaall, tha wiste Wii icke heller therom nogitt ath sigē.

101.

1594. Kongens og Rigsaadets Dom. Ubeföjet Klage af en Arving over hans Medarvinger, deels med Hensyn til Skiftets Udsættelse, deels med Hensyn til deres formeentlig selvraadige Bestyrelse af Arvegodset. — En Gave af endeel Gjeldsbreve, som Arveladeren havde gjort i levende Live til enkelte Medarvinger, ansees for gyldig⁽¹⁾.

(V. 494.)

Wii Christian thend Fierde med Gudtz Naade etc. Giöre Alle wittherligtt, at Aar 1594, thenn 3 Junii, paa Wortt Rettherthing paa Wortt Slaat Kiöbnehaffn udi Wor Egenn Neruærillse, offueruærindis alltt Raaditt, for Oss war skickett Oss Elskl. *Mogenns Göe* till Bremmersuolldt, Wor Mandt och Thienner, paa thenn enc, och haffde medt Wor Egenn Steffning for Oss udi Retthe indsteffndt Oss Elskel. *Hendrick Löcke*⁽²⁾ till Offuergaardt, *Johann Rudt*⁽³⁾ till Mögellkier, *Johann Barneckow*⁽⁴⁾ till Niellstrup, *Frederich Quitzou* till Quitzouhollm⁽⁵⁾, *Christiann Barneckou*⁽⁶⁾ till Bierkhollm, Wor Secreteer, Worre Mendt och Thiennere, och Fru *Metthe Rudt*⁽⁷⁾ till Aagaardt, *Hendrick Gyldenstierns* Efftherleffuerske medt hindis Languerge paa thenn andenn

(12) *fast skarptt*, meget skarpt, strængt.

(13) d. e. dog alligevel undskyldt sig med, at osv.

(1) Jvfr. III. 223.

(2) *Henrik Lykke*, D. R. R. föd i Nov. 1555, † d. 28 Junii 1611. Hans Hustru *Karen Banner* var en Sösterdatter af Frue *Sidsel Oxe*.

(3) *Johan Rud* döde sidst i Mai 1609. Han var *Sidsel Oxes* Söstersön.

(4) *Johan Berneckow* til Nielstrup (paa Lolland) döde 1603. Han var ligeledes en Söstersön af *Sidsel Oxe*.

(5) *Quitzousholm*, Hofmangave i Fyen. *Frederik Quitzou* var gift med *Pernille Rud*, *Sidsel Oxes* Sösterdatter.

(6) *Christen Bernekow* til Birkholm, Lövenborg i Sjælland, föd d. 24 Jan. 1556, † 21 Febr. 1612, var *Sidsel Oxes* Söstersön.

(7) *Mette Rud*, Enke efter *Henrik Gyldenstjerne* til Aagaard (i Aalborg Stift) † d. 2 Mai 1596, var *Sidsel Oxes* Sösterdatter.

Side, och thennom tillthalitt for Arffue och Skiffthe, hans Höstru Oss Elskl. Fru *Helleuiig Gøe*⁽⁸⁾ effther affgangne Fru *Citzelle Oxe*⁽⁹⁾ er arffueligenn tillfalldenn, och Skiiffthe nu offuer Aar och Dag er hannom forholitt, och de thennom haffuer understaaitt ath setthe och forordne Fogeder, raader och regierer offuer Godzitt, endeell sig och befattede medt Landgillde, solltt Opbörseleenn, saauell som och ath haffue hafftt Ect och Arbeedtt aff Bønderne, thisligeste efftherath hun medt Liiffs Suagthedt och Siugdom saa haffuer wæritt beladenn, ath ringe Forhaabning haffuer wæritt till Liiffuitt, formeenthe handt, ath huis hun midlerthiidt haffuer en Arffuing udi Lössöre meer tilluentt, endt en Andenn i huadt thett helldst neffnis kandt, som udi saa Maade enthena för eller effther hindis Dødt er gifftuitt eller anammitt aff nogenn hans Medt-arffuinge, thett igienn effther Lougen burde ath indföris, och skiifftis thennom alle emellom; thisligeste thennom ath skulle staa hannom till Retthe for hans Höstruis Anpartt udi samme Arffue, som hannom udi saa lang Thiidt er forholditt, och de thennom thermedt befattidtt emodt hans Willge och Tilladellse, och opretthe hannom huis Fortthæring, Skade och Forsømmellse, handt therfor liidt och giortt haffuer; udi lige Maade, ath de effther Lougenn burde ath legge fra thennom huis Opbørsell, nogenn kandt haffue opborritt eller till sig anammitt medt andet meer, bode om klare Thegne-Bøger⁽¹⁰⁾, Jordebøger, Fogders och Skriffuernis Regenskaber, Quitantzer och huis Mangell therudinden kandt findis. Theremodt suaritt for^{re} *Hendrick Løcke*, *Johan Rudt* paa sin egne och sin Sösters Wegne, *Johann Barneckou* och *Christian Barneckou*, och till thett förste berette, ath de icke wiste thennom nogitt ath haffue befattedt medt for^{re} affgangne Fru *Citzellis* Arffuegodtz eller wæritt Aarsage till, ath hans Höstruis Anpartt theraff er hannom forhulditt⁽¹¹⁾, men de haffde saa gierne seet, att thermedtt haffde kommitt till Ende, som handt, thersom de gode Mendt theris Samfrender haffde willdt thennom medt Dom adskilddt,

(8) Frue *Helvig Giøe*, Halvsøster till *Sidsel Oxes* Moder, døde d. 3die April 1597.

uden Børn 1593. Hendes Fader, Hr. *Johan Oxe* til Nielstrup, var gift med *Mette Giøe*.

(9) Fru *Sidsel Oxe*, gift med *Erik Podebusk*, døde

(10) *Thegnebøger*, Optegnelser.

(11) forholdt.

men ath handt haffde steffndt thennom for de skulle raade offuer Godtzitt, sett Fogeder theroffuer, en Partt befattedt sig medt Landgilde, soltt Opbörse-
lenn, hafftt Ect och Arbeedt aff Bönderne, begierde de, ath handt wille naffn-
giffue huem handt formeenthe thett haffde giortt, saa wille (*han*), huem handt
therfor beskyllthe, suare thertill, som wedtburde; huortill handt swaerde, ath
handt icke wiste nogenn aff thennom i Sönderlighedt ath giffue Sag, men for-
saae sig till thennom, ath enhuer war saa oprigtig, ath huilckenn aff thennom
nogitt haffde thermedt befattedt, skulde well sellff være thett stendigt⁽¹²⁾,
formeenthe och, de icke skulle kunde benecte, ath ther jo war Fogeder paa
Gaardenn, endog hand ingenn aff thennom haffde Fulldmact giffuitt, thennom
medt nogitt aff hans sig ath befatthe, formeenthe och, de icke skulle kunde
benecte, ath Landgildett jo war solldt, huortill hand och ingenn Befalling
haffde giffuitt. Huortill de Barnekouer saauell som de Andre suarede, ath de
ingenn Fogeder haffde sett, menn[de] efftherath Godtzitt icke kunde staa udenn
Forsuar, war de samme Fogeder bleffuenn, som therris salige affgangne Mo-
dersöster udi sinn Thiidt haffde theroffuer bethroit, som skall staa hannom
saa well som thennom for Regnskap, och meenthe sig therudi icke ath haffue
giortt nogenn Urett, men burde for thenn Tillthale quiitt ath være. Thill thett
andett tillthalde handt for^o: Fru *Citzellis* Arffuinge for alltt huis Lössöre hun
haffde giffuitt thennom thenn Stundt, hun war medt Liiffs-Suaghedt saa belad-
denn, ath ingenn Forhaabning war till Liffuitt, formeenthe handt thett emodt
thenn Siellandske Loug⁽¹³⁾ ath være, och satthe fordi i Retthe, ath efftherdi
Lougenn formellder, ath Ingenn maa giffue Een meer, endt en Andenn, och
samme Breffue endnu staar thennom uskiifft emellom, om ther icke da bör
thennom alle emellom skiiffthis effther Lougenn. Thertill suaerde for^o: Arffuinge,
ath therris affgangne Moester udi hindis leffuendis Liiff haffde giffuitt then-
nom nogle Gielldsbreffue och tillstandendis Gielldt, som hun haffde arfuidt

(12) være thet stendigt, d. e. tilstaae, vedgaae.

(13) Er. Sjell. L. 1. 30, som ved Dommen maa anta-
ges at være fortolket allene om Gaver, der skulle
opfyldes efter Döden: jvfr. Retsbist. § 145, hvor

jeg har fundet det tvivlsomt. Heller ikke troer
jeg, at man vilde have tilsidesat Lighedsprinci-
pet, dersom Gaven var skeet til Livsarvinger.

effther hindis salig Söster, afgangne Fru *Inger Oxe*, och nogenn hindis egenn tillstandendis Gielltdt, huilcke Gielldbreffue hun strax till thennom medt en klar forseglitt Register lodt offuerantuorde och gaff thennom therpaa sith Föllgebreff⁽¹⁴⁾ och bleff indsett her udi Helliggiesthiis Huuss i Kiöbnehaffn, thennom alle till Beste medt gode Mendtz Forsegling, och, endog hun war suag paa thenn Thiidt, dog skulle icke kunde beuissis hinde ath haffue wæritt orwide⁽¹⁵⁾, saa hun icke kunde effther Lougenn wære sith Godtz raadigtt, menn bode för och sidenn ath haffue wæritt wedt sinn fulde Forstandt, raadt och regieritt offuer hindis Godtz och thet effther hindis egenn Willge disponerit, och i Retthe lagde for^o afgangne Fru *Citzellis* Föllgebreff, medt hindis egenn Handt och Segell underskreffuitt och forseglitt, paa samme Gielldbreffue, daterit Rygaardt⁽¹⁶⁾ thenn 24 Octobr. A^o. 92, udi huilckenn hun bekiender medt fry Willge och welberaadt Huff udi hindis fulde Wellmact ath haffue skiencktt, giffuet och strax offuerantworditt for^o hindis Sösterbörn for^o Gielldbreffue och Pendinge-Breffue, som samme Breff i sig sellff widere indhollder; therhoess i Retthe lagde ith Oss Elskl. *Johann Barneckou* till Niellstrup, Wor Mandt och Thienner, hans obne beseglede Breff, daterit Kiöbnehaffnn thenn 3 Nouembr. A^o. 92, som medt Oss Elskl. *Oluff Bilde* till Wallöe och *Knudt Rudt* till Wedby⁽¹⁷⁾, Wor Mandt och Thienner, therris Signether och egne Hender er forseglitt och underskreffuitt, udi huilckett handt bekiender sig ath haffue anammitt samme Breff och Regnskaber paa sinn och Medtarffuingers Wegne till throer Hende ath foruare, och samme Gielldbreffue udi en Kiiste ath wære indsatt, hannom och hans Medtarffuinge till throer Hende udi Helliggiesthus her i Kiöbnehaffnn under for^o *Oluff Bildis*, *Knudt Rudtz*, *Christenn Barneckous*, Fru *Pernille Rudtz* och hans Forsegling, som samme Breff widere indhollder, och ath de icke indbyrdis under thennom endnu samme Gielltdtbreffue haffde skiiffitt, er noch⁽¹⁸⁾, ath de efftherföllge thennom och icke findis udi Boett, och effther slig Leylighedt satthe de udi alle Retthe, ath efftherdi afgangne therris Modersöster haffue giffuitt thennom samme Giell-

(14) *Fölgebref*, Transport.

(15) *orwide*, sindssvag, afsindig.

(16) I Sjælland.

(17) Vedbygaard i Sjælland.

(18) *er noch*, d. e. da er det tilstrækkeligt, at etc.

breffue och Renthebreffue, och till thennom strax offuerantworditt samme Breffue medt sith Föllgebreff udi gaatt Folcks Neruærillse, om de samme Gaffue icke burde angerlöss ath beholde, medt flere Ord thennom therom emellom war. Tha effther Tillthale, Giensuar och thenn Sags Leylighedt, sagde Wii therpaa saaledis aff for Retthe, ath efftherdi Samfrender haffuer indfundett thenn Sag for Oss och menige Danmarckis Rigis Raadt om for^o: Fru *Citzelle Oxis* Arffue, huorledis thenn skiiffthis skullde, enthenn effther Lougenn eller Contractenn, ey heller well skiiffthis kunde eller nogenn bestandige Lodder giöris, förendt de wiste, huorledis skiffthis skullde, ey heller Oss Elskl. Jomfru *Ingeborge Bilde* fran thennom er adskilldt, som och er en Medtarffuing paa en andenn Side effther Fru *Citzelle*, tha haffuer for^o: Arffuinge icke heller well kunde udlegge for^o: *Mogens Göe* noger bestandig Lodt, för de i saa Maade, som forskreffuitt staar, aff Oss och Wortt Raadt bleff adskillede; for thett andett, efftherdi icke her er beuiist, thennom ath haffue befathedt sig medt for^o: Godtz eller satt andre Fogeder, endt de, som war tilbetroedt aff salig Fru *Citzelle Oxe*, huilcke och erre samtöct aff fleste Arffuinge ath skulle raade for Godtzitt och Landgilldett och giöre thennom samtlige Regnskap, indtill de bleff adskillede, tha kandt for^o: *Mogens Göe* icke heller besuerge sig theroffuer, effther de saawell skall giöre hannom som hans Medtarffuinge Regnskap, förendt samme Regnskap fremkommer; haffuer handt nogitt ath besuerge sig offuer for^o: Fogeder och Regnskaper, tha gaa therom, huadt Loug och Rett er; for thett thredie, om for^o: Gielldbreffue och Gaffue, som for^o: Fru *Citzelle Oxe* for^o: hindis Sösterbarnn giffuitt haffde, efftherdi for^o: Fru *Citzelle Oxe* udi hindis leffuendis Liiff haffuer giffuitt och skött⁽¹⁶⁾ hindis Sösterbörn nogenn Breffue paa en Summa Pendinge, huilckenn Gaffue haffuer thennom strax efftherfulldt effther samme Sködebrefvs Liudellse udi hindis leffuendis Liiff, och gode Mendt strax haffue anammitt, forseglitt och indsatt udi Helliggiesthus samme Breffue hindis Sösterbörn allene tilbeste, effther therris obne Breffs Liudellse, sagde Wii therpaa saaledis aff for Retthe,

(16) skött er her, ligesom i det Fölgende: *Sködebrev*, brngt paa en usædvanlig Maade om rörlige Gjenstandes Overdragelse.

ath huis Gaffue och Breffue, som for^o Fru *Citzelle Oxé* hindis Sösterbörnn udi saa Maade giffuitt haffuer, och thennom udi hindis leffuendis Liiff offueranttuordet er, och strax efftherfulldt haffuer, tha bör samme Sköde och Gaffue wedt sin fulde Mact ath bliffue, och for^o hindis Sösterbörnn, *Johann Rudt, Johann* och *Christian Barneckou, Frederick Quidtzou* paa hans Höstruis Wegne, *Metthe Rudt*, och *Hendrich Löcke* paa hans Hustruis Wegne ubehindritt ath föllge.

102.

1594. Rigsraadets Dom, hvorved en Skiftebehandling, foretaget af Samfrænder, kjendes ugyldig, fordi en Arving var misfornøjet med den ham tillagte Lod, da Lodderne vare „kastede og skiftede“ inden han selv kom tilstede. Sagen henvises til ny Foretagelse af Commissarier og Samfrænder.

(V. 492.)

Wii Christian thend Fierde medt Gudtz Naade etc. Giöre Alle witttherliggt, ath Aar 1594 thenn 4 Junii paa Wortt Rettherthing paa Wortt Slaatt Kiöbnehaffn, offuerwærindis alltt Raaditt, undthagenn *Christenn Skeell*, for Oss war skickett Oss Elskl. *Christoffer Bülldt*⁽¹⁾ till Sonnerup, Wor Mandt och Thienner, paa thenn ene och haffde medt Wor Egenn Steffning for Oss i Retthe steffnitt Oss Elskl. *Lauge Beck*⁽²⁾ till Förslöff, Landtzdommer i Wortt Landt Siælandt, *Jacop Grubbe*⁽³⁾ till Rögelle, *Niels Arnfeldt*⁽⁴⁾ till Gunderthued, Worre Mendt och Tiennere, och Oss Elskl. Fru *Ellsebe Grubbe*⁽⁵⁾ medt hindis Lauguerge paa thenn andenn Side, och thennom tillthalde for ith Skiiffthe, thennom imellom er effther salig Fru *Rigitze Grubbe*, affgangne *Erick Uge-*

(¹) *Christoffer Bild* til Sonnerup (i Sjælland) var Søn af *Peder Bild* og *Dorthe Ravensberg*, Datter af Mester *Christoffer Jacobsen Ravensberg*, som efter Reformationen giftede sig med *Ellen Grubbe*, Datter af *Sivert Grubbe* til Lystrup.

(²) *Lauge Beck* var gift med den i forrige Note nævnte *Ellen Grubbes* Söster *Agathe Grubbe*.

(³) *Jacob Grubbe* til Röggle (i Skaane) var Broder til *Ellen* og *Agathe Grubbe*, døde 1604.

(⁴) *Niels Arenfeldt* til Gundetved (nu Selchousdal) var Søn af *Ellen Grubbe* af hendes andet Ægteskab med *Henrick Nielsen Arenfeldt*.

(⁵) *Elsebe Grubbe*, Enke efter *Jep Torbensen* (Sparre) til *Thorkildstrup* paa *Falater*, og *Rigitze Grubbe* vare Söstre til *Ellen Grubbe*.

rups Efftherleffuerske, huilckett for^o Skiiffthe for^o *Christoffer Bildt* meenthe icke saa loughgtt ath være skiifftt, som thett sig burde, efftherdi ath de haffde berammitt en wiss Dag och Thermiin ath möde udi Roskilldt och ther skullde sidde offuer en wenlig Skiiffthe och Fordrag medt huerandre, effther huilkenn Affskeedt handt for sinn Personn for^o Thiidt bethimelig ther sammestedt hafuer mött och indstilledt, som handt formeenthe sig nocksom ath wille beuise, medt Oss Elskl. *Anders Dresselberg* till Wognserup och *Brostrup Giedde* (6) till Thommerup, Worre Mendt och Thiennerer, som ther till worre beuillgitt ath være offuer samme Skiiffthe, ath thet motthe gange ligeligt och rett till udi alle Maade paa alle Sider, huilcket for^o *Christoffer Bildt* beklagitt sig paa for^o Thiidt alldelis hannom ath være affslagitt, Aarsagenn (7) ath de skulle haffue skiifftt och kast Lodderne, förendt handt war kommitt, och ath for^o *Niells Arnfeldt* haffde thagitt hans Lodt och Anpart udi Jordegodtzitt paa hans Wegne, endog handt thertill aff hannom alldelis ingenn Fuldmact eller Myndighed haffde, for^o hans Lodt eller Anpartt ath ophage udi noger Maade, och icke heller sellff war ther sammestedt tillstæde, ther Godtzitt bleff lignett och Lodderne kast, huorfor handt formener, for^o Skiiffthe icke saa loughgtt ath være, som thett sig bör, och ingenn Mact ath haffue och ath komme hannom till Hinder eller Skade udi nogenn Maade, saauitt som hans Lodt och Anpartt kandt sig belange. Therimodt ath suare war her i Retthe mött for^o *Lauge Beck* paa sine egne, och *Brostrup Giedde* paa Oss Elskl. *Jacop Grubbis*, Wor Mandt och Thienneris, Wegne och berethe, ath de nogenn Thiidt forledenn haffde (8) beuillgitt Worris naadigste Befalling till deris Samfrænder, som thennom therom skullde emellom forhandle, och de paa alle Sider igienn affstoedt (9) samme Befalling indbyrdis emellom thennom sellff, och wille therom forenis och beuillgitt ath möde i Roskilldt, och ther de komme diidt, bleff

(6) Han var en Brodersön af *Jacob Grubbes* Mustru *Sidsel Giedde*. † 18 Mai 1614.

(7) Formodentlig skal der læses: af den Aarsag.

(8) havde bevilget etc. d. e. havde samtykket i at Kgl. Befaling blev erhvervet etc.

(9) afstaaet samme Befaling, d. e. opgivet Sagens Afgjorelse ved Samfrænder, renonceret paa den Ret til saadan Afgjorelse, som indeholdtes i den Kgl. Bevilling.

thennom giortt Lodder emellom, och effther *Niells Hendricksenn (Arnfeld)* war Hoffuidmandenn⁽¹⁰⁾ for thenn Lodt, som handt sellff, *Christoffer Büldt* och hanss Söster skulde haffue, war ther tillstæde och samtöcte Lodderne ath motthe giöris, och hannom bleff beuillgitt ath motthe thage huilckenn Lodt handt willde, och ther handt thett icke willde giöre, udskiffthe for^o: *Brostrup Giedde* samme Lodder, och for^o: *Niells Hendricksenn* anammitt sin Lod, och efftherdi Lougenn formellder⁽¹¹⁾, ath Lodt staar och Jeffnitt gaar, och for^o: *Christoffer Bülldt* och hans Söster tillkommer allene thenn thredie Partt i thenn Lodt, som *Niells Hendricksenn* som en Hoffuidtmandt ophog, formeenthe handt sig medt Urett steffndt ath wære, och satthe i Retthe, om thett war thenn Sag, handt burde her ath indsteffne, men meenthe, ath Samfrender burde therom ath lodne⁽¹²⁾ thennom emellom, om handt formeenthe samme Lodt icke wære Ful- list for en Sösterlodd, saauell som de andre. Thertill suaridt for^o: *Christoffer Bülldt*, ath handt möthe till thenn Thiidt, som bestemt war, i Roskilddt, och ther handt kom, da haffde (*de*) skiiffit effther theris egenn Thöcke, och, endog *Niells Hendricksenn* war tillstæde samme Thiidt, dog willde handt icke nögis medt samme Lodder, efftherdi handt icke motthe see, huadt Godtz paa huer Lodt war lagdt, förendt de ophogis, som handt och medt hans obne Breff beuiste, och satthe fordi udi alle Retthe, om samme Skiiffthe war saa louglig, ath thenn burde wedt Mact ath bliffue, medt flere Ordt thennom therom emel- lom war: tha effther Tillthale, Giensuar och thenn Sags Leylighedt sagde Wii therpaa saaledis aff for Retthe, ath efftherdi de icke alle nögis medt de Lod- der, giortt er, och thenne Handell wedkommer Samfrender, tha forhuerffue sig en nye Befalling till gode Mendt och Samfrender, och de ath grandske

(10) *Hovedmanden for den Lod*, d. e. den, som havde størst Anpart i Lodden, nemlig en Broderpart, hvilket sees af det Følgende.

(11) Det er synderligt, at Lauge Beck, som dog var Landsdommer, citerer Ord af Loven, som ikke findes deri; de anførte Ord ere et Ordsprog, som findes hos *Peder Syø* l. 281 og som fuldstændig lyder saaledes: „Lod staar og Jevnet gaar, men den Södskende sammen leve“. Sætningen selv,

men med andre Ord, findes i Sk. L. l. II.: „Sy- sken mughæ emedhen the liuæ kallæ hwert an- næt til jæfnæth oc til ræt, etc.“, jvfr. J. L. l. 16 og Er. Sjell. L. l. 19. At *Lod staaer* skal vel betegne, hvad Loven ogsaa fastsætter, at kun de Södskende, som havde beholdt (ikke aflæn- det) deres Arvelodder, kunde drage de andre til Ansvar for uligelig Deling.

(12) *lodne*, dele ved Lodkastning.

och forfare, om nogenn udi samme Lodder er bröstholliden och thermedt saa christeligen och rett er tillgangenn, som thett sig bör, och thennom om samme Arffue-Thretthe sidenn adskille, enthenn till Minde eller Rette.

103.

1594. Kongens og Rigsraadets Dom, hvorved et Morgengavebrev, ældre end Fdg. 18 Oct. 1777, kjendes ugyldigt, fornemmelig af den Grund, at det ikke var oprettet strax efter Brylluppet⁽¹⁾.

(V. 499 b.)

Wii Christian thend Fierde medt Gudtz Naade etc. Giöre Alle wittherligtt, ath Aar 1594 thenn 6te Junii paa Wortt Rettherthing paa Wortt Slaatt Kiöbnehaffn udi Wor Egen Neruærellse, offueruærindis alltt Raaditt, undthagenn *Christenn Skeell*, for Oss war skickett Oss Elskl. *Mogenns Göe* till Bremmersuolldt, *Johann Rudt* til Mögellkier, paa sin egne och sinn Sösters Oss Elskl. Fru *Metthe Rudt*, affgangne *Hendrick Gyldenstierns* Efftherleffuerske hindis Wegne, *Johan Barneckou* till Niellstrup, *Frederich Quittzou* till Quittzouholm och *Christian Barneckou* till Bierckholm, Wor Secreterer paa thenn ene, och haffde medt Wor Egenn Steffning for Oss hiidt i Retthe steffnitt Oss Elskl. Jomfru *Ingeborge Bilde*⁽²⁾ till Egede och hindis Lauge-Werge paa thenn andenn Side och hinde tillthalde for eth Morgengaffue-Breff, affgangne *Erick Podebusk* till Bistrup sinn Hostru affgangne Fru *Citzelle Oxe*

(¹) Det hedder her ligesom i andre Domme, at Morgengavebrevet skulde være oprettet „om Söndagen eller Mandagen“ i Brylluppet, og, som man seer af denne Dom, skulde det overleveres med Ceremonie af Herrer og Fruer. Da Ordet tilkjendegiver, at Morgengaven skulde gives ordentligviis Dagen efter Brylluppet (eller maaskee paa selve Bryllupsdagen, da her nævnes to Dage) bliver det sandsynligt, at det har været Skik blandt Adelen at holde deres Bryllupper om Sön-

dagen, hvilket ogsaa har været Tilfældet i Sverrig (s. *Fryxels* Bemærkning om Johan Gyldenstiernes og Sigrid Brabes *Onsdagsbryllup* i Berættelser ur Svenska Historia IV. 199, 3die Uplag).

(²) Jomfru *Ingeborg Bilde* til Egede (Jomfruens Egede i Sjælland) var en Datter af Hr. Anders Bilde til Söholm. D. R. R. Hun var Moster til *Erick Podebusk* til Bistrup (i Aarhus Stift) D. R. R. som døde i October 1573. Selv døde hun 1618.

giffuitt haffde, huilckett Morgengaffue-Breff de meenthe hinde plictig ath holde och efftherkomme udi alle Artickler, som thenn formelder och indholder, saa well som andre Breffue och Forskriffuinge, hinde giortt och giffuitt erre, som thenn theris Skiiffthe effther for^o: *Erick Podebusk* och Fru *Citzelle Oxe* kann wedkomme, saa och huis Irringe och Thretthe thennom om Lössöer och andett kandt emellom wære, och i Retthe lagde samme Morgengaffue-Breff, dateritt Kiöbnehaffnn thenn 9 Dag Februarii A^o. 1567, som for^o: *Erick Podebusk* och Oss Elskl. affgangne *Biörn Andersenn* till Stenolltt, *Peder Gylldenstiern* till Thiim, och *Anders Banner* till Giessingholm medt hannom forseglytt och underskreffuitt haffde, som war liudendis i sin Mening, hannom ath haffue skienckitt och giffuitt hans kiære Festemöe, Jomfru *Citzelle Oxe*, till Morgengaffue alltt thenn Pantt, handt haffde aff wor kiære Herre Fader salig och höglofflig Ihukommelse, eller och huis Gulldt, Söllff och Pendinge, for^o: Pant bliffuer indlöst forre; sammeledis haffde giffuitt och skienckett hinde huis Foruaring, handt bekom aff Kong. Majestæt for hans Partt aff ith hundritt Thusindt Daler, handt och hans Medtforloffuere haffde udlagt till *Daniell Rantzau*, eller och samme Pendinge, som er III.M IIC. XXXIII Daler 1 & Danske, huilcke Pantt och Pendinge hun skulde beholde quiitt och fry, huadt heller de fick Liiffs-Arffuinge sammen eller icke; sammeledis haffde forlentt hinde alldt hindis Liiffs-Thiidt, om de fick Liiffs-Arffuinge sammen, alldt hans Jordegodtz i Fyenn, men thersom de icke fick Liiffs-Arffuinge tilhaabe, tha skulde samme hans Jordegodtz udi Fyenn föllge hinde och hindis Arffuinge till euindelig Eye for euig Eyendom; thisligeste haffde och loffuitt hinde och hindis Arffuinge, ath thersom hun offuerleffde hans Dödt, och ther da fandtz nogenn Gielltdt effther hannom, tha skulde hun och hindis Arffuinge thermedt wære ubesuergitt, men Gielltdenn allene ath bethalis aff hans Arffuinge hinde och hindis Arffuinge udenn Skade i alle Maade, som samme Breff fast widere i sig self indholder, och therhoess i Retthe lagde theris Berettning skriffthelig, liudendis: effthersom affgangne *Erick Podebusk* haffuer udgiffuitt hans obne beseglede och underskreffne Morgengaffuis-Breff, daterit Fastelauens Söndag Aar 1567, medt gode Mendtz Indsegell hoess hengendis, och samme Morgengaffuis-Breff er udgiffuitt förendt Wor kiære Herre Fader medt menige

Danmarckis Rigis Raadt gjorde thenn nye Forordning om Morgengaffue⁽³⁾, och huis Morgengaffue, som tillforn er bebreffuitt, er holddenn effther adskillige Domes Liudellse, och thenn Forordning, som giortt er, udi lige Maade formellder: „dog skall alle Morgengaffue aff Godtz och Lössöer och Pendinge, som for thenn Dag giffuitt, bebreffuitt eller udi Liiffs-Thiidt forseglitt er, bliffue wedt sin fullde Mact“, setthe de therfor udi alle Retthe, om for^o: *Erick Podebuskis Morgengaffuis-Breff*, som och sidenn aff hans Arffuing, *Eggertt Büllde*⁽⁴⁾, er stadfest, icke bör ath bliffue wedt sin fullde Mact, effthersom samme Forsett thett formellder och indholder. Theremodt ath suare war her i Retthe mött Oss Elskl. *Gabriell Sparre*⁽⁵⁾ till Suanholm, wor Mandt och Thienner, paa hans Moester, for^o: Jomfru *Ingeborge Büllde* hindis Wegne, och berethe, ath handt formeenthe thett Breff, som afgangne Fru *Citzellis* Arffuinge i Retthe berer, icke kunde regnis for nogenn Morgengaffue-Breff, medt mindre kunde beuisis thett offentligh ath wære fremborridt wedt Riddermendtzmendt eller Fruer om Söndagenn eller Mandagenn i Brölluppett och offueranttuorditt Brudenn eller hindis neste Slect, effthersom Morgengaffuis-Breff bör ath offueranttuordis, och thett her i Rigitt brugeligt er, mens war kommen i Forfaring, ath Fruer haffde fremborritt en Gulldkjæde till Morgengaffue och inthett Breff. Till thenn Artickell i samme Breff, ath handt haffde giffuitt hinde thett Pantt, handt haffde aff Kong. May., suarde handt, ath handt formeenthe thenn Gaffue icke saa nögactig wære, som thett sig burde, efftherdi Panthe-Breffuitt icke war offueranttuorditt till Fru *Citzelle* eller hindis neste Slect, menn war bleffuen hoess hannom sellff, och sidenn skall *Erick Podebusk* Worris kiære Herre Fader Panthett och Pendinge igienn forærirt, och theremodt skall Fru *Citzelle* aff högbördige Wor kiære Herre Fader wære forlentt medt nogitt Godtz udi hindis Liiffs-Thiidt, och formeenthe thett well medt hindis Willge skeedt ath wære. Till de 3,333 Daler 1 & Dansk, hans Anpartt aff thett hundritt Thusindt Daler, handt haffde udlagdt till *Daniell Rantzou*, handt skulde

(³) Fdg. 18 Oct. 1577.

(⁴) Han var *Erik Podebuskes* Morbroder.

(⁵) *Gabriel Sparre* til Svanholm i Skaane, døde d. 16 Mai 1601.

giffuitt Fru *Citzelle*, suarede handt, ath *Erick Podebusk* i lige Maade haffde giffuitt högbördige Wor kiære Herr Fader samme Pendinge, och hans May. haffde forlentt hinde nogitt Godtz theremodt udi hindis Liiffs-Thiidt, och hun thermedt lodt sig nöye saa lenge hun leffde. Till thett, ath *Erick Podebusk* skall haffue forlentt hinde sin Jordegodtz udi Fyen hindis Liiffs-Thiidt, om de fick Liiffs-Arffuinge sammen, och giffuitt hinde thertill Eyendom, om de icke fick Liiffs-Arffuinge, suarede handt, ath handt formeenthe slig Gaffue være emodt Lougenn, icke heller skulde beuisis, samme Breff strax aff hindis Werge ath være anammitt, eller Godtzitt effther thett Breff ath haftue fulldt hinde for Eyendom, men effther hans Dödt ath haffue fulldt effther hindis Forlennings-Breffs Liudellse; icke haffde hun heller udi hindis leffuende Liiff nogitt giffuitt tillkiende om samme Breff, icke heller Jomfru *Ingeborge* nogitt theraff haffue wist ath sige, förendt thett nu effther hindis Dödt fremborris. Thill thett fierde i samme Breff om thenndt Gielldt, som hans Arffuinge allene skulde bethale, suaridt handt, ath handt formeenthe *Erick Podebusk* icke kunde forskriffue sine Arffuinge nogenn ydermere Gielldt till, endt som thennom kunde tillfallde och medt Retthe burde ath bethalis, udenn therris Beuilling och Samtöcke effther Recessenn; icke Fru *Citzelle* heller nogitt therom skall haffue giffuitt tillkiende udi hindis leffuendis Liiff; thersom nogenn Gielldt haffuer wæridt och er bethalldt, formeenthe handt thenn aff fellidtz Boe ath være bethalldt thenn Stundt, hun haffde siddett i fellidtz Boe, och icke hans Arffuinge thett widere burde till ath suare; therhoess formeenthe, ath Fru *Citzelle*, saauell som *Erick Podebusk*, sellff haffde giortt thett Breff dödt och mactelöss medt thett Forlennings-Breff, som *Erick Podebusk* medt sine Arffuinge haffde giffuitt Fru *Citzelle*, huilckett hun och haffde anammitt och ladett sig nöye medt, och Godtzitt thereffther haffuer fulldt hinde som ith Forlennning och icke effther thett andett Breff for Eyendom, och efftherdi samme Forlennings-Breff udtröckeligenn formelder, ath naar hun wedt Dödenn affgick, skulde alltt for^o hans Jordegodtz medt hans Hoffuidgaardt, Kiöbegodtz, Pantegodtz, Kiöbstædtzgodtz, Lössöer, rörindis och urörindis, medt alldt sin Eyendom, komme quiitt och fry alldelis ubehindritt till hans Arffuinger igienn, formeenthe handt thett förste Breff thermedt være casset, och först i Retthe

lagde ith Oss Elskl. Fru *Madelene Banners* (¹) Missiue, for^{re} *Gabriell Sparre* tillskreffuitt, dateritt *Skierssö* (²) thenn 15 May sidst forledenn, udi huilckenn hun bekiender, ath hun icke kunde dragis till Minde, ath hun frembar nogenn Morgengaffue till Fru *Citzelle Oxe*, men thersom hun och Fru *Viicke Podebusk* (³) frembar nogitt, da war thett icke Breffue, som samme Missiue widere indholder; thernest i Retthe lagde Oss Elskl. Fru *Viicke Podebuskis* obne Breff, daterit *Aggersborggaardt* (⁴) thenn 24 Martii siidst forledenn, udi huilckenn hun bekiender sig ath haffue wæritt en aff de Fruer, som bar Fru *Citzelle Oxe* sin Morgengaffue om Mandagenn i sin Bröllup, som *Erick Podebusk* antuorde thennom, som war en Kiæde, som samme Breff i sig sellff indholder; thernest i Retthe lagde en Widitze under Rigens Segell aff thett Forlennings-Breff och Liiffsforskriffning, *Erick Podebusk* Fru *Citzelle Oxe* paa sith Arffuegodtz giffuitt haffde, huilckenn Forlennings-Breff hans Arffuinge haffde forseglitt och underskreffuitt, och er samme Forlennings-Breff dateritt Kiöbnhaffnn thenn 31 Augusti A^o. 67, liudendis i sin Mening, hannom medt sin neste Arffuingers Willge och Samtöche ath haffue untt och forlentt hans kierre Höstru *Citzelle Oxe* udi hindis Liiffs-Thiidt hans Hoffuidtgaardt Bistrup medt alldt hans Jordegodtz, Kiöbegodtz, Panthegodtz, Kiöstedtgodtz, Gulldt, Söllff, Klæder, Klenodier, Boe, Boskaff, Fæe, Queeg, rörindis och urörindis, inthett undthagitt, som handt haffde arffdt effther sin Fader och Moder, thisligeste huis hannom effther thenn Dag kunde tillfalde quiitt och fry udenn alldt Udgifft, och naar hun döde och affgick, da skulde for^{re} hans Hoffuidtgaardt, Kiöbegodtz, Panthegodtz, Kiöstedtgodtz, Lössöer, rörindis och urörindis komme quiitt och fry till hans Arffuinge igjenn, som samme Breff widere formelder och indholder. Thertill suaridt for^{re} Fru *Citzellis* Arffuinge, ath Morgengaffuis-Breffuitt klarligenn udi Artickells-Wiiss formelder, huormegitt handt haffuer giffuitt till Morgengaffue, och efftherdi ath Morgengaffs Breff bör ath holl-

(¹) Om hende see ovenfor S. 316.

(²) *Skiersö* i Jylland, Mols Herred, tilhørte Falk Giöe, som var gift med Magdalene Banners Datter, Karen Krabbe, der blev Enke i samme Aar som hendes Moder döde (1597).

(³) Fru *Vibeke Podebusk* var Enke efter *Evert Bild* til Ravnholt i Fyen, D. R. R. Hun döde d. 16 Apr. 1596.

(⁴) *Aggersborggaard* i Aalborg Stift, Öster-Hanherred.

dis, da meenthe de och, at huis for^o: *Erick Podebusk* udi saa Maade en Gang haffuer borttgiffuitt, thett icke sidenn kandt regnis ath tilhøre hannom eller hans Arffuinge, och handt udi samme Morgengaffuis-Breff icke haffuer forlentt hans Höstru udi hindis Liiffs-Thiidt Bistrup Gaardt och Godtz medt Lössöer, huorfor hans Forlennings och Liiffsbreff sidenn er udgiffuitt, efftherdi handt thett will hinde forlenne och forskriffue; therforudenn haffde och affgangne *Eggert Bille* bode samme Morgengaffue-Breff och Forlennings-Breff beuillgett och samtöckt, som de och strax medt hans udgiffne Breff medt egenn Handt underskreffuitt beuiiste, daterit Kiöbenhaffn thenn 14 Februarii A^o. 74, och therfor satthe i Retthe, om samme Morgengaffue-Breff icke burde wedt Mact ath bliffue. Thertill suaridt for^o: *Gabriell Sparre*, ath *Eggert Bille* haffde ther inthett medt ath giöre, thi handt tillforne haffde giffuitt hans Söster, Jomfru *Ingeborge Büllde*, huis hannom kunde wære till Arff falldenn effther affgangne *Erick Podebusk*, baade udi Jordegodtz och Lössöer, som handt och medt hans obne Breff och egenn Handskrifttt daterit Wadensöe St. Simonis et Judae Dag A^o. 73. beuiiste, effther huilckett for^o: *Eggert Bülldis* Breff handt berethe, ath Oss Elskl. *Christenn Gylldenstiernn*⁽¹⁰⁾ paa sin Höstruis Wegne war aff Samfrender fradömtt huis Rettighedt handt kiender sig ath haffue i *Erick Podebusk* och Fru *Citzellis* efftherladendis Lössöer och Pendinge, och ath wære Jomfru *Ingeborge* tilldömtt, som handt och medt samme Samfrenders Dom, udgiffuitt her i Kiöbnehaffnn thenn 22 Junii A^o. 93, beuiiste, och meenthe, ath thett Breff, *Eggert Büllde* i saa Maade haffde giffuitt Fru *Citzelle* emodt thett Breff, handt tillforne haffde giffuitt hans Söster, icke burde ath komme hinde till Hinder och Skade, och satthe therfor udi alle Retthe effther forberördt Leilighedt, om samme Breff, som er giortt emodt Lougenn och Recessen och thenn allmindelig Skick, som her i Rigitt holldis om Morgengaffue, bör ath regnis for nogenn Morgengaffue-Breff, eller komme Jomfru *Ingeborge Büllde* till Hinder och Skade i nogenn Maade, medt flere Ordt thennom therom emellom war. Tha effther Tillthale, Gien-

(10) *Christian Gyldenstjerne* til Stjernholm i Skaane, f. 1552, † 21 Febr. 1617, var den 14 Aug. 1586

bleven gift med *Eggert Bildes* Enke *Abel Kaas* († 1597).

suar, och thenn Sags Leylighedt, tha endog udi thenn Skick och Ordning, som aff Wor. kiære Herre Fader, salig och höglofflig Ihukommelse, och menige Danmarckis Rigis Raadt giortt er om Morgengaffue, findis, ath thenn skulde icke högre skee, endt paa 2000 Daler, men huis Morgengaffue, som tillforne war giortt och för samme Skick och Recessenn, thenn skulde wedt sinn fulde Mact bliffue, effthersom Wii sellff saadanne Morgengaffue, tillforrn skeedt, wedt adskillige Domme haffue wedt Mact fundenn, dog efftherdi thett formeenthe Morgengaffue-Breff, *Erick Podebusk* hans Höstru Fru *Citzelle Oxe* giffuitt haffuer, liudendis paa alltt hans Arffuegodtz udi Fyenn, hinde ath skulle beholde till euindelig Eye, huis hun hans Dödt offuerleffde udenn Liiffs-Arffuinge, som nu fremleggis, icke beuiis offueranttuordett ath wære wedt Herremendt eller Fruer, enthenn om Söndagenn eller Mandagenn udi therris Brölup effther thenn Wiiss och Wane, her udi Rigitt holldis medt Festensgaffue och Morgengaffue ath offueranttuorde, och begge for^o: Fruer bekiender, thenn ene sig ath haffue offueranttuordett en Gulldkiede, thenn andenn siger sig thett ath wære gangenn aff Glemme, men dog bestaer, thett icke wor nogitt Breff; thisligeste efftherdi udi samme Morgengaffe-Breff findis thuende Artickle, som er emodt Lougenn och Recessenn, som er, ath hans Höstru Fru *Citzelle Oxe* skulde thage wedt ingenn Gielltdt effther hans Dödt, och alldt Lössöer och Panthe-Pendinge skulde hinde tilhöre effther hans Dödt, huilcke Puncter ingen Krafft eller Bestandt haffue effther Lougenn och Recessenn, medt mindre hans Arffuinge therudindenn haffde samtöct, huilckett icke heller skeedt, bebreffuitt eller forskreffuitt er aff hans Arffuinger, men theremodt fremleggis under Rigenns Segell ith Vidimus paa ith Forlennings-Breff, som for^o: *Erick Podebusk* hans Höstru Fru *Citzelle Oxe* naagenn Maaneder sidenn effther giffuitt haffuer, liudendis udi sinn Mening, ath haffue forlentt hinde Bistrup Gaardt och Godtz medt alltt hans Arffuegodtz saa wide handt haffuer arffuitt effther Fader och Moder, udi hindis Liiffs-Thiidt, och saa lenge hun leffuede, och effther hans Dödt och Afgang hans Arffuegodtz, Kiöbegodtz, Panthe-Pendinge och Lössöre ubehindritt ath föllge hans Arffuinge, huilckett Liiffsbreff hans Arffuinge medt hannom haffuer samtöckt och beseglitt, icke Morgengaffue-Breffuitt: Tha effther slig Leylighedt, ath for^o: Morgengaffue-Breff

icke beuisis offueranttuordett effther thenn Wiiss och Wane her udi Rigitt er, sammeledis udi for^{re} hindis Liiffs-Forskrifning⁽¹¹⁾ inthett aff hans Arffuegodtz er undthagidt, som handt haffuer arffuidt effther Fader och Moder, och handt saawell haffuer arffuidt thett, som udi Fyenn war, som andrestedt, thisligeste effther samme formeenthe Morgengaffue-Breff findis udi nogre Artickle emodt Lougenn och Recessenn giortt ath wære, *Erick Podebusk* och sellff sidenn emodt samme Morgengaffue-Breffs Indholdt Panthe-Pendinge haffuer giffuitt Wor kiære Herre Fader salig och höglofflig Ihukommellsse for ith Liiffsbreff, handt bekom paa sig och for^{re} hans Höstru paa nogitt Godtz udi Dronningborg Len; thisligeste efftherdi befindis hindis Liiffs-Breff, som sidenn er giortt och aff retthe Arffuinge forseglitt, huoreffther hun och haffuer besiddett Bistrup och alltt hans Godtz, ath wære emodt Morgengaffue-Breffuett, och ther medt döder och krencker samme Morgengaffue-Breff, thertill medt udi adskillige Puncter findis emodt Recessenn och Lougenn giortt ath wære, sammeledis efftherdi *Eggertt Büllde*, som begge bode Morgengaffue- och Liiffsbreff medt ith andett sith Breff haffuer fulldtbyrdt, findis tillforn hans Anpartt udi allt salig *Erick Podebuskis* Godtz ath haffue giffuitt och bebreffuitt hans Söster Jomfru *Ingeborge*, som hannom kunde tillfalde, huilcke Gaarde och Godtz er Jomfru *Ingeborge* tilldömtt, och therfor icke war mechtig ath giöre therpaa Fru *Citzelle* nogenn Stadfestelse; tha sagde Wii therpaa saaledis aff for Retthe, ath for^{re} Fru *Citzelle Oxis* Breff, som de formeenthe⁽¹²⁾ ith Morgengaffue-Breff, icke bör ath komme Jomfru *Ingeborg Büllde* till Hinder eller Skade i noger Maade, dog thermedt uforkrenckitt thenn Dom, som Wii tillforne haffue udgiffuitt om thenn Gaffue, som Fru *Citzelle Oxen* hindis Sösterbörn giffuitt och offueranttuordett haffuer⁽¹⁴⁾, som thenn ydermere uduiser.

(¹¹) *Liiffs-Forskrifning*, d. e. Overdragelse af Godsets Besiddelse for Livstid; kaldes ogsaa *Lifsbref*. (¹²) *formenthe*, ansaae for. (¹³) See ovenfor S. 147 ff.

103.

1594. Forlig for Kongen og Rigsraadet i en Arvetvistighed mellem Arvingerne efter Fru Sidsel Oxe, Enke efter Erik Podebusk til Bistrup (¹).

(V. 505.)

Wii Christian thend Fierde medt Gudtz Naade etc. Giøre Alle witterliggt, ath Aar 1594 thenn 7 Junii paa Wortt Rettherthing paa Wortt Slaatt Kiøbne-haffnn udi Wor Egenn Neruærillsse, offueruærindis alltt Raaditt, for Oss war skickett Oss Elskl. *Hendrick Löcke* till Offuergaardt, *Johann Rudt* till Mögellkier, *Johan Barnekou* till Nielstrup, *Frederich Quidtzou* till Quidtzouhollm, *Christian Barneckou* till Bierckhollm, Wor Secreterer, Worre Mendt och Thiennore, och Oss Elskl. Fru *Metthe Rudt*, afgangne *Hendrick Gyldenstierns* Efftherleffuerske till Aagaardt, alle afgangne Fru *Citzelle Oxis* Arffuinge, om Irring och Thretthe thennom emellom war om Arff och Skiffthe effther for^o: Fru *Citzelle* i saa Maade, ath for^o: *Johann Rudt*, *Johan Barneckou*, *Frederich Quidtzou*, *Christian Barneckou* och Fru *Metthe Rudt* formeenthe samme Arffue' burde ath skiiffthis thennom emellom effther Lougenn, saasom de warre alle Södskinde, och for^o: *Hendrick Löcke* formeenthe sig ath wille udi hans Höstruis Moders Stedt indtræde i samme Arff, ligesom allis therris Moder haffde wæritt leffuendis, effther en Contracts Liudellse, theris afgangne Forældre emellom gangitt war, huilckenn Contract huer aff Partherne haffuer willet udthye och udlegge

(¹) Frue Sidsel Oxe til Hjelmsögaard, en af Peder Oxes 11 Södskende, døde 1592 uden Børn (jvfr. *Ryges Peder Oxes Levnet* S. 36—38). Det er hendes afdøde Søstres Pernille, Mette og Anne Oxes Børn og disses Mænd, der under nærværende Sag tviste om Arveloddernes Størrelse, da de som Södskendebørn vel efter Loven alle skulde arve som Södskende, men en af Arvingerne (Henrik Lykke) ifølge en mellem deres afdøde For-

ældre sluttet Arveforening paastod, at Arven skulde deles, som om de tre Søstre havde levet, hvoraf vilde følge, at han, som gift med Anne Oxes eneste Datter, vilde faae en Trediedeel af hele Arven (jvfr. II. 144 og Christ. d. 4des st. Rec. 2—7—1). Følgende Stamtavle kan tjene til at give en Oversigt over Familieforholdet paa den Tid, da Sagen forhandlede.

Hr. Johan Oxe til Nielstrup, D. R. R.

Anne Oxe † 1579.	Frants Banner.	Mette † 1582.	Johan Barnekov, D. R. R.	Pernille † 1577.	Otto Rud.	Sidsel † 1592.	Erik Podebusk.
Karen B. — Henrik Lykke.		Johan B. — Christian B.		Johan Rud.	Mette — Henrik Gyldenstjerne.	Pernille — Frederik Qvitzou.	

sig till Wiilldt, thenn ene udi en, thenn andenn udi en andenn Mening, och i saa Maade giortt thenn thuistig; tha efftherath de war huerandre saa ner foruant, Söds knebörn (*och*) Beswongrede, lagde Wii Oss udinden thennom ath forlige och fordrage, och omsider effther lang Forhandling haffue de paa begge Sider, Oss till Ære och Willge, affstaaitt saadanne theris forthagne⁽²⁾ Meninger och er bleffuen saa endeligenn wenligenn och saa uell forligthe, ath for^{re} *Hendrick Löcke* skall paa sin Höstruis Wegne udi alldt Fru *Citzelle Oxis* Arffue nyde tho Söster-Lodder, undthagenn en hallff Lest Korn udi Jordegodtzitt, som hannom i samme 2 Sösterlodder skall forringis, och thermedt erre de udi saa Maade wenligenn och well forligthe.

105.

1594. Dom paa Kongens Retterting. En Kjøbstædborger, som var fordeelt til Byting og Landsting for at have brugt falsk Skjeppemaal, forfølges fremdeles for Rigens Ret, som stadfæster de over ham afsagte Domme og giver Forfølgningen Fremme, uden lövrigt, ligesaalidet som bemeldte Domme, at bestemme hans Straf, wagtet det under Sagen omtvistes, om Forbrydelsen skal ansees med Böder efter Stadsretten eller straffes som Falsk efter J. L. III. 65⁽¹⁾.

(U. 225 b.)

Wii Christian thend Fierde medt Gudtz Naade etc. Giöre Alle witterligtt, ath Aar 1594 thenn 21 Nouembris paa Wortt Rettherting paa Wortt Slaatt Kiöbnehaffnn, neruerindis Oss Elskl. *Jörgenn Rosenkrantz* till *Rosenholm* och *Steen Brade* till *Knudstrup*, Worre thro Mendt och Raadt for Oss war skickett Oss Elskl. *Manderup Pasberg*⁽²⁾ till *Hagishollm*, Wor Hoffmester, Regierings-Raadt och Höffuidtz-Mandt paa wortt Slaatt Skanderborg paa thenn ene, och

(²) *forthagne*, forudfattede?

(¹) Man synes virkelig at have været uvis om dette Spørgsmaals rette Besvarelse, og af anden Grund kan det vel neppe forklares, at den Domsældte, som han siger under Proceduren, ikke maatte tilstødes at faae at vide, hvad hans Faldsmaal var

efter Bytings- og Landstingsdommen. Det for tjener ogsaa at bemærkes, at Christian d. 4de i sin st. Rec. 2—11—1 endnu bruger det ubestemte Udtryk: straffes som vedbör.

(²) *Manderup Parsberg* var födt d. 24 Dec. 1546, † d. 18 Juli 1626.

haffde medt **Wor** och **Rigenns** Steffning for **Oss** udi **Retthe** steffndt **Peder Jörgensenn Berg** i **Wor** **Kiöbstedt** **Aarhuuss** paa thenn andenn **Side** for **Hof-fuidtgieldt** och **Falldtzmaall**, handt skullde stille for^o: **Manderup Pasberg** tillfridtz foere paa nogenn aff **Böndernis** **Wegne** till **Skanderborg**, for **Rug**, som handt haffde solldt thennom medt en fallsk och urettferdig **Skieppe**, effthersom nogle aff for^o: **Bönder** haffuer sagitt och sictett hannom for **Borgemester** och **Raad**t ther sammestedt, ath handt saa urettferdeligenn haffde handlitt, och war thett udi **Dag** theris retthe sietthe **Uge** **Thecte-Dag** ath möde therom for **Oss** udi **Retthe** paa baade **Sider**, saa er nu mött her i **Dag** for^o: **Munderup Pasberg** och berethe, ath handt haffde ladett tilthale **Peder Jörgensenn** for samme urettferdige **Skieppe** och **Maall**, handt haffde udi sith **Huuss**, till **Aarhuuss** **Bything**, och handt da ther aff **Byfogdenn** er tilldömtt, effther huis **Windissbyrdt** hannom offuergangenn war, ath tillthalis och forfölgis medt **Hörings-Dele**, som handt medt samme **Dom**, dateritt **Aarhuuss** **Bything** thenn **22** **Februarii** **A^o. 93** udgiffuitt, beuiiste, effther huilckenn **Dom** handt och haffde ladett hannom fordele, som handt i lige **Maade** medt for^o: **Deellsuinder** aff **Aarhuuss** **Byething** thenn **19** **Aprilis**, saa well som aff **Wiborg** **Landtzthing** thenn **18** **Dag** **Augusti** **93**, udgiffne beuiiste, och therhoess i **Retthe** lagde en **Dom** aff **Wiborg** **Landtzthing** thenn **26** **Maii** **A^o. 93** udgiffuitt, udi huilckenn **Dom** handt war dömtt i samme **Dele**, liudendis i sin **Besluttning**: „tha effther **Tillthale**, **Giensuar** och **Saggenns** **Leylighedt**, saa och efftherdi ath for^o: **Bönder** strax paa fersk **Foedt** haffuer klagitt paa samme **Skieppe** och **Maall** ther de for^o: **Korn** kiöbthe, och thett **Borgemester** tillkiendegiffuitt, och ther thenn **Skieppe**, **Peder Jörgensenn** lodt hente, som handt sagde **Kornitt** war medt maalltt, och **Byes** **Skieppe** fandis icke eens, meden thenn forschreffne **Peder Jörgensenns** **Skieppe** mindre ath haffue wæritt, och forschreffne **Bönder** da haffue tillkiendegiffuitt, ath thett war alligeuell icke thenn **Skieppe**, de finge maalltt medt, men thenn **Skieppe** som thennom **Korn** bleff tillmaalltt medt, war enda mindre, effthersom **Peder Jörgensenns** egenn **Pige** om **Skieppene** haffuer borridt **Kundskab**, saa samme **Mendtz** **Ordt** och **Kundskaff** medt **Borgemesters** **Breff** och **Segell** och **Gierningen** i sig sellff bekrefftis, tha wiste de icke emodt samme **Folckis** **Ordt** och **Kundskaff** ath sige, ey heller **Byfogdenns**

Ulempe therudindenn ath wære, som haffuer stedt Lougmaall effther samme Winder, thisligeste icke heller for^o *Peder Jörgensenn* aff samme Deel ath quitt dömmen förendt handt retther for sig som thett sig bör,“ som samme Landtztings Dom fast wiittlöffthigenn i sig sellff forklarar och indholder, och handt effther samme Forföling haffde forhuerrffuitt Worre och Rigenns Laugdags Breffue, saa handt war indkommenn i Rigenns Rett, emodt huilcke Worre Breffue for^o *Peder Jörgensenn* tog Gienbreff, som handt formeenthe medt ingenn Rett, och therfor nu haffde indsteffndt hannom for Oss, begierde fordi handt nu wille forgiffue, huormedt handt hans Forföling wille spillde. Tha war mött for^o *Peder Jörgensenn* och gaff for Suar, ath handt formeenthe sig therudi alldelis uskyldig ath wære, och meenthe, handt dog haffde opböddt till Thinge hans Falldtzmaall, thersom handt motthe faaitt thett ath wide, huilckett hannom icke motthe bliffue tillstedt, och thersom handt war falldenn for nogenn Böder effther Stadsretthenn⁽³⁾ war thett icke saa höytt, at thett war XL Marks Sag, saa handt medt Urett war kommen indt i Rigenns Forföling, och i Retthe lagde for^o *Peder Jörgensenn* en Dom aff Aarhuuss Byting thenn 23 Augusti A^o. 93, med huilckenn Dom handt formeenthe sig ath wille behielpe, liudendis i sin Mening, *Knudt Brade* till Engellsholm, Wor Mandt och Thiennere och Befallings Mandt ther sammesteds, ath haffue i lige Maade ladett tillthale hannom ther sammesteds for urettferdig Skieppe och Maall, handt udi thenn dyreste Thiidt udsolde medt till Bönder och andre, och Byfogdenn da saa therpaa haffuer dömt: „ath efftherdi for^o *Peder Jörgensenn* er en Borger och Indbögger her udi Aarss Bye och handt er her sictett och sagitt for fallsk Skieppe och Maall ath haffue hafftt och ladett bruge udi hans Huuss som omwundet er, och samme Winder till Landtzthing er dömt wedt Mact, och handt therfor till Aarhuuss Byeting war deelltt bleffuenn och till Wiborgs Landtzting war dömt udi samme Dele ath bliffue indtill handt rettet for sig, som thett sig burde, och Stadsretthen⁽⁴⁾, som salige och hög-

(³) Om denne Stadsret, see nedenfor.

(⁴) Ved denne Stadsret kan ikke forstaaes det aabne Brev af Christoffer af Baiern dat. 2 Jul. 1441,

der under Benævnelse af Stadsret for Aarhus er optaget i Dr. *Hübert's* Aktstykker vedkommende Aarhus l. 14, da det ikke omtaler falsk

lofflige Konger udi Danmarck haffuer giffuenn och stadfest Kiøbstederne, thenn klarlige eblantt andett naffngiffuer urett Skieppe, och thett XLV^(*) Capittbell udi thenn 3 Bog udi Lougenn, som for^o: *Jacop Kröy*^(*) sködt sig till, thett indholtt om Marckeskiell och Herridtzskiell ath flötthe eller forwiillde, item Pendinge ath sla udenn Kongenns Orloug, eller ath berede fallsk Söllff eller köbe eller sellge medt de Pendinge, handt wedt fallske ath wære, eller ath bruge nogenn fallsk Söllff, huilckett de icke anderledinns kunde forstaa endt ath wære fast^(*) en andenn Mening, tha wiste de icke nu andett therom ath sige, endt Stadtzretthen ath föllge, och efftherdi *Peder Jörgensenn* till Wiborg Landtzthing er tilldömtt ath retthe for sig som thett sig bör, wiste de icke andett, endt handt jo war plictig for samme Sag ath retthe for sig effther Stadtzretthenns Formelling, som samme Dom widere indholder, oc meenthe, ath handt effther samme Dom icke widere burde ath wære falldenn for, endt Stadtzretthenn kunde hannum tilholde." Thertill suaridt for^o: *Manderup Passberg*, ath handt huerckenn haffde tillfridtzstildt Bönderne eller hannom paa theris Wegne, ey heller wor Lenssmandt paa Aarhus Gaardt, och meenthe, ath alltt, huadt medt urett Maade och Wect brugis, thett ath regnis som andett Fallsk, och meenthe hannom icke medt thenn Dom therfor ath kunde befry sig, effther handt saawell thenn Thiidt, som nu, therfor war dömtt ath staa therfor till Retthe, menn ath handt widere burde ath komme, till sin Forfölling offuer hannom, medt flere Ordt thennom emellom war. Tha effther Tillbale, Giensuar och Saggenns Leylighedt war saa paasagtt aff Oss for Retthe, ath efftherdi for^o: *Peder Jörgensenn* icke till diss haffuer tillfridtzstillitt for^o:

Skjeppemaal, men derimod sigtes udentvivil til samme Konges almindelige Stadsret, hvis 68 Cap. „om falsk Mode“ er ordlydende overensstemmende med hans Kbhvnske Stadsret V. 56 (s. gl. danske Love V. 520) og hvori Straffen fastsættes for første Gang til 3 Marks Böder til Kongen og 3 Mark til Byen, anden Gang 6 Mark, og tredje Gang til Hovedlods Forbrydelse og Forviisning fra Byen. Dr. Margrethes Stadsr. Cap. 35 stemmer hermed overens, Erik Glippings Cap. 21 og K. Hans's Cap. 23 ere derimod mildere.

(*) En Skrivfejl for LXV. (Jydske L. III. 85).

(*) Denne Jacob Kröy maa have været omtalt i den udeladte Deel af Bytings-Dommen. Maa skee er det ham, der i en Convention mellem Aarhus Capitel og Borgemeistere og Raad og de 24 Mænd fra 1619 nævnes som Formand for de 24 Borgerrepræsentanter, s. *Hübertz* a. Skr. 11—36.

(*) *fast en anden Mening*, aldeles en anden, en ganske anden Mening.

Manderup Passberg paa Skanderborgs Thienneres Wegne, handt udi Werge och Forsuar haffuer, tha bör *Manderup Pasberg* widere komme til Wor och Rigenns Forfölling offuer hannom, effthersom handt thenn nu sluppitt haffuer, och *Peder Jörgensenn* tillmedt ath stande hannom till Retthe for thett Gienbreff, handt thog, for huis beuiislig Skade, Kost och Thæring handt haffuer giortt och anwentt paa thenne Sag emedenn och alldt thenn Stundt samme Deells-Breffue, Bythings- och Landtztingsdom stander wedt sin fulde Mact.

106.

1595. Dom paa Sjellandsfar-Landsting, som underkjender en af en Herredsfoged afsagt Dom, der havde paalagt en Mand at fralægge sig en gift Kones Sigtelse for ulovlig Omgang⁽¹⁾. Landstingsdommen grunder sin Frifindelse derpaa, at Fruentimret havde aabenbaret sin egen Skam og gjort sig selv til en Hore⁽²⁾. K. Eriks Sjell. Lov II. 4 paaberaabes.

(A. 280 b.)

Lawe Beck thill Förslöff, Landzdommer udi Sielland, och *Matz Holm*, Landztingsschriffuer, giöre witterliggt, at Aar epher Guds Biurd 1595 Onssdagenn denn 12 Januarii paa Siellandzfar-Landzthing war skickitt *Jenns Anderssens* y Smörumnedre paa den ene, och hid hagde udi Retthe steffnitt *Margrette Oluffsdatter* ibm. paa den andenn Side oc hinde tiltalett for een Paateelse⁽³⁾, hun hannom paateed haffde, att hand skulle beliggitt hinde udi hans Bröd, huilckett hand benegtett, meente, fordi att epher hun skall haffue giortt sig sielff till een Hore oc obenbarett sinn egenn Skam, skall hindis Paateelsse icke were saa nöiagtig, att dett bör att komme hannom till Hinder eller Skade; haffde oc hid steffnitt *Matz Pederssens* y Steenlösse, Herritzfougitt y Öllstöcke

(1) En Beskyldning, som iövrigt var blottet for alt Beviis.

kan paavises som dette Lovsteds Kilde, turde den være at søge i denne Landstingsdom.

(2) Det er netop disse Udtryk, som findes i Chr. d. 5tes L. 6—13—7, og da ellers ingen ældre Lov

(3) Paateelse, Sigtelse.

Herritt, for hand epher samme Paateelsse haffuer tildömppt hannom att böde eller affuerge, huilckenn Dom hand meente mett hinders Bekiendelsse burde magtelöss att bliffue; disligeste haffde oc hid steffnitt *Peder Kolding* mett samme Dom oc udi Rette lagde samme Dom aff Ölstöcke Herridtzstingh, denn 24 Septembr. 94 udgiffuitt, liudendiss y siin Meening: „war skickett *Peder Hannssenn*, Ridefogitt offuer Kiöbenhaffns Lehn, oc tiltalit *Jenns Hanssenn* y Smörumnedre for hand skall haffue liggett hoss *Hanns Mortensens* Quinde, wid Nafn *Margrette Oluuffsdaatter* ibm., oc udi Rette lagde ett Tingsuinde derom formellendiss. Dernest udi Rette lagde *Jenns Anderssenn* itt Tingsuinde formellendiss, att hanns Sognemennd haffuer giffuitt hannom ett gott erliggt Skudsmaall oc sig att haffue skickitt [derudi] erligen, christeligenn oc well oc aldrig att haffue fundett nogenn Ukyskhed eller andenn Ugierrning hoss hannom, mett samme Tingsuindes wiidere Formeldelse; disligeste er giffuitt for^o *Margrette Oluuffsdaatter* ett godtt ærliggt Skudsmaall aff hinders Sognemennd, oc Herritzfogdenn derpaa haffuer afsagdtt for Rette, att epherdi hun haffuer weritt fraa siin Hossbonde oc udi *Jens Anderssens* Bröd oc hans betrode Tiunde oc da medlertid er kommenn udi Handell mett hinde, epher hinders fuldkommeligh Klagemaall, oc ey heller *Jens Anderssenn* nogenn Paa-skud haffuer, ey heller nogenn er fremkommitt, som udi denne Sag haffde att röre, eller hinde tilfornn for nogenn Lössagtighed widst eller kunde skylde, da kand jeg icke rettere kiennde, end epher Koning *Frederichs* Forordning udi slige Sager seeniste udgangenn er,^(*) oc udi wor Siellandske Loug 2 Bogs fierde Capittell^(^o), derepher finder jeg hannom till att böde, eller werge sig

(*) Hermed menes Frederik d. 2dens Ægteskabs-Artikler, Capitl. om Jomfruekrænkere (Kild. til 6-13-6).

(^o) Her hedder det om Manden, som vil sagsøge Hoerkarlen: „En haner han æy witnæ til, tha wæriæ sik mæth thre tyltær ællær bötæ sum fyrræ ær sagt (nemlig 40 Mark).“ Dette Lovsted samt Fred. d. 2dens Ægt. Artikler synes at indeholde tilstrækkelig Grund for Herredsfogdens Dom, forudsat, at Factum var beviist, og det er kjendeligt, at Landsstingsdommen opstiller et nyt Princip, hvorfor den paaberaaber sig „naturlig og

christelig Ret“. Hvad Henviisningen til christelig Ret angaaer, maa man vel nærmest tænke paa den canoniske eller protestantiske Kirkeret, men jeg kjender ingen saadan Bestemmelse, som her kunde være tilsigtet. Naar det i Leges Burgund. Tit. XLIV. 1 hedder: „Illa vero facinoris sui de-honestata flagitio, amlasi pudoris sustinebit infamiam“, synes en lignende Anskuelse at ligge til Grund, men det kan naturligviis ikke falde mig ind, at søge Motiverne til den sjellandske Landstings Dom i hiin gamle burgundiske Lov.

epther samme Capittells Liudelsse", som samme Domb i sig sielff indeholder. Da mötte for^o: *Margrette Oluffsdaatter* oc berette, att hun war hoss hannom midlertid Skiffthe stoed epher hanns Hustrue, oc da midlertid belagde sikh mett hinder oc hun taffde^(*) samme Gierning, indtill saalenge hinders Hossbonnde adspurgde hinder oc wille haffue Eed aff hinde, att hun inthett haffde hafftt mett hannom att bestille, oc hun da bekiennde siin Haandh^(†) for hannom, att hand saa kom hinder till att sigtte hannom offentlig; dertill suarede for^o: *Jenns Anderssens*, att hand aldrig haffuer hafftt nogenn legemlig Omgien-gellsse mett hinder, mens att hun war fran hannom paa dett neste ett heelt Aar, förend hun skyltte hannom, oc meente, att epherdi hun saa hagne oben-baritt sin egenn Skam oc giortt sig sielff till een Hore, der ingen skyltte hin-der eller nogenn (*havde*) Misstancke om hinder, ey heller hun mett nogett skulle beuuisse, att hand nogenn Tid till slig Gierningh hagne giffuitt hinder Aarssage, entenn mett Ord, Tegenn eller Gierning, satte hand udi Rette, om samme hinders Paatheelsse mett Herritzfougittens Domb icke burde machtlöss att bliffue. War her oc udi Rette mött for^o: Herridzfougitt oc berette, att hand icke anderlediss forstoed de Artickler om Egteskaffs-Sager, end om nogenn uberögtett Egtteperssonn^(*) oc paateede nogenn slig Gierningh, skulle denn, som paateediss, saauell böde, som hand aff een uberögtitt Moe eller Encke bleff paateed, och meente hanns Domb burde wid Magtt att bliffue, mett flere Ord oc Tale, dennom derom emellom war. Da epher Tiltale, Gienssuar oc denne Sags Leilighed, bleff derpaa affsagdtt for Rette, att epherdi for^o: *Margrette Oluffsdaatter* hauer giortt sig sielff till en Hore oc obenbaritt siin egenn Blussell oc Skam, oc denn, som obenbarer siin egenn Skam, bör icke epher naturlig oc christelig Rett att staa till troenndis, da bör denne hinders Paateelsse icke jatt komme forskreffne *Jenns Anderssens* till Hinder eller Skade, oc epherdi Herridzfougden epher samme Paateelsse hauer thildömppt hannom att böde eller affuerge, da bör denn hanns Dom machtlöss att bliffue.

(*) *taffde*, taug, fortiede.

(†) *Haandh*, Haan, Skam, Skjændsel.

(*) Artiklerne tale nemlig kun om at beliggige Mø Pige eller Enke.

107.

1595. Dom paa Kongens Røtterting. En Tløgskriver, som var søgsøgt for ikke at ville udlevere Tingbøger, Domme og Breve, frifindes af Sandemænd for Vold, men Landstinget dømmer først, at Sandemændenes Tog skulde være magtesløst, og afsiger siden „Fældningsdom“ over Sandemændene, fordi Skriveren selv havde forpligtet sig til at dømmes for Vold⁽¹⁾, dersom han ikke til en vis Tid bragte Documenterne tilstede, hvilket ikke var skeet. En af dem, hvis Documenter vare forkomne, forfølger nu en af Sandemændene, efterat han havde ladet sig aftinge af de øvrige for deres Boeslod, for Rigens Ret til at betale Faldsmaal og forbryde sin Boeslod, hvortil han og dømmes, saaledes, at dersom han ikke fyldestgjorde Dommen, skulde Forfølgingen nyde videre Fremme.

(U. 229 b.)

Wii Christian thend Fierde medt Gudtz Naade etc. Giøre Alle wittherligt, ath Aar 1595 thenn 28 Martii paa Wortt Rettherthing udi Wor Kiöbstedt Kiöbenhaffen for Oss war skickett Oss Elskl. *Erick Bülde*⁽²⁾ till Gröffthebierge, Wor Mandt och Thienere, hans wisse Budt paa den ene och haffde met Wor och Rigenns Steffning for Oss udi Retthe steffndt *Hans Peersenn* i Kiellstrup paa den anden Side, for ath handt skulde udlegge och fyllistgiøre for^o *Erick Büllde* en Felldings-Dom, hannom till Föenboe Landtzthing war offuergangenn, for ath handt medt sine Medtbrödre VIII Sandmendt haffde quitt suoritt *Niells Skriffuere* i Hiebo for Wolldt emodt hans egenn Forplict och Thingswindis Liudellse, daterit Fönbo Landtzthing thenn 23 Februarii 94, och war dett nu udi Dag deris retthe sietthe Uge Tecte-Dag ath möde therom for Oss udi Retthe paa bode Sider; saa er nu mött her i Dag for^o *Erick Bülldis* Fuldmectige, *Mogenns Christensenn*, och beretthe, ath for^o *Hans Peersenn* met sinn Metfölgere haffde quittsuoridt for^o *Niells Skriffuere* i Hiebo for Wolldt, unseett ath handt selff indenn Wissenberg Bircketing haffde forplictett sig neste fullde⁽³⁾ Thing efther Jull ath wille føre till Thingitt

(1) Denne Udvidelse af Begrebet om Vold og Hærværk til voldelig Tilbageholdelse af Andres Ejendom er mærkelig, hvorpaa ogsaa Dommen ovenfor S. 154 om Præsten i Halland frembyder Exempel, ligesom at Landstinget lægger Vægt paa den Omstændighed, at Skriveren selv havde erkjendt det for Vold, see iøvrigt J. L. II. 2, som under Hærværk neppe har tænkt sig en saadan Forbry-

delse. Det kunde vel være tvivlsomt, om den Tiltaltes Erkjendelse kunde give Sandemændene Competence, naar de ikke havde den efter det citerede Sted i Jyske Lov.

(2) *Erik Bilde* f. 1361, † 26 Jun. 1641; skrev sig senere til Kiersgaard.

(3) *fulde Ting* skal vel betyde det samme som *almindeligt Ting* (almünt Thing), jvfr. I. 250.

Thingbogenn och alle huis Domme och Breffue, enthenn *Erick Büllde* eller nogenn aff Bierkemendene kunde haffue hoes hannom eller thennom kunde were angiellendis, saa de huer till thenn Thidt skulde dennom bekomme uden widere Bekostning och Delsmaal, eller handt da wille lide for Wolldt, effthersom handt loughligen war beslagenn⁽⁴⁾ der i Bierkitt, och handt icke sin Forplict efftherkom, och huerckenn fra sig anttuorditt Thingbog eller nogenn Breffue, saa *Erick Büllde* haffuer mist en Partt sine Breffue deroffuer, som hannum war stoer Mact anliggendis, och de dog emodt hans egenn Eedt och Forplict haffde quittsuoritt hannom for Wolldt, huorudi for^{ne} *Erick Büllde* haffuer formeentt dennom ath haffue giortt Urett och de metförtt hannom paa stoer Omkostning, och derfor haffuer indsteffndt for^{ne} *Hans Persenn* met sine Metföllgere till Fönboe Landtzthing, huor de for samme deris Thoug er bleffuen felldt och ath stande till Retthe effther Wor Recess, som handt och met samme Fellings-Dom, daterit Fönboe Landtzthing, thenn 23 Februarii 94. udgiffuitt, her for Oss beuiste, liudendis i sin Besluttning: „tha effther Tillthale, Giensuar och denn Sags Leylighedt, ath efftherdi handt⁽⁵⁾ tillforn haffde dömtt forskreffne Sandmendt Eedt och Thoug mactissløss och gaa om deris Fellding, naar igien loughlige steffndis, huis Rett kunde were, uden de sig anderleths kunde erklere eller dett haffue udi deris Hosbondtz Minde, tha efftherdi ath forskreffne Sandmendt haffuer icke skutt paa nogenn Windisbyrdt, för handt [som] hans förmere⁽⁶⁾ Dom giortt och dömtt haffde, saa och icke heller forskreffne *Niells Skriffuere* haffuer wille paaskutt nogen Windisbyrdt ath före, eller selff sige, ath handt haffde thenn Thingbog, Domme eller Thingsuinder met sig wedt Wissenberg Bierkething, effthersom handt haffde sig tillforplictett ath före, och icke handt heller selff eller wedt andre haffuer ladett *Erick Büllde* heller nogenn paa hans Wegne tilbiude, och efftherdi forskreffne *Niells Skriffuers* Forplict formellder, ath handt wille komme till forskreffne

(4) *beslagenn*, arresteret i Ordets gamle Betydning.

(5) *hand*, d. e. Landsdommeren.

(6) *förmere*, forrige, tidligere (mere för) en gammel Comparationsform, hvöraf vi have Levnlnger i

närmere, fjernere osv. Den forrige Dom var den förste af Landstinget afsagte, hvorved Sandmændenes Tog kjendtes magtesløst.

Thing thett förste fullde Thing effther Jull medt thenn Thingbog, handt haffuer, och met alle huis Domme och Thingsuinder, handt haffde ath skriffue, som war *Erick Bille* eller Bierkemendene angiellendis, saa ath enhuer skulde bekomme deris Breffue udenn widre Bekostning eller Delsmaall, eller da ath lide Wolldt, effthersom handt war loughigen beslagenn der udi Bierkitt, och efftherdi thett icke war endnu beuiist for hannom, ath for^{ne} *Erick Bille* eller nogenn aff Bierkmendene haffde bekommitt enthenn Domme eller Thingsuinder aff forskreffne *Niels Skriffuer* thett förste fullde Thing effther Jull, effthersom handt sig forplictett haffde, ath de bekomme skulde udenn widere Bekostning eller Delsmaall, och handt self ther haffde bekiendt, forskreffne Thingbog och Breffue ath haffue hoess sig, tha effther forbemellthe Leylighedt wiste handt icke forskreffne Sandtmendt ath kunde for Forfölling quiittdömmen effther huis Winder, de förtt haffde effther hans förmere Dom udgiffuen war, efftherdi ath de haffde icke wundett, ath for^{ne} *Niels Skriffuere* haffde nogitt fra sig anttuorditt, men forskreffne Sandtmendt burde felldt ath were och stande till Retthe effther Wor Recess⁽¹⁾, som samme Dom fast wiitlöffthigenn i sig self indholder, huilckenn war for lang her ath indføre, huorfor handt effther samme Dom haffde forhuerrfuit Eskning offuer hannom till Wissenberg Bierketing baade for hans Falldtzmaall och for hans Hoffuidtlot, som handt och met samme Eskning, daterit Wissenberg Bierketing, thenn 19 Aprill och 18 Octob. 94 udgiffne, udi lige Maade her for Oss beuiste, och effther samme Eskning haffde bekommiitt Worre och Rigenns Langdags Breffue, emodt huilcke for^{ne} *Hans Persenn* thog Gienbreff, som handt formeenthe met ingenn Rett, och begierde handt nu wille forgiffue⁽²⁾, huormet handt hans Forfölling wille spiillde, och om handt icke war plictig ath staa hannom till Retthe for huis Skade, handt derfor haffde liidt. Tha war her i Retthe mött for^{ne} *Hans Persenn* och udi sin skriffthelig Giensuar eblannt andett gaff tilkiende, ath den Thiidt handt och hans Metbrödre for samme deris Thoug er bleffuen felldt,

(1) Den Coldingiske Reces Cap. 27 om Sandemænds (2) forgiffue, d. e. opgive, anföre. Fald.

haffuer de fattbige Mendt gerne wille were udi for^o *Erick Billedis* Minde^(*) och giöre hans Willge therudi, om de motthe faait ath wide, huadt handt aff huer dennom wille haffue for deris Forseellsse, da haffuer handt strax ladett falde alldt Forfölling met de sex hans Metbrödre, effthersom de sellff met hannom therom haffde kundett den Thiidt forenis, menn handt och en wedt Naffn *Anders Persenn* haffuer denn Thiidt icke kunde kommitt till nogenn Affthingning hoess hannom, och sidenn haffde hafftt goett Folck hoes hannom och begieritt hans Wennskab, och tilböditt hannom aff deris Godtz aff deris yderste Effne och Formue, som war wedt Pindtzdags Thiidt A^o. 94, och da handt thereffther haffuer eskitt deris Falldtzmaall, haffde de thenckt ath skulde bleffuitt under denn samme Forening och Affthingning, de andre deris Metbrödre fick hoes hannom; thenn 18 Octbr. thereffther haffuer handt ladt eske for^o tho Mendtz Boesslodt, da haffuer de icke wist andre Raadt, effther deris Boe war icke bleffuen beskreffuen, effther de bleff felldt, och strax bortthagenn effther huis Dom, handt haffde bekommitt, icke heller wiste huadt de skulde opbiude, eller kunde före deris Boe till Thingitt, anditt end de gerne wille forenitt sig met hannom och allthiidt haffuer weritt offuerbödig, naar handt wille anamme deris Boe, skulde dett staa hannom aabitt forre, efftherthi de icke kunde komme till nogenn Affthingning met hannom, som de andre deris Metbrödre haffde giortt och handt icke da heller haffuer wille thagitt deris Boesslodt, huorfor Wii da naadigst haffue meddeelltt dennom Wor Forskrift⁽¹⁰⁾ till *Erick Billede*, de haffuer anlangitt om hoes Oss, ath de motthe komme till nogen Sone och Affthingning met de andre, och der de atther met gaatt Folck, de haffuer hafftt met dennom, er kommen till Gröffthebiery, haffuer handt stedt hans Metbroder for^o *Anders Persenn* och affthingitt paa XV

(*) Det maa erindres, at efter den Cold. Rec. Cap. 27 forbryde Sandemænd, som sældes, deres Boeslod til deres Herskab jvfr. J. L. II. 7. Erik Bilde til Grøfstebjerg har været de Paagjældendes Husbonde (hans Gaard Grøfstebjerg laae i Vissenberg Soga, hvor ogsaa Kielstrup, de Tiltaltes Hjemsted, ligger) og har ladet sig afstinge med de øvrige Sandemænd, kun ikke med Hans Persen af ube-

kjendte Grunde. Det synes af det Følgende, som om man ikke er kunnet blive enlg om Boets Størrelse eller Boesloddens Beregning, da Erik Bilde beskyldes for at have udsat Boets Execution indtil der var indhøstet, for at han kunde indbefatte hvad der blev indhøstet under Boesloddens.

(10) *Forskrift*, Befaling.

Daler och 1 *Pthe*⁽¹¹⁾ (Pund?) Haffre, huilckett handt i lige Maade haffuer ladett biude hannom, och mere, om handt motthe faae ath wide, huadt handt begierde, och derpaa icke bekom nogenn Suar, och sidenn handt war kommen udi Wor och Rigenns Forfölling met hannom haffuer handt atther ladt besöge hannom och tilböditt, om handt wille söge hans Boe eller stede hannom till nogenn godt Affthingning, wille handt gierne retthe sig effther hans Willge, och efftherti handt icke haffde thagitt hans Boe beskreffuitt eller anammitt dett strax handt war felldt, men sidenn Aaritt omkom⁽¹²⁾ ath hans Boe flux war forbedritt met Korn-Affling och anditt meer, meenthe handt, handt well strax haffde burdt dett ath laditt beskreffuitt och anammitt, för Afflen i Boett bleff sidenn indfördt, och meenthe hannom icke widere plictig ath haffue weritt, endt Boett war denn Thiidt, handt bleff felldt, och allthiidt haffde weritt offuerbödig gierne ath wille retthe for sig hiemme, thersom handt haffde wilddt sögtt hans Boe och thagitt saa witt handt kunde haffue Rett till, saawell som handt endnu her i Dag war offuerbödig gierne ath wille retthe for sig, naar handt motthe wide, huadt handt wille begiere, och meenthe fordi sig mett Urett ath were indkommen i Wor och Rigenns Forfölling och hannom ingenn Forfölling her nu widere burde ath offuergaae. Thertill suaridt for^{re} *Mogens Christensenn*, ath *Hans Persenn*, siden *Erick Biilde* war indkommen i Rigenns Rett, haffde steffndt Bierkefogedenn, som samme Eskninger haffuer stedt offuer hannom ind till Fönboe-Landtzthing, och forment dennom icke saa louglig ath were udgangen, ath handt dereffther burde nogenn Forfölling ath lide, efftherthi hans Boe icke strax haffde weritt beskreffuitt eller styckwiiss eskitt⁽¹³⁾, da haffuer Landzdommer icke wist, ath emodtsige samme Eskning, som met Worre och Rigenns Laugdags-Breffue worre bekreffthett, som handt met samme Dom, dateritt Fönbo-Landtzthing, thenn 25 Januarii siidst forledenn udgiffuitt, bewiste, och meenthe fordi hans Forfölling louglig ath were, saa handt burde nu widere ath komme till sin Forfölling offuer hannom, som hand den sluppitt

(11) Om denne Abbreviatur see ovenfor S. 396 Not. 2.

(12) *omkom* 3: kom til Ende.

(13) Sigter udentwivl til den Bestemmelse i Rigens Ret, „at det eller den Summa som eskis skal ud-

trykkelig næfngifuis og formeldes“; i det mindste foreskrives det saaledes i Christ. d. 4de Rigens Ret og Dele Art. 8.

haffuer. Tha effther Tillthalle, Giensuar och denn Sags Leylighedt, efftherdi for^o: *Hans Persenn* her i Dag opbödt hans Falldt, som war III R , udi lige Maade tilbödt, ath *Erick Büllde* maa inddrage udi hans Boe, och Rigenns Rett formelder, ath ingenn maa Rigenns Forfölling offuergaae, som will retthe for sig⁽¹⁴⁾, da retthe först till *Erick Büllde* hans Falldtzmaall hiemme till hans Wernething indenn sex Uger effther detthe Breffs Datum, och, naar Hoffuid-saggenn er fulldgiordt, da *Erick Büllde* ath söge hans Boe, och saa lenge met Wor och Rigenns Forfölling ath huile och opstaa; men om for^o: *Hans Pedersenn* icke dissforinnden retther for sig, tha *Erick Büllde* widere ath komme till Wor och Rigenns Forfölling, som handt denn nu sluppitt haffuer, men om nogitt findis forruet⁽¹⁵⁾ aff Boett sidenn samme Fellingsdom er gangenn, da ath gaa derom till Herridtzthing och Landtzthing saa widt som Loug och Rett er.

 108.

1595. Kongens og Rigsraadets Dom. En Enke, hvis Mand som Cautionist for en Adelsmand, der for Gjæld var undviget af Riget, havde maattet udbetale mere end 25,000 Rbd., kjendes berettiget til at disponere over en Diamant, som Debitor havde pantsat og hun indløst, dog saaledes, at den skulde vurderes og det mulige Overskud komme Debitor tilgode⁽¹⁾.

(V. 512.)

Wii Christian thend Fierde medt Gudtz Naade etc. Giöre Alle witterliggt, ath Aar 1595 thenn 5 Maii paa Wortt Rettherting paa Wortt Slaatt Kiöbnehaffn, udi Wor Egenn Neruærillse, neruærindis Oss Elskl. *Peder Munck* till Estuadt-gaardt, Wor Admirall, medt alltt Raaditt undthagenn *Christenn Skeell*, for Oss war skickett Oss Elskl. Fru *Karinne Krabbe*, affgangne *Falck Göis*⁽²⁾ Eff-

⁽¹⁴⁾ See ovenfor S. 28.

⁽¹⁵⁾ *forruet*, forrykket, unddraget Boet. Her angives udtrykkelig, at Boesloddens Störrelse skal beregnes efter den Tid, da Fældingsdommen var bleven afsagt, jvfr. ovenfor S. 442 Not. 9.

⁽¹⁾ Dersom denne Bestemmelse i Dommen om det mulige Overskud ikke bör ansees som en unyttig Forsigtighed, maa den omhandlede Diamant have været af overordentlig Værdi.

⁽²⁾ *Falk Göis* til Skiersö paa Mols døde d. 3die Januar 1594.

therleffuerske hindis Fuldmectige Oss Elskl. *Mogens Gøe* till Bollerup⁽²⁾, Wor Mandt och Thienner, paa thenn ene och haffde medt Wor Egenn Steffning for Oss udi Retthe steffndt Oss Elskl. *Erick Lange*⁽³⁾, Wor Mandt och Thienner, paa thenn andenn Side, for hindis affgangne Hosbondt *Falck Gøe* haffde wæritt udi stoertt Forløffthe for hannom, saa handt theroffuer haffde liidt me-genn stoer Skade, och efftherdi handt skulde hafftt en Edellsteenn, som er en Demantt, staaendis till Lybek, saa haffuer for^{ne} hindis affgangne Hossbonde *Falck Gøe* udlagdt for samme Steen en stoer Summa Pendinge, udi denn Mening, ath handt medt samme Steen nogenlande kunde komme till hans Be-thalling och Opretning igienn for denn store Summa Pendinge, som handt haffde for hannom udlagdt, och for^{ne} Fru *Kurinne Krabbe* effther for^{ne} hindis Hossbondtz dödellige Affgang medt hindis store Besuerring och Bekostning nu till sig indfriet samme Demantz-Steen, och efftherdi ath hun och for^{ne} hindis affgangne Hosbondt haffde udlagdt slig store Summa Pendinge for hannom och for hans Skyldt liidt stoer Skade, och therfor indlöste och indfride samme De-mantt-Steen, da formeenthe hun nu ath wære och bliffue hinde friitt och ube-hindritt forre, samme Demantt-Steen ath maa giøre sig till Nötthe och Gaffnn thett beste hun kandt, saa ath hun thenn maa sellge och affhende till huem som helldst, thenn aff hinde kiöbe wille, huorom hun och wille wære Dom begierindis aff Oss och Danmarckis Rigis Raadt, och i Retthe lagde hindis

(²) Bollerup i Skaane. Mogens Gløe skrev sig senere til Gundersløvholm i Sjælland.

(³) Erik Lange var samme Dag paa Kongens Befaling indstævnet for Kongen og Rigsraadet af *Christen Holck*, Kongens Secretair, og tiltalt til Forbrydelse af Bygholm Lehn, hvormed han af Frederik d. 2den var bleven forlehnnet. Han sigtedes for at have ladet sine Kreditorer, af Frygt for hvilke han i langsommelig Tid havde opholdt sig udenfor Riget, oppbære Lehnets Indtægt, at have forsømt Rostjenesten, at have ladet Bygningerne forfalde, ikke taget Bønderne i Forsvar osv. Efterat hans Svoger *Knud Brahe* havde anført adskilligt til hans Forsvar og navnlig paaberaabt

sig, at han ikke havde forladt Riget uden Kgl. Tilladelse og heller ikke paa den Tid været underkastet enten Arrest eller Gjeldsforfølgning, faldt Dommen saaledes: „Efterdi at for^{ne} Erik Lange findes hid for Os indstævnt at være og hverken han selv er mødt, ej heller nogen hans Forfald lovligen svoret haver, saa vi derfor vel noksom havde havt Aarsag, Tilfald og Ret, for^{ne} Bygholms Slot og Lehn strax at lade anamme, dog have Vi for hans Slægt og Venners Forbøns Skyld naadigst optaget samme Sag til første almindelig Herredag, som holdes her udi Riget 1596, og da under samme Stævning at gaae derom saavidt som Lov og Ret er.“

skriffthelige Beretning, liudendis, ath hindis salig Hosbondt *Falck Gøe* haffde paa for^{re}: *Erick Langis* Wegne udlagdt en stoer Summa Pendinge for Löffthe Skyldt, handt for hans Skyldt war udi kommen, och hun haffde adskillige hans strenge Skadelöss-Breffue, huorudi handt forplictett sig ath holde for^{re}: hindis affgangne Hosbondt och alle hans Arffuinge samme Löffthe skadelöss, huilckett dog icke skeedt war till denne Dag, men baade hindis salige Hosbondt och hun nu effther hans Dödt och Affgang war kommen deroffuer udi stoer Skade, och effther for^{re}: *Erick Lange* haffde till Lybeck hafftt en Demantt-Steen staaendis, saa haffde hindis salige Hosbondt udgiffuitt en merkelig stoer Summa Pendinge for samme Steen udi den Forhaabning, ath handt kunde i saa Maade komme till nogenn Opretning for denn store Skade, handt for hans Skyldt liidt haffde, och hun nu effther hindis salige Hosbondtz Dödt medt stoer Bekostning och Besuerring samme Demantt-Steen indfridt och bekommitt haffde, huilckett hun formeenthe sig ath wille beuisse medt hans Willge skeedt ath wære, som hun skulde haffue hans Skriffuellsse medt hans egen Handt underskreffuitt, och efftherdi hindis salig Hosbondt och hun haffde liidt och fangitt slig stoer Skade for for^{re}: *Erick Lange*, och handt sig i sine Breffue haffde forplictitt ath holde dennom dett skadisslöss; satthe handt paa hindis Wegne udi alle Retthe, om hun och hindis Arffuinger icke bör samme Demantt-Steen ath haffue, nyde och beholde, och om hinde och thennom icke burde ath wære friitt och ubehindritt forre, then ath sellge och affhende till huem som hellst den kiöbe och sig tillforhandle will; thisligeste om for^{re}: *Erick Lange* hinde och hindis Arffuinge ydermere skyldig er eller bliffue kandt, endt som samme Demantt-Steen kandt wære werdt, eller hun thenn foraffhende kandt, om *Erick Lange* eller hans Arffuinge tha icke burde ath stande dennom till Retthe och wære forplict udi alle Maade ath bethale. Therhoess i Retthe lagde en Forthegnellsse paa adskillige Pendingis Udgifft och Gielltd, for^{re}: hans salig Broder och Broder-Höstru war udi kommen och haffde udgiffuitt paa for^{re}: *Erick Langis* Wegne, som belöb sig in Summa XXV.M. VIII.C. LXXXIII Daler, forudenn adskillige Forthæring och Omkost udi adskillige Reysser till Omslag och andenstedtz, som icke war beregnitt; sammeledis i Retthe lagde en for^{re}: *Erick Langis* Missive for^{re}: Oss Elskl. Fru

Karinne Krabbe tilskreffuitt, daterit Cassell thenn 24 Octbr. A^o. 94, som findis medt hans egenn Handt underskreffuitt, udi huilckenn handt er begierindis, ath hun wille giöre saa well och holde hannom samme Steen tillgode till Paaske förstkömendis; thi handt forudindenn haabis ath forskaffe hinde XX.M Daler, och huis dett er meer, loffuer handt medt dett allerförste ath bethale, som samme hans Missive wiittlöffthigenn indhollder, huillkett handt beretthe icke heller ath wære efftherkommitt, och fordi satthe i Retthe, om for^{ne} hans Broder-Höstru icke burde ath wære samme Steen mechtig ath sellge och forhandle till huem den wille köbe, paa dett hun i nogenn Maade kunde komme till sin Skadis-Opretning, och huis denn icke kunde thenn Summa opnaa, om *Erick Lange* och hans Arffuinge icke warre plictige ath stande hinde till Retthe for denn övrige Rest; tha er icke for^{ne} *Erick Lange* mött, ey heller nogenn, som for hannom thenn Sag suare eller hans loughlige Forfalldt suerge wille. Tha effther slig Leylighedt, och efftherdi *Erick Lange* haffuer tilskreffuitt for^{ne} Fru *Karinne Krabbe* saadant ith Breff, som forskreffuitt staar, och handt icke till thenn Thiidt haffuer fornöyett hinde thenn Summa Pendinge, hans Breff omformellder, och dett will falde hinde fast besuerligtt forre udi saadann Gielldt, som hun allerede udi sidder for hans Skyllt, och som hans Leylighedt nu er, om hun thenn lenger skullde beholde, och theremodt saadan en stoer Summa Pendinge forrenthe, sagde Wii derpaa saaledis aff for Retthe, ath hun bör samme Demantt-Steen eller Smöcke mechtig ath wære, dog saa ath hun skall lade fire Jubilerer, som medt slige Ware weedt at omgaais, samme Edellsteen eller Smöcke wurdere, sidenn maa hun samme Steen forssetthe eller sig affhende, men setthis denn nu ringere, endt huis *Erick Lange* hinde och hindis Hosbondt skyldig er, da haffuer hun sidenn hindis Tillthale frii till *Erick Lange* for huis rester; setthis denn och höger, och hun thertill kandt fange Kiöbmendt, tha och thett *Erick Lange* till Beste, naar thenn sellgis och affhendis, och hun i alle Maade tillforne, som forskreffuitt staar, fornögitt er.

109.

1595. Dom paa Kongens Retterting, hvorved en Debitor tilpligtes at betale endeel af ham udstedte Gjeldsbreve til en Mand, som havde betalt dem og ladet sig dem transportere. Debtors Indsigelse, at han maaskee kunde have bevæget de enkelte Kreditorer til at give ham Henstand, bliver ikke taget til Følge.

(U. 238 b.)

Wii Christian thend Fierde medt Gudtz Naade etc. Giøre Alle witterliggt, ath Aar 1594 thenn 28 Julii paa Wortt Rettherthing paa Wortt Slaatt Kiönehaffn, neruerendis Oss Elskel. *Anders Huitfeldt* thill Thrundstadt, Wor Mand och Thiener, och Oss Elskl. *Erick Mogenssenn* thill Bramsslöcke, Wor Mand, Thiener och Landtzdomer i Wore Lande Lolland och Falster, for Oss war skickett Oss Elskl. *Jacob Throlle*⁽¹⁾ thill Brodagger⁽²⁾, Wor Mandt och Thiener och Embidtzmand paa Wort Slott Fredrichsborgh, hans Fuldmechttige *Hans Skieluig* paa thend ene, och haffde med Wor och Rigens Steffning for Oss udi Rette steffnit Oss Elskl. *Renoltt Kandstöber*, Borger her udi Wortt Kiöpstedt Kiöpenhaffn, paa thend anden Side och hannom thilthalldt for huis Gield-Breffue och Handskriffter, *Jacob Trolle* offuerantwortitt och opdragen ere, som for^{re} *Reynoltt Kandstöber* samme Handskriffter skall haffue udgiffuitt, som waar först en Handskrifft under hans Hand och Bessegling her i Kiöpenhaffn thend 5 Dag Nouembris Aar 1588 udgifuit, liudendis paa eet hundritt Daller, som gambell *Johan Clausen* paa hans Wegne skall haffue sagdt god fore thill affgangne *Jens Balltzerssen* ath bethalle, saa snart *Johan Claussen* eller hans Arffuinge bethalde, huilcken Handskrefft *Johan Claussens* Börn haffde fornöygitt *Citze Jens Balltzerssens* thend 21 May Aar 1592, som med hindis Hand, bag paa ett indlöst Forlöfftnings-Breff forthegnitt, beuist haffde weritt; therhoss ett *Johan Johanssens* for^{re} *Johan Claussens* Datters Mandtz Breff, skreffuitt i Kiöpnehaffn thend anden Aprilis sidst forleden, med huilckett hand opdrog for^{re} *Jacob Trolle* for^{re} Handskrifft,

(1) Han blev senere Befalingsmand paa Thronbhjems- (2) Brudager i Fyen, Gudmø Herred. gaard † 16 Jan. 1601.

sig och sine Arffuinge nöttig att giöre, och hand eller hans Fuldmectige dermed att giöre och lade ligeruiiss som *Johan Johanssenn* self thillstede waar; thessligeste ett hans Handskrifft, liudendis paa II.C. Daller Hoffuittstoell, handt *Hans Löckov* skyldig waar, aarligen met sex Daller aff huer Hundritt att forrente, angaaendis⁽³⁾ Jacobi-Dag 1581 och forfalden Aar 82; noch⁽⁴⁾ *Hans Löckous* Breff, dateritt Frederichsborg thend 4 Septembris Aar 1594, liudendis: att *Jacob Trolle* haffde hanom for^o II.C. Daller med theris Rentte fornöygitt och bethaldt, huorfore hand skulle giffue hannom Fuldmachtt, same Hoffuittstoell och Rentte aff hannom att indfordre, ligesom thett waar hans egen Gieldt, saa och ett hans Handskrifft thend 20 Martii 1583 paa LXXII Daller till *Lauridtz Gregerssen* i Roskilde udgiffuitt, bedaggitt⁽⁵⁾ thill Pindtzdag thereffter; therhoess *Reinolltt van Bömmels* Breff, dateritt i Kiöpenhaffn thend 14 Octbr. Aar 82 paa 30 Daller, hand waar *Clauss Dirickssen* paa Lunager (*skyldig*) med sex & Rentte till alle Michaelis⁽⁶⁾, huilcke *Jacob Christen*, Skulltt paa Amager, kiendis sig paa *Clauss Dirickssens* Arffuingers Wegne aff *Jacob Trolle* fornöygitt att were och therfor haffde giffuitt hannom Fuldmachtt, same Hoffuittstoell och Rentte aff hanom att indfordre, ligesom thett waar *Jacob Trollis* egen Gield, effter hans Breffs Liudelsse, dateritt Kiöpenhaffn thend 4 Aprillis nestforleden; illigemaade en Handskrifft, dateritt thend förste Söndag i Faste Anno 1583, udi huilcken hand kiendis att were *Thomas Johanssenn* paa Amager XXIX gambille Daller skyldige, huilcke skulle were *Jacob Peiterssen* och *Peiter Johanssen* ther sammestedtz med thierris Höstruer effter *Thomis Johanssens* Dödt arffueligen thilfalden, och effteratt *Jacob Trolle* haffde thennom for^o XXIX Daller betalitt, da gaff de hannom Fuldmachtt, same Penge igienn att indfordre ligesom hans egen witherlig Gieldt, som alle for^o Breffue udi thennom self huer serdellis widre skulle indholde, och waar thett nu udi Dag therris rette sietté Uge Thecte-Dag att möde therom

(³) *angaaendis Jacobi Dag*, d. e. tagende sin Begyndelse St. Jacobsdag.

(⁴) *noch*, endnu, fremdeles.

(⁵) *bedagit*; saaledes synes det temmelig utydelig

skrevne Ord at maatte læses, skal maaskee betyde: berammet eller udsat til Pintsedag, at skulle betales nemlig.

(⁶) *til alle Michaelis*, d. e. til hver Michelsdag.

for Oss udi Rette paa baade Sider, och berette for^{no} *Jacob Trollis* Fuldmectige, att for^{no} *Renolltt* haffde weritt mange Gottfolck skyldig, som nu udi mange Aar haffde standitt effter for^{no} hans adtschillige udgiffen Handskriff-
ters Liudelsse, och de ingen Betalling aff hannum haffuer kunde bekomitt, huor-
fore same Gottfolck haffde handelitt met *Jacob Throlle* och opdragitt hannom
same Gielttbreffue, och aff hannom therfor anamitt och oppeborritt fuld Be-
talling, som hand meentte nochsom med therris udgiffne skriffelige Kundscha-
(¹) huer iseer war att beuisse; mentte fordi, effter hans Handskriffter nu fandis
hoss *Jacob Trolle* och hand thennom thill sig haffde indfriett, att hand nu
ochsaa burde hannom samme sin Handskriffer bethalle och fullt giöre, huorfor
hand och her till Byetingitt skall haffue laditt hannom forfølge, och ther be-
kommitt Forfölling offuer hannom, huoreffter hand haffde forhuerffuitt Worre
och Rigens Laugsdags-Breffue, emodt huilcke for^{no} *Renolltt Kandstöber* thog
Gienbreff, huilckett hand mentte med föye Rett, och begierde fordi hand nu
wille foregiffue, huormed hand formentte hand hans Forfölling wille spille.
Tha waar her i Rette mött for^{no} *Renolltt Kandstöber* och berette, att hand
formentte sig att were skeed Urett aff *Jacob Trolle* i thett hand haffde thill-
forhandelitt sig hans Gielt, och nu saa hastig therfor skulle offuerillis med
Forfölling, mentte, thersom thett icke haffde weritt, kunde hand hoss de Gott-
folck, hand skyldig waar, formoditt Thid och Renspitt thill hand effterhaanden
kunde komitt affstedt att forligge(²) same Gielt och icke aff thennom saa
megitt hastig forfölgis och offuerillis, hand och althidt haffde weritt offuerbö-
dig, gierne att wille rette for sig och bethalle hannom, thersom hand wille
bedage(³) hannom thill hand same Gielt kunde affstedt komme, saa well som
hand thett endnu gierne waar offuerbödig att giöre och mentte fordi, hand
med Urett waar indkommen i Rigens Rett och hannom nu ingen widre For-
fölling buorde her att offuergaa. Thertill suarede for^{no} *Hans Skielluig*, att
hand well thilbödt att wille bethalle, och hand dog inthett huercken till Bye-
thingitt, der hannom Forfölling ther offuergick, ey heller her i Dag saa hand

(¹) *Kundscha*, Vidnesbyrd.

(²) *forlige*.

(³) *bedage*, give Udsættelse, Hænstand.

haffde nogitt tillstede, huormed hand wille rette for sig, eller opböd nogitt, och mentte thett icke war noch, att hand kunde med Ord thilbiude at wille bethalle, och inthett anditt haffde thilstede, att rette for sig met, anditt end hand thermet wille forhalle hannom Thiden, sette fordi udi Rette, om hand icke effter slig Leiglighedt paa *Jacob Trollis* Wegne buorde widre att komme thill sin Forföling offuer hannom, som hand thend nu sluppitt haffde, och om hand icke buorde att staa hannom thill Rette for Kost och Thering. Tha thilspuorde Wii for^o: *Renoltt Kandstöber*, om hand endau idag haffde nogitt att rette for sig mett, eller att beuisse for^o: Handskriffter widre att were be-thaldt end hannom nu kreffdis, tha haffde hand inthett thillstede att kunde rette for sig med, men aldeniste begierede Dag och Thidt thill hand same Penge kunde affstedkomme. Tha effther slig Leiglighedt sagde Wii therpaa for Rette, att for^o: *Renoltt Kandstöber* er plichtig att bethalle hannom Hof-fuittstolen med Rentte, och beuisslig Kost och Thering, och for^o: *Jacob Trolle* att thage sin Forföling igien, som hand thend sluppitt haffuer, och therforuden Kost och Thering.

 110.

1595. Dom paa Kongens Retterting. En Bonde forfølger en Adelsfrue⁽¹⁾, hans forrige Herskab, med Rigens Ret og Dele til Erstatning, deels fordi hun ikke havde fyldestgjort et med ham indgaaet Forlig, efter hvilket hun skulde give ham hans Gaard og endeel Bohave m.v. tilbage, deels fordi hun to Gange havde ladet ham fængsle. Uagtet hun paaberaaber sig, deels at, hun ved en Landstingsdom var bleven frifunden for hans Æskning, fordi han ikke nøjagtig havde bevillet den lidte Skades Størrelse, deels at han under en anden Sag var bleven dømt fredlös og saaledes ikke kunde anlægge nogen Sag, gives Forfølgningen imod hende Fremme, fordi hun ikke var fremkommen med de af hende paaberaabte Beviisligheder, hvortil der tidligere af Rigens Ret var givet hende 6 Ugers Anstand.

(U. 247.)

Wii Christian thend Fierde medt Gudtz Naade etc. Giöre Alle witterligtt,

(1) Det er den samme Mette Axelsdatter (Krukov), som vi ogsaa under en tidligere Sag har lært at kjende fra en lidet fordeelagtig Side (See ovenf. S. 318). Vel kan det ikke nøje oplyses, hvorfra den „lansowme-

lige Trætte“ mellem hende og Christen Jørgensen har havt sin første Oprindelse, da man kun af den 6 Uger tidligere for Rigens Ret begyndte Sag seer, at Bondens Erstatningskrav grunder sig

ath Aar 1595 thenn 15 Decemb. paa Wortt Rettherthing udi Wor Gaardt Tryggeuelde for Oss war skicket [Oss Elskl.](²) *Christen Jörgenssen* i Fangelld paa then ene och haffde i Dag sex Uger for Oss i Rette steffndt Oss Elskl. Frue *Metthe Axelsdaatter* met hindis Laugwerge paa thenn andenn Side och hinde tillthalitt for nogitt Godtz och Queeg, som hun skulde haffue bekommitt och anammitt till sig aff hans effther ith Registers Liudellsse paa Fönboe-Landtzthing lest och paaskriffuitt, som war Heste, Öxen, Kiör, Swiin, Wogne, Sele, Hammell, Hallsskobbell, Ploug, Degnthru, Öllkar mett mere Godtz och Boskaff, som samme Register indholder; thisligeste for ath hun skulde udlegge hannom nogenn Kost, Thering, Skade och Forsömmellsse, effther samme paaskreffne Registers Liudellsse, handt haffde liidt och giortt for hun lodt hannom fengsle och hindre, först udi Othensse och sidenn udi Nyborrig, emodt huis Forligellsesmaall hinde och hannom emellom war giortt effther hans Windissbyrdtz Liudellsse, som udi samme Sag gangenn war, och belöber samme Optheegnellsse, som opskreffuitt er, for hans Skade och Forsömmellse I.CX Daler effther samme Registers Liudellsse, och möttthe de udi Dag sex Uger, och Wii da formedellst for^o. Fru *Metthe Axellsdaather* paaskiödt nogenn Wore gode Mendtz Windissbyrdt ath wille före, ath hun haffde steffndt nogenn Windissbyrdt i samme Sag ind till Fönboe Landtzthing, och Landtzdommer wedt Mackt dömtt samme Windissbyrdt, huorfor hun haffde steffndt hannom ind for Oss och Wortt Elskl. Danmarckis Rigis Raadt, och for^o. Landz-

paa, at hun har anseet sig berettiget til hans Boeslod og derfor har uddrevet ham af hans Gaard og taget hans Gods og siden ladet ham fængsle, men at hendes Sag ikke har været synderlig reen, viser allerede den Omstændighed, at hun havde fundet det klogest at indgaae Forlig, og da hun siden ikke opfyldte det og derfor sagsögtes for Rigens Ret, blev hun ved dennes første Kjendelse i Sagen paalagt at fremkomme med de af hende paaberaabte Bevisligheder, med hvilke hun dog ogsaa udeblev da de 6 Uger vare forløbne, som vare hende forelagte. Slutningen af den første Kjendelse lyder saaledes: „Tha epther slig Leiglihed haffue vi optagit thenne Sag til idag 6 Uger,

om the sielf disforinden vid got Folck kunde forliges blemme, och for^o. Frue Mette herforinden at före for^o. vore gode Mændtz (Christoffer Valkendorff og Erik Hardenberg) schriftlige Kundskab i Rette om samme Forligelse, at Wi deraf kunde see och forfare, huorvidt samme Sag forligit er, da fremdeles att gaa dennom derom emellom huis Loug och Ret kand were etc.“ (U. 277).

(²) *Os elskelige* er her en aabenbar Fejlskrift; dette Prædicat kan ikke tillægges Bonden, om hvem det i den første Dom hedder: „at thend Stund hand var hendes Thiener, haffde hun optagit hans Boeslod“; ogsaa hedder det i denne Dom slethen: „var for Oss schicket *Christen Jörgensen*.“

dommer och hun da aff Oss Elskl. *Christoffer Wallckendorff* till Glorup och *Erich Hardenberg* till Mattherup, Wore Mendt och Raadt, skulde were forligtt, saa ther ingenn Dom skulde gangitt, och for^{re} Windissbyrdt, saawell som Landzdomers Dom skulde icke effther den Dag komme hinde till Hinder eller Skade i nogenn Maade, och Wii derfor haffuer ophagitt samme Sag till i Dag, om 'hun till i Dag kunde före deris skriffthelig Kundskab om samme Forligellssemaall i Retthe eller de disse mellom hieme kunde formedellst gaatt Folck bliffue forligtt och fordragen, huilckett icke endnu skeedt er, och nu i Dag möttthe for^{re} *Christen Jörgenssen*, och berethe, ath hun icke sidenn i Dag sex Uger, Wii ophoge Saggenn, haffuer tilböditt nogenn Forligellsse, ey heller kunde före samme Windissbyrdt, hun paasködt, och hun haffde ladett hannom fengssle thuende Gange först udi Othensse, och sidenn i Nyborrig, emodt huis Forligellssemaall och Contract thennom war emellom gangenn, och i Retthe lagde samme Contract aff Sallingherridtzthing thenn 16 Februarii Aar 1591 udgiffuitt, liudendis i sin Mening: *Rasmus Anderssens* i Gudme met sine Metfölgere ath haffue wunditt, ath de nogenn Thidt tillforne for Jull haffde weritt udi Weylöff i thenn Gaardt; *Jörgenn Matzenn* iboer, effthersom de war ombeditt ath forlige Jomfru *Metthe Axellsdaatter*⁽³⁾ och *Christenn Jörgenssens* i Öllstedt⁽⁴⁾ om huis langsommelig Thretthe dennom emellom war; de haffde da forligtt Jomfru *Metthe* och hannom, ath *Christenn Jörgenssens* skulde flötthe i sin Gaardt igienn och beholde alltt huis Foder och Korn der fandis i Gaarden, undthagen huis Haffre och Høe der fandis, thett wille hun sellff beholde, sammeledis huis Godtz, hun haffde thagitt fra hannom, skulde handt igienn bekomme, undthagen en Oxe, som war slactett, denn skulde hun bethale hannom igienn eller quitthere hannom i hans Landgilde, met megitt mere, samme Forligellssemaall wittlöfftigenn indhollder, och berethe derhoess, ath handt for samme hans Godtz, saawell som hun haffde emodt samme Forligellssemaall ladett hannom fengssle, ladett hinde tillthale, saa handt haffde

(³) Paa den Tid var Jfr. Mette Axelsdatter endnu ikke gift, see ovenfor S. 318 Not.

(⁴) I Dommens Begyndelse nævnes Fangel som hans

Bopæl; men det maa erindres, at han var bleven fordreven fra sin Gaard, som formodentlig har ligget i Ølsted (Salling Herred).

forhuerffuitt Eskning offuer hinde, och dereffther war kommen indt i Wor och Rigens Forföling met hinde, saa hun haffde thagitt Gienbreff emodt hans Forföling, hvormet hun haffde paaförtt hannom större Bekostning, och mennthe, hun burde derfor ath staae hannom till Retthe. Tha war for Retthe mött for^o: Fru *Metthe Axellsdaatters* Fulldmectige *Rasmus Niellsenn*, fordem Fogidswendt^(*) udi Wor Kiöbstedt Othensse, och beretthe, ath handt formeenthe for^o: *Christen Jörgenssenn* ath haffue weritt en fredlös Mandt, der handt haffde bekommitt Eskning offuer hinde, och meente, handt icke kunde begynde nogenn Forföling offuer nogenn, thenn Stundt handt war fredlös, men samme Dag handt skall haffue bekommitt sin Fredt, denn samme Dag skall handt haffue faaitt Eskning offuer hinde, saa Forfölingenn war begynt offuer hinde den Stundt handt war fredlös, och i Retthe lagde en Dom aff Fönbo Landtzthing thenn 12 Dag May A^o. 93, met huilcken handt formeenthe sig ath kunde beuisse, ath handt samme Thiidt, da handt begynthe Forfölingenn offuer hinde, war fredlös, huilcken Dom icke war for Oss i Retthe i Dag sex Uger, der Wii ophoge Saggenn, huorudi hun skall were quittdömtt for hans Eskning, saawell som hun och tillforn skulde were quittdömtt till Landtzthing, indtill handt beuiste, huadt Godtz dett war, hun haffde faait aff huert Slag, och wedt sit Werdt, men efftherdi hun nu haffde ladett fordre om Steffning offuer for^o: Worre gode Mendt for samme deris Windissbyrdt ath bekiende, meenthe handt dett saa lenge burde ath opstaa met Wor och Rigens Forföling; thertill suaridt for^o: *Christenn Jörgenssenn*, ath hun bleff forlagdt i Dag sex Uger aff Oss till i Dag ath före for^o: Windissbyrdt, eller hannom da ath komme widre till sin Forföling, menthe fordi handt nu burde ath thage sin Forföling, som handt thendt sluppitt haffuer, medt flere Ordt thennom derom emellom war. Tha effther Tillthale, Giensuar och thenne Sags Leylighedt, efftherdi for^o: Fru *Metthe Axellsdaather* her i Dag sex Uger bleff forlagdt till i Dag ath före tillstede for^o: Forligellsse, for^o: Landtzdomere och hinde skulde were emellom giortt, eller de hiemme dissforindenn ath forlies och fordrage, huilckett

(*) *Fogidtswendt* betyder vel Fogdens Fullmægtig.

hun icke haffuer efftherkommitt, da efftherath hinde Eskning, sidenn for^o Forligellsse skal were skeedt, er offuergangenn till Herritzthing och Landtzthing, och Forföllingenn thereffther er skeedt, wiste Wii icke anditt ath kiende derpaa, endt *Christenn Jörgenssens* bör ath komme widere till sinn Forfölling emeden hans Herridzthings och Landtztings Eskning stander wedt sin fullde Mact.

111.

1596. Dom paa Kongens Retterting. Arvingen efter en Byfoged sagsöges til at betale den Kost og Tæring, hvortil den afdöde Byfoged ved Landstingsdom var kjendt pligtig, men da Landstinget ikke havde paakjendt den over Omkostningerne indleverede Regnings⁽¹⁾ Rigtighed, hjemvises Sagen til Landstinget, i det en om Herredsfogder given Forordning erklæres for ogsaa at være anvendelig paa Byfogder.

(U. 254 b.)

Wii Christian thend Fierde medt Gudtz Naade: Giöre Alle witterliggt, ath Aar 1498 thenn 24 Januarii paa Wortt Rettherting paa Wor Gaardt Tryggeuelde, for Oss war skickett Oss Elskl. *Knudt Wenstermand* till Finstrup⁽²⁾ Gaardt, Wor Mandt och Thienere, hans wisse Budt *Knudtt Matzenn* paa thenn ene, och haffde met Wor och Rigens Steffning for Oss i Retthe steffndt *Anders Hendrickssenn*, Borger i Wor Kiöbstedt Nachskouff, paa thenn anden Side for handt skullde udlegge och rettgöre hannom Kost och Thering effther Landtzdommers Dom offuer *Peder Slebo*, fordumm Byefogedt der samme stedtz, effther ith *Knudt Wenstermandz* Zeddels Liudellsse, som war först till Kalldtz-Pendinge 3 ℥ , Byskriffueren VIII β for ith Thingswidne, for XIX

(¹) Den i Dommen anförte Regning giver et Begreb om Procesomkostningernes Störrelse og om Mødernes Mængde under en Proces. Omkostningerne udgjöre noget over 53 Rd. (at Udtrykket *Daler* maa forstaaes om Rigsdalere, ikke om *slatte Dalere*, kan sees af Maaden, hvorpaa *Oster-*

sen bruger dette Ord i sit Glossarium i Tillægget om Faldemaal og Böder S. 44 ff.

(²) Findstrup, nu Holstenhuus i Fyen.

(³) *Kaldspenge*, formodentlig Betaling til Stævningmændene, Kaldsmændene.

Gange hans Fogidt haffde weritt till Nachskouff Bything och i Nachskouff, huer Gang baade till sig Heste och Dreng och Wogenleye 1 Daler, for VII Gange hans Fogidt haffde weritt paa Landtzdommeris Gaardt och thill Lollandt for Landtzthing udi samme Sag huer Gang 2 Daler baade till Thering och Wognleye, thenn Dom till Nachskouff Bything $\frac{1}{2}$ Daler, for tho Gange handt haffde sith Budt paa Landtzdommers Gaardt för handt fick Steffning 3 ⷈ , for 1 Steffning 1 ⷈ , for en Landtzthingsdom 1 Daler, noch for 1 Steffning 1 ⷈ , for en Landtzthings-Dom 1 Daler, noch for en Steffning 1 ⷈ , noch for *Knudt Wenstermand* sellff haffde weritt till Lollandtz for Landtzthing met sex Folck och trende Heste och Wogne XII $\frac{1}{2}$ Daler VI β , for thuende hans Bönder, som war Kalldtzmendt thuende Gange, som war udi Nachskouff sidenn Saggenn war dömtt fra Landtzting och till Bything VI ⷈ III β , for hans Delefogidt^(*) thre Gange haffde weritt udi Nachskouff till Bythingitt huer Gang 1 Daler, till Thegne-Pendinge^(*) III ⷈ , och bliffuer thett nu paa Mandag, som er thenn 26 Januarii therris retthe sietthe Uge Thecte-Dag ath möde therom for Oss udi Retthe, dog samtöcte de paa bode Sider godwilligen i Dag ath gange udi Retthe, och i Retthe laugde for^{ne} *Knudt Matzenn* samme Landtzthings-Dom aff Lollandtzfar-Landtzthing thenn 25 Septemb. A^o. 94 udgiffuitt, liudendis i sin Mening: „for^{ne} *Knudt Matzenn* paa for^{ne} *Knudt Wenstermandz* Wegne ath haffue i Retthe steffndt *Peder Slebo*, fordem Byfogidt i Nachskouff, for en Dom, handt thenn 23 Julii A^o. haffde udgiffuitt emellom hannom paa hans Hosbondis Wegne och *Sacharias Hanssenn*, Borger i Nachskouff, och tilldömt for^{ne} *Sacharias Hanssenn* ath fulldgiöre och bethalle *Knudt Matzenn* paa hans Hosbondis Wegne for billig Kost och Thering effther Dannemendtz Sigellsse, och icke haffuer wille actett eller ansseett then Forplictelsse, for^{ne} *Sacharias Hanssenn* inden Thinge giortt haffde, men thenn gaaitt forbi, ey heller naffngiffuitt, huadt Menndt thett skulde were, som skulde kiende om samme Kost och Thering, och Landtzdommer da saa derpaa haffuer affsagdt for Retthe: efftherdi for^{ne} *Peder Hanssenn* met sin Dom haffuer

(*) *Delefoged*, s. II. 230.

(*) *Tegnepenge*, maaskee Incaminations-Gebyr.

gaaitt forbi, och icke haffuer wille ansseett for^o *Sacharias Hanssens* egitt Forplictellsse-Breff, som handt inden Thinge for Dom och Rett giortt haffde, ath handt wille fulldgiøre for^o *Knudt Matzenn* paa hans Hossbondis Wegne for Kost och Thering, om handt thett icke kunde affbede, men deremodt tillfundenn *Sacharias Hanssens* ath fulldgiøre effther Dannemendtz Sigellsse, thillmet icke heller naffngiffuitt, huadt Mendt thett skulde were, eller paa huadt Thiidt och Stedt thet skulde skee, tha effther forberörde Leylighedt kunde handt icke kiende samme Dom endelig ath were dömtt, men burde igienn ath indkomme till Bythingitt, therom at gaae saa wiitt som Loug och Rett er, och for^o *Peder Hansen* forplictet wære at stande *Knudt Wenstermand* till Retthe for Kost och Thæring, effthersom billigt och Rett kunde kiendis, som samme Dom wiittlöfftigen i sig sellff indholder, huilckenn her war for lang ath indføre, och berette, ath for^o Byfogidt nogenn Thiidt effther samme Dom er udgangenn er met Döden afgangenn, huorfor handt haffuer sidenn, effther for^o Landtzthingsdom, ladett eske aff for^o *Anders Hendrickssenn* for^o Kost och Thering som andenn Gielltd, efftherdi handt war *Peder Slebois* Arffuing, effther hans Hossbondtz egitt wedskreffne Register, och meente hand derfor burde ath stande hannom paa hans Hossbondtz Wegne till Retthe, som handt och met samme Eskning aff Nachskouff Bything thenn 10 Februarii A^o. 95 udgiffuitt her for Oss beuiste, huoreffther hand sidenn haffde forbuerruitt Worre och Rigenns Laugdags Breffue, som for^o *Anders Hendrickssenn* haffde ladett thage Gienbreff emodt, som hand formeenthe met föye Rett, begierde fordi handt wille forgiffue, huormet handt formeenthe, handt hans Forfölling wille spille. Tha war der i Retthe mött paa for^o *Anders Hendrickssenns* Wegne, huilckenn gaff tillkiende, ath for^o *Knudt Matzenn* eskede och lodt fordre aff for^o *Anders Hendrickssenn* en större Summa Pendinge effther hans anthe gnede Register, endog Gielltdenn aff Begyndellssenn war kun 2 Daler, och formeenthe dett for ubilligt ath were opskreffuitt, saa det haffde burdt först, effther Wor naadigste Mandat om Kost och Thering⁽⁶⁾ er udgangenn, aff Landtzdommer ath

(*) Herved sigtes til Christian d. 4des aabne Brev „om Kost och Tæring, som Herredsfogderne til-

dømmes (3: idømmes)“ af 30 Jan. 1589, som findes i Udgaaven af Jydske Lov af 1590. Det hed-

haffue weritt kientt paa, om den war billig opskreffuen eller icke, och meenthe, der först burde derom ath paakiendis, och fordi met Urett ath were indkommen i Rigenns Forfölling, saa hannom ingen Forfölling nu burde her ath offuergaa. Thertill suarede *Knudt Madtzenn*, ath for^o: *Anders Hendrickssenn*, war affgangne Byfogidtz retthe Arffuing och derfor meenthe handt burde ath udretthe effther Landtzdommers Dom, handt icke heller haffde steffndt samme Dom, men endnu stodt wedt sin fullde Mact och war usteffndt, meenthe fordi handt nu widre burde ath komme till sin Forfölling, medt flere Ordt thennom derom emellom war. Tha effther Tillthale, Giensuar och thenn Sags Leylighed, efftherdi for^o: *Anders Hendrickssenns* Fulldmyndige formener samme Kost och Thering for högtt ath were opskreffuen, och Wii haffue ladett Worre obne Mandater udgaa, ath huilcke Herritzfogder, som bliffuer dömtt till Kost och Thering och icke felldis, da skall Worre Landtzdomere kiende paa thenn Kost och Thering, huor hög thenn bör ath were, naar de icke slett felldis, och Bierkefogden och Byfogden under samme Capitel kunde forstaais, huilcke er Landtzdommeren undergiffne och for hannom indsteffnis, saadantt och udi sig selff billigtt er, tha bör for^o: Sag om thenn Kost och Thering ath indkomme thill Lollandtzfar-Landtzthing, och Landtzdommeren ath kiende paa, huadt thenn bör ath være, och om thenn billigenn er opskreffuenn, och saalenge met Wor och Rigenns Forfölling ath huile och opstaa; huis da ath for^o: *Anders Hendrickssenn* findis forsømmelig at bethale effther Landtzdomers Doms Liudellse, da handt igienn ath thage wor och Rigenns Forfölling, som handt thenn nu sluppitt haffuer.

der i dette Brev blandt andet: „at efter vi ere komne i Forfaring, hvorledis at naar nogen *Herrhedsfoged* for nogen ringe Forsøelse, som sig enten af Uforstand eller af det, at hand Sagen ikke ret forstaait haffuer, kunde tildrage, dömmis til en skellig oc bevislig Kaast oc Tæring, naar hans Dom bliffver undersøgt, da skulle Sagvollerne, som samme Dom forhverffue, undertiden saadan

Kaast oc Tæring saa höyt opskriffue, at det er offuer all Maade oc Billighed oc efter saadanne sine underskreffne Register endelig lade eske Kaast oc Tæring, deroffuer mangen fattig Mand kommer fra al Næring oc Biæring til yderste Armod, oc heller vilde sin Feldings-Dom aldellis at offuergaa (d. e. heller vilde sældes paa sin Bestilling) osv.

112.

1596. Dom paa Kongens Retterting, hvorved en Forfølgning til Laas paa Biörnsholm gives Fremme uagtet udtaget Gjenbrev. Det antages i Medhold af ældre Domme, at Laasebrev kan gives paa en Ejendom, skjönt der om noget af dens Tilliggelse kan være Tviat, men det Omtvistede maa da udelades af Laasebrevet, ligesom ogsaa ældre Domme paaberaabes til Hjemmel for, at, naar et Laasebrev ikke opragner samtlige Ejendele ved Nava (Aasteder), men kun i Almindelighed lyder paa Godsets Nava og dets Tilliggende, intet kan være til Hinder for, at Ridemænd og Sandemænd senere kunne afsige Kjendelser om enkelte Dele af Godset. — Da Gjenbrevet ikke gives Medhold, maa de, som have udtaget det, give Kost og Tæring. — Blikeret, som ligger til et Gods, følger den Arving, som erholder Godset, men Medarvingerne skulle have Fyldest.

(U. 271.)

Wii Christian thenn Fierde medt Gudtz Naade etc. Giöre Alle witttherligt, ath udi Dag thenn 30 Octobris A^o. 96 paa Wortt Rettherting udi Wor Kiöbstedt Nestuidt, neruærendis Oss Elskl. *Lauge Beck* till Förslöff, Landtzdommer udi Wortt Landt Siælandt, *Casper Paslich* till Lyddow, *Albritt Beck* till Ollstrup och *Erick Mogenssenn* till Bramsslöcke, Landtzdommer udi Wore Lande Lollandt och Fallster, Wore Mendt och Thiennere, for Oss war skickett udi Retthe Oss Elskl. *Albritt Friiss* till Harridtzkier, Wor Mandt och Raadt, paa hans Sösters⁽¹⁾ Oss Elskl. Fru *Ermegaardt Gyldenstiernns* Wegne, som och personlig tillstæde war, paa thenn ene, och haffde medt Wor och Rigenns Steffning for Oss udi Retthe indsteffnitt Oss Elskl. *Godtzlöff Buddi*⁽²⁾ till Nessou (?) Wor Manndt, Thiennere och Befallingsmandt udi Börlum Closter, *Michell Niellsenn*⁽³⁾ till Kye, Wor Mandt och Thiennere, saa och Fru *Karinne Friiss* till Woer och Fru *Margrethe Biörn* till Gunderup, medt deris Languerge paa thenn andenn Side, for ath de haffde thagitt Gienbref udi hindis Forföling till Laass paa Biörnsholm Gaardt och Godtz, som hun effther hindis Sönn, salig *Thruidt Biörn*, arffuitt och bekommitt haffuer⁽⁴⁾, eblantt huilckett Godtz skulde ligge en Eyendom kalldis Kiellingsthofft, som Fru *Ermegaardt* till Randum skall sig wille tilholde medt huis an-

(1) Det er hans afdöde Hustrues, *Ingeborg Gyldenstiernes* Söster.

(2) *Godslev Budde* † i Eftersaaret 1622.

(3) Af Slægten *Tornekrands*.

(4) See ovenfor S. 335.

denn Eiendom, de henge⁽⁵⁾ udi Thretthe om, som Sandmendt haffuer giortt och suoridt emellom deris Grundt, huorpaar war thagenn en Wor Befalling till gode Mendt, som om samme Eyendom och Sandmendtzthoug skulle dennom adskille, saa framptt Fru *Ermegaardt* udi hindis Laass will haffue bemeent⁽⁶⁾ for^{no} Kiellingsthofftt och andre Eyendomme, som Befalling paa-liuder, da haffde for^{no} gode Mendt och Frøer⁽⁷⁾ derudi ath sige, och war for^{no} *Albritt Friiss* begierindis, de nu willde fremlegge huadt Retthighedt de haffde, huormedt de hinde hindis Forfölling till Laass willde forspilte; tha er mött udi Retthe for^{no} *Godtzleff Buddi* och *Mickell Niellssenn* paa deris egne och deris Medtarffuingers Wegne och bödt dennom emodt samme Forfölling till Laass udi alle Retthe, giffuendis först tillkiende, ath hun udi hindis Forfölling till Laas haffuer indfördt, ath hun forföllger till Laas *Biörnshollm Gaardt* medt sin Eyendom och Herlighedht och under dett Naffnn Herlighedht haffuer hun tilldiss wille forstaa frii Bierckerett och Falldt, saauell offuer deris som hindis egne Thienere och andre deris der udi Bierckett, som sidenn er hinde frandömtt, och fremlagdis een Wor Egenn Dom, daterit Kiöbnehaffn thenn 12 Junii siidstforledenn, liudenndis udi sinn Beslutning: „efftherdi icke war beuiist for Bierckefogdenn medt Skiffthebreff, Lodder eller i anden Maade, affgangne *Thruiddt Biörn* ath haffue giortt Fru *Karinne Friiss* eller hans Arffuinger nogenn Fylliste eller Wederlag for Bierckerett och Bierckefalldt⁽⁸⁾ aff for^{no} *Biörnshollm Bierck*, och handt dog haffuer tilldömtt for^{no} Fru *Ermegaardt Gyldenstierun* Bierckrett och Bierckefalldt aff deris Bönder och Thienere, saauell som aff sine egne, da haffde Worre Landtzdommer och gode Mendt ingenn Urett therudi giortt, ath de denn hans Dom haffuer underdömtt, men thenn deris Dom bör wedt Mact ath bliffue, dog efftherdi Bierckitt er funderritt till Vidskiölle Closter⁽⁹⁾, som Fru *Ermegaardt* nu udi Werge haffuer, da haffuer Wii for goott ansseett, ath Bierckerett medt Bierckefalldt och Her-

(⁵) *henge udi Trette om*, procedere om. Længere nede siges *Ejendommen* at hænge i Trette, d. e. være Gjenstand for Proces.

(⁶) *bemeent*, 3: meent; saafremt hun ogsaa mener under Laasen at ville indbefatte osv.

(⁷) *Frøer*, Fruer.

(⁸) *Birkefald*, Ret til Böder (Faldemaal, Sægefald), som nogen idømmes i Birket.

(⁹) *Biörnsholm* var oprindelig Vidskiöl Kloster.

lighedt, som Bierckitt föllger, bör hereffther ath föllge Fru *Ermegaardt* och hindis Arffuing, naar hun derfor görer Fru *Karinne Friiss* Fylliste och Wederlag och icke för; midlerthiidt skall de sellff opberre Sagefalldt och Herlighedt aff deris egne Thiennere och Godtz udi Bierckitt, „som denne Woris Dom wedt sin Meninng derom ydermeer indholder, udi huilckenn Dom ochsaa findis indragenn, ath de och paa de Thider, thennom haffuer weritt Thretthe emellom om Bierck och Falldt udi Bierckidt, haffuer wille forstaa och hedenthye⁽¹⁰⁾ dett Ordt Herlighedt till Bierckerett. For dett anditt formeenthe handt, efftherdi Hans Maystt. haffde forklaridt thett Ordt Herlighedt, da skulde hun thagitt hindis Forfölling paa nye och icke brugtt denn gamle. For dett thredie formeenthe handt hinde ath haffue samtöct⁽¹¹⁾ en Kongelig Befalling medt hannom och hans Medtarffuinge, liudendis emellom Aaell Birck, Biörnssholm Marck och Kiergaardtz Marck, saa och emellom Biörnssholms Marck och Rönnebierer Marck, effther Sandmendtz Breffs Liudellse, huilckenn Befalling udi detthe Aar 1596 findis daterit, huilckenn Befalling icke endnu er fulldgiortt. For dett fierde, ath hun sig en Eyendom, kaldis Kiellingsthofft, till Randum Bye widt Windissbyrdt haffuer wilddt tillholde, huilcke handt till Landtzthing haffuer fangitt undersagdt, som handt medt en Dom aff Wiborrig Landtzthing udgiffuitt udi detthe Aar 96 thenn 25 Septembr. beuiiste, liudendis udi sin Beslutning: „efftherdi de Mendt udi Randum boer medt deris egenn Winde will deris egenn Nötthe, Fordeell och Gaffn söge, och tillmedt formellder samme Winde om Marckeskiell, och icke dett medt Sandmendtz Breff bekrefftis, tha kunde Wii effther saadann Leylighedt icke kiende samme Winde saa nocksom eller nögactig ath wære, ath dett maa komme forskreffne Fru *Karinne* eller *Godtzlöff Bulde* till Hinder eller Skade udi nogenn Maade, paa huis Eiendom de kunde befindis ath haffue Retthighedter, förendt dett medt Sandmendtz Breff eller andre nögactige uwilldige Breffue kandt bestöerckis,“ och meenthe handt for^o Eyendom ath henge i Thretthe, och icke burde ath föllgis till Laass. For dett femthe gaffs tilkiende, forbemellthe Wor Dom ath formelldede, ath om

(¹⁰) hentyde.

(¹¹) *samtöct en Kgl. Befalling* etc., d. e. samtykt i,

at Commissarier af Kongen bleve udnævnte til Sagens Paakjendelse.

hun skulde haffue Falldt aff hindis Medtarffuingers Thiennere udi Birckett, da skall dennom for denn Herligheedt giöris Skiell och Fylleste och icke dett endnu skeedt er. For dett sietthe, ath hun icke haffuer udi rolig Heffdt thenn Eyendom, de nu omthretthe; sammeledis fremlagde handt en Dom, som *Anthony Bröske*, Rigenns Cantzeler haffuer dömtt dateritt 1562 emellom *Anders Findtzenn Neckedall* paa Fru *Agathe Povisk*, salig *Enuolldt Jenssens* Efftherleffuerske, paa thenn ene, och *Lauridtz Skriffuere* paa *Axell Juells* Wegne, sammeledis *Niells Lauritzenn* paa *Jens Kaassis* Wegne paa denn andenn Side, liudendis paa Randerup och Kongslöfflundt och emellom Sönder-Kongslöff och Randerup, derudi for^o Rigenns Cantzeler haffuer tillfunditt gode Mendt, som effther en Befalling wore udthagne samme Marckeskiell och Engeskiell⁽¹²⁾ at ride, för handt haffuer willdt stedt Laass, och effther slig Leylighedt och Domme formeenthe handt hinde icke burde ath komme till widere Forfölling. Thertill suaridt for^o *Peder Albritt Friiss* paa Fru *Erme-gaardt Gyldenstiernns* Wegne, ath huadt for^o Aale Bierckething Falldt och Rettighedt er anlangende, da haffue Wii och Woere Elskl. Raadt dömtt, huorledis dermedt skall holdis, och udthyedt, huoruide dett Ord Herlighedt skall forstaa is och forstrecke sig, effther huilckenn Dom for^o Fru *Erme-gaardt* underdanigst will sig forholde, och efftherdi saadantt er skeedt, och *Godtzlöff Buddi* och hans Medtarffuinge haffue samme Dom borthe⁽¹³⁾, och denn Irring en Gang er adskilldt, da haffde de nu icke burdt hindis Laass medt deris Gienbreff ath forspiillde. For dett anditt, da er offthe skeedt for Rigenns Cantzeler och endnu skeer, naar nogen Laas driffuis, da bliffuer ude aff Laassenn huadt som ulougligenn föllgis till Laass, icke ath huadt lougligen forföllgis medt dett ulouglige skall bliffue ude. For dett thredie, ath for^o Fru *Erme-gaardt Gyldenstiernn* icke udi hindis Forfölling till Laass haffuer naffngiffuitt nogenn Aastæder, men alleniste Gaardene medt deris retthe Tilliggellsse effther hindis salige Hosbondis Skiffthebreff, aff dennom sellff forsseglytt, huor emodt dennom icke burde ath thale, och er huerckenn Kiellingsthofftt eller an-

(12) Engeskjel, Grændseskjel mellem Enge.

(13) haffue samme Dom borthe, s: have erhvervet samme Dom.

denn Eyendom derudi beneffn, och kandt well lide⁽¹⁴⁾ Sandmendt och gode Mendt derpaa aff huem som paaskader och loughigen medtfarer. Belangendis de Sandtmendtz Thoug och Aastæder, som denn Kongelige Befalling paaliuder för om er rörtt, da haffuer for^{re} Fru *Ermeguardt* thenn beuillgitt medt dennom och kandt well lide, huadt gode Mendt derpaa kandt kiende, och efftherdi ath hun samme Befalling medt dennom haffuer beuillgitt och endnu wilk lide och undgielde, formeenthe handt dett ath wære ith Windissbyrdt, hun icke nogenn tilliggendis Eyendom till for^{re} Gaarde, huadt som icke bör till ath ligge medt Retthe, haffuer willdt forstaa. Thisligeste gaff handt och tillkiende en Wor kiære Herre Fader-Faders Dom at wære udgangenn emellom *Johann Friiss*, fordem Cantzeler, och Fru *Anne*, Hr. *Johann Urnis*, effther huilkenn Dom endnu alleuegne holldis her udi Rigidt liødendis, ath huor Laass icke liuder paa Aastæder, da kandt mandt icke dermed forhindre Ridemendt eller Sandmendt. For dett siidste gaff handt tillkiende, ath hun inthe föllger till Laass, udenn huis i hindis salige Hosbondtz Skiffthebreff findis, och hun haffuer udi Haandt och haffuendis Werge, och till denn Rigenns Dom fremlagdis som för om er rörtt, suaridt handt, thenn Forfölling ath haffue lydt paa Aastæder, och thuende Sandmendtz Gange⁽¹⁵⁾ ath wære giortt, saa Rigenns Cantzeler icke haffuer wist, huilckenn war retthist, och icke ath komme denne Sag widt, som aff for^{re} Dom ath forfare, och efftherdi hun inthett Godtz forfølger till Laass udenn huis hindis Hosbondtz Skiffthebreff om formelder, som de sellff haffue forsseglitt, ingenn Aastæder heller derudi benefndt findis, och gierne hereffther kandt lide och undgielde huadt Thretthe, som er eller kanndt komme paa huis Godtz och Eyendom, hun fölger till Laass, bode Sandmendt Siun, Windissbyrdt och gode Mendt, tha satthe handt udi alle Retthe, om de medt Retthe haffde thagitt Gienbreff udi hindis Laass, och om hun icke wider burde ath komme till sin Forfölling och de plictige ath stande hinde till Retthe for Kost och Thæring, medt flere Ord och Thale dennom paa bode Sider

(14) och kandt vel lide etc., d. e. og hun vil vel finde sig i, at Sandemænd og gode Mænd udnavnes af dem, som maatte gjøre Fordring paa Ejendommen etc.

(15) Sandemænds Gang, hvad der ellers sædvanlig kaldes Tog, jvfr. Oldingegang.

emellom falddt: tha effther Tiltale, Giensnar, thenn Sags Leylighedi sagde Wii derpaa saaledis aff for Retthe, ath efftherdi for^o: Fru *Ermegaardt Gylldenstiernn* icke haffuer naffngiffuitt udi hindis Forföling nogen Bierckething eller Biercke-Rettighedt ath föllge till Laass, anditt endt haffue brugt disse Ord: „Biörnsshollm medt sin Herlighedt och Tilliggellsse,” som huer godt Mandt, der nogenn Gaardt och Godtz föllger till Laass, endeligen bruge maa, och Wii en Gang tillfornn medt menige Danmarckis Raadt haffuer forklaritt, huoruitt thenn Herlighedt skall sig forstrecke medt Bierckerett (*Birketing?*) och Biercks Retthighedt, da er billigt, ath dermedt paa bode Sider effther forskreffne Wor Doms Liudellse handlis och forrebliffuer, och efftherdi (*om*) for^o: Fru *Ermegaardtz* Forföling icke meer er Irring, och till diss⁽¹⁶⁾ seduanligt haffuer wæritt holl denn udi Rigenns Rett, ath huadt som ulougligen forföllgis thett bliffuer ude, och icke alldt Forfölingenn deroffuer forspilldis, naar Gienbreff thagis, och Laass skall gange, ey heller hindis Forföling liuder paa nogenn Aastæder, hun och allerede haffuer beuillgitt en Befalling medt dennom paa nogenn de Aastæder, som erre kiiffactige⁽¹⁷⁾ och will fremdelis lide huadt Thretthe paa hindis Godtzis Eyendom och Tilliggellsse medt Retthe kandt föris, da haffuer Wii icke kundt kiendt for^o: *Godtzlöff Budde* paa hans Höstruis, *Mickell Niellssenn* paa hans Höstruis, Fru *Karinne Friiss* och Fru *Margrethe Biörn*n paa theris egne Wegne, nogenn Tillfelde eller Rett ath kunde hafftt udi dett, ath de haffuer thagitt Gienbreff udi hindiss Laass, och paa dott Godtz, de sellff haffuer hinde tillskiffitt, huorforre forskreffne Fru *Ermegaardt* bör widere ath komme till Wor och Rigenns Forföling till Laass, och alligeuell dett Gienbreff, de haffuer thagitt, liuder medt Willckor, saaframtt hun dennom thenn Eyendom will haffue bemeentt, som Befalingenn paaliuder, dog effther for^o: Fru *Ermegaardtz* Laass nogenn Thiid lang formedellst samme Gienbreff er opholldenn, saa bör dennom derforre effther Rigenns Rett ath stande hinde till Retthe for en skiellig och billig Kost och Thæring.

(¹⁶) till diss, til denne Tid, hidindtil.

(¹⁷) kiiffactig, omtvistet.

113.

1596. Dom paa Kongens Retterting. Frantz Urne, som Morten Nielsen i 1592 havde forfulgt for Rigens Ret til at efterkomme udstedt Maningsbrev og som dertil var bleven dømt, imod at Morten Nielsen udstedte Skiøde paa den af ham solgte Ejendom, tager nu Rigens Forfølgning mod Nielsen, der, uagtet en ny i samme Sag i Aaret 1594 afsagt Rigens Rets Dom havde tilholdt begge Parter samtidig at opfylde deres Forpligtelser, ikke havde kunnet hjemle den hele overdragne Ejendom, da en Medarving ved Dom var kjendt berettiget til en Andeel deri. Denne Medarving protesterer paa egne og Nielsens Vegne imod at Urnes Forfølgning gives Fremme, i hvilken Henseende ogsaa Enkedronning Sophie intervenserer under Sagen og gjør Paastand paa at indtræde i den Ret, som Nielsen ved sin tidligere Forfølgning havde erhvervet, da han, ved at forsee sig som Ridefoged i hendes Tjeneste, havde forbrudt sin Boeslod til hende. Dommen kjender Morten Nielsens Forfølgning ved Magt, da den er ældre end Urnes, men paalægger iøvrigt Ridemændene ved Dommens Execution at undersøge og paakjende det udstedte Skjødes Beskaffenhed, hvorefter Sagen paa ny kan indkomme for Rigens Ret. ,

(U. 264 b.)

Wii Christian thend Fierde medt Gudtz Naade etc. Giøre Alle witttherliggt, ath Aar 1596 thenn 28 Junii paa Wortt Rettherthing udi Wor Kiöbstedt Kiöbnehaffn for Oss war skickett Oss Elskl. *Frantz Urne*, Wor Mandt och Thiennere paa thenn ene, och haffde medt Wor och Rigens Steffning for Oss i Retthe steffndt *Morthenn Niellssenn*, Ridefogidt till Wort Slaatt Nykiöbing, paa thenn andenn Side och hannom tilthallde for handt icke skulde haffue efftherkommitt en Wor och Danmarckis Rigis Raadtz Dom hannom thenn 2 Junii A^o. 92 emellom gangitt war, liudendis eblantt anditt i sin Besluttning, „ath de worre plictig deris Breff och Segell, de huerandre giffuitt, forssegliitt och underskreffuitt haffde, ath holde och efftherkomme, som dett sig egner, och burde for“: *Morthenn Niellssenn* effther hans Breffs Indholldt ath giffue hannom nögactig Sköde och Foruaring paa samme Gaardt och *Frantz Urne* deremödt ath erlegge och bethalle hannom huis efftherstandendis Pendinge, som hans Breff omformelder, och i Retthe lagde sin skriffthelige Berettning, udi huilckenn handt wiittlöffthigenn forregaff, huorledis forskreffne *Morthenn Niellssenn* skall haffue solldt hannom en sin Gaardt, som den da befandtz medt Husse, Kammere, Stuffuer, Stallde, Lader och Ladehusse, Haffue och Haffuerum, och Woris Elskl. Raadt skall haffue dömtt dennom till ath holde Kiöbitt och deris Breffue, ath *Morthenn Niellssenn* skulde giøre hannom nögactig Sköde och hannom deremödt ath erlegge huis Pendinge hans Breff om formeller; derom

skall være gaaitt Dom till Bythingitt, ath for^o *Morthenn Niellssenn* war plic-
tig ath sköde hannom samme Gaardt medt sin Thagdrob och anditt effther
hans Kiöbebreffs Liudellse, huilckett Thagdrob icke skall være hannom aff
Morthenn Niellssenn befriidt⁽¹⁾, och hanndt for denn Aarsag, saauellsom fordi
en hallff Haffue medt thuende Kammer och Lofftherom er hannom fradömtt,
icke haffuer kunde anthage nogenn Sköde aff hannom, förendt handt haffde
giortt hannom Fylliste och Wederlag effthet hans Kiöbebreffs Liudellse, huor-
om skulde forledne Herredag A^o. 95⁽²⁾ være dömtt ath skulle gaa Dom till
Assenns Bything och handt der skall være tilldömtt, ath staae hannom till
Retthe for samme Kammere, Loffitt och Haffue, och efftherdi handt slig Dom
icke haffuer fulldkommitt, men thagitt Gienbreff udi hans louglic Forfölling
och sidenn römdt Rigidt, tha bödt handt sig underdanigst i Retthe, om nogenn
egnitt och burde paa hans Wegne ath giöre hannom nogenn Forhindring udenn
den kunde findis fulldmyndig och wederhefftig ath suare och retthe paa for^o
Morthenn Niellssenns Wegne saa wiitt handt er tilldömtt, kandt tildömmis
och befindis plictig; handt for sin Person erbödt sig, ath findis offuerbödlig ath
stande thennom, som sligtt will och kandt giöre, till Retthe, och pleye alldt
thenn Rett, handt kunde være for^o *Morthenn Niellssenn* plictig medt Retthe,
som samme Berettning wiittlöffthigenn i sig sellff indholltt; therhoess i Retthe
lagde Wor Egenn och Wortt Elskl. Rigenns Raadtz Dom, daterit Kiöbnehaftnn
thenn 2 Dag Junii 92, udi huilckenn de erre tilldömtt deris Breffue och Se-
gell, de huerandre giffuitt haffde, ath holde och efftherkomme, for^o *Morthenn
Niellssenn* effther sith Breffs Liudellse ath giffue hannom Sköde, och *Frantz
Urne* ath bethale hannom huis efftherstandendis Pendinge, hanns Breff om
formellder; thernest i Retthe lagde en Dom aff Assenns Bything, samme Aar
thenn 28 Junii udgiffuenn, udi huilckenn Byfogdenn haffuer tilldömtt *Morthenn
Niellssenn* ath giffue for^o *Frantz Urne* nögactig Sköde paa den Gaardt, handt

(¹) befriidt, d. e. hjemlet, stillet til fri Raadighed.

(²) Denne Herredagsdom findes ikke i V., i hvis Slut-
ning Dommen fra Herredagen i Kjöbenhavn ere
indførte, men det maa herved bemærkes, at neppe
samtlige Herredagsdomme ere optagne i denne

Protocol; der findes kun 3 fra denne Herredag
og efter den sidste findes en Mængde rene Blade,
som formodentlig have været bestemte for de öv-
rige Domme.

Frantz Urne solldt haffuer medt 'Thagitt⁽³⁾ och alltt Anditt, huis hanns For-
skriffning indhollder, och *Morthenn Niellssenn* ath anamme Pendinge for samme
Gaardt, saa wiitt *Frantz Urne* hannom skyldig war effther hans udgiffne
Breffs Liudellse; fremdelis i Retthe lagde en Dom aff for^o. Assenns Bything
emellom for^o. *Frantz Urne* och *Sander Meell*, thenn 25 Aprill A^o. 93 udgiff-
fuit, liudendis om nogre Kammere, Lofftt och Haffue, som for^o. *Sander Meell*
war tilldömtt effther hans Skiffthebreffs Liudellse; i lige Maade i Retthe lagde
Wor och Rigenns Dom, daterit Thröggeuælde thenn 13 Martii A^o. 94⁽⁴⁾, udi huil-
ckenn Wii haffuer forlagdt begge Partherne, for^o. *Frantz Urne* och *Morthenn*
Niellssenn, sex Uger paa bode Sider, *Frantz Urne* ath erlegge udi Othensse
till *Peder Kockis* huis handt medt nu rester, och *Morthenn* sammestedt
huis Sköde handt hannom loffuidt haffde etc.; for dett siidste i Retthe lagde
en Dom aff Assenns Bything, thenn 21 Aprill siidst forledenn udgiffuit, udi
huilckenn *Morthenn Niellssenn* er tilldömtt ath stande hannom till Retthe for
huis hannom war affuundenn fra den Gaard handt ibode, som *Morthenn Niel-*
ssenn hannom solldt haffde effther hans Kiöbebreffs Liudellse, som samme
Domme i sig sellff indholde. Theremodt ath suare war her i Retthe mött
Oss Elskl. *Sander Meell*, Borger udi Wor Kiöbstedt Assenns, och beretthe,
ath Saggenn wedkom hannom saauell som *Morthenn Niellssenn*, endog ath
Morthenn dett udi sin ene Naffnn haffde forfulldt, och efftherdi *Morthenn*
Niellssenn paa beggis deris Wegne haffde forrekommitt *Frantz Urne* udi
Retthenn, och huis Forföling, *Frantz Urne* nu haffde thagitt offuer for^o.
Morthenn Niellssenn, warre thagen föerendt handt war tilldömtt ath stande
hannom till Retthe, satthe fordi underdanigst i Retthe, om *Frantz Urne* icke
först burde ath udlegge och rettgiöre effther Wor Forföling och forrige Dom-
me, förrendt handt kunde thage nogenn Forföling offuer hannom for nogenn
Udleg. Emodt samme Wor och Rigenns Forföling haffde Wor kiære Moder,
högborne Dronning *Sophia*, laditt indlegge hindis Naadis skriffthelige Suar, liu-
dendis: „effthersom *Frantz Urne* haffuer thagitt sex Ugers Paamindellse offuer
Morthenn Niellssenn samptt nogenn Laugdags Breffue, saa haffuer Wor naa-

(³) Formodentlig en Skrivfejl for *Tagdropit*.

(⁴) See ovenfor S. 386.

digste Frue theri ath sige, fordi for^o *Morthenn Niellssenn* skall være rømdt for hans Forsseelsse i hindis Naadis Thienneste, saa hans Bøpslodt hinde naadigst er forfalldenn, och formener hindis Naade medt ingenn Rett samme Forfölling offuer hannom ath haffue begyndt, thi *Morthenn Niellssenn* er *Frantz Urne* forekommen udi Retthenn, och mener fordi hindis Mayst. ath bliffue wedt huis Domme och Forfölling medt Ridemendt och anditt, som *Morthenn Niellssenn* forhuerffuitt haffuer, och begierer hindis Mayst. en sex Ugers Paamindellsse till disse efftherskreffne Ridemendt, som erre *Gabriell Knudtzenn* till Norskouff, *Morthenn Skinckell* till Österup, *Christenn Knudtzenn* till Skienderup och *Thönne Bröske* till Langsøe, ath de indförre hindis Mayst. udi for^o *Morthenn Niellssenns* Rett, som hindis Naade medt *Sander Meell*, Borger udi Assenns, kandt haffue hoess *Frantz Urne* ath fordre. Tha effther Tillthale oc Giensuar, efftherdi Wii en Gang haffuer dömtt for^o *Frantz Urne* och *Morthenn Niellssenn* emellom, ath *Frantz Urne* er plichtig ath bethale *Morthenn Niellssenn* samme Gaardt, och handt deremodt effther deris Contractis Liudellsse ath giöre hannom nögactig Sköde och Foruaring paa Gaardenn, och Bethallingen bör ath skee för Sködett offueranttuordis, huilckett dog icke skeed er, men Pendingene erre thagenn tilbage, och ther nu thuistis om samme Skiöde, huilckett er indlagdt paa en Rett udi Othensse, efftersom dömtt er, huadt heller dett er giortt effther deris Contractis Liudellsse, eller icke, och Wii icke kandt wide, huorre⁽⁵⁾ therom er, thi samme Sköde icke haftuer wæritt for Oss, ey heller *Frantz Urne* medt nogen Bethalling, men detthe er skeedt sidenn Straxbreff och Ridebreff erre udgiffne, tha wiste Wii icke heller nu anditt therpaa ath kunde döme, endt som för dömtt er, eller nogenn Forfölling ath kunde stæde emodt thenn andre Wor Forfölling, som Wii *Morthenn Niellssenn* giffuitt haffuer, huilcken er *Frantz Urne* medt Rigenns Rett forrekommen, men nu sidenn handt er rømdt tillthalis, huorforre Wii indfinde till de Ridemendt, som Wortt Breff er till udgangenn, ath kiende, siune och forfare om, huadt heller samme Sköde er nögactigt eller icke, och sidenn dereffther ath forhandle dennom emellom effther Rigenns Rett.

(⁵) huorre, hvorledes.

A. Sagregister.

- Agerkarl* i Kjöbenhavn. 219 Not. 1, 311.
- Aalborg*. Tvist med Flensborg ang. Sildefiskeri. 348.
- Aaraadssag*. 316.
- Adelen* kjöber Bonde-Ejendom. 143—144. Paa dens Breve kunne Landsdommere ikke dömmе. 271, 284 Not., 364 Not., 367 Not. og 378. Kan ikke dömmes fredlös af Landstinget. 326.
- Adelens* Værneting. 64, 96, 329. Dens Æresager höre under Kongen og Rigsraadet. 139, 329. Li-geledes dens Vidnesbyrd. 284.
- Adelsfrue*, en, beskyldt for at have været besvangret för sit Giftermaal, 135; för mlsligt Forhold med et Barn, föd efter Mandens Död. 275, 335. For-fölges med Rigens Ret af en Bonde. 451.
- Adelsmand*, en, forfölges af en Foged med Rigens Ret. 57. af en Raadmand. 64. Dömt for Over-fald paa en Foged, efter en Forordning, som *skulde* udkomme. 202. Tre Adelsmænd idömtе extraor-dinær Straf för Overfald og Afbug. 293. En Adels-mand Hjemmelsmand för sine Bönder. 326. Adels-mænds Erklæring om en för dem afgivet Forklaring kan ikke paadrage dem Ausvar, skjönt Forklaringen befindes at være usand. 337. En Adelsmands Opgjörelse med hans Foged, underkastet Undersögelse af uvillige Mænd. 374.
- Afbug* straffet med extraordinær Straf. 293.
- Aftingning* ang. forbrudt Boeslod. 442.
- Alders Tids* Hævd. 193.
- Appel*, Omkostninger dermed forbundne. 43 Not. Fölger af dens Forsömmelse. 62. Fra et Lands-ting til et andet. 86.
- Arv*, ventendes, maa ej sælges. 23. Et adelligt Fruen-timmer udelukket fra Arv, fordi hun havde ladet sig besvangre. 207.
- Arveforening* om Södskendebörns Repræsentationsret. 431.
- Arvelodder* „kastet og skiftes“. 420.
- Arvesag* paakjendes. 118, 367.
- Arvs og Gjelds* Fragaelse. 398.
- Arvegods*, som saadant ansees Medgiften. 374.
- Arvinger*, uvillige til at skifte. 4. Sagsöges til at ud-levere Documenter, som de have udtaget af Sterv-boet. 236. Arvinger sagsöges för selvraadig Be-styrelse af Arvegodsset. 415.
- Arvinger* skulle tilsvare Arveladerens Gjeld. 343.
- Bandlysning* för at have opplöjet en Agerreen. 261—262.
- Barn* födt efter Faders Död, Tvist, om det var le-vende födt og döbt. 275, 336.
- Bedstemoder* maa ikke give Mere til eet Barnebarn end til de övrige. 270.
- Begravelses-Breve*. 279.
- Bekjendelse*, egen, 242.
- Besmittelse*, 185.
- Beskikkelse*, 165.
- Besvangrelse*, Straf derfor. 63. En Adelsfru, be-skyldt för at være besvangret för sit Giftermaal. 135. Behandlet som Æressag. 135, jfr. 136 Not. 5.
- Beviistheori*, Forandring i den gamle. 353.
- Beviser*, som ikke ere förte i de foregaaende In-

- stantser, kunne ikke benyttes for højere Ret. 381, 406. Skulle fremlægges i rette Tid. 451.
- Bevilling*, Kgl. Bevilling for en Creditor til at forhjelpes til sin Gjæld. 219 Not. 1.
- Birkefoged*, en, sælges paa sin Bestilling. 71. Birkefogden paa Amager kalder Hovedsmanden paa Kjøbenhavns Slot sin Husbonde. 73, 74.
- Birkeret*, hvorvidt følger Arvinger. 459.
- Biskop*, Klager over ham henvises til Consistoriums Paakjendelse. 185. Magelægger Kirker. 406.
- Boeslod*, om dens Beregning. 443 ff.
- Bogseed* underkjendt, fordi den Sværgende ikke havde overværet Gjerningen. 316.
- Bonde*, en, tillige Borger i en Kjøbstæd. 194.
- Brokorn*, om Alstrup Sogn er pligtig at yde B. til Hobro. 358.
- Bøndegaard*, Contract om dens Overdragelse paa 15 Aar til en Medarving. 256.
- Bondesag*. 100, 101.
- Bonde-Ejendom* kjøbes af Adelen ved dens Tjenere. 143, 144. Deri maa Adelen øj gjøre Indførsel. 144.
- Breve*, for at have udtaget af en Adelsfrues Gjemmer, sagsøges en adelig Dame. 139. Brev og Segl er Enhver forpligtet at efterkomme. 245 Not., 247, 343, 348. Breve, antedatede. 338.
- Brudeskat*, en Sag derom henvises til Samfrænder, fordi intet Brudeskatsbrev var fremlagt. 181. B. regnes for Arvegods. 395. See lövrigt *Medgift*.
- Bøder* for Moer, begaaet af en Kone, udredes af Manden. 244.
- Bønder* anklagede for Ufetterrettelighed i at betale Landgilde og for Ulydighed mod deres Herskab. 113.
- Cautionist* tilkjendt Betaling hos Debitor, for hvem han havde betalt, efterat have opsagt sit Forlöfte. 129.
- Christian d. 1stes* Privilegium for Kjøge. 198.
- Christian d. 4des* Hensigt at give en almindelig Stadsret. 293 Not. Hans aahne Brev om Kost og Tæring fortolket. 457—458.
- Christoffer d. 2dens* Privilegium for Kjøge. 197.
- Christoffer af Bayerns* Privilegium for Kjøge. 198.
- Civiliter mortui*, hvorvidt kunne kaldes de, som ere udelukkede fra Arv. 211—212.
- Consistorium*, Klage over en Biskop dertil henlíst. 185.
- Contrastævning* ikke endnu brugelig (1582). 14.
- Daab*. At et Barn var levende födt og döbt, bevises ved 12 Riddersmænds Eed. 335.
- Deelsbrev* udstedt uden Dom i Hovedsagen. 238.
- Deelsvidner*. 433.
- Depositum*, der skal træde istedetfor Betaling, skal skee i Retten. 386, 391. D. af Gjeldsbreve i Helliggeistes Huus i Kbhvn. 418.
- Diamant* af betydelig Værdi pantsat. 444.
- Document* uden Datum faaer Retsvirkning ved paalidelige Vidners Forklaring. 393. Tilbageholdt af en Tingskriver. 439.
- Dommer*, en, dömt fra sit Embede. 75. Beskyldes for at være Partens Avindsamand. 91.
- Doms Overskærelse*, hvad betyder. 77, jvfr. 79. Ikke afsagt i rette Tid, ikke i rette Tid beskrevet, ufuldstændig. 165. Uendelig Dom. 355. En D. paastaaes at være uendelig. 407.
- Drabssag*. 50 ff., 322, 355.
- Drukkenskab* befrier ikke for Drabsstraffen. 326.
- Eed* af 12 Riddersmændsmænd. 336. Af ni Mænd. 383.
- Embedsmænd* skulle fralægge sig Beskyldninger for uærlig Sag ved Dom eller modtage Erklæring ved Forlig. 179.
- Enkes rette Værgø* (hendes ældste Broder) 277, (hendes ældste Søn) 306. Om Enkens Ret til Medgiften, s. *Medgift*.
- Eriks Sjell. Lov* citeres. 78, 334, 437. Dens V. 40. forklaret. 166 Not. Dens II. 28. forklaret. 356. Not. Dens I. 30. fortolket. 417 Not. Følges fremfor Christian d. 3dies Lovgivning. 356 Not.
- Erik Glippings* Forordn. af 1282. 28, 99. Fdg. af 1284. 356 Not.
- Erik Menveds* Privilegium for Kjøge. 197. Brev ang. Faaborgs Græsningsret. 201.
- Erik af Pommerns* Privilegium for Kjøge. 198.
- Eskning*. 307 Not.
- Exæcutionstermin* om Mangel paa Bestemmelser derom i den ældre Lovgivning. 386 Not.
- Fattige*, Gaver til dem. 367, 368 Not.
- Fiskeri*, ulovligt. 1. Afgift af et Fiskerleje (Aaresild). 288.
- Flensborg*, Tvist med Aalborg ang. Sildefiskeriet i Liimfjorden. 348.
- Foged*, en Adelsmands, beskylder sin Husbond for at have aftvunget ham et Gjeldsbrev. 324.
- Forbud* ved Riddersmændsmænd. 276.

- Fordeling** kan ikke ved Rettens Dom ophæves, uden at Dombaveren dertil har været varslet. 34. Hvorvidt kunde finde Sted uden at Sagens Realitet paakjendtes. 82 Not. Udelukker fra Møde for Retterne. 90. Kan ei anvendes mod Selvejerbonde. 303. Om F. kan betragtes som en Æresag. 326.
- Forfald** kommer i Betragtning for Rigens Ret. 263. Dog ikke naar det først anmeldes efter rette Tægtedag. 1—2. Paa Grund af Sygdom forkastet. 298.
- Forhör** skal holdes af verdslig Övrighed, og ikke „i Vinkler af geistlige Folk om Nattetid“. 228.
- Forkjöbsret.** 299.
- Forlehningsbrev**, en Mands til hans Kone. 208, 373, 427.
- Forlig** mellem Arvinger for Kongen og Rigsaadet. 430.
- Forlöfte** opsiges. 373. For en meget betydelig Sum indgaaet for en Adelsmand. 444.
- Forordning** om Herredsfogder anvendt paa Byfogder. 455.
- Forstrand.** 67.
- Frederik den Förste**, Stadfæstelsesbrev af ham. 292.
- Frederik den 2den**, hans Privilegium for Flensborg. 349. Aabent Brev ang. Gaver til Fattige i Kjöge. 369. Hans Ægteskabsart. citeret 437.
- Frifindelse** ab instantia. 181.
- Fuldmagt** anseet for ugyldig, fordi den ei var forsynet med Segl. 239.
- Fylling** paa Skursnævn. 234. Paa Nævninger i en Drabssag. 356 Not. 7.
- Fæmærke.** 383.
- Fæstebonde**, et Forlig mellem en Fæster og Jorddröten. 36. Fordeelt, fordi han ej vil svare Indfæstning. 42. Tiltales for Forsömmelse af Ægt og Arbejde. 55.
- Fæstengave.** Document derom oprettet mellem Adelige paa 1000 Rd. kjendes gyldigt ved Siden af Morgengave. 176. Paastaaes, ikke at være Gjenstand for Forskrivning, men for Overleverelse. 177, 178.
- Gaard**, Tvivl, om en Ejendom derfor skal ansees. 262.
- Gaardsret**, Frederik d. 2dens Art. paaberaabt 253.
- Gave** af en Moder til sin Sön kjendt ugyldig, fordi hun ikke havde givet sine andre Börn Vederlag. 111. Af en Bedstemoder til sine Börnebörn. 267. Til Medarvinger i levende Live kjendt gyldig. 417.
- Gjeld**, hvorvidt udredes af sællede Bo. 299. Ikke i rette Tid paatalt, præskriberet. 398.
- Gjeldsbrev** at betale i tre Terminer. 64.
- Gjenbrev**, nyt, kan ikke tages af den udeblivende Sagvolder. 2, 105. Exceptioner mod et G. 143—144. Hvorvidt den, der tager Gjenbrev, skal betale Kost og Tæring. 459.
- Gjenkjöb** (Pant til). 223.
- Gjæsteri.** 402—403.
- Glosser**, Biskop Knuds paaberaabte. 218.
- Græsningsret** kan ikke vindes ved Hævd, ikke engang ved Hævd af Alderstid. 193.
- Guldkjede** pantsat. 220, stykkevis 221 Not., 308.
- Haand skal Haand faae.** 216 Not., 218, 221 Not. 6.
- Haandfæstning** kaldes Er. Glipp. Fdg. 1282. 101. Frederik d. 2dens Art. 21, paaberaabt 144.
- Hans**, Kong, Privilegium for Kjöge. 198. En Dom af ham. 291.
- Helgene** paakaldes, 103 Not. 7.
- Helgens Eed.** 205, 263 Not.
- Helliggeist-Huus** i Kbhvn, der deponeres Gjeldsbreve. 418, 419.
- Herlighed**, Kronens til Bøndergaarde. 59. Mageskiftet. 233. Til en Præstegaard. 264. Til en Kirke. 406. Herlighed forklaret om Birkeret. 460 ff.
- Herredsfoged** dömt fra sin Bestilling. 329, cfr. 332 Not.
- Herredsnævn** paakjender Aaraadssager. 316.
- Herredsskriver**, Beskyldninger imod ham. 171.
- Heste**, deres Priis. 39.
- Hjemmel**, to adelige Jomfruer møde paa Kongens Retterting som Hjemmel for deres Bønder. 76.
- Hjemvisning** til Herredsting. 93. Til Landsting. 149.
- Hoer**, Forskjellen mellem enkelt og dobbelt Hoer ubekjendt i de gl. Love. 241, 436.
- Hoersager**, hvorvidt ansees som private. 242 Not.
- Hoveri** bestemt fra gammel Tid. 55. Löfte af en Jorddrot, ej at ville paalægge mere Hoveri end hvad der havde fundet Sted fra Arildstid. 56.
- Husbondshold**, dets Betydning. 48, 235.
- Hustru** er tilstede, naar Manden paa hendes Vegne bortskjöder noget. 23. Hendes Jord kan Manden ej pantsætte. 333.
- Haleri** skal ikke paakjendes af Nævninger. 86.
- Hævd** paa Möller. 104. Paa Ret til at opbære en Afgift. 288. Uretmæssig Adkomst er ikke i Almindelighed til Minder for Hævd. 161. Kan ikke vindes paa Græsningsret. 193. Hævd paa Brug

- paastaaet, men ikke erkjendt. 199. 20 Aars og 40 Aars *Hævd*. 293. *Hævd* afbrudt. 400.
- Höjlærde*, de (Consistorium). 72, 187.
- Höringer* udnævnes af Byfogden. 29, 236, 433. Af Herredsfogden. 271.
- Jagt*, Straf for ulovlig Jagt. 329.
- Indfæstning* svares ved Forandring af Ejer. 42.
- Indiciebeviis*. 241.
- Indlæg*, udförligt. 81, 93.
- Indmaning*. 344, 396.
- Injurier* mod en Kirkeværge. 71. Injurianten frifunden, fordi han beviser Beskyldningens Sandhed. 74, 75. Utillbörlige Ord. 126. Injuriers Virkning mod Embedsmænd. 170, 230. Injurier fremførte af en Svigerdatter mod hendes Svigerfader findes ikke aldeles ubeføjede og hun frifindes. 251. Paa Herredagen i Kongens Nærværelse. 255. Injurier i en Stævning. 411.
- Intervention*. 141, 465.
- Jydske Lovs* I. 14. anvendt paa Moder. I. 14, paaberaabt 163. J. L. II. 62. S. 133. II. 86 citeret. J. L. I. I. anvendt 335.
- Kilde* til Christian d. 5tes D. L. 5—2—81. 23 Not. Til 1—13—21. 126 Not. 2. Til 1—23—15. 129 Not. 1. Til 1—5—2 og 3—4—4. 170 Not. Til 5—3—32. 188. Til 5—5—2. 199. Til 5—7—15. 218 Not. 5. Til 5—14—6. 245. Til D. L. 2—22—2. 346 Not. Til D. L. 1—4—15. 400. Til D. L. 6—13—7. 436.
- Kirker* magelægges af Biskoppen. 406.
- Kirkeværge*, en, skjeldes for en Kirketyv. 71.
- Kjøb* kjendt ugyldigt. 23, 149. Af en fast Ejendom, foregaaet mellem Fader og Datter, angrebet som et Skinkjüb. 161. En Kjöber gör Indvending mod at betale Kjübesummen paa Grund af Mangler ved den solgte Ejendom. 386, jvfr. 465.
- Kjübebrev* adskilles fra Skjüde. 151, 347.
- Kjübstædejendom* ej at maa sælges til Udenbyemand. 149.
- Kjübstæd*, en, i Strid med en Adelsmand om Græsningsret. 195.
- Kjüge*, Kongebreve ang. dens Borgeres Ret til Græsningsret. 197—198.
- Kjönsnavn*. 336.
- Kone*, gift, sigter en Mand for ulovlig Omgang. 436.
- Kongen* giver en Adelsmand Tilladelse at tilkjübe sig Ejendom til Böndergaard. 45. Forbeholder sig at gjøre Forandring i Privilegier ved hans Regjeringes Tiltrædelse. 348.
- Kongesag*; den rejser sig af Bondesagen. 90.
- Kongens Vildbane*. 332.
- Kost og Tæring*, hvorvidt kan idømmes for Underretter og Landsting. 47, 113. Betales efter Regning. 85, 146. For Rigens Ret. 118. Indsigelse mod Summens Störrelse; det overlades ifölge Forlig til 4 Mænd at bestemme, om Fordringen er billig. 146, 148. Forlig derom indledt for Rigens Ret. 160. Paakjendes af Landsdommeren. 457. Skal betales af den, som har taget Gjembrev, naar dette ikke gives Medhold. 459.
- Kronens Ret* til Aarsild. 288—293.
- Krybeskytte*, en Adelsmand dömt som K. for ulovlig Jagt paa Kongens Grund. 329.
- Laas*, Forfölgning til L. 102, standsee, naar Adkomstbrevene ere indstævnte til Paakjendelse for Herredagen. 248—250.
- Laasebrev* maa udtrykkelig nævne den Jordlod, for hvilken det skal tjene som Adkomst. 18, see dog S. 459. Naar L. er erhvervet, kan intet af den Ejendom, som derfor er Gjenstand, senere mistes ved Rebning. 20. Men vel under visse Omstændigheder ved Sandemænds og Ridemænds Kjendelse. 459.
- Landefred*, en Forordning derom paatænkt. 202.
- Landgilde* af en Bondeejendom, som svares til Medarvinger ifölge Contract, kan af disse lovliggen forhöjes efterat Brugeren af Ejendommen vedbliver at besidde den i flere Aar efter Contractens Opbör. 256.
- Landsdommere* anholde om at forskaanes for at efterkomme en Kgl. Befaling. 287.
- Landsting*; en Sag dertil henviist til ny Paakjendelse. 36. Fra Landstinget paa Möen appelleres til Sjellandsfar-Landsting. 86. L. drister sig ikke til at döme i en Sag, hvor Kgl. Domme og Forlehningsbrevne ere i Strid med hinanden. 288. Til Landsting stævnes den, hvis Bopæl ei vides. 325.
- Landstingsskriver* afsiger Dom. 37.
- Lavværge*, Enke kan lade möde ved en Anden end hendes Lavværge, naar denne har Forfald. 178. Hans Underskrift paastaaes at være nödvendig. 270. Ansees ufornöden. 299.
- Leding*, naar ikke svares af en Gaard i 3 Aar, for-

- brydes Gaarden til Kronen, eller den, som er i Besiddelse af Kronens Herlighed. 233.
- Leges Burgundionær.* Tit. 44. S. 437 Not.
- Lehn.* Sag, anlagt til Forbrydelse af et Lehn. 445 Not.
- Lehnmanden* kaldes Sognepræstens Husbond. 158.
- En L. dømt til at suspendere en Herredaskriver. 170.
- Lejde.* 186.
- Ligg synet* to Gange. 273, 274. Lilgsyn nægtet. 275.
- Liggkjøbsbrev.* 10.
- Liquidation* af Regnskabsgjeld med Gjæld efter Haandskrift. tilstedes ikke. 245.
- Livgedingsbrev.* 371.
- Lov,* ej at maatte gives mod Vidner, paastaaes 283.
- Tilbudt Parten af en Landsdommer. 314. Lov anvendt i en Sag, hvor Vidnerne's Udsagn var tvivlsomt. 336.
- Lov,* en, givet i Dom. 351.
- Lovfælding og Fredløshed* for at slaas og afføre Hø af Andens Eng. 76 ff.
- Lovstykke,* et gammelt, anført 148 Not., 385.
- Magelag* med Kongen. 55, 57, 141.
- Manddrab,* Klage over M. paa Grund af Besmittelse. 185. Klages over Graven. 186. Mistanke om Manddrab. 272.
- Møning,* s. Indmøning.
- Mariager Kloster.* 406.
- Markeskjel,* naar sværges, skal man gødtgjøre sin Adkomst til særlige Jordtødder, der ligge i Andres Bymark. 18. En Markeskjelsforretning tilslidettes for gamle Skjøder og Hævd. 102.
- Medarvinger* til en Bondegaard; Contract indgaaet mellem dem paa 15 Aar, Tvist om dens Fortolkning. 256.
- Medgift* ansees Enken berettiget til forlods at udtage af Boet, naar der ingen Børn er og den afdøde Mand derom har udstedt Document 276 udredes tilligemed Morgengave og Fæstensgæve. 393.
- Mecneed,* Sigtelse derfor, og Straf. 384.
- Modfordringer* paa Grund af Regnskab. 14.
- Morgengave* 176 skal gives Dagen efter Brylluppet (om Mandagen) 372, 423. Tages tilligemed Fæstensgave. 394. Morgengavebrev oprettet i Sverrig, hvorvidt gyldigt i Daumark. 393.
- Möenbo-Landsting.* 86. Om Dommens Appel derfra. 312 Not.
- Müller,* Tvist om Ejendomsret dertil. 102.
- Möllasö,* gammel Hævd derpaa. 80.
- Nævninger,* som ere udnævnte til at paakjende en Sag ang. Hæleri, protestere mod Udnævnelsen. 86.
- Om Grunden, hvorfor istedetfor Nævn skulde bruges Lov i Kjøbstæderne. 87 Not. 4. N. som fældes til 40 Mark og ikke udrede dem inden 6 Uger dømmes fredløse. 99. Nævninger dømme en Præst for Vold. 154. Skulle ikke opkræves for at kjende paa Kreatures Drab. 164. Deres Antal. 164 Not., 356 Not. Nævninger mod Nævninger i samme Sag. 272. Deres Dom i en Drabsag, Eedsformular. 357. Deres Udnævnelse. 356 Not. 1. Fylling paa Nævn. 356 Not. 7.
- Offentlig Forfølgning.* 312.
- Oldinge,* Benævnelse for Nævninger. 169 Not. 18
- Omslag,* Kieler. 446.
- Opsættelse* for at tilvejebringe Beviser tilstaaes for Rigens Ret. 55.
- Optingelse* for Bøder i en Hoersag. 244—245.
- Ordsprog,* Peder Syvs, citeret 422.
- Overfald* paa en Præst. 174. Paa en Foged af en Adelsmand. 202. Af tre Adelsmænd. 293. Af en Adelsmand paa en Borger. 411.
- Pant;* Laan paa P. 217. Pant til Gjenkjøb søges indløst efter lang Tids Forløb. 223. Til Brugelighed. 299. Laan paa haandsaet Pant, stillet af en Uberettiget. 308.
- Pantebrev* kjendt ugyldigt. III. 333.
- Patronatsret* til en Kirke, derom Tvist. 406.
- Processomkostningers Størrelse.* 455.
- Profos,* Rigens. 217 Not.
- Prædicatet Os Elskelige* i visse Tilfælde udeladt. 202 Not. Tillagt en Skomager, uden tvivl urigtigt. 364. Ligeledes en Bonde. 452.
- Præjudicat* paaberaabt 62, 339, 343, 370 Not., 395, 409, 463.
- Præst* modtager Vidnesbyrd. 48, 157. Dømt for Vold mod sin Formand. 154. Overfaldes paa sin Gang fra Kirken. 174. Præster angives at have holdt Forhør over en Fængslet. 226. Nedlægger sit Embede og vil siden ikke forlade det. 263.
- Præstegaards Inventarium* indløses. 157.
- Præstevalg.* 185, 263.
- Raadssag.* 355.

- Raadstueretten** i Kbhvn.; mærkelige Domme af samme. 217, 220.
- Rebning**; derved kan Intet mistes af den Ejendom, hvorpaa man har faaet Laasebrev. 18.
- Regnskabsfordringer**, hvorledes afgjøres. 14.
- Retterting**, Kongens, hvilke Sager derunder behøve. 135, 139.
- Ribe-Capitels** Strid om dets Ejendomme. 230, 232; om Patronatsret til en Kirke. 406.
- Ridebrev** tages kun mod Adel og Selvejere. 144 Not.
- Ridemænds** Indførsel. 319.
- Rigens Breve**, s. Rigens Forfølgning.
- Rigens Forfølgning**, hvori bestod, naar Gjenstanden ikke var bestemt eller en vis Sum. 9. Hvorvidt standses ved Voldgift. 10. Kan ikke fremmes, naar Rigens Breve ikke i rette Tid ere brudte og læste. 141.
- Rigens Ret** citeret 1, 2, 28, 72, 93, 132, 241. Instruction til at følge Rigens Dele. 144, 145, 148 Not. Tilsteder ikke at fordele Selvejerbonde. 306, 307.
- Rigsraader** udnævnes til at dømme med Landsdommerne. 4 Not. 1.
- Roeskilde Capitel**. 252 Not.
- Rönningsbrev** tages over ufri Mand. 144.
- Sagefald** tilkommer Husbonden paa det Gods, hvor Forbryderen holder Dug og Disk. 48.
- Sagsøger**, udeblivende, s. Udeblivelse.
- Sagvolder**, udeblivende, s. Udeblivelse. Hans Sygdomsforfald bevirker Udsættelse. 259.
- Salg** til to Personer af samme Ting. 312.
- Sandemænd**. 68, 69. Skulle ikke gjøre Tog over Adelen i Liva- og Æresager. 323. Deres Dom underkjendt. 439.
- Samfrænder** bestemme Afgiften af Selvejerbøndergaarde til Medarvingerne. 258, 259. Sag indstillet til S. 321, 322.
- Saugeblok**, henhører under Landgilde. 233 Not. 6.
- Sagl**, see Breve.
- Selvejerbonde** kan ikke fordeles, men skal søges med Rigens Dele. 203.
- Selvejerbonds** sagsøges til at give Erstatning, fordi han behoer en Deel af en Bondegaard, som en Anden har tilkjøbt sig. 303.
- Signet**, en Afdöds, forlangt udleveret af Enken. 372.
- Sildfiskeri**, Afgilt deraf. 288. Tvist derom mellem to Kjöbstæder. 348.
- Skadeserstatning**, fra hvilken Tidspunkt beregnes. 5.
- Skibe**, Kongens Skibe, derimod anvendt Troldom; Walkendorphs og Munks Strid om Skibenes Vedligeholdelse. 226, jvfr. 229 Not.
- Skik**, ulovlig Skik og Brug er ikke Lov. 167.
- Skjøde** paa en Ejendom, udstedt af en Arving, er gyldigt, uagtet den er en Anden forlent paa Livstid. 188. Udstedt af en Fader til sin Datter kendes ugyldigt. 163. Ejendommen skal strax følge Skjødets. 190, 270. Mærkelig Betydning af dette Ord. 419 Not.
- Skjødning** af Flere skeer med sammenlagte Hænder. 23.
- Skudsmaal** erhvervet paa Tinge. 205, 437.
- Skursnævninger**. 233. Der gives Fylling paa dem. 234.
- Stadfastelsesbrev**. 292.
- Stadsret**, Christoff. af Bayerns alm. og Kbhvske, derom Bemærkning. 25 Not. Om Stadar. Anvendelse paa Christian d. 4des Tid. 293 Not. For Aarhus. 434 Not.
- Stadstjener** (Raadstuetjener). 228.
- Stokvidne**, Fremgangsmaaden dermed. 195.
- Straf** bestemt ved Kongens og Rigsraadets Dom i et ulovbestemt Tilfælde. 174. Extraordinær anvendt. 293. Straffen for falsk Skjæppemaal tvivlsom. 432.
- Strand**; paa Stranden hvorvidt man der maa grave efter Orme. 67.
- Stævning** til Landsting finder Sted, naar den Indstævntes Bopæl ei vides. 325. Behøves ikke til at paahøre Forklaring, som nogen aflægger for Adelsmænd, som derom udstede Erklæring. 337. Stævning for Rigens Ret skal altid lyde paa Hovedmanden, ej paa hans Fuldmægtig. 351. Stævning i Ejendomstrætter til den, der har Godset i Værge. 400.
- Svigerdatter**, en, klager for Kongen over slet Behandling af sin Svigerfader. 253 ff.
- Svinestier** i anden Mands Skov mod Afgift. 200.
- Syn** over afslaget Hö. 80. Over Jordegods ved Commissarier. 121. Indsigelser mod en Synsforretning. 260. Af Lilg. 273, 325. „Syn gaar for Sagn“. 414.
- Sön** er Moders Værge. 306.
- Tagdryp** (i en Kjöbstæd) skal enhver have paa sin egen Jord. 389.
- Tal**, om deres Skrivemaade. 386 Not. 3.
- Testament**, mundtligt, bekræftet med Tingsvidne. 367.

- Til Fattige, givet et mærkeligt Fortrin ved et Brev af Frederik d. 2, dog kun for Kjøge. 367.
- Tilbud* om at ville skifte uden at dertil berammes en vis Dag, har ingen Virkning. 4. Om at rette for sig, hvorvidt standser Forfølgning med Rigens Ret. 25, 320.
- Tilstaaelse*, egen, paa Grund af særegne Omstændigheder ikke taget i Betragtning. 36.
- Tingsvidner* optagne paa tydsk ved Tønder-Herredsting. 230. Førte flere Aar efterat Factum er foregaaet kunne ikke have Gyldighed. 230. Et Tingsvidnes Indstævning for Rigens Ret befalet. 367.
- Transport* hjemler ikke Cessionarius Ret til Betaaling for hvad Debitor har afdraget til Cedenten. 29. Transp. af et Gjeldsbrev. 129, 364; Debtors Samtykke er unødvendigt til T. 448.
- Tremarksmand* kan ej være Sagsøger. 272.
- Tremarksstraf* for Injurier. 72. For ved falsk Eed at tillegne sig Ejendomsret. 383.
- Troldom*, Sigtelse derfor. 226.
- Tyvsstraf* for at beligge en Nøgleqvinde. 61. Ikke indskrænket til Kongens og Adelenes Gaarde. 63 Not.
- Udeblivelse* af Sagsøgeren for Rigens Ret paa første Retsdag, medfører, at han ikke oftere maa tage Stævning. 1. Af Vidner for Rigens Ret medfører Ansvaret. 340. Af Sagvolderen for Rigens Ret inden 3die Dag; Følgen er Nederfeldingsdom og han maa intet nyt Gjenbrev udtage. 2. Dom paa Grund af Sagvolderens Udeblivelse. 61.
- Udlæg* af Byfogden og 8 Vurderingsmænd. 25. Hvorvidt fandt Sted in natura. 25 Not. I Heate, tilhørende en Fæstebonde, kjendt ugyldigt paa Grund af indgaaet Forlig med Jorddrøtten. 36.
- Udæskning*, s. *Æskning*.
- Ugedagsbønder*. 95.
- Umyndiges* Elendom urettelig udlagt paa Skifte. 400.
- Underskrift* af 4 Vitterlighedsvidner i et Tilfælde, hvor Documentets Udsteder ikke selv kunde skrive. 299. Deres Mangel berøver ikke et Gjeldsbrev sin Virkning. 341.
- Undsigelse*. 204.
- Utilbørlige Ord*, hvorledes straffes. 126.
- Valdemar d. 3dies* Privilegium for Kjøge. 197.
- Vanhjæmmel*. 390.
- Varsel*, 6 Ugers til dem, som ikke vil lade sig finde. 62. Maa ikke gives paa eengang til flere Tingdage. 109.
- Viborg*, dens Stadsret, om dens Anvendelse. 293. Opløb der mod Herremænd. 294 ff.
- Vide- og Vedtægt* mellem Vejle-Byemænd. 150.
- Vidne*, at vidne efter Andens Mund. 51.
- Vidne*, „et Vidne er intet Vidne.“ 412.
- Vidner* skulle føres paa fersk Fod. 126. Behøve ej at stævnes for at paahøre hinandens Forklaring. 181.
- Vidnesbyrd* aflagt for en Præst. 48. Aflagt af Forældre paa deres, Börns Vegne. 203. At Lov ikke maa gives mod Vidnesbyrd, paastaas af en Part. 283. Vidnesbyrd, aflagte af Uadelige i Forbindelse med Adelspersoner, hvorvidt kunne paakjendes af Landstinget. 284, 336.
- Vindicationsret* tilkommer Ejeren af udlaante Ting, som Laantageren har pantsat. 216. Ligeledes af Ting, som man har pantsat ved en Anden og af denne igjen afhændes til en Tredie. 219, 308. Vindication af Kreature. 383.
- Vitterlighedsvidner* 4, see *Underskrift*.
- Vold*, Straf for Vold anvendt for at afføre Hø af andens Mands Eng. 327. Begrebet. 439 Not. 1.
- Vurderingsmænd* paalægges at foretage en Udlægsforretning paany, fordi de latet havde udlagt. 25. Otte Vurderingsmænd i en Kjøbstad. 25.
- Værge*, Søn nævnes som Moders V. 23, 303, den rette Værge paastaas ej at være stævnet. 305. En Værge sagsøger sin Myndling, som var bleven gift, for udlagte Penge. 318.
- Værneting*, Adelen, s. Adel. Gejstlighedens. 364 Not. Fast Ejendoms-V. 98. Misgjærnings-V. 158 Not. Vedtaget V. 179.
- Væthskötning*, Exempel derpaa. 378.
- Ægt og Arbejde*, af Selvejerbønder. 235.
- Ægteskab*, en Adelsmand dømt pligtig at indgaae. 251 Not.
- Æresager*, Adelen, see Adel.
- Æskning*, Fremgangsmaaden dermed. 4, 131, 319. Ved Æ. skal Skadens Størrelse nøjagtig opgives. 451.

B. Ordregister.

- A**
Aaraad 100.
Aaregield 290.
Aaresild 288.
Aaström 105.
Adkomme 13, 40.
Adskille (Adj.) 247.
Afgangen 394.
Afkalling 30.
Afhæge 345.
Afmæte 78, 79.
Afsige 86, 325.
Afstande 317.
Afstille 14.
Agebro 197.
Akald 22.
Albanemand 356.
Almindsvong 51.
Anfordring 254.
Angaaendis 449.
Aulange 167.
Anthwort 35, 133.
Arbeids-Herlighed 264.
Artikel 331.
- B**
Baardag 273.
Bandføre 262.
Bandsdag 262.
Bandagjerning 262.
Bedage 449, 450.
Befaling 173.
Begriffvis 283.
Behaft 187.
Bekgang 105.
Bemene 460.
Benelge 278.
Benøfge 34.
Beplicte 372.
Besiddendes Tingsdom 24.
Besigte 232.
Beskeden 194.
Beslagen 440.
Beslaug 375.
Beslutte 20, 261.
Bestaa 30.
Bestriking 375.
Beavære 179.
Betagen 215.
Betuckt 245.
Bevilge 13.
Bjerge (gangen til) 249.
Birkefald 460.
Birkmænd 440.
Blodsbyrd 212.
Boedested 291.
Bollig 57 Not. 1, 334.
Bondesag 52.
Bortsætte 292.
Brast 11.
Brevpendinge 3.
Brist 18.
Brofel (Brofiel) 95.
Brugsel 304.
- B**
Brændesviin 234, 402.
Bugget (buget) 324.
Bænkebrev 159.
Børløs 1.
Credentzstob 217.
Dag 12, 27.
Dag Maanet (?) 19.
Damsbond 102 Not. 3,
107 Not. 14.
Damsholt 102 Not. 3.
Deden 245.
Deelsmaal 440.
Deelsvidne 304.
Degne 294
Delefoged 38, 456.
Domdegn 265.
Drabelig 281.
Druffve 72.
Droit (Particp.) 384.
Døde, at, 106.
Dødevelde 292.
Dømmeluge 266.
- E**
Efterstand 233.
Efterstande 267.
Eje (bör) 158, 240.
Engeskjel 462.
Erstaa 277.
Eskningsvinder 132, 247.
- F**
Everlig 270.
Faa (at) 128.
Faat 165, 276, 336, 414.
Feldt (Fald) 78.
Fellingsdom 173, 440.
Ferdige 360.
Fierdel 402.
Flaskende 349.
Flaskejord 108.
Fled oc Føllig 24.
Flodmaal 108.
Ftye 413.
Foderbomme 39.
Fogtsuend 454.
Forbide 131.
Førbygge 361.
Fordagtinge 319.
Fordedige 299.
Fordeelsbrev 236.
Fordeelsmaal 34, 237.
Fordragen 11.
Fordre (om) 127, 187, 266.
Foregift 125.
Forfangen 269.
Forfeste 410.
Forfinde 12.
Forfordre 325.
Forgetten 230.
Forgifve 441.
Forhandle 243.

- Forholdt 221.
 Forkaste 212.
 Formaa 124, 348.
 Forminde sig 41.
 Forruct 444.
 Forsee 263.
 Forskift 270.
 Forskrift 442.
 Forsætte 308.
 Forsvække 214.
 Forsvækning 406.
 Fortagen 432.
 Fortagt 270.
 Fortauft 407.
 Fortenkende 278.
 Forthog 286.
 Fortryde 204.
 Forvaring (gjøre) 66.
 Forvende 345.
 Forverge 372.
 Forvide 312.
 Forvidt 232.
 Forvise 17.
 Frahelle 385.
 Frihed 340.
 Frøer 460.
 Fuldgjældendis 341.
 Fuldmynd 298.
 Fuldmyndig 81, 365.
 Fuldne 273.
 Fuldnelse 274.
 Fuul 166.
 Følgebrev 289, 365, 418.
 Førmere 440.
 Gaardgang 155.
 Gaasenæfnd 167.
 Gang (Sandemænda) 462.
 Giengierd 396.
 Gornithingsværk 166 Not.
 Haandfeste 87.
 Haandlove 90.
 Haarvold 80.
 Halvsiettesindstyre 77.
 Have borte (en Dom) 462.
 Hecter, en, 130
 Hechting 379.
 Hedenfinde (henfinde) 98.
 Hedenthye 461.
 Hedersdag 397.
 Helling 383, 384, 385.
 Hemelsbref 70.
 Hende 12, 52.
 Hembler 236.
 Hiemsættelse 95.
 Hoffuitænd 38.
 Holdt 49, 52, 53.
 Hore-Reen 262.
 Horn (antvordede ved) 315.
 Horn mod Horn 197, 198.
 Hosbondholt 46.
 Houfve (Verb. hue?) 81.
 Hovedbrev 105.
 Hænde 215.
 Hænge (udi Trætte) 459.
 Høythilige Dage 374.
 Jafning 271.
 Jefne, Adv. 203.
 Ihukomst 361.
 Illge 200.
 Illning 80.
 Indbevilling 211.
 Indfest 258.
 Indfinde 26.
 Indføre 212, 315.
 Indholde 345
 Indlukke 362.
 Indmanelse 130.
 Indsætte sig 304.
 Indvending 265.
 Instrumenter 381.
 Irring 462.
 Kaldspenge 455.
 Kandeskab 414.
 Kilfactig 464.
 Kirkestoel 72.
 Klammer 215.
 Klodt 39.
 Knæfvel 296.
 Knocker (?) 295.
 Kongesag 52, 235.
 Korteligen 225.
 Kryds oc Knoppe 413.
 Kundschaft 450.
 Kynde 81.
 Kynde Lösen 223 Not. 2.
 Lade 204.
 Løgeboren 178.
 Lauge-Søgneing 78.
 Laugsøgelæsemaal 35.
 Leilighed 152, 270.
 Lifs-bref 430.
 Lifs-Forskrivning 430.
 Ligevel 32.
 Lignelse 262.
 Liigkiøbsbrev 10.
 Liødt (antvordede ved L.) 315.
 Lodne, at 422.
 Lodskift 330.
 Lofning 235.
 Loughbøder 79.
 Lougen 36.
 Lougfeldt (Subst.) 84.
 Lougmaal 79.
 Lougsøgt 40.
 Løffte (Verb.) 380.
 Lösninger 54.
 Maal (bære nogens M.) 65
 Mad oc Maal 24.
 Magtebrev 237.
 Mandermaal 72.
 Mandhelle (at stede af nogen — at afmæle) 78.
 Mandhellelös 77.
 Mandhellelös-Brev 77.
 Markende-Folk 280.
 Minde (gjøre) 195, hænde 196, pleje 201.
 Mundheld 228.
 Nam (Verb.) 357.
 Nederfellig 2, 77.
 Niddingsværk 166.
 Nok 449.
 Noksom (Adj.) 231.
 Nüglegvinde 61.
 Oldinge-Gang 199.
 Omgat (æmgot) 334.
 Omkiende 286, 348
 Omkomme 443.
 Omakillige 323.
 Omalag 279.
 Omstendig 246.
 Omstendt 250.
 Opbinde 28.
 Opbiudelsesbref 247
 Opdrage 124.
 Opplage 331
 Opskrive 134, 365
 Opstaa 283.
 Optage 203.
 Ormegrøft 69.
 Orvide 212, 418.
 Overlægge 121.
 Overskærne (Domme) 77.
 Overslaa 376.
 Overvold 297, 375.
 Paaskut (paaskødt?) 194.
 Paastiftelse 77.
 Paatee 114, 436.
 Paateelse 436, 438.
 Pantfaa 218.
 Parlament 273, 295.
 Perlehue 322.
 Persiller 277.
 Plichtskarl 74.
 Plucktal 311.
 Prisonen 227.
 Pæl (inden 4 Pæle) 52, 356.
 Querstade 198.
 Qvitdømme 441.
 Raaden Raad 356.
 Ret (paa en) 93, 291 Not.
 Rettighed 70.
 Risle 274.
 Rumellig 215.
 Række 203.
 Røctbar 229.
 Røst (leffvendis) 171.
 Sage (sigte) 128.
 Sagit (Verb. sage) 89, 312.
 Sandermere 194.

- Sandruffe 72.**
Seedtsøgning 43.
Skarre 183.
Skeppe-Skyld 45, 259.
Skerthe 20.
Skielning 294.
Skovsgods 124.
Skovsvin 114.
Skudsmaal (skyde) 205.
(Forfald) 263.
Skure 233, 234.
Skursnævninger 233.
Skurte 19.
Skylling 138, 195.
Skøde, Skødebref 419.
Slappekarl 54.
Slectfrendskab 212.
Slet 134.
Snaps-Byting 296.
Snaps-Landsting. 114, 271,
285, 407.
Snaps-Mandag 235.
Snee 200.
Sogneherre 155, 290.
Sømmerskat 234.
- Splittes 123.**
Stadt 299.
Stafn 37.
Stede (Manhelg) 78.
Stede-Thiundt 49.
Steffning (Støffning) 107.
Stendig 417.
Stobkande 50.
Stranding 290.
Støffue 108.
Sølvheng 322.
Søgne-Landsting 289.
Søgneting (Lauge-) 78.
Sønne 123.
- Taffde 438.**
Thagdrop 388.
Thegnebog 416.
Thegnepenge 456.
Thenor 298.
Thuispalt 277, 317.
Thouge 317.
Tilbudsbrev 240.
Tildis 464.
Tilføye 223.
- Tilgange 292.**
Tilgiftue 232, 360.
Tilhelle 383.
Tilpante 220.
Tilstaa 381.
Tilstandt 151.
Tiltænke 204.
Tingkalle 204.
Toldpendinge 290.
Toufsting 69.
Trefflig 354.
Trodze til 325.
Tvivilssag 165.
Töd (Töf?) 342.
- Ubeaværgen 374.**
Udborge 308, 375.
Udføre 214.
Udrede 27.
Udretning 331.
Udskud 185.
Uhumske (Subst.) 274.
Ulempe 219.
Undersige 41, 100, 461.
Ungeferlig 13.
- Urtegaard 278.**
Utroligen 75.
Uwonlig 279.
- Vandring 84.**
Vandgreffuit 80.
Vangiemme 197.
Vanvittighed 54.
Vedtzet 300.
Viddekast 245.
Vide 150.
Vidue 301.
Vilde, at, 174. (vetthe)
197, 260.
Vindismand 128.
Vinterskat 234.
Vissen 36.
Vising 11, 130.
Vonlighed 280.
Vornedesøn 54.
Vurdt 37, 311.
Vust 214.
- Öjen (under) 261.**
Öxehammer 51.

C. Register over Personers Navne.

- Aagesen*, Erik 193.
Abildgaard, Karene 278, 285.
Albretsen, Engelbret 224.
— Jörgen, see *Höeg*.
Andersen, Biörn 6, 8, 189, 210, 275, 424.
— Ebbe 191.
— Peder, Borgemester 227.
Andersdatter, Anne 341.
— Else 341.
— Kirstine 341.
— Marlene 341.
Arnfeld, Niels 420, 421.
Arvidsen, Michel 397.
Axelsdatter, Karene (Friis) 278.
— Mette (Kruckov) 136, 139, 318, 451 Not., 452.
Bagger, Oluf, Raadmand 15, 37, 43, 414 Not. 6.
Banner, Anders 424.
— Birgitte 333.
— Frants 3.
— Karen 333.
— Magdalene 316, 333, 427.
Barck, Lauritz, Provst 261.
Barnekow, Christian 415, 418, 423, 431.
— Johan 415, 418, 423, 431.
Basse, Albret 162.
— Claus 161.
— Ellen 162.
— Peder 236.
Beck, Albret 5, 122, 459.
— Lauge 5, 241, 256, 273, 420, 436, 459.
— Stigvart 149.
Below, Henrik 67, 223, 224, 359, 362.
Bendtsen, Mads, Borgemester 196.
Berthelsen, Lauritz 401, 404.
Bielke, Anne 331 Not. 9.
Bilde, Anders 423 Not.
— Birgitte 76.
— Eggert 425, 428.
— Ermegaard 76.
— Erik 439.
— Hans 76 Not. 4.
— Ingeborg 423, 425, 428.
— Jörgen 25, 364.
— Knud 333, 337 Not.
— Niels 25, 364.
— Peder Espesen 48 Not. 4, 193.
— Oluf 193, 418.
— Sophie 193 Not.
Bildt, Christoffer 122, 420.
Bing, Anders 207 Not., 208, 210, 266, 327.
— Anne Pedersdatter (Galt) 266, 328.
Biörn, Else (Sidsel) 275, 278.
— Ermegaard (Gyldenstjerne) 275, 284, 335.
— Jacob 275, 282, 335.
— Ide 275, 278.
— Margarethe 335, 459.
— Truid 275, 284, 335, 459.
Block, Sören 359.
Brade, Beate 93.
— Jörgen 266.
— Peder 191, 223, 352.
— Steen 36, 188, 227, 327, 337, 348, 359.

- Brandtsen, Lauritz, Fransiskaner-Ordenens Provincial-Vicarius** 196.
- Brock, Esge** 95 Not., 233.
— Jens 291, jvfr. 289 Not.
— Lange 95 Not., 289 Not.
— Morten, Landsdommer 34, 44, 65, 137, 140, 146, 237, 381.
- Brockenhuus, Claus** 135 Not., 136.
— Eiler 135 Not., 136, 140.
— Johan 11.
— Kield 11.
- Brøstrup, Jens, Biskop** 200.
- Bryse, Antonius** 462.
— Carl 205.
— Eiler 203.
— Karene 202.
- Buddi, Godtzlev** 275, 335, 459.
- Bürge, Biskop** 200.
- Christensen, Peder** 212.
— Svend, Borgemester 324.
- Daa, Erik, Kannik** 290.
— Herluf 251 Not., 253.
— Jörgen 5, 251.
— Knud 337 Not.
— Oluf 122 Not., 236.
- Dresselberg, Anders, Landsdommer** 48, 71, 76, 86, 120, 123, 163, 189, 224, 288, 383, 406, 421.
— Vilhelm, Domdegn 265, 288.
- Ebbesen, Lauritz (Udson)** 401, 403.
— Peder 208 Not.
- Emicksdatter, Thalle** 135, 139.
- Emicksen, Mouritz** 135 Not.
— Otto 180, 202.
- Erichsdatter, Marene** 250.
- Erichsen, Birgitte** 197.
— Christoffer 249.
— Eskild 103.
— Hans 397.
— Jörgen 250.
— Mads 250.
— Mogens 102, 249.
— Niels 197.
- Ertzen, Jost Garuer v.** 381.
- Fassi, Else (Björn)** 278.
- Fassi, Mette** 207, 210.
— Palle 207, 210.
— Thomas 47, 374.
- Fossius, Desiderius, Magister** 3.
- Frantzen, Hans (Joh. Francisci), Dr. Prof. med.** 74.
— Peder, Byfoged i Kbhvn, 227, 309.
- Friis, Albret** 18, 99, 109, 113, 141, 178, 259, 299, 300, 337, 340, 459.
— Erik 294, 299.
— Henrik 294, 299.
— Jörgen (til Krastrup) 47, 109, 271, 275, 278, 359, 362, 377, 406.
— Jörgen (til Faverskov) 109, 141.
— Jörgen (til Vaskiærggaard) 259.
— Marene 136.
— Margrethe 141, 260, 337, 340.
— Niels 294, 299, 330.
- Gagge, Henrik** 103.
— Holger 93, 118.
- Galt, (Aune Pedersdatter)** 208.
— Kirstine 379 Not.
- Giedde Brostrup** 421.
- Glambek, Claus** 67, 379.
- Glob, Dorthe Jacobsdatter** 190.
- Griis, Bent** 396.
— Erik (til Hellerup) 397, 397.
— Merette (?) 396.
— Margarethe 396.
— Thorkil 396.
- Grubbe, Eiler** 57 Not. 3, 76, 95, 119, 191.
— Elsebeth 420.
— Evert 105.
— Jacob 420.
— Kirstine 121.
— Knud 76.
— Niels 93.
— Peder 37, 328.
— Rigitze 420.
— Sigvard 76, 141, 149.
- Grøn, Iver** 295.
- Guldbrandsen, Oluf** 396.
— Anna (Griis) 396.
- Gundi (Skriffver?) Landstingsbører** 67, 126.
- Gyldenstjerne, Axel** 109, 256, 406.
— Christian 428.
— Ermegaard 275, 284, 335, 337 Not., 459.
— Hannibal 282, 284, 337 Not.

- Gyldenstjerne*, Henrik 277, 337 Not., 415, 423, 431.
 — Karene 5.
 — Knud 95 Not.
 — Niels 76 Not. 1.
 — Peder 6, 67, 109, 113, 148, 216, 272, 337 Not.,
 564, 378, 383.
 — Predbiörn 95 Not.
- Göie* (Göe), Absalon 171, 316, 381.
 — Albret 191, 192, 224.
 — Christoffer 188, 192, 199.
 — Dorette 223.
 — Eskild 191.
 — Falk 190, 316, 444.
 — Helvig 416.
 — Margrete 223.
 — Mogens 122, 164, 171, 188, 215, 249, 351, 381,
 415, 423, 445.
- Haar*, Erik 397.
 — Oluf 397.
- Hammer*, Niels, Borgemester 367.
- Hardenberg*, Anne 189, 192.
 — Edele 201.
 — Erik 216, 223, 227, 256, 453.
- Heidtman*, Rasmus, Erkedegn i Ribe 230.
- Hendriksen*, Mogens, Borgemester 17.
- Hess*, Markus, Borgemester i Kbhvn. 227.
- Hobe*, Frederik 169, 171.
- Holck*, Ditlev 309, 310.
 — Christen 445 Not.
- Holle* 397.
- Holm*, Mads, Landstingskriver 436.
- Huitfeld*, Anders 378, 448.
 — Arild 216.
 — Claus (til Krumstrup) 300 Not., 378 Not.
 — Lauge (til Krogsgaard) 300, 302, 378.
 — Margarethe 249.
 — Otto 337, 378.
 — Poul 154.
- Hvid*, Mads 211.
- Höegh*, Jacob 18, 99, 109, 379.
 — Jörgen (Albretsen) 260, 322.
 — Sören 260.
- Höicken*, Diderik 142, 340.
 — Hartvig 25.
 — Hieronymus 261.
- Hörby*, Bertel 402.
- Jacobsen*, Niels 401.
- Jens*, Erkebisp i Lund 106.
- Jensen*, Enevold 462.
 — Malthe, Landsdommer (Sehested) 6, 18, 47, 61,
 99, 109, 379.
 — Sören, Landsdommer 87, 313.
- Jespersen*, Niels, Superintendent 17.
- Ipsen*, Aage, Electus i Lund 290.
 — Erik 103.
 — Niels 103.
- Juel*, Axel 462.
 — Christen 269.
 — Gregers 182, 372.
 — Herman 294.
 — Jens 100, 269.
 — Johan 269.
 — Iver 359, 408.
 — Kield 109, 129.
 — Mogens 102, 295.
 — Niels 269, 295.
 — Ove 47, 99.
 — Peder 99.
 — Palli 6.
 — Vincents 269.
- Joensen*, Niels 8.
- Kaas*, Biörn 104, 210.
 — Erik 22 Not. 14, 337.
 — Jens 295, 462.
 — Niels (til Torupgaard) 6, 67, 113, 161, 191, 210,
 223, 236, 256, 259, 272, 275, 284, 294,
 299, 316, 327, 337, 345, 348, 353, 371,
 374, 406.
 — Niels (til Starupgaard) 220, 308.
- Kiill*, Knud 397.
 — Mogens 397.
 — Niels 397.
 — Peder 397.
- Klöcker*, Johan 349.
- Knudsen*, Biörn 156.
 — Gabriel (Akeleje), Landsdommer 57, 319, 346.
 — Tholle 401.
- Knudtz*, Caspar v. d., Rigens Profos 217, 308.
- Kordsen*, Hans, Borgemester 246.
- Krabbe*, Anne 22.
 — Iver 316, 333.
 — Karene 5, 444.
 — Niels 5, 8, 294, 295.

- Krag, Christen** 337.
 — Erik 295.
 — Henrik 295.
 — Mogens 47.
- Kraufse, Christoffer** 122.
- Kruckov, Axel Nielsen** 136 Not.
 — Eiler (til Aarsløf) 339.
 — Jens Axelsen 318.
 — Mette Axelsdatter 136.
- Kruse, Christoffer (til Sønderris)** 301.
 — Enevold 93, 393.
 — Lauritz 403.
- Lang, Oluf, Raadmand** 64.
- Lange, Christian (til Bramming)** 301, 393.
 — Erik 109, 132, 445.
 — Frederik 149.
 — Hans 109, 376.
- Laugesen, Hans, Superintendent** 281.
- Lauritz, Mester, Kannik i Lund** 106.
- Lauritsen, Aage** 140, 327.
 — Corfitz. 264, 327.
 — Christoffer 401, 403.
 — Ebbe 402.
 — Enevold 402, 403.
 — Hans 401.
 — Niels, Borgemester 359.
- Lauritzdatter, Karine** 401.
 — Marine 401.
- Lindenow, Christoffer** 122.
 — Hans (til Ödtzløf), Landsdommer 109, 111, 151, 233, 271, 284, 302, 304, 359, 406.
- Lunge, Ane** 275.
 — Erik 109.
 — Iver 202.
 — Ove 67, 109, 275, 295, 338, 340.
- Lykke, Eller** 5.
 — Erik (til Skovgaard) 5, 6, 7, 8, 99, 303.
 — Erik (til Eskær) 333.
 — Henrik 94, 415, 431.
 — Jacob 337 Not.
 — Jörgen 6, 18, 76, 93, 95 Not., 408.
 — Kirstine 76.
 — Niels 5.
 — Peder 289, 292.
- Madsen, Jacob (Wellejus), Superintendent** 364.
 — Mogens, Superintendent 264, 265.
- Madsen, Oluf, Borgemester** 354.
 — Peder (til Faurfeld) 301.
 — Poul, Superintendent 187.
- Marquardsen, Knud, Borgemester** 354.
- Meckelborg, Oluf** 348.
- Michelsen, Christoffer** 275.
 — Dorette 275.
- Mogens, Mester, Superintendent** 157.
- Mogensen, Erik (Mormand), Landsdommer** 164, 249, 330, 381, 448, 450.
 — Godske (til Lidemark) 380.
 — Jon, Kannik 290.
- Mogensdatter, Inger (Bielke)** 264, 327.
- Mortensen, Claus, Landstingskriver** 123, 241.
- Mouritzen, Oluf** 190, 192.
- Munk, Christen** 223.
 — Ebbe 43, 182.
 — Frederik 299, 300.
 — Hans 301.
 — Iver 130.
 — Ludvig 115, 122, 294, 295, 380, 406.
 — Magdalene 115.
 — Marene 300.
 — Oluf 115 Not.
 — Peder 6, 86, 178, 191, 228, 271, 272, 308, 314, 383, 444.
- Nielsen, Hans** 103.
 — Ide 281.
 — Knud 338, 340.
 — Mads 401, 404.
 — Michel 281, 335, 459.
- Norbye, Johan** 161, 391.
 — Otto 161.
- Olsen, Guardian** 196.
 — Göste 397.
- Ottesen, Lars** 8.
- Oxe, Ane** 3.
 — Inger 118, 121, 418.
 — Johan 416 Not.
 — Johanne 26, 118.
 — Peder 118.
 — Sidsel 109, 145 Not., 416, 423.
- Parsbjerg, Christoffer** 295, 337 Not.
 — Lisebet 217.
 — Manderup 99, 113, 182, 432.

- Parsbjerg*, Niels 216.
Paslich, Caspar 459.
Pedersen, Benedict 318 Not., 320.
 — Giordt 208.
 — Niels 208.
Pedersdatter, Margarethe (Basse eller Litle) 378 Not.
 — Kirsten (Galt), Enke efter Erik Kams 378 Not.
 — Sara (gift med Chr. Svale) 371, 391, 392.
Plum, Claus, Prof. jur. 227 Not. 6.
Podebusk, Claus 288, 409.
 — Erik 416 Not. 9, 423.
 — Mouritz 67, 178, 182.
 — Vivike 182, 427.
Pors, Mads 338, 340.
 — Rudbek 171.
Povisk, Agathe 462.
Prip, Christen 393.

Quitou, Dldrik 381.
 — Frederik 415, 423, 431.
 — Jörgen 381.

Rantzou, Benedict. 230.
 — Breide 227, 230.
 — Daniel 424, 425.
 — Drude 115.
Ravensberg, Christoffer Jacobsen, Mester 420 Not.
Retz, Peder 154, 333.
Reventlof, Henning 99.
Rindschat, Sigfrid 113.
Rosengaard, Christoffer 71, 72, 93, 118.
Rosenkrands, Anne 191; 192, 223 Not. 7.
 — Birgitte 48, 193, 199, 220 Not.
 — Berette 102 Not. 2.
 — Claus 212.
 — Erik 102 Not. 2, 104.
 — Frederik 337 Not.
 — Jörgen 6, 67, 99, 189, 223 Not. 7, 225, 323, 406, 432.
 — Mette 118.
 — Oluf 48 Not. 4.
 — Otto Christoffer 337 Not.
Rosenspar, Oluf 288, 409.
Rostrup, Hans 109.
 — Jacob 129, jvfr. Fort. VIII ff.
Rud, Erik 129.
 — Johan 415, 423, 431.
 — Jörgen 37.
Rud, Knud (Eriksen) 130.
 — Knud (Jørgensen) 273, 418.
 — Mette 279, 415, 423, 431.
 — Pernille 418.
Rytter, Anders 236.
 — Claus, Borgemester 227.

Seefeld, Jacob (til Visborg) 99, 113, 149, 171, 193, 359, 406.
Sested, Lisabet 217.
Skeel, Christen 113, 149, 187, 337, 340, 345, 348, 377, 406, 423.
 — Claus 177, 398.
Skinkel, Gabriel 391.
Skougaard, Hans 391.
Skram, Anders 375, 376.
 — Anne 223.
 — Erik 223 Not. 6, 224.
 — Jacob 111, 316, 376.
 — Iver 295.
 — Jörgen 47, 67, 99, 113, 182, 223, 224, 230, 257.
 — Lauritz 47, 61, 223 Not. 4.
 — Lisbet 223 Not. 5.
 — Marene 223.
 — Niels 109, 174.
 — Peder 294.
Skriver, Niels, Borgemester 349.
 — Rasmus, Borgemester 157.
Sparre, Gabriel 425.
 — Helrad 57 Not. 3.
 — Henning 57.
 — Knud 103.
Splid, Barbara 209.
 — Christen 215.
 — Jörgen 207 Not., 209.
 — Palle 328.
Staffverskouff, Hartvig 393.
Star, Aage 106.
Straale, Lauritz 381.
Stygge, Mouritz. 8, 18, 61, 67, 99, 101, 109, 113, 132, 151, 271, 284, 304, 359, 406.
Svale, Christen 371.
 — Gabriel 371.
 — Sara Pedersdatter, gift med Chr. Sv. 391, 392.
Svave, Elsebeth, Peder Svaves Enke 269.

Thøgersen, Peder, Superintendent 277.
Tordtzen, Jacob, Landstingskriver 123.

Tornekrands, see 459 Not. 3.

Tott, Corfütz til Sannerup 327, 397.

— Peder 135, 139, 318.

Trolle, Børge 192.

— Herluf 224.

— Jacob 448.

Trudsen, Gregers 333.

Uge, Hans, Provst 264.

Ugerup, Erik 420.

Ulfeldt, Holger 413.

— Palle 162.

Ulfstand, Børge Jensen 102 Not. 2, 103, 104.

— Hack 102, 104, 154, 173, 230.

— Margaretha 102 Not. 2, 104.

Urne, Ane 279.

— Axel 167 Not.

— Frands 10, 14, 146, 345, 386.

— Hans 411.

— Johan 463.

— Jørgen 167, 335.

Urne, Knud 167.

— Lauge 154, 212, 265, 286.

Vale, Claus de 309.

Valkendorf, Christoffer 93, 154, 226, 228, 453.

— Erik 25, 135, 139, 141, 236.

Venstermand, Knud 55, 57, 64, 269, 455.

Viffert, Axel 20, 22 Not. 14.

— Corfütz 93, 207, 227, 228.

Villumsdatter, Welnecke 251.

Vind, Albret 149 Not., 177, 393.

— Christen 149 Not., 177, 394.

— Henrik 3, 149, 177, 393.

— Jacob 149 Not., 177, 393, 394.

— Ingeborg 393.

— Iver 149 Not.

Vinstrup, Peder, Superintendent 185.

Vogensflit, Henrik 394.

— Mette 177, 393.

Vorm, Jørgen Ernst 275.

D. Register over Steders Navne.

- Aabierg** 294.
Aagaard 415.
Aal 461.
Aalholm 102, 169, 171.
Aalstrup 37, 328.
Aarsherred 404.
Aarsløf 330.
Aarsløfsgaard 318.
Aastrup 119, 140.
Abelholtgaard 133.
Abildtrup 111.
Abramstrup 193.
Agerkrog 47.
Aggergaard 142.
Aggersborggaard 427.
Akkerup 52.
Allerup 55, 58.
Allerupgaard 58.
Alfsløv 76.
Als 19, 21.
Alsted 99.
Anderup 379.
Andi 233.
Apelgaard 396.
Appelnes 397.
Arden 19.
Astrup 359.
Atserbøl 270.
Atzertorp 103.
- Barløsegaard** 137, 146, 237.
Barre 103.
Barsebek 288.
Barsholm 261.
Bekkeskov 119, 122.
Bellinge 203.
Beldringe 5, 122.
Beltebjerg 154, 213, 265.
Bieffverskov 49, 193.
Biellerup 371.
Bierreby 182.
Bierregrav 185.
Birkholm 415, 423.
Biabo 371.
Bistrup 109, 483.
Blörnsholm 275, 279, 284, 335, 459.
Blaxkier 131.
Bollerup 190, 215, 445.
Boltinggaard 135, 139, 318.
Bondrup 127, 161.
Borup 126, 360.
Bramslykke 164, 249, 330, 381, 448, 459.
Bramming 301, 393.
Bredning (Breininggaard) 109.
Bregentved 188, 192.
Breininge 376.
- Bremmeved(?)** 140.
Bremersvold 164, 171, 186, 249, 351, 415, 423.
Brenninge 352.
Brodager 448.
Broholm 1.
Broxvig 397.
Budslet 19, 22.
Bundebjerg 203.
Bygholm 445 Not.
Bygum 127.
Bøglisager 105.
Bølbøl 23, 24.
Börglum Kloster 3, 459.
- Ebbedrup** 140.
Egede 76, 423.
Eghøf 194.
Ellinge 25.
Endrupholm 394.
Endisløv 50.
Engelsholm 109.
Engelund 141, 260, 337.
Enggaard 37.
Erholm 162.
Eskie 99.
Eskær 333.
Esperød 249.
Estrup 233.
Estrupgaard 95 Not.
Estvad 10.
Estvadgaard 6, 86, 272, 444.
Ettherup 156.
- Faarebek** 103.
Falkerød 265.
Fangel 137, 452.
Farskov (Fauraskov) 109.
Faxe-Herred 77.
Fieldsø 127.
Fiellebro 43, 182.
Findstrup 55.

- Findstrupgaard 57, 64, 455. Haraldsklær 18, 99 (*Har-*
 Fiskerhoved 50. *ritzkiær*) 109, 113, 141, Hurup 19 Not. 4, 22.
 Flintholm 333. 178, 300, 337, 459. Huusby 316.
 Foffuerfeld 301. Hardsyssel 406 Not., 408. Hvalsö 242.
 Fraude 237. Haslevgaard 19, 22. Höby 164.
 Frandegaard 236. Hassting 294. Hödme 203.
 Fruergaard (Favergaard) Hastrup 47, 61, 194. Högholt 333.
 111, 316. Haurum 404. Hörby 68.
 Fröslevgaard 337, 378. Heden 58, 319. Hörbygaard 154.
 Fuelsang 260. Helderup 397.
 Fulse Herred 168. Haldgaard 262.
 Fusingö 113, 149, 377. Hælderup 57.
 Fülle 100. Helm Herred 360.
 Förslöv 5, 149, 420, 429. Hem 174.
 Gaardbo 68. Henborg Herred 12, 13.
 Gammelbygaard 402. Henggaard 393.
 Giernherred 403. Herested Herred 98.
 Giessingholm 424. Herfølge 193.
 Gioralöv 269. Herlufstrup 93, 118.
 Glöstrup 116. Hessedal 262.
 Glimminge 102. Hesselager 330.
 Gloffuit 397. Hesselbjerg 105.
 Glomstrup 337. Hickebjerg 102, 154.
 Glorup 25, 93, 135, 139, Hiebo 439.
 236, 453. Hiermidtzlöggaard 93.
 Grundit 393. Hifueriis (Höjrlis) 316.
 Gröftebjerg 439. Hillerslevherred 8.
 Gudme 453. Hindemadt 10, 14.
 Gunderslevholm 190. Hindsted Herred 360.
 Gunderstrup 266, 291. Hiuleröd 265, 288.
 Gundertved 420. Hofdal 76, 141, 149.
 Gunderup 459. Hoffos 396.
 Gundetoft 71. Molbekgaard 8, 18, 67, 99,
 Gylling 186. 109, 113, 131, 151.
 Hagelöse 95. Holbjerg 402, 403.
 Hagisholm 99, 113, 432. Hollem 260.
 Hald Herred 304, 305. Høllingholt 113.
 Hald Slot 362. Holme 68.
 Halsted 356. Holmgaard 47, 99.
 Hammelsvong 375. Hollumgaard 12, 18, 109.
 Hammershuus 316. Horeby 165.
 Hammerum 116, 130. Horne 43, 201.
 Harager Herred 290. Hornum 404.
 Houby 185.
 Houtorp 290.
 Hovelbjerg Herred 403.
 Hulling 116.
 Hunstrup 140.
 Hurup 19 Not. 4, 22.
 Huusby 316.
 Hvalsö 242.
 Höby 164.
 Hödme 203.
 Högholt 333.
 Hörby 68.
 Hörbygaard 154.
 Jelling 68.
 Iffversnes 277.
 Ingelsted 208.
 Joensröd 396.
 Irup 67, 109.
 Jungsted (?) 327.
 Jungshoved 182.
 Jölbechgaard 337.
 Kanneröd 121.
 Karleby 242.
 Kastrup 71, 341.
 Kieldgaard 47, 100.
 Kiellingstoft 460.
 Kiergaard 113, 116, 461.
 Kielstrup 381.
 Kiertinge 352.
 Kinderidt 154.
 Kirkehvalsö 119.
 Kiörup 67, 178.
 Kiörupgaard 182.
 Klöve 155.
 Knudstrup 36, 188.
 Kongslöv 462.
 Kongslövland 462.
 Kosterløf 30.
 Krabbesholm 316.
 Krageskov 68.
 Krapperup 288.
 Krastrup 47, 109, 233, 275,
 335, 341, 377.
 Krisseby 394.
 Krogholm 191, 223, 352.
 Krogsgaard 300, 378.
 Krumstrup 300 Not., 378
 Not.
 Krænkerup 352 Not.
 Kye 335, 459.
 Langkiær 394, 403.
 Lostrup 126.
 Leerbek 11, 67, 87, 313.
 Leergrav 129, 133.
 Legistofte 193.
 Lindvold 122.
 Littorp 109.
 Liuffvelstrup (Lystrup) 303.
 Lunager 449.
 Lund (i Sjælland) 358.
 Lundbek 275.
 Lundenæs 376.
 Lyddov 459.
 Lyndby 105.
 Lystrup 49, 55, 76.
 Lystrupgaard 8.
 Løffuer-Syssel 115.
 Lönborg 407.
 Maglebyfille 71.
 Margaard 205.
 Marki 149.
 Matteredup 453.
 Meerlöse-Herred 223, 333.
 Middelsomherred 1.
 Mindstrup 207.
 Molbjerg 401.
 Mosse 193.
 Mosseherred 171, 352.
 Mögelkiær 415, 423.
 Møltrup 209.
 Nacke 256.
 Nebelle 294.
 Nedervinding 120.
 Nedtzov 275, 335.
 Nerrildt 401.
 Nielstrup 415, 423.
 Norby 394.

- Nyhölle 43.
 Nyerupgaard 76.
 Nygaard 313, 401.
 Nørskov 57, 319, 346.
 Odden 67, 109, 275, 295,
 337.
 Ollstrup (Ullstrup?) 397,
 459.
 Ore 182.
 Oustrup 161.
 Ouswang 299, 300.
 Overgaard 6, 18, 94, 338,
 341, 415.
 Overhuolrils 297.
 Oxeholm 3.
 Pallisbjerg 102.
 Perstrup 269.
 Qualholm 115.
 Qvistrup 294, 374, 406.
 Qvitzouholm 415, 423.
 Quoterup 174.
 Raaberg 68.
 Rambdrup (Raundrup) 29.
 Rampthen 305.
 Randerup 462.
 Randlöv 185.
 Randum 460.
 Rask 209.
 Ravnstrup 122, 236.
 Restrup 284.
 Riisboldgaard 269.
 Riislöv 193.
 Rind 127.
 Rolte (Roholte) 50.
 Rosendal 24.
 Rosenholm 6, 67, 99.
 Rostved 100.
 Roum 126.
 Rugaard 162.
 Rygaard 3, 26, 118, 122,
 418.
 Ryskebölle 30.
 Rödbby 352.
 Rögge 420.
 Rönnebjerg 10.
 Rönneberg-Herred 290, 459.
 Rönnekilde 116.
 Rönning 237.
 Sall 401.
 Sallerup 103.
 Salling Herred 58, 137,
 140, 205.
 Sandager 381.
 Sandbygaard 216.
 Sandolt 130.
 Sannerup 327, 397.
 Saubohered 110.
 Sibberup 264.
 Sidzendorp 99.
 Siellofskovgaard 109.
 Sigersted 397.
 Siöby 233.
 Skaresö 100.
 Skellerup 120.
 Skieffninge 383.
 Skierne 1.
 Skiersö 190, 316, 427,
 444 Not.
 Skivehuus 10.
 Sklödtsherred 93.
 Skodborg 61.
 Skodborggaard 261.
 Skodborg Herred 142.
 Skolterup 330.
 Skouby 37, 206.
 Skovgaard 303.
 Skovmölle 57, 246.
 Slausherred 271.
 Smidstrup 39.
 Smörumnedre 436.
 Snedinge 5, 251.
 Snidstrup 154, 208, 327.
 Solthe 154, 333.
 Sonnerup 420.
 Sproue 313.
 Spötterup 67, 223, 362.
 Staby 406.
 Starupgaard 210, 306.
 Steenholt 6, 210, 275, 424.
 Steenlöse 436.
 Steenagaard 292.
 Stjernborg 142, 260.
 Stor-Arden 359.
 Storemose 249.
 Stourupgaard 260.
 Strandbygaard 294.
 Stroxrödt 396.
 Ströby 356.
 Stubergaard 109, 129.
 Stufgaard 109.
 Stövringsgaard 189.
 Sulestad 58.
 Sundby 116.
 Sunds 115, 117.
 Sundstrup 126.
 Svanholm 193, 425.
 Svaninge 201.
 Svansödt 396, 397.
 Sveistrup 109.
 Svenninge 257.
 Sögaard 8, 262, 397.
 Söholm 391.
 Söllitzborg 352.
 Sönderager 116.
 Söndergaard 135, 136, 139.
 Sönderris 301.
 Söndre-Bredal 338.
 Sörup 236.
 Söstrup 334.
 Tagemose 161.
 Tagemosegaard 391.
 Tanderup 5.
 Terslöf 118.
 Tbaageröd 25.
 Thelstrup 260.
 Therstrup, Törstrup (Tyve-
 strup) 401, 402.
 Thevinge 327.
 Thiele 18, 24, 47, 67, 99,
 113.
 Thim 6, 67, 112, 148, 375,
 424.
 Thingetved 334.
 Thommerup 421.
 Thorkildstrup 57.
 Thorstrup 397.
 Thorneherre 290.
 Thorup 19, 20, 21, 154,
 341.
 Thronstad 378, 448.
 Thulstrup 401.
 Thureby 275.
 Thyrestrup 208.
 Thyringe 69.
 Tolstrup 10, 120.
 Torbenfeld 224, 245, 248.
 Torp 5, 8, 381.
 Torupgaard 6, 67, 113, 161.
 Tostedlund 8.
 Trudsholm 99, 109.
 Tryggevelde 49, 139, 193,
 236.
 Trylund (?) 113, 115.
 Trömmemark 313.
 Tversted 68.
 Udermölle 287.
 Uggelöse 223.
 Uldbjerg 127.
 Ullerup 337.
 Ullerupgaard 393.
 Ullstrup (Ollstrup?) 397.
 Urup 109, 174.
 Vadensö 428.
 Valby 193.
 Valdborg Herred 119, 242.
 Vallö 54, 193, 197, 418.
 Valsömagle 272.
 Vaskiergaard 260, 294.
 Vedby 273, 418.
 Vedbygaard 272.
 Vends Herred 136, 139.
 Venggaard 393.

- Vennergaard 47, 374.**
Vesslöggaard 8, 294.
Vesteralling 233.
Vesteregede 121.
Vestergaard 142, 182.
Vesterherred 313.
Vesterris 401.
Vesterverling 1.
Veustrup 57.
Veylöf 453.
- Vidskiöl Kloster 460.**
Vigerby 68.
Vilg 113.
Villestrup 359.
Visborg 99, 113, 149, 193.
Vissenberg 439.
Voer 275, 459.
Vognstrup 71, 76, 120.
Voldbjerg 295.
Volstrup 113.
- Volsund 401.**
Vorgaard 22.
Vosnæsgaard 100.
Vrongstrup 294.
- Öeland 3.**
Ölmenes 396.
Öllsted 453.
Ölstykke 436.
- Örby 397.**
Örekrog 362.
**Örslef 109, 111, 135, 139,
151, 233.**
Ört 260.
Östergaard 111, 404.
Österö 264.
Östridtz 327.
Östrnp 202.
Övridtzkloster 215.
-

Rettelser og Tillæg.

8. 45. Not. 7. *Skieppeskyld* betegner Kornafgift i Almindelighed
- 46. Not. *Husbondhold* betyder en aarlig Recognition til Herlighedsejeren eller den, som har Andre under sit Forsvar, hvad enten disse frivillig have begivet sig derunder eller ifølge deres Egenskab som Grundbesiddere staae i et saadant Forhold.
- 47. Not. 3. *Krog* l. *Krag*
- 100. Lin. 2. *Vodsmisgaard* l. *Vodsnisgaard*
- — Lin. 5. then danden l. thend anden
- 101. Lin. 1. therfor vindis l. ther forvindis
- 110. Not. 5. *Engiheffder* er neppe nogen Skrivfejl, da Heffder eller Höffder oftere forekommer i ældre Documenter (maaskee af hofud)
- 111. Not. 2. Det Östergaard, som *Eggert Vesteni* ejede, laae i Aarhus Stift, Hovlberg Herred, Vellev Sogn.
- 115. Not. 9. Istedetfor denne Note: Lofræthsysæl, see *K. Valdemars* Jordebog Scr. R. D.
- VIL. 520. Det indbefattede, 9 Herreder i Aarhus Stift.
- S. 129. Not. 2. 10de August l. 12 Aug.
- 185. 1. Lin. i Overskriften: Sogn l. Pastorat
- 223. Not. 6. 25 Jan. l. 25 Juni
- 234. Not. 8. Ogsaa i andre danske Provindser svaredes *Sommerskat* og *Vinterskat*, som t. Ex. i Sjælland til Esrom Kloster, ifølge dettes (utrykte) Jordebog fra Slutningen af 15de Aarhundrede.
- 289. Not. 6. *Lauge Brock* l. *Hr. Lauge Brock*
- 291. Lin. 9. *Mathey Apts Dag* er enten Matthæi Apostoli Dag (21 Sept.) eller Matthiæ Ap. Dag (24 Febr.) hvilke Dage ofte forveksles.
- 358. 1. Lin. i Overskriften *Alstrup* l. *Astrup*
- 445. Not. 2. *Erik Lange* levede endnu i Begyndelsen af 1609
- 448. Lin. 2. i Dommen 1594 l. 1595
- 455. Lin. 2. i Dommen 1498 l. 1596
- 459. Lin. 11. f. n. — Spørgsmaalstegnet udslettes
- 468. 2 Spalte Lin. 5. f. n. Adelsfru l. Adelsfrue.